

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΑΣΩ ΑΡΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

" ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ
ΣΧΕΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΠΑΤΕΡΑ - ΚΟΡΗΣ "

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Καθηγητής ΙΑΚ. ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ : Επιβλέπων

Καθηγητής ΑΝΤ. ΜΑΓΓΑΝΑΣ : Μέλος

Καθηγήτρια ΦΩΤ. ΤΣΑΛΙΚΟΓΛΟΥ: Μέλος

Αθήνα Ιούνιος 1994

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΑΣΩ ΑΡΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

" ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ
ΣΧΕΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΠΑΤΕΡΑ - ΚΟΡΗΣ "

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Καθηγητής ΙΑΚ. ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ : Επιβλέπων

Καθηγητής ΑΝΤ. ΜΑΓΓΑΝΑΣ : Μέλος

Καθηγήτρια ΦΩΤ. ΤΣΑΛΙΚΟΓΛΟΥ: Μέλος

Αθήνα Ιούνιος 1994

Στο σύζυγό μου, Νίκο

Ευχαριστώ θερμά τα μέλη της Συμβουλευτικής μου Επιτροπής, τον Καθηγητή Εγκληματολογίας κ. Αντώνη Μαγγανά και την Καθηγήτρια Ψυχολογίας κ. Φωτεινή Τσαλικογλου για τη χρήσιμη και ουσιαστική συμβολή τους στην εκπόνηση αυτής της διατριβής.

Ιδιαίτερος δε, ευχαριστώ τον Επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Ιάκωβο Φαρσεδάκη, ο οποίος με τη βαθειά επιστημονική του γνώση και την ηθική του συμπαράσταση στάθηκε ως πραγματικός Δάσκαλος δίπλα μου, σε όλη τη διάρκεια της μακρόχρονης συνεργασίας μας.

Η συμβολή του Καθηγητή Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Δ. Τσαούση υπήρξε καθοριστική, ιδιαίτερα στο πρώτο ανιχνευτικό στάδιο της διατριβής, στον οποίο εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες.

Επίσης ευχαριστώ τους Καθηγητές Εγκληματολογίας του Καθολικού Πανεπιστημίου της Louvain-La-Neuve, κ.κ. C. Debuyst και G. Houchon, οι οποίοι συνέβαλαν εποικοδομητικά στην ανάπτυξη των των θεωρητικών προβληματισμών για το θέμα της αιμομιξίας και συμπαραστάθηκαν καθ'όλη τη διάρκεια της εκεί παραμονής μου.

Η υλική και ηθική συμπαράσταση της οικογένειάς μου υπήρξε συγκινητική όλα αυτά τα χρόνια. Ευχαριστώ θερμά τους γονείς μου και ιδιαίτερος το σύζυγό μου Νίκο Κριτσίλη, ο οποίος καθημερινά και ακούραστα μου προσέφερε την αμέριστη συμπαράστασή του, υπομονή και δύναμη για την ολοκλήρωση αυτού του έργου.

Τέλος, θα ήταν παράλειψή μου να μην ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν στην εξεύρεση του εμπειρικού υλικού, ιδιαίτερος δε, τους προϊσταμένους και υπαλλήλους των φορέων απ' όπου προέρχεται το υλικό αυτό. Η ευγένεια, οι ώρες που διέθεσαν από την εργασία τους, και η προθυμία της παροχής περαιτέρω πληροφοριών για τις περιπτώσεις του δείγματος, συνέβαλαν ουσιαστικά στη διεξαγωγή και την ολοκλήρωση του ερευνητικού μέρους της διατριβής. Η τελική εμφάνιση και η αισθητική του κειμένου, των διαγραμμάτων και των πινάκων οφείλεται στη βοήθεια του κ. Α. Σαρδέλη, τον οποίο και ευχαριστώ θερμά.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
--------------------	---

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ

ΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΟ ΤΑΒΟΟ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Εισαγωγή	21
1. ΤΟ ΤΑΒΟΟ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ: ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	23
1.1. Διαμόρφωση και εξέλιξη της έννοιας του ταμπού της αιμομιξίας: Εννοιολογικές διαφοροποιήσεις - Ταμπού και εξωγαμία	23
1.2. Η αποφυγή της αιμομιξίας ως θεμελιακός κανόνας: Παράβαση και τιμωρία	29
2. ΤΟ ΤΑΜΠΟΥ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ: Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ Τ. PARSONS	33
2.1. Η προβληματική του θεσμού της οικογένειας και η προσέγγιση του T. Parsons: Γενικά.	33
2.2. Το ταμπού της αιμομιξίας σε σχέση με τη δομή και τις λειτουργίες της οικογένειας	34
3. ΤΟ ΤΑΜΠΟΥ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΥ ΕΝΣΤΙΚΤΟΥ.	39
3.1. Γενικά	39
3.2. Το ένστικτο αποφυγής της αιμομιξίας · Η φυσική επιλογή	40
3.2.α. Φυσική επιλογή: Θεωρητικές και εμπειρικές διαστάσεις	40
3.2.β. Η προβληματική των βιολογικών επιπτώσεων της αιμομιξίας.	46
3.3. Το ένστικτο παρόρμησης προς την αιμομιξία: Ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις	48
3.4. Σεξουαλικό ένστικτο και εσωτερίκευση της αιμομικτικής απαγόρευσης	50

4. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	52
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Π.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Εισαγωγή	58
1. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ	60
1.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις	60
1.2. Εμπειρικές προσεγγίσεις	64
1.2.α. Ερευνητικές τάσεις	64
1.2.β. Εμπειρικά δεδομένα	69
1.3. Παρατηρήσεις	83
2. ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	88
2. 1. Πλαίσιο διαμόρφωσης και ανάπτυξης του "κινήματος".	88
2.2. Θεωρητικές τάσεις του κινήματος	93
2.3. Επιρροές του κινήματος	96
3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	100
3.1. Γενικά	100
3.2. Θεωρητικές και εμπειρικές τάσεις	102
3.3. Ατομικές προσεγγίσεις της κακοποίησης παιδιών	104
3.4. Κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις της κακοποίησης παιδιών	106
3.4α. Η προσέγγιση του κύκλου της βίας	108
3.4β. Η προσέγγιση της δυσλειτουργικής οικογένειας	111
3.4γ. Μεταβλητές έρευνας- Εμπειρικά δεδομένα	113
3.5. Κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις της κακοποίησης παιδιών	116
3.5α. Φεμινιστική προσέγγιση	118
3.5β. Οικολογική προσέγγιση	120
4. Σύνθετα αιτιολογικά μοντέλα - Παρατηρήσεις	123
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	127

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.

"ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩ- ΣΗΣ ΤΩΝ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ"

1. ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	129
1.1 Καταστάσεις: γενικά.	129
1.2. Έννοια και διάκριση των αιμομικτικών καταστάσεων	132
2. Η ΠΡΟ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	134
2.1. Ο ορισμός της αιμομικτικής πράξης ως κριτηρίου διάκρισης προ-αιμομικτικής και κυρίως αιμομικτικής κατάστασης.	134
2.2. Παράγοντες "υψηλού κινδύνου"	138
2.2.α. Γενικά	138
2.2.β. Ταξινόμηση παραγόντων υψηλού κινδύνου.	138
2.2.γ. Η προβληματική φύση των παραγόντων υψηλού κινδύνου.	142
2.3 Προ-εγκληματικές και προ-αιμομικτικές καταστάσεις: Η θεωρία του Ο. Kinberg και τα όριά της	143
2.4. Η δυναμική της προ-αιμομικτικής κατάστασης	147
3. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ (ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ) ΠΡΑΞΗ	152
3.1. Τα όρια των προτύπων του περάσματος στην εγκληματική πράξη	152
3.2 Οι ιδιαιτερότητες του περάσματος στην αιμομικτική πράξη	153
4 Η ΚΥΡΙΩΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΜΙΑ ΝΕΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΤΑΞΗ	157
4.1. Η αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων	157
4.2. Παράμετροι διατήρησης της αιμομικτικής κατάστασης	159
4.3. Η οριστική ρήξη: Κίνητρα και συνθήκες αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης	163
5. Η ΜΕΤΑ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	166
5.1. Η παρέμβαση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου ως κριτηρίου διάκρισης μεταξύ κυρίως αιμομικτικής και μετα-αιμομικτικής κατάστασης	166
5 2 Η επίσημη κοινωνική αντίδραση: Παρέμβαση στην αιμομικτική οικογένεια	167
5.2.α. Τα πρότυπα παρέμβασης. Δικαστηριακή και κοινωνικο-διοικητική παρέμβαση.	167
5.2.β. Σχέσεις μεταξύ των προτύπων παρέμβασης: Διχοτόμηση, υποκατάσταση ή διεύρυνση της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης;	175
5.2.γ. Σύγχρονες τάσεις παρέμβασης. Μερικά στοιχεία κριτικής θυματολογίας	176

5.3. Οι επιπτώσεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στην αιμομικτική οικογένεια	179
5.3.α. Η προβληματική των επιπτώσεων	179
5.3.β. Η αντιμετώπιση του θύματος από τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου: Μιά μορφή δευτερογενούς θυματοποίησης;	182
5.3.γ. Οι συνέπειες του εγκλεισμού στην αιμομικτική οικογένεια	186
6. ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	190
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	192

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ

ΜΕΤΑΞΥ ΠΑΤΕΡΑ - ΚΟΡΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Αντικείμενο της έρευνας	198
2. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας	198
3. Βασικές υποθέσεις εργασίας	200

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Τα μεθοδολογικά προβλήματα προσέγγισης του αντικειμένου και οι μεθοδολογικές ε- πιλογές	202
1.α. Το πρόβλημα του σκοτεινού αριθμού	202
1.β. Κριτήρια επιλογής του δείγματος	204
1.γ. Διαδικασία επιλογής του δείγματος	207
2. Επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού	209
2 α. Μεθοδολογικές δυσχέρειες επεξεργασίας του πραγματολογικού υλικού	209
2 β. Ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και διαδικασία εξαγωγής των μεταβλητών	210

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Α' ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	213
1) Εικόνα Πατέρα	213
2) Εικόνα μητέρας	219
3) Σχέσεις μεταξύ γονέων	222
4) Χαρακτηριστικά της οικογένειας	224
α. Σύθεση	224
β. Αριθμός θυμάτων αιμομιξίας	224
γ. Ηλικιακή θέση της κόρης-θύματος στην οικογένεια	225
δ. Τόπος κατοικίας - Γεωγραφική κατανομή περιπτώσεων	226
ε. Συνθήκες διαβίωσης	227
στ. Ιδρυματοποίηση παιδιών	227
ζ. Χρόνιες ασθένειες παιδιών	228
η. Ενδοοικογενειακή βία	229
5) Η εικόνα της αιμομικτικής οικογένειας	230
Β' Η ΠΡΟ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	232
1. Ηλικία κόρης	232
2. Διάρκεια προ-αιμομικτικής κατάστασης	232
3. Συχνότητα ασελών πράξεων	233
4. Μορφές ασέλγειας	234
5. Χρήση βίας	234
6. Η φαινομενολογία της προ-αιμομικτικής κατάστασης	235
Γ' ΚΥΡΙΩΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	236
1. Γενικά	236
2. Φαινομενολογία της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης	237
2.1 Ηλικία κόρης	237
2.2 Διάρκεια	237
2.3. Συχνότητα	238
2.4. Η δομή των ευκαιριών	239
2.5. Το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη	241
2.6. Χρήση οιοπνεύματος και πέρασμα στην πράξη	242
2.7. Η στάση της κόρης-θύματος	243

2.8. Χρήση βίας - Απειλές.	243
2.9. Παράλληλες ή προηγούμενες αιμομικτικές σχέσεις	245
2.10. Προαγωγή της κόρης-θύματος σε πορνεία.	246
2.11. Αντισύλληψη - Εγκυμοσύνη	246
2.12. Η στάση της μητέρας.	248
2.13. Η αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης.	249
3 Συγκριτική προσέγγιση της προ-και κυρίως αιμομικτικής κατάστασης: Η διερεύνηση των παραγόντων "υψηλού κινδύνου"	255
1 Η αποξένωση μεταξύ πατέρα και κόρης	256
2. Μειονεξίες	257
3. Η διακοπή της σχολικής φοίτησης της κόρης-θύματος	258
4. Ανεργία πατέρα	259
5 Απουσία μητέρας.	259
6. Ιστορικό ασέλγειας ή αιμομιξίας	260
7. Συγκριτική πολυπαραγοντική εξέταση των αιμομικτικών καταστάσεων.	260
4. Η εικόνα της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης	262
Δ' Η ΜΕΤΑ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	264
1. Επιπτώσεις της αιμομικτικής σχέσης	264
2 Η ποινική παρέμβαση	267
α. Χρονικό διάστημα από την καταγγελία έως την εκδίκαση	267
β Ανακλήσεις	267
γ. Στάση της μητέρας στην ποινική διαδικασία	269
δ Στάση του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία	270
ε Απόφαση δικαστηρίου - Επιβαλλόμενες ποινές	271
3 Η παρέμβαση των κοινωνικών υπηρεσιών	272
3.1. Προηγούμενες επισημάνσεις της αιμομικτικής οικογένειας από τις κοινωνικές υπηρεσίες.	272
3.2. Εμπλεκόμενοι στην προστασία του θύματος φορείς.	273
3.3 Μορφές παρεχομένης προστασίας στο θύμα.	274
4. Η εικόνα της μετα-αιμομικτικής κατάστασης	276
ΕΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	278
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	281

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.	
ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	283
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΠΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΒΟΥΛΕΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ.	315
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ.	
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΕΩΝ	319
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	320

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I

Η αποφυγή της αιμομιξίας είναι ένα καθολικό και διαχρονικό φαινόμενο. Αποτελεί δε, θεμελιακό στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης, της οικογένειας και του ατόμου.

Η αιμομιξία ανατρέπει αυτό τον θεμελιακό κανόνα, προσβάλλοντας τη συλλογική και μακροαίωνα αναπαραγωγή του.

Ποιές είναι οι παράμετροι που ορίζουν την καθολικότητα της απόρριψης και της αποδοκιμασίας της αιμομικτικής σχέσης; Από πού πηγάζει η μακρόχρονη συνέπεια της τήρησης του ταμπού; Ποιές αρχές παραβιάζονται μέσα από την αιμομικτική πράξη; Από πού προκύπτει η έντονη ηθική απαξία της αιμομιξίας; Πώς ορίζεται διαχρονικά η αιμομιξία και ποιά στοιχεία συγκροτούν το υπόβαθρο της αιμομικτικής σχέσης; Ποιά είναι η κοινωνική σημασία της παραβίασης αυτής και ποιές οι επιπτώσεις της σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο;

Αυτά είναι μερικά μόνο από τα ερωτήματα που προκύπτουν από την ενασχόληση με το θέμα της αιμομιξίας.

Η πολυπλοκότητα και το πο'υδιάστατο του αντικειμένου αντικατοπτρίζεται στις πολλαπλές και διαφορικής προέλευσης επιστημονικές προσεγγίσεις, οι οποίες επιχειρούν να διερευνήσουν τις εκφάνσεις και τις διαπλοκές, τόσο του ταμπού, όσο και της αιμομικτικής πράξης, στα πολλαπλά επίπεδα της κοινωνικής πραγματικότητας και της συμβολικής τάξης. Έτσι, η μελέτη της αιμομιξίας παρεμβαίνει σε πολλαπλά γνωστικά πεδία.

Η κοινωνική ανθρωπολογία διαχειρίζεται το ζήτημα της αποφυγής της αιμομιξίας, αναζητώντας την προέλευσή της, τις σχέσεις της με την κοινωνική οργάνωση και τα συστήματα συγγένειας, τις διαπλοκές της με συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές παραμέτρους. Η θέση και η συμβολή του ταμπού της αιμομιξίας μελετάται σε συγκεκριμένες μορφές κοινωνικής οργάνωσης, σε διαχρονικό και συγχρονικό επίπεδο (απλές /πρωτόγονες κοινωνίες ή άλλες επιτόπιες έρευνες σε πιά σύγχρονες μορφές κοινωνικής οργάνωσης).

Η κοινωνιολογία διερευνά τις κοινωνιολογικές διαστάσεις του ταμπού της αιμομιξίας στα πλαίσια της άσκησης των κοινωνικά προδιαγεγραμμένων (γονεϊκών ή ευρύτερα συγγενικών) ρόλων και προσδιορίζει την κοινωνική σημασία τόσο της αποφυγής της αιμομιξίας, όσο και της αιμομικτικής πρακτικής. Ειδικότερα, στα πλαίσια της κοινωνιολογίας της οικογένειας, εξετάζονται οι λειτουργίες και η σημασία του ταμπού της αιμομιξίας σε διάφορους τύπους οικογενειακής οργάνωσης.

Η ψυχολογία και ιδιαίτερα η ψυχανάλυση εστιάζει το ενδιαφέρον της στο ρόλο που έχει η εσωτερίκευση της απαγόρευσης του ταμπού στη δόμηση της προσωπικότητας του ατόμου.

Η εγκληματολογία προσεγγίζει τις όψεις της παραβίασης του θεμελιακού αυτού κανόνα (ταμπού) μέσα από την αιμομικτική πράξη και προσδιορίζει το περιεχόμενο της παραβίασης αυτής, ως εγκλήματος που προσβάλλει τη συλλογική κοινωνική οργάνωση. Εννοιες κλειδιά, όπως η προέλευση, η εμβέλεια, η εσωτερίκευση και η προσβολή των κανόνων δικαίου, το "φυσικό έγκλημα", η προβληματική του περάσματος στην εγκληματική (αιμομικτική) πράξη, οι πηγές και οι όψεις της κοινωνικής αντίδρασης, οι πρακτικές του επισήμου κοινωνικού ελέγχου και οι κυρώσεις, αποτελούν μερικές μόνο από τις παραμέτρους του θέματος, που εμπίπτουν στην εγκληματολογική προοπτική.

II

Το ζήτημα της αιμομιξίας - πολύ παλαιό στην προέλευσή του - ταυτίζεται με τις απαρχές της συλλογικής και κοινωνικής οργάνωσης. Αν και έγιναν σποραδικές απόπειρες διερεύνησής του στα επιμέρους γνωστικά πεδία, ωστόσο το θέμα αυτό, μόλις την τελευταία 20ετία αναγνωρίστηκε ως κοινωνικό φαινόμενο, εντάχθηκε στην προβληματική της ενδοοικογενειακής βίας και αποτέλεσε αντικείμενο συστηματικών θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων.

Οι διεθνείς - σχετικές με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων - τάσεις, καθώς και η εμφάνιση και εξάπλωση κοινωνικών κινημάτων, όπως είναι π.χ. το φεμινιστικό κίνημα και το κίνημα της προστασίας των παιδιών, συνέβαλαν ουσιαστικά στην

αναγνώριση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, ως **κοινωνικού φαινομένου** και ειδικότερα της αιμομιξίας, ως μορφής κακοποίησης των παιδιών.

Η επικαιρότητα του θέματος της αιμομιξίας, σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο είναι προφανής στις σύγχρονες δραστηριότητες πολλών διεθνών οργανισμών:

- Στα πλαίσια του **Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών**, αφετηριακό σημείο είναι η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, όπου ήδη από το 1959 προβάλλεται η αναγκαιότητα ένταξης του παιδιού σε ειδικό καθεστώς προστασίας από κάθε μορφή εκμετάλλευσης ή παραμέλησης (9η αρχή).

Εξίσου σημαντική είναι η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) και συγκεκριμένα τα άρθρα 19 και 34, τα οποία αφορούν αντίστοιχα την προστασία του παιδιού από κάθε μορφή βίας γενικά και ειδικά από τη σεξουαλική βία. Η Σύμβαση αυτή, ήταν το αποτέλεσμα των εργασιών ειδικής επιτροπής, η οποία ήδη από το 1979, ασχολείτο - στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου προγράμματος εργασίας της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου- με την προστασία των παιδιών και την πρόληψη της κακοποίησης

Επίσης, στα πλαίσια των δραστηριοτήτων για την πρόληψη του εγκλήματος και την ποινική δικαιοσύνη συστάθηκε στο Γραφείο των Ηνωμένων εθνών στη Βιέννη ειδικό όργανο, το οποίο συνέρχεται συχνά με αντικείμενο την προστασία των κακοποιημένων παιδιών.

Τέλος, επισημαίνουμε τις Συστάσεις της Γενικής Γραμματείας του Ο.Η.Ε., στα πλαίσια του τελευταίου Παγκοσμίου Συνεδρίου του Οργανισμού (Αβάνα, Σεπτέμβριος 1990), με την ονομασία "Αρχές του Riyad", οι οποίες αφορούν άμεσα την πρόληψη της κακοποίησης και της ενδοοικογενειακής βίας.

- Οι σχετικές με την κακοποίηση των παιδιών δραστηριότητες του **Συμβουλίου της Ευρώπης**, που περιλαμβάνουν τη διοργάνωση του 4ου Εγκληματολογικού Συμποσίου με αντικείμενο τις "Εγκληματολογικές Οψεις της Κακοποίησης των Παιδιών" (Νοέμβριος

1979), τις Συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών R (85)4 σχετικά με την πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας, R (91)9 για επείγοντα μέτρα στήριξης της οικογένειας, καθώς και την R (91)11 σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την πορνογραφία και τη διακίνηση των παιδιών και εφήβων.

Οι δραστηριότητες αυτές -όχι ασφαλώς οι μοναδικές- των διεθνών οργανισμών και τα σχετικά διεθνή κείμενα οριοθετούν το διεθνές πλαίσιο της προστασίας των παιδιών.

Η υιοθέτηση του προβλήματος της κακοποίησης των παιδιών και της ενδοοικογενειακής βίας από τους διεθνείς οργανισμούς, καθώς και η αναγνώριση των προβλημάτων αυτών, ως κοινωνικών φαινομένων και όχι ως ατομικών πρακτικών, σηματοδοτούν την αναγκαιότητα της **θεσμικής παρέμβασης**, με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπισή τους. Παράλληλα, τονίζεται η σημασία της μελέτης των κοινωνικών αυτών φαινομένων στο σχεδιασμό και τη χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς και στην πρόληψη της εγκληματικότητας και της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

Η **ανάπτυξη της θυματολογίας** συνέβαλε ουσιαστικά προς αυτή την κατεύθυνση. Η θυματολογία, ως ιδιαίτερος κλάδος της εγκληματολογίας και όχι ως "φιλανθρωπικό κίνημα" διακηρύττει σήμερα, την υποχρέωση της πολιτείας για τη θεσμική παροχή βοήθειας στα θύματα εγκληματικών πράξεων. Στα πλαίσια της θυματολογίας διερευνάται η διαλεκτική ή αλληλεπιδραστική σχέση μεταξύ θύματος και θύτη και αναζητώνται οι κοινωνικές παράμετροι που παρεμβαίνουν στη θυματοποίηση συγκεκριμένων κατηγοριών πληθυσμού, όπως είναι τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι, οι κοινωνικά αποκλεισμένες πληθυσμιακές ομάδες κ.α..

Η χώρα μας, ωστόσο, δεν ακολούθησε τη διεθνή -σχετική με την ενδοοικογενειακή βία και την κακοποίηση των παιδιών- κινητικότητα, αν και παρόμοια περιστατικά -που αποτελούν μόνο την κορυφή του παγόβουνου- βλέπουν το φως της δημοσιότητας και απασχολούν τόσο το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, όσο και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Η έλλειψη της ελληνικής βιβλιογραφίας σε αυτά τα θέματα αντανακλά τόσο τη θεωρητική, όσο και την ερευνητική πενία, στο χώρο της ενδοοικογενειακής βίας.

Παρεμφερής είναι η ένδεια παρόμοιων προβληματισμών και στο επίπεδο της κοινωνικής πολιτικής, παρόλο που τα φαινόμενα της ενδοοικογενειακής βίας, της κακοποίησης των παιδιών και της αιμομιξίας αποτελούν στοιχεία της κοινωνικής πραγματικότητας και της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Η πραγματικότητα αυτή, ο έντονος επιστημονικός διάλογος για το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας στα επιμέρους γνωστικά πεδία, η ενασχόληση των διεθνών οργανισμών με το αντικείμενο της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών (και της αιμομιξίας), καθώς και το άγονο ερευνητικό πεδίο της χώρας μας σε αυτά τα θέματα, αποτέλεσαν τα πιο σημαντικά ερεθίσματα για αυτή την πρώτη θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση της αιμομιξίας.

III

Από τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της αιμομιξίας προκύπτει η αναγκαιότητα οριοθέτησης του αντικειμένου της παρούσας διατριβής. Οι περιορισμοί του θέματος αφορούν τόσο το εννοιολογικό περιεχόμενο της αιμομιξίας, όσο και τη μορφή της αιμομικτικής σχέσης, στο βαθμό που διερευνάται μόνο η σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης.

Συγκεκριμένα:

α. Ως προς τον ορισμό της αιμομιξίας, υιοθετούμε την έννοια της αιμομιξίας, όπως αυτή ορίζεται από τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα (άρθρο 345), που περιλαμβάνει ως αντικειμενικά στοιχεία: αφενός την ύπαρξη αιματολογικής συγγένειας και αφετέρου την ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή.

Αν και διεθνώς επικρατεί η τάση υποκατάστασης του όρου "αιμομιξία" από τον όρο "ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση", ωστόσο θεωρούμε ότι, τόσο τα προβλήματα που παρεισφρύνουν σ' ένα διευρυμένο ορισμό των αιμομικτικών σχέσεων (όπως η ασάφεια των σεξουαλικών δραστηριοτήτων και τα όρια του κύκλου των προσώπων, των οποίων οι σχέσεις ορίζονται ως αιμομικτικές), όσο και η σημασία των σημειολογικών παραπομπών της λέξης "αιμομιξία" στο ιδεολογικό και συμβολικό επίπεδο, μας υπαγορεύουν την υιοθέτηση του στενού νομικού ορισμού της αιμομιξίας.

Εξάλλου, η επιλογή του ορισμού αυτού εμπεριέχει την προβληματική του ταμπού της αιμομιξίας -ως θεμελιακού στοιχείου της κοινωνικής οργάνωσης, της οικογένειας και του ατόμου- σε αντίθεση με τον αποφορτισμένο όρο της "κακοποίησης", ο οποίος αφορά μόνο την απαγόρευση των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ενηλίκων -ανηλίκων.

β. Ως προς την επιλογή της μορφής της αιμομιξίας που εξετάζουμε, επιλέξαμε τη σχέση μεταξύ πατέρα -κόρης από τις άλλες μορφές αιμομιξίας (μητέρας-γιού, αδελφού-ής, παππού-εγγονής, γιαγιάς- εγγονού, θείου -ανηψιάς), γιατί σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα αποτελεί την πλέον συχνή αιμομικτική σχέση, κυρίως σε αντίθεση με τη σχέση μεταξύ μητέρας και γιού. Επιπλέον, κάθε μία από αυτές τις μορφές αιμομικτικών σχέσεων υπόκειται σε διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές αξιολογήσεις, στα πλαίσια της ιεράρχησης της κοινωνικής τους σημασίας. Έτσι διαφοροποιούνται και οι δυναμικές της διαμόρφωσης των αιμομικτικών αυτών σχέσεων. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά, ότι στην αιμομικτική σχέση μεταξύ αδελφών υπεισέρχεται το στοιχείο της παράλληλης βιολογικής ωρίμανσης και της εφηβικής περιέργειας για τις βιολογικές διαφορές των δύο φύλων ενώ στη σχέση μεταξύ μητέρας-γιού -που αποτελεί μία από τις πιο σπάνιες μορφές αιμομιξίας- είναι χαρακτηριστική η αποτελεσματική εσωτερίκευση του κανόνα της απαγόρευσης της αιμομιξίας από την πλευρά της μητέρας.

Η οριοθέτηση του αντικειμένου σε αυτό το πλαίσιο υποβοηθεί το διερευνητικό χαρακτήρα της προσέγγισής μας και παράλληλα επιτρέπει τη δυνατότητα σύγκρισης των ερευνητικών μας πορισμάτων με άλλες, παρόμοιες έρευνες.

Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι η οριοθέτηση αυτή δεν αποκλείει την ένταξη της αιμομιξίας στο ευρύτερο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας. Αντίθετα, προσεγγίζουμε την αιμομικτική σχέση μεταξύ πατέρα -κόρης, ως **ακραία μορφή ενδοοικογενειακής βίας**, που προσδιορίζεται από συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές παραμέτρους. Άλλες μορφές βίας μέσα στην οικογένεια, όπως είναι η κακοποίηση της συζύγου, η σωματική ή/και ψυχολογική κακοποίηση παιδιών χρησιμοποιούνται για να σκιαγραφήσουν το πλαίσιο της αιμομικτικής οικογένειας.

Ετσι, μιά συνθετική προσέγγιση της αιμομιξίας πρέπει από τη μία πλευρά, να αναγνωρίζει την κοινωνική σημασία της αιμομικτικής σχέσης και από την άλλη, να προσδιορίζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται και διατηρείται η σχέση αυτή. Οι σχετικές με το ταμπού της αιμομιξίας, προσεγγίσεις χρησιμοποιούνται ως το ευρύτερο πλαίσιο αναφοράς, ενώ οι σύγχρονες προσεγγίσεις της ενδοοικογενειακής βίας συμβάλλουν στη σκιαγράφηση της αιμομικτικής οικογένειας και των πρωταγωνιστών της αιμομικτικής σχέσης.

Η προβληματική μας εστιάζεται στη διερεύνηση εκείνων των κοινωνιολογικών και πολιτισμικών παραμέτρων, οι οποίες επηρεάζουν τη συλλογική αναπαραγωγή του ταμπού της αιμομιξίας και συμβάλλουν στη διαμόρφωση της αιμομικτικής συμπεριφοράς.

Μιά τέτοια προοπτική προϋποθέτει τη συνθετική προσέγγιση τόσο των προσεγγίσεων του ταμπού, όσο και εκείνων της ενδοοικογενειακής βίας. Δεν εξετάζονται δηλαδή εναλλακτικά οι δύο αυτές κατηγορίες προσεγγίσεων (είτε οι προσεγγίσεις του ταμπού της αιμομιξίας, είτε εκείνες της ενδοοικογενειακής βίας), αλλά αντίθετα, μέσα από το περιεχόμενο και τις διαπλοκές τους, επιχειρούμε να διερευνήσουμε τα **κοινωνιολογικά και πολιτισμικά ερείσματα της αιμομικτικής συμπεριφοράς, ως μορφής ενδοοικογενειακής βίας.**

Θέτοντας ως στόχο αυτήν ακριβώς τη συνθετική προοπτική, αναλύσαμε και επανεπεξεργασθήκαμε όλες τις σχετικές με την αιμομιξία προσεγγίσεις, που έχουν μέχρι σήμερα διατυπωθεί. Οι προσεγγίσεις αυτές αφορούν τόσο το ταμπού της αιμομιξίας, όσο και την προβληματική - εν γένει - της βίας και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής.

Το βασικότερο επιστημολογικό πρόβλημα που παρεμβαίνει σε μιά παρόμοια διαδικασία είναι η προέλευση των προσεγγίσεων αυτών, από διαφορετικές γνωστικές περιοχές (π.χ. κοινωνική ανθρωπολογία, ψυχολογία, ψυχανάλυση, κοινωνιολογία, εγκληματολογία κ.α.). Η άρθρωση αυτών των "**διαφορετικών επιστημονικών λόγων**" που στηρίζεται σε διαφορετικές θεωρητικές και μεθοδολογικές επιλογές υπήρξε το σημαντι-

κότερο ίσως πρόβλημα στη διαχείριση του θεωρητικού και εμπειρικού υλικού, σχετικά με το ζήτημα της αιμομιξίας.

IV

Το πρώτο μέρος της διατριβής αφιερώνεται σε αυτήν ακριβώς την κριτική επανεπεξεργασία του corpus των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων της αιμομιξίας, που διατυπώθηκαν από τις αρχές του αιώνα μέχρι σήμερα. Μιά τέτοια προσέγγιση, δεν έχει μόνο το χαρακτήρα της ιστορικής αναδρομής στις σχετικές με την αιμομιξία θεωρίες, αλλά στοχεύει - μέσα από τη διαχρονική εξέταση των προσεγγίσεων αυτών- να διερευνήσει το ιδεολογικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο της διαμόρφωσης και ανάπτυξής τους. Με άλλα λόγια, μέσα από την κατηγοριοποίηση και "αναδόμηση" των προσεγγίσεων αυτών, επιχειρούμε να χαράξουμε μία **κάθετη τομή** στο πλαίσιο διαμόρφωσης και ανάπτυξης αυτών των διαφορετικών επιστημονικών - σχετικών με την αιμομιξία - λόγων.

Στο πρώτο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους αναλύουμε και κατηγοριοποιούμε τις **σχετικές με το ταμπού της αιμομιξίας προσεγγίσεις**, με στόχο τη διερεύνηση της σημασίας και των διαστάσεων του ταμπού στα επίπεδα της κοινωνικής οργάνωσης, της οικογένειας και του ατόμου.

Η διατύπωση συγκροτημένων, ad hoc για το ταμπού της αιμομιξίας, προσεγγίσεων καθώς και το επίπεδο αναφοράς τους, αποτελούν τα βασικότερα κριτήρια της διαδικασίας της κατηγοριοποίησης. Έτσι, προσεγγίσεις που βιβλιογραφικά αντιμετωπίζονται ως διαμετρικά αντίθετες, στη δική μας κατηγοριοποίηση ομαδοποιούνται με βάση τα προαναφερθέντα κριτήρια. Ως παράδειγμα αναφέρουμε, ότι ταξινομούμε τις ψυχαναλυτικές ερμηνείες του ταμπού της αιμομιξίας μαζί με εκείνες της φυσικής επιλογής (παρόλο που οι πρώτες αποδέχονται τις σύμφυτες αιμομικτικές επιθυμίες, ενώ οι δεύτερες την ύπαρξη ενός αντι-αιμομικτικού ενστίκτου), γιατί και οι δύο εστιάζονται στο ατομικό μικρο-επίπεδο αναφοράς και επικεντρώνονται στο ρόλο που έχει η εσωτερίκευση της απαγόρευσης της αιμομιξίας στη δόμηση της προσωπικότητας του ατόμου.

Η **αιμομικτική πρακτική** αποτελεί το αντικείμενο του δευτέρου κεφαλαίου (του πρώτου μέρους). Συγκεκριμένα περιλαμβάνονται οι κυριότερες ερμηνευτικές απόπειρες της αιμομιξίας από διάφορες οπτικές γωνίες. Οι αιτιολογικές της αιμομιξίας προσεγγίσεις, στα πλαίσια μιάς διαχρονικής προοπτικής, διακρίνονται στις πρώτες (χρονολογικά) αιτιολογικές απόπειρες της αιμομιξίας, ως εγκληματικής πράξης και στις πιό σύγχρονες ερμηνείες της αιμομιξίας, ως μορφής κακοποίησης των παιδιών. Ως διαχωριστικό σημείο μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών λαμβάνεται η διαμόρφωση και ανάπτυξη του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών, στις αρχές της δεκαετίας του '60. Μόνο μέσα από την ανατομία του κινήματος αυτού είναι δυνατό να διερευνήσουμε τις επιπτώσεις του στο θεωρητικό και μεθοδολογικό επίπεδο, οι οποίες σηματοδοτούν τις σύγχρονες προσεγγίσεις της ενδοοικογενειακής βίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρούμε να αποτυπώσουμε τη **φαινομενολογία της αιμομικτικής σχέσης** και τη **δυναμική της αιμομικτικής οικογένειας**. Ειδικότερα, εισάγουμε τον όρο των "**αιμομικτικών καταστάσεων**" - ως πεδίων αναγωγής των μακρο-δομών στο μικρο-επίπεδο της ατομικής πράξης/δράσης - προκειμένου να διερευνήσουμε τους προσδιοριστικούς εκείνους παράγοντες που παρεμβαίνουν στη διαμόρφωση (προ-αιμομικτική κατάσταση), διατήρηση (κυρίως αιμομικτική κατάσταση) και αποκάλυψη (μετα-αιμομικτική κατάσταση) της αιμομικτικής σχέσης. Η προβληματική της εγκληματολογίας του περάσματος στην πράξη, καθώς και εκείνη της κοινωνικής αντίδρασης παρεμβαίνει στη φαινομενολογία του περάσματος στην αιμομικτική πράξη και στην αντιμετώπιση της αιμομικτικής οικογένειας από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, αντίστοιχα.

Στο δεύτερο μέρος της διατριβής περιλαμβάνεται μία πρώτη **απόπειρα ερευνητικής προσέγγισης της αιμομικτικής σχέσης** μεταξύ πατέρα και κόρης. Ο χαρακτήρας της έρευνας είναι σαφώς **διερευνητικός**. Η έρευνα περιλαμβάνει τη μελέτη 45 περιπτώσεων αιμομιξίας μεταξύ πατέρα - κόρης (εξαντλητικό και όχι αντιπροσωπευτικό δείγμα), που απασχόλησαν το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης (της ευρύτερης περιφέρειας των Μικτών Ορκωτών Εφετείων Αθηνών και Πατρών), καθώς και τις κοινωνικές

- σχετικές με την προστασία παιδιών και εφήβων-υπηρεσίες της Αθήνας, κατά τη δεκαετία 1981-1991.

Το πρόβλημα του "σκοτεινού αριθμού" της αιμομιξίας αποτελεί μιά από τις σημαντικότερες μεθοδολογικές δυσχέρειες της προσέγγισης της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης, τόσο στο θεωρητικό, όσο και το εμπειρικό επίπεδο. Το πρόβλημα αυτό - που στην περίπτωση της αιμομιξίας συσχετίζεται με την καθολικότητα και την παράδοση του ταμπού της αιμομιξίας - μειώνει αφενός τη δυνατότητα γενίκευσης των ερευνητικών πορισμάτων και αφετέρου την εμβέλεια των θεωρητικών, ερμηνευτικών της αιμομιξίας, προσεγγίσεων.

Αναγνωρίζοντας τις συνέπειες αυτές του σκοτεινού αριθμού της αιμομιξίας, καθώς και τα μεθοδολογικά προβλήματα που προκύπτουν από την προέλευση του δείγματος, περιοριζόμαστε σε μιά **ποιοτική ανάλυση** του περιεχομένου των περιπτώσεων αιμομιξίας, στα πλαίσια αυτής της πρώτης, περιορισμένης, διερεύνησης.

Η διατύπωση των στόχων και των ερευνητικών υποθέσεων προκύπτει από τα συμπεράσματα του πρώτου μέρους της διατριβής.

Η διάρθρωση των κεφαλαίων της έρευνας ακολουθεί τη φαινομενολογία της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα-κόρης.

Έτσι, στο πρώτο κεφάλαιο της έρευνας περιγράφονται τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της αιμομικτικής οικογένειας.

Το δεύτερο κεφάλαιο αποτυπώνει τη φαινομενολογία της προ-αιμομικτικής κατάστασης, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται τα χαρακτηριστικά της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Επιχειρούμε δε, να διερευνήσουμε συγκριτικά τις δύο αυτές αιμομικτικές καταστάσεις με τη συμβολή των παραγόντων υψηλού κινδύνου, ή/και των παραγόντων θυματοποίησης που παρεμβαίνουν στο πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

Το τέταρτο κεφάλαιο της έρευνας αφιερώνεται στην παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, που επέρχεται με την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης και την

αντιμετώπιση της αιμομικτικής οικογένειας, ιδιαιτέρως δε, του θύματος, είτε από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, είτε από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Σε αυτή την προοπτική διερευνώνται επίσης οι επιπτώσεις της παρέμβασης των φορέων του επισήμου κοινωνικού ελέγχου τόσο στους συμμετέχοντες στην αιμομικτική σχέση, όσο και στα υπόλοιπα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας.

Η αναγκαιότητα της περαιτέρω διερεύνησης της αιμομικτικής αυτής σχέσης προκύπτει τόσο από τα θεωρητικά αιτιολογικά αδιέξοδα, όσο και από το διερευνητικό χαρακτήρα της έρευνάς μας. Ετσι, χρήζουν διερεύνησης και οι άλλες όψεις της αιμομιξίας, που δεν περιλαμβάνονται στη δική μας έρευνα, όπως επιδημιολογική έρευνα για την έκταση και τις μορφές του φαινομένου, έρευνα στάσεων στα όργανα άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου για τη διερεύνηση των στερεοτύπων της αιμομικτικής οικογένειας, μικρο-κοινωνιολογικές έρευνες πεδίου για το χειρισμό των περιπτώσεων αιμομιξίας από τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου κ.α.

Τέλος, τα συμπεράσματα της παρούσας διατριβής μπορούν να χρησιμεύσουν ως υποθέσεις εργασίας για την περαιτέρω και σε βάθος διερεύνηση της αιμομιξίας.

ΜΕΡΟΣ Α΄

**ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ
ΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΟ ΤΑΒΟΟ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Εισαγωγή

Στα πλαίσια της θεωρητικής προσέγγισης του θέματος της αιμομιξίας¹ είναι αναγκαία η εξέταση των σχετικών με το ταμπού της αιμομιξίας θεωριών, οι οποίες προέρχονται από πολλούς και διαφορετικούς επιστημονικούς χώρους (π.χ. κοινωνική ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, ψυχολογία). Οι πολλαπλές και αντιφατικές -πολλές φορές- προσεγγίσεις του θέματος επικεντρώνονται στη διερεύνηση της προέλευσης, της σημασίας και των λειτουργιών του ταμπού της αιμομιξίας.

Η διάκριση και κατηγοριοποίηση των θεωρητικών αυτών προσεγγίσεων σε τρεις κατηγορίες (ανθρωπολογικές προσεγγίσεις, προσεγγίσεις της οργάνωσης της οικογένειας και θεωρίες του σεξουαλικού ενστίκτου) έγινε με κριτήριο την εστίαση, το επίκεντρο και το επίπεδο αναφοράς της ερμηνευτικής τους προοπτικής. Έτσι, οι ανθρωπολογικές προσεγγίσεις εστιάζονται στο μακρο-επίπεδο της κοινωνικής οργάνωσης, επιχειρώντας να ερμηνεύσουν την προέλευση και τις λειτουργίες του ταμπού σε συγκεκριμένα κοινωνικά σύνολα, η προσέγγιση του T. Parsons επικεντρώνεται στις λειτουργίες του ταμπού μέσα στην (πυρηνική) οικογένεια (μέσο επίπεδο), ενώ οι θεωρίες του σεξουαλικού ενστίκτου επισημαίνουν την αναγκαιότητα και τη σημασία της απαγόρευσης της αιμομιξίας στη δόμηση της προσωπικότητας (μικρο-επίπεδο).

Η διάκριση αυτών των επιπέδων αναφοράς είναι μάλλον σχηματική και υποβοηθητική της ανάλυσής μας, παρά πραγματική, αφού οι όροι μικρο- και μακρο- είναι σχετικοί και οι διαπλοκές των επιπέδων καθιστούν τη διάκριση και την οριοθέτησή τους δυσχερή.

1. Η ετυμολογία της λέξης "αιμομιξία" προέρχεται από τα ουσιαστικά "αίμα" και "μείξις" και σημαίνει τη μεταξύ συγγενών εξ αίματος σαρκική ένωση. Βλ. Ε. Κριαρά, *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας*, Θεσ/κη 1969, σελ. 128. Στην αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα, οι λέξεις "incest", "inceste" και "Inzest" αντίστοιχα, προέρχονται από το αντίθετο του λατινικού "castus" (αγνός, καθαρός) το "incestus" που σημαίνει μερός, ακάθατος, ασελγής.

Επίσης, τα επιστημολογικά προβλήματα που υπεισέρχονται στη συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση αφορούν το χαρακτηρισμό των θεωρητικών προσεγγίσεων ως "θεωριών"², τη διαφορετική επιστημονική προέλευσή τους, που επηρεάζει τόσο το ερμηνευτικό πλαίσιο όσο και τη μεθοδολογία τους, την ερμηνευτική τους εμβέλεια και τέλος την αναγωγή τους στα συγκεκριμένα επίπεδα αναφοράς.

Ωστόσο, τα προβλήματα αυτά αμβλύνονται από την επικέντρωση στο θέμα της αιμομιξίας, την επισήμανση και την εξαγωγή κοινών παραμέτρων -σχετικών με την έννοια, τη σημασία, τους στόχους και τις λειτουργίες-του ταμπού της αιμομιξίας.

Η διερεύνηση της (κοινωνικής) σημασίας της αποφυγής της αιμομιξίας, από την οποία σηματοδοτείται και η αιμομιξική πρακτική, αποτελεί το στόχο αυτής της ανάλυσης. Η θεμελιακή συμβολή του ταμπού της αιμομιξίας στην κοινωνική και οικογενειακή οργάνωση, καθώς και η σημασία του στη δόμηση της προσωπικότητας οριοθετούν ταυτόχρονα τη σημασία και τα πλαίσια της πράξης με την οποία παραβιάζεται το ταμπού της αιμομιξίας.

2. Χρησιμοποιούμε τους όρους "προσέγγιση" και "θεωρία" εναλλακτικά, παρά τον έντονο επιστημολογικό -σχετικό με τα κριτήρια αναγωγής των επιστημονικών απόψεων σε θεωρίες -διάλογο. Βλ. ενδεικτικά, Popper.K. *The logic of scientific discovery*. London, Hutchinson, 12th impr. 1986, part II, κεφ. 3-8, σελ. 59-214, Kuhn, T.S. *The structure of Scientific Revolutions*, 1962, σελ. 43-51, Lakatos, I. *Μεθοδολογία των προγραμμάτων επιστημονικής έρευνας*. Εισαγωγή, μετάφραση: Αιμ. Μεταξόπουλου, Εκδ. Σύγχρονα Θέματα, Θεσ/κη, 1986, σελ. 7-77, όπου και η κριτική στους Popper και Kuhn, Hempel, C. *Elements d' epistemologie*, κεφ. 4, *Critères de confirmation et d'acceptibilité*, σελ. 51-69, Arman Collin 1972.

1. ΤΟ TABOO ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ: ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1. Διαμόρφωση και εξέλιξη της έννοιας του ταμπού της αιμομιξίας:

Εννοιολογικές διαφοροποιήσεις - Ταμπού και εξωγαμία

Οι ανθρωπολογικές αναζητήσεις σχετικά με το περιεχόμενο και τη σημασία του ταμπού³ της αιμομιξίας προκύπτουν μέσα από τη μελέτη του συστήματος συγγένειας των απλών ή πρωτόγονων κοινωνιών. Η έννοια της αποφυγής της αιμομιξίας, το περιεχόμενο του ταμπού διαμορφώνεται παράλληλα με τις τάσεις της ανθρωπολογικής σκέψης και οριοθετείται από τους ερμηνευτικούς άξονες της εξωγαμικής πρακτικής.

Ετσι, το εννοιολογικό περιεχόμενο της αποφυγής της αιμομιξίας ορίζεται σε σχέση με την εξωγαμική πρακτική: άλλοτε ταμπού (της αιμομιξίας) και εξωγαμία είναι δύο ταυτόσημοι όροι (L.H. Morgan), άλλοτε η αποφυγή της αιμομιξίας συνιστά μέρος της θεμελιώδους αρχής της εξωγαμίας (E. Durkheim) και άλλοτε ταμπού και εξωγαμία διαχωρίζονται μεταξύ τους (Radcliff-Brown).

Η έννοια και το περιεχόμενο του κανόνα της απαγόρευσης της αιμομιξίας εξελίχθηκε και διαμορφώθηκε σύμφωνα προς τις εξής κατευθύνσεις:

α) Η έννοια του ταμπού της αιμομιξίας στα πλαίσια της **εξελικτικής σχολής** της κοινωνικής ανθρωπολογίας (μέσα 19ου αιώνα) είναι ακόμα αδιαμόρφωτη και ασαφής. Το ταμπού ταυτίζεται με την εξωγαμική πρακτική. Η γραμμική εξελικτική πορεία της ανθρωπότητας από ένα κατώτερο σ' ένα ανώτερο στάδιο πολιτισμού και το πέρασμα από τη "φύση στον πολιτισμό" είναι η κύρια ερμηνευτική υπόθεση σε αυτή τη θεωρητική τάση⁴.

3 Η προέλευση της λέξης "taboo" είναι πολυνησιακή και υποδηλώνει μιά αρνητική κατηγορική προσταγή, ορίζοντας τα όρια του απαγορευμένου και του επιτρεπτού. Ο Durkheim ορίζει ως ταμπού το σύνολο των τελετουργικών απαγορεύσεων, που στοχεύουν στην προστασία του ανθρώπου από τις καταστροφικές και ολέθριες επιπτώσεις του μιάσματος, κωλύοντας οποιαδήποτε επαφή με ένα πράγμα ή μιά κατηγορία πραγμάτων στα οποία έχει αποδοθεί μιά υπερφυσική ιδιότητα. Τα πράγματα αυτά κατοικούν μαζί με τους θεούς και έχουν μιά υπερφυσική δύναμη, η οποία φανερώνεται στην πραγματική εμπειρία που διακατέχει όποιον έλθει σ' επαφή μαζί τους. E. Durkheim, *La prohibition de l'inceste et ses origines*, L'Année Sociologique 1897, σελ. 1-70.

4 Ο L. H. Morgan είναι ο κυριότερος εκπρόσωπος αυτής της προσέγγισης. Στα έργα του "Συστήματα Αιματοσυγγένειας και Συγγένειας στην Ανθρώπινη Οικογένεια" (1871) και "Αρ-

Η αιμομικτική πρακτική και η ελευθερομιξία⁵ συνιστούν το κύριο χαρακτηριστικό του κατώτατου σταδίου της ανθρωπότητας. Η πρόληψη των βιολογικών -γενετικών επιπτώσεων, οι οποίες προκύπτουν από την ελευθερομιξία είναι και ο λόγος καθιέρωσης του ταμπού της αιμομιξίας. Ο **βιολογικός χαρακτήρας του ταμπού**, ο οποίος προκύπτει από τις εξελικτικές προσεγγίσεις και εστιάζεται στις τάσεις εκφυλισμού του ανθρώπινου γένους δεν είναι -φυσικά- ανεξάρτητος από τον βιολογικό και κοινωνικό δαρβινισμό της εποχής αυτής.

β) Το **κοινωνι(ολογι)κό υπόβαθρο** του ταμπού της αιμομιξίας απορρέει από τη συγγένεια και την κοινή καταγωγή⁶. Οι κοινωνικά οργανωμένες και αναγνωρισμένες οικογενειακές σχέσεις συγκροτούν τη βάση της θεμελιώδους αρχής της εξωγαμίας⁷.

χαία Κοινωνία" αναλύονται τα στάδια του περάσματος από το Κατώτερο Στάδιο Αγριότητας μέχρι το Στάδιο του Πολιτισμού. Παράλληλη είναι και η εξέλιξη των διαφόρων μορφών γάμου και της οικογένειας (κατά σειρά αρχαιότητας): η αιματοσυγγενική οικογένεια (επιγαμία αρρένων και θηλέων αδελφών, γνησίων και πλαγίων σε μία ομάδα), η πουναλουανή (επιγαμία διαφόρων θηλέων αδελφών, γνησίων και πλαγίων, με καθένα από συζύγους των άλλων σε μία ομάδα, ενώ οι συνδεδεμένοι δεν έχουν αναγκαστικά συγγένεια μεταξύ τους), η συνδυασμική ή ζευγαρωτή (γάμος μεταξύ μοναδικών ζευγαριών, αλλά χωρίς μιά αποκλειστική συγκατοίκηση), η πατριαρχική (γάμος ενός άνδρα με πολλές συζύγους) και η μονογαμική (γάμος μεταξύ μοναδικών ζευγαριών με αποκλειστική συγκατοίκηση). Βλ. L.H. Morgan, *Η αρχαία Κοινωνία*, μέρος τρίτο, σελ. 408-502, Εκδ. Αναγνωστίδη

5. Η πρακτική της ελευθερομιξίας που συσχετίζεται με το μητριαρχικό σύστημα συγγένειας αναλύθηκε πρώτα από τον I. Bachofen στο "*Μητρικό Δίκαιο*" 1861 και στη συνέχεια από τους F. Engels και J. McLennan, στην "*Καταγωγή της Οικογένειας*" και τον "*Αρχέγονο Γάμο*" αντίστοιχα, όπου για πρώτη φορά χρησιμοποιούνται οι όροι εξωγαμία και ενδογαμία, βλ. σχόλια για το έργο του J. McLennan από τον H. Morgan στην *Αρχαία Κοινωνία*, σελ. 544-577.
6. Η συγγένεια έχει σαφώς κοινωνικό χαρακτήρα γιατί στηρίζεται στην κοινή καταγωγή, στο κοινό τοτέμ και όχι σε καθεαυτές βιολογικές σχέσεις. Ως τοτέμ ορίζεται το άψυχο ή έμψυχο όν -γενικότερα ένα ζώο ή ένα φυτό- το οποίο θεωρείται ως ο πρόγονος της ομάδας, σύμβολο πίστης και συλλογικότητας. Βλ. E. Durkheim, *οπ.παρ.* σελ. 2 κ.ε.
7. Ο E. Durkheim ορίζει ως εξωγαμία τον πρωταρχικό κανόνα σύμφωνα με τον οποίο απαγορεύεται στα μέλη ενός κλαν όχι μόνο ο γάμος, αλλά και οι οποιοσδήποτε σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ τους. Ως κλαν ορίζεται μιά κοινωνία που συντίθεται από γένη τα οποία θεωρούνται ότι έχουν κοινή καταγωγή. Βλ. E. Durkheim, *οπ.παρ.* σελ. 2 κ.ε. Για τις σχετικές με την προέλευση της εξωγαμίας, θεωρίες βλ. Harris, M. *Exogamy and the Prohibition of Incest*, στο *Culture, Man and Nature*, Thomas Y. Crowell, New York, 1971, 284-307. -J. E. Goldthorpe, *Exogamy and the avoidance of incest*, στο *Family Life in western societies*, Cambridge Univ. Press 1987, 106-124.

Ο Ε. Durkheim είναι ίσως ο πρώτος που αναγνώρισε τον κοινωνικό χαρακτήρα της συγγένειας και το κοινωνιολογικό υπόβαθρο του ταμπού της αιμομιξίας. Η απαγόρευση της αιμομιξίας βρίσκεται μέσα στην επιβολή της εξωγαμίας. Η πρακτική της εξωγαμίας είναι ένα καθολικό κοινωνικό φαινόμενο και αποτελεί την πρωταρχική βάση κάθε κοινωνίας και το θεμέλιο της κοινωνικής οργάνωσης. Για τον Ε. Durkheim η συνέχεια, το απομεινάρι της εξωγαμίας στο χρόνο είναι η αποφυγή της αιμομιξίας. Έτσι, το **κοινό αίμα**, η **ομοιομορφία** και η **συλλογικότητα της πρακτικής της εξωγαμίας** συγκροτούν το υπόβαθρο της αποφυγής της αιμομιξίας. Παράλληλα, η **διατήρηση και η αναπαραγωγή της συλλογικής συνείδησης** είναι (σύμφωνα με τον Durkheim) ο δικαιολογητικός λόγος (ύπαρξης) της εξωγαμίας.

γ) Στα πλαίσια του **δομολειτουργισμού** και ειδικότερα σύμφωνα με την προσέγγιση του A. Radcliff- Brown⁸, η έννοια του ταμπού της αιμομιξίας περιορίζεται και διαχωρίζεται από την εξωγαμική πρακτική. Το ταμπού δεν αφορά μόνο τους "απαγορευμένους γάμους", αλλά εστιάζεται στην **ασυμβατότητα των σχέσεων** ανάμεσα σε μέλη της ίδιας οικογένειας. Για πρώτη φορά διαχωρίζονται οι σεξουαλικές σχέσεις από το γάμο· η **αιμομιξία ορίζεται πλέον με βάση τις σχέσεις ανάμεσα σε πρόσωπα με σαφώς ορισμένη κοινωνική θέση και κοινωνικούς ρόλους**.

Η εξωγαμία ορίζεται μόνο μέσα στο εκάστοτε ισχύον "σύστημα συγγένειας"⁹. Ουσιαστικά πρόκειται για έναν τρόπο θεσμικής αναγνώρισης των σχέσεων συγγένειας, που συμβάλλει στη διατήρηση του κοινωνικού συστήματος της συγγένειας.

8. A. Radcliff- Brown & Daryl Forde, *American Systems of Kinship and Marriage*, Oxford Univ. Press, 1949, κεφ. X της εισαγωγής σελ. 60-72.

9. Για τον Radcliff- Brown το σύστημα συγγένειας συγκροτείται από ένα σύνθετο πλέγμα κανόνων, χρήσεων και προτύπων συμπεριφοράς ανάμεσα σε συγγενείς, ενώ οι αποκλίσεις από τον κανόνα έχουν ιδιαίτερη σημασία και αποτελούν μέτρο για την ισορροπία ή αστάθεια του συστήματος. Το σύστημα συγγένειας αποτελεί μέρος της κοινωνικής δομής και η "ορολογική κατηγορία του συστήματος συγγένειας" αναφέρεται στους κοινά αποδεκτούς τρόπους συμπεριφοράς και εκφράζει συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις. βλ. A. Radcliff- Brown and D. Forde, όπ. παρ. σελ.10 κ.ε.

Η απαγόρευση της αιμομιξίας προέρχεται αλλά ταυτόχρονα εκφράζει την κοινωνική δομή, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη σταθερότητα και τη συνέχεια (της κοινωνικής δομής). "...Η αιμομιξία είναι καταστροφική για όλο το σύστημα των ηθικών και θρησκευτικών αισθημάτων πάνω στα οποία στηρίζεται η κοινωνική τάξη.....(η αιμομιξία) είναι **επίθεση κατά του συστήματος της κοινωνικής τάξης...**"¹⁰.

δ) Οι θετικές όψεις του ταμπού της αιμομιξίας επισημάνθηκαν μέσα από την προσέγγιση του C. Levi-Strauss¹¹. Η θετική έκφραση της απαγόρευσης της αιμομιξίας είναι ο κανόνας της εξωγαμίας (διευρυμένη μορφή της απαγόρευσης, του ταμπού της αιμομιξίας), ο οποίος είναι αλληλένδετος με τις αρχές της αμοιβαιότητας και της ανταλλαγής. Η εξωγαμία αποτελεί το "**αρχέτυπο**" όλων των άλλων εκφράσεων αμοιβαιότητας και ευθύνεται για την απαρχή της κοινωνικής οργάνωσης του ανθρώπου.

Η έννοια της αποφυγής της αιμομιξίας αντιμετωπίζεται **πέρα και έξω** από τα συστήματα συγγένειας και τις ισχύουσες κοινωνικές δομές¹². **Η απαγόρευση της αιμομιξίας ανάγεται σε θεμελιώδη Κανόνα μέσα από τον οποίο εκφράζεται η κοινωνική δομή και συστηματοποιούνται οι δομές της συγγένειας.**

Η προέλευση του Κανόνα της αποφυγής της αιμομιξίας δεν μπορεί σύμφωνα με τον C. Levi- Strauss να είναι φυσική ή πολιτισμική ούτε ακόμα μιά ανάμειξη αυτών των

10. A. Radcliff- Brown and D. Forde, όπ. παρ. σελ. 72.

11. C. Levi- Strauss, *The problem of incest*, στο έργο του *The elementary structures of kinship*. Free Press, 1969, σελ. 12-25.

12. Η συγγένεια σύμφωνα με τον C. Levi- Strauss δεν είναι μόνο ένα σύστημα ορολογίας αλλά και σύστημα στάσεων. Ο ίδιος δεν ενδιαφέρεται μόνο για την εξεύρεση των συστατικών όρων των κοινωνικών συστημάτων, την ονοματολογία και την ταξινόμησή τους, αλλά κυρίως για τις σχέσεις μεταξύ τους. Η λειτουργία των όρων συγγένειας βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με τη λειτουργία των γλωσσικών μηνυμάτων, δηλ. στο επίπεδο της επικοινωνίας. Ετσι, η εξωγαμία, το σύστημα επικοινωνίας και η γλώσσα είναι έννοιες πολύ στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους, που στοχεύουν στην έκφραση των σχέσεων επικοινωνίας και στην ολοκλήρωση της κοινωνικής ομάδας. Μέσα σ' αυτή την προοπτική του C. Levi- Strauss γίνονται διεξοδικές αναφορές στο συμβολικό επίπεδο της αποφυγής της αιμομιξίας. Βλ. C. Levi- Strauss, *Αγρια Σκέψη*, Εκδ. Παπαζήση 1977, από τα προλεγόμενα για τον Έλληνα Αναγνώστη της Α. Κυριακίδου -Νέστορος, οι σελ. 35- 64. -C. Clement, *Levi -Strauss ou la structure et le malheur*, Seghers, 1974, 113-134 Marie, Claude Dupré, *Sous l' echange, l' inceste (Breve relecture des "Structures elementaires de la parente")*, L' Homme, 21, 1, 1981, 27-35.

δύο επιπέδων: "Η απαγόρευση αποτελεί το θεμελιακό βήμα εξαιτίας του οποίου και διά του οποίου επετεύχθη η μετάβαση από τη φύση στον πολιτισμό"¹³. Έτσι, η απαγόρευση αυτή ισοδυναμεί και ταυτίζεται με το θεμελιακό νόμο της κοινωνικής οργάνωσης της ανθρωπότητας.

Από την ενδεικτική αναφορά των διαφορετικών αυτών ορισμών του ταμπού της αιμομιξίας¹⁴ προκύπτει ότι η αποφυγή της αιμομιξίας δεν προσεγγίζεται ως αφηρημένο και αυθύπαρκτο αντικείμενο μελέτης, γιατί **πάντοτε ορίζεται και εκφράζεται σε σχέση με το σύστημα συγγένειας και τις ποικίλες εκφάνσεις του σε μιά κοινωνία**¹⁵ (π.χ. σχέσεις συστήματος συγγένειας με την κοινωνική οργάνωση, με τον πολιτισμό, την οικονομία και τη πολιτική).

Ο κύκλος των προσώπων μεταξύ των οποίων απαγορεύεται ο γάμος είναι συνάρτηση του συστήματος συγγένειας που επικρατεί σε διάφορες μορφές κοινωνικής οργάνωσης¹⁶. Το εύρος και η ελαστικότητα του κύκλου αυτού διαφοροποιείται στο χρόνο και χώρο και αντικατοπτρίζεται στα θεσμοθετημένα κωλύματα γάμου¹⁷.

13. C. Levi- Strauss, *The problem of incest*, όπ.παρ. σελ. 24.

14 που φυσικά δεν εξαντλούνται σ' αυτή την παράγραφο, αλλά προκύπτουν και από τις προσεγγίσεις της φυσικής επιλογής, βλ. παρακ. σελ. 40 κ.ε.

15 Οι σχέσεις συγγένειας χαρακτηρίζονται ως "πολυλειτουργικές" (plurifonctionneles) στο βαθμό που συμμετέχουν σε πολλαπλά επίπεδα της κοινωνικής οργάνωσης.

16. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του μητρογραμμικού συστήματος των Τροβριανδών που μελέτησε ο Malinowski, στα πλαίσια του οποίου η πρωταρχική απαγόρευση της αιμομιξίας αφορά τις σχέσεις μεταξύ αδελφού -ής και θείου και ανηψιάς (ο αδελφός της μητέρας κατέχει τη θέση του πατέρα μέσα στην οικογένεια). βλ. Μπρον Μαλινόφσκι, *Σεξουαλικότητα και καταπίεση στην πρωτόγονη κοινωνία*, Εκδ. Καστανιώτη, 1976, σελ 79-113.

17 Ενδεικτικά αναφέρουμε τα κωλύματα γάμου που περιλαμβάνονται: α) στον Κώδικα του Χαμουραπί που αφορούν τους εξ αίματος πρώτου βαθμού συγγενείς και τη σχέση μεταξύ πεθερού και νύφης, ενώ προβλέπονται αυστηρές ποινές για τις αιμομικτικές σχέσεις (παραγ. 154, 155, 157, 158), β) στις διατάξεις του Μωσαϊκού Νόμου (Πεντάτευχος) που απαγορεύουν το γάμο σε συγγενείς εξ αίματος (κατ' ευθείαν γραμμή μέχρι δευτέρου βαθμού και εκ πλαγίου μέχρι τρίτου βαθμού) και εξ αγχιστείας (μέχρι τρίτου βαθμού), Λευιτικό, κεφ. 18, στιχ. 6-18, γ) στο Ρωμαϊκό Δίκαιο (στην προχριστιανική εποχή) που απαγορεύει (μεταξύ άλλων) το γάμο μεταξύ ανιόντων και κατιόντων σε απεριόριστο βαθμό, και δ) στις πολλαπλές ρυθμίσεις των αυτοκρατόρων του Βυζαντίου και των Συνόδων των Πατριαρχών που άλλοτε απαγορεύουν το γάμο μέχρι και τον έβδομο βαθμό εκ πλαγίου συγγένειας και άλλοτε επεκτείνουν τα κωλύματα γάμου μέχρι και τον έκτο εξ αγχιστείας βαθμό συγγέ-

Έτσι, το περιεχόμενο του ταμπού της αιμομιξίας οριοθετείται τόσο από συγκεκριμένες κοινωνικές δομές -όπως είναι το σύστημα της συγγένειας, όσο και από κοινωνικούς κανόνες και "στρατηγικές"¹⁸, όπως ο τρόπος μεταβίβασης των αγαθών, της κληρονομιάς¹⁹ και της πολιτικής εξουσίας²⁰.

Ωστόσο, η σχετικότητα και οι εννοιολογικές διαφοροποιήσεις του περιεχομένου του ταμπού της αιμομιξίας (που προκύπτουν από τις σχέσεις του με το σύστημα συγγένειας, με τις θεσμικά κατοχυρωμένες προδιαγραφές του γάμου) εστιάζονται στην ευρύτη-

νειας (μετά τον Ι΄ αιώνα). Επιπλέον, με την αναγνώριση της "πνευματικής συγγένειας" που απορρέει από το μυστήριο του Βαπτίσματος καθιερώνονται νέα κωλύματα γάμου. Για την ιστορική αναδρομή του αδικήματος της αιμομιξίας βλ. Παναγ. Μαστακούρη, *Το έγκλημα της αιμομιξίας (από των αποτάτων χρόνων του παρελθόντος μέχρι σήμερα)*, Αθήνα 1969, σελ 45-72.

18. Όπως εκλαμβάνονται από τον P. Bourdieu οι στρατηγικές του γάμου, ως στρατηγικές της κοινωνικής αναπαραγωγής, βλ. P. Bourdieu, *Marriage Strategies as Strategies of Social Reproduction*, *Annales*, E.S.C. 27 (July- October 1972): 1105 -25. Translated by Elborg Forster.
19. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το θεσμό της επικλήρου στην Αρχαία Ελλάδα. Επίκληρος θεωρείται η μοναδική κόρη, η οποία καλείται να κληρονομήσει ολόκληρη την πατρική της περιουσία και την οποία πρέπει να παντρευτεί ο πλησιέστερος συγγενής της. Παρεμφερής είναι και ο θεσμός της χήρας που όταν δεν έχει αποκτήσει παιδιά με τον εκλιπόντα σύζυγο και κληρονομεί τον πατέρα της, ήταν υποχρεωμένη να παντρευτεί τον πλησιέστερο συγγενή του εκλιπόντος. Στην περίπτωση μάλιστα που ο συγγενής αυτός ήταν ήδη παντρεμένος, έπρεπε να διαζευχθεί για να παντρευτεί βλ. Ν. Πανταζόπουλος, *Ρωμαϊκό Δίκαιο*, 1964, σελ. 33, και Γ. Αλεξόπουλου, *Γένεσις και εξέλιξις του γάμου*, 1937, σελ. 147.
20. Η διατήρηση της πολιτικής εξουσίας σ' ένα περιορισμένο κύκλο προσώπων θεωρείται ως ο κυριότερος λόγος για τη Βασιλική Αιμομιξία, στην Αρχαία Αίγυπτο, στα χρόνια των Φαραώ και των Πτολεμαίων, πρακτική που διατηρήθηκε για πάνω από 300 χρόνια. Απομεινάρι της παράδοσης αυτής (του γάμου κυρίως μεταξύ αδελφών) είναι η συνωνυμία των λέξεων "αδελφός, -ή" με "εραστή ή ερωμένη" αντίστοιχα, στην αιγυπτιακή ποίηση, όπως αναφέρεται από τον H. Maisch, *L'inceste*, Editions Robert Laffont, 1970, σελ. 17 κ.ε. Αντίθετα, υποστηρίζεται ότι ο γάμος μεταξύ αδελφών ήταν κύριο χαρακτηριστικό της Ελληνορωμαϊκής περιόδου της Αιγύπτου, ενώ στοιχεία από παπύρους δεν αναφέρουν ούτε έναν γάμο μεταξύ αδελφών στους πτολεμαϊκούς χρόνους, βλ. τη διεξοδική ανάλυση του H.I. Bell, *Brother and Sister marriage in Graeco-Roman Egypt*, *Revue Internationale des droits de l' antiquité*, Mélanges Fernand de Visscher I, Bruxelles 1949, 83-92, όπου αναφέρονται λεπτομερώς 29 περιπτώσεις γάμων μεταξύ αδελφών στην Αρσινόη, την Αλεξάνδρεια κ.α. -Βλ. επίσης Brent D. Shaw, *Explaining incest: Brother- Sister Marriage in Graeco -Roman Egypt*, *Man*, vol. 27, No 2, June 1992, 226-299 -Yehudi A. Cohen, *Ends and Means in Political Control: State Organisation and the Punishment of Adultery, Incest, and Violation of Celibacy*, *Amer Anthropologist* 71 (4-6) 1961, 658-687.

τα του κύκλου των προσώπων μεταξύ των οποίων απαγορεύονται οι σεξουαλικές σχέσεις και ο γάμος. Η βασική αρχή της απαγόρευσης των σχέσεων μεταξύ των γονέων και παιδιών και μεταξύ αδελφών παραμένει σχετικά σταθερή και καθολική και δεν διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία²¹.

1.2. Η αποφυγή της αιμομιξίας ως θεμελιακός κανόνας: Παράβαση και τιμωρία

Το μαγικοθρησκευτικό πλαίσιο του τοτεμισμού²², η διάκριση μεταξύ ιερού και βέβηλου²³, οι ζώνες της επιτρεπτικότητας και της απαγόρευσης, οι ηθικές αξιολογήσεις της αγνότητας και του μιάσματος²⁴ και οι συμβολικές τελετουργικές πρακτικές στις πρωτόγονες κοινωνίες²⁵ οριοθετούν τη σημασία του ταμπού της αιμομιξίας, ενώ παράλληλα προσδιορίζουν τη βαρύτητα της παράβασης και τη μορφή της τιμωρίας.

Το ταμπού και οι υποχρεώσεις που απορρέουν απ' αυτό θεωρούνται ως ο **αρχαιότερος άγραφος κώδικας των ανθρώπων**²⁶. Η πίστη στο ταμπού παραμένει αδιαμφισβήτη-

21 G Murdock, *Social Structure*, New York, 1949, του ίδιου *World ethnographic sample*, Amer. Anthropologist 59, 1961, 664-687

22 Frazer, I. *Totemism and exogamy*, τομ.ΙV, London 1910, -Leach, E. *The structural study of Myth and Totemism*, London, Tavistock, 1967, την εισαγωγή του συγγραφέα και στο ίδιο Mary Douglas, *The meaning of myth*, σελ. 49-69. - Levy- Bruhl, L. *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures*, Paris 1910, 5η έκδ.1922, σελ. 83-93. -του ίδιου *La mythologie primitive*, Presses Universitaires, 1963, passim. - E. Durkheim, *The elementary forms of the religious life*, London, George Allen & Unwin, book II, ch. 1-7, σελ. 102-239.

23 Caillois, Roger, *L' homme et le sacré*, Gallimard, 1950, 3η έκδ., 73-129 και 165-178. - Girard, René, *La violence et le sacré*, Grasset 1972, κεφ. VIII, "Totem et taboo" et les interdits de l'inceste, σελ. 283-325. Η αντιφατικότητα και η σύγκρουση μεταξύ ιερού και βέβηλου αποτελεί επίσης συστατικό στοιχείο της φροϋδικής προσέγγισης του ταμπού, βλ. Freud, S. *Τοτέμ και ταμπού*, Εκδ. Δαρέμα 1972, κεφ. 2, σελ.26-44.

24 Jankelevitz, V. *Le pur et l' impur*, Flammarion, 1960, 5-48. - Barnsley, J. H. *The social reality of Ethics*, Routledge and Kegan Paul, 1972, ch.2. *Criteria of morality*, σελ.28-48.

25 Brain, J.L. *Sex, Incest and Death: Initiation Rites Reconsidered*, Current Anthropology Vol. 18, No 2, June 1977, 191-208 -Van Gennep, A. *Rites of passage*, London, Routledge and Kegan Paul, 1960, σελ. 1-14.

26. Σχετικά με τη σημασία και τη συμβολή του τοτεμισμού και της θρησκείας για την γένεση και εξέλιξη του ποινικού δικαίου, βλ. Κ. Γαρδίκια, *Εγκληματολογία*, τόμος Α' εισαγωγή, έκδοση Γ' 1948, 9-15.

τη, παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενό του, ενώ η αιμομικτική πράξη έχει πάντοτε *αρνητικό χαρακτήρα*.

Ετσι, η προσβολή του ταμπού της αιμομιξίας προσλαμβάνει δύο διαστάσεις: α) μία **φυσική διάσταση**, αφού ισοδυναμεί με βαρύτερη προσβολή κατά των θεών, στρέφεται κατά της ίδιας της φύσης και επισύρει την πρωταρχική μορφή τιμωρίας, που προέρχεται από τα στοιχεία της φύσης, και β) μία **κοινωνική διάσταση**, που απορρέει από την προσβολή της ίδιας της κοινωνικής ομάδας και των κανόνων που διέπουν την κοινωνική οργάνωση και επισύρει κοινωνικές κυρώσεις, όπως είναι ο εξοστρακισμός των παραβατών από την ομάδα. Η τιμωρία της αιμομιξίας που προέρχεται από τα στοιχεία της φύσης φαίνεται να προηγείται -χρονικά- από τις κοινωνικές κυρώσεις, οι οποίες προϋποθέτουν την ύπαρξη κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης και ρητών απαγορεύσεων²⁷.

Το αδίκημα επομένως της αιμομιξίας, από πολύ νωρίς προσλαμβάνει τον χαρακτηρισμό του "δημοσίου αδικήματος". Ειδικότερα, η ανάλυση του E. Durkheim αποδίδει στην αιμομιξία την έννοια του "**φυσικού εγκλήματος**"²⁸. "...Όλες οι κοινωνίες τιμωρούν την αιμομιξία με την ποινή του θανάτου· οι τρόποι και οι μέθοδοι αλλάζουν. Οι αυτουργοί της αιμομιξίας υπόκεινται σε "φυσικές" τιμωρίες... Τα εγκλήματα τα οποία η κοινωνία δεν τιμωρεί ευθέως, δεν σημαίνει ότι είναι αφέσιμα: αντίθετα, η κοινωνία τα εγκαταλείπει στις φυσικές τους συνέπειες, γιατί συνιστούν εξαιρετικής σπουδαιότητας εγκλήματα. Ο εξαγνισμός και η κάθαρση πρέπει να παραχθούν μηχανικά. Οι παραβιάσεις του κανόνα της εξωγαμίας ανήκουν σ' αυτήν ακριβώς την κατηγορία.... Η τιμωρία δεν είναι τίποτ'

27. Χωρίς, ωστόσο, να συμφωνούμε με την "υπόθεση της συγχρονικότητας", η οποία αφορά την ομοιόμορφη εξελικτική πορεία των ανθρωπίνων κοινωνιών και την ταυτόχρονη εμφάνιση του ποινικού δικαίου στις ανθρώπινες κοινωνίες. Οτι, δηλ. όλες οι πρωτόγονες κοινωνίες είχαν θέσει κανόνες συμπεριφοράς, η παραβίαση των οποίων επέσυρε ορισμένες ποινές. Αντίθετα, η "υπόθεση της διαχρονικότητας", που εστιάζεται στη διαφορική εξέλιξη των κοινωνιών και το σταδιακό πέρασμα από το ιδιωτικό στο δημόσιο δίκαιο, φαίνεται να είναι η κρατούσα. Πρβλ. Leauté, J. *Criminologie et Science Pénitentiaire*, μέρος πρώτο, *La naissance des lois pénales*, Presses Universitaires de France, 1972, σελ. 122-135.

28. Πρβλ. Garofalo, R. *Criminologia*, 1η έκδ. Napoli, 1885 και σχετική βιβλιογραφία για την προσέγγιση και το έργο του Garofalo, Ιακ. Ι. Φαρσεδάκη, *Η εγκληματολογική Σκέψη*, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη 1990, σελ. 213 κ.ε

άλλο παρά η αντίδραση του θεού και αποτελεί μια μορφή αυτόματου μηχανισμού..."²⁹. Ωστόσο, ο Durkheim ταυτίζει τη συλλογική συνείδηση, την ίδια την κοινωνία με τον θεό. Το θεικό στοιχείο που προσβάλλεται και ταυτόχρονα τιμωρεί είναι η ίδια η κοινωνία. Η λατρεία του τοτέμ ταυτίζεται με τη λατρεία της κοινωνικής πραγματικότητας³⁰.

Το έννομο αγαθό που προστατεύει το ταμπού της αιμομιξίας είναι το **κοινό αίμα**³¹ και οι συνέπειές του (οι λειτουργίες της εξωγαμίας, όπως σύναψη συμμαχιών μεταξύ εχθρικών φυλών, διατήρηση της ειρήνης κ.α.) σύμβολο των συλλογικών παραδόσεων και οργανωμένων πρακτικών. Το αίμα ανάγεται πλέον σε "δημόσιο κίνδυνο", σε ταμπού³² και θεωρείται ως "η ταυτότητα της φύσης"³³.

Ετσι, η κοινωνική απαξία της αιμομιξίας σηματοδοτείται από τη θεμελιακή σημασία του "κοινού αίματος" και τις λειτουργίες του ταμπού της αιμομιξίας.

Συμπερασματικά, μέσα από τις ανθρωπολογικές προσεγγίσεις του ταμπού της αιμομιξίας αναδεικνύονται οι πολλαπλοί συσχετισμοί και οι διαπλοκές του ταμπού (της αιμομιξίας) με τα συστήματα και τους όρους συγγένειας. Η απαγόρευση των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ στενών εξ αίματος συγγενών και κυρίως οι σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών βρίσκεται στη βάση των συστημάτων συγγένειας, που συνιστούν συστατικό όρο της κοινωνικής οργάνωσης. Ετσι, **η απαγόρευση της αιμομιξίας συνιστά θεμελιακό στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης.**

29 Durkheim, E. όπ.παρ. σελ.5

30. Ο E. Durkheim στο έργο του *The elementary forms of religious life*, London, 1915, υποστηρίζει την καθολική επικράτηση του τοτεμισμού. Βλ. E. Durkheim, όπ.παρ. Αυτή η τάση γενίκευσης για το σύστημα του τοτεμισμού σ' όλες τις πρωτόγονες κοινωνίες αποτέλεσε το αντικείμενο έντονης κριτικής, βλ. C. Levi- Strauss, *The problem of incest*, όπ.παρ. σελ.20 κ.ε -White L *The Definition and Prohibition of Incest*, στο Edwards, J. *Sex and Society*, Marham Publ. Co. Chicago, 1972, σελ 160-171.

31 Το κοινό αίμα προέρχεται από το κοινό τοτέμ, το οποίο θεωρείται ο κοινός πρόγονος, το "είναι" της ομάδας, έμβλημα πίστης και κοινής ονομασίας.

32 Η έμμηνος ρύση της γυναίκας, το βασιλικό αίμα ή το αίμα μερικών ζώων, είναι μερικά παραδείγματα των "αιματικών ταμπού", βλ. Durkheim, E. *La prohibition de l'inceste et ses origins*, όπ. παρ.σελ 40-44

33. Durkheim, E. όπ.παρ σελ 55.

Από αυτήν ακριβώς τη θεμελιακή κοινωνική σημασία της απαγόρευσης προκύπτει και ο αρνητικός χαρακτήρας της αιμομικτικής πράξης. **Η αναγωγή της αιμομιξίας σε έγκλημα, οι πραγματικές και συμβολικές διαστάσεις αυτής της μορφής της παραβίασης, καθώς και η ηθική απαξία της αιμομικτικής πράξης απορρέουν και παράλληλα σηματοδοτούνται από την προσβολή της συλλογικότητας, των όρων της κοινωνικής οργάνωσης και των κοινωνικών κανόνων**³⁴.

34. Η σχετική ομοιομορφία των συλλογικών πρακτικών και των κοινωνικών κανόνων στις απλές ή πρωτόγονες κοινωνίες αναδεικνύει τη σημασία τόσο της απαγόρευσης της αιμομιξίας - όσο και της αιμομικτικής πράξης

2. ΤΟ ΤΑΜΠΟΥ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ: Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ T. PARSONS

2.1. Η προβληματική του θεσμού της οικογένειας και η προσέγγιση του T. Parsons: Γενικά.

Η οποιασδήποτε μορφής οικογενειακή οργάνωση -στο βαθμό που πηγάζει, εκφράζει και αναπαράγει τις δομές της συγγένειας που χαρακτηρίζουν την κοινωνική οργάνωση- συσχετίζεται με το ταμπού της αιμομιξίας. Οι σύγχρονοι θεωρητικοί της ιστορίας της οικογένειας (family history)³⁵ προσεγγίζουν την οικογένεια σε διαχρονικό και συγχρονικό επίπεδο και σε συγκεκριμένα κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια. Η οικογένεια θεωρείται μάλλον ως μία δυναμική "διαδικασία" (process) των ποικιλόμορφων σχέσεων και συσχετισμών μεταξύ των μελών της, η οποία αλλάζει διαχρονικά. Επιπλέον είναι γνωστό πως δεν μπορούμε να μιλήσουμε για μία και μοναδική μορφή οικογένειας. Ο κοινωνιολογικός πλουραλισμός της οικογένειας υποδηλώνει ότι δεν υπάρχει αφηρημένη και αχρονική οικογένεια³⁶.

Έτσι, αν και αμφισβητείται η καθολικότητα της πυρηνικής οικογένειας -βασικό στοιχείο στην παρσονική προσέγγιση, ωστόσο η σχετική με το ταμπού της αιμομιξίας προσέγγιση του Parsons, επιχειρεί ν' αποδώσει τις πολλαπλές όψεις και τις λειτουργίες της αποφυγής της αιμομιξίας μέσα στην οικογένεια, συσχετίζοντας το ταμπού με την κοινωνική δομή, την κοινωνικοποίηση και τη ρύθμιση του ερωτισμού στα πλαίσια της οικογένειας.

35. Tamara K. Hareven, *Historical Analysis of the Family*, στο έργο των Sussman, M.B. & Steinmetz, S.K. *Handbook of Marriage and the family*, Plenum Press, 1987, σελ. 37-57 -Thomas, D.L. and Wilcox, E. *The rise of family theory. A historical and critical analysis*, στο έργο των Sussman & Steinmetz, όπ.παρ. σελ. 81-102 - Coontz, S. *The social origins of private life*, Verso, 1988, κεφ. 1, *Reconceptualizing Family History*, σελ. 7-40.

36 A. Μισέλ: *Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου*, μετφρ. Λ . Μουσούρου, Εκδ Gutenberg, 1985, εισαγωγή σελ. 9-12.

Η συμβολή της παρσονικής προσέγγισης στη μελέτη της αποφυγής της αιμομιξίας εστιάζεται στον τρόπο με τον οποίο ο Parsons επιχειρεί να συνθέσει στα πλαίσια της συστημικής προσέγγισης, τη σχέση μεταξύ των μακροδομών και της ατομικής πράξης (action and structure)³⁷, καθώς και στη διαπλοκή των κοινωνικών και ψυχολογικών όρων ανάλυσης (κοινωνικοποίηση και στοιχεία της φροϋδικής θεωρίας) με στόχο την ερμηνεία των λειτουργιών του ταμπού της αιμομιξίας μέσα στην οικογένεια.

2.2. Το ταμπού της αιμομιξίας σε σχέση με τη δομή και τις λειτουργίες της οικογένειας

Ο Parsons εστιάζει την ανάλυση των λειτουργιών και της σημασίας του ταμπού της αιμομιξίας στη **σεξουαλική οργάνωση της οικογένειας**³⁸. Τα κυριότερα σημεία της ανάλυσής του αφορούν γενικά τη δομή και τις λειτουργίες της πυρηνικής οικογένειας³⁹ και ειδικότερα τον **έλεγχο του ερωτισμού** και τη **σημασία της κοινωνικοποίησης** στην **πρόληψη της αιμομικτικής πρακτικής**.

37. T. Parsons, *Essays in Sociological theory Pure and applied*, The Free Press, 1954, σελ. 89-102, 177-196, 298-322.

-T. Parsons and R. Bales, *Family, Socialization and Interaction Process*, Glencoe, The Free Press, 1955, σελ. 3-186.

- T. Parsons, *The kinship system of the contemporary United States*, Amer. Anthropologist, XLV, 1943, 22-38.

- T. Parsons, et al. *Some fundamental Categories of the theory of action A general statement*, στο έργο των T. Parsons and Edward A. Shils, *Toward a General Theory of Action*, New York: Harper Torchbooks, 1951, σελ. 3-29.

- T. Parsons and R. Bales, *The dimensions of Action-Space*, στο έργο των T. Parsons, R. Bales and E. Shils, (eds.) *Working Papers in the theory of action*. New York: Free Press, 1953, σελ. 63-109.

-T. Parsons, *The Structure of Social Action*, New York, Free Press, 1937, passim.

38. T. Parsons, *The incest taboo in relation to social structure and the socialization of the child*, The British Journal of Sociology, 1954, vol.V, No 2, σελ. 101-117.

39. Η οικογένεια έχει δύο κύριους τύπους λειτουργίας: α. την "εκτελεστική" (instrumental) λειτουργία, η οποία αφορά τις σχέσεις της οικογένειας με καταστάσεις εξωτερικές (δηλ. σχέσεις του συστήματος της οικογένειας με άλλα συστήματα ή υποσυστήματα) και β. την "εκφραστική" λειτουργία, που αφορά τις εσωτερικές σχέσεις, την αρμονία και την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της οικογένειας. Ο στόχος των λειτουργιών αυτών είναι η διατήρηση της συναισθηματικής ισορροπίας και η κοινωνικοποίηση των παιδιών. Χαρακτηριστικά της οικογένειας, όπως το μικρό μέγεθος, η μακρά διάρκεια, η ιεραρχία και η ικανότητα διάσπασης, διαμορφώνουν ένα θεσμικό χώρο - πλαίσιο μέσα στη δομή της οικογένειας, στον οποίο ρυθμίζεται αλλά και εκφράζεται η ερωτική επιθυμία.

Συγκεκριμένα,

α. Η κοινωνικοποίηση παίζει σημαντικό ρόλο στον έλεγχο του ερωτισμού⁴⁰. Μέσω της κοινωνικοποίησης διαμορφώνεται "...ένας άπειρος και απαίδευτος οργανισμός σε άνθρωπο". Τα ερωτικά ενδιαφέροντα δεν επιτελούν μόνο λειτουργίες αλλά δημιουργούν και προβλήματα, γιατί το ερωτικό συναίσθημα δύσκολα ελέγχεται. Μέσα από την διαδικασία της κοινωνικοποίησης "...γίνεται μια συμμαχία με τον διάβολο"⁴¹. Ο ρόλος του φορέα κοινωνικοποίησης είναι εξαιρετικά σημαντικός, γιατί θα πρέπει να ελέγχει διαρκώς την ταυτόχρονη κάλυψη των αναγκών του παιδιού και τον έλεγχο του ερωτισμού. "...Αφού το παθολογικό από το φυσιολογικό διαφέρουν μόνο ως προς τον βαθμό ή την ένταση μερικών χαρακτηριστικών, όλοι οι μηχανισμοί που κατευθύνονται στον έλεγχο του ερωτισμού είναι πολύ σημαντικοί για την ανάπτυξη της φυσιολογικής προσωπικότητας του ενήλικα..."⁴²

β. Η αιμομιξία εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο δόμησης των ερωτικών ενδιαφερόντων και της προσωπικότητας του ατόμου, με άξονα αναφοράς την **επιλογή του σεξουαλικού αντικειμένου**. Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει και το πρόβλημα της ομοφυλοφιλίας και άλλων διαστροφών. **"...Το αγαθό της κοινωνικοποίησης είναι να εγκαθιδρύσει το πρωταρχικό αν όχι το ολοκληρωμένο μονοπώλιο της φυσιολογικής ερωτικής έλξης που περιλαμβάνει τη σταθερή επιλογή των ερωτικών αντικειμένων έξω από την οικογένεια..."**⁴³. Έτσι, ο ερωτισμός δεν υποδηλεί παρά μόνο ένα σύστημα κοινωνικών

40. Ο Parsons διαχωρίζει τον ερωτισμό τόσο από το σεξουαλικό ένστικτο όσο και από το ένστικτο της αναπαραγωγής. Αν και εννοιολογικά ο ερωτισμός αποτελεί μέρος του "ερωτικού συμπλέγματος" (complex), ωστόσο η έννοιά του είναι ευρύτερη από τα ένστικτα. Και στην παιδική ηλικία υπάρχει ερωτισμός, δεν συσχετίζεται όμως με το ένστικτο της αναπαραγωγής, ενώ σε μεγαλύτερες ηλικίες, ο ερωτισμός περιλαμβάνει μια "προδιάθεση" (predisposition) απέναντι σε συγκεκριμένες καταστάσεις, κάτι που μάλλον είναι προϊόν μάθησης παρά ενστικτώδους παρόρμησης. Για να στηρίξει την ύπαρξη του ερωτισμού κατά την παιδική ηλικία ο Parsons επικαλείται πολύ συχνά στο κείμενο τις απόψεις του S.Freud, σχετικά με το οιδιπόδειο και τα στάδια ανάπτυξης της προσωπικότητας του παιδιού.

41. Parsons, όπ. παρ. σελ. 109.

42. Parsons, T. όπ. παρ. σελ. 111.

43. Parsons, T. όπ. παρ. σελ. 112.

σχέσεων και έναν εσωτερικευμένο έλεγχο των έντονων δομών της προσωπικότητας στα επίπεδα του ego και super-ego. **Η αιμομιξία υποδηλώνει μια απόσυρση από τις λειτουργίες και τις υπευθυνότητες των ατόμων απέναντι στην κοινωνία, αποτελεί ένα παλινδρομικό και οπισθοδρομικό φαινόμενο που πλήττει την εκπλήρωση και την εκτέλεση των κανόνων που υπαγορεύουν οι δομές της οικογένειας και της ευρύτερης κοινωνίας.** "Οι αιμομικτικές επιθυμίες ανοίγουν τον δρόμο της οπισθοχώρησης (regression) για το ώριμο άτομο, είναι το μονοπάτι για την αναδιοργάνωση των πρωτόγονων στοιχείων της δομής της προσωπικότητάς του... ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία υπάρχει αιτιώδης αλληλεξάρτηση....Οι κοινωνίες λειτουργούν μόνο μέσα από τη συμπεριφορά των προσώπων και οι προσωπικότητες στο ανθρώπινο κοινωνικοπολιτισμικό επίπεδο συμμετέχουν στα κοινωνικά συστήματα..."⁴⁴.

Σύμφωνα λοιπόν με την ανάλυση του Parsons, **το ταμπού της αιμομιξίας αποτελεί την κύρια εστία της ρύθμισης του ερωτικού παράγοντα, με σκοπό να προληφθεί με τρόπο αποτελεσματικό η αιμομικτική πρακτική, η οποία με τη σειρά της θ' απειλούσε σοβαρά τις συνθήκες σταθερότητας του κοινωνικού συστήματος.** Το γεγονός ότι σε διάφορες κοινωνίες διαχρονικά και συγχρονικά υπάρχει η αιμομικτική πρακτική και διαπράττονται αιμομιξίες, δεν αλλοιώνει καθόλου τη σημασία του καθολικού θεμελιακού κανόνα ότι καμιά ανθρώπινη κοινωνία δεν υπάρχει χωρίς το ταμπού της αιμομιξίας και ότι αυτό (το ταμπού) περιλαμβάνει όλες τις σχέσεις μέσα στα πλαίσια της πυρηνικής οικογένειας, καθώς και την ίδια τη σύστασή της.

Παράλληλα, ο έλεγχος του ερωτισμού μέσα από τις διαδικασίες της κοινωνικοποίησης και της μάθησης, εκτός από μηχανισμός πρόληψης της αιμομικτικής πρακτικής, είναι το συνεκτικό στοιχείο μεταξύ του ταμπού και της καταλυτικής του ταμπού, πράξης. Παρατηρούμε ότι γίνεται εμφανής η θεωρητική διάκριση ανάμεσα στην αποφυγή της αιμομιξίας (ταμπού) ως θεμελιακού κοινωνικού θεσμού και φαινομένου από τη μιά

44. Parsons, όπ. παρ. σελ.115.

πλευρά και της αιμομικτικής πράξης, ως μορφής παραβίασης του ταμπού, ως ατομικής πράξης με κοινωνικές συνέπειες και επιπτώσεις, από την άλλη.

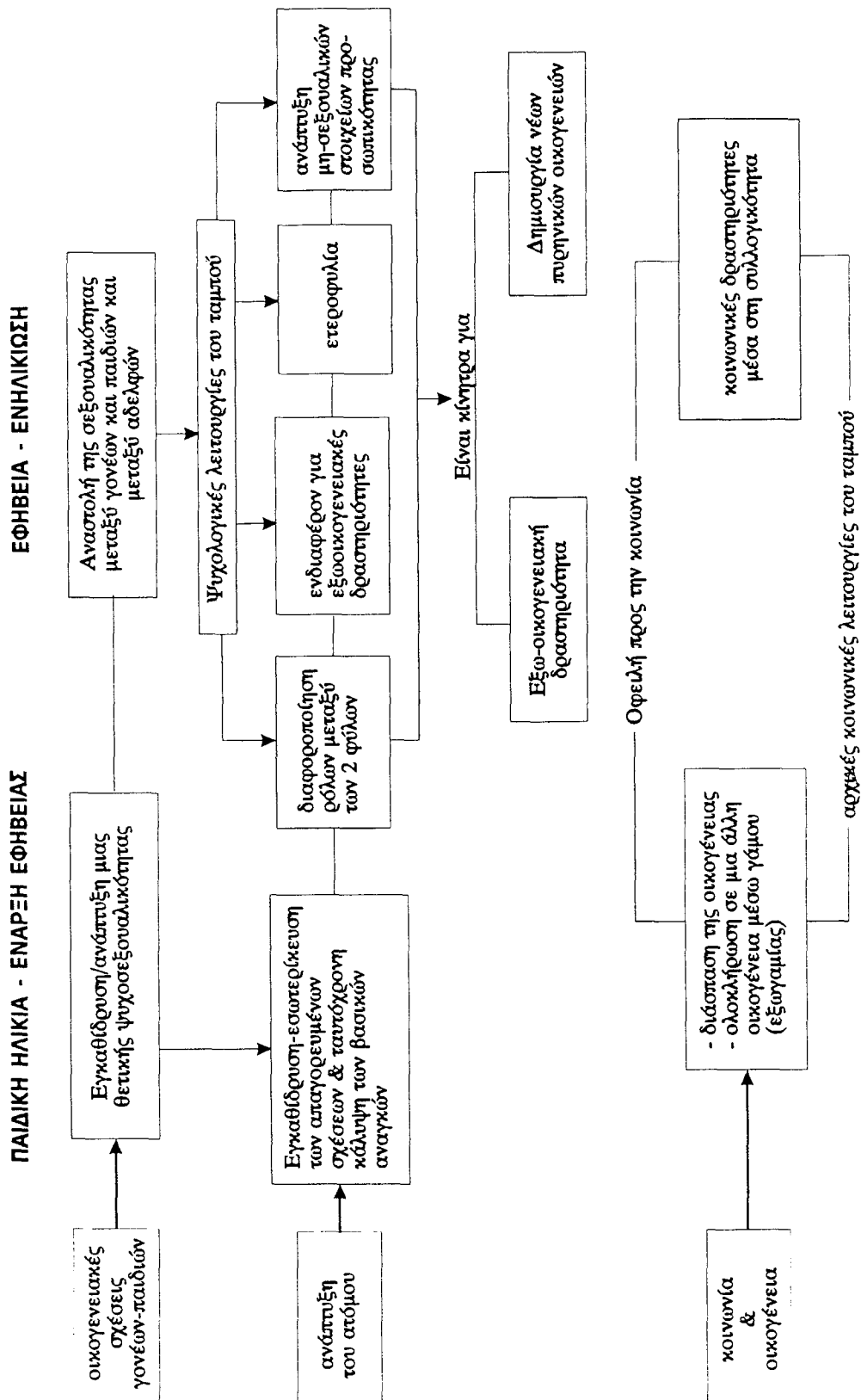
Στο σχήμα 1(σελ. 38) αποδίδονται οι ψυχολογικές και κοινωνικές λειτουργίες του ταμπού της αιμομιξίας μέσα στην οικογένεια.

Η προσέγγιση του Parsons αναδεικνύει την κοινωνική σημασία του ταμπού της αιμομιξίας, στο επίπεδο της οικογενειακής οργάνωσης. **Η ρύθμιση των σεξουαλικών σχέσεων στα πλαίσια της οικογένειας συνιστά ουσιώδη προϋπόθεση για την ύπαρξη της ίδιας της οικογένειας και την εκτέλεση των λειτουργιών της. Ταυτόχρονα, η εσωτερίκευση του κανόνα της αποφυγής της αιμομιξίας είναι η απαραίτητη διαδικασία τόσο για την διατήρηση και την αναπαραγωγή του ταμπού, όσο και για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας και την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του ατόμου.**

Ετσι, μέσα από την προσέγγιση του Parsons εισάγεται η προοπτική ενός μέσου επιπέδου αναφοράς, της οικογένειας, μεταξύ του μακρο-επιπέδου της κοινωνικής οργάνωσης και του μικρο-επιπέδου της προσωπικότητας και της ατομικής πράξης⁴⁵, πράγμα που συμβάλλει στη σφαιρικότερη ανάλυση της απαγόρευσης της αιμομιξίας.

45 Όμως, "οι όροι μικρο- και μακρο- είναι σχετικοί.... Διαφορετικές ιδιότητες συσχετίζονται με διαφορετικά επίπεδα και συγκεκριμένα προβλήματα μπορεί ν' απαιτούν την παραλλαγή των παραμέτρων σε μεταβλητές όταν αφορούν μεγαλύτερες ή μικρότερες μονάδες αναφοράς. Ωστόσο, κάθε επίπεδο είναι ομόλογο μ' ένα άλλο και δεν υπάρχει καμμία εμπειρική διαδικασία της ζωής που θα μπορούσε να συνίσταται σ' ένα μονάχα επίπεδο. Παραδόξως, κάθε εμπειρικό φαινόμενο εμπίπτει σε πολλά πεδία ανάλυσης..." Η αναγκαιότητα ωστόσο της ανάλυσης υπαγορεύει τη σχηματική έστω χρήση των διαφορετικών επιπέδων αναφοράς, Βλ. Alexander, Giesen, Munch, Smelser, *The Micro -Macro Link*, University of California Press, 1987,σελ. 295 κ.ε.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΤΑΜΠΟΥ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Σχήμα 1. Οι λειτουργίες του ταμπού της αιμομιξίας στα πλαίσια της οικογένειας.

Πηγή: Η. Maisch: *L'inceste*, Editions Robert Laffont, 1972, σελ. 55.

3. ΤΟ ΤΑΜΠΟΥ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΥ ΕΝΣΤΙΚΤΟΥ.

3.1. Γενικά

Το κριτήριο κατηγοριοποίησης και ταξινόμησης μιάς σειράς θεωρητικών προσεγγίσεων, σχετικών με την προέλευση του ταμπού της αιμομιξίας, ως "θεωριών του σεξουαλικού ενστίκτου" προκύπτει από την κοινή θεωρητική τους υπόθεση ότι οι ρίζες του ταμπού βρίσκονται στο σεξουαλικό ένστικτο: είτε ως ενστίκτου αποφυγής (αντι-αιμομικτικό ένστικτο), είτε ως ενστίκτου εξώθησης (παρόρμησης) προς την αιμομικτική συμπεριφορά. Στην πρώτη κατηγορία (ένστικτο αποφυγής) περιλαμβάνονται οι προσεγγίσεις της "φυσικής επιλογής", ενώ στη δεύτερη (ένστικτο παρόρμησης -σύμφυτες αιμομικτικές επιθυμίες) περιλαμβάνονται η φροϋδική και άλλες ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις⁴⁶.

Το υπόβαθρο των προσεγγίσεων αυτών είναι μάλλον βιολογικό, παρά ψυχολογικό στο βαθμό που ερμηνεύουν την καθολικότητα του ταμπού της αιμομιξίας βάσει του εγγενούς, φιλογενετικού, κληρονομικού και κοινού σ' όλους τους ανθρώπους σεξουαλικού ενστίκτου. Παράλληλα, ο κοινός τους στόχος είναι η εξεύρεση ενός καθολικού, γενικού ερμηνευτικού της αποφυγής της αιμομιξίας σχήματος, που να περιλαμβάνει όλες τις μορφές κοινωνικής οργάνωσης, όλες σχεδόν τις χρονικές περιόδους και όλες τις μορφές αιμομιξίας (δηλ. μεταξύ μητέρας- γιού, πατέρα- κόρης και μεταξύ αδελφών).

46 Οι προσεγγίσεις αυτές στη διεθνή, σχετική με το θέμα βιβλιογραφία θεωρούνται ως συγκρουόμενες και αντιφατικές μεταξύ τους. Ωστόσο, η κατηγοριοποίηση αυτή, που για πρώτη φορά επιχειρείται εδώ, υπαγορεύεται από το ίδιο το περιεχόμενο και τους κοινούς άξονες των προσεγγίσεων αυτών, στα πλαίσια μιάς συγκριτικής, ad hoc για την αιμομιξία προοπτικής. Ωστόσο δεν λείπουν τα επιστημολογικά προβλήματα, που συσχετίζονται με τη διαφορική προέλευση των προσεγγίσεων αυτών (διαφορετικοί επιστημονικοί κλάδοι, θεωρητικές και μεθοδολογικές διαφοροποιήσεις), την επικέντρωση και τη συστηματική ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα, τις λογικές μεθόδους εξαγωγής των συμπερασμάτων τους και συνεπώς τις δυνατότητες γενίκευσης.

3.2. Το ένστικτο αποφυγής της αιμομιξίας : Η φυσική επιλογή

3.2.α. Φυσική επιλογή: Θεωρητικές και εμπειρικές διαστάσεις

Βασική θεωρητική υπόθεση των προσεγγίσεων της φυσικής επιλογής είναι η ύπαρξη ενός "φυσικού κανόνα", μιάς νομοτελειακής προσταγής που υπαγορεύει την αναγκαιότητα εξεύρεσης και επιλογής ερωτικού συντρόφου έξω από τα όρια της οικογένειας. Η αποφυγή της αιμομιξίας είναι, σύμφωνα μ' αυτή την προοπτική, εγγενής, σύμφυτη, ενστικτική και καθολική σ' ολόκληρο το ζωικό βασίλειο. **Το ταμπού της αιμομιξίας δεν είναι τίποτ' άλλο, παρά η πολιτισμική σφραγίδα που επιβεβαιώνει και κατοχυρώνει τη φυσική πρακτική της αποφυγής (της αιμομιξίας).**

Το ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο των προσεγγίσεων της φυσικής επιλογής ανάγεται στην ηθολογία και την κοινωνιοβιολογία⁴⁷.

Συγκεκριμένα, οι επιμέρους προσεγγίσεις της φυσικής επιλογής σε σχέση με το ταμπού της αιμομιξίας περιλαμβάνουν:

1) την προσέγγιση της "ουδετεροποίησης του σεξουαλικού ενστίκτου" (neutralization of sexual instinct), η βασική υπόθεση της οποίας είναι η εξουδετέρωση του σεξουαλικού ενστίκτου και του ερωτικού ενδιαφέροντος λόγω της συνήθειας ή της μακράς συμβίωσης. Κύριος εκφραστής της προσέγγισης αυτής είναι ο E. Westermarck⁴⁸, ο οποίος

47 Ηθολογία, Βιοκοινωνιολογία και Κοινωνιοβιολογία είναι παρεμφερείς επιστημονικοί κλάδοι, με κοινό σημείο προέλευσης τη δαρβινική θεωρία. Η ηθολογία ασχολείται με την παρατήρηση και τη μελέτη της συμπεριφοράς των ζώων και η κοινωνιοβιολογία μελετά τους κοινωνικούς και βιολογικούς μηχανισμούς της συμπεριφοράς όλων των ζωντανών οργανισμών. Συναφής με την κοινωνιοβιολογία κλάδος είναι η βιοκοινωνιολογία, όπου υπερτερεί η βιολογική ερμηνεία έναντι της κοινωνικής. Βλ. γενικά, Trivers, R. *Social Evolution*. Benjamin Cummings, 1985. - Wilson, O. *La nature humaine, Essais de sociobiologie*, Stock/ Monde ouvert, 1979, Fox, R. *Biosocial Anthropology*, London, Malaby Press, 1975. - John & Mary Gribbin, *Η Κοινωνιοβιολογία του Ανθρώπου*, Ωρόρα, 1989, σελ. 141 κ.ε. -Ειδικά για την αιμομιξία βλ. Shepherd, J. *Incest. A biosocial View*, Academic Press, 1983, σελ. 25-42 και 85-133. Fox, R. *Kinship and Marriage*, (κεφ. 2, *The incest Problem*) Penguin Books, 1967, σελ.54-76, Kortmulder, K. *An ethological theory of the incest taboo and exogamy*, Current Anthropologist, vol. 9, no 5, 1968, 437-449.

48. Westermarck, E. *The history of human marriage*, London, London, Mackmillan, 1891, σελ. 20 κ.ε. και 192-193.

επιπλέον τονίζει το θετικό αίσθημα της αποστροφής που πηγάζει από τη σκέψη ακόμα της αιμομιξίας.

Ο γενικός και αναπόφευκτος κανόνας της φυσικής επιλογής αποτελεί μιά μορφή γενετικού ελέγχου της ανθρώπινης συμπεριφοράς, με στόχο την πρόληψη των καταστροφικών σεξουαλικών σχέσεων. Η ίδια η φύση, μέσω του ενστίκτου αποφυγής της αιμομιξίας έχει προνοήσει για την πρόληψη των βιολογικών επιπτώσεων, που προέρχονται από τις αιμομικτικές ενώσεις.

Η κριτική που ασκήθηκε στις απόψεις του Westermarck αφορά τόσο την ύπαρξη αυτού του ενστίκτου αποφυγής, όσο και τις διαδικασίες εξουδετέρωσης του σεξουαλικού ενστίκτου. Συγκεκριμένα διατυπώθηκαν τα εξής ερωτήματα⁴⁹:

- αφού υπάρχει το ένστικτο αποφυγής της αιμομιξίας, γιατί διαπράττονται αιμομιξίες; Επιπρόσθετα, για ποιό λόγο υπάρχουν αυστηρές νομοθετικές ρυθμίσεις και έντονος κοινωνικός έλεγχος για ένα τόσο ισχυρό, βιολογικό κανόνα;

- η εξουδετέρωση του σεξουαλικού ενστίκτου σε άτομα που μεγαλώνουν μαζί προϋποθέτει ή όχι την ύπαρξη αιματικής συγγένειας; Και ακόμα, ισχύει η εξουδετέρωση αυτή, στα άτομα που αποχωρίζονται από την παιδική τους ηλικία, όταν υπάρχει αιματική συγγένεια;

- πώς αποδεικνύεται η ύπαρξη του ενστίκτου αποφυγής της αιμομιξίας;

Η τελευταία ερώτηση αποτέλεσε το έναυσμα για την επαναφορά της θεωρίας του Westermarck στο προσκήνιο, στη δεκαετία του '60 και τις απόπειρες εμπειρικής επαλήθευσης των υποθέσεών της με τις έρευνες στα ισραηλινά κοινόβια Kibbutz⁵⁰. Οι έρευνες

49. Έντονη κριτική στο έργο του Westermarck ασκήθηκε από τον C. Levi- Strauss, όπ. παρ. σελ.16-19.-βλ. J. E. Goldthorpe, *Exogamy and the avoidance of incest*, στο *Family life in western societies*, Cambridge University Press, 1987, σελ. 106-124,

50. Τα kibbutz είναι μια μορφή κοινοβιακής οργάνωσης για νήπια, παιδιά και εφήβους, που κατατάσσονται σε ζεύγη και ομάδες ανάλογα με την ηλικία τους και βρίσκονται υπό την εποπτεία των παιδαγωγών. Οι επαφές με τους φυσικούς τους γονείς είναι σχεδόν καθημερινές και για πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Οι κυριότερες έρευνες που έγιναν στα Kibbutz ήταν των Y. Talmon, J. Shepher και M. Kauffman. Βλ. σχετικά: Talmon, Y. *Mate*

αυτές έδειξαν πράγματι μειωμένα ποσοστά γάμου μεταξύ των ατόμων που είχαν μεγαλώσει μαζί από την παιδική τους ηλικία⁵¹. Ωστόσο, οι θεωρητικές⁵² και μεθοδολογικές δυσχέρειες⁵³ των ερευνών αυτών, επηρεάζουν την αξιοπιστία τους και μειώνουν την εμβέλεια γενίκευσης των πορισμάτων τους. Κι αν τελικά, επαληθεύεται εν μέρει η υπόθεση της εξουδετέρωσης του σεξουαλικού ενστίκτου, αυτό δεν αποδεικνύει ότι υπάρχει ένστικτο αποφυγής της αιμομιξίας, με την έννοια της φυσικής επιλογής.

selection in collective settlements, Amer. Soc. Review 29 (4): 491 -508, 1964, Shepher, J. *Mate selection among second generation kibbutz adolescents and adults: incest avoidance and negative imprinting*, Arch. of Sexual Behavior 1(4): 293-307, 1971, Kauffman, M. *Sexual standard and behavior of the kibbutz adolescent*, Amer. J. of Orthopsychiatry 47: 207-217, 1977, -Spiro, M.E. *Children of the kibbutz*, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1958, passim.

51. Ενδεικτικά σημειώνουμε ότι τα πορίσματα του Talmon από τη μελέτη του στα αρχεία γάμων των περιοχών, στις οποίες ζούσαν άτομα προερχόμενα από τα kibbutz και σε δείγμα 125 ζευγαριών, ήταν: α) πολύ μικρό ποσοστό γάμων σε άτομα του ίδιου ηλικιακού επιπέδου (3%), β) 31% των γάμων ήταν μεταξύ ατόμων που ανατράφησαν σε διαφορετικά ηλικιακά επίπεδα, γ) 16 % των γάμων με σύζυγο έξω από το kibbutz και δ) 23% των γάμων ήταν μεταξύ ατόμων που είχαν κοινές αντιλήψεις. Κανένας γάμος δεν παρατηρήθηκε μεταξύ των ατόμων που είχαν ανατραφεί μαζί, στο ίδιο δηλ. ηλικιακό επίπεδο και στο ίδιο ζεύγος. Ο Shepher μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης κατέληξε στα ίδια περίπου συμπεράσματα, ότι δηλ. οι σεξουαλικές σχέσεις και οι δεσμοί μέσα στα Kibbutz ήταν ένα πολύ σπάνιο φαινόμενο.
52. Υιοθετώντας αποκλειστικά την υπόθεση της εξουδετέρωσης του σεξουαλικού ενστίκτου, αφενός παραβλέπεται η διαπλοκή των πολλαπλών παραγόντων που διαμορφώνουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και τις προσωπικές επιλογές και αφετέρου επιχειρείται η εφαρμογή ενός προκατασκευασμένου προτύπου ζευγαρώματος -ταιριάσματος-γάμου, που υποτίθεται ότι επικρατεί καθολικά και διαχρονικά. Εξάλλου, είναι αποδεδειγμένο ότι η φυσική, σεξουαλική και ψυχολογική ωρίμανση είναι διαφορετική μεταξύ των δύο φύλων. Η διαφοροποίηση αυτή είναι ικανή να ερμηνεύσει και τη διαφορετική κατανομή των γάμων, στο ηλικιακό επίπεδο.
53. Οι μεθοδολογικές αδυναμίες των ερευνών αυτών αφορούν το μέγεθος και την προέλευση του δείγματος (που αποτελείται από μικρές, τεχνητές κοινωνικές ομάδες περιορισμένης εμβέλειας και τοπικού χαρακτήρα, που εξυπηρετούν συγκεκριμένους σκοπούς), τη μέθοδο της παρατήρησης σε ημι-πειραματικές καταστάσεις όπως είναι η ζωή στα kibbutz και την αξιοπιστία των δεδομένων (που προκύπτει τόσο από τον πουριτανικό τρόπο ζωής των κοινοβίων αυτών, όσο και από την έλλειψη ευχέρειας στη συζήτηση σεξουαλικών θεμάτων από τους εφήβους των kibbutz). Βλ. σχετικά, Claude Dumas, Gilles Kirouac, *Analyse critique des fondements empiriques de l'interprétation sociobiologique de l'évitement de l'inceste chez humain*, Information sur les sciences sociales 1984, 23, 6:895-919

2) τις ηθολογικές προσεγγίσεις, που αντιμετωπίζουν την αιμομιξία ως μιά ασυνήθιστη επιλογή συντρόφου, μιά ιδιαίτερη περίπτωση αναπαραγωγής που υποσκάπτει την ομαλή εξελικτική πορεία του ανθρώπινου είδους. Η προέλευση του ταμπού της αιμομιξίας είναι προ-πολιτισμική και φυσική. Το "φράγμα της αιμομιξίας" (*barrière de l'inceste*) είναι προσδιορισμένο από τη φυσική επιλογή, αποτελεί "μέρος του ανθρώπινου πεπρωμένου"⁵⁴ και διαφοροποιείται στις διάφορες μορφές αιμομιξίας: είναι ανυπέρβλητο στη σχέση μεταξύ μητέρας και γιού, ενώ είναι πιά εύθραστο και περισσότερο ευάλωτο στη σχέση μεταξύ πατέρα- κόρης και μεταξύ αδελφών⁵⁵.

Οι κανόνες, επίσης, της αποφυγής της αιμομιξίας δεν προϋποθέτουν την ύπαρξη της ανθρώπινης οικογένειας· αντίθετα, η αποφυγή της αιμομιξίας δημιούργησε την ανθρώπινη οικογένεια. Οι νόμοι που απαγορεύουν την αποφυγή της αιμομιξίας κατοχυρώνουν και επισφραγίζουν τις διαδικασίες της φυσικής επιλογής.

Οι ηθολογικές έρευνες καταλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφικής-σχετικής με το ταμπού της αιμομιξίας, επισκόπησης. Η παρατήρηση της συμπεριφοράς των θηλαστικών⁵⁶, των πιθήκων⁵⁷ και των πτηνών⁵⁸ δείχνει ότι η αιμομιξία αποφεύγεται

54. Vera Frances & Allen Frances, *The incest taboo and family structure*, Family Process, June 1976, 15,2, σελ. 235-244

55. Για κάθε μορφή αιμομιξικής σχέσης ευθύνονται διαφορετικοί μηχανισμοί, οι οποίοι προκύπτουν από επιγενετικούς κανόνες. Στην περίπτωση της δυάδας πατέρα- κόρης, η αιμομιξία περισσότερο απαγορεύεται παρά προλαμβάνεται, γιατί δεν λειτουργούν οι μηχανισμοί αναστολής όπως στην δυάδα μητέρας-γιού. Η διαφορετική κατανομή εξουσίας και οι σχέσεις εξουσιαστή -εξουσιαζομένου συμβάλλουν στην ευχερέστερη υπέρβαση του φράγματος της αιμομιξίας. βλ. Frances & Frances, όπ. παρ.

56. Οι έρευνες του N. Bishof δείχνουν ότι η αιμομιξία προλαμβάνεται μέσω του μηχανισμού της διάσπασης της οικογένειας (mechanism of family dissolution) σε διάφορα τρωκτικά, στους σκίουρους, στην τίγρη, την κόκκινη αλεπού κ.α. Bishof, N. *Ethologie comparative de la prévention de l'inceste*, που περιλαμβάνεται στο έργο του R. Fox, *Anthropologie Biosociale*, Paris, Presses Univ. 1978.

57. Οι έρευνες στους ανθρωποειδείς πιθήκους δείχνουν ότι η αιμομιξία προλαμβάνεται μέσω των μηχανισμών εγκατάλειψης, της μετανάστευσης των αρσενικών και της παροδικής απομάκρυνσης των θηλυκών κατά την περίοδο του οίστρου. Ακόμα και στους χιμπατζήδες, που θεωρούνται ως ερωτικά ασύδοτα ζώα, παρατηρούνται κάποιου είδους αναστολές και μέθοδοι πρόληψης των αιμομιξικών ενώσεων. Βλ. σχετικά Shepherd, J. *Incest: A biosocial view*, Academic Press, 1983, σελ.104-107, -Sade, E. *Some aspects of parent-child and siblings relations in a group of rhesus monkeys with a discussion of grooming*, Amer. J. of Psychiatric

ή προλαμβάνεται, μέσω συγκεκριμένων μηχανισμών -στρατηγικών, τουλάχιστον στα περισσότερα -αν όχι σε όλα τα είδη των ζώων.

Οι αμφισβητήσεις, ωστόσο, αυτών των δεδομένων που έχουν διατυπωθεί και από τους ίδιους τους ηθολόγους αφορούν:

α) την έκταση του δείγματος. Αφού το ζωικό βασίλειο είναι ένα τεράστιο δείγμα παρατήρησης, σε ποιό βαθμό οι ηθολογικές αυτές παρατηρήσεις αντιπροσωπεύουν το ευρύτατο φάσμα και την ποικιλομορφία αυτού του χώρου; Η έκταση της παρατήρησης συναρτάται από τις δυνατότητες πρόσβασης του ανθρώπου στο ζωικό χώρο, η οποία φυσικά είναι πολύ περιορισμένη,

β) την προέλευση του δείγματος. Το δείγμα των ηθολογικών παρατηρήσεων προέρχεται από την ημιελεύθερη διαβίωση των ζώων και όχι υπό το καθεστώς της φυσικής τους κατάστασης. Έτσι, οι ηθολογικές έρευνες προσομοιάζουν σε εργαστηριακές και τεχνητές μάλλον παρατηρήσεις, ενώ επηρεάζεται άμεσα η ακρίβεια των μετρήσεων. Η παρατήρηση, μάλιστα, των μηχανισμών αποφυγής της αιμομιξίας απαιτεί πολύχρονες παρατηρήσεις, και

γ) την ερμηνεία της παρατηρούμενης συμπεριφοράς των ζώων, μέσα από γλωσσικά και πολιτισμικά σύμβολα της ανθρώπινης συμπεριφοράς⁵⁹. Συναφές είναι και το θεμελιώδες ερώτημα της μεταφοράς και της σύγκρισης των κανόνων που διέπουν τη συμπερι-

Anthropology 1965, 23:1 -18, -Bourgeois, M., *Quelques données récentes sur l'inceste*, L' Evolution Psychiatrique 44, II, 1979, σελ. 777- 794- Van den Berghe, P.L., *Human inbreeding avoidance: Culture in Nature*, The behavioral and Brain Sciences 6 (1): 91-123.

58. Ο μηχανισμός της αναγνώρισης (η αναγνώριση δηλ. των συγγενών) προλαμβάνει την αιμομιξία στα πτηνά και τις χήνες, αν και η διασπορά είναι η πλέον διαδεδομένη πρακτική για τα πουλιά, όπως παρατηρήθηκε σε επτά είδη αποδημητικών πτηνών, από τους Greenwood και Harvey, βλ. Shepherd, J. όπ. παρ. σελ. 102 κ.ε.

59 " Πώς ερμηνεύουμε τη συμπεριφορά του ψαριού; Γνωρίζουμε άραγε τον τρόπο με τον οποίο τα ψάρια βλέπουν και συμπεριφέρονται στο δικό τους κόσμο; Αυτό που κυριαρχεί στην ηθολογία είναι η άποψη και τα γλωσσικά σύμβολα του ερευνητή..." Απόσπασμα από την κριτική που ασκεί ο James Faries στο άρθρο του ηθολόγου K. Kortmulder, *An ethological theory of the incest taboo and exogamy*, όπ. παρ. σελ. 442.

φορά των ζώων με τους αντίστοιχους κανόνες της συλλογικής και κοινωνικής διαβίωσης των ανθρώπων,

3) την **κοινωνιοβιολογική προσέγγιση**, με κύριο εκφραστή τον R. Fox⁶⁰. Το αντιαιμομικτικό ένστικτο (anti-incest instinct) και τα πρότυπα της μάθησης βρίσκονται στη βάση της διαμόρφωσης των υποσυνείδητων αναστολών, που αποτελούν βασικό στοιχείο στην εξελικτική πορεία του ανθρώπου⁶¹. Η αιμομιξία διακρίνεται σε **διαγενεακή** (που εστιάζεται στη διάκριση μεταξύ εξουσιαστή -εξουσιαζόμενου και περιλαμβάνει τις σχέσεις πατέρα -κόρης και μητέρας-γιού) και **οριζόντια** (σχέσεις μεταξύ δύο υπο ωρίμανση οργανισμών και αφορά την αιμομικτική σχέση μεταξύ αδελφών).

Οι λόγοι διατήρησης του ταμπού της αιμομιξίας διαχρονικά, αφορούν την πρόληψη των καταστροφικών γενετικών επιπτώσεων, την (ανα)παραγωγή ευρέων κοινωνικών δικτύων και σχέσεων, την πρόληψη της σύγχισης των κοινωνικών ρόλων που επιφέρουν οι αιμομικτικές σχέσεις και την ισορροπία των σχέσεων εξουσίας μέσα στην οικογένεια.

Οι προσεγγίσεις της φυσικής επιλογής συγκροτούν το βιολογικό υπόβαθρο του ταμπού της αιμομιξίας. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της βιολογικής διάστασης είναι αφενός η **διάκριση μεταξύ Φύσης και Πολιτισμού** που αντικατοπτρίζει τη διάκριση μεταξύ εγγενούς και επίκτητου⁶² και αφετέρου η ιδιαίτερη σημασία που αποδίδεται στις **καταστροφικές, γενετικές επιπτώσεις** των αιμομικτικών σχέσεων.

60. Fox, R. *Alliance and Constraint: Sexual selection in the Evolution of Human Kinship systems*, στο έργο του Bernard Campbell, *Sexual Selection and the Descent of Man*, Aldine Publ. Co./ Chicago, 1972, σελ. 282-331 - Fox, R. *The red lamp of incest*, Hutchinson, 1980, passim. -Fox, R. *Kinship and marriage* οπ.παρ. σελ. 54-76.

61. Η εξελικτική πορεία του ανθρώπου είναι σύμφωνα με τον Fox, αποτέλεσμα δύο μηχανισμών του εγκεφαλικού ελέγχου (cortical control) του σεξουαλικού ενστίκτου και της ανάπτυξης της ενοχής (guilt). Fox, R. *Alliance and Constraint: Sexual selection in the evolution of Human Kinship systems*, οπ. παρ. Για μια συνθετική ανασκόπηση των σχετικών με την προέλευση του ταμπού της αιμομιξίας προσεγγίσεων, βλ. S. Parker, *The precultural basis of the incest taboo: Toward a biosocial theory*, Amer. Anthropologist 78. 285-305, 1976.

62. Η προσέγγιση του C. Levi- Strauss για το ταμπού της αιμομιξίας θεωρείται αντιπροσωπευτική της υπέρβασης αυτής της διαμάχης, βλ. C. Levi -Strauss, *The problem of incest*, οπ.παρ. σελ. 23-25.

3.2.β. Η προβληματική των βιολογικών επιπτώσεων της αιμομιξίας.

Το βιολογικό υπόβαθρο της αποφυγής της αιμομιξίας (που εστιάζεται μάλλον στις γενετικές επιπτώσεις παρά στη φυσική προέλευση του ταμπού της αιμομιξίας) επικρατεί, διατηρείται και αναπαράγεται μέσα από τη λογοτεχνία⁶³, τις παραδόσεις και τις σχετικές με την τερατογένεση παιδιών λαϊκές αντιλήψεις,⁶⁴ και από άλλους ιδεολογικούς μηχανισμούς. Η προστασία της ευγονικότητας συνιστά έναν από τους κύριους λόγους ποινικοποίησης της αιμομιξίας και αντικατοπτρίζεται στον νομικό ορισμό του αδικήματος. Συγκεκριμένα, στο επίπεδο των προσώπων των οποίων οι σχέσεις ορίζονται ως αιμομικτικές, απαιτούνται δύο εννοιολογικά συστατικά στοιχεία: η **αιματική συγγένεια** και η **ετεροφυλία**, ενώ στο επίπεδο της σεξουαλικής πράξης, μόνο η **ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή** (συνουσία) ορίζεται ως αιμομιξία⁶⁵. Αυτά τα δύο στοιχεία αντανακλούν το βιολογικό υπόβαθρο της αποφυγής της αιμομιξίας, στο θεσμικό επίπεδο.

Ωστόσο, τα ερευνητικά δεδομένα τα οποία επαληθεύουν την υπόθεση της ευγονικότητας κρίνονται ως ανεπαρκή και έχουν υποστεί έντονη κριτική. Συγκεκριμένα, οι

63. Αν και η λογοτεχνία, το δράμα και η ποίηση εστιάζονται περισσότερο στις ασυνείδητες αιμομικτικές επιθυμίες ή στην αιμομιξία που συμβαίνει αγνοία των συμμετεχόντων σ' αυτή. Ο Οιδίποδας παραμένει το κλασικό παράδειγμα και το πρότυπο για πολλούς λογοτέχνες. Ο O. Rank επισημαίνει την καθαρτική λειτουργία και τις ψυχολογικές διαδικασίες απώθησης, που απορρέουν από τις ιστορίες της αιμομιξίας, ενώ ο H. Maisch σημειώνει χαρακτηριστικά ότι η μεγάλη παράδοση της λογοτεχνικής αιμομιξίας είναι ένα κομμάτι της ιστορίας των πολιτισμών. Φημισμένοι συγγραφείς, λογοτέχνες και ποιητές (Voltaire, Shelley, Byron, T. Mann, Somerset Maugham, J.P. Sartre, A. Moravia κ.α.) έχουν ασχοληθεί με ιστορίες αιμομιξίας. Βλ. σχετικά, Maisch, H. *L'inceste*, Editions Robert Laffont, 1970, σελ. 15-17. Για μια ψυχαναλυτική προσέγγιση του αιμομικτικού λόγου, βλ. Monique Schneider, *La parole et l'inceste*, Editions Aubier Montaigne, 1980, σελ. 159-220.

64. Σακαλάκη, Μαρία, *Το απαγορευμένο στους δεσμούς συγγένειας*, Κέδρος, 1985

65. Αυτό ισχύει και στον ελληνικό ποινικό κώδικα (άρθρο 345), στη Γερμανία, Αγγλία κ.α. Βλ. Wolfram, S. *Eugenics and the Punishment of Incest Act 1908*, Criminal Law Review, 1983: 308-316 και *Les risques génétiques de l'inceste*, που περιλαμβάνεται στο *Infractions sexuelles à l'égard des enfants*, Rapport du Comité sur les infractions sexuelles à l'égard des enfants et des jeunes, Vol. 2, Canada, Aout 1984, σελ.825-839. Οι επιδράσεις όμως του κινήματος κατά της κακοποίησης παιδιών επέφεραν αλλαγές στα δύο αυτά σημεία (διευρύνθηκαν οι μορφές σεξουαλικής παραβίασης και ο κύκλος των προσώπων των οποίων οι σχέσεις ορίζονται ως αιμομικτικές) βλ. σχετικά κεφ. II, σελ. 97 κ.ε.

έρευνες που έχουν γίνει σε παιδιά που προέρχονται από σχέσεις μεταξύ στενών συγγενών (αιματική συγγένεια) δείχνουν πράγματι υψηλά ποσοστά θνησιμότητας ή σοβαρής αναπηρίας σε σχέση με τα παιδιά των ομάδων ελέγχου.

Χαρακτηριστικά, αναφέρεται η έρευνα των Adams and Neel⁶⁶ με δείγμα 18 παιδιά αιμομικτικών σχέσεων (εκ των οποίων τα 12 παιδιά προέρχονταν από σχέσεις μεταξύ αδελφών και τα υπόλοιπα 6 από σχέσεις μεταξύ πατέρα και κόρης) και ισάριθμο δείγμα από ανύπαντρες μητέρες, παρόμοιων δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών, ως ομάδας ελέγχου. Σε διάστημα μόλις 6 μηνών από την γέννησή τους, τα επτά μόνο παιδιά του δείγματος χαρακτηρίζονταν ως "φυσιολογικά" και ήταν κατάλληλα για υιοθεσία, ενώ τα υπόλοιπα έντεκα ή είχαν πεθάνει ή παρουσίαζαν κάποια μορφή σοβαρής αναπηρίας, περιλαμβανομένων και τριών νηπίων που είχαν πολύ χαμηλό δείκτη νοημοσύνης (περίπου 70). Αντίθετα, κανένα από τα παιδιά της ομάδας ελέγχου δεν παρουσίασε ιδιαίτερα προβλήματα και είχαν κατά μέσο όρο υψηλό δείκτη νοημοσύνης (περίπου 105).

Ωστόσο, το μικρό δείγμα παρόμοιων ερευνών και κυρίως οι δυσχέρειες απομόνωσης του παράγοντα "αιματική συγγένεια" από άλλους γενετικούς παράγοντες, επηρεάζουν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων αυτών. Παγιωμένη θέση των γενετιστών είναι ότι πράγματι η μεταβίβαση των υποχωρητικών γενετικών χαρακτήρων είναι ευθέως ανάλογη με τη συγγενική -αιματική- σχέση μεταξύ των γονέων. Ομως, με την "επανάσταση της κυριαρχίας των γενετικών χαρακτήρων" και σύμφωνα με τους νόμους της κληρονομικότητας, δεν μεταβιβάζονται μόνο οι "κακοί χαρακτήρες" (κληρονομικές νόσοι όπως π.χ. η αιμοφιλία), αλλά και οι "καλοί γενετικοί χαρακτήρες" εξίσου. "...Στην Αγγλία, μερικές διακεκριμένες οικογένειες όπως οι Darwins, οι Galtons και οι Wedgwoods επιβίωσαν

66. Morton S. Adams and James V. Neel, *Children of incest*, Pediatrics, vol. 40, 1967, σελ. 55-62. Βλ. επίσης την έρευνα της Eva Seemanova, *A study of children of incestuous matings*, Human Heredity 21: 108-128, 1971. - Baird, P. A., B. McGillivrey, *Children of Incest*, Journal of Pediatrics, 101: 854 -857, 1982

από γενιά σε γενιά με άτομα εκπληκτικών ικανοτήτων σε διάφορους τομείς, παρά την επιγαμία ανάμεσα σε πρώτους εξαδέλφους και ίσως εξαιτίας αυτής..⁶⁷.

Η έλλειψη εμπειρικών ερευνών σε αυτό τον τομέα και συνεπώς η ανεπάρκεια των υπαρχόντων πορισμάτων θέτουν την υπόθεση των βιολογικών επιπτώσεων υπό αμφισβήτηση⁶⁸, αν όχι ολοκληρωτικά, τουλάχιστον ως την μοναδική και κρατούσα αιτία της προέλευσης και διατήρησης του ταμπού της αιμομιξίας⁶⁹.

3.3. Το ένστικτο παρόρμησης προς την αιμομιξία: Ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις

Σε αντίθεση με τις προσεγγίσεις της φυσικής επιλογής και το ένστικτο αποφυγής της αιμομιξίας, οι ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις -με αφετηρία τη φροϋδική προσέγγιση- υποθέτουν ότι υπάρχουν σύμφυτες αιμομικτικές επιθυμίες και ένστικτο εξώθησης προς την αιμομιξία.

Ο S. Freud⁷⁰ χρησιμοποιεί εθνολογικά, ιστορικά και ψυχαναλυτικά στοιχεία προκειμένου ν' αναλύσει το τοτεμικό σύστημα της κοινωνικής οργάνωσης⁷¹ και να ερμηνεύσει

67. H. G. Wells, Julian Huxley, and G.P. Wells, *The science of life*, London, Gassel, 1938, σελ. 566.

68. Εντονη κριτική στην βιολογική υπόθεση των γενετικών επιπτώσεων ασκείται από τους East και Dalberg, όπως αναφέρεται στο σχετικό έργο του C. Levi- Strauss, *The problem of Incest*, στο *Elementary Structures of Kinship*, Free Press, 1949, σελ. 13-15

69. Παρεμφερές είναι και το ερώτημα που θέτει ο Gibbens, για την επιτρεπτικότητα ή όχι των αιμομικτικών σχέσεων όταν οι συγγενείς έχουν υποβληθεί σε στειρώση και αποφεύγεται η πιθανότητα τεκνοποίησης, βλ. T. C. N. Gibbens, *L' évolution du droit en matière d' infractions sexuelles*, στο *La Criminologie, Bilan et Perspectives, Mélanges offerts à Jean Pinatel*, Paris, Editions A. Pedone, 1980, σελ. 103- 119

70. Οι απόψεις του Freud για την αιμομιξία δεν περιορίζονται στο έργο του *Τοτέμ και Ταμπού*, όπ.παρ., αλλά διαχέονται σ' όλα σχεδόν τα έργα του. Οι αιμομικτικές επιθυμίες βρίσκονται στη βάση της θεωρίας του για τη νεύρωση και τις ψυχώσεις. Βλ. Freud, S., *Trois essais sur la theorie de la sexualité*, Editions Gallimard, 1962, σελ. 131-137, -Freud, S. *Cinq psychanalyses*, (*Le petit Hans*, σελ 93-138), Editions PUF (1954-1979),

71. Ο Freud χρησιμοποιεί το δαρβινικό μύθο της πρωταρχικής ορδής για την ανάλυση του τοτεμικού συστήματος. Δέχεται την διαίρεση των φυλών σε κλαν και την αντικατάσταση της αιματικής από την τοτεμική συγγένεια. Ο κανόνας της εξωγαμίας, που αφορά την απαγόρευση των σχέσεων και του γάμου μεταξύ ατόμων που ανήκουν στο ίδιο κλαν, αποτελεί μέρος του τοτεμικού συστήματος.

το ταμπού της αιμομιξίας⁷². Τα αισθήματα ενοχής βρίσκονται στη βάση της απαγόρευσης της αιμομιξίας. Όμως, παρά την επιβολή της απαγόρευσης της αιμομιξίας, η κληρονομικότητα των ψυχικών διαθέσεων και οι αιμομικτικές επιθυμίες είναι πάντοτε παρούσες και απειλητικές. Η φιλογενετική διάσταση της φροϋδικής θεωρίας φανερώνεται στο Οιδιπόδειο σύμπλεγμα⁷³ και τη δόμηση της προσωπικότητας του υποκειμένου. Ο έλεγχος, η καταπίεση των σύμφυτων αιμομικτικών επιθυμιών του παιδιού και η εσωτερίκευση της απαγόρευσης της αιμομιξίας επέρχονται με τη λήξη της οιδιπόδειας φάσης κατά την παιδική ηλικία. Ετσι, **το φράγμα της αιμομιξίας είναι το αποτέλεσμα της εσωτερίκευσης των σεξουαλικών απαγορεύσεων, δηλ. μιάς διαρκούς και δυναμικής διαδικασίας, που συμβάλλει στη διαμόρφωση του Υπερ-εγώ και επιτρέπει την αυτονόμηση του παιδιού από τη μητέρα**⁷⁴.

-
72. Ο μύθος του πρωτόγονου εγκλήματος (ο φόνος του πατέρα από τους γιούς και η ελευθερομιξία με τις μητέρες τους) αναλύεται από τον Freud, στα πλαίσια μιάς συμβολικής διάστασης. Το τοτέμ αναπαριστά την πατρική φιγούρα. Το τοτεμικό γεύμα συμβολίζει την τελετουργική έκφραση των αντιφατικών αισθημάτων της αγάπης και του μίσους προς το πρόσωπο του πατέρα. Η συμβολική αναφορά στον πατέρα (που είναι ταυτόχρονα Θεός και Πρόγονος) ισοδυναμεί με την απαγόρευση της πραγματοποίησης των πρωταρχικών επιθυμιών των ανθρώπων. Ο νεκρός πατέρας γίνεται πιά δυνατός μέσα από το φόνο του και το έγκλημα. Σχετικά με τη συμβολική διάσταση του πρωτόγονου εγκλήματος, βλ. Armando Verdiglione, *Το φροϋδικό υλικό*, Ανακοιν. Διεθνές Συνέδριο Σημειωτικής και Ψυχανάλυσης (Μιλάνο 1975) *Σεξουαλικότητα και πολιτική*, Εκδ. Χατζηνικολή, 1977, σελ. 13-32
73. Σύμφωνα με τη φροϋδική άποψη για το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, το παιδί γεννιέται με σύμφυτες αιμομικτικές επιθυμίες για τη μητέρα του. Ο πατέρας, όμως, εμποδίζει την έκφραση αυτών των επιθυμιών και διαμορφώνεται έτσι, μιά αμφιθυμική στάση του παιδιού προς τον πατέρα: από τη μιά πλευρά ταυτίζεται με το πρόσωπο του πατέρα γιατί ο τελευταίος έχει σεξουαλικές σχέσεις με τη μητέρα και από την άλλη, η ταύτιση αυτή έχει το χαρακτήρα της εχθρικότητας και της ζήλειας. Στην περίπτωση της κόρης, οι αιμομικτικές επιθυμίες εμπλέκονται με το σύνδρομο του ευνουχισμού και οι επιθυμίες της κατευθύνονται προς τον πατέρα. Με το τέλος της οιδιπόδειας φάσης στο αγόρι ενδυναμώνεται και ισχυροποιείται η ταύτιση με τον πατέρα, ενώ το κορίτσι ταυτίζεται με την μητέρα. Η ταύτιση αυτή συνδέεται και με την διάκριση των δύο φύλων. S. Freud, *Trois essais sur la theorie de la sexualité*, σελ. 125-128.
74. Η γλώσσα είναι το μέσο που παρέχει η μητέρα στο παιδί, για να εισέλθει στον κόσμο. Με τη γλώσσα και την ονομασία, οι γονείς δίνουν και ταυτόχρονα ορίζουν την κοινωνική ταυτότητα του παιδιού, στα πλαίσια της γενεαλογικής τους σχέσης. Βλ. Monique Schneider, *La parole et l'inceste*, σελ. 54-78.

Συνεπώς, η απαγόρευση της αιμομιξίας και ο νόμος της εξωγαμίας καθιερώνουν τα όρια του επιτρεπτού και του απαγορευμένου και ορίζουν το οιδιπόδειο σύμπλεγμα ως συστατικό στοιχείο του Εγώ, της δόμησης της προσωπικότητας του υποκειμένου.

Άλλες ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις παραλλάσσουν μερικά στοιχεία του φροϋδικού μύθου (π.χ. ο Lacan τονίζει ιδιαίτερα το Ονομα του Πατέρα, {Nom-du- Père}) και τις συμβολικές λειτουργίες των πραγματικών και φανταστικών στοιχείων της οιδιπόδειας φάσης⁷⁵. Οι εκφραστές της ψυχαναλυτικής ανθρωπολογίας⁷⁶ θα παραλλάξουν τις πρώτες πατριαρχικές δομές και θα εκφράσουν το δικό τους μητριαρχικό πρότυπο κοινωνικής οργάνωσης: την ελευθερομιξία⁷⁷. Όμως, ποτέ δεν αμφισβητούνται -στα πλαίσια των ψυχαναλυτικών προσεγγίσεων- οι σύμφυτες αιμομικτικές επιθυμίες, που θεωρούνται ως το (κληρονομικό) προπατορικό αμάρτημα του ανθρώπου.

3.4. Σεξουαλικό ένστικτο και εσωτερίκευση της αιμομικτικής απαγόρευσης

Στα πλαίσια μιάς συγκριτικής προοπτικής των επιμέρους προσεγγίσεων του σεξουαλικού ενστίκτου (φυσική επιλογή -ψυχαναλυτική προσέγγιση) προκύπτουν σχετικά με το ταμπού της αιμομιξίας προκύπτουν οι εξής παρατηρήσεις:

α) Η διάκριση μεταξύ Φύσης και Πολιτισμού (Nature / Culture) αποτελεί κύρια υπόθεση και στις δύο κατηγορίες προσεγγίσεων. Η φύση, που ταυτίζεται με την καθολικότητα και τη νομοτέλεια, υποδηλώνεται στη κληρονομιά των ενστίκτων: είτε στο ένστικτο αποφυγής της αιμομιξίας, είτε στις σύμφυτες αιμομικτικές επιθυμίες. Και στις δύο περιπτώσεις, τα ένστικτα και οι τάσεις προδικάζουν την ανθρώπινη μοίρα και καθορίζουν

75 Lacan, J, *Ecrits*, Editions SEUIL, 1966, σελ. 793-827.

76. Άμεσα επηρεασμένος από τη φροϋδική θεωρία, ο Malinowski, εστιάζει την ανθρώπινη κοινωνική οργάνωση στην "πλαστικότητα των ενστίκτων" και ιδιαίτερα στον έλεγχο των αιμομικτικών πειρασμών, οι οποίοι αποτελούν τον σπουδαιότερο κίνδυνο και τη μεγαλύτερη απειλή της ανθρώπινης κοινωνίας. Μαλινόφσκι, Μ. *Σεξουαλικότητα και καταπίεση στην πρωτόγονη κοινωνία* Εκδ. Καστανιώτη 1976, 223-225.

77. Β. Ράιχ, *Η εισβολή της σεξουαλικής ηθικής*, Πύλη 1977, σελ. 79-111 και 123-137. -Reich, W *Materialisme dialectique et psychanalyse*, Ed. Sociales Internationales, 1934. -Roheim, G. *Psychanalyse et anthropologie*, Gallimard, 1967.

την εξελικτική πορεία του ανθρώπου. Ο Πολιτισμός είτε επισφραγίζει τη φυσική νομοτέλεια ισχυροποιώντας το ένστικτο της αποφυγής, είτε περιορίζει και αποτρέπει τις φυσικές δυνάμεις ελέγχοντας, αποδυναμώνοντας και καταπιέζοντας τις ορμέφυτες αιμομικτικές επιθυμίες. Έτσι προκύπτει η **αναγκαιότητα των μηχανισμών αποφυγής της αιμομιξίας, οι οποίοι σηματοδοτούν το πέρασμα από τη φύση στον πολιτισμό, και**

β) Η εσωτερίκευση της απαγόρευσης της αιμομιξίας ή το φράγμα της αιμομιξίας υποδηλώνει τη μεταβίβαση του πολιτισμικού κώδικα συμπεριφοράς στο ατομικό επίπεδο. Το πλέγμα των εσωτερικών αναστολών -που συγκροτούν το φράγμα της αιμομιξίας - δομείται στη βάση του πολιτισμικού κώδικα του ελέγχου των ενστίκτων. Έτσι, η εσωτερίκευση της απαγόρευσης συνιστά δομικό και ταυτόχρονα θεμελιακό στοιχείο της προσωπικότητας και της διαμόρφωσης του Εγώ.

4. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Και οι τρεις κατηγορίες των θεωριών που έχουν διατυπωθεί για την αποφυγή της αιμομιξίας φιλοδοξούν να δώσουν μιά καθολική ερμηνεία, εξηγητική της αποφυγής της αιμομιξίας σε όλους σχεδόν τους πολιτισμούς, σε όλες τις χρονικές περιόδους και σε όλες τις κοινωνίες. Αυτός ο "ερμηνευτικός ιμπεριαλισμός" δεν είναι βέβαια ανεξάρτητος από τις συγκεκριμένες κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες κάτω από τις οποίες εκφράσθηκαν οι θεωρίες αυτές (π.χ. η κρατούσα ιδεολογία για την ανωτερότητα του δυτικού πολιτισμού και επιπέδου ανάπτυξης των λευκών έναντι των α-πολίτιστων φυλών που αποτελούσαν το αντικείμενο μελέτης των κοινωνικών ανθρωπολόγων), ούτε ακόμα από το κύριο χαρακτηριστικό της αποφυγής της αιμομιξίας, δηλ. την καθολικότητα της αποφυγής, που απαιτούσε ανάλογη καθολική ερμηνεία. Αυτή η τάση γενίκευσης των πορισμάτων των επιτόπιων συνήθως ερευνών, είναι κοινή και χαρακτηριστική και στις τρεις κατηγορίες προσεγγίσεων.

Τα κυριότερα σημεία σύγκλισης και απόκλισης μεταξύ των τριών κατηγοριών των προσεγγίσεων του ταμπού της αιμομιξίας αναπαριστώνται στον πίνακα 1(σελ. 53).

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κάθετος σχολιασμός του πίνακα 1, μας δείχνει τα σημαντικότερα σημεία της κάθε θεωρητικής ομάδας. Η οριζόντια όμως ανάγνωση των στοιχείων του πίνακα, μας δείχνει την διαπλοκή των επιπέδων αναφοράς και τους πιθανούς συσχετισμούς ανάμεσα στις διάφορες θεωρητικές κατευθύνσεις. Είναι απαραίτητο να διευκρινίσουμε ότι σχεδόν ποτέ οι θεωρίες που περιλαμβάνονται σε κάθε κατηγορία δεν είναι απολύτως αμιγείς, στο βαθμό που επιχειρούν -όπως ήδη αναφέραμε- μια καθολική ερμηνεία του φαινομένου της αποφυγής της αιμομιξίας και επομένως θα πρέπει να αναφέρονται σε πολλαπλά θεωρητικά επίπεδα (ωστόσο τονίζονται περισσότερο κάποιες ιδιαίτερες όψεις του φαινομένου και η ερμηνεία αναζητείται στα συγκεκριμένα επίπεδα αναφοράς).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Σχηματική -συγκριτική προσέγγιση των προσεγγίσεων του ταμπού

	ανθρωπολογικές θεωρίες	η προσέγγιση του T. Parsons	προσεγγίσεις σεξουαλ. ενστίκτου
πλαίσιο αναφοράς	κοινωνική οργάνωση μακρο - επίπεδο	οργάνωση της οικογένειας μέσο-επίπεδο	δόμηση προσωπικότητας μικρο -επίπεδο
focus	αποφυγή - ταμπού	οικογένεια	ένστικτα - ορμές (σεξουαλικό ένστικτο)
στόχος (ανάγκη ή λειτουργία)	καθιέρωση κοιν. κανόνων ρύθμιση συγγένειας κοινωνική/συλλογική διαβίωση	ρύθμιση σχέσεων μελών της οικογένειας	έλεγχος των ενστίκτων - μάθηση και υποταγή στους κοινωνικούς κανόνες
προστατευόμενο αγαθό	αίμα/ευγονικότητα και όροι της κοινωνικής οργάνωσης (συμμαχίες, ειρήνη)	(πυρηνική) οικογένεια	ευγονικότητα / εξιλέωση από το αρχέγονο αμάρτημα
μηχανισμοί ταμπού	εξωγαμική πρακτική	κοινωνικοποίηση	εσωτερίκευση
τιμωρία	εξοστρακισμός/θάνατος (φυσική τιμωρία)	κοινωνική και ψυχολογική	ψυχικό τραύμα

Παρατηρούμε ότι κάθε ομάδα θεωριών είναι δυνατό ν' αναχθεί σε ευρύτερα πλαίσια αναφοράς, με κριτήριο τα κοινά στοιχεία των θεωριών που περιλαμβάνονται σε κάθε ομάδα. Έτσι, οι ανθρωπολογικές θεωρίες έχουν κοινό άξονα αναφοράς και ταυτόχρονα στρέφουν τον κύριο προβληματισμό τους στις δομές της κοινωνικής οργάνωσης (οποιασδήποτε μορφής κοινωνικής οργάνωσης, είτε φυλής είτε ευρύτερων κοινωνικών ομάδων). Για το λόγο αυτό, εξετάζονται τα δομικά χαρακτηριστικά των κοινωνιών αυτών και οι συναφείς με αυτά έννοιες όπως η συγγένεια (συγγενικά συστήματα, όροι συγγένειας), η εξωγαμία (ορισμός ως προς τους κύκλους προσώπων ή ομάδων και πρακτική), η θρησκεία κ.α.. Η έννοια, η θέση και οι λειτουργίες του ταμπού της αιμομιξίας αναζητούνται στα πλαίσια της κοινωνικής οργάνωσης.

Από την πλευρά του ο Parsons, εντοπίζει την αποφυγή της αιμομιξίας στη βάση της οργάνωσης, διατήρησης και αναπαραγωγής της πυρηνικής οικογένειας. Ο μηχανισμός που συμβάλλει στην επίτευξη αυτού του σκοπού είναι η κοινωνικοποίηση των μελών της οικογένειας με τις κοινά αποδεκτές κοινωνικές αξίες.

Οι θεωρίες του σεξουαλικού ενστίκτου έχουν κοινό σημείο αναφοράς τη δόμηση της προσωπικότητας του ατόμου και επικεντρώνονται στον έλεγχο των ορμών και των ενστίκτων, ο οποίος χαρακτηρίζει την κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη του ανθρώπου διαχρονικά. **Ετσι, το ταμπού της αιμομιξίας είναι θεμελιακό στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης, της οργάνωσης της οικογένειας και της προσωπικότητας.**

Η διάκριση των επιπέδων αναφοράς (μακρο, μεσο και μικρο -επίπεδο) χρησιμεύει μόνο ως αναλυτική μέθοδος. Οι σχέσεις, οι διαπλοκές και η δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των επιπέδων αυτών υπαγορεύουν τη σχετικότητα αυτής της διάκρισης.

Ακόμα και στο εννοιολογικό πλαίσιο της ανάλυσης, δεν μπορεί να νοηθεί ξεχωριστά η αποφυγή της αιμομιξίας από το σεξουαλικό ένστικτο και την οικογενειακή οργάνωση. Ούτε η καθιέρωση και η τήρηση της εξωγαμικής πρακτικής χωρίς την εσωτερίκευση του κανόνα της αποφυγής μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης κ.ο.κ.. **Το κάθε στοιχείο λειτουργεί συμπληρωματικά και παράλληλα προς τα υπόλοιπα. Οι δυναμικές αυτές διαδικασίες στα πλαίσια του κοινωνικού γίνεσθαι δεν εκλαμβάνονται στατικά, παρά μόνο στη βάση των σχέσεων αλληλεπίδρασης τόσο μεταξύ των διαφορετικών επιπέδων όσο και των περιεχομένων σ'αυτά στοιχείων. Σ' αυτή εξάλλου την προοπτική σηματοδοτείται και η σημασία της ατομικής πράξης/δράσης. Ετσι, η συνέχεια των πολιτισμικών προτύπων (εδώ το ταμπού) βρίσκεται σ' αυτό που ονομάζει ο Husserl "μεταβιβαζόμενες εικόνες της πολιτισμικής συνείδησης" (transcendental features of human consciousness)⁷⁸, ενώ " η δύναμη της κουλτούρας ... εξαρτάται από τις διατηρούμενες πραγματικές συνέχειες μεταξύ των δρώντων υποκειμένων και των συνθηκών"⁷⁹. Και στην περίπτωση της αποφυγής της αιμομιξίας, διαπιστώνεται η πραγματική **συνέχεια στο χρόνο, τόσο στο επίπεδο των συνθηκών και των κοινωνικών θεσμών που υπαγορεύουν την αναγκαιότητα της ρύθμισης, όσο και στο επίπεδο των δρώντων υποκειμένων που μέσα από τη σταθερή και μακράιωνη πρακτική της αποφυγής συντελούν στη διατήρηση και αναπαραγωγή του κανόνα της αποφυγής της αιμομιξίας**⁸⁰.**

78 Βλ. J. C. Alexander, *Action and its environments*, στο συλλογικό έργο των Alexander, Giesen, Munch, Smelser, *The micro -macro link*, Univ. of California Press 1987, σελ. 289-318.

79 Alexander, J. όπ παρ σελ. 298.

80 Η συνήθεια, η κοινή και ομοιόμορφη πρακτική ως πηγή του ήθους, έχει επισημανθεί ήδη

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, επισημαίνουμε τα εξής:

α. **Η αιμομιξία - ως πράξη - εκλαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο ως προς την εννοιολογική της ταυτότητα και τον ορισμό της σε κάθε κατηγορία θεωριών.** Άλλοτε θεωρείται ως πράξη ενάντια στη φύση (με την έννοια του φυσικού περιβάλλοντος και της φυσικής νομοτέλειας) και άλλοτε ως πράξη ενάντια στον πολιτισμό και την κοινωνία. Η διάκριση αυτή δεν είναι βέβαια ανεξάρτητη από τη θεωρητική διαμάχη μεταξύ Φύσης και Πολιτισμού, μεταξύ του "φυσικού" και "κοινωνικού γίνεσθαι", των φυσικών ή κληρονομικών και επικτητών ή πολιτισμικών στοιχείων.

Ο ορισμός της αιμομικτικής πράξης καθορίζει και τον χαρακτήρα της τιμωρίας που επιφυλάσσεται στους παραβάτες του ταμπού και κυρίως τις συνέπειες που απορρέουν από την πράξη αυτή. Τα τρία αυτά στοιχεία (ορισμός πράξης, τιμωρία των συμμετεχόντων στην πράξη και επιπτώσεις τόσο στους υπευθύνους όσο και στο κοινωνικό σύνολο), είναι αλληλένδετα μεταξύ τους και φέρουν το ιδεολογικό στίγμα της κάθε ομάδας θεωριών (βιολογικό, κοινωνιολογικό, ψυχαναλυτικό).

β. **Η αιμομικτική πράξη έχει πάντοτε χαρακτήρα αρνητικό,** ανεξάρτητα από τον ορισμό που δίνεται από κάθε θεωρητική ομάδα. Παρατηρούμε μια πολωτική σχέση ανάμεσα στις θετικές εκφάνσεις του ταμπού της αιμομιξίας και την αιμομικτική πράξη. Έτσι, το περιεχόμενο και ο χαρακτήρας της αιμομικτικής πράξης συναρτάται άμεσα από τα ανάλογα στοιχεία της αποφυγής. Όπως το ταμπού αποτελεί βασικό θεμελιακό στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης, της προσωπικότητας του ατόμου και της οργάνωσης της οικογένειας, έτσι και η αιμομικτική πράξη, στο βαθμό που προσβάλλει και ταυτόχρονα απειλεί αυτά τα βασικά θεμελιακά στοιχεία, προσλαμβάνει πάντοτε χαρακτήρα αρνητικό. Η βαρύτητα της αιμομικτικής πράξης απορρέει από τη σημασία των "λειτουργιών" του

από τον Αριστοτέλη, " το γαρ ήθος έθος εστί πολυχρόνιον...ηθική γαρ καλείται δια το εθίζεσθαι", Αριστοτέλους, *Μεγ Ηθικ.* σ 1186 α 1.

ταμπού της αποφυγής. Σ' αυτήν ακριβώς την **πολωτική σχέση** μεταξύ του ταμπού και της αιμομικτικής πράξης, οι χαρακτηρισμοί της τελευταίας ως αμαρτίας ή φυσικού εγκλήματος αποτελούν τα στοιχεία εκείνα, που διαγράφουν το ιδεολογικό πλαίσιο της παράβασης, της καταλυτικής του ταμπού, πράξης.

γ. **Το περιεχόμενο της αιμομικτικής πράξης, το είδος της τιμωρίας και οι επιπτώσεις στους παραβάτες (ή/και στην κοινωνική ομάδα), βρίσκονται σε ομόλογη σχέση με το περιεχόμενο και τη σημασία του ταμπού της αιμομιξίας.** Στις θεωρίες εκείνες, σύμφωνα με τις οποίες το ταμπού βρίσκεται στη βάση της κοινωνικής οργάνωσης, η τιμωρία της αιμομιξίας παίρνει τον χαρακτήρα της απομάκρυνσης των ενόχων από την κοινωνική ομάδα. Η αιμομιξία προσλαμβάνει τον χαρακτήρα του "εγκλήματος" (ή του "φυσικού εγκλήματος" σύμφωνα με τον Durkheim) και της παρέκκλισης από τον κοινωνικό και όχι το φυσικό κανόνα. Το έγκλημα ορίζεται ως προς την κοινωνία και όχι ως προς τη φύση. Το ιερό αποκρυσταλλώνεται στις κοινωνικές δομές και όχι στη φύση, ενώ το βέβηλο ταυτίζεται με την παρέκκλιση από τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες.

Αντίθετα, στις ψυχαναλυτικές θεωρίες οι επιπτώσεις της αιμομικτικής πράξης επικεντρώνονται κυρίως στον ψυχισμό των παραβατών. Έτσι, το περιεχόμενο, η σημασία και η βαρύτητα της αιμομικτικής πράξης αλληλοπροσδιορίζονται με τα ανάλογα στοιχεία του ταμπού της αιμομιξίας. **Η πράξη προσδιορίζεται μέσα από τον κανόνα αποφυγής της.**

δ. **Η διαπλοκή των πραγματικών και συμβολικών διαστάσεων ως συστατικών στοιχείων του ταμπού της αιμομιξίας και της αιμομικτικής πρακτικής.** Το ιδεολογικό πλαίσιο του ταμπού και η παραπομπή του στο συμβολικό επίπεδο λειτουργεί ως μηχανισμός διατήρησης και αναπαραγωγής του. Παρόλο που, η διάκριση μεταξύ των πραγματικών και συμβολικών διαστάσεων του ταμπού της αιμομιξίας, δεν είναι πάντοτε εφικτή, γιατί προϋποθέτει σαφείς ορισμούς των "πραγματικών" και "συμβολικών" παραμέτρων, ωστόσο η πολωτική σχέση του ταμπού με την αιμομικτική πράξη, εμπεριέχει ηθικές αξιολογήσεις και κυρίως τη διάκριση μεταξύ καλού και κακού, ιερού και βέβηλου.

Η καθολική αποφυγή της αιμομιξίας συνιστά μιά πραγματικότητα, το ίδιο και μιά αιμομικτική σχέση. Ο φυσικός κόσμος, ο χώρος, ο πολιτισμός, η ηθική τάξη, ο ανθρώπινος

ψυχισμός, αποτελούν όχι μόνο θεωρητικές κατασκευές για την ερμηνεία του φαινομένου, αλλά κυρίως πολιτισμικά στοιχεία ή ακόμα πολιτισμικά συστήματα αναφοράς. "... Η συγκρότηση της πραγματικότητας μπορεί να νοηθεί με δομικούς και σημειωτικούς όρους. Περιλαμβάνει την ονομασία, την ανταπόκριση (corresponding) και την αναλογία..."⁸¹. Τα πολιτισμικά συστήματα εκτός από τη διαμόρφωση ή την αποκρυστάλλωση της δομικής πραγματικότητας, εμπεριέχουν και την αξιολόγηση των στοιχείων που συγκροτούν την πραγματικότητα αυτή. Το ιδεολογικό πλαίσιο όλων των θεωριών που μέχρι τώρα έχουν αναφερθεί σχετικά με την αιμομιξία, παραπέμπει στη διάκριση μεταξύ ιερού -βέβηλου. Οι θετικές εκφάνσεις της αποφυγής αντιπαραβάλλονται προς τις αρνητικές συνέπειες της αιμομιξίας. Ο διπτός χαρακτήρας της αποφυγής της αιμομιξίας, όπως αναλύθηκε από τον C.Levi-Strauss, αντικατοπτρίζει τη βασική αυτή διάκριση. "...Τα συμβολικά συστήματα αποτελούν τις συναισθηματικές και ηθικές χαρτογραφήσεις του καλού και του κακού..."⁸², και

ε) Η καθολικότητα του πολιτισμικού κώδικα της αποφυγής της αιμομιξίας αγγίζει όλα τα επίπεδα της κοινωνικής πραγματικότητας, όλες τις μορφές συλλογικότητας, αλλά ταυτόχρονα και τις ψυχολογικές εκείνες διεργασίες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιάς διαρκούς εσωτερικής διαδικασίας με στόχο την εσωτερίκευση των κοινωνικών και πολιτισμικών προτύπων συμπεριφοράς. Η διατήρηση και αναπαραγωγή των προτύπων αυτών, εξαρτάται σε μεγάλο μέρος από τις ψυχολογικές αυτές διεργασίες. Έτσι, η μελέτη του φαινομένου προϋποθέτει την ανάλυση των μακρο- και μικρο -μεταβλητών, σε συγκεκριμένο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, πολιτισμικό), όπως αυτό ε-κλαμβάνεται και βιώνεται στα πλαίσια της ανθρώπινης πράξης/δράσης.

81. Alexander, J., οπ.παρ. σελ. 307.

82. Alexander, J. οπ.παρ., σελ. 308

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Π.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Εισαγωγή

Ο σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η κριτική επεξεργασία των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων της αιμομικτικής πρακτικής. Συγκεκριμένα, ο στόχος μας δεν εξαντλείται στη μηχανική ιστορική αναδρομή των προσεγγίσεων αυτών, αφού θα προσπαθήσουμε να οριοθετήσουμε τα πλαίσια διαμόρφωσης και έκφρασης των αιτιολογικών προσεγγίσεων, τις θεωρητικές τάσεις και τις γενικότερες επιρροές τους.

Ως κεντρικός διαχωριστικός άξονας των αιτιολογικών της αιμομικτικής πρακτικής προσεγγίσεων, λαμβάνεται η εμφάνιση του κινήματος της προστασίας των παιδιών από τις αρχές της δεκαετίας του '60. Οι λόγοι που υπαγορεύουν μιά τέτοια διάκριση, αναλύονται στη σχετική με το κίνημα παράγραφο. Ωστόσο, εισαγωγικά αναφέρουμε ότι οι επιρροές του κινήματος αυτού υπήρξαν ουσιώδεις και καθοριστικές στην προσέγγιση της αιμομικτικής πρακτικής. Το "κίνημα για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών" και η Α' Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ο.Η.Ε., Νοέμβριος 1959) οριοθετούν τη σφαίρα των δικαιωμάτων του παιδιού και διαγράφουν το εννοιολογικό και ιδεολογικό στίγμα των σεξουαλικών παραβιάσεων και κατ' επέκταση της αιμομιξίας.

Τόσο οι θεωρητικές, όσο και οι εμπειρικές προσεγγίσεις που έπονται του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών, επιχειρούν να διερευνήσουν την κακοποίηση των παιδιών, γενικά και ολιστικά, ως μιά μορφή βίας κατά των παιδιών και όχι την αιμομιξία συγκεκριμένα. Έτσι, ο εννοιολογικός προσδιορισμός του υπο έρευνα αντικειμένου, αποτελεί και το κριτήριο της διάκρισης : πριν απο την εμφάνιση και εξάπλωση του κινήματος, οι αιτιολογικές προσεγγίσεις αφορούν ad hoc την αιμομικτική πρακτική, ενώ οι αιτιολο-

γικές προσεγγίσεις που έπονται του κινήματος, αφορούν τη διερεύνηση της κακοποίησης των παιδιών (ενδοοικογενειακή, εξωοικογενειακή, σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική κακοποίηση).

Έτσι, η διάρθρωση του κεφαλαίου αυτού, περιλαμβάνει αρχικά την κριτική παρουσίαση των προσεγγίσεων που αφορούν ad hoc την αιμομικτική πρακτική, την εξέταση -στη συνέχεια- του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών (παράγοντες διαμόρφωσης και ανάπτυξης, άξονες αναφοράς και επιρροές του κινήματος) και τέλος την κριτική παρουσίαση των σχετικών με τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών, αιτιολογικών προσεγγίσεων.

1. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

1.1. θεωρητικές προσεγγίσεις

Η σύναψη σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας και η αιμομικτική πρακτική σε όλες της τις μορφές (σχέσεις ανιόντων και κατιόντων συγγενών, ή μεταξύ αδελφών), αποτέλεσαν το αντικείμενο μελέτης από τα τέλη του 19ου περίπου αιώνα.

Το κύριο χαρακτηριστικό των πρώτων αυτών επιστημονικών προσεγγίσεων για την ερμηνεία της αιμομιξίας, είναι η αναζήτηση των ψυχολογικών ή/και ψυχοπαθολογικών χαρακτηριστικών στην προσωπικότητα των ατόμων που συμμετέχουν στην πράξη. Ειδικότερα για τις περιπτώσεις αιμομιξίας μεταξύ πατέρα και κόρης, η προσωπικότητα του αιμομίκτη αποτελεί τον κύριο άξονα μελέτης και προβληματισμού καθώς και η προκλητική συμπεριφορά της κόρης φαίνεται να διευκολύνει το πέρασμα στην ερωτική πράξη.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις αυτής της περιόδου διακρίνονται σε τρία βασικά ερμηνευτικά πρότυπα : α) ψυχοπαθολογικό, β) κλινικό και γ) ψυχοκοινωνιολογικό.

Ερμηνευτικά της αιμομιξίας πρότυπα (μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60)

ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΚΟ	ΚΛΙΝΙΚΟ	ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΟ
(ΨΥΧΟ)ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΑΙΜΟΜΙΚΤΗ	ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
	Α' ΒΙΟΨΥΧΙΚΗ Β' ΨΥΧΟΗΘΙΚΗ	

α) Στην πρώτη κατηγορία, της εξεύρεσης και ερμηνείας συγκεκριμένων ατομικών παθολογικών χαρακτηριστικών στην προσωπικότητα του πατέρα-αιμομίκτη, εντάσσονται οι ψυχιατρικές αιτιολογικές απόψεις, που διατυπώθηκαν από τα τέλη του 19ου αι. μέχρι

και την περίοδο του μεσοπολέμου, με κυριότερο εκπρόσωπο τον ψυχίατρο Kraft-Ebing. Οι ψυχοπαθολογικές ερμηνείες της αιμομικτικής συμπεριφοράς είναι στη βάση τους, ατομικές αιτιολογικές προσεγγίσεις.

Συγκεκριμένα, ο Αυστριακός ψυχίατρος Kraft - Ebing στις μελέτες του σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά και κύρια τις σεξουαλικές "διαστροφές"⁸³ χαρακτηρίζει την αιμομιξία ως μορφή μιάς "πρωτόγονης σεξουαλικότητας" που προσβάλλει την ηθική αγνότητα της οικογενειακής ζωής. Τα παθολογικά αίτια μιάς τέτοιας πράξης είναι:

α. η ψυχική ασθένεια και η διανοητική καθυστέρηση και β. η μέθη.

Αυτοί είναι οι δύο κύριοι ενδογενείς παράγοντες που χαρακτηρίζουν την προσωπικότητα του πατέρα.

Ωστόσο, υπάρχουν και εξωγενείς παράγοντες που διευκολύνουν τη διάπραξη της αιμομιξίας, όπως είναι η απομάκρυνση ή και ο χωρισμός των συζύγων, οι συνθήκες διαβίωσης των συμμετεχόντων στην αιμομικτική πράξη και η κοινωνική τάξη, στο βαθμό που η αιμομιξία συμβαίνει συνήθως στους κόλπους των "προλεταριακών τάξεων". Η αιμομιξία αποτελεί για τον Kraft-Ebing ένα καθαρά παθολογικό φαινόμενο που συμβαίνει συνήθως όταν υπάρχει οικονομική ανέχεια και χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Επιπλέον, ο πατέρας -αιμομίκτης παρουσιάζει υπερ-αισθησία του σεξουαλικού ενστίκτου ή μιά ψυχική διαταραχή, η οποία όμως σπανίως είναι επιληψία ή παράνοια.

Οι απόψεις του Kraft-Ebing συμπίπτουν στο μεγαλύτερό τους μέρος μ' εκείνες που διατύπωσαν προγενέστεροι αλλά και σύγχρονοί του ψυχίατροι (F. Lerpman, Iwan Bloch) σχετικά με τα αίτια των σεξουαλικών διαστροφών. Η αιμομιξία θεωρείται ως μιά από τις σοβαρότερες μορφές σεξουαλικής διαστροφής, ως μορφή σεξουαλικής ασθένειας.

β) Οι κλινικές αιτιολογικές προσεγγίσεις επικεντρώνονται περισσότερο στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του πατέρα- αιμομίκτη. Στο κλινικό ερμη-

83. Dr.R.von Kraft-Ebing, *Psychopathia Sexualis*, Payot, Paris,1894 βλ. σχετικά με τη ψυχοπαθολογία της σεξουαλικής ζωής σελ. 83-90, την παιδοφιλία σελ. 565-580, την αιμομιξία σελ 610-615 και 883-886 και τις ιδιαιτερότητες του σεξουαλικού ενστίκτου σελ. 565-580

νευτικό πρότυπο, διακρίνονται δύο κυρίως κατευθύνσεις: 1) η **βιοψυχική** κατεύθυνση με κύριο εκπρόσωπο τον Ιταλό DiTullio και 2) η **ψυχοθητική** που περιλαμβάνει τις ψυχαναλυτικές και ψυχολογικές ερμηνείες της παιδοφιλικής συμπεριφοράς.

Οι απόψεις του Di Tullio, για την αιτιολογία της αιμομιξίας, αναφέρονται στο Manuel d' Anthropologie Criminelle⁸⁴, στο οποίο επιχειρεί να ερμηνεύσει τη δυναμική - γενικά - του εγκλήματος και τις διαδικασίες της εγκληματογένεσης.

Η αιμομικτική πράξη θεωρείται ως σημαντική **σεξουαλική διαστροφή που προκύπτει πάντοτε από μια κατάσταση επικινδυνότητας, μια κατάσταση ψυχοπαθολογική σε συνδιασμό με ιδιοσυγκρασιακά στοιχεία του δράστη που διευκολύνουν την ανάπτυξη του ερωτισμού του και την άρση των εσωτερικών του αναστολών**. Αν και οι βιοψυχικές συνθήκες που οδηγούν τον πατέρα στην αιμομικτική πράξη είναι ακόμα άγνωστες, ωστόσο η ατομική προδιάθεση στο έγκλημα βρίσκεται σε ερωτικής φύσεως προβλήματα όπως είναι το φαινόμενο της αναισθησίας, της "σεξουαλικής υπο-αισθησίας" (hypoèsthesie) ή της "σεξουαλικής υπερ-αισθησίας" (hyperèsthesie). Από την άλλη πλευρά, οι σεξουαλικές ανωμαλίες, οι διαταραγμένες οικογενειακές σχέσεις, οι διάφορες έξεις (τοξικομανία) και η ερωτική ασυδοσία, βρίσκονται στη βάση της αιμομικτικής πράξης. Η διάκριση σε ενδογενή και επίκτητα στοιχεία της προσωπικότητας του πατέρα-αιμομίκτη, είναι παρούσα και στην προσέγγιση του DiTullio. Ωστόσο, το σημείο που διαφοροποιεί τις απόψεις του από εκείνες του Kraft-Ebing, εντοπίζεται στην προσπάθεια του DiTullio να αποδώσει τη δυναμική του εγκλήματος, μέσα από την άρση των εσωτερικών αναστολών του πατέρα-αιμομίκτη και κατ' επέκταση μέσα από τις ψυχολογικές διαδικασίες της εγκληματογένεσης και του περάσματος στην πράξη.

Η ψυχοθητική κατεύθυνση (στα πλαίσια του κλινικού ερμηνευτικού προτύπου) περιλαμβάνει τις αιτιολογικές εκείνες απόψεις, που στηρίζουν την ερμηνεία της αιμομικτικής πρακτικής στη βάση της **παιδοφιλίας**. Τα αιμομικτικά κίνητρα του πατέρα πηγάζουν από

84. Di Tullio, *Manuel d' Anthropologie Criminelle*, Payot Paris 1951, σελ. 118 κ.ε.

συγκεκριμένες ψυχικές διαδικασίες και στοιχεία της προσωπικότητάς του και υποδηλώνουν το σεξουαλικό ενδιαφέρον του για τα παιδιά. Η μη-ομαλή ψυχολογική ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδοφιλικών, η εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους, οι παιδικές συναισθηματικές τους ανάγκες, ο χαμηλός βαθμός αυτοεκτίμησης, η αδεξιότητα στις κοινωνικές σχέσεις με τους ενήλικες⁸⁵, οι ορμονικές διαταραχές που επηρεάζουν τη σεξουαλικότητά τους⁸⁶, οι εσωτερικές συγκρούσεις για το πρόσωπο της μητέρας τους και οι φόβοι του εννουχισμού⁸⁷, ο αναποτελεσματικός έλεγχος των ενστίκτων τους σε συνδιασμό με διάφορες ψυχώσεις και τη χρήση οινοπνεύματος⁸⁸, καθώς και το ψυχολογικό σοκ της πρώτης σεξουαλικής εμπειρίας⁸⁹, αποτελούν τους κυριότερους αιτιολογικούς παράγοντες της παιδοφιλικής -και κατ' επέκταση αιμομικτικής- συμπεριφοράς.

γ) Οι προσεγγίσεις που εντάσσονται στο **ψυχοκοινωνιολογικό ερμηνευτικό πρότυπο**, αναζητούν τα αίτια της αιμομιξίας στην παθολογία της αιμομικτικής οικογένειας, στα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της, στις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες διαβίωσης και στις σχέσεις μεταξύ των μελών της.

85. Hummer, E.F. & Glueck, B.C. (1957) *Psychodynamic patterns in sex offence: A four-factor theory*. *Psychiatric Quarterly*, 3, 325-345.

86. Money, J. (1961) *Sex hormones and other variables in human eroticism*, στο W.C. Young (Ed) *Sex and internal secretions*, Baltimore: Williams & Wilkins, σελ. 1313-1400.

87. Fenichel, D. (1945) *The psychoanalytic theory of neurosis*, New York, Norton

88. Hummer & Glueck (1957) όπ.παρ., και Gebhard, P.H., Gagnon, J.H., Pomeroy, W.b., & Christenson, C.V., (1965) *Incest offenders vs. children*, στο *Sex Offenders*. New York, Harper & Row, σελ. 223.

89. Για μία ανασκόπηση των αιτιολογικών προσεγγίσεων της παιδοφιλίας βλ. K. Howells, *Adult sexual interest in children Considerations relevant to theories of aetiology*, στο έργο των Mark Cook & Kevin Howells, *Adult sexual interest in children*, Academic Press, 1981, σελ. 55-94. - Finkelhor, D. *Abusers: A review of the Research*, στο έργο του ιδίου, *A sourcebook on child sexual abuse*, 3rd Print. Sage 1987, σελ. 89-118. - Γενικότερα για την παιδοφιλία: -F.H. McClintock, *Criminal Careers of Sexual Offenders: Recidivism, Criminal Justice and Politics*, στο έργο του D.J. West, *Sex Offenders in the Criminal Justice System* Cropwood Conference Series No 12, Cambridge 1980, σελ. 1-19. -D.J West, *Paedophilia*, στο έργο του *Sexual Crimes and its confrontation*, Gower 1987, σελ. 40-74. -K. Howells, *Some meanings of children for pedophiles*, στο έργο των M. Cook and G. Wilson, *Love and Attraction*. London: Pergamon, 1979, σελ. 519- 526. - Ken Plummer, *Images of Pedophilia*, στο έργο των M. Cook and G. Wilson, *Love and Attraction*, όπ. παρ. σελ. 537-540.

Σ' αυτό ακριβώς το πλαίσιο, η παθολογία των μελών της οικογένειας που συμμετέχουν στην αιμομικτική πράξη αποτελεί αντανάκλαση της παθολογίας της οικογένειας και δεν πηγάζει από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία της προσωπικότητάς τους.

Το επιστημονικό ενδιαφέρον και τα ερωτήματα σχετικά με την αιμομικτική πράξη, δεν περιορίζονται στον πατέρα - αιμομίκτη, αλλά επεκτείνονται και στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Η κόρη-θύμα, η μητέρα, τα άλλα παιδιά της οικογένειας, οι μεταξύ τους σχέσεις, το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον της οικογένειας και φυσικά ο πατέρας, αποτελούν το επίκεντρο των θεωρητικών και εμπειρικών αναζητήσεων. Χαρακτηριστικό στοιχείο των προσεγγίσεων αυτών, είναι η διεξαγωγή εμπειρικών ερευνών όχι πιά σε δείγμα μεμονωμένων ατόμων που έχουν διαπράξει αιμομιξία, αλλά σε δείγμα αιμομικτικών οικογενειών με συνακόλουθες μεθοδολογικές διαφοροποιήσεις.

Ως κυριότεροι αιτιολογικοί παράγοντες θεωρούνται το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό στρώμα και οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης⁹⁰, η φυσική ή συναισθηματική έλλειψη της μητέρας⁹¹, οι προβληματικές σχέσεις μεταξύ των συζύγων καθώς και των γονέων με τα παιδιά, η οικογενειακή αποδιοργάνωση⁹² και τέλος η φυσική ή/και κοινωνική απομόνωση της οικογένειας⁹³.

1.2. Εμπειρικές προσεγγίσεις

1.2.a. Ερευνητικές τάσεις

Οι εμπειρικές προσεγγίσεις της αιμομικτικής πράξης κατά τη χρονική περίοδο που εξετάζουμε είναι τοπικά διάσπαρτες. Οι ερευνητικές απόπειρες ξεκίνησαν στη Γερμανία⁹⁴ στα πλαίσια των ερευνών της σεξουαλικής εν γένει συμπεριφοράς και οι πιό

90 Flugel, J. C. *The psychoanalytic study of the family*. Londres, 1935. -Eber, A. *Die Blutschande*. Kriminal Abh.11, 1937, 68-70,- Sonden, T. *Die Inzestverbrechen in Schweiden und ihre Ursachen*. Acta Psychiat. et Neuroligica (Kbh.)11, 1936, σελ.379

91 Rennert, H. *Zur Problematik des Inzest*. Dt Ztschrft.f. ges. gericht. Med.48, 1958, σελ.50

92 Heskro, M. et al *Incest. A three way process*. Journal of Social Therapy 1961, 7, 22-31.

93. Riemier, S. *A research note on incest*, Amer. J. Sociology, Vol.XLV, 1939-40: 566-575,-Szabo, D. *L'inceste en milieu urbain*. L' Année Sociologique 1958, 1-93, - Scherrer, *La sexualité criminelle en milieu rural*, Paris, Masson, 1959.

συστηματικές έρευνες για το συγκεκριμένο θέμα έγιναν στη Σουηδία⁹⁵, την Αγγλία⁹⁶, Γαλλία⁹⁷ και τις Η.Π.Α.⁹⁸.

Ωστόσο, δεν παρατηρείται συστηματική ενασχόληση με το θέμα της αιμομιξίας, στο βαθμό που αυτό αντιμετωπίζεται περιπτωσιολογικά και τυχαία. Επιπλέον, η διαφορετική επιστημονική προέλευση των ερευνητών (ψυχιατρική, ψυχολογία, ψυχανάλυση, κοινωνιολογία, ιατρική κ.α.) λειτουργεί ανασταλτικά στη συστηματοποίηση των δεδομένων και την αναγνώριση της αιμομιξίας, ως κοινωνικού προβλήματος.

Οι πρώτες ερευνητικές προσπάθειες στοχεύουν στον προσδιορισμό της έκτασης της αιμομιξίας, σε μιά ποσοτική εκτίμηση του φαινομένου, ενώ αργότερα, μετά τον 2ο παγκ. πόλεμο παρατηρείται μια στροφή προς την ποιοτική ανάλυση. Στον πίνακα 2 αναφέρονται οι έρευνες που έχουν γίνει μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60, η χώρα διεξαγωγής, το μέγεθος και η προέλευση του δείγματος, οι μορφές αιμομιξίας που ερευνώνται καθώς και η εμπειρική μέθοδος προσέγγισης του αντικειμένου.

Οι πρώτες διαπιστώσεις από τη μελέτη του πίνακα αφορούν τη διαφοροποίηση ως προς το περιεχόμενο της έννοιας της αιμομιξίας και τις απορρέουσες θεωρητικές και εμπειρικές εκτιμήσεις, ως προς τον αριθμό και την προέλευση του δείγματος και τις μεθοδολογικές τεχνικές. Συγκεκριμένα:

α) Καθοριστικό στοιχείο στον προσδιορισμό της έννοιας της αιμομιξικής πρακτικής φαίνεται να είναι η αιματολογική συγγένεια μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν στην πράξη. Ο ορισμός αυτός της αιμομιξίας φαίνεται να συσχετίζεται με την προέλευση του δείγματος (δικαστήρια, παραπομπές για ψυχιατρική εκτίμηση δραστών αιμομιξίας) και να συμπίπτει με το περιεχόμενο της νομοθετικής ρύθμισης για το αδίκημα στις χώρες που

94. Kraft- Ebing, όπ. παρ. και Marcuse, *M. Incest*, Amer. Journal of Urology and Sexology, 1923, 16, 273-281.

95. από τους Riemier και Sonden, όπ. παρ.

96. Flugel, όπ.παρ

97 από τους Scherger και Szabo, όπ. παρ.

98 Sloane, P. and Karpinski, E. *Effects of incest on the participants*. Amer. J. Orthopsychiatry XII, 1942: 656-674.

Πίνακας 2: Οι πρώτες σχετικές με την αιμομιξία έρευνες

ΕΡΕΥΝΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΧΩΡΑ	ΔΕΙΓΜΑ (N) ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ	ΕΡΕΥΝΩΜΕΝΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΧΕΣΗ	ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
RASMUSSEN 1934	NORBH-ΓΙΑ	14 -ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ	σεξουαλική επαφή με συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας	συνεντεύξεις - υπηρεσιακές αναφορές
BENDER & BLAU 1937	Η Π Α	4 -ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ	σεξουαλ παρενόχληση από συγγενή αίματος	συνεντεύξεις - Stanford-Binet
RIEMER 1940	ΣΟΥΗΔΙΑ	58 -ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΠΟΥ ΠΑΡΑΠΕΜΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	συνεντεύξεις
TOMKINS 1940	Η.Π Α	1 -ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ	σεξουαλική επαφή με συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη - ψυχοθεραπεία
SLOANE & KARPINSKI 1942	Η Π Α.	5 -ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	συνεντεύξεις
RASCOVSKI & RASCOVSKI 1950	ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ	1 -ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη-ψυχανάλυση
KAUFMAN , PECK & TAGIURI 1954	Η.Π.Α	11 -ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας	συνεντεύξεις - ψυχοθεραπεία, Standord Binet, Rorschach, TAT, Draw a man
WEINBERG 1955	Η Π Α	203 -ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	δομημένη συνέντευξη
WEISS AND OTHERS 1955	Η Π Α	26 -ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΓΙΑ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ	σεξουαλική επαφή με συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας	συνεντεύξεις - Rorschach TAT, Draw a person
MARTIN 1958	Η Π Α	30 -ΦΥΛΑΚΕΣ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	ψυχολογικά test, ομάδα ελέγχου με 21 δράστες σεξ εγκλημάτων και 20 κρατούμενους για άλλα αδικήματα
SZABO 1958	ΓΑΛΛΙΑ	96 -ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	μελέτη δικογραφιών
KUBO 1959	ΙΑΠΩΝΙΑ	36 -ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ	απόπειρες αιμομιξίας από συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας	συνεντεύξεις
SCHACHTER & COTTE 1960	ΓΑΛΛΙΑ	18 -ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	συνεντεύξεις, test νοημοσύνης και Rorschach
WAHL 1960	Η Π Α	2 -ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη - ψυχοθεραπεία
HERSKO AND OTHERS 1961	Η Π Α	3 - ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΡΙΟ ΘΗΛΕΩΝ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη - ψυχοθεραπεία
RHINEHART 1961	Η Π Α	4 -ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΤ.	σεξουαλική επαφή με συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη - ψυχοθεραπεία
CORMIER, KENNEDY & SANGOWICZ 1962	ΚΑΝΑΔΑΣ	27 -ΦΥΛΑΚΕΣ, ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ	ανώμαλο σεξουαλικό ενδιαφέρον σε συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη
MERLAND, FIORENTINI & ORSINI 1962	ΓΑΛΛΙΑ	34 -ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ	συνουσία με συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη
WEINER 1962	Η Π Α	5 - ΑΥΤΟΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΓΙΑ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ	σεξουαλική επαφή με συγγενή εξ αίματος	συνέντευξη και ψυχολογικά test
HEINS AND KAUFMAN 1963	Η Π Α	20 -ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ	δυνατές αιμομικτικές επιθυμίες προς συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας	συνέντευξη - ψυχοθεραπεία
GEBHARD AND OTHERS 1965	Η Π Α	165 -ΦΥΛΑΚΕΣ	σεξουαλική επαφή με συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας	δομημένη συνέντευξη, ομάδες ελέγχου με άλλες κατηγορίες καταδίκων

διεξάγονται οι έρευνες⁹⁹. Αντίθετα σε άλλες έρευνες στις οποίες το δείγμα προέρχεται από φορείς κοινωνικής πρόνοιας, ο κύκλος των προσώπων, των οποίων οι σεξουαλικές σχέσεις θεωρούνται αιμομικτικές, διευρύνεται¹⁰⁰.

Η δεύτερη διαφοροποίηση ως προς τα συστατικά του ορισμού στοιχεία (εκτός από τον κύκλο των προσώπων που εμπλέκονται στην αιμομιξία), είναι η μορφή της σεξουαλικής δραστηριότητας. Παρατηρείται μια ποικιλομορφία σεξουαλικών πράξεων που ορίζονται ως αιμομικτικές, από τις "αιμομικτικές επιθυμίες"¹⁰¹ και το "ανώμαλο σεξουαλικό ενδιαφέρον"¹⁰² μέχρι τη συνουσία. Στις 17 από τις 21 προαναφερόμενες έρευνες, ο τύπος της σεξουαλικής πράξης που οριοθετεί την αιμομικτική πρακτική, είναι η σεξουαλική επαφή και η συνουσία. Τόσο η αιματολογική συγγένεια όσο και η σημασία που αποδίδεται στην πλήρη σεξουαλική επαφή μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν στην αιμομικτική πράξη, αντανακλά το βιολογικό υπόβαθρο του ταμπού της αιμομιξίας.

99. περιλαμβάνονται κυρίως οι έρευνες των Riemier, Tomkins, Sloane and Karpinski, Rascovski & Rascovski, Weinberg, Martin, Szabo, Schachter and Cotte, Wahl, Hersko et.al. και Weiner. -Riemier, S. *A research note on incest*, οπ.παρ. -Tomkins, J. B. *Penis Envy and Incest: A case report*, Psychoanalytic Review, 1940, 27, 319-325. -Sloane, P. and Karpinski, E., οπ.παρ. -Rascovski, M.W. and Rascovski, A. *On consummated Incest*. Intern. Journal of Psychoanalysis, 1950, 31, 42-47. -Weinberg, S.K. *Incest behavior*, Citadel Press, 1955. -Martin, J.O. *A psychological investigation of Convicted Incest Offenders by means of two projective techniques*, Doct. Dissertation, Michigan State Univ. 1958. -Szabo, D. όπ.παρ. -Schachter, M. and Cotte, S *Etude médico- psychologique et social de l' inceste, dans la perspective pedopsychiatrique*, Acta Paedopsychiatri, 1960, 27, 139-146. -Wahl, C.W. *The Psychodynamics of Consummated Maternal Incest: A report of two cases*. Archives of General Psychiatry, 1960, 3, 188-193. - Weiner, I.B. *On Incest. A survey*. Excerpta Criminology, 1964, 4, 137-155. - Hersko, M. and others, οπ.παρ.

100. όπως οι έρευνες των Rasmussen, Weiss et. al., Kubo, Heins and Kaufman, Gebhard et al.. Βλ. Rasmussen, A. *The role of Sex Crimes Against Children Under 14 in the Development of Mental Illnesses and Character Disorders*, Acta Psychiatrica et Neurologica, 1934, 9, 351-434. - Weiss, J. and others, *A study of Girl Sex Victims*. Psychiatric Quarterly, 1955, 29, 1-27. - Kubo, S. *Researches and Studies on Incest in Japan*. Hiroshima Journal of Medical Sciences, 1959, 8, 99-159. -Heims, L.W. and Kaufman, I. *Variations on a theme of Incest*. Amer. J. of Orthopsychiatry, 1963, 33,311-312. -Gebhard, P.H. and others. *Sex offenders: An analysis of types*, New York, Harper & Row, 1965, σελ. 207-271.

101. Heims and Kaufman, οπ.παρ.

102. Cormier, B.M., Kennedy, M. and Sangowicz, J. *Psychodynamics of Father- Daughter Incest*, Canadian Psychiatric Association Journal, 1962, 7, 203-217.

β) Παρατηρείται μια έντονη διαφοροποίηση του δείγματος των ερευνών αυτών, τόσο ως προς το μέγεθος όσο και την προέλευση. Ειδικότερα, από τις 21 έρευνες που αναφέρουμε, μόνο οι τέσσερις έχουν στατιστικά ενδιαφέρον δείγμα, που περιλαμβάνει πάνω από 50 υποθέσεις αιμομιξίας¹⁰³. Ωστόσο, δεν υποτιμάται η ποιοτική ανάλυση - και κύρια η περιγραφή της κλινικής εικόνας των αιμομικτών, που επιχειρούν οι υπόλοιπες έρευνες. Αντιθέτως, στα πλαίσια μιας συνθετικής αξιολόγησης των πορισμάτων των προαναφερθεισών ερευνών και αυτές οι έρευνες με μικρό αριθμό δείγματος, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία.

Οι πηγές από τις οποίες προέρχεται το εμπειρικό δείγμα αντανακλούν το ιδεολογικό υπόβαθρο των θεωρητικών τάσεων της εποχής που εξετάζουμε και ιδιαίτερα το ψυχοπαθολογικό εξηγητικό πρότυπο. Οι ερευνητές αυτής της κατηγορίας αντλούν το ερευνητικό τους δείγμα μέσα από τον πληθυσμό των ψυχιατρείων και των κλινικών, με στόχο τη διάγνωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στοιχείων στην προσωπικότητα των αιμομικτών που αποτελούν ταυτόχρονα σημεία διαφοροποίησης από τους δράστες άλλων σεξουαλικών αδικημάτων¹⁰⁴.

Από την άλλη πλευρά, οι πηγές από τις οποίες προέρχεται το δείγμα, επηρεάζουν και τα πορίσματα των ερευνών αυτών, γιατί συνδέονται με **συγκεκριμένες πρακτικές του επισήμου κοινωνικού ελέγχου και της λειτουργίας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης** σε κάθε χώρα. Οι έγκλειστοι φυλακών και ψυχιατρείων αποτελούν προδιαγεγραμμένο και προκατειλημμένο δείγμα, ακατάλληλο τις περισσότερες φορές για τη διεξαγωγή τέτοιων ερευνών και με την προϋπόθεση ότι δεν συνεπικουρείται από διαφορετικής προέλευσης δείγμα ή από ομάδες ελέγχου. Ειδικότερα, στο θέμα της αι-

103. οι έρευνες των Szabo, Riemier, Weinberg, Gebhard et al.

104. Χαρακτηριστική σ' αυτό το σημείο είναι η κλασική έρευνα του Kinsey Institute (Gebhard, Pomeroy et al) στην οποία οι αιμομίκτες διαφοροποιούνται όχι μόνο από τους δράστες άλλων σεξουαλικών αδικημάτων, αλλά και μεταξύ τους με κριτήριο την ηλικία των θυμάτων τους (διάκριση ανάμεσα σε αιμομίκτες που είχαν σχέσεις με παιδιά, εφήβους και ενήλικες), κεφ. 10, 11 και 12 αντίστοιχα, σελ. 207-271.

μοιξίας που παρουσιάζει υψηλό σκοτεινό αριθμό, η παρατήρηση αυτή αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

γ) Σε αυτήν ακριβώς την προοπτική, οι τεχνικές της έρευνας που επιλέγονται (συνεντεύξεις και ψυχολογικά tests) εναρμονίζονται απόλυτα με τους θεωρητικούς στόχους και τις ερευνητικές υποθέσεις. Τα ιδιαίτερα ιδιοσυγκρασιακά στοιχεία των αιμομικτών ψάχνονται επιμελώς και αναδρομικά στη ζωή και τα βιώματά τους και αποτελούν τα συστατικά στοιχεία για την αναδόμηση της προσωπικότητάς τους.

1.2.β. Εμπειρικά δεδομένα

Οι παραπάνω θεωρητικές και μεθοδολογικές επισημάνσεις διαγράφουν τα όρια των ερευνών αυτών και επηρεάζουν την αξιολόγηση των πορισμάτων τους. Τα εμπειρικά δεδομένα αφορούν την έκταση και τις μορφές της αιμομικτικής πρακτικής, τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των αιμομικτικών οικογενειών, καθώς και την εικόνα του πατέρα, της κόρης και της μητέρας.

-Η έκταση της αιμομιξίας από τη συνολική εκτίμηση των πορισμάτων των ερευνών, αλλά κύρια από τις έρευνες με στατιστικά ικανό δείγμα, κυμαίνεται από 1-2 /οο, δηλ. μία ή δύο περιπτώσεις στους χίλιους κατοίκους κατά μέσο όρο, για κάθε χρόνο. Ο Weinberg υπολογίζει από την έρευνα του Sondén στη Σουηδία το ποσοστό της αιμομιξίας σε 0.73 περιπτώσεις στους χίλιους κατοίκους, ενώ στις Η.Π.Α. σύμφωνα με τα στοιχεία του ίδιου ερευνητή, για το 1910 είχαμε 1,2 περιπτώσεις στους χίλιους κατοίκους, 1,9 περιπτώσεις για το 1920 και 1,1 περιπτώσεις (στοιχεία στους χίλιους κατοίκους) για το 1930.¹⁰⁵

Αν εξαιρέσουμε τις έρευνες εκείνες που μελετούν αποκλειστικά την αιμομικτική σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης (Riemer, Hersko and others, Cormier, Szabo), διαπιστώνουμε ότι και το δείγμα των υπολοίπων ερευνών στο μεγαλύτερό του μέρος περιλαμβάνει αυτή τη μορφή σχέσης. Ενδεικτικά αναφέρουμε την έρευνα του Weinberg, όπου από τις 203 περιπτώσεις του δείγματος οι 159 αφορούν τη σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης. Με

105. Weinberg, οπ. παρ σελ 38-39.

βάση αυτή την παρατήρηση, διαπιστώνουμε ότι τα εμπειρικά δεδομένα που εξετάζουμε, στην πλειονότητά τους αναφέρονται στην αιμομιξία μεταξύ πατέρα και κόρης.

- **Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των αιμομικτικών οικογενειών:** Τα πορίσματα των ερευνών που εξετάζουμε δείχνουν ότι οι αιμομικτικές οικογένειες ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα¹⁰⁶. Ειδικότερα, όλες οι οικογένειες -χωρίς καμμία απολύτως εξαίρεση- στο δείγμα του Sonden, ανήκουν στα χαμηλά στρώματα, ενώ ο Weinberg βρίσκει μόνο το 5,9 % των περιπτώσεων να προέρχεται από τα ανώτερα στρώματα¹⁰⁷. Για τους ερευνητές του Kinsey Institute¹⁰⁸ το 70-77% των καταδίκων για αιμομιξία προέρχεται από τα χαμηλά και τα μεσαία στρώματα.

- Η οικονομική και κοινωνική εξαθλίωση και οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης, ως άμεση απόρροια του χαμηλού κοινωνικοοικονομικού στρώματος των αιμομικτικών οικογενειών, προκύπτει από τα εμπειρικά δεδομένα των παραπάνω ερευνών. Ωστόσο, η προέλευση του δείγματος, φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά την εξαγωγή των πορισμάτων αυτών, στο βαθμό που, τόσο ο πληθυσμός των φυλακών όσο και των ψυχιατρείων αποτελείται από άτομα χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων¹⁰⁹.

- Σχετικά με το μέγεθος των αιμομικτικών οικογενειών, τα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν κατά μέσο όρο 4,7 παιδιά ανά οικογένεια. Οποιαδήποτε συγκριτική με το γενικό πληθυσμό διαπίστωση θα ήταν παρακινδυνευμένη αφού δεν έχουμε στις περισσότερες έρευνες ομάδες ελέγχου. Ο Weinberg με μέσο όρο 5,2 παιδιά ανά οικογένεια, διαπιστώνει ότι δεν παρατηρείται διαφορά στο μέγεθος των αιμομικτικών οικογενειών από τις οικογένειες του γενικού πληθυσμού της περιοχής που ερευνά¹¹⁰.

106. Οι έρευνες των Sonden, Riemier, Weinberg, Szabo, Gebhard et al

107. Weinberg, K. οπ.παρ. σελ.45-46.

108. Gebhard et al., οπ. παρ. σελ. 53.

109. Εκτός από τις εγκληματολογικές έρευνες πάνω στο θέμα αυτό, παρόμοιες διαπιστώσεις αναφέρονται από όλους σχεδόν τους ερευνητές της αιμομιξίας. Ενδεικτικά αναφέρονται Meiselman, K. *Incest- A Psychological study of causes and effects with treatment recommendations*, σελ.32-41, Jossey-Bass Publishers, 1978, Weiner, I. *On Incest : A survey*, οπ. παρ.

110. Weinberg, K.S *Incest Behavior*, Citadel Press, New York 1955, σελ.49 και έπ.

- Ο συνωστισμός των μελών της οικογένειας στο χώρο της οικίας και η ανεπάρκεια στοιχειωδών όρων διαβίωσης, αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές μεταβλητές που έχουν διερευνηθεί σε όλες σχεδόν τις προαναφερόμενες έρευνες. Παρά τη ρευστότητα και την ασάφεια του όρου (ο προσδιορισμός των όρων διαβίωσης και η αναλογία χώρου /ατόμων στα πλαίσια της οικίας συναρτάται με συγκεκριμένες κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές δομές μιας κοινωνίας και στην περίπτωση της αιμομιξίας απαιτείται η συγκριτική μελέτη των όρων διαβίωσης μεταξύ των αιμομικτικών οικογενειών και του γενικού πληθυσμού), στις πρώτες εμπειρικές προσεγγίσεις η μεταβλητή αυτή θεωρείται αν όχι ως αιτιολογικός παράγοντας, τουλάχιστον ως παράγων που διευκολύνει το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη¹¹¹.

Ωστόσο, ο Weinberg επισημαίνοντας τις μεθοδολογικές δυσχέρειες επαλήθευσης της αιτιολογικής αυτής σχέσης μεταξύ συνθηκών διαβίωσης και αιμομιξίας, συμπεραίνει ότι "η στενότητα του χώρου και ο συνωστισμός των μελών της οικογένειας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αιτιολογικός της αιμομιξίας παράγων", αφού " το 36 % των συμμετεχόντων σε αιμομικτικές σχέσεις δεν ζούσαν σε ακατάλληλους χώρους"¹¹². Η μεταβλητή αυτή, ανεξάρτητη και αυτόνομη, δεν επαληθεύεται εμπειρικά, συσχετίζεται όμως με άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά της αιμομικτικής οικογένειας που προκύπτουν από τις έρευνες, όπως είναι οι στάσεις και οι αντιλήψεις των μελών της αιμομικτικής οικογένειας για τις σεξουαλικές σχέσεις, την ιδιωτική ζωή και τον προσωπικό χώρο στα πλαίσια της οικίας. Έτσι, οι κυριότερες έρευνες για την αιμομιξία¹¹³, δείχνουν ότι δεν είναι η ανεπάρκεια του χώρου που συμβάλλει στην έναρξη της σχέσης, αλλά οι συνήθειες των μελών που συμμετέχουν στην αιμομιξία (π.χ.πατέρας και κόρη κοιμούνται στο ίδιο κρεβάτι, ενώ

111. Το στοιχείο αυτό αποτελεί και συστατικό χαρακτηριστικό του "πολιτισμικού στερεότυπου της αιμομιξίας" σύμφωνα με την ορολογία του Weinberg. Τονίσθηκε ιδιαίτερα από τους Flugel, J.C. όπ. παρ. σελ.194 κ ε., Marcuse, M. στο άρθρο: *Zur Kritik des Begriffes und der Tat der Blutschande*, Sexual Probleme Vol. IV, 1908, σελ 4. βλ. επίσης Riemier, όπ. παρ. σελ.572.

112. Weinberg, όπ. παρ. σελ. 61

113 περιλαμβάνονται οι έρευνες των Weinberg, Szabo, Weiner

υπάρχει διαθέσιμος χώρος στην οικία), που αντικατοπτρίζουν συγκεκριμένες σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας (στο προηγούμενο παράδειγμα αντανακλάται η κρίση στις σχέσεις μεταξύ των γονέων/συζύγων της αιμομικτικής οικογένειας). Σε αυτό το σημείο, πρέπει να επισημανθεί ότι κοινός στόχος των εμπειρικών προσεγγίσεων που εξετάζουμε είναι η απόπειρα αιτιολογίας και ερμηνείας της αιμομικτικής σχέσης, καθώς και η περιγραφή της αιμομικτικής οικογένειας.

- Ο τόπος κατοικίας και συγκεκριμένα το αστικό ή αγροτικό περιβάλλον στο οποίο ζει η αιμομικτική οικογένεια, αποτέλεσε το αντικείμενο ιδιαίτερου επιστημονικού προβληματισμού, σε αυτή τη χρονική περίοδο που εξετάζουμε. Η έννοια της "απομόνωσης" της οικογένειας παίρνει δύο διαστάσεις: αρχικά τη γεωγραφική και στη συνέχεια -σε πιό πρόσφατες έρευνες, την κοινωνική. Το εμπειρικό ζητούμενο παραμένει το ίδιο: η διερεύνηση των κοινωνικών σχέσεων των μελών της αιμομικτικής οικογένειας και ο ρόλος του περιβάλλοντος (φυσικού και κοινωνικού) στην αιτιολογία της αιμομιξίας. Τα εμπειρικά δεδομένα σε αυτό το ερώτημα είναι αντιφατικά. Ο Riemer σημειώνει ότι "παρόλο που το επαγγελματικό και κοινωνικό υπόβαθρο των αιμομικτών στη Σουηδία, φανερώνει ένα πολύ στερημένο περιβάλλον, θα ήταν παραπλάνηση να ψάξουμε για μιά ευθεία σχέση μεταξύ αγροτικής απασχόλησης και αιμομιξίας. Στη Δανία, η αιμομιξία συμβαίνει πολύ πιό συχνά στους προλετάριους της Κοπενχάγης, ενώ στη Γερμανία η έρευνα για το ίδιο αδίκημα περιλαμβάνει πολλούς εργάτες - χειροτέχνες που ζουν σε μικρές επαρχιακές πόλεις της Νότιας Γερμανίας"¹¹⁴. Ο Kinberg¹¹⁵ επεσήμανε τη γεωγραφική απομόνωση και την κοινωνική αποξένωση της οικογένειας ως παραγόντων που συμβάλλουν στη διοχέτευση του σεξουαλικού ενστίκτου του αιμομίκτη-πατέρα προς τα παιδιά του, επισημαίνοντας έτσι τα αδιέξοδα που προκύπτουν από τη γεωγραφική απομόνωση στις εναλ-

114. Riemer, S., όπ. παρ. σελ. 567

115. Ο ψυχίατρος Ο Kinberg εξέτασε ψυχιατρικά τους πατέρες - αιμομίκτες στην ίδια με τον Riemer έρευνα, όπ παρ., βλ και J. Leyrie, *Approche criminologique de l'inceste en milieu rural*, στη μελέτη της Νορμανδικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, *L'inceste en milieu rural*, Paris, Librairie Philosophique J. Vrin, 1977, σελ. 57-77.

λακτικές μορφές επιλογής ερωτικού συντρόφου και έκφρασης του σεξουαλικού ενστίκτου. Ο Pinatel αναφέρει ότι "η αιμομιξία είναι τις περισσότερες φορές ένα έγκλημα αγροτικού τύπου"¹¹⁶.

Στο γεωγραφικό χώρο της Γαλλίας, έχουμε τις σημαντικότερες έρευνες για αυτό το θέμα¹¹⁷, από τις οποίες επισημαίνεται η ανάγκη της διερεύνησης της κοινωνικής απομόνωσης και των δικτύων των κοινωνικών σχέσεων της αιμομικτικής οικογένειας, στο βαθμό που η αιμομιξία δεν περιορίζεται μόνο σ' ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο αλλά συμβαίνει τόσο σε αγροτικό όσο και σε αστικό περιβάλλον.

- **Εικόνα πατέρα:** Η ηλικία του πατέρα κατά την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης είναι κατά μέσο όρο 40 (ενδεικτικά αναφέρουμε Sonden : 41, Riemer: 40, Weinberg: 43,5, Szabo: 40, Gebhard et al: 39,6). Είναι συνήθως αγρότης ή ανειδίκευτος εργάτης με κύριο χαρακτηριστικό την ασάθεια και τις συχνές αλλαγές στην εργασία, καθώς και τις μακρές περιόδους ανεργίας¹¹⁸. Σύμφωνα με τον Weinberg το 43 % των πατέρων -αιμομικτών ήταν άνεργοι όσο διαρκούσε η αιμομικτική σχέση. Μόνο μία έρευνα αναφέρει ότι στο σύνολό τους οι αιμομίκτες είχαν μόνιμη απασχόληση και ιστορικό εργασίας χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα¹¹⁹.

Προέρχεται συνήθως από οικογένειες χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων, με κύριο χαρακτηριστικό την οικονομική και συναισθηματική αποστέρηση. Ειδικά, οι έρευνες σε δείγμα καταδικασμένων για το αδίκημα της αιμομιξίας¹²⁰ έδειξαν ότι οι αιμομίκτες πατέρες είχαν τραυματικές εμπειρίες κατά την παιδική τους ηλικία, όπως θάνατος ή χωρισμός γονέων και πολύ φτωχές σχέσεις με τους γονείς και τα υπόλοιπα

116. Pinatel, J. *Criminologie*, paragr. 279.

117. Szabo, D. *L'inceste en milieu urbain*, όπ. παρ. σελ. 31-93 Scherrer, *La sexualite criminelle en milieu rural*, όπ. παρ. και η έρευνα της Νορμανδικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, όπ. παρ.

118. Στις έρευνες των Sonden, Riemer, Weinberg και Szabo.

119. Cormier, Kennedy and Sangowicz, όπ. παρ.

120. Π.χ. η έρευνα των Gebhard and others, όπ. παρ. σελ. 208-210, 250-253 και 230-232. Βλ. επίσης Rhinehart, J. *Genesis of Overt Incest*, *Comprehensive Psychiatry*, 1961, 2, 338-349.

μέλη της οικογένειας. Ειδικότερα ο Riemer τονίζει την απουσία της πατρικής φιγούρας από πολύ μικρή ηλικία: " Η επίδραση των γονέων είναι πολύ υποτονική, κυρίως όταν οι συνθήκες διαβίωσης δεν επιτρέπουν στενές επαφές με τους γονείς. Μερικοί από τους αιμομίκτες - νόθα παιδιά - μεγάλωσαν με τους γονείς της μητέρας τους, μέχρις ότου η μητέρα τους παντρευτεί. Διαζύγιο και χωρισμός των γονέων συμβαίνει συχνά...Ετσι, ελάχιστοι από τους πατέρες-αιμομίκτες ζούσαν στο σπίτι των γονέων τους στο διάστημα των παιδικών και εφηβικών τους χρόνων"¹²¹. Επιπλέον ο Szabo θεωρεί ως πρωταρχικό, αιτιολογικό της αιμομιξίας παράγοντα, την αποτυχία της κοινωνικοποίησης του πατέρα σύμφωνα με τους κανόνες της απαγόρευσης της αιμομιξίας και της εσωτερίκευσης του ταμπού¹²².

Οι γραμματικές γνώσεις του πατέρα που έχει σχέσεις με την κόρη του, είναι στοιχειώδεις και το μορφωτικό του επίπεδο πολύ χαμηλό¹²³. Παρατηρείται επίσης μεγάλο ποσοστό αναλφαβήτων σε όλες σχεδόν τις έρευνες (Szabo: 13 %, Weinberg 14%) και αντίστοιχα πολύ μικρό ποσοστό πατέρων που ήσαν απόφοιτοι γυμνασίου (Weinberg 4,3%, Szabo 3%).

Το νοητικό επίπεδο των πατέρων που εξετάστηκαν ήταν κάτω του μετρίου¹²⁴, κανονικό αλλά κάτω από το μέσο όρο (στο 64% του δείγματος του Weinberg) και σε λίγες περιπτώσεις πολύ υψηλό (στο 9,2 % του δείγματος)¹²⁵. Τα αποτελέσματα του Ινστιτούτου Kinsey πάνω σ' αυτή τη μεταβλητή και συγκριτικά με δράστες άλλων σεξουαλικών εγκλημάτων ήταν: α) οι αιμομίκτες και οι ομοφυλόφιλοι είχαν το υψηλότερο νοητικό επίπεδο από όλες τις άλλες κατηγορίες δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, β) το ποσοστό των αιμομικτών που έχουν πολύ χαμηλό νοητικό επίπεδο είναι πολύ μικρό, μόλις 2-9%

121. Riemer, οπ.παρ. σελ. 568 κ.ε.

122. Szabo, D. οπ. παρ. σελ. 92.

123. Σύμφωνα με τους Bender & Blau, Sloane and Karpinski, Weinberg, Martin και Szabo.

124 Bender & Blau, όπ. παρ.

125. Weinberg, K., όπ.παρ. σελ.46-47.

του συνολικού δείγματος, και γ) η πλειοψηφία των αιμομικτών έχουν μέτρια έως κανονική νοσημοσύνη (60-85%)¹²⁶.

Διανοητικές και ψυχικές διαταραχές έχουν παρατηρηθεί σε αρκετές περιπτώσεις στο δείγμα των πατέρων από τους Merland, Fiorentini & Orsini¹²⁷, χωρίς όμως να επιβεβαιώνεται η υπόθεση της ψυχασθένειας ως αιτιολογικού της αιμομιξίας παράγοντα. Παρά τα εννοιολογικά προβλήματα και τους διαφορετικούς ορισμούς της "ψυχοπάθειας", των "ενδογενών ψυχώσεων" και της "ψυχικής ανωμαλίας", οι έρευνες σε δείγμα πατέρων που είχαν σχέσεις με τις κόρες τους δείχνουν ότι οι παραπάνω κατηγορίες αποτελούν ένα πολύ μικρό ποσοστό που κατά μέσο όρο κυμαίνεται από 3 -6%. Συγκεκριμένα για τον Weinberg μόνο το 1,8 % του δείγματός του είχε νοσηλευθεί σε ψυχιατρική κλινική πριν από την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης¹²⁸. Σύμφωνα με τους Gebhard et al., το ποσοστό των πατέρων αιμομικτών που παρουσιάζουν ψυχώσεις ή/και νευρώσεις κυμαίνεται από 4 -12 %, ενώ για τον Sonden μόνο το 3% των πατέρων έπασχαν από κάποιο είδος ψυχοπάθειας¹²⁹.

Η συναισθηματική ανωριμότητα των πατέρων -αιμομικτών, με την έννοια των ψυχολογικών περιστασιακών διαταραχών και όχι των ψυχικών ανωμαλιών, αποτελεί κοινή διαπίστωση στη μελέτη των εμπειρικών δεδομένων που εξετάζουμε¹³⁰.

Η διερεύνηση της προσωπικότητας του πατέρα -αιμομίκτη επικεντρώνεται (εκτός από την εξεύρεση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που τον διαφοροποιούν τόσο από τους δράστες άλλων σεξουαλικών εγκλημάτων όσο και από τους πατέρες του γενικού πληθυσμού) στην εξακρίβωση του εγκληματικού παρελθόντος του και κατά συνέπεια της εγκληματικής ροπής ή προδιάθεσης προς την διάπραξη της αιμομιξίας. Σε αυτήν ακριβώς

126. Όπως αναφέρεται από τον Maisch, *L'Inceste*, Editions Robert Laffont, 1972, σελ.114.

127. Merland, A., Fiorentini, H., and Orsini, J. *A propos de 34 Expertises Psychiatriques se Rapportant à des Actes d' Inceste Père-Fille*. Annales de Médecine Legale, 1962, 42, 353-359

128. Weinberg, K. όπ. παρ. σελ.48.

129. H. Maisch, όπ. παρ. σελ.127-131.

130. H. Maisch, όπ. παρ. σελ. 127 κ.ε.

την κατεύθυνση, της εγκληματικής ροπής προς την αιμομιξία κινήθηκε ο Ebner, όταν διαπίστωσε ότι το 41% του δείγματός του, είχε προηγουμένως καταδικασθεί για άλλα - εκτός της αιμομιξίας-αδικήματα. Προηγούμενες καταδίκες στο ιστορικό των πατέρων, παρατηρήθηκαν και από τους Weinberg (46 % του δείγματος), Szabo (σε 27 από τους 96 πατέρες αιμομίκτες), Gebhard (31 %) και αφορούσαν στην πλειοψηφία τους, αδικήματα κατά της περιουσίας, παραβάσεις των διατάξεων οδικής κυκλοφορίας και σωματικές βλάβες, ενώ πολύ μικρό ποσοστό αφορά προηγούμενες καταδίκες για σεξουαλικά εγκλήματα (1,3 % στην έρευνα των Gebhard et al., 6,9 % για τον Weinberg).

Η συστηματική χρήση οινοπνεύματος από τον πατέρα και η διερεύνηση της άμεσης -αν όχι αιτιώδους- σχέσης με τη διάπραξη της αιμομιξίας, αποτελεί κοινό εμπειρικό δεδομένο στις περισσότερες έρευνες που εξετάζουμε¹³¹. Η αιτιολογική σχέση οινοπνεύματος- αιμομιξίας εστιάζεται στην "ηθική αναισθησία"¹³² και την άρση των εσωτερικών αναστολών, διευκολύνοντας με αυτό τον τρόπο το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

Χαρακτηριστική σε αυτό το σημείο είναι η ασάφεια που περιβάλλει τους όρους "χρήση οινοπνεύματος", "εξάρτηση" και "μέθη", τόσο ως προς το εννοιολογικό περιεχόμενο όσο και ως προς τις μεθόδους μέτρησης και εκτίμησης της ποσότητας του οινοπνεύματος που καταναλώνεται.

Ωστόσο, στις περισσότερες έρευνες ορίζεται ως αλκοολικός εκείνος που καταναλώνει τόσο οινοπνεύμα ώστε να επηρεάζεται η κοινωνική και επαγγελματική του δραστηριότητα¹³³. Έτσι, τα εμπειρικά δεδομένα σχετικά με τους αλκοολικούς πατέρες -αι-

131. Βλ. Franco Ferracuti, *Incest Between Father and Daughter*, στο έργο των H.L.P. Resnik & M. Wolfgang (eds) *Sexual Behaviors. Social, Clinical and Legal Aspects*, Little Brown & Company, Boston, 1972, σελ. 169-183. - Ο D. Szabo αναφέρει υψηλά ποσοστά αλκοολικών πατέρων αιμομικτών, που προκύπτουν από τις έρευνες των Schwab και Lafont et al. Βλ. Szabo, D. οπ.παρ. σελ. 59

132. Σύμφωνα με την ορολογία του M. Marcuse, όπως αναφέρεται από τον Weinberg, οπ.παρ. σελ.112.

133. Τον ορισμό αυτό υιοθετεί η έρευνα των Gebhard and others, η οποία θεωρεί τη χρήση οινοπνεύματος, ως πολύ σημαντικό παράγοντα που οδηγεί στην αιμομιξία, Gebhard and

μομίκες ποικίλλουν ανάλογα με τον ορισμό που κάθε φορά χρησιμοποιείται και κυμαίνονται από 6 -73% του δείγματος, με μέσο ποσοστό 20 -50 %¹³⁴.

Τέλος, η απόπειρα συστηματοποίησης των εμπειρικών, σχετικών με την προσωπικότητα του πατέρα - αιμομίκτη δεδομένων, εμπειριέχεται στην κλασσική τυπολογία του Weinberg¹³⁵.

Τύπος πατέρα αιμομίκτη	Χαρακτηριστικά
ΕΝΔΟΓΑΜΙΚΟΣ	<ul style="list-style-type: none"> - διοχέτευση και έκφραση του σεξουαλικού ενστίκτου μέσα στην οικογένεια - κοινωνικά ή/και γεωγραφικά απομονωμένος - καμμία σεξουαλική δραστηριότητα έξω από το σπίτι - συνήθως έχει σχέσεις και με τις άλλες κόρες του
ΠΑΙΔΟΦΙΛΙΚΟΣ	<ul style="list-style-type: none"> - απεχθάνεται τις ενήλικες γυναίκες - έχει σχέσεις και με άλλα παιδιά εκτός από τα δικά του - χάνει το σεξουαλικό ενδιαφέρον για την κόρη του όταν αυτή μεγαλώνει
ΕΡΩΤΙΚΑ ΑΣΥΔΟΤΟΣ	<ul style="list-style-type: none"> - πολλές εξωσυζυγικές σχέσεις - διατηρεί σεξουαλικές σχέσεις με τη γυναίκα του και τις κόρες του - προτρέπει/προαγάγει την κόρη του να έχει σεξουαλικές σχέσεις με άλλους άνδρες - καμμία συναισθηματική εξάρτηση από την κόρη του ή άλλες γυναίκες

- **Εικόνα μητέρας:** Για τις μητέρες των αιμομικτικών οικογενειών δεν υπάρχουν πολλά εμπειρικά στοιχεία, σε αυτή τουλάχιστον τη χρονική φάση που εξετάζουμε. Όπως έχουμε ήδη σημειώσει, το επίκεντρο των θεωρητικών αιτιολογικών προσεγγίσεων ήταν η προσωπικότητα του πατέρα. Ακόμα και στις σχετικές με την παθολογία της οικογένειας θεωρίες, η προσωπικότητα και ο ρόλος της μητέρας τόσο στη διαμόρφωση όσο και στην

others, οπ.παρ. σελ 223-224.

134. Όπως αναφέρεται από την K Meiselman, *Incest*, Jossey-Bass Publishers, 1978, σελ. 93 κ.ε.

135. Παρόλο που δεν αναφέρεται η συχνότητα των αιμομικτικών σε κάθε κατηγορία.

εξέλιξη της αιμομικτικής σχέσης, δεν έχει διερευνηθεί αρκετά, συγκριτικά με την προσωπικότητα του πατέρα. Τα εμπειρικά στοιχεία προέρχονται από περιγραφές περιπτώσεων αιμομιξίας και το προφίλ της μητέρας συντίθεται στο μεγαλύτερο μέρος από περιπτωσιολογικές και αποσπασματικές αναλύσεις, παρά από ένα συγκροτημένο σώμα εμπειρικών δεδομένων σχετικών με την προσωπικότητα και το ρόλο της στην αιμομικτική σχέση.

Οι κυριότερες έρευνες που αφορούν την προσωπικότητα της μητέρας, είναι των Schwab¹³⁶, Gerchow¹³⁷ και Weinberg¹³⁸. Πολλά από τα εμπειρικά στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα της μητέρας είναι αντιφατικά. Μια κοινή διαπίστωση, από τα στοιχεία αυτά είναι η τάση εναπόθεσης των ευθυνών για την αιμομικτική σχέση στο πρόσωπο της μητέρας. Έτσι, παράμετροι όπως η ασθένεια (συνήθως μακρόχρονη), η εργασία της μητέρας και η απουσία της από το σπίτι για πολλές ώρες, ερμηνεύεται ως ανικανότητα εκπλήρωσης βασικών καθηκόντων της στα πλαίσια της οικογένειας. Ακόμα και η εγκυμοσύνη της μητέρας λαμβάνεται ως αδυναμία εκπλήρωσης των συζυγικών της υποχρεώσεων και ως "ευκαιρία" στη διαμόρφωση της αιμομικτικής σχέσης¹³⁹.

Η φυσική ή συναισθηματική έλλειψη της μητέρας, παρατηρείται κατά μέσο όρο στο 40 % περίπου των περιπτώσεων αιμομιξίας¹⁴⁰. Οι Kaufman, Peck & Tagiuri¹⁴¹ επεσήμαναν ότι η αιμομικτική σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης αρχίζει να δημιουργείται όταν και οι δύο νοιώθουν έντονα εγκαταλελειμμένοι από την σύζυγο και μητέρα αντίστοιχα. Τα

136. Schwab, G. *The biology of incest*, Monatschrift fur Kriminalbiologie und Strafrechtsreform, vol. VI., 1938, σελ. 257 κ.ε., όπως αναφέρεται από τον H. Maisch, *L' inceste*, οπ.παρ. σελ. 135 κ.ε.

137. Gerchow, J. *Neue Ergebnisse uber die Bedeutung soziologischer, psychologischer und psychopathologischer Faktoren bei Inzesttatern der Nachkriegszeit*. Monatschrift fur Kriminalbiologie und Strafrechtsreform, 38, 168, 1955, όπως αναφέρεται από τον H. Maisch, οπ. παρ. σελ. 135 κ.ε.

138. Weinberg, K. οπ. παρ.

139. Rhinehart, J.W. οπ. παρ. σελ. 341.

140. H. Maisch, οπ.παρ. σελ. 135.

141. Kaufman, I et al οπ. παρ.

κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της μητέρας, είναι: α) η παθητικότητα και η ανοχή τόσο απέναντι στη σωματική και ψυχολογική βία που υφίσταται από τον τυραννικό-συνήθως- σύζυγό της, όσο και στην αιμομικτική κατάσταση, β) η συναισθηματική εξάρτηση από το σύζυγό της, που ερμηνεύεται ως ανωριμότητα και αδυναμία εκπλήρωσης των ατομικών της αναγκών και γ) ο μαζοχισμός, με την έννοια της παθητικής αποδοχής των οικογενειακών συγκρούσεων όπως αποδίδεται από τον Weinberg¹⁴².

Οι μητέρες δεν παρουσιάζουν συνήθως συμπτώματα ψυχοπαθολογικών διαταραχών της προσωπικότητάς τους. Μόλις το 2% του δείγματος του Schwab έπασχε από κάποιο είδος ψύχωσης και το 4% είχε μειωμένη αντίληψη¹⁴³.

Η ενοχή της μητέρας, ως ηθικού αυτουργού στη διαμόρφωση και διατήρηση της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης, επιχειρείται να ερμηνευθεί μέσω της προέλευσής της, των παιδικών της βιωμάτων¹⁴⁴, της ποιότητας των σχέσεων που είχε με τη μητέρα της¹⁴⁵, της αμφιβόλου ηθικής της¹⁴⁶, της "ερωτικής ασυδοσίας"¹⁴⁷ και του αλκοολισμού¹⁴⁸.

142. Meiselman, K. *Incest*. οπ.παρ. σελ. 118-120 και Weinberg, K. οπ.παρ. σελ.105-106.

143. Maisch, H. *L' inceste*, οπ.παρ. σελ. 135.

144. Στο 10% του δείγματος της έρευνας του H. Maisch, οι μητέρες είχαν μεγαλώσει σε ορφανοτροφεία ή άλλα ιδρύματα παιδικής προστασίας Βλ. H. Maisch, οπ. παρ. σελ. 135-136.

145. Οι φτωχές σχέσεις με την μητέρα της ερμηνεύονται ως ένας από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην αναποτελεσματική εσωτερικήευση του μητρικού ρόλου. - Meiselman, K. οπ. παρ. σελ. 113-116.

146. Σύμφωνα με τον D. Szabo το 14% του δείγματος των μητέρων χαρακτηρίζονται ως "αμφιβόλου ηθικής", ενώ το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 22% στην έρευνα του H. Maisch. Βλ. D. Szabo, οπ.παρ. σελ.58 και H. Maisch, οπ.παρ. σελ. 136.

147. Μεταφράζεται έτσι ο όρος "promiscuity", που παρουσιάζει θεωρητικές και μεθοδολογικές δυσχέρειες εννοιολογικής διευκρίνησης και προσδιορισμού. Γενικά, ο όρος αυτός υποδηλώνει τη μη-αποδεκτή σεξουαλική δραστηριότητα σε συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο. Ο όρος αυτός είναι ευρύς, σχετικός και ασαφής, στο βαθμό που περιλαμβάνει ένα σύνολο σεξουαλικών δραστηριοτήτων από τις προγαμιαίες σχέσεις, τις εξωγαμικές περιστασιακές ή μόνιμες σχέσεις και το συγχρωτισμό φύλων. Βλ. Meiselman, K. οπ.παρ. σελ. 121. Ωστόσο, ο Weinberg οικοδομεί πάνω σ' αυτόν τον όρο το πρότυπο της "αιμομικτικής οικογένειας με χαλαρή σεξουαλική κουλτούρα" (family with loose sex culture). Weinberg, K. οπ.παρ. σελ.99.

148. Στο 5% κατά μέσο όρο του δείγματος των ερευνών οι μητέρες στις αιμομικτικές οικογένειες χαρακτηρίζονται ως αλκοολικές (Szabo: 4%, Maisch: 5%). D. Szabo, οπ.παρ. σελ. 58-59, H. Maisch, οπ.παρ. σελ. 136.

Η γενική εικόνα της προσωπικότητας της μητέρας, έτσι όπως προκύπτει από τα εμπειρικά δεδομένα, είναι ασαφής ως προς τα χαρακτηριστικά της. Διαπιστώνεται όμως και εκφράζεται σαφώς η συνειδητή ή ασυνείδητη εμπλοκή της στην προώθηση και την ανοχή της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ του πατέρα/συζύγου και της κόρης της¹⁴⁹.

- **Εικόνα κόρης:** Τα εμπειρικά δεδομένα που διαγράφουν το προφίλ της κόρης με την οποία διατηρεί ο πατέρας σεξουαλικές σχέσεις, είναι ασαφή και αντιφατικά, όπως και στην περίπτωση της μητέρας.

Η ηλικία της κατά την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης κυμαίνεται από 12-15 ετών κατά μέσο όρο, ενώ βιβλιογραφικά περιγράφονται περιπτώσεις με σαφείς αποκλίσεις από τον μέσο όρο¹⁵⁰. Τονίσθηκε επίσης, ότι η ιδιαίτερη σωματική διάπλαση της κόρης κατά την εφηβεία συσχετίζεται με την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης¹⁵¹.

Συνήθως η κόρη που επιλέγεται ως ερωτικός σύντροφος από τον πατέρα, είναι η πρώτη σε ηλικιακή θέση από τις υπόλοιπες κόρες της οικογένειας¹⁵², ενώ βιβλιογραφικά αναφέρονται περιπτώσεις στις οποίες ο πατέρας διατηρεί σεξουαλικές σχέσεις με περισσότερες από μία κόρες του¹⁵³. Τα εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι οι μισές κατά μέσο όρο κόρες φοιτούν κανονικά στο σχολείο, με κοινό χαρακτηριστικό τη χαμηλή απόδοση στα μαθήματά τους, (σχετικά με την αιτία του γεγονότος αυτού δεν υπάρχει σαφής αιτιολογία, αν δηλ. αποτελεί συνέπεια της αιμομικτικής σχέσης ή αν οφείλεται σε νοητικές δυσχέρειες και μειονεξίες), ενώ οι άλλες μισές κατά την έναρξη και τη διάρκεια της αιμομικτικής σχέσης εργάζονταν σε χειρονακτικές συνήθως εργασίες¹⁵⁴.

149. K. Meiselman, οπ.παρ. σελ. 111-113.

150. Ενδεικτικά αναφέρουμε την ηλικία της κόρης στις έρευνες των Weinberg: 15.3, Szabo: 15, Maisch: 12.3 Βλ. Weinberg, K. οπ.παρ. σελ. 44, -Szabo, D. οπ.παρ. σελ. 60, -Maisch, H., οπ.παρ. σελ. 102.

151. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει κυρίως από την έρευνα του H. Maisch, οπ.παρ. σελ. 105-108.

152. Αυτό παρατηρείται στο 64% και 51% του δείγματος των ερευνών του Weinberg και Maisch αντίστοιχα. Βλ. Weinberg, K. οπ.παρ. σελ.50 και H. Maisch, οπ. παρ. σελ. 123.

153 Weinberg, K. οπ.παρ.σελ.165

154. Maisch, H. οπ.παρ. σελ. 123.

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε από τους ερευνητές -κυρίως από τους ψυχιάτρους που χρησιμοποίησαν ως μεθοδολογικά εργαλεία διάφορες ψυχολογικές δοκιμασίες - στη διερεύνηση της νοημοσύνης και της διανοητικής κατάστασης της κόρης. Τα εμπειρικά δεδομένα σ' αυτό το σημείο είναι αντιφατικά, αν και οι περισσότερες έρευνες συνηγορούν στην ύπαρξη διανοητικών μειονεξιών στην προσωπικότητα της κόρης. Τα συμπεράσματα των Schachter & Cotte¹⁵⁵ δεν εντοπίζουν καμμία διαφορά στο νοητικό επίπεδο των κοριτσιών που είχαν σχέσεις με τον πατέρα, συγκρινόμενα αντίστοιχα με το γενικό πληθυσμό. Αντίθετα, έρευνες με μεγαλύτερο δείγμα από την προαναφερθείσα, δείχνουν ότι οι κόρες σε σημαντικό ποσοστό παρουσιάζουν κάποια μορφή διανοητικής καθυστέρησης¹⁵⁶.

Χαρακτηριστικό στοιχείο των πρώτων κυρίως αιτιολογικών προσεγγίσεων, είναι η επισήμανση της προκλητικής και σαγηνευτικής συμπεριφοράς της κόρης, που εκλαμβάνεται ως αιτιολογικός της αιμομιξίας παράγοντας. Συγκεκριμένα, οι κλινικές έρευνες για την αιμομιξία επικεντρώθηκαν στη συμμετοχή της κόρης στην θυματοποίησή της¹⁵⁷.

155. Schachter & Cotte, οπ.παρ. 143 κ.ε.

156. Αυτό προκύπτει κυρίως από τις έρευνες των D. Szabo (σε 38 από τις 96 περιπτώσεις του δείγματος, η διανοητική ανάπτυξη του θύματος χαρακτηρίζεται ως χαμηλή) και Schwab (το 1/3 του δείγματος είχε διανοητικές ή φυσικές μειονεξίες). Για τον Maisch το ποσοστό αυτό είναι μόλις 8%. Βλ. Szabo, D. οπ.παρ. σελ. 60-61 και Maisch, H. οπ.παρ. σελ.148-152 όπου και ανασκόπηση άλλων σχετικών ερευνών.

157. Όπως παρατηρεί ο D. Szabo, η έρευνα στο Montpellier δείχνει ότι η συμπεριφορά του θύματος ήταν έντονα προκλητική στο 43% των περιπτώσεων του δείγματος. Στην ίδια έρευνα, οι γιατροί R. Lafon, J. Trivas, L. Faure και R. Rouget κατηγοριοποίησαν τις μορφές της προκλητικής συμπεριφοράς ως εξής: α. προκλητικότητα με σκοπό το χρηματικό όφελος (provocation lucrative), β. ωφελμιστική προκλητικότητα (provocation utilitaire), γ. δευτερογενής προκλητικότητα με σκοπό τη φυγή -αυτή η κατηγορία δεν αφορά την αιμομικτική πρακτική και δ) κακοήθης προκλητικότητα ή διαστροφή. Όπως αναφέρονται από τον D. Szabo, όπ. παρ. σελ 67.

Συναφής με την προκλητικότητα της κόρης μεταβλητή, είναι και η διερεύνηση της αντίδρασης της κόρης τόσο στην έναρξη όσο και στη διατήρηση της αιμομικτικής σχέσης. Διακρίνονται δύο είδη στάσεων: α. παθητική, ενδοτική και υποχωρητική στάση και β. αντιδραστική και με διαμαρτυρίες. Ο Szabo συσχετίζει τη στάση της κόρης με άλλες μεταβλητές, όπως με την ηλικία (συνήθως οι μεγαλύτερες από 15 ετών κόρες ανθίστανται στην αιμομικτική σχέση, ενώ τα θύματα ηλικίας 10-14 ετών δέχονται παθητικά τη σχέση με τον πατέρα) και τη χρήση βίας από τον πατέρα (σε δύο περιπτώσεις η έντονη αντίδραση της κόρης είχε τον χαρακτήρα της αυτο-άμυνας απέναντι στην βιαιότητα της σεξουαλικής πράξης)¹⁵⁸. Η πλειοψηφία των εμπειρικών δεδομένων συνηγορεί στην εκδήλωση παθητικής και υποχωρητικής στάσης από την πλευρά της κόρης¹⁵⁹.

Σύμφωνα με τους Gebhard et al. το 50 % περίπου των θυμάτων αιμομιξίας, ενθάρρυνε τον πατέρα στην διάπραξη της αιμομιξίας. Το υψηλό αυτό ποσοστό προκύπτει από τις συνεντεύξεις με τους πατέρες -αιμομίκτες. Παρόμοιοι ισχυρισμοί για την προκλητική συμπεριφορά της κόρης τους αποτελούν την κλασική μορφή εκλογίκευσης του αδικήματος από την πλευρά των δραστών¹⁶⁰.

Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ότι η αξιολόγηση τόσο της προκλητικής συμπεριφοράς της κόρης όσο και των αντιδράσεών της κατά τη διάπραξη της αιμομικτικής πράξης στις παραπάνω έρευνες, στηρίχθηκε σε μαρτυρίες του πατέρα από τη μιά πλευρά και σε ψυχολογικά test από την άλλη. Ειδικότερα, η προκλητική συμπεριφορά αξιολογήθηκε από τους κλινικούς με βάση τα αισθήματα ενοχής που είχαν οι κόρες -θύματα, μετά από την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης.

158. Szabo, D. όπ. παρ. σελ.76-77

159. Riemier, όπ.παρ. σελ 575, -Weinberg, K. όπ.παρ. σελ. 53 και 123, Maisch, H. όπ.παρ. σελ. 181-182 και 186.

160. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 43% των "προκλητικών κοριτσιών" ήταν κάτω των 11 ετών, ενώ το 68% ήταν μεταξύ 12 -14 ετών. Βλ. Gebhard et al. όπ.παρ. σελ.245 κ.ε. και Meiselman, K. όπ. παρ. σελ. 134

- Χαρακτηριστικά αιμομικτικής σχέσης:

Η περιγραφή των αιμομικτικών σχέσεων στηρίχθηκε σε εξωτερικά χαρακτηριστικά όπως π.χ. διάρκεια (η οποία είναι 3 χρόνια κατά μέσο όρο)¹⁶¹, η συχνότητα (που ποικίλλει από μερικές φορές το μήνα έως κάθε ημέρα)¹⁶², η χρήση σωματικής βίας από τον πατέρα (στις μισές κατά μέσο όρο περιπτώσεις)¹⁶³ και η εγκυμοσύνη της κόρης από τον πατέρα (που συνέβη στο 1/4 των περιπτώσεων των ερευνών που εξετάζουμε)¹⁶⁴. Η δυναμική της διαμόρφωσης και διατήρησης της αιμομικτικής σχέσης επιχειρήθηκε σε λίγες έρευνες¹⁶⁵ και με χαρακτήρα μάλλον αποσπασματικό. Οι θεωρητικές απόπειρες που επιχειρούν να περιγράψουν, να αποδώσουν -και γιατί όχι- να ανακατασκευάσουν τη δυναμική των αιμομικτικών καταστάσεων και τις συνθήκες του περάσματος στην πράξη, θ' αναφερθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

1.3. Παρατηρήσεις.

Η μελέτη και η έρευνα της αιμομικτικής πρακτικής, όπως σκιαγραφήθηκε από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας, αντανακλά τόσο τις ιδεολογικές τάσεις όσο και τα επιστημονικά ρεύματα που σηματοδοτούν το χρονικό διάστημα από τις αρχές του αιώνα μας

-
161. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η διάρκεια της αιμομικτικής σχέσης σύμφωνα με τον Weinberg κυμαίνεται από 1-3 χρόνια (ο τύπος του "ενδογαμικού αιμομίκτη" επιχειρεί να διατηρηθεί όσο το δυνατό περισσότερο η αιμομικτική σχέση με την κόρη του) και από την έρευνα του Maisch προκύπτει ότι το 71% των περιπτώσεων του δείγματός του είχε διάρκεια πάνω από ένα έτος. Βλ. Weinberg, K. οπ.παρ. σελ.120-121 και Maisch, H. οπ.παρ. σελ. 108-109 και 186.
162. Η συχνότητα των σεξουαλικών σχέσεων (που συσχετίζεται με τον τρόπο και τις συνθήκες διαβίωσης της αιμομικτικής οικογένειας) προσεγγίζεται στα πλαίσια της "αντιστροφής των κοινωνικών ρόλων" μεταξύ της μητέρας και της κόρης, που παρατηρείται στις αιμομικτικές οικογένειες. Η αιμομικτική δηλ. σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης υποκαθιστά τη σεξουαλική επαφή μεταξύ των συζύγων. Βλ. Meiselman, K. οπ.παρ. σελ. 165-176.
163. Ο D. Szabo συσχετίζει τη χρήση βίας από τον πατέρα προς την κόρη με τη χρήση οινοπνεύματος και άλλων τοξικών ουσιών και αποδεικνύει ότι η χρήση οινοπνεύματος στις μισές περίπου περιπτώσεις αποτελεί σημαντικό παράγοντα, που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Βλ. D Szabo, οπ.παρ. 72-73. Για τη χρήση βίας στις αιμομικτικές σχέσεις βλ. επίσης: Weinberg, K. οπ.παρ. σελ. 119-122 Maisch, H. οπ.παρ. σελ. 182 κ.ε.
164. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη συχνότητα εγκυμοσύνης στις αιμομικτικές σχέσεις, όπως προκύπτει από τις έρευνες των: Riemier: 25% των περιπτώσεων του δείγματος, Weinberg: 20%, Maisch: 20%, Tormes: 30%.
165. Π.χ. οι έρευνες των Weinberg 1955, Cormier et al. 1962, D. Szabo 1958 και Merland, Fiorentini & Orsini 1962.

μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '60. Ειδικότερα, η πορεία των αιτιολογικών της αιμομιξίας προσεγγίσεων είναι παράλληλη με τα εγκληματολογικά θεωρητικά πρότυπα και κατευθύνσεις. Από την επεξεργασία των θεωρητικών προσεγγίσεων και τη συστηματοποίηση των εμπειρικών δεδομένων, τόσο σε διαχρονικό όσο και σε συγχρονικό επίπεδο, προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Α. Κοινός άξονας των επιστημονικών αναζητήσεων και ερευνών των σχετικών με την αιμομικτική πρακτική, είναι η **εξεύρεση και ερμηνεία των ιδιαίτερων εκείνων χαρακτηριστικών** που διαφοροποιούν τόσο τον αιμομίκτη-πατέρα από τους μη-αιμομίκτες, όσο και την αιμομικτική οικογένεια από τη μη-αιμομικτική. Στο ψυχοπαθολογικό ερμηνευτικό πρότυπο εμπεριέχονται και οι βιολογικής κατεύθυνσης προσεγγίσεις (ορμονικές διαταραχές του σεξουαλικού ενστίκτου), που εκφράζουν τον απόηχο του άκρατου βιολογισμού που επεκράτησε στο τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της διερεύνησης της υπόθεσης του συσχετισμού μεταξύ σωματικής διάπλασης/κατασκευής (βιότυπου) και εκδήλωσης αιμομικτικών τάσεων από πλευρά του πατέρα. Αναφερόμαστε στις απόπειρες των H. V. Hentig & Viernstein¹⁶⁶ και G. Schwab¹⁶⁷ να εφαρμόσουν τις τυπολογίες των E. Kretschmer και W. Sheldon¹⁶⁸ στους πατέρες αιμομίκτες. Η αντιμετώπιση τόσο της αιμομιξίας ως μορφής σεξουαλικής διαστροφής ή/και ως ασθένειας, όσο και των δραστών-αιμομικτών ως παθολογικών και ιδιαίτερων προσωπικοτήτων, αντικατοπτρίζει μια **τάση "ιατρικοποίησης"** του εγκλήματος

166. Τα πορίσματά τους σχετικά με την ταξινόμηση των βιοτύπων των 24 δραστών αιμομιξίας που μελέτησαν ήταν: 8 ήταν αρρενωποί ή αθλητικοί, 8 αδύνατοι ή ασθενικοί, 2 είχαν μικτό τύπο, δηλ. ασθενικές και αθλητικές τάσεις, 4 είχαν επίσης μικτό τύπο, συνδιασμός πυκνικού και αθλητικού τύπου, ένας ήταν πυκνόμορφος και ένας στρογγυλωπός. Αναλύοντας επίσης τις ψυχολογικές διαθέσεις των αιμομικτών διαπίστωσαν ότι οι δεκαοκτώ ήταν εσωστρεφείς, πέντε κυκλοθυμικοί και ένας επιληπτικός. Όπως αναφέρεται από τον Weinberg, *Incest Behavior*, σπ.παρ. σελ. 228 κ.ε.

167. Ο Schwab βρήκε περισσότερους πυκνόμορφους και λεπτόσωμους τύπους στο δείγμα των αιμομικτών, βλ. G. Schwab, *The Biology of Incest*, Monatschrift fur Kriminalbiologie und Strafrechtareform, V : VI, 1938. 257-262.

168. E. Kretschmer, *Körperbau und Charakter*, Berlin, 1955, 22η έκδοση, W. H. Sheldon, *Varieties of Temperament*, New York, 1942. Βλ. σχετικά Σ. Αλεξιάδη, *Εγκληματολογία*, εκδ. 3η, Σάκουλας Θεσ/κη 1989, σελ. 101-104.

της αιμομιξίας. Η τάση αυτή αποτελεί το κοινό χαρακτηριστικό στοιχείο και παράλληλα τον συνδετικό κρίκο μεταξύ του ψυχοπαθολογικού προτύπου (που φέρει τη σφραγίδα της Ψυχιατρικής Σχολής της Εγκληματολογίας) και του κλινικού ερμηνευτικού της αιμομιξίας προτύπου.

Επίσης και στο κλινικό ερμηνευτικό πρότυπο, ο βασικός θεωρητικός άξονας εντοπίζεται στη διερεύνηση του ψυχισμού και της σεξουαλικής συμπεριφοράς των αιμομικτών. Τα μεθοδολογικά εργαλεία (Rorschach, TAT, Draw a person, ψυχοθεραπεία, ψυχανάλυση κ.α.), βοηθούν τους κλινικούς στην εξεύρεση και ερμηνεία των "ιδιαιτέρων" εκείνων χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν τους αιμομίκτες από τους δράστες άλλων σεξουαλικών εγκλημάτων, αλλά και τους αιμομίκτες μεταξύ τους. Το κέντρο βάρους των προσεγγίσεων τόσο του ψυχοπαθολογικού όσο και του κλινικού προτύπου στη μελέτη της αιμομιξίας, εστιάζεται στην προσωπικότητα του πατέρα -δράστη (αυτό φαίνεται και από την πληθώρα των ερευνών και των εμπειρικών δεδομένων σχετικών με την προσωπικότητα του δράστη, σε αντίθεση με τη διερεύνηση των υπολοίπων μελών της οικογένειας και του θύματος). Κάτι τέτοιο, είναι απόλυτα σύμφωνο προς τον απόηχο της Νεοκλασικής Σχολής του εγκλήματος και παράλληλο -ειδικά στις έρευνες μετά τον Β' Παγκ. πόλεμο- με τις προσπάθειες διερεύνησης του ψυχισμού και της δυναμικής της προσωπικότητας του εγκληματία, στα πλαίσια της Σχολής της Νέας Κοινωνικής Αμυνας και των τάσεων της Κλινικής Εγκληματολογίας.

Η πλειονότητα των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων αυτής της περιόδου εντάσσεται στο κλινικό πρότυπο. Και στην περίπτωση της μελέτης της αιμομιξίας, οι δύο βασικές κλινικές κατευθύνσεις (ψυχοθητική και βιοψυχική) συμπίπτουν με τις αιτιολογικές ερμηνείες των εγκληματιών -εν γένει¹⁶⁹, ενώ η επιρροή των φροϋδικών και ψυχαναλυτικών θέσεων είναι προφανής στην ερμηνεία της παιδοφιλικής συμπεριφοράς.

169. Ι. Φαρσεδάκη: Η εγκληματολογική σκέψη Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, Νομική Βιβλιοθήκη, 1990, σελ.403 κ ε.

Παρόμοια, και στα πλαίσια του ψυχοκοινωνιολογικού προτύπου, οι παράγοντες της αιμομιξίας, αναζητούνται στα παθολογικά στοιχεία της αιμομικτικής οικογένειας, που τη διαφοροποιούν από άλλες παθολογικές μη- αιμομικτικές οικογένειες ή από άλλες "φυσιολογικές" οικογένειες.

Η **μετατόπιση του κέντρου βάρους** από το δράστη του εγκλήματος στην "παθολογία της αιμομικτικής οικογένειας" είναι παράλληλη με τη θεωρητική τάση που παρατηρείται -μετά τον Β' παγκ. πόλεμο και κύρια στις αρχές της δεκαετίας του '60 -σχετικά με τη μελέτη της "**κοινωνικής παθολογίας**". Σε αυτήν ακριβώς την προοπτική, οι νέες μεταβλητές που υπεισέρχονται στη μελέτη της αιμομιξίας έχουν έντονα κοινωνιολογικό χαρακτήρα. Έτσι π.χ., οι σχετικές με το περιβάλλον μεταβλητές, (παρόλο που εκφράζουν τον απόηχο της Γαλλο-Βελγικής Χαρτογραφικής Σχολής) διερευνώνται μόνο στα τέλη της δεκαετίας του '50 και συσχετίζονται με άλλες μεταβλητές -κοινωνική απομόνωση, σχέσεις και δίκτυα της οικογένειας, στα πλαίσια του ψυχοκοινωνιολογικού προτύπου.

Β. Παρά τη συστηματική ενασχόληση των ερευνητών με την προσωπικότητα του δράστη του εγκλήματος της αιμομιξίας, παρατηρούνται κάποιες σποραδικές προσπάθειες θεωρητικής και εμπειρικής ενασχόλησης με το θύμα της αιμομικτικής σχέσης. Τα πρώτα ίχνη των θυματολογικών προσεγγίσεων βρίσκονται στην προσέγγιση του πατέρα της Θυματολογίας του H.V. Hentig για την αιμομιξία, στα πλαίσια της οποίας εξετάζονται μερικές από τις επιπτώσεις της αιμομιξίας στην κόρη-θύμα καθώς και ο ρόλος της τελευταίας στη θυματοποίησή της μέσα από την εκδήλωση προκλητικής συμπεριφοράς. Αλλά χαρακτηριστικά του θύματος, όπως η εξωτερική εμφάνιση και η σωματική ανάπτυξη, θεωρούνται ότι αποτελούν παράγοντες που συμβάλλουν στην τέλεση της αιμομιξίας. Ειδικότερα στη δεκαετία του '50, ο ρόλος του θύματος επανεξετάζεται στα πλαίσια της διαδικασίας της "θυματογένεσης"¹⁷⁰ (παράλληλα με τον όρο εγκληματογένεση). Η έννοια της "ευθύνης" (responsabilité) επανέρχεται στο προσκήνιο, μέσα από το θύμα αυτή τη φορά και όχι από το δράστη.

170. Ellenberger, H. F. (1954) *Relations psychologiques entre le criminel et la victime*, Revue Intern. de criminologie et de police technique, 8, 103-21

Ετσι, η συμβολή του θύματος στη θυματοποίησή του και οι παράγοντες που χαρακτηρίζουν την τραγωδία του θύματος (vulnerabilité), αποτελούν τα συστατικά της έννοιας του "ενόχου θύματος". Σε αυτό το σημείο, πρέπει να τονίσουμε ιδιαίτερα την επίδραση της φροϋδικής θεωρίας, σχετικά με την κατάρριψη του μύθου της α-σεξουαλικότητας του παιδιού και τις λειτουργίες του libido¹⁷¹. Οι μεταβλητές που αφορούν την εικόνα του θύματος όπως παραπάνω περιγράψαμε, αποδίδουν αυτές ακριβώς τις πρώτες θυματολογικές τάσεις.

Γ. Οι εμπειρικές εκτιμήσεις και τα πορίσματα των ερευνών που έχουμε ήδη παραθέσει, σχετικά με την εικόνα των μελών της αιμομικτικής οικογένειας, φανερώνουν τα **θεωρητικά και εμπειρικά αδιέξοδα των αιτιολογικών αυτών προσεγγίσεων**, συγκροτώντας ταυτόχρονα την πιο αποτελεσματική -ίσως- κριτική στην επαλήθευση των θεωρητικών στόχων και υποθέσεων εργασίας. Ετσι, τα εμπειρικά δεδομένα αδυνατούν να διαμορφώσουν μία "**διαφορετική**" εικόνα, τόσο του πατέρα αιμομίκτη, όσο και των υπολοίπων μελών της αιμομικτικής οικογένειας, καταρρίπτοντας με αυτό τον τρόπο τις ψυχοπαθολογικές ερμηνείες της αιμομικτικής συμπεριφοράς. Παρομοίως, η κλινική εικόνα των πατέρων-αιμομικτών καθώς και τα "ιδιαίτερα χαρακτηριστικά" των αιμομικτικών οικογενειών, περιορίζονται σε αποσπασματικές περιγραφές, χωρίς να αποδεικνύουν ότι αποτελούν καθολικές ερμηνείες της αιμομικτικής συμπεριφοράς. Η προέλευση και το μέγεθος του δείγματος, τα μεθοδολογικά εργαλεία, η έμμεση προέλευση των πληροφοριών και γενικά τα μεθοδολογικά προβλήματα που έχουμε ήδη αναφέρει, επισημαίνουν τον κίνδυνο που ελλοχεύει στην οποιαδήποτε απόπειρα **αυθαίρετης γενίκευσης** των εμπειρικών δεδομένων και αναδρομικής ερμηνείας της αιμομικτικής συμπεριφοράς, σε αυτή τουλάχιστον τη χρονική περίοδο που εξετάζουμε. Ωστόσο, αυτό ακριβώς το σύνολο των εμπειρικών δεδομένων, συγκροτούν το επιστημονικό υπόβαθρο των πρώτων αιτιολογικών προσεγγίσεων της αιμομικτικής πρακτικής και αξιολογείται σε πολλαπλά θεωρητικά και μεθοδολογικά επίπεδα.

171. Βλ. σχετικά με τη φροϋδική θεωρία, κεφ. Ι. σελ. 48 κ.ε.

2. ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η σημασία του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών, το οποίο πρωτοεμφανίσθηκε στην Αμερική κατά τη δεκαετία του '60, αποτελεί σταθερό σημείο αναφοράς στο σύνολο της σχετικής με την κακοποίηση των παιδιών βιβλιογραφίας, τόσο στον αγγλοσαξωνικό όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο. Ωστόσο, διεξοδικές και ολοκληρωμένες αναλύσεις με στόχο την κοινωνική και πολιτική ανατομία του κινήματος αυτού, σχεδόν απουσιάζουν¹⁷². Η αναγκαιότητα αναφοράς της σχετικής με το κίνημα παραγράφου, υπαγορεύεται αναδρομικά, από μιά a posteriori αξιολόγηση των επιπτώσεων του κινήματος σε νομοθετικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο.

Ο στόχος είναι η σκιαγράφηση του ιδεολογικού και κοινωνικού πλαισίου ανάπτυξης του κινήματος, των γενικών αρχών και θεωρητικών τάσεων και τέλος η επισήμανση των επιρροών του κινήματος, τόσο στο επίπεδο των επιστημονικών προσεγγίσεων στο φαινόμενο της κακοποίησης των παιδιών και συνεπώς της αιμομιξίας, όσο και στο επίπεδο της αντιμετώπισης και της παρέμβασης από τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

2. 1. Πλαίσιο διαμόρφωσης και ανάπτυξης του "κινήματος".

Το βασικό ερώτημα γύρω από το οποίο στρέφεται η όλη προβληματική διαμόρφωσης του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών είναι η χρονική και κοινωνική συγκυρία αναγνώρισης ενός φαινομένου πολύ παλαιού στην προέλευσή του και ευρύτατα διαδε-

172 Γενικά για τη σημασία των κοινωνικών κινήματων βλ. D.Mc Adam, J.D.McCarthy and M.N. Zald, *Social Movements*, στο έργο του N. Smelser, *Handbook of Sociology*, Sage 1987, 695-735. Ειδικά για το κίνημα κατά της κακοποίησης, παρόμοιες αναλύσεις απαιτούν την εφαρμογή της ιστορικής προσέγγισης με στόχο τη διερεύνηση τόσο σε διαχρονικό όσο και σε συγχρονικό επίπεδο του status του παιδιού μέσα και έξω από την οικογένεια. Η μελέτη των συνθηκών διαμόρφωσης, διατήρησης και μεταβολής της συλλογικής εικόνας (image) του παιδιού, τόσο σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους όσο και σε διαφορετικές κοινωνίες, αποτελεί ένα αναγκαίο και αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής ανατομίας του κινήματος αυτού. Σχετικά με την πολιτική της αναγνώρισης του θέματος της κακοποίησης παιδιών βλ. B. Nelson, *Child abuse as a social problem*, ch. 1, στο έργο της ίδιας, *Making an issue of child abuse: Political agenda setting for social problems*, The University of Chicago Press, 1984, σελ. 1-20. -Pfohl, *The discovery of child abuse*, *Social Problems*, 1977, 24: 310- 323.

δομένου. "Η έννοια της κακοποίησης είναι σχετική, στο βαθμό που εξαρτάται από ποικίλους κοινωνικο -πολιτισμικούς παράγοντες, όπως το πολιτικό και κοινωνικό σύστημα, το σύστημα των κανόνων και των αξιών, το επίπεδο της γενικότερης ανάπτυξης και το ηθικό κλίμα"¹⁷³. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των κοινωνικά αποδεκτών μέσων άσκησης της πειθαρχίας στα πλαίσια της ανατροφής των παιδιών και της κακοποίησης αποτελεί μία **πολιτισμική παράμετρο**. Η ιστορία των σχετικών με την κοινωνική θέση του παιδιού στάσεων, τόσο σε διαχρονικό όσο και σε συγχρονικό επίπεδο, διευκολύνει την οριοθέτηση της **πολιτισμικής αποδοχής της βίας, ως μέσου διαπαιδαγώγησης** των παιδιών και παράλληλα σηματοδοτεί τη διαδικασία θεσμοποίησης της βίας.

Το θέμα της αναγνώρισης της κακοποίησης των παιδιών, ως κοινωνικού φαινομένου, αποτελεί το καλύτερο ίσως παράδειγμα για όσους ισχυρίζονται ότι κάθε κοινωνικό πρόβλημα αποτελεί μία **κοινωνική κατασκευή**. Οι ιδεολογικοί, κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες που διαμόρφωσαν το κίνημα, συνέβαλαν ταυτόχρονα στην αναγνώριση του θέματος της κακοποίησης και στη διαδικασία της "**δομικής ετοιμότητας για αλλαγή**"¹⁷⁴. Έτσι, οι συγκυρίες διαμόρφωσης και ανάπτυξης του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών σηματοδοτούνται από το ιδεολογικό, κοινωνικό και πολιτικό κλίμα της Αμερικής κατά τη δεκαετία του '60.

Συγκεκριμένα:

α) Ιδεολογικοί παράγοντες

- Το ιδεώδες της προστασίας της παιδικής ηλικίας επικρατούσε ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, σε φιλανθρωπικό πλαίσιο. Το "κίνημα για τη σωτηρία του παιδιού" (child saving movement),μιά μορφή ηθικής σταυροφορίας, εκφραζόταν από εθελοντές, φιλανθρώπους και ιδιώτες, οι οποίοι λειτουργούσαν ως ομάδες πίεσης προς την εκάστοτε

173. A. Racine, *Les enfants victimes de mauvais traitements*, CEDJ No 28, Bruxelles 1971, σελ 7-8.

174. Αποδίδεται έτσι ο όρος "structural readiness for change" του Neil Smelser όπως χρησιμοποιείται από την B. Nelson, *Making an issue of child abuse. Political agenda setting for social problems*. Univ. of Chicago Press, 1984, σελ. 5.

πολιτική εξουσία¹⁷⁵. Το κίνημα της δεκαετίας του '60 μετατοπίζει και εναποθέτει τις ευθύνες για την ομαλή ψυχοσωματική εξέλιξη του παιδιού στους γονείς και την κοινότητα¹⁷⁶. Η σωτηρία του παιδιού εναπόκειται στην επανακοινωνικοποίηση της οικογένειας. Παράλληλα, η υποκατάσταση των ηθικολόγων και των φιλανθρώπων του αρχών του αιώνα από τους κρατικούς λειτουργούς διευκολύνει τις επαφές και τις διόδους με τα κρατικά και πολιτικά δίκτυα.

- Οι νέες αξίες και οι αντιλήψεις της εποχής έπειτα από δύο παγκοσμίους πολέμους, επικεντρώνονται στο ιδεώδες της αξίας της ανθρώπινης ζωής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι κοινωνικές στάσεις απέναντι στο παιδί αλλάζουν, αλλά παραμένουν αντιφατικές: από τη μια πλευρά το παιδί γίνεται υποκείμενο δικαιωμάτων (έτσι όπως διατυπώνονται στη Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Παιδιού από τον Ο.Η.Ε. το 1959), ενώ από την άλλη οι γονείς εναποθέτουν την εκπλήρωση των προσδοκιών τους στο παιδί¹⁷⁷. Τα δικαιώματα του παιδιού αποτελούν μέρος της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής υπευθυνότητας, αξίες σημαντικές κατά την εποχή που εξετάζουμε, ενώ καταδικάζεται η χρήση βίας στο σύνολό της.

-Η ανάπτυξη των κοινωνικών επιστημών και της ψυχολογίας έφερε στο προσκήνιο τη σημασία των βιωμάτων κατά την παιδική ηλικία και το ρόλο της διαπαιδαγώγησης. Αυτό, σε συνδυασμό με την ολοένα αυξανόμενη επεκτατική πολιτική της κρατικής παρέμβασης και του τυπικού κοινωνικού ελέγχου στη σφαίρα της οικογένειας, οδηγεί σε μία μορφή ελέγχου της πατρικής ή γονεϊκής εξουσίας και κατ' επέκταση της ανατροφής των παιδιών¹⁷⁸.

175. Platt, A. *The child savers*, Chicago, The University of Chicago Press, 1969, passim.

176. Φαρσεδάκης, Ι. *Ο εγκλεισμός των ανηλίκων και τα δικαιώματα του ανθρώπου*, που περιλαμβάνεται στο έργο του: *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*. Νομική Βιβλιοθήκη, 1991, σελ. 257-280

177. Council of Europe, Fourth Criminological Colloquium, *Criminological aspects of the ill-treatment of children in the family*, Strasbourg 1980, σελ. 18.

178 Council of Europe, οπ.παρ. σελ. 17.

β) Κοινωνικοί παράγοντες

- Η αναγκαιότητα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκφράσθηκε μέσα από κοινωνικά κινήματα με έντονη απήχηση και εντυπωσιακή εμβέλεια, όπως ήταν το φεμινιστικό κίνημα, τα κινήματα ειρήνης, προστασίας των μειονεκτούντων ομάδων και το κίνημα της σεξουαλικής απελευθέρωσης. Η συμβολή των κινήματων αυτών και ιδιαίτερα του φεμινιστικού κινήματος υπήρξε καθοριστική: α) στο επίπεδο της κοινωνικής αναγνώρισης του προβλήματος της κακοποίησης των παιδιών, β) στο επίπεδο των επιστημονικών θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων του φαινομένου και γ) στο επίπεδο της ανάληψης δράσης, αντιμετώπισης και παρέμβασης από την πλευρά της πολιτείας.

- Το κίνημα της παιδικής προστασίας που ήδη υπήρχε στους κόλπους της αμερικανικής κοινωνίας από τις αρχές του 20ου αιώνα¹⁷⁹, είχε δώσει το έρεισμα για τη δημιουργία ενός ευρύτατου δικτύου κοινωνικών υπηρεσιών που είχαν ως αντικείμενο την προστασία του παιδιού και πολλοί επαγγελματίες (κοινωνικοί λειτουργοί, ειδικοί παιδαγωγοί, σύμβουλοι αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών κ.α.) στελέχωναν τις υπηρεσίες αυτές. Ήδη από το 1911 οι κοινωνικοί λειτουργοί της Νέας Υόρκης απαιτούσαν την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου κοινωνικού προγράμματος για την προστασία των παιδιών. Έτσι, η προϋπάρχουσα δομή στο χώρο του καταμερισμού της εργασίας διευκόλυνε την αναγνώριση του θέματος της κακοποίησης των παιδιών.

- Επιπλέον, οι ιδεολογικές τάσεις της εποχής της δεκαετίας του '60, είχαν επιφέρει νέες αξίες και κριτήρια σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, ιδιαίτερα στα μεσαία αστικά στρώματα. Η μη αποδοχή της βίας στην ανατροφή των παιδιών αποτέλεσε το κριτήριο διάκρισης μεταξύ των εύπορων σχετικά οικογενειών και εκείνων που ανήκαν σε χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα. Τα κοινωνικά πρότυπα διαπαιδαγώγησης

179. Με την ίδρυση της New York Society for the Prevention to Cruelty to Children, από το 1921 που είχε ως στόχο την προστασία των παιδιών, την μείωση της παιδικής θνησιμότητας, τον έλεγχο των γεννήσεων, την απαγόρευση της παιδικής εργασίας και την πρόληψη της κακοποίησης, βλ. σχετικά Antler, S. *The rediscovery of child abuse*, στο έργο του Pelton, L. *The social context of child abuse and neglect*, Human Sciences Press, 1987, σελ. 39-53.

άλλαζαν σύμφωνα με το ιδεολογικό και κοινωνικό κλίμα της εποχής. Η πολιτισμική αποδοχή του προτύπου αυτού συμβάλλει στην οριοθέτηση της έννοιας της βίας¹⁸⁰ και ταυτόχρονα θέτει υπό αμφισβήτηση τη χρήση βίας ως μέσου επιβολής της πειθαρχίας.

- Η επιστήμη της παιδιατρικής ραδιολογίας και οι παιδίατροι είχαν καταγράψει σημαντικές επιτυχίες στη μείωση της βρεφικής/παιδικής θνησιμότητας και στον τομέα της πρόληψης και ίασης των παιδικών ασθενειών. Ειδικότερα, οι παιδίατροι είχαν αποκτήσει το κύρος, τις δεξιότητες και τις προϋποθέσεις για να διερευνήσουν προβλήματα συμπεριφοράς και να ασχοληθούν με το θέμα της κακοποίησης. Η κατοχύρωση του θέματος της κακοποίησης από τους παιδίατρους (και οι επιπτώσεις της κατοχύρωσης αυτής στο θεωρητικό και εμπειρικό επίπεδο, καθώς και στον τομέα της αντιμετώπισης-παρέμβασης), συσχετίζεται με την κοινωνική θέση των ιατρών, την αξιοπιστία του ιατρικού επαγγέλματος και την πολιτική συγκυρία της εποχής¹⁸¹.

Σε αυτό το ιδεολογικό και κοινωνικό κλίμα της Αμερικής του '60, η **στρατηγική της δραματοποίησης του θέματος** της φυσικής ή σωματικής κακοποίησης των παιδιών αξιοποιήθηκε στο έπακρο, τόσο με την προβολή των ιατρικών πειστηρίων (ακτινογραφιών) για τις σωματικές κακώσεις που είχαν υποστεί τα παιδιά από τους γονείς τους¹⁸², όσο και με τη χρησιμοποίηση από τον πρωτεργάτη του κινήματος, τον παιδίατρο H. Kempe του όρου "**σύνδρομο κακοποιημένου παιδιού**" (battered child syndrome), το 1962¹⁸³. Η

180 Σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη δεν θ ε ω ρ ο ύ ν τ α ι πράξεις βίας αυτές που είναι συνυφασμένες, ταυτισμένες και ιδεολογικά σύμφωνες με τις κρατούσες αντιλήψεις και τις κοινωνικές αξίες της εποχής, βλ. Δασκαλάκης Ηλίας: *Η βία κατά της γυναίκας σαν κοινωνικό φαινόμενο*, Ο Αγώνας της Γυναίκας, τευχ. 5 (Ιανουαρ. -Μάρτιος) 1980, σελ. 8-10.

181 Σχετικά με τη χρονική και κοινωνική συγκυρία αναγνώρισης του προβλήματος της κακοποίησης από το ιατρικό κατεστημένο της εποχής και ιδιαίτερα τους λόγους για τους οποίους οι γιατροί αγνοούσαν μέχρι τότε την κοινωνική πραγματικότητα της κακοποίησης, βλ. J. Pfohl, *The discovery of child abuse*, Social Problems 24, 1977, σελ. 310-323.

182 Προηγούμενες απόπειρες επισήμανσης του θέματος της κακοποίησης παιδιών είχαν γίνει από τους ακτινολόγους, Caffey J. *Multiple fractures in the long bones of infants suffering from chronic subdural hematoma*. Amer. J. of Roentgenology, Radium Therapy and Nuclear Medicine 56: 163-173, 1946.

183. H. Kempe, *The battered child syndrome*, Journal of the American Medical Association 181:17-24, 1962. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η επιλογή του όρου δεν ήταν τυχαία, όπως αποκά-

επιτυχία της εκστρατείας κατά της κακοποίησης των παιδιών, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στην προβολή του θέματος από τον τύπο. Η συνειδητή χρήση του όρου "σύνδρομο κακοποιημένου παιδιού" και η ανακήρυξη του φαινομένου ως ενός διαρκώς αυξανόμενου προβλήματος συνέβαλε στην εγρήγορση της κοινής γνώμης και των επαγγελματιών. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά το διάστημα της δεκαετίας, πριν από τη δημοσίευση του άρθρου του Kempe, από το σύνολο των ιατρών, νομικών, των κοινωνικών λειτουργών και άλλων επαγγελματιών, μόνο 9 άρθρα είχαν δημοσιευθεί σχετικά με την κακοποίηση των παιδιών, ενώ κατά το διάστημα της δεκαετίας μετά το 1962 σημειώθηκαν 260 δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά. Σχετικά με τον περιοδικό τύπο ευρείας κυκλοφορίας, αμέσως μετά το 1962, δημοσιεύθηκαν 28 εκτενείς αναλύσεις για το θέμα αυτό, σε αντίθεση με το χρονικό διάστημα πριν από το 1962 κατά το οποίο είχαν δημοσιευθεί τρεις μόνο δημοσιογραφικές αναλύσεις, σε σύνολο δέκα ετών (1952-1962)¹⁸⁴.

2.2. Θεωρητικές τάσεις του κινήματος

Το ιδεολογικό και κοινωνικό πλαίσιο διαμόρφωσης του κινήματος, οι συνθήκες και οι μοχλοί ανάπτυξής του οριοθετούν τις βασικές αρχές καθώς και τις θεωρητικές τάσεις των επιστημονικών προσεγγίσεων. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αξιών προσέγγισης του θέματος της κακοποίησης των παιδιών διαδραμάτισαν, τόσο η ιδεολογία όσο και οι πρακτικές του ιατρικού επαγγέλματος. Η σωματική κακοποίηση των παιδιών αντιμετωπίστηκε ως **κοινωνική ασθένεια** και μάλιστα θανατηφόρος (σοβαρά εγκαύματα και βαριές σωματικές κακώσεις).

Όπως επισημαίνουν οι Spector & Kitsuse¹⁸⁵ " ένα θέμα για την κοινωνιολογία των κοινωνικών προβλημάτων είναι η έρευνα κοινών επιπέδων, σταδίων ή διαδικασιών στην

λυψε ο Kempe το 1970, αλλά είχε στόχο να προκαλέσει τη συναισθηματική αντίδραση της κοινής γνώμης, βλ. Wigglesworth, R. *Battered babies and their parents*, Royal Society of Health Journal, 95,3, 1975, σελ. 142-3.

184. B. Nelson, *The agenda setting function of the media*, στο *Making an issue of child abuse*, όπ.παρ. σελ. 51-75.

185. M. Spector and J. Kitsuse, *Social Problems: A Re-Formulation*, Social Problems 21, No 2 (fall

ιστορία των κοινωνικών προβλημάτων, δηλ. να διευκρινισθεί εάν τα κοινωνικά προβλήματα έχουν μιά "φυσική ιστορία" και αν πράγματι έχουν, να περιγράψουμε τα στάδια και τις συνθήκες ανάπτυξής της". Έτσι, αν το θέμα της κακοποίησης των παιδιών έχει μιά "φυσική ιστορία", τα στάδια ανάπτυξής του, σε μιά αναδρομική προοπτική, περιλαμβάνουν την ενασχόληση πρώτα με τη φυσική-σωματική κακοποίηση του παιδιού (1960), την παραμέληση (από το 1965 και έπειτα), τη συναισθηματική-ψυχολογική κακοποίηση (από το 1970 και έπειτα) και τέλος τη σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού και την αιμομιξία (από το 1975 και έπειτα). Οι πρώτες βασικές θεωρητικές τάσεις του κινήματος υπήρξαν καθοριστικές στη διαμόρφωση των επιστημονικών προσεγγίσεων που χαρακτηρίζουν και τα επόμενα στάδια του κινήματος (βλ. κεφ.ΙΙ, παράγραφο 2.3, σελ. 96 κ.ε.).

Οι βασικές θεωρητικές τάσεις του κινήματος είναι:

- **Η ιατρικοποίηση του θέματος**, δηλ. η κατασκευή του προβλήματος της κακοποίησης των παιδιών, ως ενός ιατρικού προβλήματος, με συγκεκριμένες παραμέτρους όπως διάγνωση, αιτιολογία και θεραπεία (η βιβλιογραφία παρέχει επίσης παραδείγματα ιατρικοποίησης του βιασμού, του αλκοολισμού και της χρήσης τοξικών ουσιών). "Οι γιατροί συχνά αναγνωρίζουν την ασθένεια γιατί είναι εμφανής, όταν ο ασθενής παρεκκλίνει από τις ισχύουσες κανονικότητες..(οι γιατροί) προσφέρουν λύσεις στα προβλήματα αυτά, που εκ πρώτης όψεως φαίνονται ανθρωπιστικές και τείνουν να θεραπεύουν παρά να τιμωρούν το άρρωστο άτομο (λύσεις που εκτείνονται από τα ηρεμιστικά φάρμακα και την ιατρική παρακολούθηση μέχρι την ψυχοθεραπεία). Παρόμοιες λύσεις φαίνονται να διατηρούν και να ενδυναμώνουν την εξουσία της ιατρικής ενώ ταυτόχρονα μας διαβεβαιώνουν για τον ανθρωπιστικό (και όχι τιμωρητικό) χαρακτήρα της κοινωνίας μας..."¹⁸⁶.

Η **διαγνωστική προσέγγιση** (diagnostic perspective)¹⁸⁷ στοχεύει στη διερεύνηση της παθολογίας που προκάλεσε το σύμπτωμα (εδώ: κακοποίηση). Η τάση της ιατρικο-

1973), 146,147.

186. B. Nelson, *Making an issue of child abuse*, οπ παρ. σελ.18.

187. Σύμφωνα με τον όρο που χρησιμοποιούν οι Giovannoni and Becerra στο έργο τους *Defining*

ποίησης του φαινομένου είναι εμφανής τόσο στο επίπεδο των αιτιολογικών της κακοποίησης προσεγγίσεων (ψυχοπαθολογικό και κλινικό αιτιολογικό πρότυπο), όσο και στο επίπεδο της αντιμετώπισης και της παρέμβασης (κλινικά προγράμματα αντιμετώπισης της κακοποίησης των παιδιών, ατομική ή οικογενειακή ψυχοθεραπεία).

- Η **εξατομίκευση του προβλήματος**, που απορρέει από την τάση ιατροποίησης περιορίζει τα όρια του προβλήματος στην ατομική παθολογία και αιτιολογία. Το κίνημα στα πρώτα τουλάχιστον στάδια της ανάπτυξής του (μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70), εξέφραζε την ιατρική μάλλον, παρά την κοινωνιολογική προσέγγιση. Σε αυτό ακριβώς το σημείο, πρέπει να επισημανθεί η ιδεολογική και κοινωνική αντίφαση μεταξύ των κοινωνικών αιτημάτων της εποχής και συγκεκριμένα του αιτήματος για την "**καταπολέμηση της φτώχειας**" (η φτώχεια θεωρείτο ως κύριος παράγοντας που επηρέαζε αρνητικά την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών)¹⁸⁸ από τη μιά πλευρά και της ατομικής αιτιολογίας του προβλήματος της κακοποίησης από την άλλη. Παράλληλα, ο τρίτος βασικός άξονας, της α-ταξικότητας του προβλήματος της κακοποίησης, καθιστά περισσότερο ευκρινή την αντίφαση αυτή.

- Η **α-ταξικότητα του προβλήματος**¹⁸⁹, με την έννοια της καθολικότητας της κακοποίησης, ως προβλήματος που απαντάται σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και δεν έχει ταξικά όρια. Αν και τα εμπειρικά δεδομένα της συγκεκριμένης περιόδου, δείχνουν με σαφήνεια ότι η πλειονότητα των περιπτώσεων κακοποίησης προέρχεται από τα

Child abuse, The Free Press, 1979, σελ. 1-30.

188. B. Nelson, οπ.παρ. σελ. 12. Εξάλλου, τα προγράμματα πρόληψης της εγκληματικότητας κατά την προεδρία Kennedy κάτω από την επίδραση του συμβούλου του L.E. Ohlin θεωρούνται ως αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτής της τάσης καταπολέμησης της φτώχειας. Πρβλ. Szabo, D. *Sociological Criminology and Models of Juvenile Delinquency and Maladjustment*, Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 434, 1977, 137-150 (εδώ: σελ. 142). Βλ. και U.S. Department of Justice, Reports of the National Juvenile Justice Assessment Centers, *Juvenile Delinquency Prevention Experiment: A Review and Analysis*, by W.C. Berleman, 1980, σημ. 7 για το Opportunities for Youth Project, Seattle, Washington.

189 Χρησιμοποιώ τον όρο α-ταξικότητα αντί του όρου διαταξικότητα, γιατί στην παρούσα φάση μελέτης του φαινομένου, δεν έχουν διεξαχθεί έρευνες με στόχο τη διερεύνηση της διαταξικότητας.

χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, ωστόσο αυτό το στοιχείο δεν αξιοποιείται από τους εκφραστές του κινήματος. Ο στόχος του κινήματος ήταν να αναγνωρισθεί το θέμα της κακοποίησης ως προβλήματος που δεν έχει ταξικά, φυλετικά ή πολιτισμικά όρια.

Οι τάσεις αυτές του κινήματος διευκόλυναν αρκετά την πολιτεία στην αναγνώριση του προβλήματος της κακοποίησης και στην ανάληψη δράσης από την πλευρά της. Η κακοποίηση των παιδιών, σε αυτό το χρονικό διάστημα της αναγνώρισής του ως κοινωνικού φαινομένου, αποτελεί ένα υπαρκτό, διαδεδομένο και σαφώς οριοθετημένο πρόβλημα, ενώ παράλληλα οι κοινωνικές παράμετροι του προβλήματος δεν έχουν επισημανθεί ή δεν έχουν γίνει αποδεκτές από το σύνολο των επαγγελματιών που ασχολούνται με το πρόβλημα της κακοποίησης¹⁹⁰.

2.3. Επιρροές του κινήματος

Το κίνημα κατά της κακοποίησης παιδιών, όπως ήταν φυσικό επηρέασε, τόσο τις θεωρητικές και εμπειρικές κατευθύνσεις μελέτης του φαινομένου, όσο και τα διάφορα επίπεδα αντιμετώπισης του προβλήματος και χάραξης κοινωνικής πολιτικής. Τριάντα σχεδόν χρόνια μετά την εμφάνιση του κινήματος, οι εκτιμήσεις σχετικά με την αξιολόγηση των επιπτώσεών του, είναι αντιφατικές, λόγω των πολυσχιδών προβλημάτων που έχουν προκύψει από την αντιμετώπιση του προβλήματος, τόσο στον αγγλοσαξωνικό όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο. Ωστόσο, η συμβολή του κινήματος εντοπίζεται στα εξής επίπεδα:

α) στο επίπεδο των επιστημονικών προσεγγίσεων (θεωρητικών και εμπειρικών) στο πρόβλημα της κακοποίησης των παιδιών. Η αναφορά των συγχρόνων αιτιολογικών προσεγγίσεων στο φαινόμενο της κακοποίησης (βλ. παρ. σελ. 100 κ.ε.) αντανάκλα την αλλαγή της προοπτικής πάνω στο θέμα και συγκεκριμένα την αντιμετώπιση της κακοποίησης των παιδιών ως μορφής οικογενειακής βίας. Το έρεισμα μιάς τέτοιας συνθετικής και ολοκλη-

190. Σύμφωνα μάλιστα με πολιτικούς αναλυτές της περιόδου αυτής, η αναγνώριση του θέματος της κακοποίησης με αυτές ακριβώς τις συντεταγμένες- εξατομικευμένη προσέγγιση και α-ταξικότητα- επετεύχθη σε εντυπωσιακά σύντομο χρονικό διάστημα γιατί η πολιτική έξουσία εξυπηρετούσε δύο στόχους ταυτόχρονα: άγγιζε τα κοινωνικά προβλήματα, ενώ παράλληλα έδινε τέλος στον "πόλεμο κατά της φτώχειας", B. Nelson, όπ.παρ. σελ. 12-13

ρωμένης προοπτικής βρίσκεται στην επιτακτική ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών (και ιδιαίτερα του δικαιώματος για ομαλή σωματική και πνευματική ανάπτυξη των παιδιών) από οποιαδήποτε μορφή βίας και καταναγκασμού. Έτσι, οι προσεγγίσεις του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας (βία μεταξύ συζύγων, κακοποίηση παιδιών και πρόσφατα, βία κατά των ηλικιωμένων) εμπεριέχουν τη **θυματολογική προσέγγιση** (κυρίως μετά από τα μέσα της δεκατίας του '70 και με τη συμβολή των φεμινιστικών προσεγγίσεων).

Οι προσεγγίσεις αυτές έχουν τον χαρακτήρα της πολυεπιστημονικότητας, ενώ τα τελευταία χρόνια τονίζεται η ανάγκη του διεπιστημονικού χαρακτήρα της έρευνας πάνω στο θέμα αυτό. Ο όγκος της σχετικής με την κακοποίηση παιδιών βιβλιογραφίας ακολουθεί μία σταθερά αυξητική τάση, ενώ το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας αποτελεί τομέα επιστημονικής εξειδίκευσης σε πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα¹⁹¹,

β) στο επίπεδο της αντιμετώπισης, το κίνημα επηρέασε τόσο τις νομοθεσίες πολλών χωρών όσο και το οργανωτικό πλαίσιο των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Συγκεκριμένα:

- Οι πρώτες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, αφορούσαν αλλαγές στους σχετικούς με την καταγγελία περιπτώσεων κακοποίησης νόμους (reporting laws). Ειδικότερα, διευρύνθηκαν οι κατηγορίες των ατόμων που επιβάλλεται να καταγγέλλουν παρόμοιες περιπτώσεις¹⁹², ενώ σε Ευρώπη και Αμερική ποινικοποιήθηκαν νέες μορφές κακοποίησης και αραμέλξης (ψυχολογική κακοποίηση) ή τροποποιήθηκαν οι ήδη υπάρχουσες διατάξεις προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης των ορισμών της κακοποίησης και των αυστηρότερων ρινών που προβλέπονται για τους δράστες παρόμοιων αδικημάτων¹⁹³. Αμεση συνέπεια

1. Χαρακτηριστικά αναφέρεται, ότι οι έρευνες που έγιναν μετά το 1965 για την κακοποίηση παιδιών υπερβαίνουν τις 70 σε Αμερική και Ευρώπη, ενώ υπάρχουν περίπου 60 επιστημονικά περιοδικά που δημοσιεύουν σε σταθερή βάση, άρθρα σχετικά με την κακοποίηση παιδιών.

2. Επαγγελματίες όπως οδοντίατροι, χειρουργοί, νοσοκόμες, φαρμακοποιοί, δάσκαλοι, κοινωνικοί λειτουργοί, δημόσιοι υπάλληλοι, ή οποιοσδήποτε γνώριζε ή είχε βάσιμες υποψίες για περιπτώσεις κακοποίησης έπρεπε να το καταγγείλει στην αστυνομία.

3. Αυτό ισχύει τόσο για τις Η.Π.Α. και Καναδά όσο για χώρες της Ευρώπης, βλ. Criminal Law

αυτών των νομοθετικών μεταρρυθμίσεων ήταν η αλματώδης αύξηση καταγγελιών περιπτώσεων κακοποίησης στις αστυνομικές και δικαστικές στατιστικές.

-Σχετικά με τους φορείς του τυπικού κοινωνικού ελέγχου, το κίνημα (και οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις) επηρέασε προς δύο βασικές κατευθύνσεις: επέφερε αλλαγές στις οργανωτικές δομές των κοινωνικών -κυρίως- υπηρεσιών και παράλληλα στις πρακτικές των οργάνων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Η παιδοκεντρική αντίληψη υπεισέρχεται στις ιδεολογίες των επαγγελματιών¹⁹⁴. Οι πρακτικές των επαγγελματιών, που προσπαθούν να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη και να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα, περιστρέφονται γύρω από **μηχανισμούς εξεύρεσης περιπτώσεων** (case finding). Τα οργανογράμματα των υπηρεσιών και το γραφειοκρατικό σύστημα που ισχύει σε κάθε χώρα οριοθετούν τις διαδικασίες και τα τελικά προϊόντα του φιλτραρίσματος στις περιπτώσεις κακοποίησης¹⁹⁵. Ωστόσο, η ανάληψη δράσης για την αντιμετώπιση του φαινομένου της κακοποίησης εκδηλώνεται στην ανάπτυξη σχετικών προγραμμάτων σε εθνικό και κοινοτικό -τοπικό επίπεδο. Οι στόχοι παρομοίων προγραμμάτων επικεντρώθηκαν αρχικά στον χειρισμό περιπτώσεων κακοποίησης, στα πλαίσια κλινικών-θεραπευ-

Revision Committee, Fifteenth Report, *Sexual Offences*, Part VIII. Incest, April 1984, London, Her Majesty's Stationery Office. -Commission de Reforme du Droit du Canada, Document de travail 22, Droit Penal " *Infractions sexuelles*", 1978, επίσης για τον Καναδά: *Sexual offences against children in Canada, Summary of the Report of the Committee on Sexual Offences Against Children and Youths*, 1984, -Olivier de Tissot, *Inceste*, στο *La Liberte sexuelle et La Loi*, Editions Balland, 1984, σελ. 178-187. Σχετικά με τις ρυθμίσεις για την αιμομιξία σε διάφορες χώρες (συγκριτικό δίκαιο) Chris Barton, *Incest and the Prohibited Degrees*, *New Law Journal*, May 29, 1987: 502-504. -Mary K. Daugherty, *The crime of incest against the minor child and the states' statutory responses*, *Journal of Family Law*, vol. 17, 1978-79, σελ. 93-115.

194. Η ιδεολογία του επαγγέλματος (occupational ideology) περιλαμβάνει ένα πλαίσιο αντιλήψεων, σκέψεων και συναισθημάτων, αξιών και επαγγελματικών εμπειριών, που θεωρούνται ως δεδομένα σε συγκεκριμένο εργασιακό περιβάλλον, π.χ. η παραδοσιακή ιδεολογία των κοινωνικών λειτουργών είναι υποστηρικτική και ανθρωπιστική, ενώ των αστυνομικών είναι περισσότερο αυστηρή. βλ. Johnson, J. M. *Symbolic Salvation*, στο Denzin, N., *Studies in Symbolic Interaction*, vol. 6, 1985, JAI Press Inc., σελ. 293-305.

195. Οι γιατροί, αστυνόμοι, υπηρεσίες πρόνοιας και κοινωνικοί λειτουργοί, λειτουργούν ως φίλτρα που καθορίζουν ποιές περιπτώσεις εισέρχονται και εξέρχονται από το προνοιακό ή ποινικό σύστημα. Σχετικά με τις διαδικασίες του φιλτραρίσματος, βλ. παρακ. κεφ. III, σελ. 168 κ.ε.

τικών προσεγγίσεων (δεν είναι τυχαίο ότι όλα σχεδόν τα προγράμματα αντιμετώπισης αναπτύχθηκαν σε παιδιατρικές κλινικές και νοσοκομεία, σε Ευρώπη και Αμερική) ενώ μερικά χρόνια αργότερα (από το 1980 και έπειτα) οι στόχοι μετατοπίστηκαν και στην πρόληψη του φαινομένου. Ταυτόχρονα, η δημιουργία πολλών οργανώσεων αυτοβοήθειας σε θύματα κακοποίησης και γενικότερα εθελοντικών οργανώσεων εκδηλώνει την ανταπόκριση του κοινού απέναντι στο κίνημα, ενώ οι οργανώσεις παροχής υπηρεσιών, στήριξης, συμβουλευτικής και βοήθειας σε κακοποιημένα παιδιά αντανακλούν μία νέα προοπτική: το ενδιαφέρον για το θύμα και τη "θεσμοποίηση της στήριξης των θυμάτων" (institutionalization of victim support)¹⁹⁶.

196 Σύμφωνα με την ορολογία του van Dijk, *Ideological trends within the victim movement: an international perspective*, στο M. Maguire & J. Pointing (Eds), *Victims of crime: A new deal?* Milton Keynes: Open University Press, 1988. Βλ. επίσης M. Maguire and J. Shapland, *The "victims movement" in Europe*, στο έργο των A. J. Lurigio, W. G. Skogan and R.C. Davis, *Victims of crime Problems, Policies and Programs*, Sage, 1990, σελ.205-225.

3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

3.1. Γενικά

Οι επιδράσεις του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών και οι συνακόλουθες αλλαγές δημιούργησαν πολλά προβλήματα, τα οποία μόνο έπειτα από τριάντα περίπου χρόνια κατέστη δυνατό να εντοπισθούν. Τα προβλήματα αυτά, αφορούν την ανεπάρκεια των αιτιολογικών εξηγητικών προτύπων της κακοποίησης παιδιών, την αξιολόγηση των ερευνητικών δεδομένων, καθώς και την αποτελεσματικότητα των θεσμικών πλαισίων αντιμετώπισης του φαινομένου. Συγκεκριμένα:

α. Το πρόβλημα του ορισμού της κακοποίησης διεισδύει στην πλειονότητα των προσεγγίσεων (θεωρητικών και εμπειρικών) της κακοποίησης. Η νέα προσέγγιση της κακοποίησης παιδιών ως μορφής ενδοοικογενειακής βίας και η υιοθέτηση ενός ευρέως ορισμού¹⁹⁷ της κακοποίησης των παιδιών (που αφορά τόσο τις πράξεις που συνιστούν κακοποίηση όσο και τον κύκλο των προσώπων που φέρονται ως δράστες) καθιστά δυσχερή τη διάκριση μεταξύ συγκεκριμένων τύπων κακοποίησης (όπως σωματική, ψυχολογική ή σεξουαλική κακοποίηση). Έτσι, οι έρευνες μετά το κίνημα επικεντρώνονται στην κακοποίηση του παιδιού μέσα και έξω από την οικογένεια, σε αντίθεση με τις ad hoc για την αιμομιξία προσεγγίσεις που χαρακτήριζαν την προγενέστερη από το κίνημα χρονική περίοδο. Το πρόβλημα του ορισμού της κακοποίησης (το οποίο υπεισέρχεται και στις διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις) και τα συνακόλουθα προβλήματα, όπως η έλλειψη σαφών κριτηρίων οριοθέτησης των συμπεριφορών που συνιστούν κακοποίηση, επιφέρουν δυσχέρειες στις δυνατότητες σύγκρισης των ερευνητικών δεδομένων.

β. Τα μεθοδολογικά προβλήματα στο σχεδιασμό και τη διεξαγωγή των ερευνών που γίνονται αφορούν το μικρό δείγμα, την πηγή προέλευσης του δείγματος και τις

197. Το φάσμα των μορφών κακοποίησης εκτείνεται από τη συναισθηματική παραμέληση μέχρι την αιμομιξία.

μεθόδους μέτρησης¹⁹⁸. Συγκεκριμένα, η "ιατρικοποίηση" του φαινομένου, είναι προφανής στα δείγματα των περισσότερων ερευνών που προέρχονται από νοσοκομεία και παιδιατρικές κλινικές. Οι έρευνες περιπτώσεων περιλαμβάνουν μικρό αριθμό δείγματος και επομένως αμφισβητείται η δυνατότητα γενίκευσης των πορισμάτων τους. Επιπλέον, η επικέντρωση στην αντιμετώπιση και το χειρισμό των περιπτώσεων κακοποίησης και η αντίστοιχη παραμέληση των αιτιολογικών προσεγγίσεων, αποτελεί κοινή διαπίστωση και κοινό χαρακτηριστικό στην πλειοψηφία των ερευνητικών προσεγγίσεων¹⁹⁹.

γ. Το **πολυσύνθετο του φαινομένου της κακοποίησης των παιδιών**, άρχισε να διακρίνεται από τις πρώτες μόλις αιτιολογικές προσεγγίσεις. Η ανεπάρκεια των μονο-παραγοντικών αιτιολογικών εξηγήσεων (όπως οι ατομικές ψυχοπαθολογικές εξηγήσεις) είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή περισσότερο συνθέτων και πολυπαραγοντικών μοντέλων, με στόχο την εξήγηση όλων των μορφών ενδοοικογενειακής βίας. Σε αυτή την προοπτική, η μελέτη της αιτιολογίας της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών στην οικογένεια²⁰⁰ προσκρούει σε πλήθος επιστημολογικών προβλημάτων, στο βαθμό που οι αιτιολογικές αυτές προσεγγίσεις προέρχονται από διαφορετικά επιστημονικά πεδία (ιατρική, ψυχολογία, κοινωνιολογία, εγκληματολογία, νομική) και συνεπώς εμπεριέχουν διαφορετικές θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές.

Τα προβλήματα αυτά οριοθετούν και τη συγκεκριμένη απόπειρα κριτικής προσέγγισης των συγχρόνων αιτιολογικών προσεγγίσεων της ενδοοικογενειακής βίας. Το πρό-

198 Μια συνολική εκτίμηση του περιεχομένου των εμπειρικών προσεγγίσεων, μας δίνει την εξής εικόνα: 71% αποτελείται από αποσπάσματα συζητήσεων με θύματα ή δράστες ενδοοικογενειακής βίας, 6% από βιβλιογραφική επισκόπηση, ενώ λιγότερο από 20% περιλαμβάνει εμπειρική έρευνα, σύμφωνα με τους Bolton, F.E., Laner R.H., Gai, D.S., & Kane, S. P. *The study of child maltreatment: When is research...research?* Journal of Family Issues, 1981, 2(4), 531-539.

199. Κάτι τέτοιο ήταν αναμενόμενο στο βαθμό που οι επαγγελματίες και οι επιστήμονες που διεξάγουν έρευνες για την κακοποίηση των παιδιών, είναι στην πλειοψηφία τους παιδίατροι, ψυχίατροι, παιδοψυχίατροι και κοινωνικοί λειτουργοί, ειδικότητες δηλ. που ασχολούνται μόνο με την αντιμετώπιση συγκεκριμένων περιπτώσεων.

200. Ο όρος αυτός (child sexual abuse within the family) τείνει να υποκαταστήσει τον όρο αμομιξία (incest), στη διεθνή βιβλιογραφία.

βλημα του ορισμού περιορίζει τη διαδικασία επιλογής των σχετικών με την ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, προσεγγίσεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι έρευνες -κατά τη δεκαετία του '80, με στατιστικά σημαντικό δείγμα, περιλαμβάνουν στον ορισμό της κακοποίησης, όχι μόνο τη σεξουαλική (ενδοοικογενειακή/εξωοικογενειακή) κακοποίηση, αλλά και μορφές κακοποίησης χωρίς επαφή (noncontact abuse)²⁰¹. Συνεπώς, στα πλαίσια της εξέτασης των αιτιολογικών προσεγγίσεων της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών, υπεισέρχονται και μεταβλητές που αφορούν ευρύτερα το φαινόμενο της κακοποίησης των παιδιών, χωρίς να είναι δυνατή η διάκριση και κατηγοριοποίηση μεταβλητών που επηρεάζουν ad hoc την αιμομικτική συμπεριφορά.

3.2. Θεωρητικές και εμπειρικές τάσεις

- Οι κύριοι θεωρητικοί άξονες των προσεγγίσεων αυτών αφορούν την αιτιολογία του φαινομένου της βίας, της εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς και κατ' επέκταση της επιθετικότητας. Δηλαδή, χρησιμοποιούνται ήδη διατυπωμένες θεωρίες από τον χώρο της ψυχανάλυσης (ένστικτο επιθετικότητας σύμφωνα με τους Freud και Adler), της ηθολογίας (σχετικά με την προέλευση του ενστίκτου επιθετικότητας, κατά την θεωρία των Lorenz και Tinbergen), της ψυχολογίας της συμπεριφοράς (θεωρία της απογοήτευσης-επιθετικότητας του Dollard, της εκμαθημένης συμπεριφοράς {learning theory} σύμφωνα με τη θεωρία του Bandura) και της κοινωνιολογίας (θεωρία της υποπολιτισμικής βίας κατά τους Wolfgang - Ferracutti, θεωρία της σύγκρουσης, θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης κ.α.).

Στα πλαίσια μιας συγκριτικής προοπτικής των συγχρόνων αιτιολογικών προσεγγίσεων για την κακοποίηση των παιδιών με τις προγενέστερες του κινήματος ad hoc ερμηνείες της αιμομικτικής πρακτικής, παρατηρείται αντιστοιχία των αιτιολογικών προτύπων, όπως επίσης και νέες οπτικές προσέγγισης του φαινομένου. Συγκεκριμένα:

201. Π.χ. Finkelhor, D. *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: Free Press, 1984, Wyatt, G.E. *The sexual abuse of Afro-American and White American women in childhood*, Child Abuse and Neglect, 9, 507-519, 1985.

α. Αμέσως μετά το κίνημα κατά της κακοποίησης παιδιών, παρατηρείται **παλλινδρομηση στο ψυχοπαθολογικό αιτιολογικό πρότυπο**, μέσα από τις ατομικές προσεγγίσεις που στοχεύουν στη διερεύνηση του ψυχισμού των γονέων που κακοποιούν τα παιδιά τους ή των παιδιών-θυμάτων.

β. Το **κλινικό πρότυπο** αποκλίνει από τον αιτιολογικό χαρακτήρα που είχε στις ad hoc για την αιμομικτική πρακτική προσεγγίσεις και εφαρμόζεται πλέον στον τομέα της αντιμετώπισης θυμάτων κακοποίησης. Το υπόβαθρο του θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας σε εθνικό και τοπικό επίπεδο (σε Ευρώπη και Αμερική), εστιάζεται στο κλινικό θεραπευτικό πρότυπο.

γ. Το **κοινωνικο-ψυχολογικό αιτιολογικό πρότυπο** εμπλουτίζεται με νέες προσεγγίσεις της κακοποίησης των παιδιών, όπως είναι η διαγενεακή μεταφορά της βίας ή ο κύκλος της βίας, η προσέγγιση της κοινωνικά εκμαθημένης συμπεριφοράς, ή περισσότερο σύνθετες προσεγγίσεις και παραμένει το επικρατέστερο αιτιολογικό πρότυπο²⁰².

δ. Στο μακρο-επίπεδο, εμφανίζονται **καινοτόμες** αιτιολογικές προσεγγίσεις (φεμινιστική προσέγγιση, οικολογική προσέγγιση), που επιχειρούν να ερμηνεύσουν τη θυματοποίηση των γυναικών, την ενδοοικογενειακή βία στο σύνολό της ή /και συγκεκριμένες μορφές βίας στην οικογένεια (κακοποίηση συζύγου/παιδιών/ηλικιωμένων) με βασικούς ερμηνευτικούς όρους τις κοινωνικές δομές, τα συστήματα αξιών και τα πολιτισμικά πρότυπα συμπεριφορών.

ε. Χαρακτηριστικό στοιχείο των θεωρητικών προσεγγίσεων, κυρίως από τη δεκαετία του '80 μέχρι σήμερα, είναι η εφαρμογή **σύνθετων και πολυπαραγοντικών εξηγητικών προτύπων**, που περιλαμβάνουν τις επιμέρους μονοπαραγοντικές ερμηνείες.

- Στο εμπειρικό επίπεδο, οι ερευνητικές τάσεις επικεντρώνονται στη μελέτη περιπτώσεων κακοποίησης και αρχειακού υλικού (case studies), στις έρευνες σε πληθυσμό

202. C. Debuyst, *Etiologie de la violence*, στο Conseil de l' Europe, Dixieme Conference, *La violence dans la societ - Aspects methodologiques de la classification en Criminologie*, Strasbourg 1972, σελ. 185 κ.ε.

κοινότητας (community studies), στις θυματολογικές έρευνες -κυρίως σε δείγμα σπουδαστών (victimological studies) και τέλος στις μακροχρόνιες έρευνες (longitudinal studies). Οι τεχνικές έρευνας ποικίλλουν από συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια²⁰³ μέχρι απαντήσεις από τηλεφώνου²⁰⁴.

Σε σύγκριση με τις πρώτες εμπειρικές προσεγγίσεις της αιμομικτικής πρακτικής (που περιοριζόνταν σε μελέτες περιπτώσεων αιμομιξίας), οι σύγχρονες τάσεις εμπειρικής προσέγγισης της κακοποίησης των παιδιών χαρακτηρίζονται από τις πολλές και εναλλακτικές μεθόδους προσέγγισης του αντικειμένου.

- Η ένταξη των προσεγγίσεων σε τρία επίπεδα αναφοράς, στο μακρο-, μεσο- και μικρο-επίπεδο, γίνεται με κριτήριο τον κύριο ερμηνευτικό άξονα των θεωρητικών αυτών προσεγγίσεων. Π.χ. η φεμινιστική θεωρία στο βαθμό που εξηγεί την κακοποίηση των κοριτσιών με βάση τις πατριαρχικές κοινωνικές δομές εντάσσεται στο μακρο-επίπεδο, ενώ οι ατομικές ερμηνείες αναφέρονται σε μικρο-επίπεδο. Με αυτά τα κριτήρια διακρίνουμε τις αιτιολογικές προσεγγίσεις της κακοποίησης παιδιών σε τρεις βασικές κατηγορίες: α. **κοινωνικο-πολιτισμικές αιτιολογικές προσεγγίσεις** (μακρο-επίπεδο), β. **κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις** (μεσο-επίπεδο) και γ. **ατομικές προσεγγίσεις** (μικρο-επίπεδο).

3.3. Ατομικές προσεγγίσεις της κακοποίησης παιδιών

Οι ατομικές αιτιολογικές προσεγγίσεις επιχειρήθηκαν από τους εκφραστές του κινήματος -κυρίως στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής του- που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά των γονέων που κακοποιούν τα παιδιά τους, με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους και συνεχίσθηκαν από ψυχιάτρους και κλινικούς που ασχολούνται περισσότερο με την κλινική αντιμετώπιση περιπτώσεων

203. Π.χ. η έρευνα του D. Finkelhor, σε δείγμα φοιτητών με ερωτηματολόγια, Βλ. *Sexually victimized children*, New York, Free Press, 1979.

204. Για μία συνθετική ανασκόπηση των ερευνών βλ. Allan, L.J. *Child Abuse: A critical review of the research and the theory*, στο J.P. Martin, *Violence and the family*, John Wiley and Sons, 1978, σελ.43-79.

κακοποίησης. Κύριοι εκφραστές αυτής της προσέγγισης οι Kempe²⁰⁵, Steele & Pollock²⁰⁶, οι οποίοι εντοπίζουν την προέλευση της κακοποίησης σε **δομικά στοιχεία της προσωπικότητας των γονέων**. Κλασικά ψυχιατρική, η προσέγγιση αυτή αγνοεί τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες της κακοποίησης. Χαρακτηριστικά όπως η συναισθηματική ανωριμότητα των γονέων, η ψυχρότητα απέναντι στο παιδί²⁰⁷, οι διανοητικές διαταραχές και η σχιζοφρένεια²⁰⁸, η αδυναμία αποτελεσματικού ελέγχου της επιθετικής συμπεριφοράς²⁰⁹ οδηγούν στην κακοποίηση, στα πλαίσια του γραμμικού αιτιολογικού ψυχοπαθολογικού προτύπου. Ωστόσο, η έννοια μερικών χαρακτηριστικών, όπως η "ανωριμότητα" και η "ψυχρότητα" παραμένει ασαφής από τις περισσότερες προσεγγίσεις αυτού του είδους.

Οι έρευνες αυτής της προσέγγισης δείχνουν επίσης, ότι είναι μικρό το ποσοστό των δραστών που χρησιμοποιούν τη βία λόγω ψυχοπαθολογικών διαταραχών, με συνέπεια την εγκατάλειψη αυτής της μονοπαράγοντικής ερμηνείας.

- Οι ατομικές προσεγγίσεις στρέφονται πλέον στην εξακρίβωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στοιχείων, όχι αναγκαστικά ψυχοπαθολογικών, τόσο στην προσωπικότητα των γονέων/δραστών, όσο και στο ίδιο το κακοποιημένο παιδί. Έτσι, στα πλαίσια αυτών των προσεγγίσεων, υπεισέρχονται νέες μεταβλητές, όπως π.χ. η διανοητική καθυστέρηση, νευρολογικές διαταραχές ή φυσικές μειονεξίες του παιδιού -υποψηφίου θύμα-

205. Kempe C.H. et al., *The battered child syndrome*, J. Amer. Medical Assoc., 1962, σελ. 17-21.

206. Steele, B.F., & Pollock, D.A. *A psychiatric study of parents who abuse infants and small children*. Στο έργο των Helfer, R.E. & Kempe, C.H. *The battered child*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1968, σελ. 103 κ.ε.

207. Η ψυχρότητα που απορρέει είτε από διαταραχές της συμπεριφοράς των παιδιών που κακοποιούνται, είτε από διάψευση των προσδοκιών που τρέφουν οι γονείς αυτοί για τα παιδιά τους. Βλ. Freidrich, W.N. & Borisking, J.A. *The role of the child in abuse*. Am. J. of Orthopsych. 1976, 46:580-590, -Soeffing, M. *Abused children are exceptional children*, 1975, 42: 126-133.

208. Nurse, S.M. *Familial patterns of parents who abuse their children*, Smith College Studies in Social Work, 35, 1966, 11-25, - Court, J. & Okell, C. *An emergent programme to protect the battered child and his family*, Intervention, 52, 1970, 99-104, - Smith, S.M. et al. *Parents of battered babies: a controlled study*, Brit. Med. J. 4, 1973, 388-391.

209. Holter, J. and Friedman S.B. *Child abuse: early case finding in the emergency department*, Pediatrics, 42, 1968, 128-138.

τος, που λειτουργούν ως αιτιολογικοί της κακοποίησης παράγοντες, αν και δεν είναι εύκολο -ειδικά σε σχέση με διαταραχές της προσωπικότητας των παιδιών, να διαπιστωθεί: α) αν οι διαταραχές αυτές προϋπήρχαν της κακοποίησης ή αποτελούν συμπτώματα /επιπτώσεις της κακοποίησης, β) αν η κακοποίηση διαγνώστηκε τυχαία, λόγω αυτών ακριβώς των διαταραχών της προσωπικότητας των παιδιών και γ) αν η κακοποίηση προέρχεται πράγματι από αυτές τις μειονεξίες, γιατί διαψεύδονται οι προσδοκίες των γονέων για τα παιδιά τους²¹⁰.

- Ο εντοπισμός των ατομικών παραμέτρων που οδηγούν σε κακοποίηση προϋποθέτει follow-up έρευνες σε ομάδες υψηλού κινδύνου, στις οποίες δεν έχει εκδηλωθεί κακοποίηση, σε αντίθεση με τις αναδρομικές προσεγγίσεις που εμπεριέχουν κινδύνους, τόσο στις a posteriori αξιολογήσεις της συμπεριφοράς, όσο και στην προέλευση της κακοποίησης.

Από την άλλη πλευρά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και η συμπεριφορά των παιδιών -θυμάτων κακοποίησης, μόνο ως **παράγοντες θυματοποίησης** είναι δυνατό να εκληφθούν, παρά ως καθευατές αιτίες κακοποίησης.

3.4. Κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις της κακοποίησης παιδιών

Στην κατηγορία αυτή, εντάσσονται οι προσεγγίσεις εκείνες που ερμηνεύουν τη δυναμική της κακοποίησης παιδιών, στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης του ατόμου με το κοινωνικό περιβάλλον και την οικογένεια, με άλλα άτομα και οργανώσεις. Η κατηγορία

210. Όπως επισημάνθηκε προηγούμενα, βλ. υποσημ. 208, σελ. 105. Ωστόσο, έρευνες όπως των Johnson & Morse (1968) και Green (1968), δείχνουν ιδιαίτερα αυξημένα ποσοστά κακοποίησης σε παιδιά με διανοητική ή φυσική μειονεξία. Συγκεκριμένα, οι Johnson & Morse, ισχυρίζονται ότι το 70% των παιδιών, παρουσίαζαν κάποια μορφή διανοητικής ή φυσικής μειονεξίας πριν από την καταγγελία για κακοποίηση Johnson, B. & Morse, H.A. *Injured children and their parents*, Children, 1968, 15, 147-152, ενώ για τον Green το 23% του δείγματος σε σχιζοφρενή παιδιά σχολικής ηλικίας, είχε υποστεί κακοποίηση, Green, A.H. *Self-destructive behavior in physically abusive schizophrenic children: Report of cases*, Arch. Gen. Psychiatry, 1968, 19, 171-179. Βλ. επίσης γενικότερα για τη σχέση περιβάλλοντος, κοινωνικής τάξης και δείκτη νοημοσύνης στην περίπτωση των ανηλίκων παραβατών, West, D.J. and Farrington, D.P. *Who becomes delinquent*. Heinemann, London, 1973, σελ. 84 κ.ε.

αυτή, εξ ορισμού περιλαμβάνει πολλές επιμέρους προσεγγίσεις, που αφορούν την ερμηνεία του φαινομένου της βίας γενικά (μέσα και έξω από την οικογένεια) ή συγκεκριμένες μορφές βίας στην οικογένεια (κακοποίηση γυναίκας -συζύγου). Τέτοιες προσεγγίσεις είναι η θεωρία της **ματαιώσης -επιθετικότητας** (frustration-aggression theory) για την ερμηνεία της φυσικής τιμωρίας/κακοποίησης παιδιών²¹¹, η **θεωρία της ανταλλαγής και των πόρων** (exchange and resource theory) του R. Gelles με κύριο αντικείμενο την ερμηνεία της κακοποίησης της γυναίκας μέσα στην οικογένεια²¹² και η **θεωρία της σύγκρουσης** (conflict theory) που επιχειρεί να ερμηνεύσει με τους βεμπεριανούς όρους "δύναμη" (power) και "εξουσία" (authority) τη βία στην οικογένεια²¹³.

Οι προσεγγίσεις αυτές, αν και χρήσιμες, είναι περιορισμένης εμβέλειας, γιατί αφορούν επιμέρους όψεις της ενδοοικογενειακής βίας, όπως κακοποίηση συζύγου ή σωματική κακοποίηση παιδιών και κατά συνέπεια αδυνατούν να διαμορφώσουν ένα ολοκληρωμένο εξηγητικό σχήμα της βίας μέσα στην οικογένεια. Αποτελούν μονοπαράγοντικές και στατικές αιτιολογικές προσεγγίσεις, ενώ τα εμπειρικά δεδομένα δεν αφορούν το θέμα της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών μέσα στην οικογένεια.

211. Η γνωστή θεωρία των Dollard, Miller, Doob, Mowrer & Sears, όπως εφαρμόστηκε στην ερμηνεία της φυσικής κακοποίησης παιδιών από την Susan Steinmetz, σύμφωνα με την οποία υπάρχει μία σπειροειδής σχέση μεταξύ φυσικής τιμωρίας και επιθετικότητας, δηλ. σε χαμηλά επίπεδα φυσικής τιμωρίας αντιστοιχούν χαμηλά επίπεδα επιθετικότητας, βλ. Sussman, B.M. & Steinmetz, S. K. *Family Violence*, στο έργο τους *Handbook of Marriage and the Family*, Plenum Press, 1987, σελ. 753-756. και γενικά για τη θεωρία της ματαιώσης -επιθετικότητας το έργο των Dollard, J., Miller, N.E., Doob, L.W., Mowrer, O.H., & Sears, R. S., *Frustration and aggression*. New Haven, Conn.: Yale Univ. Press, 1939. -Berkowitz, L. *Aggression*. New York: McGraw-Hill, 1962 και Ch. Debuyst, *Psychologie Criminelle*, Univ. Catholique de Louvain-La-Neuve, σελ. 124-132.

212. Η προσέγγιση αυτή υποθέτει ότι η χρήση βίας αποτελεί ένα μέσο για την εκπλήρωση επιθυμιών, όταν περιορίζονται άλλα μέσα ή εναλλακτικοί πόροι, βλ. Goode, W.J. *Force and violence in the family*. *Journal of Marriage and the Family*, 1971, 33, 624-636, ενώ ο R. Gelles εφαρμόζει τη θεωρία των περιορισμένων πόρων για να ερμηνεύσει γιατί η κακοποιημένη σύζυγος υπομένει τη βία. βλ. Gelles, R.J. *Abused wives: Why do they stay ?*, *Journal of Marriage and the Family*, 1976, 38 (1), 127-138.

213. J. Sprey, *The family as a system in conflict*. *Journal of Marriage and the Family*, 1969, 31, 699-706.

Οι περιορισμοί αυτοί υπαγορεύουν την αναφορά εκείνων των προσεγγίσεων που έχουν ως αντικείμενο τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών μέσα στην οικογένεια (ο "κύκλος της βίας" και η προσέγγιση της "δυσλειτουργικής οικογένειας"), καθώς και την αναφορά των κυριότερων εμπειρικών δεδομένων, σχετικών με τις μεταβλητές του συγκεκριμένου επιπέδου αναφοράς (μεσο-επίπεδο).

3.4α. Η προσέγγιση του κύκλου της βίας

Βασική υπόθεση στην προσέγγιση του κύκλου της βίας είναι η ύπαρξη ιστορικού κακοποίησης στην προσωπικότητα του δράστη, ότι δηλαδή οι δράστες κακοποίησης υπήρξαν οι ίδιοι θύματα παρόμοιας συμπεριφοράς κατά την παιδική τους ηλικία. Συγκεκριμένες ψυχολογικές διαδικασίες, όπως η ταύτιση με τον επιτιθέμενο και η εσωτερίκευση της βίας, συμβάλλουν στη διαγενεακή μεταβίβαση της βίας. Η υπόθεση του κύκλου της βίας, πολύ διαδεδομένη στη σχετική με την κακοποίηση των παιδιών βιβλιογραφία, έχει το έρεισμά της στις θεωρίες της εκμαθημένης συμπεριφοράς²¹⁴.

Τα εμπειρικά στοιχεία που συνηγορούν στην διαγενεακή μεταβίβαση της βίας, παρουσιάζουν εντυπωσιακές διακυμάνσεις και κυμαίνονται από 18 % -70%²¹⁵. Ο υψηλός βαθμός απόκλισης μεταξύ των εμπειρικών δεδομένων σε διάφορες έρευνες μας εισάγει

214. Κοινή υπόθεση των θεωριών της εκμαθημένης συμπεριφοράς είναι ότι η ανθρώπινη (παραβατική ή μη-παραβατική) συμπεριφορά μαθαίνεται. Οι θεωρίες της κοινωνικής εκμάθησης συσχετίζονται: α) με την ανάπτυξη επιθετικότητας ως τρόπου αντίδρασης του ατόμου στην αποστέρηση. Βλ. A.Bandura, *Aggression: a social learning analysis*. Englewood Cliffs. New Jersey, Prentice Hall Inc. 1973 και του ιδίου: *Social learning theory of aggression*, in Knutson J.F. (ed) *The control of aggression*, Chicago, Aldine Publ. Co. 1973, σελ. 201-250, β) με την κοινωνική επιδοκιμασία της επιθετικής συμπεριφοράς Βλ. Berkowitz, L. *Aggression: a social psychological analysis*, N.York, McGraw- Hill, 1962, γ) με το διαφορικό συγχρωτισμό. Βλ. Sutherland, E. and Cressey, D. *Principles of Criminology*, 7th ed. Philadelphia, New York, 1966, σελ. 77 κ.ε. και Sutherland, E. *On analysing crime*, Chicago - London 1973 (Part One: Differential Association, σελ. 5 κ.ε.).

215. Στην έρευνα των Hunter & Kilstrom, με δείγμα 49 γονείς που κακοποιούσαν τα παιδιά τους, μόνο οι 9 υπήρξαν θύματα κακοποίησης κατά την παιδική τους ηλικία, δηλ. ποσοστό 18%, βλ. Hunter, R. and Kilstrom, N. *Breaking the cycle in abusive families*, Amer. J. of Psychiatry, 136: 1320-22, 1979, σε αντίθεση με το ποσοστό των Egeland & Jacobvitz, που ανέρχεται στο 70%, βλ. Egeland, B. and Jacobvitz, D. *Breaking the cycle of abuse*, Child Development, August 1988, vol. 59, no 4: 1080-1088.

στην προβληματική τόσο της θεωρητικής όσο και της μεθοδολογικής τους προσέγγισης. Ωστόσο, ένα μέσο ποσοστό που δείχνει την ύπαρξη ιστορικού κακοποίησης στην προσωπικότητα του δράστη, κυμαίνεται στο 30 % \pm 5%, το οποίο δηλώνει ότι "το 1/3 -1/4 των ατόμων που έχουν κακοποιηθεί σωματικά, σεξουαλικά ή έχουν παραμεληθεί κατά την παιδική τους ηλικία, θα εκθέσουν το παιδί τους σε σε κάποια από αυτές τις μορφές κακοποίησης, ενώ τα υπόλοιπα 2/3 θα παρέχουν σωστή ανατροφή και φροντίδα στα παιδιά τους"²¹⁶. Η ισχυρή σχέση μεταξύ των βιωμάτων βίας και της εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς που στρέφεται κατά των παιδιών, εμπειρικά έχει αποδειχθεί στο θέμα της κακοποίησης παιδιών από τους Gelles²¹⁷, Owens and Straus²¹⁸ και Steinmetz²¹⁹.

Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης, έγιναν απόπειρες ερμηνείας της συμπεριφοράς της μητέρας στις αιμομικτικές οικογένειες. Η σιωπηρή στάση της μητέρας, η αποδοχή της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα-κόρης και η αδυναμία να προστατεύσει την κόρη της υποδηλώνουν μία μορφή ανικανότητας στο να ανταποκριθεί στον κοινωνικά προδιαγεγραμμένο μητρικό της ρόλο, είτε γιατί η ίδια είχε άσχημες σχέσεις με την μητέρα της, είτε γιατί υπήρξε θύμα αιμομιξίας από τον πατέρα της²²⁰.

Ωστόσο, έρευνες ορθά σχεδιασμένες, με μεγάλο δείγμα και ομάδες ελέγχου, δείχνουν ότι η "**υπόθεση της αιμομικτικής καριέρας**" (incest carrier hypothesis) για τις μητέρες δεν επαληθεύεται. "Είναι έκπληξη ότι προηγούμενη εμπειρία αιμομιξίας της μητέρας δεν είναι συχνή στις αιμομικτικές καταστάσεις..."²²¹

216. Kaufman, J. and Zingler, E. *Do abused children become abusive parents?* Amer. J. of Orthopsychiatry, 57(2), April 1987, σελ.186-192.

217. Gelles, R.J. *An exchange/ social control theory*, στο συλλογικό έργο των Finkelhor, Gelles, Hotaling, Straus, *The dark side of families*, Sage, 3rd print. 1984, σελ. 151-165.

218. Owens, D.J. & Straus, M.A. *The social structure of violence in childhood and approval of violence as an adult*, Aggressive Behavior, 1(2), 1975, 193-211.

219. Steinmetz, S.K. *Family Violence*, όπ. παρ.

220. Meiselman, K. *Incest* όπ. παρ. σελ. 114-115.

221. Goodwin, J. *Sexual abuse. Incest victims and their families*. PSG Publishing Comp. Third Printing, 1982, σελ.148.

Τα σημεία κριτικής στην προσέγγιση του κύκλου της βίας εντοπίζονται:

- στο θεωρητικό επίπεδο: Πρόκειται πράγματι, για μιά γραμμική αιτιολογική προσέγγιση της βίας, στα πλαίσια των μονοπαραγοντικών και στατικών ερμηνειών, χωρίς να συνυπολογίζεται η δυναμική αλληλεπίδραση άλλων παραγόντων που επηρεάζουν την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς κατά των παιδιών. Πρόκειται μάλλον για μιά "ψυχολογίζουσα" αναδρομική ερμηνεία της κακοποίησης των παιδιών, που εστιάζει το θέμα της κακοποίησης στην προσωπικότητα του δράστη, παρά στη δυναμική των καταστάσεων. Επίσης, πορίσματα συναφών ερευνών- κυρίως σε κακοποιημένες συζύγους, διαψεύδουν τη βασική υπόθεση του κύκλου της βίας, δείχνοντας ότι οι γυναίκες -θύματα κακοποίησης κατά την παιδική τους ηλικία διέλυναν σε σημαντικά μικρότερο χρόνο τις σχέσεις τους με τους συζύγους που τις κακοποιούσαν, σε σύγκριση με άλλες γυναίκες που ουδέποτε κακοποιήθηκαν κατά την παιδική τους ηλικία²²².

- στο μεθοδολογικό επίπεδο: Η έννοια του "βιαίου περιβάλλοντος" έτσι όπως χρησιμοποιήθηκε στις περισσότερες έρευνες, παραμένει αδιευκρίνιστη και ασαφής. Τα πορίσματα των μελετών περιπτώσεων (case studies) είναι αδύνατο να γενικευτούν γιατί προέρχονται από μικρά και μη-αντιπροσωπευτικά δείγματα, δεν χρησιμοποιούνται ομάδες ελέγχου, εμπεριέχουν περιγραφικά στοιχεία και τέλος δεν χρησιμοποιούνται σταθερά κριτήρια για το είδος της κακοποίησης που υφίσταται το θύμα.

Επιπροσθέτως, αμφισβητείται η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των πηγών, αφού τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στα αρχεία των υπηρεσιών υπόκεινται σε υποκειμενικές κρίσεις και δεν καταγράφονται συστηματικά. Το βασικό ερώτημα που πλήττει την προσέγγιση αυτή είναι η ανυπαρξία στοιχείων, σχετικών με το ποσοστό των ενηλίκων του γενικού πληθυσμού που υπήρξαν θύματα κακοποίησης στο οικογενειακό τους περιβάλλον και το ποσοστό των γονέων που κακοποιούν τα παιδιά τους. Και αντίστροφα δεν υπάρχουν

222. Pagelow, M.D. *Exploring the popular idea of a cycle of violence*, στο *Family Violence*, New York, Praeger, 1984, σελ. 223-257.

στοιχεία για τον πληθυσμό των ενηλίκων που ανατράφηκαν σε μη-βίαιο περιβάλλον, και όμως κακοποιούν τα παιδιά τους.

Οι κίνδυνοι που έχουν επισημανθεί από την αποκλειστική υιοθέτηση της προσέγγισης του κύκλου της βίας, αφορούν: α) τις επιπτώσεις στη συμπεριφορά των θυμάτων κακοποίησης και τον κίνδυνο να εσωτερικεύσουν αυτή την ντετερμινιστική αρχή της μεταβίβασης της βίας, δηλ. ότι σε κάποια στιγμή της ζωής τους θα γίνουν δράστες κακοποίησης²²³ και β) τη χρησιμοποίηση του επιχειρήματος της θυματοποίησης κατά την παιδική ηλικία από τους δράστες κακοποίησης, με στόχο την άρνηση της υπαιτιότητας και της ατομικής ευθύνης για το αδίκημα της κακοποίησης παιδιών. Μιά τέτοια τάση απόδοσης των κινήτρων της πράξης σε συνθήκες του παρελθόντος και η μείωση ή υποβάθμιση της σημασίας της πράξης, αποτελούν συνήθεις πρακτικές των κατηγορουμένων για κακοποίηση παιδιών.

3.4β. Η προσέγγιση της δυσλειτουργικής οικογένειας

Η προσέγγιση αυτή εστιάζεται στη διερεύνηση της "παθολογίας της οικογένειας". Οι φαινομενικά νέες προσεγγίσεις οριοθετούν την έννοια και τα χαρακτηριστικά της δυσλειτουργικής οικογένειας, ως εξής:

α. οι συγκρούσεις μεταξύ των γονέων αποτελούν συστατικά εννοιολογικά στοιχεία της χαοτικής δυσλειτουργικής οικογένειας,

β. παρατηρούνται χαλαροί δεσμοί μεταξύ των μελών της οικογένειας και μειωμένος κοινωνικός έλεγχος των γονέων προς τα παιδιά, με αποτέλεσμα τη σύγχυση ως προς την άσκηση των γονεϊκών ρόλων. Η φροντίδα και ο έλεγχος των παιδιών κρίνονται ανεπαρκείς, και

γ. η χρήση βίας αποτελεί κώδικα επικοινωνίας στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας.

223. Pagelow, M.D. όπ. παρ. 229 κ.ε.

Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης, οι ευθύνες της διαμόρφωσης μιας αιμομικτικής κατάστασης μοιράζονται σε όλα τα μέλη της οικογένειας, τη μητέρα (που περιγράφεται ως ψυχρή, εχθρική απέναντι στο σύζυγο και την κόρη της, διευκολύνοντας στις περισσότερες περιπτώσεις, την δημιουργία της αιμομικτικής σχέσης του συζύγου με την κόρη της), την κόρη (η οποία προκαλεί τον πατέρα και επιδιώκει τη σχέση μαζί του) και φυσικά τον πατέρα (ο οποίος σε περιόδους ανεργίας ή εντόνων προβλημάτων και άγχους διοχετεύει τη σεξουαλικότητά του μέσα στην οικογένεια). Ο όρος "**συμβίωση**" (symbiosis) χρησιμοποιείται για να περιγράψει την παθολογική εξάρτηση των μελών της δυσλειτουργικής οικογένειας, την αδυναμία οριοθέτησης της ατομικότητας των μελών της καθώς και τον ετεροπροσδιορισμό της προσωπικότητάς τους. " Ο πατέρας πιθανόν να χρησιμοποιεί την κόρη του για να ενδυναμώσει την εκτίμηση που τρέφει για τον εαυτό του (self-esteem) ή για να ικανοποιήσει τις σεξουαλικές του ανάγκες, ή ακόμα ως όπλο για να διατηρήσει τον έλεγχο και την κυριαρχία του στην οικογένεια..."²²⁴.

Ουσιαστικά πρόκειται για παραλλαγή της συστημικής προσέγγισης, που αντιμετωπίζει την οικογένεια ως ένα κοινωνικό σύστημα με τη δική του δυναμική. Η αιμομιξία στα πλαίσια της συστημικής προσέγγισης θεωρείται είτε **ως ρυθμιστής** της ενδοοικογενειακής σύγκρουσης, είτε **ως παράγων αποφυγής** της σύγκρουσης²²⁵. Οι μεταβλητές που ερευνώνται στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης, είναι οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων, οι συγκρούσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, η χρήση οινοπνεύματος ή /και τοξικών ουσιών, η παραβατική συμπεριφορά, το άγχος, καθώς και άλλα ψυχολογικά στοιχεία της προσωπικότητας των μελών της οικογένειας. Παράλληλα, η έννοια και ο ρόλος της

224. Kathleen Koch and Carolynne Jarvis, *Symbiotic Mother-Daughter Relationships in Incest Families*, Social Casework, February 1987, σελ. 96 κ.ε. - Bentovim, A. *Understanding the Phenomenon of Sexual Abuse - A Family Systems View of Causation*, στο έργο των Bentovim, A., Elton A., Hildebrand, J., Tranter, M. & Vizard, E. *Child Sexual Abuse within the Family: Assessment and Treatment*, Wright, 1988, σελ.40-58.

225. Ο κυριότερος εκφραστής της συστημικής προσέγγισης στο θέμα αυτό, θεωρείται ο T. Furniss, *Mutual influence and interlocking professional -family processes in the intervention of professionals in families of child sexual abuse*, Child Abuse and Neglect 8, 210-223, 1983, βλ. επίσης A. Bentovim, *Understanding the Phenomenon of Sexual Abuse - A family systems view of causation*, όπ.παρ. σελ. 46 κ.ε.

απομόνωσης της οικογένειας, μόνο στα πλαίσια μιάς συστημικής προσέγγισης είναι δυνατό να ενταχθεί, στο βαθμό που αφορά τις σχέσεις του συστήματος της οικογένειας με άλλα κοινωνικά συστήματα.

Οι μεταβλητές αυτές φαίνεται να έχουν θετική και ευθέως ανάλογη σχέση με τη συχνότητα της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών μέσα στην οικογένεια²²⁶, γεγονός που καθιστά την προσέγγιση της δυσλειτουργικής οικογένειας την επικρατέστερη στη διεθνή βιβλιογραφία.

Ωστόσο, τα πιθανά σημεία κριτικής της συγκεκριμένης προσέγγισης, σε θεωρητικό επίπεδο, αφορούν τον αποσπασματικό χαρακτήρα της οικογενειακής παθολογίας και την προσέγγιση της οικογένειας ως ξεχωριστού και αποκομμένου από την ευρύτερη κοινωνία συστήματος. Η προσέγγιση της "δυσλειτουργικής οικογένειας" μόνο στα πλαίσια της δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών συστημάτων είναι δυνατό να αξιοποιηθεί. Επιπροσθέτως, η στατική και επιδερμική αποτύπωση της χαοτικής οικογένειας, αποτελεί μια μορφή "ανακατασκευής" της πραγματικότητας, αφού προέρχεται από διηγήσεις και αναφορές ήδη στιγματισμένων ατόμων που έχουν εμπλακεί στην αιμομικτική σχέση, με αποτέλεσμα να παραμένει άγνωστο αν τα συστατικά στοιχεία της δυσλειτουργικής οικογένειας αποτελούν **παράγοντες ή συμπτώματα** της αιμομικτικής σχέσης, που συμβαίνει στους κόλπους της.

3.4γ. Μεταβλητές έρευνας- Εμπειρικά δεδομένα

Οι κυριότερες μεταβλητές έρευνας αφορούν τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των οικογενειών, στις οποίες διαπιστώθηκε κακοποίηση παιδιών. Συγκεκριμένα:

226. Mrazek, P.B. *Sexual abuse of children*, Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, Vol.21, No 1, 1980, σελ. 91-95. -Ruth and Henry Kempe, *The nature of intrafamilial abuse: Incest*, στο έργο τους, *The common secret. Sexual Abuse of children and adolescents*, Freeman, 1984, σελ.47- 79.

- Το κοινωνικό στρώμα των οικογενειών φαίνεται να είναι η πλέον συχνά ερευνώμενη μεταβλητή. Τα δεδομένα των case studies δείχνουν αποκλειστική σχεδόν αντιπροσώπευση των χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων (blue collar class) ή των εργατικών τάξεων, ανάλογα με το κριτήριο διάκρισης (εισόδημα, επάγγελμα, βιωτικό επίπεδο κ.α.). Ειδικότερα, σε σχέση με τη **σωματική κακοποίηση** παιδιών φαίνεται ότι υπάρχει **ισχυρή σχέση** μεταξύ κοινωνικού στρώματος και κακοποίησης²²⁷. Συνθήκες, όπως η ανεργία και οι ανεπαρκείς πόροι επιβίωσης αποτελούν παράγοντες που αυξάνουν τις πιθανότητες χρήσης βίας κατά των παιδιών. Αντίθετα, σε σχέση με τη **σεξουαλική κακοποίηση** των παιδιών, η μεταβλητή αυτή εμφανίζεται ανεξάρτητη. Ουματολογικές έρευνες σε δείγματα σπουδαστών και έρευνες κοινότητας δείχνουν ότι περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης προέρχονται από **όλα τα κοινωνικά στρώματα**²²⁸, ενώ η συχνότητα δεν παρουσιάζει αξιόλογες διακυμάνσεις μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων.

Ειδικότερα σε ότι αφορά τις έρευνες για την αιμομιξία, παρατηρείται η ίδια αντιφατικότητα στα εμπειρικά δεδομένα. Έρευνες που επικεντρώνονται στην αιμομικτική πρακτική, δείχνουν υπερ-αντιπροσώπευση των χαμηλών και μεσαίων στρωμάτων (στην έρευνα του H. Maisch το 77% των αιμομικτικών οικογενειών του δείγματος προέρχεται από χαμηλά και μεσαία στρώματα)²²⁹. Αντίθετα οι πιο πρόσφατες προσεγγίσεις για την αιμομιξία επισημαίνουν το "**δημοκρατικό χαρακτήρα**"²³⁰ του **αδικήματος της αιμομιξίας**: "Οι κοινωνικοί, οικονομικοί, θρησκευτικοί, φυλετικοί ή γεωγραφικοί παράγοντες,

227. Pelton L.H. *Child abuse and neglect. The myth of classlessness*, στο έργο του, *The social context of child abuse and neglect*. New York: Human Science Press, 1981, σελ. 23-58.

228. Για συνθετική ανασκόπηση των ερευνών πάνω στο θέμα βλ. Finkelhor, D. High-risk children, στο έργο του, *A sourcebook on child sexual abuse*, Sage 1987, σελ. 67-69. -Peters, S. D. *The relationship between childhood sexual victimization and adult depression among Afro-American and white women*. Doctoral dis. Univ. of California, (Microfilms No 84-28, 555), 1984.

229. H. Maisch, *L'inceste*, Editions Robert Laffont, 1972, σελ. 103 κ.ε. και από τον D. Finkelhor, *Sexually victimized children*, New York, The Free Press, 1979, σελ. 115.

230. Σύμφωνα με την ορολογία της Sandra Butler, *Conspiracy of Silence. The trauma of incest*. Volcano Press, 1978, σελ.28.

δεν έχουν καμμία σχεδόν σχέση με τη συχνότητα της αιμομιξίας...Η μόνη διαφορά είναι ότι η αιμομιξία έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να επισύρει την προσοχή του νόμου όταν εμπλέκονται (σ' αυτή) φτωχά και χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου άτομα..²³¹.

Η προέλευση του δείγματος και η μεθοδολογία των ερευνών φαίνεται να συσχετίζονται και με τα δεδομένα της κατηγορίας αυτής. Στις θυματολογικές έρευνες σε δείγμα σπουδαστών, όπως και στις κλινικές έρευνες, οι πιθανότητες εκπροσώπησης των πολύ χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων είναι περιορισμένες, σε αντίθεση με τις case studies που αφορούν μελέτη αρχαιακού υλικού περιπτώσεων των κοινωνικών υπηρεσιών ή ποιινικές υποθέσεις, όπου τα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα αποτελούν την πλειοψηφία, λόγω συγκεκριμένων πρακτικών του επισήμου κοινωνικού ελέγχου²³².

Επίσης, το πρόβλημα του ορισμού της κοινωνικής τάξης, η πολλαπλότητα και η ασάφεια των κριτηρίων διάκρισης των κοινωνικών στρωμάτων επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το εξαγόμενο προϊόν, δηλ. τα εμπειρικά δεδομένα και πλήττουν τη συγκριτική δυνατότητά τους. Ειδικότερα, πρέπει να εξετασθούν προσεκτικά οι δείκτες ορισμού της κοινωνικής τάξης (εισόδημα, είδος επαγγέλματος, οικονομικοί πόροι της οικογένειας) και να συγκριθούν με δείγμα γενικού πληθυσμού, όπου δεν έχουν διαπιστωθεί περιστατικά αιμομιξίας, για να σκιαγραφηθούν οι διαφορές στην αιμομικτική οικογένεια. Παρόμοιες γενικεύσεις που λαμβάνουν τη μορφή αξιωμάτων -όπως ο διαταξικός χαρακτήρας της αιμομιξίας από τη μία πλευρά ή ο μύθος της αταξικότητας, από την άλλη, δυσχεραίνουν μάλλον παρά διευκολύνουν την οποιαδήποτε αιτιολογική προσέγγιση της αιμομιξίας.

- Η κοινωνική απομόνωση της οικογένειας των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών, υποστηρίζεται από την πλειοψηφία των εμπειρικών δεδομένων.

Τα δεδομένα που αφορούν τη γεωγραφική απομόνωση των αιμομικτικών οικογενειών, είναι αντιφατικά: θυματολογικές αναδρομικές έρευνες δείχνουν ότι υπάρχουν

231. Geiser, R. *Hidden Victims, The sexual abuse of children*, Beacon Press, 1979, σελ. 46.

232. Finkelhor, D. *A sourcebook on child sexual abuse*, Sage Publications, Third Printing, 1987, σελ. 68.

στατιστικά υψηλότερα ποσοστά αιμομιξίας σε αγροτικές περιοχές, ενώ άλλες δείχνουν εντελώς το αντίθετο, ότι δηλ. η πλειοψηφία των περιπτώσεων συμβαίνει στις πόλεις και τα αστικά κέντρα²³³.

Ωστόσο, η κοινωνική απομόνωση των αιμομικτικών οικογενειών, επαληθεύεται από τις περισσότερες έρευνες²³⁴. Η μεταβλητή αυτή εξετάζεται περισσότερο σε σχέση με το σεξουαλικά κακοποιημένο παιδί και λιγότερο με τις κοινωνικές σχέσεις και τα κοινωνικά δίκτυα της οικογένειας μέσα στην οποία συμβαίνει η σεξουαλική κακοποίηση, με αποτέλεσμα να πλανάται το ερώτημα κατά πόσο η απομόνωση αποτελεί αιτιολογικό παράγοντα της κακοποίησης ή αποτέλεσμα, επίπτωση λόγω του φόβου και της απειλής της αποκάλυψης μιάς τέτοιας αιμομικτικής σχέσης.

-Άλλες μεταβλητές σχετικές με αυτή την κατηγορία προσεγγίσεων, είναι η ηλικία, το χρώμα και το φύλο, οι οποίες όμως αφορούν περισσότερο τη φυσική κακοποίηση ή γενικά τη θυματοποίηση των παιδιών και όχι συγκεκριμένα τη σεξουαλική κακοποίηση.

3.5. Κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις της κακοποίησης παιδιών

Κοινό χαρακτηριστικό των προσεγγίσεων της κατηγορίας αυτής, είναι η εναπόθεση της αιτιολογίας της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών, σε μακρο-κοινωνιολογικές παραμέτρους, όπως είναι οι πατριαρχικές δομές και ανισότητα των δύο φύλων (φεμινιστική προσέγγιση), οι κοινωνικές αξίες και η αποδοχή της βίας (υποπολιτισμικές προσεγγίσεις της βίας) και η οργάνωση των κοινωνικών δικτύων αναφορικά με την οικογένεια (θεωρία των κοινωνικών δικτύων, οικολογική προσέγγιση της ενδοοικογενειακής βίας). Αυτές οι ερμηνευτικές απόπειρες αντανακλούν και τις πιο πρόσφατες -χρονολογικά- τάσεις των αιτιολογικών προσεγγίσεων στο χώρο της ενδοοικογενειακής βίας.

233. Miller, P. *Blaming the victim of child molestation: An empirical analysis*, Dissert. Abstracts Intern. (Univ. Microf. No 77-10069) 1976, και Wyatt, G.E., *The sexual abuse of Afro-American and White American Women in childhood*, *Child Abuse and Neglect*, 9, 509-519, 1985.

234. Finkelhor, D. *A sourcebook on child sexual abuse*, οπ.παρ. σελ. 71-72.

Στην κατηγορία αυτή, περιλαμβάνονται και οι μακρο-κοινωνιολογικές ερμηνείες γενικά της βίας, όπως είναι η συστημική προσέγγιση²³⁵, η δομική προσέγγιση²³⁶, η υπο-πολιτισμική προσέγγιση της βίας²³⁷ και η μαρξιστική προσέγγιση²³⁸. Κύριος στόχος των προσεγγίσεων είναι η ερμηνεία πολλαπλών μορφών βίας (ομαδική βία, σωματική / ψυχολογική / σεξουαλική βία κ.α.), ανεξάρτητα από τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν τόσο στο εννοιολογικό περιεχόμενο των επιμέρους μορφών βίας, όσο και στο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο αναφοράς. Αν και η σχέση μεταξύ της βίας ως κοινωνικού φαινομένου και της ενδοοικογενειακής βίας, αποτελεί κοινά αποδεκτή θέση, ωστόσο οι

-
235. Σύμφωνα με τη συστημική προσέγγιση, η οικογένεια ως σύστημα χαρακτηρίζεται: α. από τη **μορφογένεση** (morphogenesis), που αποτελεί μία μορφή θετικής ανατροφοδότησης του οικογενειακού συστήματος, και β. από τη **μορφόσταση** (morphostasis), μία αρνητική ανατροφοδότηση που στοχεύει στη διατήρηση του status quo της οικογένειας και διακρίνεται σε συναινετική (consensual) και αναγκαστική (forced) μορφόσταση. Η συστημική προσέγγιση έχει εφαρμοσθεί περισσότερο στην ερμηνεία της διατήρησης της βίαιης σχέσης παρά στην αιτιολογία της, στη συζυγική κακοποίηση και στην ενδοοικογενειακή βία στο σύνολο των μορφών της. βλ. σχετικά : Giles -Sims, J. *Wife battering: A systems theory approach*. New York, Guildford Press 1983, - Straus, M.A. *A general systems theory approach to a theory of violence between family members*. Social Science Inform. 1973, 12, 105-125, - Bentovim, A. *Understanding the phenomenon of sexual abuse- A family systems view of causation*, οπ.παρ., -Gelles, R. and Maynard, P. *A structural family systems approach to intervention in cases of family violence*, Family Relations, July 1987, vol. 36 : 270-275. -P.C. Alexander, *A systems theory conceptualization of incest*. Family Process, 24, 1985, 79-88.
236. Σύμφωνα με αυτήν, η βία αποτελεί σύμπτωμα της διαφορικής κατανομής του άγχους και της αποστέρησης σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, με αποτέλεσμα αποστερημένες κοινωνικά ομάδες (φτωχές και πολυπληθείς οικογένειες) να εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά βίας. Βλ. Gil, D. *Violence against children: Physical child abuse in the United States*, Cambridge: Harvard Univ. Press, 1970.
237. Κύριοι εκφραστές της, οι Wolfgang & Ferracuti και βασική υπόθεση ότι η διαφορική κατανομή της βίας είναι συνάρτηση και λειτουργία των σχετικών με τη βία πολιτισμικών κανόνων και αξιών. Υψηλότερα ποσοστά βίας επικρατούν σε υποπολιτισμικές οικογένειες ή ομάδες, στα πλαίσια των οποίων οι πρακτικές και οι αξίες της κοινωνικοποίησης είναι συνυφασμένες με τη βία. Wolfgang M.E. & Ferracuti, F. *The subculture of violence: Toward an intergrated theory of criminology*. London, Tavistock, 1967 και Wolfgang, M.E. *Patterns in Criminal Homicide*. Montclair: Patterson & Smith, 1975, σελ. 329 κ.ε.
238. Σύμφωνα με αυτήν η εκδήλωση βίας αποτελεί πολιτικό και οικονομικό φαινόμενο. Πολύ κοντά στη μαρξιστική προσέγγιση βρίσκεται ο **ριζοσπαστικός φεμινισμός** (radical feminism) που θεωρεί την καταπίεση των γυναικών ως αποτέλεσμα όχι μόνο των πατριαρχικών δομών, αλλά κυρίως του καπιταλιστικού συστήματος. βλ. Julia and Herman Schwendinger, *Radical Feminist theory*, στο έργο τους *Rape and inequality*, Sage, 1983, σελ. 77-88, στο οποίο παρατίθεται πλούσια βιβλιογραφία για το θέμα.

ερμηνευτικές απόπειρες της ενδοοικογενειακής κακοποίησης παιδιών, μόλις τα τελευταία χρόνια (από τη δεκαετία του '80 και έπειτα) επηρεάζονται από παρόμοιους μακροκοινωνιολογικούς προβληματισμούς.

Οι καινοτόμες αιτιολογικές της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών προσεγγίσεις είναι η φεμινιστική και η οικολογική προσέγγιση.

3.5.α. Φεμινιστική προσέγγιση

Άμεση απόρροια της ανάπτυξης του φεμινιστικού κινήματος, η φεμινιστική προσέγγιση²³⁹ αποπειράθηκε να ερμηνεύσει τις πολλαπλές μορφές θυματοποίησης των γυναικών, περιλαμβανομένης και της αιμομιξίας. Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις και τάσεις της φεμινιστικής προσέγγισης (ριζοσπαστικός, σοσιαλιστικός και φιλελεύθερος φεμινισμός), τα κύρια σημεία της ερμηνείας της αιμομιξίας, είναι τα εξής:

α. Η αιμομιξία πηγάζει από τις **πατριαρχικές δομές** και την ανισότητα των δύο φύλων. Η ιστορικά συνδεδεμένη έννοια της ιδιοκτησίας της γυναίκας και του παιδιού από τον άνδρα αποτελεί έκφραση αυτής της ανισότητας (των φύλων). Η αιμομιξία αποτελεί την **ακραία έκφραση του κοινωνικά επιβεβλημένου ανδρικού ρόλου**. Μέσα σε μιά τέτοια κοινωνία, οι γυναίκες και τα παιδιά θεωρούνται ως σεξουαλικά αντικείμενα, που εξυπηρετούν τις επιθυμίες των ανδρών²⁴⁰.

β. Οι οικονομικές και φυσικές ανισότητες υπεισέρχονται και στην οικογενειακή σφαίρα, επηρεάζοντας έτσι τις δυνατότητες αντιμετώπισης της αιμομιξίας. Οι μητέρες των σεξουαλικά κακοποιημένων κοριτσιών, είναι οι ίδιες θύματα κακοποίησης από τον σύζυγό

239. Σχετικά με την σημασία της φεμινιστικής προσέγγισης στο χώρο των κοινωνικών επιστημών, βλ. Ruth A. Wallace, *Feminism and Sociological Theory*, Sage, 1989.-Komarovsky, M. *Some reflections on the feminist scholarship in sociology*, *Annu.Rev. Sociol.*,17:1-25, 1991.-Gilligan, C. *In a different Voice*, Cambridge: Harvard Univ. Press, 1982.-Epstein, C. *Deceptive Distinctions: Sex, gender and the social order*, New Haven: Yale Univ. Press, 1988. -Αρτινοπούλου, Β. *Η συμβολή των φεμινιστικών προσεγγίσεων στη σύγχρονη κοινωνιολογική σκέψη*. Πρακτικά European Forum με αντικείμενο: "Οι γυναικείες Σπουδές στην Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Εμπειρία", Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 1993 (υπό έκδοση).

240. Washburne, C.K. *A feminist analysis of child abuse and neglect*, στο συλλογικό έργο των Finkelhor, Gelles, Hotaling and Straus, *The dark side of families*, Sage 1984, σελ.289-292.

τους με πολύ περιορισμένους οικονομικούς πόρους και με έντονη συνεπώς εξάρτηση απ' αυτόν. Από την πλευρά της μητέρας το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο σε μια αιμομικτική σχέση είναι η αίσθηση αδυναμίας να αντιμετωπίσει την κατάσταση. "Οικονομικά εξαρτημένες, κοινωνικά απομονωμένες, με άσχημη συνήθως υγεία και επιφορτισμένες με την ανατροφή πολλών παιδιών, αυτές οι μητέρες δεν είναι σε θέση να απαλλαγούν από την κυριαρχία του άνδρα τους, ούτε να αντιδράσουν στη δική τους κακοποίηση"²⁴¹.

γ. Η αιμομιξία αποτελεί μια από τις μεθόδους καθυπόταξης των γυναικών, από την παιδική τους μόλις ηλικία. " Τα μικρά κορίτσια, όπως ακριβώς και οι μητέρες τους μαθαίνουν από πολύ μικρή ηλικία, να χρησιμοποιούνται ως σεξουαλικά αντικείμενα. Οι λίγες εμπειρίες που τα φέρνουν κοντά στην προδοσία, την έκπληξη, τη ντροπή και την αμηχανία από τα προσφιλή τους πρόσωπα, αποτελούν μιά καλή προπαίδευση στη σιωπή"²⁴².

Στα πλαίσια της φεμινιστικής προσέγγισης, η αιμομιξία αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό φαινόμενο. Η αιμομικτική πρακτική δεν αποτελεί προϊόν ατομικής, αλλά ούτε και οικογενειακής παθολογίας. Αποτελεί **αντανάκλαση των πατριαρχικών δομών** της κοινωνίας, της **άνιση κατανομής δύναμης** μεταξύ ενηλίκων και παιδιών καθώς και της **έλλειψης σεβασμού στο δικαίωμα** των παιδιών για σωματική και πνευματική ολοκλήρωση.

Η **θυματολογική προοπτική** της φεμινιστικής προσέγγισης διαχέεται σε όλα τα σημεία της φεμινιστικής θεωρίας. Είναι όμως ιδιαίτερα εμφανής στη συστηματική ενασχόληση με τις επιπτώσεις της αιμομιξίας στα θύματα. Τα πορίσματα αναδρομικών ερευνών σε δείγματα πορνών, χρηστών τοξικών ουσιών και αλκοολικών, συσχετίζουν τις εμπειρίες κακοποίησης και αιμομιξίας με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς²⁴³.

241. Herman, J. *Father-daughter incest*, Harvard Univ. Press, 1981, σελ. 76.

242. Gager, N. & Schurr, C. *Sexual assault*, στο βιβλίο της Rush, F. *The best kept secret: Sexual abuse of children*, New York: McGraw-Hill, 1980, σελ. 12.

243. Αρτινοπούλου, Β. *Η προβληματική του αιτιολογικού συσχετισμού ανάμεσα σε μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και εμπειρίες παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης*, στο Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, Αθήνα, 1991.σελ. 37-43

Η φεμινιστική προσέγγιση σηματοδοτεί τη συμβολή των κοινωνικών δομών στην αιτιολογία της κακοποίησης παιδιών. Η ιδιαίτερη ενασχόληση των εκφραστών αυτής της προσέγγισης (Russell, D., Hegman J.) με την αιμομιξία, ως την πιο ακραία μορφή άσκησης της πατρικής εξουσίας, επαναφέρει στο προσκήνιο τη βαρύτητα και την ιδιαιτερότητα της αιμομικτικής πρακτικής. Η έρευνα, στα πλαίσια της φεμινιστικής προσέγγισης, επικεντρώνεται στη διερεύνηση της άσκησης των κοινωνικών ρόλων των μελών της οικογένειας. Έτσι, μορφές ενδοοικογενειακής βίας, που παραδοσιακά αποτελούσαν διαφορετικούς ερευνητικούς άξονες, όπως κακοποίηση συζύγου και κακοποίηση παιδιών, στα πλαίσια της φεμινιστικής προσέγγισης αντιμετωπίζονται ενιαία και συνθετικά, αφού αποτελούν παραλλαγές ή όψεις του ίδιου φαινομένου: της **θυματοποίησης των γυναικών**.

Έτσι, ο συνθετικός χαρακτήρας, η θυματολογική προοπτική και η μακρο-κοινωνιολογική ανάλυση, αποτελούν τα καινοτόμα στοιχεία της φεμινιστικής προσέγγισης, που ταυτόχρονα τη διαφοροποιούν από προηγούμενες αιτιολογικές προσεγγίσεις.

3.5β. Οικολογική προσέγγιση

Η βασική υπόθεση της προσέγγισης αυτής, είναι η αμοιβαιότητα και η αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμου και περιβάλλοντος (φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος). Το περιβάλλον του ατόμου και ειδικότερα του παιδιού, λαμβάνεται ως μιά διαδοχή καταστάσεων από το μικρο-περιβάλλον της οικογένειας και της γειτονιάς έως το μακρο-περιβάλλον της κοινωνίας²⁴⁴. Οι έννοιες-κλειδιά της προσέγγισης αυτής είναι το άγχος, η ποιότητα ζωής, οι κοινωνικοί δείκτες, οι ατομικοί και κοινωνικοί πόροι, η κοινότητα και

244. Η διάκριση σε τρία επίπεδα αναφοράς και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση, αποτέλεσε την πρώτη οικολογική προσέγγιση στο θέμα της κακοποίησης των παιδιών από τον J. Belsky. Τα επίπεδα αυτά είναι: το μικρο-σύστημα (οικογένεια), το εξω-σύστημα (γειτονιά, χώρος εργασίας, κοινότητα) και το μακρο-σύστημα (κοινωνικοπολιτισμικές αξίες, κοινωνικοί θεσμοί, αποδοχή της βίας). βλ. σχετικά Belsky, J. *Child Maltreatment*, *Amer Psychologist* 35 (7), 1980, ενώ για την ολοκληρωμένη θεωρητική οικολογική προσέγγιση: James Garbarino, *Human Ecology of Child Maltreatment: A conceptual model for research*, *Journal of Marriage and the family*, Vol. 39, November 1977, σελ. 721-735 και James Garbarino, *An ecological approach to child maltreatment*, στο έργο του Leroy H. Pelton, *The social context of child abuse and neglect*, Human Sciences Press, 1985, σελ. 228-267.

η γειτονιά. Τονίζεται ιδιαίτερα ο ρόλος των **κοινωνικών πόρων** και των **κοινωνικών δικτύων**²⁴⁵ και η σχέση τους με την γεωγραφική αλλά κυρίως την **κοινωνική έννοια** της γειτονιάς²⁴⁶.

Η κακοποίηση των παιδιών προκύπτει από δύο αναγκαίες συνθήκες: α. την **κοινωνικο -πολιτισμική αποδοχή της βίας** και β. την **απομόνωση της οικογένειας από τα βασικά δίκτυα (υπο)στήριξης**, όπως είναι π.χ. η παροχή βοήθειας από τις κοινωνικές υπηρεσίες σε επίπεδο κοινότητας / γειτονιάς. Κοινωνικοί παράγοντες, όπως η φτώχεια και το άγχος που προέρχονται από την ανεπάρκεια των οικονομικών και κοινωνικών πόρων συμβάλλουν στην εμφάνιση της ενδοοικογενειακής βίας. Όταν μάλιστα οικογένειες που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, βρίσκονται συγκεντρωμένες στα ίδια τοπικά πλαίσια (κοινότητα/γειτονιά), επιτείνεται ο **κοινωνικός χαρακτήρας της φτώχειας**. Η οικολογική προσέγγιση ενδιαφέρεται για την κοινωνική βελτίωση των οικογενειών και των ανθρώπων, αλλά κυρίως για τις **οικογένειες και τις γειτονιές υψηλού κινδύνου**.

Η οικολογική προσέγγιση δεν παραμένει μόνο στην αιτιολογία του φαινομένου, αλλά επεκτείνεται και στην αντιμετώπισή του, μέσα από ολοκληρωμένες προτάσεις σχετικές με την κατανομή των κοινωνικών υπηρεσιών στον χώρο της κοινότητας. Ο κύριος στόχος της παροχής βοήθειας των κοινωνικών υπηρεσιών είναι η **πρόληψη**. Το δίκτυο των κοινωνικών υπηρεσιών πρέπει να λειτουργήσει υποστηρικτικά στις οικογένειες υψηλού κινδύνου, προλαμβάνοντας τα κρούσματα κακοποίησης. Επιπλέον επισημαίνεται η αναγκαιότητα **χαρτογράφησης** των περιπτώσεων κακοποίησης, για να υπολογισθεί η

245. Η θεωρία των κοινωνικών δικτύων (δίκτυα αλληλεπίδρασης και δίκτυα ανταλλαγής), θα μπορούσε να εφαρμοσθεί και στον τομέα της ενδοοικογενειακής βίας με στόχο τη διερεύνηση της σχέσης που έχει η κοινωνική απομόνωση της οικογένειας με την κακοποίηση των παιδιών και την ενδοοικογενειακή βία. Σχετικά με τα κοινωνικά δίκτυα, βλ. Milardo, R. *Families and social networks: An overview of theory and Methodology*, στο έργο του ίδιου *Families and social networks*, Sage Publ. 1988, σελ. 13-47. - Blau, P. *Structural Sociology and network analysis: An overview*, στο έργο των P.V. Marsden & N. Lin (Eds), *Social Structure and network analysis*, Sage, 1982

246. Warren, D. *Support systems in different types of neighborhoods*, στο έργο των Garbarino, J. & Stocking, S.H (Eds), *Protecting children from abuse and neglect*. Jossey Bass. 1987, 61-93.

συχνότητα και οι συναφείς μεταβλητές, διευκολύνοντας έτσι τον κοινωνικό σχεδιασμό της πρόληψης.

Στα πλαίσια της οικολογικής προσέγγισης, ευκρινώς διακρίνονται οι επιρροές της θεωρίας της ανομίας, της Γαλλοβελγικής Χαρτογραφικής Σχολής και της Σχολής του Σικάγο. Η συμβολή της αξιολογείται ιδιαίτερα χρήσιμη στον **κοινωνικό σχεδιασμό** και στην **αντιμετώπιση του φαινομένου** της κακοποίησης των παιδιών, σε **κοινοτικό πλαίσιο**.

4. Σύνθετα αιτιολογικά μοντέλα - Παρατηρήσεις

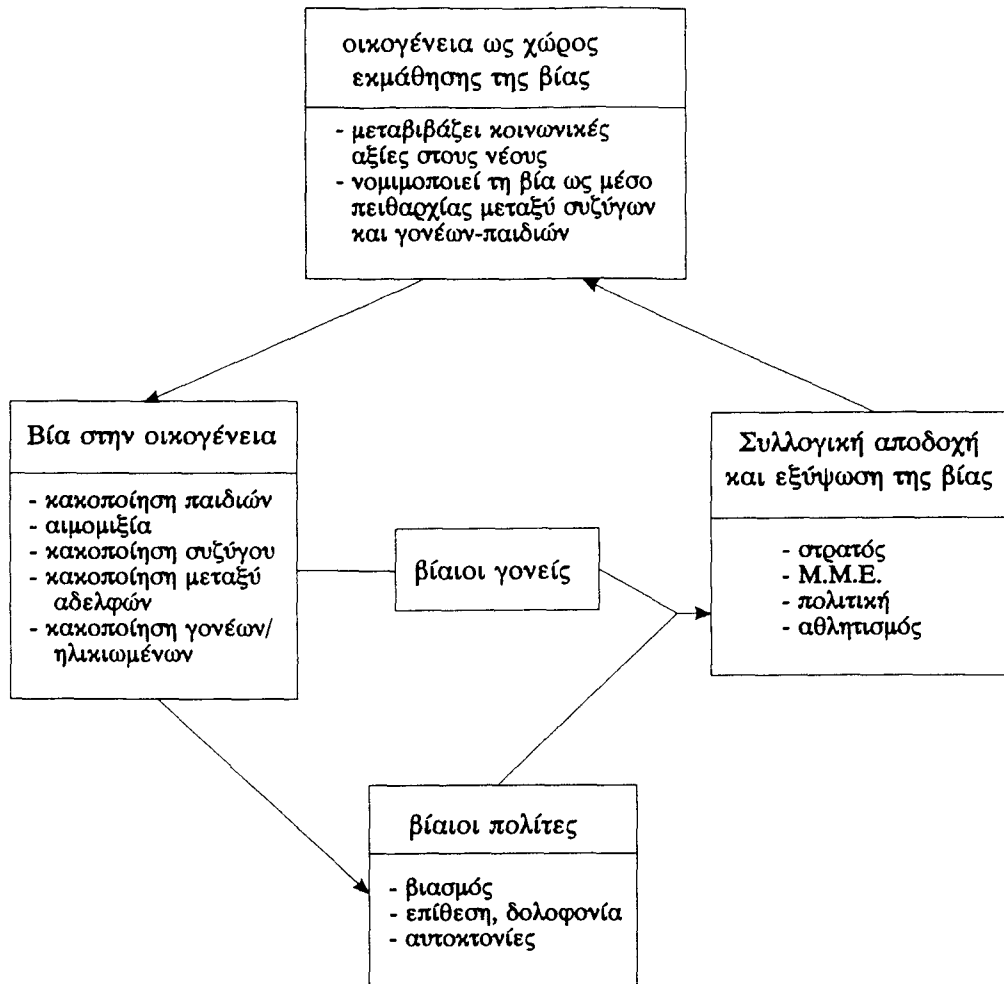
Από την εξέταση των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων της αιμομιξίας και της κακοποίησης των παιδιών προκύπτει ο πολυσύνθετος και πολυδιάστατος χαρακτήρας του φαινομένου και διαφαίνονται οι αδυναμίες και η ανεπάρκεια των αιτιολογικών προσεγγίσεων, που είτε είναι μονοπαραγοντικές, είτε επικεντρώνονται σε ένα μόνο από τα τρία επίπεδα αναφοράς (μικρο-επίπεδο/ άτομο, μεσο-επίπεδο /οικογένεια και μακρο-επίπεδο/ κοινότητα, κοινωνία). Η εξέταση των εμπειρικών, σχετικών με την αιμομιξία και την κακοποίηση δεδομένων, δεν επιτρέπει τη διαμόρφωση μιάς σαφούς εικόνας, τόσο των συμμετεχόντων στην αιμομικτική πράξη, όσο και της οικογένειας στην οποία συμβαίνει η κακοποίηση. Η μοναδική δυνατότητα που διαγράφεται είναι ο εντοπισμός των παραγόντων εκείνων που συσχετίζονται με την αιμομιξία και την κακοποίηση. Η επανάληψη των εμπειρικών δεδομένων και ο δείκτης συσχετισμού τους με το φαινόμενο που εξετάζουμε, μόνο σε **παράγοντες "υψηλού κινδύνου"** είναι δυνατό να οδηγήσουν, παρά σε αιτιολογικούς της αιμομιξίας, παράγοντες.

Ωστόσο, το πρόβλημα παραμένει: δεν αρκεί η αθροιστική και μηχανική παράθεση των παραγόντων εκείνων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιάς αιμομικτικής σχέσης. Η διαπλοκή και η δυναμική αλληλεπίδραση τόσο των παραγόντων²⁴⁷ όσο και των επιπέδων αναφοράς, συγκροτούν το θεμελιακό -σχετικό με την σχέση μεταξύ πράξης/δράσης και κοινωνικής δομής- ερώτημα, για τον τρόπο δηλαδή, με τον οποίο υπεισέρχονται, δρουν και επηρεάζουν οι μακροδομές την ατομικότητα και το αντίστροφο.

Προς αυτή την κατεύθυνση, τα σύνθετα αιτιολογικά μοντέλα επιχειρούν να ερμηνεύσουν την κακοποίηση των παιδιών και την ενδοοικογενειακή βία, μέσα από τη σύνθεση και τη διαπλοκή των διαφορετικών επιπέδων αναφοράς. Το πρότυπο που ακολουθεί, επιχειρεί να προσεγγίσει τη σχέση μεταξύ της βίαιης κοινωνίας και της βίαιης οικογένειας:

247. Υπενθυμίζουμε τον τύπο της δυναμικής αλληλεπίδρασης των αιτιολογικών παραγόντων του J. Leauté: $F_{ολ} = f_1 + f_2 + f_3 \dots f_n$, Βλ. σχετικά, Leauté, J. *Criminologie et science pénitentiaire* Paris, PUF, 1972, σελ. 60 κ.ε.

Η (ΑΝΑ)ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

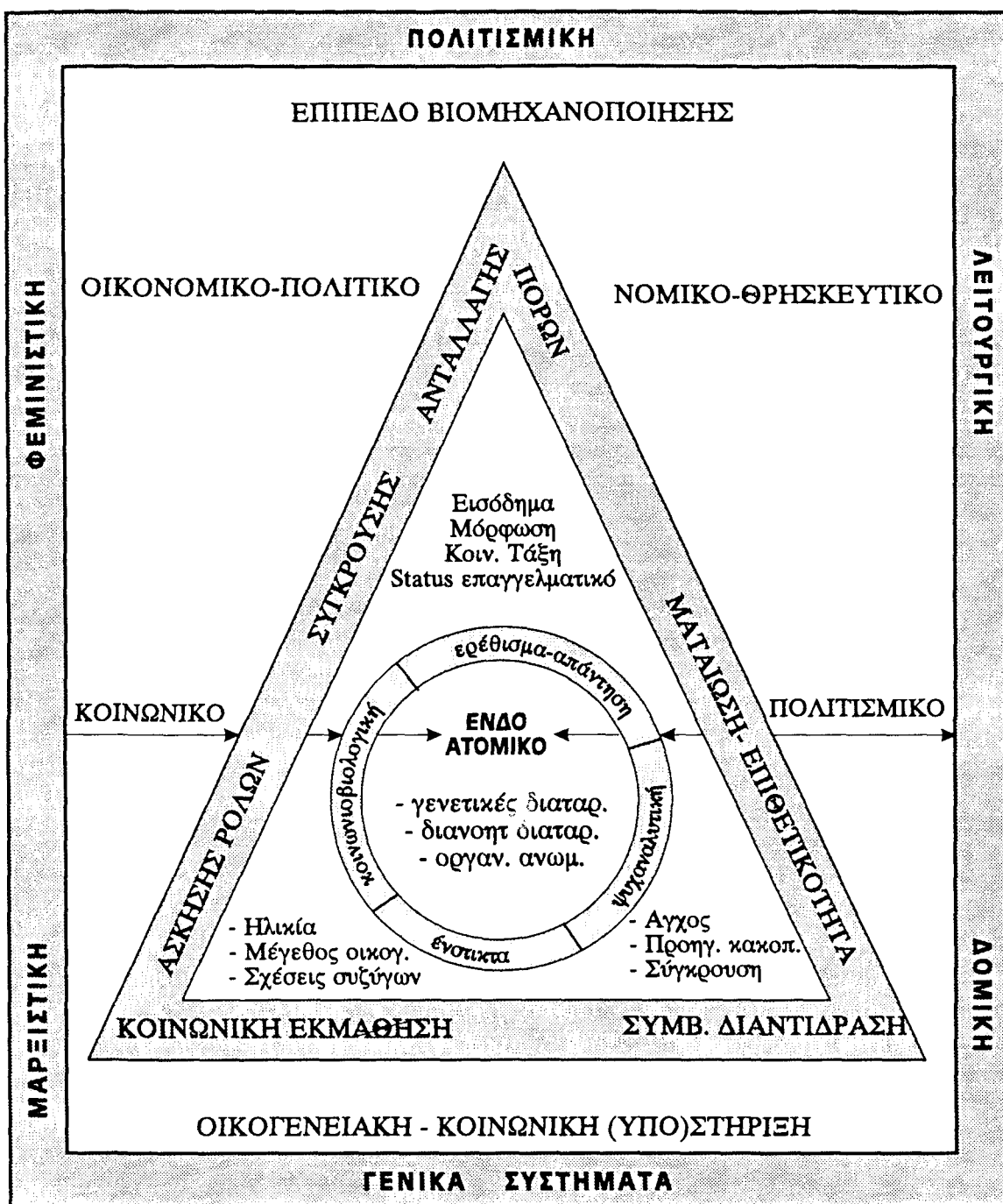
Πηγή: Sussman, M. & Steinmetz, S.K., Handbook of marriage and the family, Plenum Press, 1987, σελ. 755.

Το σχήμα αυτό, αποδίδει την ανατροφοδότηση (feedback) της βίας σε κοινωνικό και οικογενειακό πλαίσιο, αλλά δεν περιλαμβάνει τους συμμετέχοντες στη διαδικασία της ανατροφοδότησης, **παράγοντες κατάστασης** (situational factors).

Η (ανα)παραγωγή της βίας (από την κοινωνία στην οικογένεια και το αντίστροφο) δεν είναι μιά στατική διαδικασία, η οποία διαμορφώνεται από αιτιολογικούς παράγοντες. Αφορά περισσότερο τη **διαπλοκή διαφορετικών επιπέδων** και τη **δυναμική αλληλεπίδραση** μεταξύ των συμμετεχόντων παραγόντων και των καταστάσεων (situations).

- Το παρακάτω πρότυπο, επιχειρεί να συνθέσει τόσο τους αιτιολογικούς της βίας παράγοντες, όσο και τα διαφορετικά επίπεδα αναφοράς. Είναι το "**τρι-επίπεδο πρότυπο της βίας**" (tri-level model of violence)²⁴⁸.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Πηγή: Sussman and Steinmetz, σελ. 760.

248. Sussman and Steinmetz, οπ.παρ. σελ. 760.

Το πρότυπο αυτό, περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των παραγόντων, που έχουν εμπειρικά επισημανθεί. Όμως, ο κίνδυνος της στατικότητας καθώς και της μηχανιστικής και αθροιστικής παράθεσης των παραγόντων, παραμένει. Επιπρόσθετα, οι μεθοδολογικές αδυναμίες των ερευνών πλήττουν την εγκυρότητα των πορισμάτων και την αξιοπιστία των δεδομένων. Έτσι, η συγκρότηση παρόμοιων προτύπων, που επιχειρούν να ερμηνεύσουν την ενδοοικογενειακή βία (ή συγκεκριμένες μορφές βίας στην οικογένεια) στηρίζεται σε αμφισβητήσιμα δεδομένα, τα οποία χρησιμοποιούνται ως συστατικά του προτύπου, στοιχεία.

Τα σχετικά με την ερμηνεία των μοντέλων αυτών προβλήματα, δεν περιορίζονται στον τρόπο συγκρότησης και ερμηνείας των στοιχείων που περιλαμβάνουν. Οι έννοιες και το περιεχόμενο των παραγόντων (κοινωνική τάξη, εκπαιδευτικό επίπεδο, πατριαρχικές δομές, κοινωνικές αξίες κ.α.), έχουν γενικό και αφαιρετικό χαρακτήρα. "Η έννοια κάθε όρου που χρησιμοποιείται εξαρτάται από το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται. Οι λέξεις δεν σημαίνουν κάτι από μόνες τους, προσλαμβάνουν τη σημασία τους από το θεωρητικό σύστημα στο οποίο ανήκουν..."²⁴⁹ Και ακόμα: "στο βαθμό που τα σχήματα, οι έννοιες και τα ταξινομικά συστήματα είναι α-ιστορικά...πρέπει ν' αντικατασταθούν με εργασίες συγκεκριμένες, ιστορικά προσδιορισμένες και να είναι σχετικές με το πλαίσιο στο οποίο παρατηρείται το υπο έρευνα αντικείμενο"²⁵⁰.

249. Feyerabend, P. K. *Problems of empiricism*, στο Colodny, R. (eds), *Beyond the edge of certainty*, Englewood Cliffs, N.York, Prentice- Hall, 1965, σελ.180.

250. Dobash, R.P. & Dobash, E.R. *The context specific approach*, στο έργο των Finkelhor, D., Gelles R., Hotaling G., Straus M., *The dark side of families*, Sage 1984, σελ.261-276.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Από τη διαχρονική (ιστορική) αναδρομή στις θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις της αιμομικτικής πρακτικής και της κακοποίησης του παιδιού, προκύπτουν συμπερασματικά οι παρακάτω παρατηρήσεις:

α. Ο κύριος προβληματισμός όλων των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων της αιμομιξίας, αφορά τη **διερεύνηση της "διαφορετικότητας"** τόσο των ατόμων που συμμετέχουν στην αιμομικτική πρακτική όσο και της οικογένειας στην οποία παρατηρείται. Η διαφορετικότητα αυτή προκύπτει από την καθολικότητα αποφυγής της αιμομιξίας. Η προσβολή του ταμπού της αιμομιξίας (του θεμελιακού κανόνα της κοινωνικής οργάνωσης, της ρύθμισης των σεξουαλικών σχέσεων στα πλαίσια της οικογένειας και της συγκρότησης της προσωπικότητας) προσδίδει ιδιαίτερη και βαρύνουσα σημασία στην αιμομικτική πρακτική. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας και η **καθολική απόρριψη της αιμομικτικής πρακτικής** διευκολύνουν τη χρήση παθολογικών ερμηνευτικών όρων. Η παθολογία που οδηγεί στην αιμομιξία εστιάζεται είτε στο άτομο (ψυχοπαθολογικό και κλινικό πρότυπο), είτε στην οικογένεια (κοινωνικο-ψυχολογικό πρότυπο-δυσλειτουργική οικογένεια), είτε στην κοινωνία (πρότυπο κοινωνικής παθολογίας, με συστατικά στοιχεία την οικονομική και κοινωνική ανισότητα των δύο φύλων, φτώχεια και ανομία).

Στα πλαίσια της διαχρονικής εξέτασης των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων της αιμομιξίας, παρατηρείται **μετατόπιση μόνο ως προς τους άξονες και το αντικείμενο της παθολογίας** (από το άτομο στην κοινωνία) και όχι **αμφισβήτηση καθεαυτής της παθολογικής προοπτικής**. Επικρατεί το θετικιστικό "παράδειγμα"²⁵¹ της σχέσης αιτίου -αιτιατού.

β. Η μετατόπιση αυτή, στην οποία συνέβαλε ουσιαστικά το κίνημα κατά της κακοποίησης παιδιών δεν είναι ανεξάρτητη από την εξέλιξη των κοινωνιολογικών γενικά και των εγκληματολογικών ειδικότερα, θεωρητικών τάσεων και προσεγγίσεων. Οι άξονες αυτής της μετατόπισης αφορούν :

251. Kuhn, T. *The structure of scientific revolutions*. Univ. of Chicago Press, 1962, 43-51.

1. τον εννοιολογικό προσδιορισμό της αιμομικτικής πρακτικής. Ο όρος αιμομιξία, αποφορτίζεται και μετατρέπεται σε ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση. Το έννομο αγαθό που προστατεύεται δεν είναι πλέον η ευγονικότητα, αλλά η προστασία **θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού**, ενώ η σχέση των εμπλεκόμενων μερών παύει να είναι αποκλειστικά βιολογική και γίνεται **κοινωνική**. Είναι πλέον οι κοινωνικές θέσεις και η άσκηση των κοινωνικών ρόλων, που θεωρείται ότι προσδιορίζουν την αιμομικτική σχέση (έτσι ο πατριός ή ο φίλος της μητέρας ή οποιοσδήποτε έχει την πατρική εξουσία όταν συνάπτει σχέση με την κόρη, θεωρείται αιμομίκτης, ανεξάρτητα από το βιολογικό δεσμό),

2. στην **αιτιολογία του φαινομένου**, από την εξατομικευμένη προσέγγιση της υπευθυνότητας του δράστη, το ερευνητικό ενδιαφέρον μετατοπίζεται στη **συμβολή των κοινωνικών δομών και των κοινωνικών αξιών**, και

3. στην **ενασχόληση με το θύμα**, είναι χαρακτηριστικό το πέρασμα από το "ένοχο θύμα" στο "πολιτισμικά νομιμοποιημένο θύμα" και από την "λειτουργική υπευθυνότητα του θύματος" στην "υπευθυνότητα της πολιτείας απέναντι στο θύμα"²⁵².

252. Fattah, E. *Victimologie: Tendances récentes*, *Criminologie*, 1980, σελ. 6-36.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.

"ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ"

1. ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

1.1. Καταστάσεις: γενικά.

Στα πλαίσια των μικρο-κοινωνιολογικών προσεγγίσεων και κυρίως των προσεγγίσεων της συμβολικής διαντίδρασης (symbolic interactionism), ο όρος "κατάσταση" (situation) αποτελεί ένα κρίσιμο σημείο αναφοράς. Η έννοια, η χρήση και η ερμηνεία του όρου "κατάσταση" ανάγεται σε συγκεκριμένες φιλοσοφικές τάσεις προσέγγισης της πραγματικότητας²⁵³. Το εννοιολογικό περιεχόμενο της κατάστασης είναι ευρύ και περιλαμβάνει διάφορες όψεις: από την κατάσταση ως μια διαδικασία στην οποία εμπλέκεται ενεργά το δρών υποκείμενο (actor)²⁵⁴ μέχρι τον αντικειμενικό και δομικό χαρακτήρα των καταστάσεων, ότι δηλ. οι τελευταίες συνιστούν μικρά συστήματα οργανωμένων δραστηριοτήτων που έχουν τις δικές τους διαδικασίες και κανονισμούς²⁵⁵.

Παρά το εύρος των εννοιολογικών - σχετικών με την κατάσταση - παραμέτρων²⁵⁶, θα επιχειρήσουμε να ορίσουμε την "κατάσταση" στα πλαίσια της μελέτης της αιμομικτικής πρακτικής, με ένα χρηστικό, λειτουργικό ορισμό (operational definition).

253. Όπως ο πραγματισμός και η φαινομενολογία.

254. H. Blumer, *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, 1969, 1-60.

255. Σύμφωνα με τη δομική προσέγγιση των καταστάσεων, όπως διατυπώθηκε από τον E. Goffman, ο οποίος ενδιαφέρθηκε κυρίως για τις δομές που "αθέατα" κυβερνούν τις καταστάσεις. βλ. E. Goffman, *The neglected Situation*, στο έργο του P. P. Gigliogi (ed) *Language and Social Context*, Harmondsworth, Penguin, 1972, σελ. 62, και γενικότερα E. Goffman, *Frame Analysis. An Essay on the Organisation of experience*, New York, Harper and Row, 1974

256. Όπως είναι π.χ. ο "καταστασιακός χαρακτήρας της ερμηνείας" (situational character of meaning), που ανάγει την κατάσταση σε αξιοσημείωτο αλληλεπιδραστικό παράγοντα (στα πλαίσια της άμεσης αλληλεπίδρασης σύμφωνα με την προσέγγιση της συμβολικής διαντίδρασης), η "παραμελημένη κατάσταση" (neglected situation) του E. Goffman, η αρχή της

Τα χαρακτηριστικά στοιχεία ενός τέτοιου ορισμού της κατάστασης είναι:

α. ο **δυναμικός χαρακτήρας της κατάστασης**, που αναφέρεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ υποκειμένου/ων και περιβάλλοντος. Η κατάσταση είναι ένα μικρο-πεδίο δυναμικής αλληλεπίδρασης,

β. ο **σύνθετος χαρακτήρας της κατάστασης**. Στο δυναμικό πεδίο της κατάστασης υπεισέρχονται οι κοινωνικές αξίες των υποκειμένων²⁵⁷, καθώς και η ανάληψη, εκτέλεση και ερμηνεία των κοινωνικών τους ρόλων²⁵⁸. Η κατάσταση περιλαμβάνει διαδικασίες που αγγίζουν πολλαπλά επίπεδα της κοινωνικής πραγματικότητας,

γ. ο **μοναδικός χαρακτήρας των καταστάσεων**. Οι καταστάσεις δεν επαναλαμβάνονται ποτέ με τον ίδιο τρόπο, λόγω του δυναμικού και σύνθετου χαρακτήρα τους. "Κάθε κατάσταση είναι λιγότερο ή περισσότερο καινούργια στο βαθμό που περιλαμβάνει νέες ανθρώπινες δραστηριότητες, διαφορετικά συνδυασμένες μεταξύ τους..."²⁵⁹. Το χαρακτηριστικό της **αλληλουχίας των καταστάσεων**, συμβάλλει τόσο στο δυναμικό, όσο και το μοναδικό χαρακτήρα των καταστάσεων,

"μεθοδολογικής καταστασιοποίησης" (methodological situationalism) σύμφωνα με τον όρο της Knorr-Cetina, στα πλαίσια της οποίας τα μακρο-φαινόμενα μεταβιβάζονται ή ανάγονται σε μικρο-καταστάσεις. Βλ. Gonos, G. "Situation" versus "frame": The "interactionist" and the "structuralist" analyses of everyday life. Amer. Sociol. Review 1977, Vol 42 (December): 854-867, Elzbieta Halas, *The Contextual Character of Meaning and the Definition of the Situation*, στο έργο του Norman K. Denzin, *Studies in Symbolic Interaction*, vol. 6, 1985, JAI Press, Inc., σελ.156-164, Knorr-Cettina, K. *The Micro -Social Order, Towards a Reconception*, στο Nigel Fielding, *Action and Structure*, Sage Publ. 1988, σελ. 21-53. - Denzin, N.K. *Symbolic Interactionism and Ethnomethodology: A proposed synthesis*, Amer. Soc. Review 34, 1969, 922-934. -Miller, R.W. *Methodological Individualism and Social Explanation*, Philosophy of Science, 45, 1978, 387-414. -Jeffrey C. Alexander, *The new theoretical movement*, στο Neil Smelser (ed), *Handbook of Sociology*, Sage, 1987, σελ. 77-101.

257 R. Munch, *The interpenetration of Microinteraction and Macrostructures in a Complex and Contingent Institutional Order*, στο συλλογικό έργο των J. Alexander, B. Giesen, R. Munch, N. Smelser, *The micro -macro link*, Univ. of California Press, σελ.319-336

258 Για την ερμηνευτική κατανόηση των κοινωνικών ρόλων των συμμετεχόντων στις καταστάσεις και τη σημασία της πράξης, βλ. Turner, R. *Role taking. process versus conformity*, σελ. 20-37, στο A. Rose (ed) *Human Behavior and Social Process: An interactionist Approach* London, Routledge and Kegan Paul, 1977.

259 Stebbins, Robert, A. *A theory of the definition of the situation*, The Canadian Review of Sociology and Anthropology 4: 148-64, 1967, σελ. 154.

δ. η **διαφορική αξιολόγηση και ερμηνεία των καταστάσεων** από τα υποκείμενα. Η υποκειμενικότητα της κατάστασης συνδέεται με τη βιωματική εμπειρία της κατάστασης από το υποκείμενο²⁶⁰, ενώ η αντικειμενικότητα της κατάστασης ορίζεται ως προς την οντότητά της, ότι δηλ. οι καταστάσεις συνιστούν:

ε. **μιά sui generis πραγματικότητα**, χωρίς όμως να μπορούμε να προβλέψουμε τη δυναμική και την οργάνωσή της, μόνο από τις δραστηριότητες των συμμετεχόντων στην κατάσταση αυτή. Οι καταστάσεις δεν είναι αδόμητες και δεν υπάρχουν μόνο ως βιωματικές ή νοητικές διεργασίες. Συνιστούν πεδία της κοινωνικής και συμβολικής πραγματικότητας, και

στ. ο **παρεμβαλλόμενος ρόλος των καταστάσεων στην πράξη** (action), ο οποίος διαφαίνεται αφενός στον αναγώγιμο χαρακτήρα των καταστάσεων, ότι δηλ. οι μακροδομές ανάγονται σε μικροδομές μέσω των καταστάσεων και αφετέρου στο **διαμορφωτικό χαρακτήρα** των καταστάσεων (αφού αποτελούν sui generis πραγματικότητα) ως παραγόντων αλληλεπίδρασης (στα πλαίσια των διαδικασιών διαντίδρασης).

Έτσι, η έννοια της κατάστασης χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία ως ο **συνδετικός κρίκος (link) μεταξύ των μακρο- και μικροδομών**.

Υποθέτουμε ότι η κατάσταση δεν αποτελεί μόνο πεδίο δυναμικής αλληλεπίδρασης, στο βαθμό, που η ίδια η κατάσταση παρεμβάλλεται και συμμετέχει, ως αναπόσπαστο στοιχείο αυτής της δυναμικής αλληλεπίδρασης.

260 Σε αυτό το σημείο αναφέρεται η κλασική πλέον πρόταση: "αν οι άνθρωποι ορίζουν τις καταστάσεις ως πραγματικές τότε είναι πραγματικές ως προς τις συνέπειες τους", Thomas, W.& Thomas D.S. *The child in America: Behavior Problems and Programs*. New York, Knopf, 1928, σελ. 572.

1.2. Έννοια και διάκριση των αιμομικτικών καταστάσεων

Οι θεωρητικές και μεθοδολογικές αδυναμίες των αιτιολογικών της αιμομικτικής πρακτικής προσεγγίσεων (εξηγητικά πρότυπα στατικά -μονοπαραγοντικά ή σύνθετα -ολιστικά), οι ιδιομορφίες της αιμομικτικής πρακτικής (μακρόχρονη διάρκεια, αιματολογική συγγένεια μεταξύ θύματος και δράστη κ.α.) σε σχέση με τις πραγματικές και συμβολικές διαστάσεις του ταμπού της αποφυγής της αιμομιξίας, καθώς και η αναγκαιότητα υιοθέτησης μιάς δυναμικής αλληλεπιδραστικής προσέγγισης, είναι οι λόγοι που υπαγορεύουν τη χρησιμοποίηση αυτής της έννοιας της "κατάστασης" (με τα χαρακτηριστικά που ήδη περιγράψαμε), προκειμένου να αποδοθεί η δυναμική της αιμομικτικής πρακτικής, σε μιά απόπειρα "αναδόμησης" του αντικειμένου.

Μέσα από την περιγραφή των αιμομικτικών καταστάσεων επιχειρούμε να αναγάγουμε την κοινωνιολογική ανάλυση σε επιμέρους επίπεδα (ή καλύτερα πεδία) αλληλεπίδρασης με στόχο τον εντοπισμό των παραγόντων και των διαδικασιών εκείνων, που συμβάλλουν στην εκδήλωση, διατήρηση και τέλος στην αποκάλυψη της αιμομικτικής πρακτικής. Μιά τέτοια προσέγγιση δεν έχει τον χαρακτήρα της αιτιολογίας, παρά μόνο της περιγραφής και αποτύπωσης των πολύπλοκων και δυναμικών διαδικασιών που χαρακτηρίζουν την αιμομικτική πρακτική. Έτσι, η αναγκαιότητα της **φαινομενολογικής προσέγγισης**, προκύπτει τόσο από τις ιδιαιτερότητες του υπό εξέταση αντικειμένου όσο και από τα θεωρητικά αδιέξοδα των αιτιολογικών προσεγγίσεων που έχουν μέχρι σήμερα επιχειρηθεί.

Η αιμομιξία συνιστά έγκλημα κατ' εξακολούθηση και η αιμομικτική πρακτική -όπως δείχνουν τα εμπειρικά δεδομένα, διαρκεί 3-4 περίπου χρόνια. Έτσι, εκτός από την αλλαγή αντικειμενικών στοιχείων (όπως π.χ. είναι οι ηλικίες δράστη -θύματος), παρατηρείται και η δυναμική διαμόρφωση νέων καταστάσεων (στα πλαίσια της αλληλουχίας των καταστάσεων), που χαρακτηρίζουν την αιμομικτική πρακτική.

Η χρονική διάσταση που υπεισέρχεται στη μελέτη των αιμομικτικών καταστάσεων δεν εκτιμάται ως ανεξάρτητη παράμετρος, αλλά συσχετίζεται με τη δυναμική αλληλεπί-

δραση των προσδιοριστικών εκείνων παραγόντων που συμβάλλουν στην εκδήλωση, διατήρηση και αποκάλυψη της αιμομικτικής πρακτικής.

Διακρίνουμε τις αιμομικτικές καταστάσεις σε **προ-αιμομικτικές, κυρίως αιμομικτικές και μετα-αιμομικτικές**. Μια τέτοια διάκριση, στηρίζεται σε εμπειρικές διαπιστώσεις ή περιγραφές της αιμομικτικής πρακτικής, ενώ δεν αποτελεί ένα καθολικό σχήμα στο οποίο εντάσσονται όλες οι περιπτώσεις αιμομιξίας.

2. Η ΠΡΟ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

2.1. Ο ορισμός της αιμομικτικής πράξης ως κριτηρίου διάκρισης προ-αιμομικτικής και κυρίως αιμομικτικής κατάστασης.

Η σημασία του ορισμού της αιμομικτικής συμπεριφοράς διαφαίνεται κρίσιμη τόσο για τις θεωρητικές όσο τις εμπειρικές προσεγγίσεις. Εκτός από τις διαφορικές εννοιολογικές προσεγγίσεις του ταμπού της αποφυγής της αιμομιξίας, το πρόβλημα του ορισμού υπεισέρχεται και στις νομοθετικές ρυθμίσεις διαφόρων χωρών.

Οι ορισμοί της αιμομικτικής συμπεριφοράς²⁶¹ διαφοροποιούνται στο χρόνο²⁶² και στο χώρο²⁶³.

Τα ερωτήματα που προκύπτουν από τις διαφοροποιήσεις αυτές, αφορούν το έννομο προστατευόμενο αγαθό²⁶⁴, την εκδήλωση ή όχι της συναίνεσης του θύματος²⁶⁵ και το όριο της ηλικίας του θύματος²⁶⁶.

261. Sagarin, Edward, *Incest Problems of definition and frequency*, Journal of Sex Research 13,2, 1977, (126-135).

262. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις μετά το κίνημα κατά της κακοποίησης των παιδιών, Βλ. υποσημ. 193, και C. Debuyst et A. Patsalides, *L'inceste*, στο *Les perversions et les infractions sexuelles*, Univ. Catholique de Louvain, Publication de l' Ecole de Criminologie, 1968-69, 157-208.

263. Παρατηρείται έντονη διαφοροποίηση όχι μόνο μεταξύ ευρωπαϊκών και αγγλοσαξωνικών ποινικών ρυθμίσεων σχετικών με την αιμομιξία, αλλά και στο ίδιο το αγγλοσαξωνικό δίκαιο από χώρα σε χώρα (π.χ. πολιτείες της Β. Αμερικής).

264. Είναι η προστασία της ευγονικότητας (βιολογικό υπόβαθρο του ταμπού της αιμομιξίας), η ηθική ακεραιότητα και η διαφύλαξη της αγνότητας της οικογένειας ή η προστασία του δικαιώματος του παιδιού για ομαλή ψυχική και σωματική ανάπτυξη; Οι νομικές ρυθμίσεις που ορίζουν την αιμομιξία με βάση την αιματολογική συγγένεια και την συνουσία προστατεύουν την ευγονικότητα και την αγνότητα της οικογένειας, ενώ η διεύρυνση του ορισμού με άξονα την άσκηση του κοινωνικού ρόλου του γονέα, προϋποθέτει την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών

265. Σχετικά με τη συναίνεση του παιδιού σε σεξουαλικές δραστηριότητες με ενήλικες, υποστηρίζεται ότι λόγω της ηλικίας του και της κοινωνικής του θέσης, δεν έχει τη δυνατότητα επιλογής και κατ'επέκταση αδυνατεί να συναινέσει, βλ. σχετικά Finkelhor, D *What's wrong with sex between adults and children? Ethics and the Problem of Sexual Abuse*, Amer J of Orthopsychiatry 49 (4), 1979, 692-697, και για τον αντίλογο, δηλ. για την αναγνώριση του δικαιώματος των παιδιών στην ελεύθερη επιλογή των ερωτικών τους συντρόφων, βλ. Constantine, L. L. *The sexual rights of children: Implications of a radical perspective*, στο *Love and Attraction*, Pergamon, 1979, σελ. 503-508. Βλ. επίσης για την ηλικία και τις προϋποθέσεις

Από την ανάλυση των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων σχετικά με το ταμπού της αποφυγής της αιμομιξίας και της αιτολογίας της αιμομικτικής πρακτικής, που προηγήθηκε (κεφ. I και II), αναδύθηκαν οι ιδιαιτερότητες του θέματος της αιμομιξίας σε σχέση με άλλες μορφές κακοποίησης του παιδιού. Συγκεκριμένα, τα σημεία διαφοροποίησης και οι ιδιαιτερότητες της αιμομιξίας, εντοπίζονται:

α. ως προς το ταμπού: Η αποφυγή της αιμομιξίας αποτελεί συστατικό θεμελιακό στοιχείο οποιασδήποτε μορφής κοινωνικής οργάνωσης, οργάνωσης της οικογένειας και δόμησης της προσωπικότητας, σε αντίθεση με το ταμπού της απαγόρευσης των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ενηλίκων και παιδιών, που αφορά μόνο την απαγόρευση της παιδοφιλικής συμπεριφοράς, την κοινωνική ρύθμιση της σεξουαλικότητας και μέρος του ταμπού της αιμομιξίας.

Επιπροσθέτως, υπάρχουν χαρακτηριστικά του ταμπού αποφυγής της αιμομιξίας που είναι μοναδικά, όπως π.χ. το βιολογικό στοιχείο (που αφορά τόσο τον βιολογικό/αιματολογικό δεσμό μεταξύ θύματος και δράστη, όσο και τις επιπτώσεις από τα παιδιά που προέρχονται από αιμομικτικές ενώσεις), η καθολικότητα αποφυγής της αιμομιξίας, η έντονη κοινωνική αποδοκιμασία και η αυστηρότητα των κοινωνικών και ποινικών κυρώσεων.

β. ως προς τα χαρακτηριστικά της πράξης, η σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού ενδέχεται να προέλθει από πρόσωπο άγνωστο στο θύμα, σε αντίθεση με την αιμομιξία

της συναίνεσης την εισήγηση του M.H. Horstkotte, *L' âge et les conditions du consentement dans le domain sexuel*, στη 15η Διάσκεψη του Συμβουλίου της Ευρώπης: *Comportements et attitudes sexuels et leurs implications sur le droit pénal*. Strasbourg 1984, σελ.183-227.

266. Παρατηρούνται πολλές -νομοθετικές κυρίως -μετατροπές στο όριο ηλικίας των θυμάτων, το οποίο είναι κυμαίνεται από 14-18 ετών. Στη Σουηδία για τη σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης το όριο ηλικίας της κόρης είναι 18 ετών, σε αντίθεση με τη σχέση μεταξύ αδελφών που αποτελεί ποινικό αδίκημα μόνο στην περίπτωση που τα αδέλφια είναι μικρότερα των 14 ετών. Στην Αγγλία, σε μερικές Πολιτείες της Αμερικής και την Ολλανδία το όριο ηλικίας για τη σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης είναι 17 ή 18 ετών, ενώ η ποινικοποίηση της αιμομιξίας μεταξύ αδελφών ισχύει μέχρι το 21ο έτος, βλ. M.K. Daugherty, *The crime of incest against minor child and the states' statutory responses*. οπ.παρ.- Mitra, Ch. *Judicial Discourse in Father-Daughter Incest Appeal Cases*, Intern. Journal of Sociology of Law, 1987, 15 : 121-148.

όπου ο δράστης είναι πρόσωπο στενά συνδεδεμένο με το θύμα σε μιά σχέση που έχει τα χαρακτηριστικά της **εξουσίας** (πατρική εξουσία), της **απόλυτης εμπιστοσύνης**, της οικονομικής και συναισθηματικής **εξάρτησης** του θύματος από το δράστη.

Ως προς την διάρκεια της σχέσης, η σεξουαλική κακοποίηση είναι πολύ πιθανό να αφορά μία και μοναδική σεξουαλική πράξη, σε αντίθεση με την αιμομιξία που αποτελεί ένα **κατ'εξακολούθηση έγκλημα**, με μέση διάρκεια τρία περίπου χρόνια. Ως εκ τούτου, οι επιπτώσεις στο θύμα (ψυχικός τραυματισμός και κοινωνική λειτουργικότητα) είναι συνδεδεμένες με το πλαίσιο και τις συνθήκες της σεξουαλικής παραβίασης.

Αυτές οι ιδιαιτερότητες της αιμομιξίας, αποτελούν το αφετηριακό σημείο για τις εξής βασικές διαπιστώσεις:

1) τη **διαφορική κοινωνική σημασία** της αιμομιξίας σε σχέση με με άλλες μορφές (σεξουαλικής) κακοποίησης του παιδιού,

2) την **ιδιαιτερότητα των διαδικασιών του περάσματος στην αιμομιξική πράξη**, που προϋποθέτει τη ρήξη του "φράγματος της αιμομιξίας" (*barrière de l'inceste*), και

3) τη **διαφορική κοινωνική αντίδραση** στις δύο μορφές σεξουαλικής παραβίασης (ως προς την παρέμβαση του ατύπου και επισήμου κοινωνικού ελέγχου και κατ'επέκταση ως προς την αντιμετώπιση και τον χειρισμό των περιπτώσεων αιμομιξίας από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου).

Έτσι, ο οποιοσδήποτε ορισμός της αιμομιξίας, θα πρέπει να εμπεριέχει αυτές τις ιδιαιτερότητες της αιμομιξικής πρακτικής. Σε αυτήν ακριβώς την κατεύθυνση εστιάζεται και η σημασία της διάκρισης μεταξύ "**πραγματικής**" και "**θεσμοθετημένης**" αιμομιξίας (*true /statutory incest*)²⁶⁷. Από την άλλη πλευρά, η προσασία των δικαιωμάτων του

267. Ο όρος "πραγματική αιμομιξία" (που χρησιμοποιήθηκε πρώτα από τον Maisch) προϋποθέτει την ύπαρξη αιματολογικής συγγένειας μεταξύ θύματος και δράστη και την τέλεση ολοκληρωμένης σεξουαλικής πράξης (όχι ασελγείς πράξεις), σε αντίθεση με την ευρύτητα του όρου "θεσμοθετημένη" αιμομιξία, που περιλαμβάνει και τις εξ αγχιστείας σεξουαλικές σχέσεις (και τις σχέσεις μεταξύ πατρικού και κόρης, ή πατέρα και υιοθετημένου παιδιού) και αφορά περισσότερο τα κωλύματα γάμου. Η διάκριση αυτή εμπεριέχεται στις νομοθετικές ρυθμίσεις πολλών χωρών και στον ελληνικό ποινικό κώδικα, αφού για τη στοιχειοθέτηση του

παιδιού²⁶⁸ αποτελεί το κοινό υπόβαθρο τόσο της αιμομιξίας, όσο και της κακοποίησης του παιδιού.

Εκτιμώντας αυτές τις δύο παραμέτρους του προβλήματος στα πλαίσια μιάς συνθετικής και δυναμικής προσέγγισης, διαπιστώνουμε ότι το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη (συνουσία /πραγματική αιμομιξία) ή στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση, προϋποθέτει ένα προηγούμενο στάδιο με χαρακτηριστικά τη **διοχέτευση της σεξουαλικότητας του δράστη μέσα στην οικογένεια, την επιλογή του σεξουαλικού αντικειμένου, τις ευκαιρίες και τους τρόπους προσέγγισης του θύματος με ασελγείς πράξεις**. Στάδιο που συγκροτεί ένα δυναμικό υπόβαθρο για το πέρασμα στην κυρίως αιμομικτική πράξη²⁶⁹. Το στάδιο αυτό, είναι η **προ-αιμομικτική κατάσταση** (με όλα τα χαρακτηριστικά των καταστάσεων που έχουμε ήδη περιγράψει), η οποία εντάσσεται στην **ευρύτερη προοπτική των προ-εγκληματικών καταστάσεων**.

Επομένως, με **κριτήριο διάκρισης** την ολοκλήρωση της σεξουαλικής σχέσης και συνεπώς το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη (συνουσία), το οποίο αποτελεί ουσιαστικό²⁷⁰ και όχι τυπικό λόγο (αφού αγγίζει το βιολογικό υπόβαθρο του ταμπού της αιμομιξίας), διακρίνουμε την προ-αιμομικτική από την κυρίως αιμομικτική κατάσταση.

εγκλήματος της αιμομιξίας, απαιτείται βιολογική σχέση μεταξύ ανιόντων και κατιόντων και η τέλεση της συνουσίας (άρθρο 345 Π.Κ.), ενώ άλλες ασελγείς πράξεις μεταξύ συγγενών υπάγονται σε άλλη ποινική διάταξη (άρθρο 346 Π.Κ. περί ασέλγειας μεταξύ συγγενών).

268. Έτσι όπως προβλέπεται από τον Ο.Η.Ε., στα πλαίσια τόσο της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού (ειδικά η δεύτερη και ένατη αρχή, που αφορούν την ομαλή φυσική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού καθώς και την προστασία τους από κάθε μορφή παραμέλησης και εκμετάλλευσης, αντίστοιχα), όσο και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρο 19 που αφορά την προστασία των παιδιών από κάθε μορφή βίας και το άρθρο 34 που επικεντρώνεται στην προστασία τους από τη σεξουαλική βία).

269. Τα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι η ολοκλήρωση της αιμομικτικής σχέσης, επέρχεται όταν η κόρη βρίσκεται στην εφηβεία και συντελείται η σωματική της ολοκλήρωση (βλ. κεφ. ΙΙ, σελ. 80)

270. Ενδεικτικό στοιχείο που αποδεικνύει το βιολογικό υπόβαθρο του ταμπού είναι ο αποκλεισμός από την έννοια της αιμομιξίας των ομοφυλοφιλικών σχέσεων μεταξύ γονέα και παιδιού. Η συνουσία αποτελεί επομένως συστατικό στοιχείο της έννοιας της αιμομιξίας.

2.2. Παράγοντες "υψηλού κινδύνου"

2.2.α. Γενικά

Οι "παράγοντες υψηλού κινδύνου" για την εκδήλωση μιας αιμομικτικής σχέσης προκύπτουν από την εξαγωγή κοινών εμπειρικών δεδομένων και χαρακτηριστικών της αιμομικτικής οικογένειας. Το πρώτο χαρακτηριστικό αυτών των παραγόντων εντοπίζεται στη **σταθερή επανάληψή τους** στις διεξαχθείσες, σχετικές με τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών μέσα στην οικογένεια και την αιμομιξία έρευνες. Κατέχουν τη θέση σταθερών παραγόντων, που εμφανίζονται με τακτική συχνότητα στις αιμομικτικές οικογένειες. Το δεύτερο χαρακτηριστικό, εντοπίζεται στην "**προγνωστική**" **δυνατότητα** και τη "**διαγνωστική λειτουργία**" τους. Δηλαδή, οι οικογένειες στις οποίες παρατηρούνται αυτοί οι παράγοντες, παρουσιάζουν αυξημένες πιθανότητες να αναπτύξουν απαγορευμένες σεξουαλικές σχέσεις. Στο επίπεδο των πρακτικών και της χάραξης κοινωνικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης, οι παράγοντες υψηλού κινδύνου έχουν χρησιμοποιηθεί ως **αφετηρίες κοινωνικής παρέμβασης**²⁷¹.

Οι παράγοντες υψηλού κινδύνου αφορούν κυρίως το ατομικό και οικογενειακό επίπεδο και αναφέρονται τόσο στην οργάνωση της οικογενειακής ζωής και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, όσο και στο ατομικό ιστορικό των γονέων. Σε αυτή την προοπτική, έχουν έντονα "οικογενειοκεντρικό" χαρακτήρα.

2.2.β. Ταξινόμηση παραγόντων υψηλού κινδύνου.

Η βιβλιογραφία αναφέρει τους παράγοντες υψηλού κινδύνου αποσπασματικά, ενώ δεν έχουν παρατηρηθεί απόπειρες ομαδοποίησης και ταξινόμησής τους. Επί παραδείγματι, η απουσία της μητέρας (φυσική ή συναισθηματική) στην "εν δυνάμει αιμομικτική

271 Πολλά σύγχρονα προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας έχουν στηριχθεί στην καταγραφή των οικογενειών υψηλού κινδύνου και την έγκαιρη παρέμβαση σε αυτές, με στόχο την αποτροπή της περαιτέρω κακοποίησης των παιδιών. Τα προγράμματα αυτά λειτουργούν τόσο σε επίπεδο κοινότητας όσο και σε εθνικό επίπεδο, σε χώρες της Ευρώπης και την Αμερική.

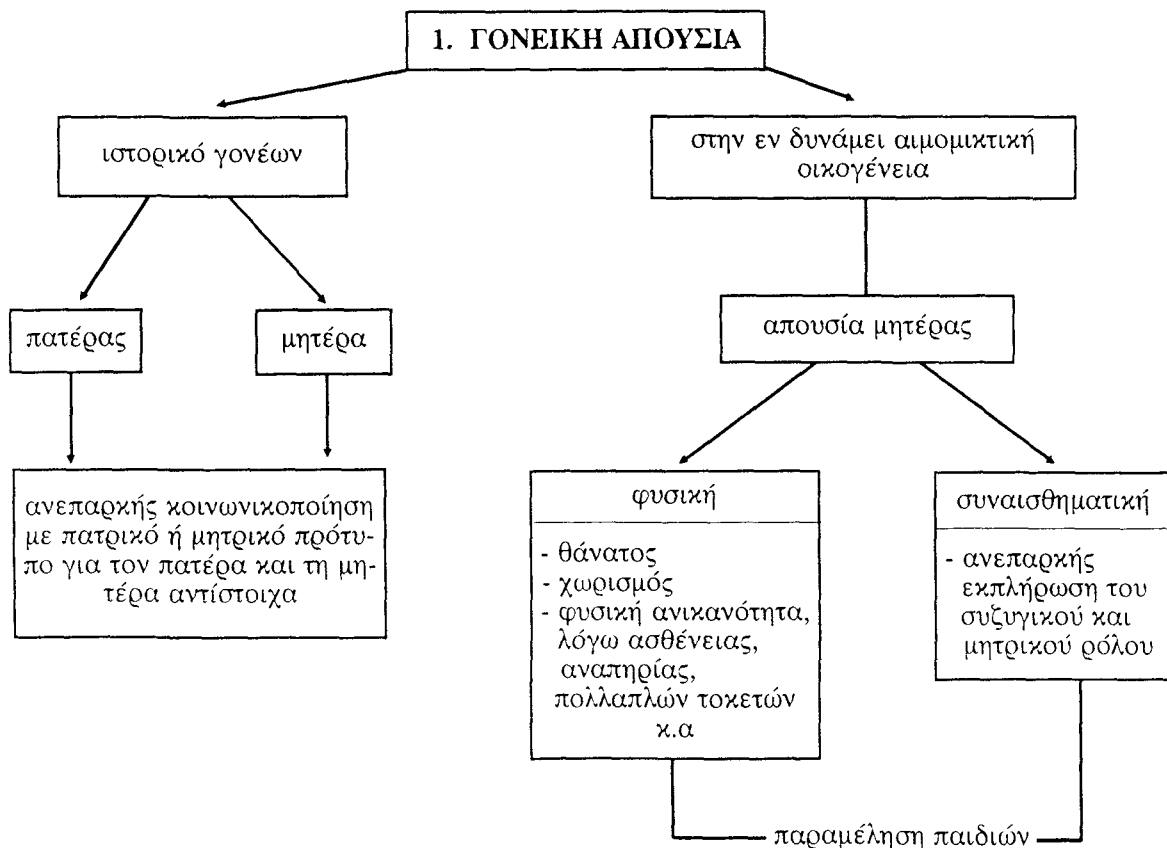
οικογένεια" θεωρείται ως παράγοντας υψηλού κινδύνου, χωρίς όμως να αξιολογείται επαρκώς η επίδραση του συγκεκριμένου παράγοντα στη δυναμική της οικογένειας.

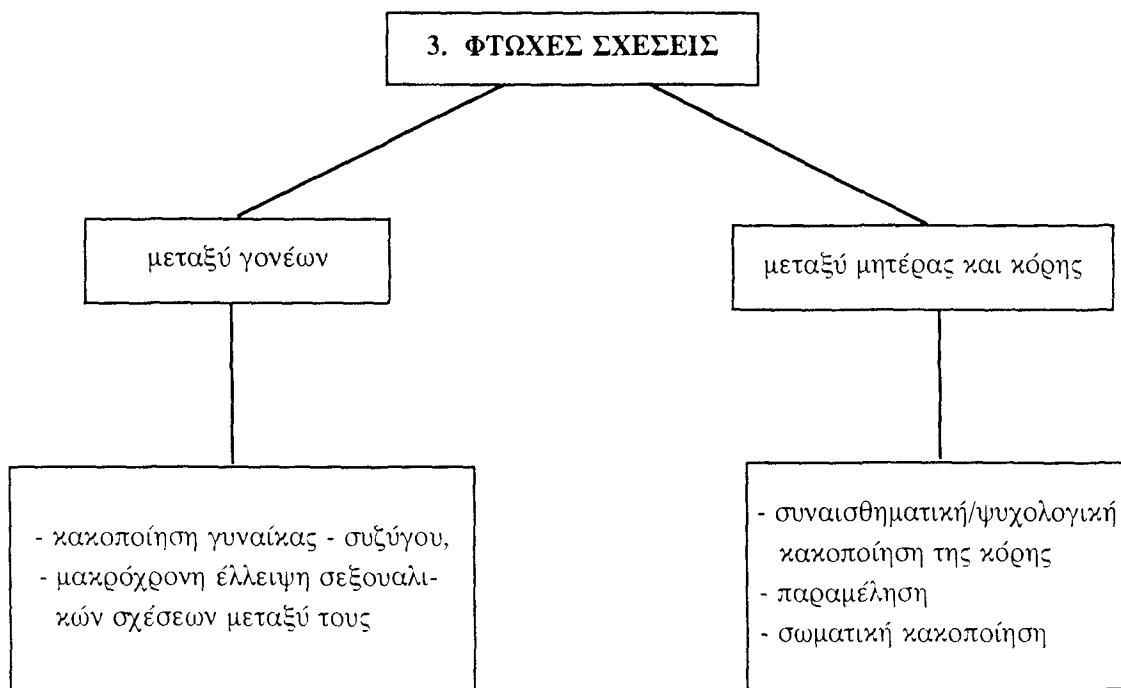
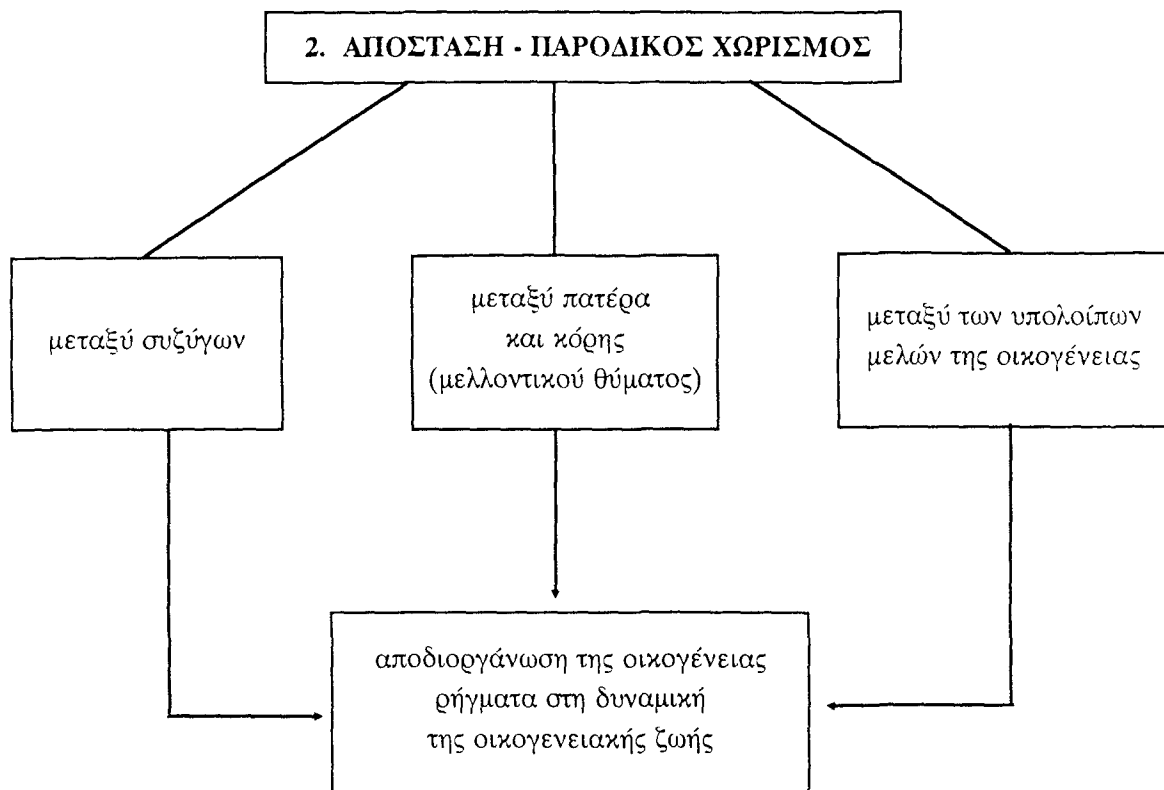
Μιά πρώτη απόπειρα κατηγοριοποίησης των παραγόντων υψηλού κινδύνου, μπορεί να γίνει με κριτήριο το επίπεδο αναφοράς: δηλ. **ατομικοί παράγοντες** που αφορούν το ιστορικό του πατέρα, της μητέρας και της κόρης-μελλοντικού θύματος, **οικογενειακοί παράγοντες**, που αναφέρονται στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας και **κοινωνικοί παράγοντες**, που εντοπίζονται στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον της οικογένειας, στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της οικογένειας.

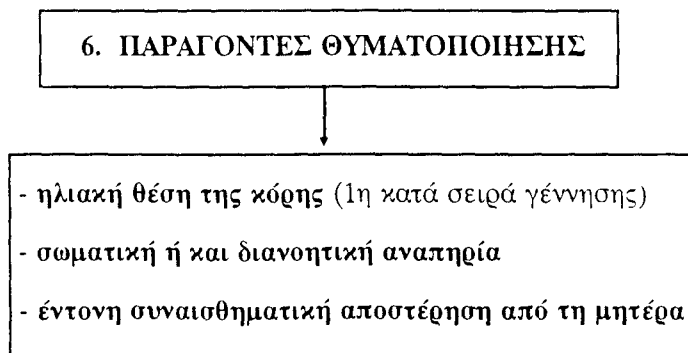
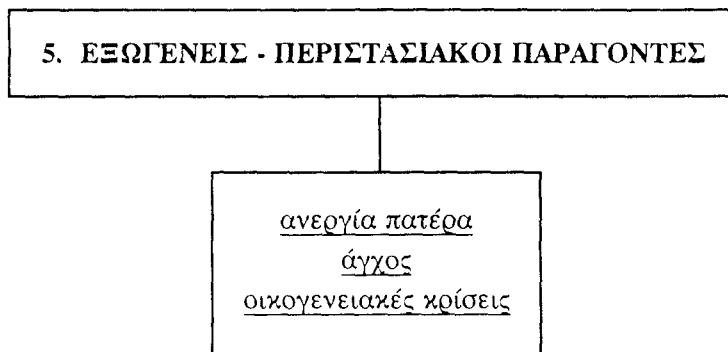
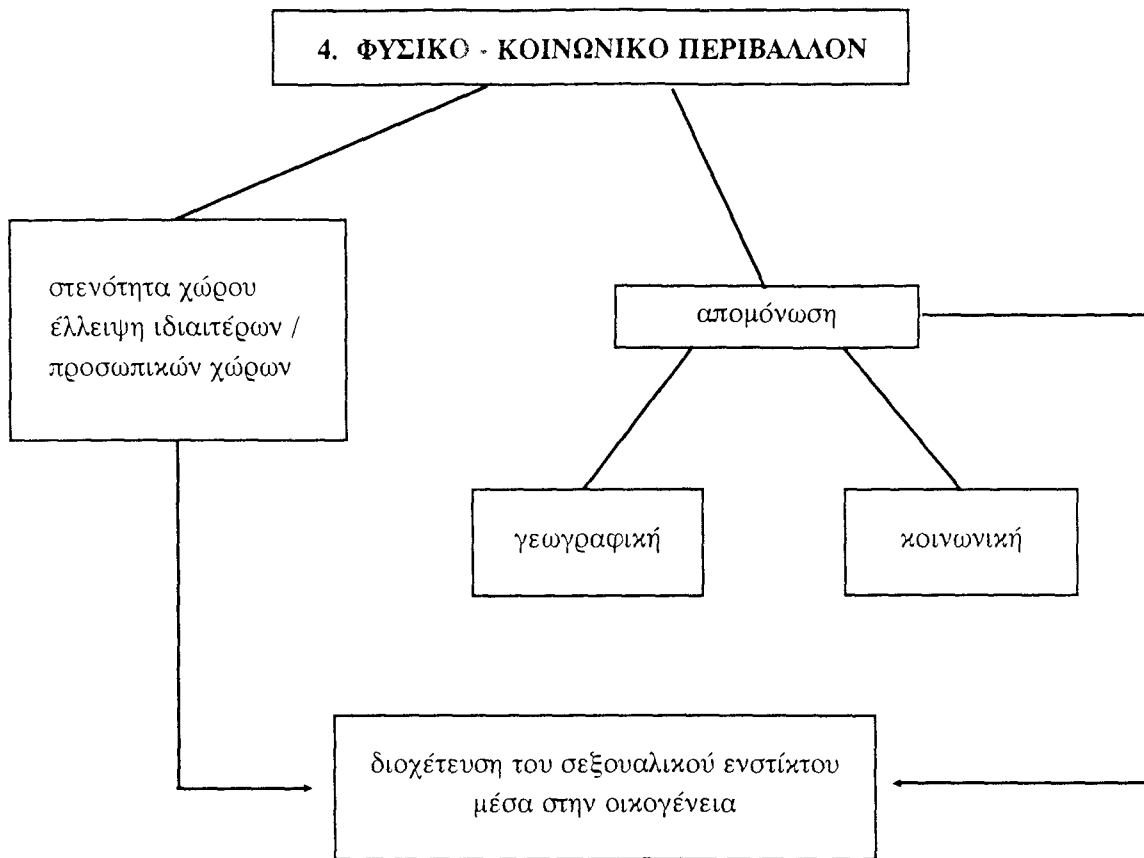
Ωστόσο, μιά τέτοια κατηγοριοποίηση είναι μάλλον μηχανική και δεν αποδίδει το εύρος της επίδρασης των παραγόντων υψηλού κινδύνου και τη δυναμική τους.

Με στόχο να αποδοθεί η πολυπλοκότητα των παραγόντων κινδύνου, η εμπλοκή τους σε πολλαπλά επίπεδα αναφοράς καθώς και οι πιθανές επιδράσεις τους, καταλήγουμε στο εξής σχήμα:

Σχηματική απόδοση των παραγόντων "υψηλού κινδύνου" και των επιδράσεών τους

2.2.γ. Η προβληματική φύση των παραγόντων υψηλού κινδύνου.

Είναι φανερό, ότι η παραπάνω σχηματική παρουσίαση είναι ενδεικτική και δεν αποδίδει την ευρύτητα του περιεχομένου και τη πολυπλοκότητα των παραγόντων "υψηλού κινδύνου". Εξάλλου, η οποιαδήποτε σχηματική παρουσίαση αδυνατεί να αποτυπώσει τη δυναμική αλληλεπίδραση και τους δυναμικούς συσχετισμούς μεταξύ των παραγόντων που δρουν και αλληλεπιδρούν, ιδιαίτερα στα πλαίσια των προ- αιμομικτικών καταστάσεων. Οπως και οι βιβλιογραφικές αναφορές που αναφέρονται στους παράγοντες κινδύνου, έτσι και οι σχηματικές αποδόσεις δεν εντάσσονται σε συγκεκριμένα πλαίσια αναφοράς, με αποτέλεσμα να παραμένουν σε ένα επιδερμικό επίπεδο ανάλυσης.

Οι παράγοντες "υψηλού κινδύνου" δεν συνιστούν εξηγητικά πρότυπα της αιμομικτικής συμπεριφοράς. Μόνο ως ερευνητικά δεδομένα που επαναλαμβάνονται σταθερά και ίσως ομοιόμορφα στις περιπτώσεις αιμομιξίας, είναι δυνατό να εκληφθούν. Η οποιαδήποτε αναγωγή των προ-αιμομικτικών καταστάσεων μόνο στους παράγοντες "υψηλού κινδύνου" θα αποτελούσε μία εξαιρετικά απλοϊκή και επικίνδυνη προσέγγιση. Εξίσου επικίνδυνη είναι η οποιαδήποτε ντετερμινιστική προοπτική, η "διάγνωση", η "πρόγνωση" και ο στιγματισμός από τις κοινωνικές υπηρεσίες και τους φορείς του κοινωνικού ελέγχου των οικογενειών εκείνων, οι οποίες διατρέχουν "υψηλό κίνδυνο" διαμόρφωσης αιμομικτικών σχέσεων.

Οι μεθοδολογικές αδυναμίες των σχετικών με την αιμομιξία και τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών προσεγγίσεων πλήττουν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των παραγόντων υψηλού κινδύνου. Έτσι, το ερώτημα παραμένει, αν δηλ. πρόκειται για **καθεαυτούς παράγοντες κινδύνου** ή απλώς αποτελούν **κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα** εκείνων των αιμομικτικών οικογενειών, που έχουν **επισημανθεί** από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

Επίσης, το πρόβλημα του **σκοτεινού αριθμού**, αποβαίνει κρίσιμο και καθοριστικό σε παρόμοιες απόπειρες γενίκευσης και αναγωγής των παραγόντων κινδύνου σε αιτιολογικούς της αιμομιξίας παράγοντες.

Τέλος, υπεισέρχεται η προβληματική της **αναδρομικής ερμηνείας** και της απόπειρας ανακατασκευής της πραγματικότητας. Η αναδόμηση των προ-αιμομικτικών καταστάσεων με όρους και στοιχεία αμφισβητούμενης μεθοδολογικής επεξεργασίας επηρεάζει το βαθμό ακρίβειας και αξιοπιστίας της έρευνας.

2.3. Προ-εγκληματικές και προ-αιμομικτικές καταστάσεις:

Η θεωρία του Ο. Kinberg και τα όριά της

Η θεωρία του Ο. Kinberg για τις προεγκληματικές καταστάσεις επιχειρεί να προσεγγίσει το πέρασμα στην εγκληματική πράξη μέσα από τη "**λειτουργική ολότητα**" (totalité fonctionnelle) του ατόμου με το περιβάλλον του. Οι έννοιες που εμπλέκονται σε αυτή την προοπτική είναι η προσωπικότητα, η επικινδυνότητα, το ερέθισμα, οι ροπές και οι τάσεις. Η εξήγηση της εγκληματικής πράξης βρίσκεται σε συγκεκριμένες τάσεις του ανθρώπου, που κρύβονται στις προεγκληματικές καταστάσεις. Έτσι, μόνο μέσα από τη διερεύνηση των προεγκληματικών καταστάσεων και την επίδρασή τους στον εγκληματία, είναι δυνατό να προσεγγίσουμε το έγκλημα²⁷².

Η διάκριση των προεγκληματικών καταστάσεων σε ειδικές ή επικίνδυνες, σε μη-ειδικές ή άμορφες και σε μεικτές καταστάσεις γίνεται με κριτήριο τη δομή τόσο της προσωπικότητας του δράστη όσο και των ευκαιριών για τη διάπραξη του εγκλήματος.

Στην πρώτη κατηγορία των ειδικών ή επικίνδυνων προεγκληματικών καταστάσεων εντάσσονται και οι προ-αιμομικτικές καταστάσεις²⁷³ με κύρια χαρακτηριστικά:

α) τη **διαρκώς παρούσα ευκαιρία** της διάπραξης του εγκλήματος, η οποία στην περίπτωση της αιμομιξίας μεταξύ πατέρα και κόρης προκύπτει αφενός από τον τρόπο οικογενειακής ζωής (στενότητα χώρου) και αφετέρου από την άσκηση της πατρικής εξουσίας στην ανήλικη κόρη, και

272 Ο. Kinberg, *Les situations précriminelles révélatrices des caractères de l' état dangereux*, στο έργο του: *Les problèmes fondamentaux de la criminologie*, Paris, Cujas, 1960, σελ. 154-171

273 Η χρήση του όρου "προ-αιμομικτική κατάσταση" που έγινε για πρώτη φορά από τον Kinberg, παρέμεινε σε αφάνεια και δεν αξιοποιήθηκε επαρκώς από τη διεθνή βιβλιογραφία.

β) την ύπαρξη μιάς **συγκεκριμένης τάσης/ροπής στην προσωπικότητα του δράστη** για τη διάπραξη του εγκλήματος (επικινδυνότητα) η οποία είναι πιθανό να προέρχεται είτε από αυθύπαρκτα ψυχονευρικά χαρακτηριστικά- που αποτελούν μέρος του ψυχισμού του δράστη, είτε από τις καταστάσεις του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε αυτή την προσέγγιση του Kinberg αποκτά ο βαθμός συσχετισμού ή συγγένειας που υπάρχει μεταξύ της δομής της προσωπικότητας του δράστη και των ωθήσεων για τη διάπραξη της πράξης που προέρχονται από το περιβάλλον²⁷⁴. Έτσι, το πέρασμα στην εγκληματική πράξη διαφοροποιείται **ως προς την ένταση και τον βαθμό των ωθήσεων και των αντιστάσεων** του υποκειμένου.

Η ιδιαιτερότητα αυτού του συσχετισμού για το πέρασμα στην εγκληματική πράξη, αποτελεί και τον άξονα ερμηνείας για τη διαφοροποίηση στη συχνότητα μεταξύ των προ-αιμομικτικών και αιμομικτικών καταστάσεων: "...ενώ οι προ-αιμομικτικές καταστάσεις είναι αρκετά διαδεδομένες -σε αντίθεση με τις αιμομικτικές, οι αιμομιξίες που διαπράττονται είναι σπάνιες..."²⁷⁵.

Βασικό συστατικό στοιχείο μιάς ειδικής ή επικίνδυνης κατάστασης, όπως είναι οι προ-αιμομικτικές καταστάσεις, είναι η προσωπικότητα του μελλοντικού θύματος και κυρίως η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ του μελλοντικού δράστη και του θύματος. Παρόμοιες καταστάσεις πρέπει να προσεγγίζονται μόνο μέσα από μιά δια-ατομική προοπτική.

Η θεωρία του O. Kinberg επιχειρεί να συνδυάσει τη δυναμική της προσωπικότητας με τη δυναμική του περιβάλλοντος. Μέσα από τη χρήση του όρου των προεγκληματικών καταστάσεων διακρίνεται η αδιάσπαστη ενότητα του υποκειμένου με το περιβάλλον του, με την κατάσταση την οποία βιώνει ως δρών υποκείμενο. Σε αυτό ακριβώς το σημείο

274. Η κρίσιμη σημασία του συσχετισμού των δυνάμεων της ώθησης προς το έγκλημα και της αντίστασης για το πέρασμα στην εγκληματική πράξη, μελετήθηκε από τους E.DeGreeff και J.Pinatel.

275 όπ παρ. O. Kinberg, σελ 157

εντοπίζεται η καινοτομία της προσέγγισης του Kinberg. Τόσο ο όρος "κατάσταση" όσο και οι προσδιοριστικοί του όρου αυτού παράγοντες, είχαν ήδη αποτελέσει το αντικείμενο εγκληματολογικών αναζητήσεων²⁷⁶. Ομως, η συμβολή της προσέγγισης του Kinberg υπήρξε καθοριστική στη διεξοδική ανάλυση των προ-εγκληματικών καταστάσεων, την τυπολογία τους, καθώς και στον εντοπισμό της σημασίας τους για τη χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής και πρόληψης του εγκλήματος.

Επίσης, οι προεγκληματικές καταστάσεις του Kinberg αποτέλεσαν συστατικό στοιχείο μιάς σφαιρικής, ερμηνευτικής του εγκλήματος, απόπειρας: της γεωμετρικής αλληγορίας των M. Cogrea - J. Pinatel, όπου μέσα από τις προεγκληματικές καταστάσεις (και την προσωπικότητα, τους βιολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες και το φυσικό περιβάλλον) επιχειρείται να ερμηνευθεί το πέρασμα στην εγκληματική πράξη και τα επίπεδα ανάλυσης του εγκληματικού φαινομένου²⁷⁷.

Η έννοια της "ευκαιρίας" στη διαμόρφωση των προ-αιμομικτικών καταστάσεων, έτσι όπως αναπτύσσεται από τον Kinberg είναι παράλληλη -και ίσως ταυτόσημη- με συγκεκριμένους παράγοντες κινδύνου (απουσία της μητέρας, στενότητα του χώρου και το κοινωνικό περιβάλλον της "εν δυνάμει αιμομικτικής οικογένειας"). Από το εννοιολογικό περιεχόμενο της "διαρκώς παρούσας ευκαιρίας" προκύπτει ο αντικειμενικός χαρακτήρας των ευκαιριών για τη διάπραξη της αιμομιξίας, ότι δηλ. οι ευκαιρίες είναι αντικειμενικά δομημένες και αποτελούν -σύμφωνα με τον Kinberg - το ένα από τα δύο αντικειμενικά στοιχεία των προ-αιμομικτικών καταστάσεων. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να επισημάνουμε ότι η αξιολόγηση συγκεκριμένων συνθηκών διαβίωσης ως ευκαιριών για τη διάπραξη ενός αδικήματος (εδώ: αιμομιξία) δεν υποδηλώνει αναγκαστικά την αντικειμενική ύπαρξη των ευκαιριών αυτών, αλλά παράλληλα, αποτελεί και προιόν **υποκειμενικών**

276 Όπως η προσέγγιση του G. Heuyer για την έννοια και τη διάκριση των παραγόντων κατάστασης (facteurs circonstanciels), Heuyer, G. *Enquête sur la delinquance juvenile, Pour l'enfance coupable*, Paris 1942, Heuyer, G. *La delinquance juvenile*, P.U.F Paris 1969.

277 Το γνωστό πλέον σχήμα του κώνου, όπως περιγράφεται και από τον J. Pinatel, *La Criminologie*, Les Editions Ouvrieres, Paris 1979, σελ. 52-53.

αξιολογικών κρίσεων και ερμηνείας από την πλευρά του δρώντος υποκειμένου. Οι ίδιες κοινωνικές ή οικογενειακές συνθήκες (τρόπος οικογενειακής ζωής και πατρική εξουσία) λαμβάνουν **διαφορετική έννοια και περιεχόμενο στα πλαίσια διαφορετικών καταστάσεων.** Έτσι, οι συγκεκριμένες συνθήκες δεν αποτελούν αυθύπαρκτες ευκαιρίες για τη διαμόρφωση των προ-αιμομικτικών καταστάσεων και το πέρασμα στην εγκληματική πράξη γενικά και αφηρημένα, αλλά **αντλούν το περιεχόμενό τους ως ευκαιριών μόνο μέσα στα πλαίσια της συμβολικής διαντίδρασης, της υποκειμενικής αξιολόγησης των δρώντων υποκειμένων και της δυναμικής διαμόρφωσης των προ-αιμομικτικών καταστάσεων.**

Πρέπει ακόμα να επισημανθεί ότι ενώ, σε μακρο επίπεδο "...κάθε δομή εξουσίας ή ευθύνης συνιστά μιά δομή παρανόμων ευκαιριών"²⁷⁸, στο μικρο-επίπεδο της διαμόρφωσης των αιμομικτικών καταστάσεων, η άσκηση της πατρικής εξουσίας ορίζεται και εκφράζεται μόνο στα πλαίσια αυτών των συγκεκριμένων καταστάσεων.

Ο Kinberg εισάγει την έννοια και τη συμβολή της δεκτικής προσωπικότητας του μελλοντικού δράστη για να αποδείξει την "λειτουργική ενότητα" του ατόμου με το περιβάλλον. Ωστόσο, παρατηρούνται θεωρητικές και μεθοδολογικές δυσχέρειες προσδιορισμού του όρου "**δεκτική προσωπικότητα**". Εξάλλου, η διαμόρφωση των προ-αιμομικτικών καταστάσεων δεν είναι αποτέλεσμα μιάς μονοδιάστατης δυναμικής διαδικασίας στην οποία εμπλέκεται μόνο η προσωπικότητα του μελλοντικού δράστη, αλλά αφορά τις πολλαπλές διαπλοκές στο επίπεδο των οικογενειακών σχέσεων.

Επιπλέον, οι έννοιες της "προσωπικότητας" και της "επικινδυνότητας" είναι έντονα προβληματικές στη σύγχρονη εγκληματολογία, και αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία ενός θετικιστικού προτύπου του περάσματος στην πράξη.

Σε αυτή τη προοπτική, η προσέγγιση του Kinberg, στο βαθμό που εξηγεί τη διαμόρφωση των προ-αιμομικτικών καταστάσεων με τις βιο-ψυχολογικές παραμέτρους της προ-

278 Cohen, A *La deviance*, Duculot, 1971, σελ. 218

σωπικότητας του μελλοντικού δράστη και προσεγγίζει τις προεγκληματικές καταστάσεις μόνο ως πεδίο εκδήλωσης συγκεκριμένων ατομικών χαρακτηριστικών του υποκειμένου, αποτελεί ένα ακόμα θετικιστικό και περιορισμένο πρότυπο ερμηνείας του περάσματος στην πράξη.

2.4. Η δυναμική της προ-αιμομικτικής κατάστασης

Ο κύριος προβληματισμός που χαρακτηρίζει την προ-αιμομικτική κατάσταση εστιάζεται στη διοχέτευση της σεξουαλικότητας του πατέρα μέσα στην οικογένεια (εκτός φυσικά από την κοινωνικά επιβεβλημένη σεξουαλική σχέση με τη μητέρα ή προς αντικατάσταση αυτής της σχέσης) και συγκεκριμένα προς τη κόρη του. Έτσι, τα βασικά ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν τους λόγους για τους οποίους ο πατέρας αναζητεί μία αιμομικτική - και όχι εξωσυζυγική, έξω από τα όρια της οικογένειάς του - σχέση, καθώς και τις μορφές ή τους τρόπους με τους οποίους εκφράζεται η σεξουαλικότητα αυτή στα πλαίσια της προ-αιμομικτικής κατάστασης.

Αν και ο προβληματισμός αυτός επικεντρώνεται σε ατομικό και ίσως σε κλινικό επίπεδο, ωστόσο δεν είναι δυνατό να παρακαμφθεί, στο βαθμό που τα στοιχεία αυτά (που αφορούν τη διοχέτευση της σεξουαλικότητας μέσα στην οικογένεια) συνιστούν τα φαινομενολογικά χαρακτηριστικά της προ-αιμομικτικής κατάστασης και έχουν αποτελέσει το αντικείμενο κοινωνιολογικών αναζητήσεων. Σε αυτή τη προοπτική το πρότυπο των τεσσάρων παραγόντων του *D. Finkelhor* επιχειρεί να παρουσιάσει όλο το εύρος των εμπειρικών δεδομένων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, τα οποία δικαιολογούν τη διοχέτευση της σεξουαλικότητας μέσα στην οικογένεια και ειδικότερα στο παιδί. Το εμπειριοκρατικό πρότυπο του *Finkelhor* αφορά τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών, την παιδοφιλική συμπεριφορά και την αιμομιξία.

ΠΑΡΑΓΩΝ Ι.	ΑΤΟΜΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ / ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ
Συναισθηματική κάλυψη/ταίριασμα επαλληλία με το παιδί.	<ul style="list-style-type: none"> - συναισθηματική ανωριμότητα και αναστολή της συναισθηματικής εξέλιξης - χαμηλή αυτοεκτίμηση και αδεξιότητα - στις σχέσεις με τους ενήλικους - επανάληψη παιδικού τραύματος - ταύτιση με το δράστη 	<ul style="list-style-type: none"> - κοινωνικές αξίες για τα δύο φύλα, - ανάγκη του άνδρα να κυριαρχεί στις ερωτικές του σχέσεις, - τα παιδιά ως σεξουαλικό "αντικείμενο"

ΠΑΡΑΓΩΝ ΙΙ.	ΑΤΟΜΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ/ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ
ΣΞΕΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΕΓΕΡΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - παιδική σεξουαλική εμπειρία, βίωμα - ορμονικές διαταραχές 	<ul style="list-style-type: none"> - παιδική πορνογραφία - τάση του ανδρικού φύλου να ερωτικοποιεί όλες τις συναισθηματικές του ανάγκες

ΠΑΡΑΓΩΝ ΙΙΙ.	ΑΤΟΜΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ/ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ
ΑΔΙΕΞΟΔΟ/ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ (BLOCKAGE)		
αποκλεισμός κατά την ανάπτυξη της προσωπικότητας	- οιδιπόδειο και φόβος ευνουχισμού	- καταπιεστική σεξουαλικοί κανόνες σχετικά με τον αυνανισμό και τις εξωσυζυγικές σχέσεις
αποκλεισμός λόγω καταστάσεων (ειδικά για τους αιμομίκτες)	- φόβος και αδεξιότητα με τις ενήλικες γυναίκες που συνυπάρχουν με πουριτανικές αντιλήψεις	

ΠΑΡΑΓΩΝ IV.	ΑΤΟΜΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ/ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ
ΑΝΑΣΤΟΛΗ	<ul style="list-style-type: none"> - ανεπαρκής έλεγχος των ορμών/τάσεων - διαταραχή των μηχανισμών αναστολής - αλκοολισμός - άγχος, ανεργία, θάνατος προσφιλών προσώπων 	<ul style="list-style-type: none"> - ανοχή και ενθάρυνση σεξουαλικών σχέσεων με τα παιδιά - κοινωνική ανοχή της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών - κοινωνική επιδοκμασία της πατριαρχικής/πατριικής εξουσίας

(Πηγή: D. Finkelhor, *A sourcebook on child sexual abuse*, Sage 1987.

Ο πίνακας αυτός δεν υπάρχει αυτούσιος στο κείμενο, αλλά συντάχθηκε με βάση την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων, σελ. 92-118).

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο D. Finkelhor "...πρέπει να δούμε αυτούς τους (παράγοντες) ως συμπληρωματικούς μεταξύ τους, οι οποίοι ενδέχεται να λειτουργούν ανταγωνιστικά ή συμπληρωματικά.."²⁷⁹.

Είναι φανερό, ότι οι παράγοντες κινδύνου έτσι όπως έχουν σχηματικά αποδοθεί (βλ. παραπάνω σελ. 140-142) είναι δυνατό να συμπληρώσουν τον παραπάνω πίνακα και να προσθέσουν ένα μέσο επίπεδο αναφοράς: την οικογένεια.

Συνεπώς, οι διαδικασίες διοχέτευσης της σεξουαλικότητας μέσα στην οικογένεια δεν είναι αποτέλεσμα μόνο ατομικών προδιαθέσεων ή της επικίνδυνης προσωπικότητας του πατέρα, μελλοντικού αιμομίκτη. Η εσωτερίκευση της απαγόρευσης της αιμομιξίας και η διαμόρφωση του "φράγματος της αιμομιξίας" (*barrière de l'inceste*) αποτελεί πράγματι συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας. Σε αυτήν την εξατομικευμένη προοπτική, παράγοντες όπως η **διαταραχή των μηχανισμών αναστολής** κυρίως μέσα από τη χρήση οινοπνεύματος -η οποία κυμαίνεται σε σημαντικά υψηλότερα ποσοστά σε σύγκριση

279 Βλ. Finkelhor, D. οπ. παρ. σελ. 94.

με δράστες άλλων σεξουαλικών εγκλημάτων²⁸⁰, φαίνεται να διευκολύνουν τη σταδιακή άρση του "φράγματος της αιμομιξίας".

Ωστόσο, συγκεκριμένες κοινωνικές δομές, στάσεις και αντιλήψεις συμβάλλουν στη διαμόρφωση, την ένταση και το βαθμό των εσωτερικών απαγορεύσεων. **Το πρόβλημά μας εστιάζεται πλέον στον τρόπο με τον οποίο, συγκεκριμένες κοινωνικές παράμετροι, που έχουν σχέση με τη χαμηλή κοινωνική θέση του παιδιού και τις πατριαρχικές δομές επηρεάζουν και- γιατί όχι- απειλούν την καθολικότητα της απαγόρευσης της αιμομιξίας τόσο σε κοινωνικό όσο και σε ατομικό επίπεδο (προσβάλλοντας το θεμελιακό κανόνα της αποφυγής και διαμορφώνοντας εύθραστες εσωτερικές απαγορεύσεις, αντίστοιχα).** Η διαφορική ισχύς του κανόνα της αιμομιξίας, έρχεται να επιβεβαιώσει τη συμβολή των πατριαρχικών δομών στη διαμόρφωση των προ-αιμομικτικών καταστάσεων: η εσωτερική-κευση της σχέσης μεταξύ μητέρας και γιού είναι αποδεδειγμένα ισχυρότερη από την αντίστοιχη σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης.

Ετσι, αναδεικνύεται ο ρόλος των (αιμομικτικών) καταστάσεων, **ως πεδίων αναγωγής των μακρο-δομών σε μικρο-πεδία δυναμικής αλληλεπίδρασης, όπου οι κοινωνικές αξίες, τα πρότυπα κοινωνικοποίησης και οι πολιτισμικές επιρροές μετασχηματίζονται σε μιά *sui generis* πραγματικότητα.** Μόνο μέσα από τις δυναμικές -και ταυτόχρονα διαμορφωτικές -διαδικασίες της προ-αιμομικτικής κατάστασης, οι οποιεσδήποτε ασέλγειες σε βάρος της κόρης αποκτούν τις πραγματικές τους διαστάσεις. Οι βιβλιογραφικές περιγραφές της προ-αιμομικτικής κατάστασης περιορίζονται στον τρόπο με τον οποίο ο πατέρας προσεγγίζει τη κόρη (μελλοντικό θύμα), δηλ. την απόπειρα ασελών πράξεων που ιεραρχούνται ως προς τη βαρύτητά τους (από χάιδεμα σε απόκρυφα σημεία ως ασελείς χειρονομίες), τη μη χρήση βίας και την πειθώ ότι πρόκειται για μιά ιδιαίτερη και μυστική σχέση μεταξύ τους, με την οποία εκδηλώνεται η πατρική του στοργή και φροντίδα. Ομως, παρόμοιες

280 Πρβλ. R.J. McCrath, *Sex offender Risk Assessment and Disposition Planning. A review of Empirical and Clinical Findings*, Intern. J. of Offender Therapy and Comparative Criminology 35(4), 1991, σελ.328-350.

αναφορές των ασελών πράξεων που επιχειρούνται σε βάρος της κόρης, ως "μοναδικών επεισοδίων" αδυνατούν να αποδώσουν "...τη διαμόρφωση της πράξης στο χρόνο και σε μία σειρά επιπέδων...".²⁸¹

Η όποια περιγραφική -έστω- προσέγγιση της προ-αιμομικτικής κατάστασης, θα πρέπει αφενός να οριοθετεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο συμβαίνουν "οι μοναδικές αλληλουχίες των επεισοδίων" και αφετέρου να προσεγγίζει τις δυναμικές διαδικασίες αλληλεπίδρασης που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη κατάσταση.

Η σημασία των προ-αιμομικτικών καταστάσεων έγκειται σε αυτό ακριβώς το σημείο· ότι συνιστούν το **πεδίο διαμόρφωσης της αιμομικτικής σχέσης** μεταξύ του πατέρα και της κόρης, ένα ανιχνευτικό, κρίσιμο και ταυτόχρονα αποφασιστικό στάδιο για το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

281 Cohen, A. οπ. παρ. σελ. 204

3. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ (ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ) ΠΡΑΞΗ

3.1. Τα όρια των προτύπων του περάσματος στην εγκληματική πράξη

Η εγκληματολογία του περάσματος στην πράξη αποτελεί το ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο αναφοράς των προτύπων που περιγράφουν την εγκληματογενετική διαδικασία. Από μία συγκριτική προσέγγιση των κλασικών -πλέον- προτύπων του περάσματος στην πράξη, δηλ. των Manounrier²⁸², De Greeff²⁸³, Pinatel²⁸⁴ και Cohen²⁸⁵, διαπιστώνεται ότι οι εξηγητικές των διαδικασιών του περάσματος στην (εγκληματική) πράξη απόπειρες, διαφοροποιούνται ως προς την ευρύτητά τους: τα πρότυπα των Cohen και Manounrier

282 Οι προϋποθέσεις του περάσματος στην πράξη σύμφωνα με τον Manounrier είναι: α) η ηθική (η μη συγκράτηση από την ηθική αποδοκιμασία της πράξης), β) η ποινική (μη συγκράτηση από το φόβο των ποινικών κυρώσεων), γ) η υλική (μη συγκράτηση από τις δυσχέρειες υλοποίησης του σχεδίου) και δ) η συγκινησιακή (μη συγκράτηση από το κακό που προκαλεί στο θύμα). Βλ. Ιακ. Φαρσεδάκη, *Η εγκληματολογική σκέψη Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. Τεύχος Α', Νομική Βιβλιοθήκη, 1990, σελ.200-202 και το Υπόμνημα του Manounrier σελ. 297-322.

283 Για τον E. De Greeff οι φάσεις των ψυχικών διαδικασιών που οδηγούν στην εγκληματική πράξη είναι : α) η αδιαμόρφωτη συναίνεση, β) η διαμορφωμένη συναίνεση, γ) κρίση-απόφαση και δ) εκτέλεση. Για τις διαδικασίες του περάσματος στην πράξη, σύμφωνα με τον E. De Greeff, βλ. C. Debuyst, *Psychologie Criminelle*, Univ. Cath. de Louvain, Ecole de Criminologie, σελ.133- 149 και το παράρτημα, όπου αναφέρεται απόσπασμα από το έργο του E. DeGreeff, *L' Homicide* και αναλύονται τα στάδια του περάσματος στην εγκληματική πράξη, σελ. 150-160.

284. Σύμφωνα με τον J. Pinatel τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του υποκειμένου που περνά στην εγκληματική πράξη είναι: α) εγωκεντρισμός (πενιχρά ή ανύπαρκτα ηθικά συναισθήματα, β) έλλειψη προβλεπτικότητας -αστάθεια, γ) επιθετικότητα και δ) απάθεια, συναισθηματική αδιαφορία, βλ. J. Pinatel, *Criminologie*, παρ. 85 & 86. Για τη σχηματική απόδοση των τριών αυτών προτύπων του περάσματος στην πράξη (Manounrier, De Greeff και Pinatel), βλ. Ιακ. Φαρσεδάκη, *Η εγκληματολογική σκέψη*, τ.Α', Νομική Βιβλ. 1990, σελ 201.

285. Για τον A. Cohen το πέραςμα στην εγκληματική πράξη είναι συνάρτηση και συνδυασμός των ατομικών απαντήσεων στις διάφορες καταστάσεις μέσα στις οποίες βρίσκεται το υποκείμενο. Οι εναλλακτικές μορφές αντίδρασης του υποκειμένου στις προεγκληματικές καταστάσεις είναι πολλαπλές, ενώ το πέραςμα στην πράξη αποτελεί το αποτέλεσμα συγκεκριμένων και πολλαπλών επιλογών του υποκειμένου προς αυτή την κατεύθυνση. Έτσι, η δυναμική διαδικασία του περάσματος στην πράξη αναπαρίσταται από τον A. Cohen σαν ένα ανάποδο δέντρο, οι διακλαδώσεις του οποίου δείχνουν τις δυνατότητες των πολλαπλών απαντήσεων /επιλογών του υποκειμένου. βλ. A. Cohen, *La deviance*, σελ. 90 κ.ε.

είναι πιο γενικά και αφαιρετικά σε σχέση με το διαγνωστικό και κλινικό πρότυπο του Pinatel, με αποτέλεσμα να διαφοροποιείται και η ερμηνευτική τους εμβέλεια.

Ωστόσο, τα πρότυπα αυτά αποτελούν στη βάση τους, ατομοκεντρικές προσεγγίσεις²⁸⁶. Ιδιαίτερα τα πρότυπα των DeGreeff και Pinatel έχουν υποστεί έντονη κριτική από την πλευρά της εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης.

Η αναφορά των προτύπων αυτών του περάσματος στην πράξη, χρησιμεύει σε αυτό το σημείο, μόνο ως άξονας συγκριτικής προοπτικής και παράλληλης προσέγγισης με τις διαδικασίες του περάσματος στην αιμομικτική πράξη, κυρίως σε σχέση με τη διαμόρφωση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης και την άρση του ταμπού της αποφυγής της αιμομιξίας.

3.2. Οι ιδιαιτερότητες του περάσματος στην αιμομικτική πράξη

Από τις μέχρι τώρα διαπιστώσεις μας σχετικά με τη δυναμική της προ-αιμομικτικής κατάστασης, τις ιδιαιτερότητες της αιμομικτικής πρακτικής και την προβληματική του περάσματος στην εγκληματική πράξη, στα πλαίσια μιας συνθετικής προοπτικής, προκύπτουν οι εξής παρατηρήσεις:

1. Η διάπραξη ασελών πράξεων που επιχειρούνται από τον πατέρα σε βάρος της κόρης, στα πλαίσια των προ-αιμομικτικών καταστάσεων, δεν αποτελούν στιγμιαίες και μοναδικές πράξεις, αλλά επαναλαμβάνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα, εξελίσσονται και κλιμακώνονται ως προς τη βαρύτητά τους. Συνιστούν επομένως, περάσματα σε πολλαπλές ασελείς πράξεις και προϋποθέτουν ιδιαίτερες **δυναμικές και εξελικτικές διαδικασίες**. Οι φάσεις του περάσματος στην πράξη (Manouvrier, De Greeff και Pinatel) δεν διαμορφώνονται **αυτόματα**, ούτε από **μηδενική κάθε φορά βάση**, αλλά ανάγονται σε μία

286 Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Pinatel, "...κάθε ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά (της προσωπικότητας) μπορεί να θεωρηθεί λίγο ή πολύ, ως η ατομική εγκληματική ικανότητα ή επικινδυνότητα... Είναι σαφές, ότι όταν το υποκείμενο παρουσιάζει αυτά τα χαρακτηριστικά...έχει μία αρκετά έντονη εγκληματική ικανότητα και επικινδυνότητα .." *La Criminologie*, παράγρ. 86. Ο νετερμινιστικός αυτός χαρακτήρας **αίρεται** στο αλληλεπιδραστικό πρότυπο του A. Cohen, όπου η δυναμική αλληλεπίδραση υποκειμένου και καταστάσεων αποτελεί και τον κύριο ερμηνευτικό άξονα.

διαδικασία ανατροφοδότησης, μέσα στα πλαίσια των προ-αιμομικτικών καταστάσεων. Έτσι, το πέρασμα σε μιά μορφή ασέλγειας συνιστά ενίοτε μιά μορφή προϋπόθεσης για το πέρασμα σε ασέλγεια βαρύνουσας κοινωνικής σημασίας και σοβαρότερου -ίσως- συναισθήματος κακού, που προκαλείται στο θύμα (σύμφωνα με την συγκινησιακή προϋπόθεση του Maounier). Ειδικότερα, σε σχέση με την άρση της εσωτερικής απαγόρευσης της αιμομιξίας και το σπάσιμο του "φράγματος της αιμομιξίας", τα σταδιακά αυτά περάσματα στις ασελγείς πράξεις φαίνεται να συνιστούν **ουσιαστικές προϋποθέσεις** για το πέρασμα στην ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή και τη διαμόρφωση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να επισημανθεί ότι η εξελικτική αυτή διαδικασία, δεν είναι μιά γραμμική και στατική διαδικασία, ούτε "μιά μορφή χημικής ένωσης" (σύμφωνα με την έκφραση του A. Cohen), αλλά πρόκειται για μιά **δυναμική αλληλεπιδραστική διαδικασία** που αναπτύσσεται **μέσα και, ταυτόχρονα, παράλληλα με τη διαμόρφωση της προ-αιμομικτικής κατάστασης**²⁸⁷. Ο προβληματισμός που υπεισέρχεται σε αυτή την προοπτική, αφορά την κοινωνική αξιολόγηση, την ιεράρχηση της βαρύτητας των ασελών πράξεων και τα επίπεδα της **κοινωνικής ανοχής** σε αυτές, που αποτελούν συνάρτηση πολλών παραμέτρων, όπως της **κοινωνικής θέσης του παιδιού**, της **κατανομής δύναμης και εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων**, συγκεκριμένων **στάσεων και κοινωνικών αντιλήψεων για την άσκηση της πατρικής /γονεϊκής εξουσίας**, τη διαπαιδαγώγηση, τα **δικαιώματα των παιδιών κ.α..** Οι κοινωνικές αυτές αξιολογήσεις και ο κοινωνικός έλεγχος (με την ευρύτερη σημασία του όρου) συγκροτούν το ευρύτερο πλαίσιο αναφοράς και αναγωγής των υποκειμενικών στάσεων και ιεραρχήσεων της βαρύτητας της (ασελγούς) πράξης, που επιχειρείται από τον αιμομίκτη πατέρα σε βάρος της κόρης του²⁸⁸.

287. Εδώ ακριβώς εφαρμόζεται ο τύπος του Leauté, που επιχειρεί να αποδώσει τη δυναμική αλληλεπίδραση των εγκληματογόνων παραγόντων F ολικό = $f_1 + f_2 + f_3 + f_4 + \dots f_n$.
Leauté, J. *Criminologie et Science Pénitentiaire*, PUF, Paris, 1972, σελ. 60 κ.ε

288. Επιπρόσθετα, οι δυσχέρειες εντοπισμού, αξιολόγησης και εκτίμησης του ψυχικού τραυματισμού των θυμάτων συμβάλλουν στη διαφορική κοινωνική σημασία των ασελών πράξεων.

2. Ωστόσο, στο θέμα της αιμομιξίας, η ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή μεταξύ του πατέρα και της κόρης έχει ιδιαίτερη σημασία, τόσο σε πραγματικό όσο και σε συμβολικό επίπεδο (κοινωνική σημασία της μείξης του αίματος, ευγονικότητα, διάκριση μεταξύ πραγματικής και θεσμοθετημένης αιμομιξίας, κ.α.) Τόσο οι ασέλγειες της προ-αιμομικτικής φάσης όσο και οι ολοκληρωμένες σχέσεις της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης διαφοροποιούνται, όχι ως προς το είδος (αφού πρόκειται ούτως ή άλλως για σεξουαλικές παραβιάσεις) αλλά **ως προς την ένταση και την κοινωνική σημασία** στην κλίμακα της κοινωνικής ιεράρχησης.

Έτσι, το πέρασμα στην ολοκληρωμένη αιμομικτική πράξη υποδηλώνει την **πλήρη άρση της εσωτερικής απαγόρευσης** της αιμομιξίας, την **ολοκληρωτική κατάρριψη** του ταμπού της αιμομιξίας και τη **διαμόρφωση μιάς νέας (;) αιμομικτικής κατάστασης**, όπου οι κοινωνικά αποδεκτοί κοινωνικοί ρόλοι αντιστρέφονται και οι κοινωνικοί κανόνες ρύθμισης της οικογενειακής ζωής καταλύονται μπροστά στη διαμόρφωση μιάς νέας εξισορροπιστικής αιμομικτικής κατάστασης.

Ο ρόλος και η σημασία της προ-αιμομικτικής κατάστασης είναι πλέον προφανής: η ίδια η κατάσταση -όταν και όπου παρατηρείται- **συγκροτεί το υπόβαθρο** για την ολοκληρωτική άρση των αναστολών, τη ρήξη του "φράγματος της αιμομιξίας", το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη και τη διαμόρφωση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Αυτό ακριβώς το πέρασμα στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση υποδηλώνει **μιά μορφή διολίσθησης ή γλυστρήματος από τη μιά κατάσταση (την προ-αιμομικτική) στην άλλη (την κυρίως αιμομικτική)**.

3. Στα πλαίσια αυτών των πολυσύνθετων και δυναμικών διαδικασιών, οι **μηχανισμοί** και οι **τεχνικές της "εξουδετέρωσης"**, της εκλογίκευσης και της αυτονομμοποίησης της πράξης²⁸⁹ συμβάλλουν στην άρση των εσωτερικών αναστολών του πατέρα -αιμομίκτη και

289. Με αφετηρία την ορολογία των τεχνικών εξουδετέρωσης από τους Sykes, G. M. & Matza, D. *Techniques of Neutralizations. A Theory of Delinquency*. Amer. Soc. Rev. 22, 1957, σελ. 664-700. Εξάλλου, οι μηχανισμοί αυτοί εκδηλώνονται μέσα από την πλήρη άρνηση και αποποίηση οποιασδήποτε υπαιτιότητας του πατέρα-αιμομίκτη, όπως συχνότατα παρατηρεί-

διευκολύνουν τα περάσματα στην πράξη. Σε αυτό ακριβώς το σημείο, οι περιγραφές των τρόπων προσέγγισης και της πειθούς που χρησιμοποιεί ο πατέρας για να πείσει την κόρη του και να αποδεχθεί χωρίς αντίσταση τις ασέλγειες που διαπράττονται σε βάρος της²⁹⁰, αποκτούν τις πραγματικές τους διαστάσεις: λειτουργούν ως μηχανισμοί εξουδετέρωσης του κοινωνικού ελέγχου, εκλογίκευσης, αυτοδικαιολόγησης του πατέρα και διατήρησης των δεσμών του με το κυρίαρχο σύστημα των κοινωνικών κανόνων²⁹¹.

Σε αυτό το πλαίσιο, παρεμβάλλονται και οι **παράγοντες θυματοποίησης** της κόρης, (όπως η φυσική ή/και διανοητική αναπηρία, που είναι ο κυριότερος παράγοντας θυματοποίησης που έχει ερευνηθεί επισταμένως) οι οποίοι φαίνεται να ενισχύουν τους μηχανισμούς εξουδετέρωσης, τις διαδικασίες της εκλογίκευσης και να συμβάλλουν στο πέρας στην αιμομικτική πράξη²⁹².

ται στις καταθέσεις του στις διάφορες φάσεις του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (αστυνομία, εισαγγελία, ανακριτική αρχή, δικαστήριο).

Σημαντική επίσης παράμετρος στις διαδικασίες εξουδετέρωσης ή απο-ευαισθητοποίησης είναι τα στερεότυπα που έχει ο δράστης για το θύμα. Σύμφωνα με τους H. & J. Schwendinger, το θύμα θεωρείται από τους δράστες ως άνθρωπος χωρίς αξία, ενώ στην περίπτωση του βιασμού, επειδή ο δράστης θεωρεί τη γυναίκα ως σεξουαλικό αντικείμενο και κτήμα του, δεν πιστεύει ότι έχει διαπράξει αδίκημα, βλ. Schwendinger, H. and Schwendinger, J. *Delinquent Stereotypes of Probable Victims*, στο M.N. Klein (ed), *Juvenile gangs in context*, Prentice-Hall, 1967, οπ. αναφέρεται από τους ιδίους στο *Rape and inequality*, Sage 1983, σελ.205-207. -Ph.Robert, et al. *L'image du viol collectif*, Geneve, 1977, 101-123.

290. Τα συνήθη επιχειρήματα του πατέρα που πλησιάζει σεξουαλικά τη κόρη του είναι ότι πρόκειται για την εκδήλωση της ιδιαίτερης αγάπης που τρέφει γι αυτήν, ότι η διάπραξη παρόμοιων πράξεων αποτελεί δείγμα των πατρικών του αισθημάτων και ότι όλοι οι πατέρες κάνουν το ίδιο στις κόρες τους, βλ. Summit, R. *The child sexual abuse accomodation syndrome*, *Child Abuse and Neglect*, vol 7, 1983, σελ.177-193.
291. Αυτή ακριβώς η αντιφατικότητα (κατάλυση του θεμελιακού κανόνα αποφυγής της αιμομιξίας και αναγκαιότητα διατήρησης των δεσμών του με το κυρίαρχο σύστημα κοινωνικών κανόνων) χαρακτηρίζει έντονα τον πατριαρχικό τύπο του αιμομίκτη πατέρα, τον ενδογαμικό -αιμομίκτη (σύμφωνα με την τυπολογία του Weinberg, βλ. κεφ. II., σελ. 77)
292. Άλλοι παράγοντες θυματοποίησης που πρέπει να ερευνηθούν σύμφωνα με τον D. Finkelhor είναι η σωματική διάπλαση και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της κόρης (βάρος, δύναμη, ελκυστικότητα), στοιχεία του χαρακτήρα της (παθητικότητα, επιθετικότητα, εξωστρέφεια, επίπεδο αυτοεκτίμησης) Βλ. Finkelhor, D. *A sourcebook on child sexual abuse*, σελ. 82.

4. Η ΚΥΡΙΩΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΜΙΑ ΝΕΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΤΑΞΗ

4.1. Η αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων

Η ολοκλήρωση των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ πατέρα και κόρης και η τακτική επανάληψή τους επηρεάζουν τόσο τα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας, όσο και τη δομή της. Η αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων αποτελεί το κύριο φαινομενολογικό χαρακτηριστικό της (κυρίως) αιμομικτικής κατάστασης, που υποδηλώνει τη διαμόρφωση μιας νέας, χαρακτηριστικής της αιμομικτικής οικογένειας, τάξης.

Η κόρη που εμπλέκεται σε μια αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της αναλαμβάνει στα πλαίσια της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης, όχι μόνο το σύνολο σχεδόν των συζυγικών καθηκόντων, αλλά ταυτόχρονα την εκπλήρωση των μητρικών καθηκόντων. Οι οικογενειακοί κοινωνικοί ρόλοι εξακολουθούν να εκτελούνται. Ο φορέας των ρόλων, το δρων υποκείμενο μόνο αλλάζει. Μιά νέα ισορροπία διαμορφώνεται μέσα στην αιμομικτική οικογένεια, την οποία η Linda Gordon ορίζει ως "εναλλακτική ψυχολογική τάξη"²⁹³. Όμως, στο βαθμό που η νέα αυτή "ψυχολογική τάξη" συσχετίζεται και επηρεάζει τη δομή της αιμομικτικής οικογένειας, προσλαμβάνει και έντονα κοινωνικό χαρακτήρα.

Οι βιβλιογραφικές περιγραφές της αιμομικτικής σχέσης, καθώς και τα εμπειρικά δεδομένα σχετικά με τη διάρκεια, τη συχνότητα, τις στάσεις των μελών της αιμομικτικής οικογένειας, μόνο μέσα στη δυναμική αυτής της νέας οικογενειακής τάξης είναι δυνατό να εκτιμηθούν και να αξιολογηθούν. Η **σταθερότητα**, η **κανονικότητα** (με την έννοια της καθημερινής επανάληψης) και η **αντίθεση με τα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς** συνιστούν τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία αυτής της "εναλλακτικής κοινωνικής και ψυχολογικής τάξης". "...Αυτό το καθεστώς που έχει επιβληθεί από τον πατέρα είναι σχετικά σταθερό αν και αυτή η σχέση είναι αντίθετη με τα κοινωνικά πρότυπα.

293 Αποδίδουμε έτσι τον όρο "alternate psychological order" βλ. L. Gordon, *Incest and Resistance. Patterns of Father -Daughter Incest, 1880 -1930* Social Problems, Vol. 33/4, April 1986. σελ. 253-367.

Αυτό ίσως είναι και το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο της αιμομιξίας: **η παραβίαση του κανόνα που βιώνεται ως κανονικότητα από την οικογένεια**. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι πρωταγωνιστές της αιμομιξίας δεν γνωρίζουν ότι η σχέση τους είναι παράνομη, αφού είναι ανάγκη να κρατηθεί μυστική από τους άλλους....Κι όμως, η ομοιότητα αυτής της σεξουαλικής σχέσης με άλλες όψεις της οικογενειακής δυναμικής και με τον καταμερισμό εργασίας, διαμορφώνει μιά άλλη κανονικότητα, μιά άλλη λογική, μιά άλλη τάξη. Γι αυτό διαρκεί αρκετά χρόνια..."²⁹⁴.

Μέσα από την παρέκκλιση, την κατάλυση του θεμελιακού κανόνα της απαγόρευσης της αιμομιξίας, αρθρώνεται ένας άλλος λόγος και διαμορφώνεται μιά νέα οικογενειακή ισορροπία, το υπόβαθρο της οποίας εντοπίζεται στη **σύγκρουση και τη σύγχυση**. Έτσι, όταν π.χ. τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι σε αυτό το στάδιο (τουλάχιστον στην αρχή του) δεν χρησιμοποιείται φυσική βία από τον πατέρα προς την κόρη, μέσα σ' αυτό το πλαίσιο είναι δηλωτικό της άσκησης μιάς έντονης και ταυτόχρονα αποτελεσματικής **ψυχολογικής βίας** από τη μιά πλευρά και της **ακραίας πατρικής** -ή μάλλον πατριαρχικής **εξουσίας**, από την άλλη.

Παρόμοια, και η (γεωγραφική ή και κοινωνική) απομόνωση, μέσα στη δυναμική της αιμομιξικής κατάστασης, λειτουργεί ως **δικλείδα ασφαλείας**, που συντηρεί την αιμομιξική σχέση και ταυτόχρονα περιορίζει τις πιθανότητες αποκάλυψής της. "...Απομονωμένες, πολλές φορές μετά βίας επιτρέπεται να βγουν από το σπίτι, οι κόρες δεν έχουν πρόσβαση σε εξωτερική βοήθεια, ούτε ακόμα τη δυνατότητα φυγής... Το παρεκκλίνον καθεστώς της οικογένειας λειτουργεί ως κεντρομόλος δύναμη, που προσελκύει την κόρη να παραμένει στο σπίτι της, παρά την τραγωδία. Εκεί μέσα, νοιώθει ότι την καταλαβαίνουν, ότι είναι αποδεκτή....ενώ ο έξω κόσμος της υπενθυμίζει την αμαρτία της, τον τρόπο και την απέχθεια της ιστορίας της, που μπορεί να συγκλονίσει τους άλλους..."²⁹⁵.

294 L. Gordon, όπ. παρ. σελ. 258 Η αιμομιξική αυτή (υπο)κουλτούρα χαρακτηρίζει και τις "πολυ-αιμομιξικές οικογένειες" (poly-incestuous families), σύμφωνα με την ορολογία της K. Coulborn Faller, *Poly-incestuous Families. An exploratory Study*, Journal of Interpersonal Violence, Vol.6, No 3, 1991, σελ. 310-322.

295 L. Gordon, όπ. παρ σελ. 258.

Ωστόσο, η αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων, όπου η κόρη γίνεται σύζυγος και η μητέρα μεταστρέφεται σε παιδί, δεν είναι ένα τυχαίο και ξαφνικό γεγονός, ούτε ακόμα τόσο αντιφατικό όσο αρχικά φαίνεται. Οι κοινωνικά προδιαγεγραμμένοι ρόλοι των κοριτσιών μέσα στην οικογένεια, απαιτούν την ανάληψη συγκεκριμένων ρόλων στα πλαίσια του νοικοκυριού, της ανατροφής των μικρότερων συνήθως παιδιών της οικογένειας, και γενικά μέρος των μητρικών καθηκόντων.

Έτσι, προκύπτει ένα σημαντικό ερώτημα: **σε ποιο βαθμό η μακροαίωνα αυτή πρακτική, η άσκηση αυτών των κοινωνικών ρόλων των κοριτσιών, που αφορά τον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας μέσα στην οικογένεια διαμορφώνει ένα "κοινωνικά νομιμοποιημένο" υπόβαθρο ή πλαίσιο, το οποίο διευκολύνει, επηρεάζει και ενδεχομένως συμβάλλει στη δυναμική της αντιστροφής των κοινωνικών ρόλων, που παρατηρείται σε όλες τις αιμομικτικές καταστάσεις;**

Ένας παρόμοιος συσχετισμός δύναται να επαναπροσδιορίσει -ή να επεκτείνει -το εννοιολογικό περιεχόμενο του "πολιτισμικά νομιμοποιημένου θύματος"²⁹⁶.

4.2. Παράμετροι διατήρησης της αιμομικτικής κατάστασης

Η κυρίως αιμομικτική κατάσταση (όπως όλες εξάλλου οι καταστάσεις) υπόκειται σε διαφορετικές υποκειμενικές αξιολογήσεις και ερμηνείες. Οι ψυχοδυναμικές διαδικασίες που συμβάλλουν στη διατήρηση της αιμομικτικής σχέσης περιγράφονται ως το "**σύνδρομο προσαρμογής του παιδιού στη σεξουαλική κακοποίηση**"²⁹⁷ και αποτελούν φυσικά το αντικείμενο κλινικών προσεγγίσεων. Ωστόσο, στα πλαίσια μιάς φαινομενολογικής και

296. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε πρώτα από τους Weiss and Borges για τα θύματα βιασμού βλ. Weiss, K and Borges, S. *Victimology and rape The case of the Legitimate Victim*, Issues in Criminology, 8, 1973, σελ. 71-115.

297. Σύμφωνα με τον όρο του Ronald Summit, *The child sexual abuse accomodation syndrome, Child Abuse and Neglect* 7, 177-193, 1983. Το σύνδρομο αυτό, που αφορά τον ψυχισμό του θύματος, περιλαμβάνει πέντε παραμέτρους: α) σιωπή/ μυστικότητα, β) έλλειψη βοήθειας / απελπισία, γ) παγίδευση και προσαρμογή, δ) καθυστερημένη αποκάλυψη που συνοδεύεται από συγκρούσεις και ε) ανάκληση / αναίρεση

περιγραφικής προσέγγισης, οι παράμετροι που συμβάλλουν στη διατήρηση της αιμομι-
κτικής σχέσης και κατά συνέπεια της αιμομικτικής κατάστασης, είναι:

α) **Η σιωπή και η μυστικότητα** με την οποία περιβάλλεται η αιμομικτική σχέση. Το κύριο χαρακτηριστικό τόσο της προ-αιμομικτικής όσο και της αιμομικτικής κατάστα-
σης, η μυστικότητα, έχει το χαρακτήρα της ικανής και αναγκαίας συνθήκης για τη συ-
ντήρηση της αιμομικτικής σχέσης. Η αιμομιξία έχει χαρακτηριστεί ως "το καλύτερα
φυλαγμένο μυστικό" και ως η " συνομωσία της σιωπής"²⁹⁸.

Οι σχετικές με τη μυστικότητα της αιμομιξίας αναφορές έχουν μέχρι τώρα περιο-
ρισθεί στη σιωπή που περιβάλλει αποκλειστικά την αιμομικτική σχέση. Ωστόσο, **η σιωπή
με την έννοια της έλλειψης επικοινωνίας και διαλόγου, αποτελεί ένα από τα κύρια
χαρακτηριστικά της οικογένειας**, στα πλαίσια της οποίας αρχίζει να διαμορφώνεται η
αιμομικτική σχέση. Συσχετίζεται δηλ. με τις φτωχές σχέσεις τόσο μεταξύ των γονέων,
όσο και των υπολοίπων μελών της οικογένειας.

Έτσι, **ο κώδικας της σιωπής αποτελεί ήδη ένα κώδικα επικοινωνίας για την αιμο-
μικτική οικογένεια**, δηλωτικό της αποξένωσης που υπάρχει κυρίως ανάμεσα στους γονείς
και μεταξύ μητέρας και κόρης.

Επιπροσθέτως, ο παιδικός λόγος είναι κοινωνικά αδύναμος, η χαμηλή κοινωνική
θέση των παιδιών περιορίζει τη **δυνατότητα άρθρωσης** ενός διαφορετικού λόγου από
εκείνο των ενηλίκων. Η υποταγή στη βούληση και την εξουσία των ενηλίκων συρρικνώνουν
τον παιδικό λόγο, χτίζοντας έτσι τα θεμέλια του τείχους της σιωπής. Στα πλαίσια αυτής
της προοπτικής, αναδεικνύονται τα **κοινωνικά ερείσματα της σιωπής** που περιβάλλει και
ταυτόχρονα συντηρεί την αιμομικτική σχέση.

β) **Η υποταγή της κόρης στη βούληση του πατέρα- αιμομίκτη**, που αποτελεί
συνάρτηση δύο κυρίως παραγόντων: της άσκησης έντονης ψυχολογικής βίας από τον

298. Όπως υποδηλώνει και ο τίτλος δύο κλασικών βιβλίων για το θέμα, E. Rush, *The best kept secret: Sexual abuse of Children*. Mc Grow-Hill, New York, 1981, και S. Butler, *Conspiracy of Silence*, 1978

πατέρα σε βάρος της και του "αλτρουιστικού χαρακτήρα" της αιμομιξίας. **Οι πρωταρχικές ρίζες της υπακοής εντοπίζονται στις πατριαρχικές δομές και τα πρότυπα κοινωνικοποίησης**²⁹⁹. Ωστόσο, η απειλή της διάλυσης της οικογένειας αποτελεί το μοναδικό ίσως κίνητρο για τη "θυσία" της κόρης. Η "αλτρουιστική αιμομιξία" δεν αποτελεί ιδιαίτερη κατηγορία της αιμομικτικής πρακτικής³⁰⁰. Ο αλτρουιστικός χαρακτήρας της αιμομιξίας προκύπτει ως - αναγκαστικό μάλλον - αποτέλεσμα της ψυχολογικής βίας και των διαδικασιών εκλογίκευσης και εξουδετέρωσης που εκφράζονται με τη μετατόπιση των ευθυνών του πατέρα προς την κόρη.

γ) **Ο φόβος**, που προέρχεται από τις επιπτώσεις που θα επιφέρει η πιθανή αποκάλυψη της σχέσης, από την απειλή της σωματικής ακεραιότητας της κόρης, από την άσκηση σωματικής βίας και τις απειλές. Ιδιαίτερα ο **φόβος του στιγματισμού** όχι μόνο της ίδιας, αλλά και ολόκληρης της οικογένειας, αποτελεί μιά από τις κυριότερες παραμέτρους διατήρησης της αιμομικτικής σχέσης.

Ιδιαίτερα έντονο είναι το συναίσθημα του φόβου στην περίπτωση της μητέρας, που γνωρίζει ή έστω υποψιάζεται την αιμομικτική σχέση και δεν την αποκαλύπτει. Εδώ, ο φόβος πηγάζει από την πιθανότητα διάλυσης της οικογένειας, από την απειλή της οικονομικής και -ίσως- συναισθηματικής εξάρτησης που έχει η μητέρα από τον πατέρα-αιμομικτη, από το ενδεχόμενο του στιγματισμού και της κοινωνικής κατακραυγής³⁰¹.

δ) **Η επιφανειακή προνομιακή μεταχείριση της κόρης** από τον πατέρα, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Η παραπλάνηση, η παγίδευση και η εκδήλωση μιάς

299. Για τις φεμινιστικές προσεγγίσεις της αιμομιξίας, βλ. παραπ. κεφ. II, σελ. 118-120.

300. Ο όρος "αλτρουιστική αιμομιξία" έχει χρησιμοποιηθεί από τους Weinberg, Kinberg κ.α., αποδίδοντας στην αιμομικτική σχέση τον χαρακτήρα ενός ρυθμιστικού παράγοντα της οικογενειακής κρίσης.

301. Βλ. σχετικά, Gutheil, Thomas G. and Nicholas C. Avery, *Multiple Overt Incest as Family Defence against Loss*, Family Process, 16, (March 1977) 105-116, Lusting, N et al *Incest: A family group survival pattern*, Arch. of General Psychiatry, 14 (January 1966), 31-40, Manotchka, P. et al. *Incest as a family affair*, Family Process, 6, 1967, 274-276, Garrett, T B. and Richard Wright, *Wives of rapists and incest offenders*, Journal of Sex Research, 11, May 1975, 171-193

ιδιόμορφης και ξεχωριστής "πατρικής στοργής", είναι μερικά μόνο από τα στοιχεία που κρύβονται πίσω από την "ιδιαίτερη και προνομιακή" μεταχείριση της κόρης-θύματος.

Ο πατέρας επιχειρεί μέσω της ειδικής μεταχείρισης της κόρης του να εξασφαλίσει τη σιωπή της, να αποσπάσει μια **αναγκαστική συναίνεση** και να ελαχιστοποιήσει ή να εξουδετερώσει την πιθανή αντίδρασή της. Αν και αυτή η προνομιακή μεταχείριση παρατηρείται στις αρχές της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης, ωστόσο αποτελεί ένα διαμορφωτικό και αναπαραγωγικό της αιμομικτικής σχέσης, στοιχείο³⁰². Η αποδοχή των προνομίων από την κόρη υποδηλώνει από τη μιά πλευρά, την ύπαρξη ανεκπλήρωτων συναισθηματικών αναγκών (έλλειψη φροντίδας και στοργής) και από την άλλη, λειτουργεί ως κανόνας δοσοληψίας.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των κοριτσιών που είχαν μιά χρόνια αιμομικτική σχέση με τον πατέρα τους, είναι η έντονη σεξουαλικοποίηση της συμπεριφοράς τους και η τάση εμπορευματοποίησης του σώματός τους³⁰³.

Είναι φυσικό ότι αυτές οι παράμετροι αποτελούν ταυτόχρονα και μερικούς από τους λόγους για τους οποίους σπανίως φανερώνεται η αιμομικτική πρακτική. Ο σκοτεινός αριθμός της αιμομιξίας είναι δύσκολο να εκτιμηθεί, γιατί οι σύγχρονες επιδημιολογικές έρευνες που διεξάγονται σε δείγματα γενικού πληθυσμού αφορούν είτε την κακοποίηση γενικά (σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική και παραμέληση) είτε τη σεξουαλική θυματοποίηση κατά την παιδική ηλικία και την εφηβεία (εξωοικογενειακή και ενδοοικογενειακή). Έτσι, το πρόβλημα του ορισμού υπεισέρχεται και στις εκτιμητικές προσεγγίσεις της έκτασης του φαινομένου. Ωστόσο, σύγχρονες εκτιμήσεις υπολογίζουν ότι μόνο το

302. Το "σύνδρομο του διακεκριμένου κοριτσιού" (favorite daughter syndrome) σύμφωνα με τον όρο των W.H. Masters & V.E. Johnson, *The ultimate taboo*, Redbook, April 1976, σελ 54-58

303 Σε αυτό ακριβώς το σημείο στηρίζονται και οι αναδρομικές ερμηνείες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των θυμάτων αιμομιξίας στο χώρο της πορνείας. Βλ. James, J. and Meyerding, J. *Early sexual experience and prostitution*, *Amer. Journal of Psychiatry* 134, 1977, σελ. 1381-1385.

10% των περιπτώσεων αιμομιξίας καταγγέλλεται³⁰⁴, ενώ πολύ λιγότερες υποθέσεις φθάνουν στο Σύστημα Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης³⁰⁵.

4.3. Η οριστική ρήξη: Κίνητρα και συνθήκες αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης

Η αντιφατική φύση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης (συγκρουσιακό υπόβαθρο / επιφανειακή ισορροπία ή παραβίαση του κανόνα / κανονικότητα) αποκαλύπτεται μόνο όταν επέρχεται η οριστική ρήξη μεταξύ των συμμετεχόντων στην αιμομικτική δραστηριότητα, όταν η κόρη αποφασίζει να σταματήσει αυτή τη σχέση. Σε ένα πολύ μικρό ποσοστό, μόλις 6%, οι πατέρες -αιμομίκτες διακόπτουν από μόνοι τους την αιμομικτική σχέση με την κόρη τους και πολύ λιγότεροι, περίπου 1%, έχουν τύψεις συνειδήσεως και ομολογούν την πράξη τους³⁰⁶.

Η εξέγερση, η **ατομική επανάσταση της κόρης** βρίσκεται πίσω από την αποκάλυψη των αιμομικτικών σχέσεων. Το πέρασμα στην εφηβεία και η αναγκαιότητα ανεξάρτητης από το οικογενειακό της περιβάλλον, η έντονη επιθυμία απόκτησης φίλων και η συνειδητοποίηση των προσωπικών και κοινωνικών της αναγκών, επηρεάζουν αρχικά την αντίδραση και την αντίστασή της στην αιμομικτική σχέση (σύμφωνα με τον Szabo, η αντίδραση και η αντίσταση της κόρης έχει ευθέως ανάλογη σχέση με την ηλικία της) και οδηγούν στην αποκάλυψη. Θεωρούνται κλασικές πλέον παρόμοιες περιγραφές, λόγω της συχνότατης επανάληψης και ταύτισης των εμπειρικών δεδομένων για το θέμα αυτό³⁰⁷.

304. National Center on Child Abuse and Neglect (NCCAN), Study finding: *National study of Incidence and severity of child abuse and neglect*, Washington, D.C.: Department of Health, Education and Welfare, 1981, - σε δείγμα φοιτητών, βλ. Finkelhor, D. *Sexually victimized children*, Free Press, 1979, -Fritz et al. *A comparison of males and females who were sexually molested as children*, Journal of Sex and Marital Therapy, 7, 54-59, 1981, -σε δείγμα κοινότητας, βλ. ενδεικτικά, Wyatt, G.E., *The sexual abuse of Afro-American and White American women in childhood*, Child Abuse and Neglect 9, 507-519, 1985, Russell, D.E.H., *The incidence and Prevalence of intrafamilial and extrafamilial sexual abuse of female children*, Child Abuse and Neglect 7, 133-146, 1983.

305. Βλ. τα επίπεδα φιλτραρίσματος, παρακ. σελ 174.

306. Maisch, H. *L' Inceste*, 1972, σελ. 193.

307. Κατά μέσο όρο το 60-70 % των περιπτώσεων αιμομιξίας αποκαλύπτονται όταν η κόρη εκμυστηρεύεται την αιμομικτική σχέση σε τρίτο φιλικό ή συγγενικό της πρόσωπο, στα μέσα περίπου της εφηβείας της. Maisch, H. οπ.παρ. σελ. 193.

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι ιδιαίτεροι λόγοι που ενδυναμώνουν την αρνητική στάση της κόρης και οδηγούν τελικά στην αποκάλυψη. Οι λόγοι αυτοί -που δεν έχουν επαρκώς διερευνηθεί, απλά αναφέρονται επιδερμικά, είναι:

α) η **εγκυμοσύνη της κόρης** από τον πατέρα. Οι κλασσικές για την αιμομιξία έρευνες, αποδεικνύουν ότι το 20 - 25% των περιπτώσεων αιμομιξίας αποκαλύπτονται έπειτα από προχωρημένη εγκυμοσύνη ή από αμβλώσεις, ενώ στις πιο πρόσφατες έρευνες το ποσοστό αυτό μειώνεται είτε γιατί χρησιμοποιούνται ευρύτερα τα μέσα αντισύλληψης, είτε γιατί οι περιπτώσεις αιμομιξίας καταγγέλλονται με μεγαλύτερη ευκολία³⁰⁸,

β) η αποκάλυψη ότι ο πατέρας διατηρεί σεξουαλικές σχέσεις ή **ασελγεί σε βάρος και άλλου μέλους της οικογένειας** (που είναι συνήθως η δεύτερη κατά σειρά ηλικίας κόρη), συνιστά ένα από τα σπουδαιότερα κίνητρα για τη δημοσιοποίηση των αιμομικτικών σχέσεων. "...Τα θύματα αιμομιξίας συμπεριφέρονται σαν κακοποιημένες σύζυγοι, που πολύ συχνά ανέχονται τη βία έως ότου χτυπηθούν τα παιδιά τους... υπάρχει ένα όριο βίας, πάνω από το οποίο δεν μπορούν να την ανεχθούν...τα όρια αυτά δεν είναι ξεκάθαρα..."³⁰⁹,

γ) **τυχαία συμβάντα** -φαινομενικά άσχετα με την αιμομικτική σχέση είναι δυνατό να αποκαλύψουν την αιμομιξία. Για παράδειγμα αναφέρουμε οικογενειακές διαμάχες που προκαλούν το ενδιαφέρον των διωκτικών αρχών,³¹⁰ απόπειρες αυτοκτονίας της κόρης -θύματος ή συλλήψεις της κόρης από τις διωκτικές αρχές για αλητεία ή παραβατική συμπεριφορά.

Οι λόγοι αυτοί αφορούν το συγχρονικό με την αιμομικτική σχέση, επίπεδο. Δεν αναφερόμαστε δηλ. στις περιπτώσεις των αναδρομικών επιδημιολογικών -θυματολογικών ερευνών, που διεξάγονται σε δείγμα ενηλίκων, γενικού πληθυσμού (γιατί παρόμοιες

308. L. Roybal and J. Goodwin, *The incest pregnancy*, στο *Sexual Abuse -Incest victims and their families*, PSG Inc., 3η έκδ 1982, 125-138.

309. Gordon, L., *Incest and Resistance*, όπ.παρ. σελ. 259.

310. Maisch. H. όπ.παρ. σελ. 195

περιπτώσεις δεν έχουν αποκαλυφθεί), παρά μόνο στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες παρεμβαίνει ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος.

Η κόρη είναι συνήθως εκείνη που αποκαλύπτει την αιμομικτική σχέση σε κάποιον τρίτο (συγγενή ή φίλο), ο οποίος την παροτρύνει στην καταγγελία. Άλλες φορές, η αποκάλυψη παίρνει το χαρακτήρα της ανακοίνωσης (από την κόρη) ενώπιον όλων των μελών της οικογένειας ή συγγενών³¹¹. Η στάση της μητέρας κρίνεται μάλλον ως **αμφιθυμική**. Η δυσπιστία είναι η αρχική συνήθως αντίδρασή της, ενώ σε πολύ μικρό ποσοστό στηρίζουν τις καταγγελίες της κόρης³¹².

Με την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης, αρχίζουν να κινητοποιούνται οι μηχανισμοί του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, μέσω της παρέμβασης των κοινωνικών υπηρεσιών και του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.

311. Στο 23% των περιπτώσεων του δείγματος του H. Maisch. Βλ. Maisch, H. οπ παρ. σελ. 196.

312 Butler, S. *The mothers*, στο έργο της ίδιας *Conspiracy of silence, The trauma of incest*, οπ παρ σελ. 94-125, -J.Ortiz y Pino and J. Goodwin, *What family say. The dialogue of incest*, στο *Sexual Abuse Incest victims and their families*, οπ παρ. σελ. 57-76. -Blair and Rita Justice, *Mothers, daughters and siblings in incest*, στο έργο τους *The broken taboo: Sex in the family*, Human Science Press, 1979, σελ. 93-123. βλ. επίσης για την εικόνα της μητέρας στην αιμομικτική οικογένεια, κεφ. II, σελ.77-80

5. Η ΜΕΤΑ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

5.1. Η παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου ως κριτηρίου διάκρισης μεταξύ κυρίως αιμομικτικής και μετα-αιμομικτικής κατάστασης

Στα πλαίσια της αλληλουχίας και της δυναμικής διαμόρφωσης των καταστάσεων, η μετα-αιμομικτική κατάσταση επέρχεται με την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης και την παρέμβαση του επισήμου (και στη συνέχεια του ατύπου) κοινωνικού ελέγχου.

Η αποκάλυψη νοείται σε συγχρονικό με τη σχέση, επίπεδο. Δεν εξετάζεται δηλ. η περίπτωση αιμομικτικών σχέσεων που αποκαλύπτονται δέκα ή είκοσι χρόνια μετά τη λήξη της σχέσης³¹³. Η αποκάλυψη επιφέρει τη δημοσιοποίηση της υπόθεσης και την παραπομπή του πατέρα-φερομένου ως δράστη³¹⁴, σε ένα θεσμικό σύστημα επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

Συνεπώς, η παρέμβαση της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στην αιμομικτική οικογένεια και οι επιπτώσεις της (για όλα τα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας) αποτελεί το κριτήριο διάκρισης μεταξύ των κυρίως αιμομικτικών και μετα-αιμομικτικών καταστάσεων.

313. Αν και σε αυτές τις περιπτώσεις υπάρχει μετα-αιμομικτική κατάσταση, η οποία επέρχεται με τη διακοπή της αιμομικτικής σχέσης από παράγοντες εξωγενείς όπως θάνατος ή απομάκρυνση του πατέρα από την οικία (φυγή, νοσηλεία κ.α.), φυγή ή γάμος της κόρης κ.α. Τέτοιες περιπτώσεις -που προκύπτουν από έρευνες αυτο-εξομολόγησης ή θυματολογικές έρευνες, εμπειριάζουν πολλαπλά μεθοδολογικά προβλήματα προσέγγισης (εγκυρότητα και αξιοπιστία των δεδομένων και πληροφοριών, λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος μεταξύ διάπραξης του αδικήματος και δημοσιοποίησης, η αναδρομική ερμηνεία των δεδομένων) και ενώ είναι χρήσιμες στη μελέτη των ψυχολογικών επιπτώσεων της αιμομικτικής πρακτικής ή της παρέμβασης του ατύπου κοινωνικού ελέγχου, ωστόσο δεν αφορούν την παρέμβαση της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης.

314. Οι λόγοι και οι συνθήκες καταγγελίας, έτσι όπως προκύπτουν από τα εμπειρικά δεδομένα και αναλύονται στη σχετική παράγραφο, αφενός δικαιολογούν τη χρήση της παρέμβασης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου ως κριτηρίου διάκρισης μεταξύ των αιμομικτικών και μετα-αιμομικτικών καταστάσεων και αφετέρου απαντούν στο εύλογο ερώτημα που τίθεται: γιατί ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος παρεμβαίνει στις αιμομικτικές και όχι στις προ-αιμομικτικές καταστάσεις; Τα ερευνητικά δεδομένα αποδεικνύουν την πρώτη περίπτωση (σε αντίθεση με άλλες μορφές κακοποίησης των παιδιών ή των ανηλίκων, στις οποίες η καταγγελία αποτελεί ενδεχομένως μιά άμεση αντίδραση στο αδίκημα).

Η χρήση αυτού του κριτηρίου διάκρισης εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης και εστιάζεται τόσο στις θεωρητικές διαστάσεις της παρέμβασης στην αιμομικτική οικογένεια, όσο και στο επίπεδο των πρακτικών των φορέων άσκησης της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης.

Ωστόσο, η διατύπωση αυτού του ερωτήματος, σηματοδοτεί την αναγκαιότητα της έγκαιρης παρέμβασης σε οικογένειες "υψηλού κινδύνου", σύμφωνα με τους κοινωνικούς σχεδιαστές και τους υπευθύνους για τη χάραξη κοινωνικής πολιτικής.

Στόχος της προσέγγισής μας είναι μιά πρώτη απόπειρα αξιολόγησης της παρέμβασης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια.

Οι διαπιστώσεις, που προκύπτουν από παρόμοιες αξιολογήσεις της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης του επισήμου ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια είναι σημαντικές και στο επίπεδο της διαμόρφωσης και χάραξης της κοινωνικής πολιτικής, με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών.

Έτσι διακρίνεται η διττή σκοπιμότητα της χρήσης του όρου "αιμομικτική κατάσταση", τόσο στο θεωρητικό επίπεδο (φαινομενολογική προσέγγιση / αδιέξοδα των αιτιολογικών προσεγγίσεων), όσο και στο επίπεδο των πρακτικών, με κύριο άξονα αναφοράς την πρόληψη και την παρέμβαση.

5.2. Η επίσημη κοινωνική αντίδραση: Παρέμβαση στην αιμομικτική οικογένεια

5.2.α. Τα πρότυπα παρέμβασης: Δικαστηριακή και κοινωνικο-διοικητική παρέμβαση.

Οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που προήλθαν από τον αντίκτυπο του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών επέφεραν μεταβολές στις διαδικασίες του χαρακτηρισμού (ή της ετικέτας)³¹⁵, στο βαθμό που διευρύνθηκε η έννοια της αιμομιξίας (τόσο ως προς τον κύκλο των εμπλεκομένων σε αυτήν προσώπων, όσο και των ασελγών πράξεων)

315. Απόδοση του όρου "labelling process"

και θεσμοθετήθηκαν νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου, στα πλαίσια της παρέμβασης των κοινωνικο-διοικητικών μηχανισμών.

Έτσι, με κριτήριο το **πλαίσιο της παρέμβασης** και την επιλογή των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, διακρίνουμε την **δικαστηριακή δράση** από τη **δράση των κοινωνικών υπηρεσιών**³¹⁶.

Οι σύγχρονες τάσεις μελέτης του θέματος επικεντρώνονται στο μεγαλύτερό τους μέρος, στο επίπεδο της παρέμβασης και της αντιμετώπισης, με έναν μάλλον αποσπασματικό και εξατομικευμένο χαρακτήρα, χωρίς να υπάρχουν συνθετικές προσεγγίσεις και αξιολογήσεις της παρέμβασης στην αιμομικτική οικογένεια, ή των διαδικασιών παραπομπής και φιλτραρίσματος (στο ποινικό ή/και κοινωνικο-διοικητικό σύστημα) και επιπρόσθετα των επιπτώσεων της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης γενικά και ειδικότερα στα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας.

α1. Η Δικαστηριακή Παρέμβαση

Η επίσημη κοινωνική αντίδραση, στα πλαίσια της δικαστηριακής δράσης, διακρίνεται σε δύο επίπεδα:

α) στο επίπεδο της **απονομής της ποινικής δικαιοσύνης**, που περιλαμβάνει την απόδειξη της ενοχής και την τιμωρία του δράστη, και

β) στο επίπεδο της **αστικής διευθέτησης** του προβλήματος, που περιλαμβάνει κυρίως τα μέτρα προστασίας του θύματος και τις εναλλακτικές λύσεις για την επιμέλεια και την απομάκρυνσή του από το οικογενειακό περιβάλλον.

- **Η ποινική παρέμβαση** αντανακλά την "κλασική" μορφή παρέμβασης και τη μοναδική -ίσως- μορφή αντιμετώπισης πριν από την εμφάνιση και εξάπλωση του κινήματος

316. Τα όρια μιάς παρόμοιας διάκρισης δεν είναι πάντοτε σαφή, ωστόσο η διάκριση αυτή προτείνεται και από τις σχετικές με το θέμα εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης, γιατί αποδίδει τη σύγχρονη προβληματική της διάκρισης μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, βλ. σχετικά την ετήγηση της C. Somerhausen, *Reactions: Formal and informal social control*, Council of Europe, Fourth Criminological Colloquium, *Criminological Aspects of the ill-treatment of children in the family*, Strasbourg, 1979, σελ. 89-137.

κατά της κακοποίησης των παιδιών. Το κίνημα λειτούργησε ως υπόβαθρο για τη διαμόρφωση εναλλακτικών μορφών παρέμβασης (συγκεκριμένα της κοινωνικο-διοικητικής αντιμετώπισης).

Το επίπεδο της ποινικής παρέμβασης περιλαμβάνει όλα τα στάδια της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης (αστυνομία, εισαγγελία, ανάκριση, δίκη) και τις πρακτικές που ακολουθούνται προκειμένου να εξακριβωθεί η καταγγελλόμενη αιμομικτική πράξη.

Τα διαφορετικά ποινικά συστήματα³¹⁷, η ποικιλομορφία που παρατηρείται τόσο στις νομικές ρυθμίσεις³¹⁸ όσο και στις πρακτικές των επιμέρους φάσεων της ποινικής δικαιοσύνης στις διάφορες χώρες³¹⁹, ο βαθμός πολιτιστικής ανάπτυξης και οι κοινωνικοοικονομικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών, αποτελούν ανυπέρβλητα εμπόδια στην οποιαδήποτε απόπειρα συγκριτικής προσέγγισης, σχετικής με την ποινική διευθέτηση της αιμομικτικής πρακτικής.

317. Και οι διαφοροποιήσεις στους κώδικες ποινικής δικονομίας σχετικά με τη διάκριση των φάσεων της ποινικής δίκης, την αρχή της νομιμότητας ή της σκοπιμότητας στην ποινική δίωξη, την επιλογή των μέσων απόδειξης, είναι μερικά μόνο από τα στοιχεία που επηρεάζουν το "εξαγόμενο προϊόν" από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και το οποίο αντικατοπτρίζεται στις στατιστικές της δικαιοσύνης. Ειδικά για το αδίκημα της αιμομιξίας παρατηρείται εντυπωσιακή έλλειψη σχετικών ερευνών στον ευρωπαϊκό και αγγλοσαξωνικό χώρο, ενώ τα εμπειρικά δεδομένα περιορίζονται σε περιγραφές και μαρτυρίες των θυμάτων, βλ. Finkelhor, D. *Removing the child - Prosecuting the offender in cases of sexual abuse. Evidence from the National Reporting System for Child Abuse and Neglect, Child Abuse and Neglect*, vol. 7, 195-205, 1983, -M.E. Elwell & P.H. Ephross, *Initial Reactions of Sexual Abused Children*, Social Casework, February 1987, σελ. 109-116. - C.L. Mitra *Judicial discourse in Father-Daughter Incest Appeal Cases*, Int J. Sociology of Law, 1987, 15, 121-148, M.J. Krieger & J. Robbins, *The adolescent incest victim and the Judicial System*, Amer. J. of Orthopsychiatry, 55 (3), 1985, 419-425. - L. Berliner and M.K. Barbieri, *The testimony of the child victim of sexual assault*, Journal of Social Issues, vol.40, No 2, 1984, 125-137.

318 Βλ. παραπ. κεφ II σελ. 98 και για τη συγκριτική διάσταση των νομοθεσιών στις διάφορες πολιτείες των Η.Π.Α. βλ. M.K. Daugherty, *The crime of incest against the minor child and the states' statutory responses*, Journal of Family Law, vol. 17, 1978-79, σελ. 93-115

319 Οι πρακτικές που αφορούν είτε το θύμα, δηλ. τους τρόπους αντιμετώπισης του από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, (μεταχείριση παράλληλη με τα θύματα βιασμού, γενικά), είτε το δράστη (για τις τραυματογενετικές επιπτώσεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης, βλ. παρακ. σελ. 181 κ.ε.). Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι προκαταλήψεις, οι ταξικές και φυλετικές διακρίσεις επηρεάζουν τις δικαστικές κρίσεις στην περίπτωση της αιμομιξίας βλ. C. Ahlgren, *Maintaining incest victims' support relationships*, Journal of Family Law, vol 22, 1983-4, σελ.483-536.

Ωστόσο, ο κύριος στόχος της ποινικής παρέμβασης είναι η **τιμωρία** του πατέρα-αιμομίκτη. "...Η σπουδαιότερη δικαιολογία της τιμωρίας είναι ότι ικανοποιεί τον κοινωνικό κανόνα και διασφαλίζει την κοινότητα, μέσω της επιβεβαίωσης της ύπαρξης δικαιωμάτων και της υποχρέωσης του σεβασμού σ' αυτά.....ο δράστης είναι ο μοναδικός στόχος της ποινικής υπόθεσης, ενώ δεν εκδηλώνεται ενδιαφέρον για τις διαλεκτικές των σχέσεων που συνδέουν το δράστη με το θύμα..."³²⁰. Αυτή η έλλειψη ενδιαφέροντος για το θύμα στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας αντικατοπτρίζεται και στην αντίστοιχη έλλειψη εγκληματολογικών ερευνών στο συγκεκριμένο αντικείμενο με στόχο τη μελέτη των μεταβλητών που επηρεάζουν τόσο τη στοιχειοθέτηση της κατηγορίας, όσο και το αποτέλεσμα της δίκης (όπως π.χ. αξιοπιστία του θύματος, η κοινωνική θέση του κατηγορουμένου, τα πορίσματα της ιατροδικαστικής έκθεσης και των ψυχολογικών εξετάσεων του θύματος, οι καταθέσεις μαρτύρων κ.α.)³²¹.

-Η **αστική δικαστηριακή δράση** αναλαμβάνεται όχι μόνο στην περίπτωση της καταγγελομένης αιμομιξίας, αλλά και στα θύματα που βρίσκονται σε "ηθικό κίνδυνο" (αυτό αποτελεί φυσικά αντικείμενο νομοθετικής ρύθμισης). Ο κύριος στόχος της αστικής παρέμβασης είναι η **προστασία του θύματος**, μέσω της απομάκρυνσής του από το οικογενειακό του περιβάλλον. Οι εναλλακτικές μορφές προστασίας περιλαμβάνουν διαφόρους θεσμούς, όπως την εισαγωγή σε ίδρυμα³²², την υιοθεσία³²³, την ανάθεση σε ανάδοχη οικογένεια, την αφαίρεση της επιμέλειας από τους γονείς κ.α.. Προϋποθέτουν δε, ένα

320 C. Saumerhausen, *όπ.παρ.*, σελ. 94 και 95.

321. J.E. Hall Williams, *The neglect of incest: A criminologist's view*, *Victimology: A new focus*, Vol.IV, *Violence and its victims*, Lexington Books, 1975, σελ. 191-199.

322 Αποτελεί και τη συχνότερη μορφή προστασίας του παιδιού, ειδικά για την Ελλάδα τη μοναδική μορφή προστασίας των θυμάτων αιμομιξίας (εγκλεισμός με διοικητική απόφαση).

323. Ενδεικτικά αναφέρεται η πράξη του 1975 στην Αγγλία σύμφωνα με την οποία προβλέπεται η υιοθεσία κακοποιημένων παιδιών χωρίς να είναι απαραίτητη η σύμφωνη γνώμη των γονέων, *United Kingdom Children Act 1975 (sect.12 (2) (d, e, f, s) και sect 14 (1) (b)* Ωστόσο επισημαίνεται από το Συμβούλιο της Ευρώπης, ότι η υιοθεσία των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών δεν είναι πανάκεια γιατί δεν επηρεάζει ιδιαίτερα τους γονείς και δεν προστατεύει τα υπόλοιπα παιδιά της οικογένειας που μπορεί να βρίσκονται σε κίνδυνο, βλ. C. Saumerhausen, σελ. 106.

θεσμικό πλαίσιο κοινωνικής παρέμβασης και συναρτώνται από το επίπεδο ανάπτυξης της θεσμοποιημένης προστασίας των κακοποιημένων - εν γένει - παιδιών.

Έτσι, η εξωποινική δικαστηριακή παρέμβαση συσχετίζεται άμεσα με το δεύτερο πρότυπο παρέμβασης στην αιμομικτική οικογένεια: την κοινωνικο- διοικητική παρέμβαση.

α2. Η Κοινωνικο-διοικητική Παρέμβαση.

Το θεσμικό επίπεδο οργάνωσης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου και της παιδικής προστασίας συγκροτεί το υπόβαθρο του προτύπου της κοινωνικο- διοικητικής παρέμβασης στην αιμομικτική οικογένεια και διαγράφει το πλαίσιο λειτουργίας των σχετικών φορέων, το χαρακτήρα, την εμβέλειά τους (τοπικό ή εθνικό επίπεδο) και την αξιολόγηση του έργου τους.

Ο έντονα **ιατροκοινωνικός χαρακτήρας** που αποδόθηκε στο φαινόμενο της κακοποίησης των παιδιών, η επισήμανση της **διαταξικότητας** του φαινομένου και η **εξατομίκευση του προβλήματος**, ως άμεσες ή έμμεσες επιδράσεις του κινήματος κατά της κακοποίησης των παιδιών³²⁴ και του κινήματος προστασίας των θυμάτων (victims' movement), αποτελούν μερικά μόνο από τα ιδεολογικά στοιχεία που ευνόησαν την ανάπτυξη και διεύρυνση του συγκεκριμένου πλαισίου παρέμβασης.

Το έργο των υπηρεσιών εστιάζεται στα θύματα κακοποίησης (περιλαμβανομένων των θυμάτων αιμομιξίας), τους δράστες και τα υπόλοιπα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας. Πρόκειται για ένα -μάλλον- "**θεραπευτικό**" **πρότυπο παρέμβασης**, που επικεντρώνεται στην ατομική ή και ομαδική ψυχοθεραπεία, την ψυχολογική στήριξη και τη συμβουλευτική³²⁵.

324. Βλ. παρ. κεφ. ΙΙ, σελ.94 κ.ε.

325. Για παρόμοια προγράμματα κυρίως σε τοπικό επίπεδο, βλ. Β Αρτινοπούλου, *Σχεδιασμός, αξιολόγηση και δυσχέρειες των σύγχρονων κοινοτικών προγραμμάτων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*, Πρακτικά ημερίδας Δήμου Καλλιθέας και Τομέα Εγκληματολογίας του Παντείου Παν/μίου, Ιούνιος 1993.

Ο τομέας της αξιολόγησης του έργου των κοινωνικών αυτών υπηρεσιών αντανακλά την πλέον πρόσφατη εμπειρική τάση στο χώρο της μελέτης της κακοποίησης των παιδιών. Παρά το γεγονός ότι η θεσμοποιημένη αυτή μορφή κοινωνικού ελέγχου αναπτύχθηκε (στον τομέα της κακοποίησης των παιδιών) κατά το χρονικό διάστημα της περασμένης δεκαετίας και έτσι η οποιαδήποτε αξιολόγηση είναι περιορισμένη, ωστόσο επισημαίνονται -σχετικά με την οργάνωση, το έργο τους και τη λειτουργία τους, τα εξής:

1) **Ο ταξικός χαρακτήρας του έργου των κοινωνικών υπηρεσιών.** Αν και η αιμομιτική πρακτική συνιστά ένα παράδειγμα αυτο-παραπομπής³²⁶, ωστόσο τόσο η ευχέρεια που παραχωρείται σε τρίτους (γείτονες, οικογενειακούς φίλους, δασκάλους κ.α) να καταγγέλουν παρόμοια περιστατικά, όσο και το αντικείμενο του έργου των υπηρεσιών αυτών (κοινωνικά επιδόματα, επαφή με πολυπροβληματικές και χαοτικές οικογένειες), συμβάλλουν στην αύξηση των καταγγελλομένων και κατά συνέπεια των παραπεμπομένων περιπτώσεων, που προέρχονται κυρίως από τα λιγότερο προνομιούχα κοινωνικά στρώματα και έχουν υψηλότερες πιθανότητες θεατότητας.

2) **Η μελέτη της παραπομπής** σε μικροκοινωνιολογικό επίπεδο συμβάλλει στη διερεύνηση των πολλαπλών αλληλεπιδράσεων μεταξύ του φορέα και του παραπεμπομένου, της ιδεολογίας, των στάσεων και προκαταλήψεων των επαγγελματιών που υπεισέρχονται στις κρίσεις τους, στις πρακτικές διερεύνησης και στα κριτήρια αξιολόγησης των καταγγελιών. Στο θέμα της αιμομιξίας, οι σχετικές έρευνες - περιορισμένης μάλλον εμβέλειας -επισημαίνουν ότι πράγματι παρατηρούνται **διαφορικές αξιολογήσεις** των καταγγελλομένων περιπτώσεων, από τους επαγγελματίες, που αντικατοπτρίζουν τις έντονες διαφοροποιήσεις στις κοινωνικές στάσεις, τις αξίες και την κοινωνικοποίηση του επαγγέλματος³²⁷.

326. Αποδίδουμε έτσι τον όρο "auto-renvoi", με την έννοια της καταγγελίας από τον παθόντα (εδώ, το θύμα της αιμομιξίας), βλ. Robert, P.& Lambert, T & Faugeron, C. *Image du viol collectif et sa reconstruction d'objet*, Coll. Déviance et Societé, 1976, σελ. 20-21.

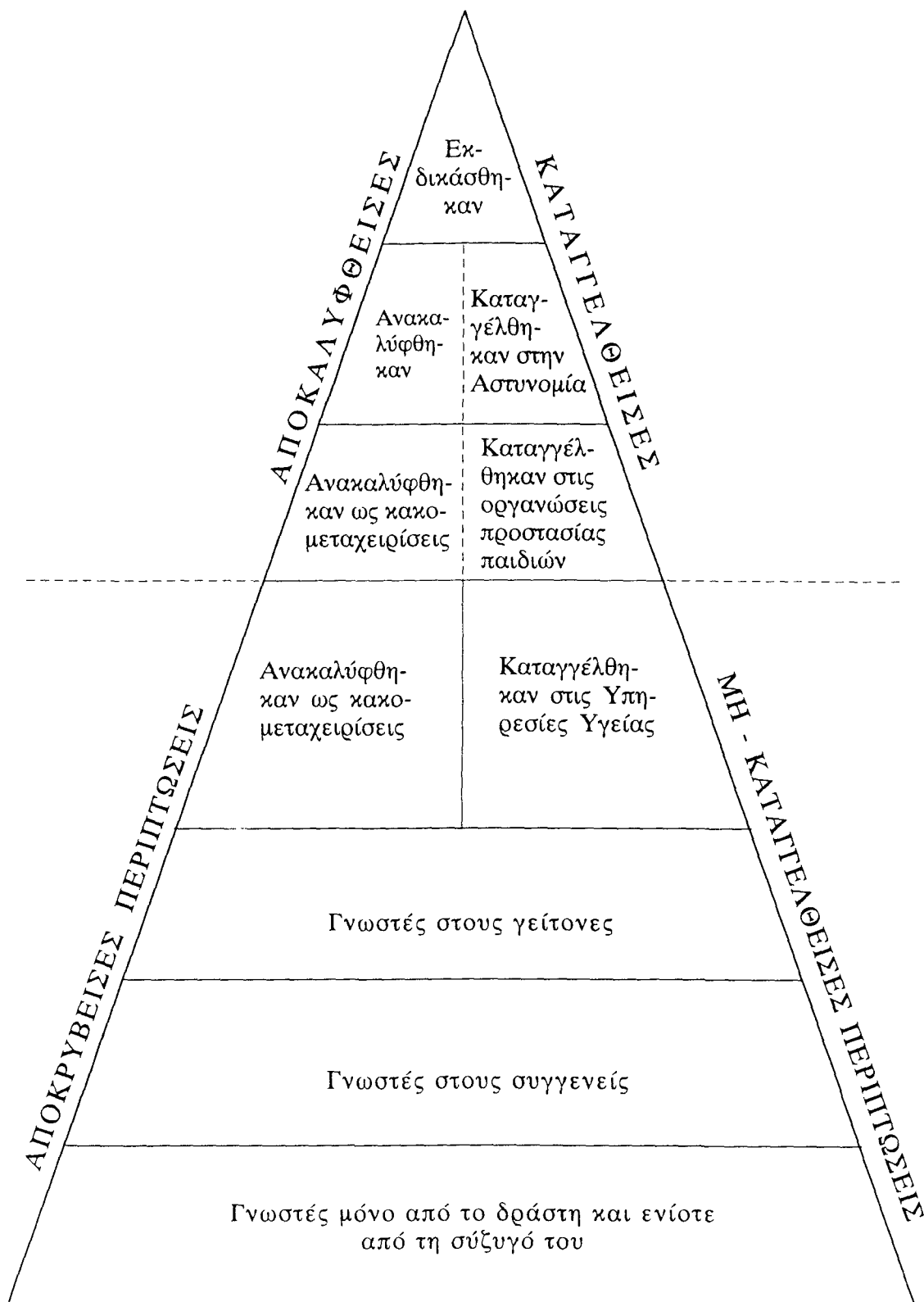
327. R. J. Wilk and C.R. McCarthy, *Intervention in Child Sexual Abuse: A survey of Attitudes*, Social Casework, 1986, 20-29. - David M. Mantell, *Clarifying Erroneous Child Sexual Abuse Allegations*, Am.J. Orthopsychiatry 58 (4), 1988, 618-121. Σχετικά με τις συστάσεις στους επαγγελ-

Στα πλαίσια εξάλλου μιάς μακροκοινωνιολογικής προσέγγισης, οι επιλεκτικές αυτές διαδικασίες επηρεάζουν και επηρεάζονται -στα πλαίσια μιάς αλληλεπιδραστικής προσέγγισης- από την **αναπαραγωγή των κοινωνικών στερεοτύπων για την αιμομικτική οικογένεια**. Έτσι, η **ανισότητα στις σχέσεις εξουσίας μεταξύ κράτους και πολίτη** αντικατοπτρίζεται και στο έργο των κοινωνικών υπηρεσιών, ενώ οι **άκαμπτες ιεραρχικές δομές** και ο **έντονα γραφειοκρατικός χαρακτήρας αυτών των υπηρεσιών** παρέχουν το **νομιμοποιητικό υπόβαθρο** των επιλεκτικών διαδικασιών³²⁸ τόσο στην επισήμανση των αιμομικτικών οικογενειών, όσο και στις καταγγελλόμενες περιπτώσεις αιμομιξίας.

Ο επιλεκτικός αυτός χαρακτήρας του έργου των κοινωνικών υπηρεσιών και οι διαδικασίες φιλτραρίσματος αναπαριστώνται στο παρακάτω σχήμα και αντανακλούν τον υψηλό σκοτεινό αριθμό των περιπτώσεων κακοποίησης (και συνεπώς της αιμομιξίας).

ματίες και κλινικούς βλ. Goodwin J., Sahd, D., Rada, R.T. *False accusations and False Denials of Incest: Clinical Myths and Clinical Realities*, στο *Sexual Abuse, Incest Victims and their Families*, Wright, 1982, σελ. 17-26. - R.J. Salinger, *Conduite a tenir pour le praticien qui trouve un cas d'inceste dans sa clientele*, *Neuropsychiatrie de l' enfance*, 1985, 33 (6), 217-220. - A.Rosenfeld and E.H. Newberger, *Compassion vs Control, Conceptual and Practical Pitfalls in the Broadened Definition of Child Abuse*, *JAMA*, May 9, 1977, vol. 237, no 19, 2086-2082. - Σχετικά με τις διαπιστώσεις που αφορούν το επίπεδο κατάρτισης των επαγγελματιών και το ρόλο της ιδεολογίας του επαγγέλματος στην επισήμανση και διάγνωση των περιπτώσεων αιμομιξίας, βλ. R. Attias, *Knowledge and Management Strategies in incest cases: A survey of physicians, psychologists and family counselors*. *Child Abuse and Neglect*, vol. 9, 527-533, 1985.

328 Σχετικά με τις επιδράσεις του γραφειοκρατικού συστήματος των κοινωνικών υπηρεσιών και τη σημασία της υποκειμενικής ερμηνείας και αξιολόγησης των περιπτώσεων κακοποίησης, στα πλαίσια της προσέγγισης της συμβολικής αλληλεπίδρασης, βλ. Don Handelman, *Bureaucracy and the Maltreatment of the Child: Interpretive and Structural Implications*, που περιλαμβάνεται στο έργο Nancy Scheper -Hughes (ed.), *Child Survival*, 1987, 359-376. -D. Reidel Publ Comp. και σχετικά με το γραφειοκρατικό σύστημα που χαρακτηρίζει τα στάδια της παρέμβασης από τους επαγγελματίες βλ. David Howe, *Child Abuse and the Bureaucratization of social work*, *The Sociol. Review*, 1993, 490-508.

"Το παγόβουνο της κακοποίησης των παιδιών" (σύμφωνα με τον H. Røstad), όπως αναφέρεται από τον J. Vesterdal, *Etiological factors and long-term consequences*, Council of Europe, όπ. παρ. σελ. 49.

5.2.β. Σχέσεις μεταξύ των προτύπων παρέμβασης: Διχοτόμηση, υποκατάσταση ή διεύθυνση της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης;

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, οι κοινωνικο-διοικητικές υπηρεσίες συνιστούν το πρώτο επίπεδο φιλτραρίσματος και διοχετεύουν τις περιπτώσεις αιμομιξίας στο Σύστημα Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης³²⁹, όπως επίσης και των παιδιών που βρίσκονται σε "ηθικό κίνδυνο" στο αστικό επίπεδο της δικαστηριακής δράσης.

Όμως, η πορεία των υποθέσεων από το ένα πρότυπο στο άλλο, δεν είναι **μονοσήμαντη** (παραπομπή από την κοινωνικο-διοικητική στη δικαστηριακή δράση). Σε όλες σχεδόν τις φάσεις της δικαστηριακής δράσης (ποινικής και αστικής) ζητείται η αρωγή των κοινωνικών υπηρεσιών -κυρίως με την μορφή των κοινωνικών ερευνών που διεξάγονται από επαγγελματίες- και συνεκτιμώνται τα στοιχεία που αφορούν την αιμομικτική οικογένεια, καθώς και οι γνωμοδοτήσεις των επαγγελματιών που ενίοτε κατέχουν τη θέση των πραγματογνωμόνων (αφορά περισσότερο τις ψυχολογικές εκτιμήσεις σχετικά με την ψυχική κατάσταση των θυμάτων αιμομιξίας). Τέλος, οι δικαστικές αποφάσεις παραπέμπουν εκ νέου, τις περιπτώσεις που έχουν ήδη εκδικάσει στις κοινωνικές υπηρεσίες για μεταχείριση του θύματος, ή του δράστη (σε συνδυασμό με την έκτιση της ποινής σε περίπτωση που κριθεί ένοχος) και των υπολοίπων μελών της οικογένειας. Ο συνδυασμός αυτός της τιμώρησης του δράστη με τη θεραπεία είναι περιορισμένης μάλλον εμβέλειας, δηλ. δεν εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις, ούτε έχει αξιολογηθεί επαρκώς.

Από αυτόν τον περιγραφικό λόγο προκύπτει ότι, φυσικά δεν πρόκειται για διχοτόμηση της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης. Η διάκρισή μας στα δύο πρότυπα παρέμβασης

329. Η διακριτική ευχέρεια της παραπομπής των υποθέσεων στο ποινικό σύστημα υπόκειται σε ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις σε κάθε χώρα, ενώ υπάρχει συγκεκριμένη σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Recommendation 561, 1969) για άρση του ιατρικού απορρήτου, όταν υπάρχει διάγνωση κακοποίησης και υποχρέωση της καταγγελίας παρομοίων περιπτώσεων. Για το ίδιο θέμα -της υποχρεωτικής ή όχι καταγγελίας από τους γιατρούς, οι κώδικες της Γερμανίας, Ολλανδίας και του Βελγίου ορίζουν ότι είναι "θέμα συνείδησης" ενώ στην Ελβετία αίρεται το ιατρικό απόρρητο μόνο κάτω από ρητές προϋποθέσεις. Στη Δανία αντιθετα, προβλέπεται η ρητή δέσμευση της καταγγελίας, βλ. C Saumerhau sen, οπ παρ σελ.130-132.

είναι μάλλον σχηματική και χρησιμεύει περισσότερο ως εργαλείο ανάλυσης. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο προτύπων παρέμβασης χαρακτηρίζονται ως **συμπληρωματικές** στο επίπεδο της "αναδόμησης του αντικειμένου", ενώ η ανάπτυξη των κοινωνικο-διοικητικών υπηρεσιών αντικατοπτρίζει την **έντονη διεύρυνση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου**. Στα πλαίσια μιάς συστημικής προσέγγισης -θα μπορούσε κάποιος να παρατηρήσει, ότι οι οποιοσδήποτε διαφοροποιήσεις αφορούν είτε την εσωτερική - οργανωτική δομή των δύο αυτών προτύπων-συστημάτων, είτε τις μεταξύ τους σχέσεις. Ωστόσο, πρόκειται για διαφοροποιήσεις μέσα στο **ίδιο το πλαίσιο** της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης, που δεν απειλούν τους κοινούς στόχους, τη συμπληρωματικότητα των λειτουργιών και τις εξισορροπιστικές τάσεις των δύο αυτών προτύπων παρέμβασης.

5.2.γ. Σύγχρονες τάσεις παρέμβασης: Μερικά στοιχεία κριτικής θυματολογίας.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '70 και κατά το διάστημα ολόκληρης σχεδόν της δεκαετίας του '80 αναπτύχθηκε έντονος επιστημονικός διάλογος στο χώρο της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών σχετικά με την αποτελεσματικότητα των τιμωρητικών ποινών, που επιβάλλονται από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στους δράστες σεξουαλικών αδικημάτων με θύματα παιδιά και συγκεκριμένα στους αιμομίκτες πατέρες. Έτσι, παρατηρήθηκε μιά (φαινομενική;) αντιπαράθεση μεταξύ των δύο προτύπων κοινωνικής αντίδρασης και ο προβληματισμός στράφηκε στην επιλογή μεταξύ τιμωρίας ή θεραπείας³³⁰.

Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε η **αποτυχία της γενικής και της ειδικής πρόληψης μέσω της ποινής του πατέρα-αιμομίκτη**³³¹ και οι **αρνητικές επιπτώσεις του εγκλεισμού**

330. Ο προβληματισμός αυτός φαίνεται και στη θεματολογία των διεθνών συνεδρίων σχετικά με το θέμα της αιμομιξίας και της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, π.χ. *2nd International Conference on Incest and Related Problems*, Ζυρίχη, Αύγουστος 1988 και φυσικά στο 4ο Εγκληματολογικό Συμπόσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, σχετικά με την κακοποίηση των παιδιών, Στρασβούργο 1979.

331. Σε αυτό το σημείο αναφέρεται χαρακτηριστικά από την C. Saumerhausen στην εισήγησή της στο 4ο Εγκληματολογικό Συμπόσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, η περίπτωση του πατέρα της Susan Auckland, ο οποίος κρίθηκε ως ο κύριος υπεύθυνος για τον θάνατό της, ενώ προηγουμένα είχε καταδικασθεί ως ένοχος για το θάνατο ενός από τα υπόλοιπα παιδιά του,

του (οικονομικές, ψυχολογικές, κοινωνικές κ.α.) σε όλα σχεδόν τα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας³³². Επιπροσθέτως, οι διεθνείς τάσεις στο χώρο της Εγκληματολογίας και της Σωφρονιστικής συνηγορούσαν υπέρ των **εναλλακτικών μεθόδων μεταχείρισης του δράστη**. Έτσι, η τάση, που σαφώς περιγράφεται και από τις εκθέσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, αφορά τη **μετατόπιση της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης από το δικαστηριακό και συγκεκριμένα το ποινικό πρότυπο στο κοινωνικο-διοικητικό πρότυπο παρέμβασης**. Ο τιμωρητικός χαρακτήρας της ποινικής αντίδρασης παραλλάσσεται σε κοινωνικό-θεραπευτικό, το ποινικό ετικεττάρισμα μετατρέπεται σε κοινωνικό και η ποινική, τιμωρητική πολιτική μεταβάλλεται σε κοινωνική (πολιτική).

Η τάση αυτή, της μετατόπισης της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης από το ποινικό στο κοινωνικό πρότυπο παρέμβασης, ενισχύθηκε και από άλλες μορφές ατύπου -πλην όμως θεσμοποιημένου-κοινωνικού ελέγχου, όπως είναι για παράδειγμα οι οργανώσεις προστασίας των θυμάτων (ομάδες αυτοβοήθειας) σε εθελοντικό επίπεδο, οι "ανώνυμοι γονείς" - δράστες κακοποίησης των παιδιών τους, ομάδες εθελοντών για στήριξη και συμβουλευτική των θυμάτων αιμομιξίας κ.λ.π.³³³

Οι επιπτώσεις της μετατόπισης αυτής δεν είναι εύκολο να εκτιμηθούν. Οι διαφοροποιήσεις τόσο των πρακτικών όσο και του ιδεολογικού, πολιτισμικού, πολιτικού και οικονομικού πλαισίου, απαγορεύουν τις οποιεσδήποτε γενικεύσεις.

Ωστόσο, από τον **έντονα θυματολογικό χαρακτήρα** των προγραμμάτων αυτών και από την **μονόπλευρη αυτή διόγκωση του θεσμικού πλαισίου παροχής βοήθειας** στα

βλ. C. Saumerhausen, όπ. παρ. σελ. 95.

332. Βλ. παρακ. σελ. 181 κ.ε.

333 Robert Elias, *Which victim movement? The politics of Victim Policy*, στο *Victims of Crime*, Sage 1990, σελ. 226-250 - Robert C. Davis & Madeline Henley, *Victim Service Programs*, στο *Victims of Crime*, Sage Publ. 1990, 157-171. Για μια συγκριτική προσέγγιση των διαφόρων προγραμμάτων προστασίας και βοήθειας των θυμάτων (στόχοι, περιεχόμενο, τρόποι λειτουργίας και αξιολόγηση) βλ. Robert Elias, *Community control, criminal justice and victim services*, στο βιβλίο E. A. Fattah (ed) *Towards a critical victimology*, St Martins Press, 1992, σελ. 372-397.

θύματα κακοποίησης, διαμορφώθηκε και αποκρυσταλώθηκε ένα χάσμα, μιά **ακραία μορφή αντιπαράθεσης** μεταξύ θύματος και θύτη³³⁴. Οι πλέον σύγχρονες θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις έχουν ήδη επισημάνει την αντίστροφη τάση μιάς δηλ. **εκ νέου μετατόπισης της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης από την κοινωνική /θεραπευτική στην ποινική/ τιμωρητική διάσταση.**

Οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που προβλέπουν αυστηρότερες ποινές για τους δράστες παρόμοιων αδικημάτων επιβεβαιώνουν αυτή την πρόσφατη τάση.

Ταυτόχρονα όμως, επισημαίνονται οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν σε αυτή την παλλινδρομική τάση, που αφορούν τον "ιεραποστολικό ζήλο" ο οποίος κρύβεται πίσω από "τον φαινομενικά ανθρωπιστικό λόγο"³³⁵. Οι κίνδυνοι αυτοί εστιάζονται:

α) στα **επιστημολογικά θεμέλια της θυματολογίας**, στο βαθμό που η θυματολογία ολοένα και περισσότερο θεωρείται ως ιδεολογικό και ανθρωπιστικό κίνημα παρά ως επιστημονικός κλάδος,

β) στη **μετατόπιση** του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης προς την **τιμωρητική και ανταποδοτική κατεύθυνση**,

γ) στην **επικέντρωση** σε συγκεκριμένες μορφές θυματοποίησης (π.χ. κακοποίηση), παραβλέποντας τα εγκλήματα του λευκού κολλάρου, με συνέπεια το "θυματολογικό lobby" να επηρεάζει τις τάσεις έρευνας και μελέτης, και

δ) στις έντονες διεκδικήσεις του κινήματος για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, που επιζητούν την **υποχώρηση** (με την έννοια της θυσίας, της απάρνησης) **των δικαιωμάτων των δραστών/ κατηγορουμένων**, προς όφελος των δικαιωμάτων των θυμάτων. Έτσι, έχει δημιουργεί μιά πολωτική σχέση μεταξύ των δικαιωμάτων θύματος -

334. Οι δράστες και τα θύματα αντιμετωπίζονται ως εντελώς διαφορετικές μεταξύ τους κατηγορίες πληθυσμού. Κάτι τέτοιο δεν αποδεικνύεται από τις θυματολογικές έρευνες, που αποδεικνύουν ισχυρές ομοιότητες μεταξύ δραστών-θυμάτων, βλ. σχετικά E. A. Fattah, *Victims and victimology. The facts and the rhetoric*, Intern. Review of Victimology 1989, 1/1, 43-66.

335. E. A. Fattah, *Prologue The need for a critical criminology*, στο έργο του ίδιου συγγραφέα. *Towards a critical victimology*, όπ. παρ. σελ. 3-26.

δράστη³³⁶ σε τέτοιο βαθμό, ώστε να απειλούνται θεμελιώδη και συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα του κατηγορουμένου, όπως είναι για παράδειγμα το τεκμήριο της αθωότητας. " Σε αυτό ακριβώς το υπόβαθρο των δικαιωμάτων των δραστών κακοποίησης μέσα στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, τα παιδιά έχουν γίνει εύκολοι στόχοι τραυματικών διαδικασιών..."³³⁷. Σε παρόμοιες διακηρύξεις περί συρρίκνωσης των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων ελλοχεύουν πολλαπλοί κίνδυνοι, τόσο για την προστασία θεμελιακών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσο και για τη λειτουργία των θεσμών.

Ο προβληματισμός αυτός που εκφράζεται στα πλαίσια της κριτικής θυματολογίας, αντανάκλα τις σχετικές με τους στόχους και τις λειτουργίες ολοκλήρου του ποινικού συστήματος αντιφάσεις και συγκρούσεις, που παρατηρούνται μεταξύ του θεωρητικού επιπέδου (επιπέδου αρχών: επανακοινωνικοποίηση, πρόληψη μέσω της καταστολής) και του επιπέδου των πρακτικών του συστήματος.

Το σχήμα 3(επόμε. σελ.) αναπαριστά τα πρότυπα παρέμβασης και τις μεταξύ τους σχέσεις. Διαγράφονται επιπλέον οι σύγχρονες τάσεις παρέμβασης και μετατόπισης της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στο διάστημα των 15 τελευταίων χρόνων.

5.3. Οι επιπτώσεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στην αιμομικτική οικογένεια

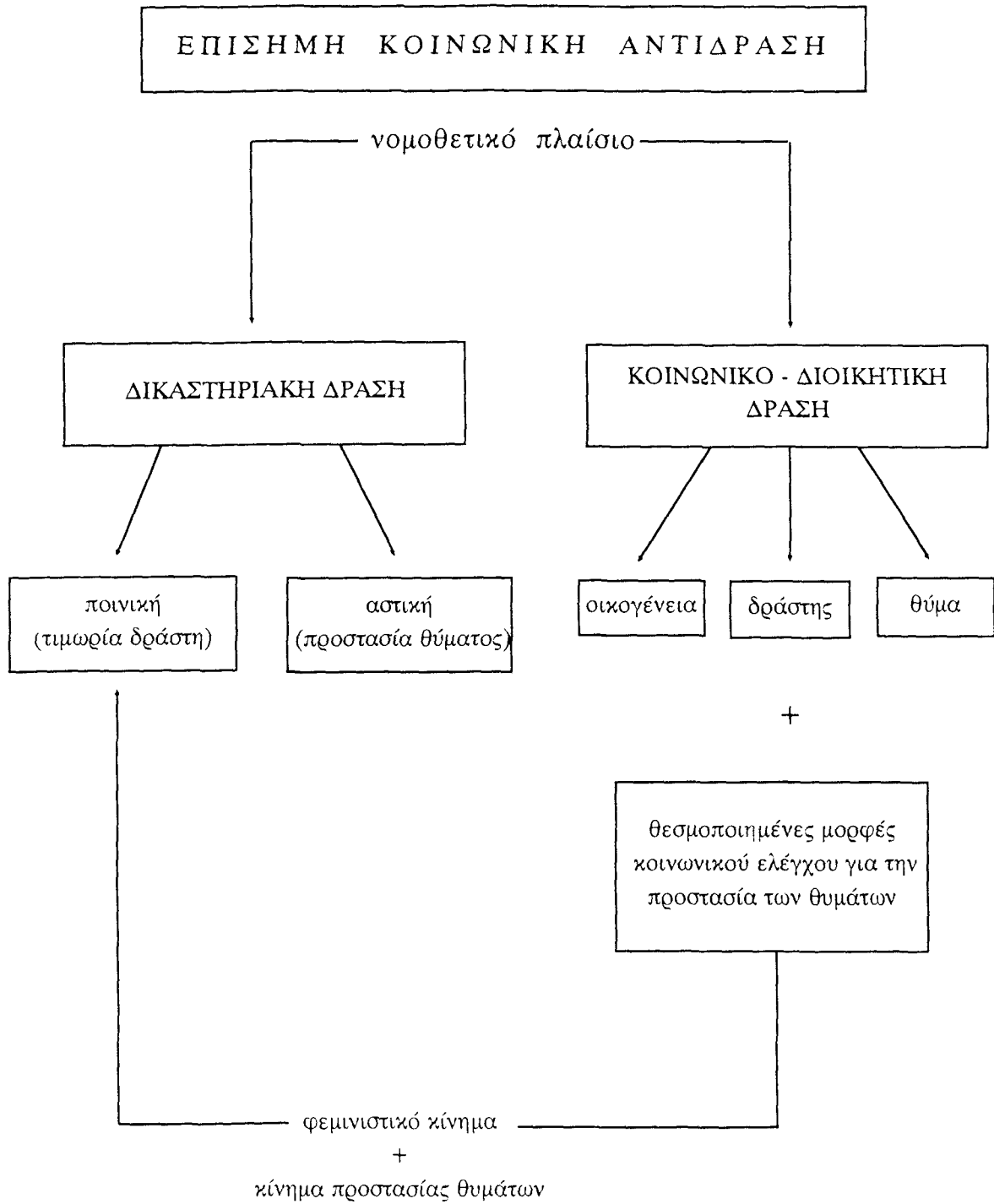
5.3.α. Η προβληματική των επιπτώσεων

Στο χώρο της κακοποίησης των παιδιών, ιδιαίτερη θέση κατέχουν οι κλινικές προσεγγίσεις των επιπτώσεων της κακοποίησης στα παιδιά -θύματα. Η υπερβολική ανάπτυξη του τομέα αυτού (σε σχέση με άλλες - λιγότερο ανεπτυγμένες-πλευρές του φαινομένου της κακοποίησης, όπως π.χ. αιτιολογία) δεν είναι ανεξάρτητη από την ιατρικοποίηση του φαινομένου.

336. E. A. Fattah, *Prologue*, οπ.παρ σελ. 3-26.

337 C. A. Ahlgren, όπ παρ.,σελ. 513.

Σχήμα 3. Σχέσεις μεταξύ των προτύπων παρέμβασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομιχτική οικογένεια: Δικαστηριακό και κοινωνικο-διοικητικό πρότυπο παρέμβασης

Μιά συνθετική ανασκόπηση όλων των κλινικών ευρημάτων που αφορούν τις επιπτώσεις στον ψυχισμό και την κοινωνική λειτουργικότητα των θυμάτων της σεξουαλικής κακοποίησης, περιλαμβάνεται στο πρότυπο των τεσσάρων "τραυματογόνων δυναμικών" του D. Finkelhor, σύμφωνα με το οποίο υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες αυτών των δυναμικών:

α) η **τραυματική σεξουαλικοποίηση** (προβλήματα στις σεξουαλικές σχέσεις, όπως αποστροφή ή ασύδοτη ερωτική συμπεριφορά, πορνεία, επιθετική συμπεριφορά κ.α.),

β) ο **στιγματισμός** (που εκδηλώνεται με ενοχές και ντροπή, χαμηλό επίπεδο αυτοεκτίμησης, αίσθηση της διαφορετικότητας από τους άλλους και οδηγεί σε απομόνωση, χρήση οινόπνευματος ή τοξικών ουσιών, τάσεις αυτοκτονίας και εγκληματική συμπεριφορά),

γ) η **προδοσία** (με συμπτώματα όπως κατάθλιψη, ακραία εξάρτηση, επιθετικότητα, έλλειψη εμπιστοσύνης κυρίως προς τους άνδρες και οδηγεί σε συζυγικά προβλήματα, παραβατική συμπεριφορά, απομόνωση κ.α.) και

δ) η **αίσθηση αδυναμίας και η έλλειψη βοήθειας** (με έντονα ψυχολογικά συμπτώματα όπως π.χ. άγχος, φόβος, ταύτιση με τον επιτιθέμενο και εκδηλώνεται με εφιάλτες, φοβίες, διαταραχές της όρεξης, κατάθλιψη, τάσεις φυγής, παραβατικότητα κ.α.)³³⁸.

Τα ερωτήματα που προκύπτουν από τις εμπειρικές διαπιστώσεις των επιπτώσεων - στον ψυχικό κυρίως κόσμο- των θυμάτων αφορούν τόσο τις δυσχέρειες εντοπισμού και εκτίμησης των συμπτωμάτων, όσο και τις πηγές προέλευσής τους. Δηλαδή, είναι πολύ δύσκολο να εκτιμηθεί αν οι οποιεσδήποτε διαταραχές της συμπεριφοράς του θύματος προϋπήρχαν της κακοποίησης ή αποτελούν -πράγματι- απόρροια της τραυματικής εμπειρίας της κακοποίησης ή ακόμα και της παρέμβασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου³³⁹.

338 Βλ. τη σχετική ανάλυση στο κεφ. *Initial and long-term effects: A conceptual framework*, στο έργο του D. Finkelhor, *A sourcebook on child sexual abuse*, σπ. παρ. σελ. 180-197.

339. Β. Αρτινοπούλου, *Η προβληματική του αιτιολογικού συσχετισμού ανάμεσα σε μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και εμπειρίες παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης*, Αφιέρωμα στη μνήμη Η. Δασκαλάκη, Αθήνα 1991, 37-43.

Ωστόσο, υπάρχει και ο αντίλογος στο κρατούν -σχετικό με τη σοβαρότητα των επιπτώσεων της αιμομιξίας -ρεύμα. Είναι οι λίγες σχετικά, έρευνες που αποδεικνύουν ότι η αιμομικτική πρακτική δεν επιφέρει βλαπτικές για το θύμα συνέπειες. Τονίζουν μάλιστα ότι οι ψυχολογικές διαταραχές στη συμπεριφορά του θύματος προϋπήρχαν της έναρξης της αιμομικτικής πρακτικής³⁴⁰.

Είναι φανερό, ότι ένας τέτοιος διάλογος ανήκει μάλλον στο χώρο της κλινικής ψυχολογίας. Στο βαθμό όμως, που η αντιμετώπιση του θύματος από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης συσχετίζεται με συγκεκριμένες - και άμεσα παρατηρήσιμες - πρακτικές, θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε συνοπτικά τις επιπτώσεις που προκύπτουν από την παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια, με στόχο την περιγραφική απόδοση της μετα-αιμομικτικής κατάστασης.

Σε αυτή λοιπόν την προοπτική, θ' αναφερθούν οι επιδράσεις της παρέμβασης στο θύμα, στον πατέρα -αιμομίκτη και τα υπόλοιπα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας.

5.3.β. Η αντιμετώπιση του θύματος από τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου: Μιά μορφή δευτερογενούς θυματοποίησης;

Η παρέμβαση της ποινικής δικαιοσύνης στην αιμομικτική οικογένεια σηματοδοτεί την αφετηρία πολλαπλών νομικών διαδικασιών, που απαιτούνται για την απόδειξη των καταγγελλομένων περιστατικών και την εξεύρεση της αλήθειας.

Ετσι, κατά τη διάρκεια όλων σχεδόν των σταδίων της ποινικής δίκης είναι απαραίτητη η συμμετοχή του θύματος της αιμομιξίας.

340. Σε αυτή τη κατηγορία, είναι αντιπροσωπευτική η έρευνα των Bender and Blau, που κατέληξαν στο ότι η αιμομιξία δεν προκαλεί καμμία βλάβη στο θύμα, L. Bender and A. Blau, *The reaction of children to sexual relations with adults*, American Journal of Orthopsychiatry, 7 (October 1937), 500-18 και επίσης ενδεικτικά αναφέρουμε το συμπέρασμα του H. Maisch "...μεταξύ των θυμάτων αιμομιξίας στην έρευνά μας, δεν παρατηρήθηκε μεγαλύτερη συχνότητα στα συμπτώματα διαταραγμένης προσωπικότητας πριν ή μετά την αιμομικτική σχέση και οι παρεκκλίσεις από αυτήν την ίση κατανομή που διαπιστώθηκαν, είναι τυχαίες...", H. Maisch, *L' Inceste*, Editions Robert Laffont, 1972, σελ. 202-203.

Οι "τραυματογενετικές πρακτικές" αυτών των σταδίων επισημάνθηκαν σχετικά πρόσφατα, κατά το διάστημα της περασμένης δεκαετίας³⁴¹. Οι συνήθειες αυτές πρακτικές -παρά τις διαφοροποιήσεις σε νομοθετικό επίπεδο από χώρα σε χώρα, εστιάζονται:

α) στις **πρακτικές της αστυνομίας**, που δείχνουν δυσπιστία προς το θύμα και τα καταγγελλόμενα περιστατικά, και επιμένουν, -βασανιστικά πολλές φορές για το θύμα- στον επακριβή προσδιορισμό των ημερομηνιών και των λεπτομεριών διάπραξης του αδικήματος. Επίσης, η διαφορά του φύλου (άνδρας/γυναίκα) του διωκτικού οργάνου από το θύμα, η έλλειψη διακριτικότητας, καθώς και η έλλειψη ιδιαιτέρου χώρου για τις συνεντεύξεις των θυμάτων, αποτελούν μερικές μόνο από παραμέτρους που δυσχεραίνουν την όλη διαδικασία της κατάθεσης ή των συνεντεύξεων³⁴²,

β) στην **ιατροδικαστική εξέταση**, μιά επώδυνη διαδικασία που υφίσταται το θύμα, προκειμένου ν' αποδειχθεί η σεξουαλική κακοποίηση,

γ) στην **επανάληψη των μαρτυριών του θύματος** σε άλλα στάδια -εκτός της αστυνομίας- της ποινικής δίκης (εισαγγελική αρχή, ανάκριση) με παρόμοιες εξαντλητικές διαδικασίες εξεύρεσης της αλήθειας, και

δ) κατά τη διάρκεια της **ακροαματικής διαδικασίας** του δικαστηρίου, όταν η κόρη-θύμα υφίσταται πολλαπλές ερωτήσεις, οι οποίες αφορούν περισσότερο στοιχεία του χαρακτήρα της και της "ηθικής της υπόστασης", παρά τα καταγγελλόμενα γεγονότα³⁴³.

341. Τα εμπειρικά δεδομένα προέρχονται μάλλον από παρατηρήσεις, περιγραφές και διαπιστώσεις, παρά από κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές έρευνες πάνω σ' αυτό το θέμα.

342. M. Krieger and J. Robbins, *The adolescent incest victim and the judicial system*, Amer. J. of Orthopsychiatry 55(3), 1985, σελ. 421.

343. Πρόκειται για παράλληλες πρακτικές που ασκούνται στα θύματα βιασμού γενικότερα. Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο αδικημάτων, που εντοπίζονται στο νεαρό της ηλικίας των θυμάτων και στη σχέση τους με το δράστη, δεν συνεπάγονται -στην πλειοψηφία των περιπτώσεων- και διαφοροποιήσεις ως προς την αντιμετώπιση και μεταχείριση του θύματος από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Για πιο αναλυτικές περιγραφές των πρακτικών και του αντικτύπου που αυτές έχουν στον ψυχισμό των θυμάτων, βλ. -Libai, D *The Protection of the child victim of sexual offence in the criminal justice system*, στο έργο του Leroy Schultz, *The sexual victimology of Youth*, Ed. Charles C. Thomas, Springfield, 1980, 277- 335. -Weiss, E. and Berg, R *Child victims of sexual assault. Impact of court procedures*, J Amer. Acad. Child Psychiatry 5, 1982, 515-518 -Jane Morgan and Lucia Zedner, *The victim's*

Παράμετροι όπως η ηλικία του θύματος, η στάση του κατά τη διάρκεια της αιμομικτικής πρακτικής (παθητική ή προβολή αντίστασης) καθώς και η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων για την αιμομικτική πρακτική (μαρτυρίες τρίτων προσώπων), επηρεάζουν τόσο τις δικονομικές διαδικασίες όσο και τις πρακτικές των φορέων του επισήμου κοινωνικού ελέγχου³⁴⁴.

Οι πρακτικές αυτές, εκτός από τη σύγκριση και τον περαιτέρω ψυχολογικό τραυματισμό του θύματος, προσλαμβάνουν και μιά άλλη διάσταση: **της απειλής ενός πολύπλοκου και γραφειοκρατικού συστήματος παρέμβασης απέναντι στην αιμομικτική οικογένεια.** Ο φόβος αυτός της παρέμβασης, εκδηλώνεται με τις επανειλημμένες **αναιρέσεις** των καταθέσεων του θύματος. Τώρα, ο "αλτρουιστικός χαρακτήρας της αιμομιξίας επανέρχεται και επαναπροσδιορίζεται με τους όρους -πλέον- του ποινικού συστήματος. Η αιμομικτική οικογένεια συσπειρώνεται μπροστά σε μιά νέα απειλή και εναποθέτει την ευθύνη για τις συνέπειες της παρέμβασης αποκλειστικά στην κόρη-θύμα. Έτσι, η έντονη ψυχολογική βία, το απαραβίαστο του "κώδικα της σιωπής", οι αξίες της αιμομικτικής οικογένειας επανέρχονται στο προσκήνιο, μέσα στη μικρο-κοινωνιολογική διάσταση των σχέσεων με το ποινικό σύστημα. **Η αναίρεση της καταγγελλομένης αιμομιξίας υποδηλώνει την αδυναμία του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης να προστατεύσει το θύμα, εκφράζοντας έτσι μιά φορά ακόμα την αντιφατικότητα του ποινικού συστήματος**³⁴⁵.

Charter: A New Deal for Child Victims?, The Howard Journal, Vol. 31, No 4, 1992, 294-307.
-Patricia A. Resick, *Victims of sexual assault*, στο *Victims of crime*, οπ.παρ. σελ. 67-86.

344 Βλ. *Legal problems in child sexual abuse*, στην έκδοση του CIBA FOUNDATION, *Child Sexual Abuse within the Family*, Tavistock Publ, 1984, στο οποίο περιλαμβάνονται και συστάσεις προς τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, σελ. 33-51.

345. Σχετικά με τους λόγους και την αξιολόγηση της αναιρέσης της μαρτυρίας της κόρης, βλ. Ronald C. Summit, *The child sexual abuse accommodation syndrome*, *Child Abuse and Neglect*, vol. 7, 177-193, 1983, ενώ ο Weinberg υποστηρίζει ότι μερικοί κατηγορούμενοι δεν καταδικάστηκαν, γιατί το θύμα αρνήθηκε να καταθέσει εναντίον τους, Weinberg, *Incest behavior*, Citadel Press, 1955, σελ. 43.

Ενα σύνολο Συστάσεων, που περιλαμβάνουν εναλλακτικές διαδικασίες μεταχείρισης του θύματος από τα όργανα άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, προτείνεται για την πρόληψη της περαιτέρω θυματοποίησης³⁴⁶. Αυτές αφορούν τόσο την παρέμβαση του δικαστηρίου ανηλίκων, όσο και τις ποινικές διαδικασίες. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικές από τις μεταρρυθμίσεις που προτείνονται, όπως η συνέντευξη του θύματος σε μη απειλητική ατμόσφαιρα, βιντεοσκόπηση των συνεντεύξεων για να μην επαναλαμβάνονται οι ίδιες ερωτήσεις από διαφορετικά πρόσωπα, αποφυγή της κατ' αντιπαράσταση με τον πατέρα- κατηγορούμενο εξέτασης, ορισμός της δίκης σε σύντομο χρονικό διάστημα από την καταγγελία και τον χειρισμό της περίπτωσης από έναν εισαγγελέα, για την ποινική και αστική δίκη.

Το κίνημα προστασίας των θυμάτων καθώς και οι παραλληλισμοί με τις πρακτικές στα θύματα βιασμού συνέβαλαν θετικά στη γρήγορη υιοθέτηση των συστάσεων αυτών και τις αναγκαίες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, με έντονες όμως, διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα.

Ωστόσο, δεν έχει αξιολογηθεί η επάρκεια και κυρίως η αποτελεσματικότητα αυτών των πρακτικών, στα πλαίσια ενός στιγματιστικού -στη βάση του- συστήματος, όπως είναι το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Εξάλλου, είναι αμφίβολο εάν και σε ποιό βαθμό, παρόμοιες συστάσεις συμβάλλουν στην αλλαγή των στάσεων, των προκαταλήψεων και της "ιδεολογίας" των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, από τις οποίες πηγάζουν οι "τραυματογενετικές πρακτικές" του συστήματος³⁴⁷ και συνεπώς η δευτερογενής θυματοποίηση.

346. National Legal Resource Center for Child Advocacy and Protection, Young Lawyers Division, American Bar Association, *Recommendations for Improving Legal Intervention in Intrafamily Child Sexual Abuse Cases*, 1982, - Leroy G. Schultz, *Incest: A policy perspective*, School of Social Work, West Virginia Univ.

347. Ο όρος αυτός είναι γενικότερος και δεν αφορά μόνο τις τραυματογενετικές πρακτικές του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Αναφέρεται περισσότερο στον ψυχολογικό τραυματισμό των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης, που προκύπτει από την επικάλυψη των στόχων και την έλλειψη συντονισμού μεταξύ των υπηρεσιών, που επιλαμβάνονται των υποθέσεων σεξουαλικής κακοποίησης. Βλ. Jon Conte, *The Justice System and Sexual Abuse*

5.3.γ. Οι συνέπειες του εγκλεισμού στην αιμομικτική οικογένεια

Οι συνέπειες από τον εγκλεισμό του πατέρα- δράστη έχουν επισημανθεί ήδη από τις σχετικές με το θέμα, εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης³⁴⁸ και αφορούν:

α) την προσωρινή (για το διάστημα του εγκλεισμού του πατέρα) ή οριστική **διάλυση της οικογένειας**, που συχνά επιβεβαιώνεται με το διαζύγιο μεταξύ των γονέων³⁴⁹,

β) τις άμεσες **οικονομικές επιπτώσεις** στο εισόδημα της οικογένειας, αφού οι αιμομικτικές οικογένειες των κατωτέρων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων αποτελούν την πλειοψηφία των καταγγελλομένων στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, περιπτώσεων,

γ) την αύξηση και **αποκρυστάλλωση της έντασης και των συγκρούσεων** μεταξύ των μελών της οικογένειας. Η αποκάλυψη της αιμομιξίας και η παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου διευκολύνει την έκφραση και την εκδήλωση των συγκρούσεων, στο επίπεδο των οικογενειακών τους σχέσεων, που προϋπήρχαν μέσα στην αιμομικτική οικογένεια, καθώς και των νέων προβλημάτων που προκύπτουν από τη νομική παρέμβαση,

δ) τη **μετάθεση της ευθύνης** για την τιμωρία του δράστη και τις συνέπειές της (της τιμωρίας) αποκλειστικά στο θύμα, και

ε) τη δημοσιοποίηση της υπόθεσης και φυσικά τον **κοινωνικό στιγματισμό** όλων των μελών της οικογένειας και ιδιαίτερα του θύματος, ο οποίος είναι συνάρτηση της βαρύνουσας κοινωνικής σημασίας του αδικήματος.

Τα εμπειρικά δεδομένα των follow-up ερευνών δείχνουν ότι τα προβλήματα της αιμομικτικής οικογένειας, όχι μόνο δεν διευθετούνται αποτελεσματικά με την αποκάλυψη της αιμομιξίας, αλλά πολλαπλασιάζονται. Ετσι, πέρα από την προβληματική των ψυχο-

of Children, Social Service Review 58, December 1984, 556-568.

348. 4ο Εγκληματολογικό Συμπόσιο για τις εγκληματολογικές όψεις της κακοποίησης παιδιών, οπ.παρ.

349 Στις μισές περίπου περιπτώσεις στο δείγμα του H. Maisch, ενώ στο 47% των περιπτώσεων η μητέρα -σύζυγος συνεχίζει τον έγγαμο βίο με τον καταδικασμένο για αιμομιξία, πατέρα, Η Maisch, οπ.παρ. σελ. 208-209

λογικών διαταραχών του θύματος, παρουσιάζονται σε μεγάλο βαθμό απόπειρες ή τετελεσμένες αυτοκτονίες των θυμάτων και της μητέρας-συζύγου. Το ποσοστό αυτό σε δείγμα 201 αιμομικτικών οικογενειών, οι οποίες εξετάστηκαν σε διάστημα από 3 -33 μηνών μετά την αποκάλυψη της αιμομιξίας, ανέρχεται στο 5,4% των περιπτώσεων³⁵⁰. Σχετικά με τις μητέρες διαπιστώθηκε ότι οι ίδιες ήταν θύματα αιμομιξίας και είχαν στο ιστορικό τους προηγούμενες απόπειρες αυτοκτονίας, ενώ οι κόρες-θύματα (ηλικίας 14-16 ετών) αποπειράθηκαν ν' αυτοκτονήσουν σε διάστημα ενός περίπου έτους μετά από την αποκάλυψη της αιμομικτικής τους σχέσης και αφού η οικογένειά τους είχε διαλυθεί. Χαρακτηριστική, εξάλλου, είναι η περίπτωση τριών θυμάτων αιμομιξίας που αποπειράθηκαν να αυτοκτονήσουν, όταν απογοητεύθηκαν από τους χειρισμούς των κοινωνικών υπηρεσιών, που είχαν αναλάβει τις υποθέσεις τους.

Τόσο η **αναποτελεσματικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης** για την άμεση προστασία του θύματος, όσο και οι **συνέπειες του εγκλεισμού αποτελούν μερικές από τις αιτίες του υψηλού σκοτεινού αριθμού του αδικήματος της αιμομιξίας**. Εχει τονισθεί ιδιαίτερα η αντίστροφη σχέση μεταξύ της αυστηρότητας των ποινών για τους δράστες αιμομιξίας και του ποσοστού καταδικασμένων για το ίδιο αδίκημα³⁵¹. Επιπρόσθετα, ο εγκλεισμός σε ίδρυμα, η ιδρυματική μεταχείριση των θυμάτων αιμομιξίας, που τολμούν να καταγγείλουν την κακοποίησή τους, φαίνεται να είναι η επιβράβευση και η ανταμοιβή τους, από ένα τιμωρητικό και στιγματιστικό -κατά κανόνα- ποινικό σύστημα.

Η εναλλακτική πρόταση της παρέμβασης των κοινωνικο-διοικητικών υπηρεσιών εξωραϊζεται, στα πλαίσια μιάς συγκριτικής προσέγγισης του στίγματος που απονέμεται στο θύμα, από τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Πράγματι, παρό-

350. J. Goodwin, *Suicide Attempts: A Preventable Complication of Incest*, στο συλλογικό έργο: *Sexual Abuse- Incest victims and their families*, οπ.παρ. σελ.109-116, βλ. επίσης για το ίδιο θέμα, Roberts, J.C., Hawton K, *Child Abuse and attempted suicide*, Br.J. Psychiatry 137. 319-323, 1980

351. Sgroi, S. στην εισαγωγή του συλλογικού έργου των A. Burgess, A. Groth, L. Holmstrom & S. Sgroi, *Sexual Assault of Children and Adolescents*, Lexington Books, 1978,

μοιες παρεμβάσεις θεωρούνται λιγότερο στιγματιστικές. Ωστόσο, η έλλειψη των νομικών εγγυήσεων, η νομιμοποίηση της επέκτασης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, τα αυξημένα περιθώρια αυθαιρεσιών και ο ιατροκοινωνικός -θεραπευτικός χαρακτήρας της παρέμβασης των κοινωνικών υπηρεσιών εγκυμονούν κινδύνους για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων³⁵².

Έτσι, προκύπτει ο έντονα αντικειμενικός χαρακτήρας των μετα-αιμομικτικών καταστάσεων, οι οποίες δομούνται πλέον στη βάση θεμελιακών κοινωνικών θεσμών, όπως είναι το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και προσδιορίζονται από τους αντικειμενικούς όρους της λειτουργίας των θεσμών αυτών. Παράλληλα, ο υποκειμενικός χαρακτήρας των μετα-αιμομικτικών καταστάσεων εστιάζεται στη μικροκοινωνιολογία των αλληλεπιδράσεων της αιμομικτικής οικογένειας με τους επαγγελματίες. Η απόδειξη της αιμομικτικής σχέσης, η πορεία και ο χειρισμός της υπόθεσης, ο βαθμός της περαιτέρω θυματοποίησης, η επιμέτρηση της ποινής και γενικά το μέλλον της αιμομικτικής οικογένειας, μετά την παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, καθορίζεται σε σημαντικό ποσοστό από το υπόβαθρο, τις στάσεις, τις προκαταλήψεις, τα στερεότυπα και τις αξίες των υποκειμένων-επαγγελματιών³⁵³.

Παράλληλα, η εξατομικευμένη και οικογενειοκεντρική φιλοσοφία των πρακτικών της παρέμβασης των κοινωνικοδιοικητικών υπηρεσιών, απομονώνει το πρόβλημα, ανα-

352. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση 2.200 γονέων στην Αμερική, οι οποίοι οργανώθηκαν σε σύλλογο με την επωνυμία: "Parents Against Protective Services" (P.A.P.S.), διαμαρτυρούμενοι για την κακομεταχείριση που υπέστησαν από τις παρεμβάσεις των Κοινωνικών Υπηρεσιών Προστασίας του Παιδιού, βλ. John Johnson, *Symbolic Salvation*, στο N. Denzin, *Studies in symbolic interaction*, Press Inc. vol 6, 1985, σελ. 293-305.

353. Όπως έχουμε ήδη σημειώσει, παρατηρούνται πολλά βιβλιογραφικά κενά, σε ότι αφορά τις πρακτικές και τις λειτουργίες του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, στην αντιμετώπιση του αδικήματος της αιμομιξίας. Έτσι, παράγοντες που προσδιορίζουν τις διαδικασίες απονομής και επιμέτρησης της ποινής (sentencing) καθώς και η μετα-σωφρονιστική παρακολούθηση (after-care) των καταδικασμένων για αιμομιξία, δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς, μέχρι σήμερα. Σχετικά με την επιμέτρηση της ποινής στους δράστες αιμομιξίας, βλ. Charlotte L. Mitra, *Judicial Discourse in Father- Daughter Incest Appeal Cases*, *Intern Journal of Sociology of Law* 1987, 15, 121-148, η οποία αποδεικνύει ότι οι αποφάσεις του Εφετείου στην Αγγλία, αντανακλούν και υποστηρίζουν τα πατριαρχικά πρότυπα εξουσίας.

παράγει τον ιατρικο-θεραπευτικό χαρακτήρα του και δημιουργεί την ψευδαίσθηση της αποτελεσματικής αντιμετώπισής του. Τέλος, μιά τέτοια μονοδιάστατη φιλοσοφία, αποσυνδέει το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών από τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές του διαστάσεις, ενώ ταυτόχρονα παρέχει το "νομιμοποιητικό" υπόβαθρο της ολοένα αυξανόμενης κοινωνικής παρέμβασης στην οικογένεια.

Είναι ευνόητο, ότι μόνο η συνθετική αξιολόγηση της πολυπλοκότητας του προβλήματος της αιμομιξίας (μέσω των εμπειρικών-σχετικών με τις ποικίλες όψεις του φαινομένου, διαπιστώσεων) δύναται να συμβάλει ουσιαστικά στην οποιαδήποτε απόπειρα χάραξης κοινωνικής πολιτικής για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου.

6. ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι πολυδιάστατες όψεις της αιμομικτικής πρακτικής αναδύθηκαν μέσα από τη φαινομενολογία των αιμομικτικών καταστάσεων. Οι ρίζες αυτής της πρακτικής εντοπίζονται σε **συγκεκριμένες κοινωνικές δομές** (άνιση κατανομή δύναμης και εξουσίας μεταξύ ενηλίκων και ανηλίκων και μεταξύ των δύο φύλων, χαμηλή κοινωνική θέση του παιδιού, κοινωνική αποδοχή της βίας), στην **ποιότητα των ενδοοικογενειακών σχέσεων** και τις **συνθήκες διαβίωσης** (φτωχές σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, συγκρούσεις, ενδοοικογενειακή βία, απομόνωση, οικογενειακές κρίσεις, χαμηλό επίπεδο διαβίωσης) και στην **ευθραστότητα του "φράγματος της αιμομιξίας"** (χαμηλό επίπεδο εσωτερικών αναστολών, βαθμός και ένταση της εσωτερίκευσης της απαγόρευσης της αιμομιξίας).

Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι πατριαρχικές δομές που συγκροτούν το "**κοινωνικά νομιμοποιημένο υπόβαθρο της αιμομικτικής πρακτικής**", το οποίο, απειλεί τις θεμελιακές βάσεις της απαγόρευσης της αιμομιξίας, διευκολύνει τη διοχέτευση της σεξουαλικότητας μέσα στην οικογένεια και αποδυναμώνει την ισχύ του "φράγματος της αιμομιξίας". Μέσω της κοινωνικοποίησης μεταβιβάζονται και αναπαράγονται τα πατριαρχικά πρότυπα συμπεριφοράς και οι σχετικές κοινωνικές αξίες.

Η διαπλοκή των επιπέδων αυτών και η δυναμική του περάσματος στην αιμομικτική πρακτική συντελείται στα πλαίσια των αιμομικτικών καταστάσεων, οι οποίες λειτουργούν ως συνδετικοί κρίκοι των μακρο και μικρο-δομών, συνιστούν δε, **πεδία δυναμικής αλληλεπίδρασης** και μια **sui generis πραγματικότητα**, η οποία παρεμβαίνει ως **συνθήκη**, ή **προϋπόθεση** της διαμόρφωσης (προ-αιμομικτική κατάσταση), της διατήρησης (κυρίως αιμομικτική κατάσταση) και της αποκάλυψης (μετα-αιμομικτική κατάσταση) της αιμομικτικής πρακτικής.

Η παρέμβαση της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης αξιολογείται ως αναποτελεσματική για τα μέλη της αιμομικτικής οικογένειας, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο (στόχοι επανακοινωνικοποίησης του δράστη και προστασίας του θύματος), όσο και στο επίπεδο των πρακτικών της παρέμβασης στην αιμομικτική οικογένεια ("τραυματογενετικές πρα-

κτικές" και δευτερογενής θυματοποίηση, υποκειμενικές αξιολογικές κρίσεις των επαγγελματιών κ.α.).

Το κίνημα για την προστασία των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης και αιμομιξίας, η ενασχόληση των κοινωνικο- διοικητικών υπηρεσιών με τα θύματα αιμομιξίας καθώς και ο έντονος θυματολογικός χαρακτήρας των προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης της κακοποίησης των παιδιών, συμβάλλουν θετικά στον χειρισμό των περιπτώσεων αιμομιξίας.

Ωστόσο, η διαρκώς αυξανόμενη επέκταση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου (μέσω της κοινωνικής παρέμβασης στο χώρο της οικογένειας), η υποκατάσταση της ποινικής από την κοινωνική παρέμβαση, ο ηθικός πανικός για την φαινομενική αύξηση των περιπτώσεων σεξουαλικής κακοποίησης, καθώς και η μονοδιάστατη "ιατρικο-θεραπευτική" αντιμετώπιση της αιμομικτικής πρακτικής, εγκυμονούν **κινδύνους για την παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων** και ταυτόχρονα καλλιεργούν την **πολωτική σχέση μεταξύ θύματος- θύτη**, αναπαράγοντας έτσι τα **κοινωνικά στερεότυπα του εγκληματία** και διευκολύνοντας την **επιστροφή στον τιμωρητικό και ανταποδικό χαρακτήρα των ποινών**.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Από τη συνθετική αξιολόγηση των σχετικών με την αιμομικτική πρακτική προσεγγίσεων προκύπτουν τα εξής γενικά συμπεράσματα, τα οποία επικεντρώνονται σε τρία βασικά επίπεδα αναφοράς: α) στο επίπεδο του εννοιολογικού προσδιορισμού και της κοινωνικής σημασίας της αιμομιξίας, β) στο επίπεδο της εγκληματογένεσης και της φαινομενολογίας της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα-κόρης, και γ) στο επίπεδο της αντεγκληματικής πολιτικής.

Α΄ Κοινωνική σημασία της αιμομιξίας - Χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες

Η έννοια και η κοινωνική σημασία της αιμομικτικής πράξης σηματοδοτείται από τις πολλαπλές κοινωνικές διαστάσεις του ταμπού (της αιμομιξίας).

Η αποφυγή της αιμομιξίας (ταμπού) συνιστά θεμελιακό στοιχείο οποιασδήποτε μορφής κοινωνικής οργάνωσης (σύστημα συγγένειας και εξωγαμία), οργάνωσης της οικογένειας (κοινωνικές, σχετικές με τη ρύθμιση των σεξουαλικών σχέσεων μέσα στην οικογένεια, προδιαγραφές) και δόμησης της προσωπικότητας (εσωτερίκευση της απαγόρευσης ως στοιχείο ολοκλήρωσης της προσωπικότητας). Παράλληλα προς τη συμπληρωματικότητα και αλληλεπίδραση μεταξύ των τριών αυτών διαστάσεων του ταμπού, δύο επιπλέον χαρακτηριστικά στοιχεία, η καθολικότητα και η πολιτισμική συνέχεια (του ταμπού) στο χωροχρόνο (τόσο στο πραγματικό όσο και στο ιδεολογικό-συμβολικό επίπεδο) συμβάλλουν στη διατήρηση και την αναπαραγωγή της αποφυγής της αιμομιξίας.

Στα πλαίσια αυτής της μακρο-προοπτικής αναδεικνύεται η σημασία της αιμομιξίας, ως πράξης προσβλητικής και ταυτόχρονα καταλυτικής του ταμπού. Η κοινωνική και ηθική απαξία της αιμομικτικής πράξης πηγάζει από την προσβολή του θεμελιακού αυτού κανόνα της συλλογικής κοινωνικής οργάνωσης. Η (άτυπη και τυπική) καθολική απόρριψη της αιμομικτικής πράξης (που συνάδει με την ιδεολογική φόρτιση του βιολογικού στοιχείου της μείξης του αίματος), οι συμβολικές-και παράλληλα μυθοπλαστικές- διαστάσεις της (που αποκρυσταλλώνουν την πολωτική σχέση μεταξύ ιερού και βέβηλου) και η επικράτηση

των πολιτισμικών, σχετικών με την αιμομικτική οικογένεια, στερεοτύπων, αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της αιμομιξίας.

Στο πλαίσιο αυτό οριοθετούνται αφενός η έννοια και η σημασία της αιμομιξίας και αφετέρου οι παράγοντες διαμόρφωσης του υψηλού σκοτεινού αριθμού αριθμού της αιμομικτικής πρακτικής.

Β' Εγκληματογένεση - Ποιοτική φαινομελογία της αιμομικτικής σχέσης

α) Με αφετηρία αυτήν ακριβώς την έντονη αποδοκιμασία της αιμομιξίας παρατηρείται η τάση απόδοσης των αιτιολογικών (της αιμομιξίας) παραγόντων στην ατομική (ψυχοπαθολογικές διαταραχές της προσωπικότητας), οικογενειακή (δυσλειτουργική οικογένεια) και κοινωνική (χαμηλό βιωτικό και μορφωτικό επίπεδο, ανεργία, φτώχεια) παθολογία.

Ωστόσο, στην προβληματική της εγκληματογένεσης της αιμομικτικής σχέσης πρέπει να συγκερασθούν δύο στοιχεία: 1) η βαρύνουσα κοινωνική σημασία της αιμομιξίας (ως πράξης που στρέφεται κατά των όρων της κοινωνικής, οικογενειακής και ατομικής οργάνωσης) και 2) η προσέγγιση της αιμομιξίας ως ιδιαίτερης μορφής ενδοοικογενειακής βίας.

Στα πλαίσια αυτής της προβληματικής, οι αιτιολογικοί της αιμομιξίας παράγοντες αναζητούνται στις κοινωνιολογικές παραμέτρους που επηρεάζουν και αποδυναμώνουν την ισχύ και τις λειτουργίες του ταμπού της αιμομιξίας στα επίπεδα της κοινωνικής οργάνωσης, της οικογένειας και της δόμησης της προσωπικότητας.

Συγκεκριμένες κοινωνικές δομές (πατριαρχικές δομές και άνιση κατανομή δύναμης και εξουσίας τόσο μεταξύ των δύο φύλων, όσο και μεταξύ ανηλίκων -ενηλίκων, η χαμηλή κοινωνική θέση του παιδιού, η κοινωνική αποδοχή της βίας), οικογενειακές συνθήκες (που αφορούν τη χαμηλή ποιότητα των ενδοοικογενειακών σχέσεων και των όρων διαβίωσης και την ενδοοικογενειακή σωματική ή ψυχολογική βία) και ιδιαιτερότητες της συμπεριφοράς του πατέρα-αιμομίκτη (ευθρασύτητα του "φράγματος της αιμομιξίας" και

χαμηλό επίπεδο εσωτερικών αναστολών) διαπλέκονται και αλληλεπιδρούν στα μικρο-πεδία των αιμομικτικών καταστάσεων.

Οι αιμομικτικές καταστάσεις νοούνται ως συνδυαστικοί κρίκοι μεταξύ των μακρο και μικρο-δομών, που - εκτός από πεδία δυναμικής αλληλεπίδρασης - συνιστούν συνθήκες ή προϋποθέσεις της διαμόρφωσης, διατήρησης και αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης.

β) Η ποιοτική φαινομενολογία της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης (στα πλαίσια μιάς μικρο-κοινωνιολογικής προοπτικής) σηματοδοτείται από τη διαδικασία αντιστροφής των κοινωνικά προδιαγεγραμμένων ρόλων μέσα στην οικογένεια, με κύρια χαρακτηριστικά την παραβίαση θεμελιωδών, ατομικών της κόρης, δικαιωμάτων (γενετήσια ελευθερία, αξιοπρέπεια, ομαλή ψυχική πνευματική και σωματική ανάπτυξη), την άσκηση έντονης ψυχολογικής και σωματικής βίας (σε βάρος της κόρης) και την αναγκαστική επιβολή του κώδικα ή της συνωμοσίας της σιωπής.

Γ Αντεγκληματική πολιτική -Επίσημος κοινωνικός έλεγχος της αιμομικτικής πράξης

Στο πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής και της παρέμβασης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, με στόχο την πρόληψη των αιμομικτικών σχέσεων και με άξονα αναφοράς την προβληματική της εγκληματογένεσης (της αιμομικτικής σχέσης), διαπιστώνουμε τα εξής:

α) Ο κοινωνικός σχεδιασμός και η χάραξη κοινωνικής πολιτικής στο πρωτογενές επίπεδο πρόληψης πρέπει ενδεικτικά να περιλαμβάνει την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και των δομών της άνισης κατανομής δύναμης και εξουσίας τόσο μεταξύ των δύο φύλων, όσο και μεταξύ ενηλίκων και ανηλίκων, την αναβάθμιση της κοινωνικής θέσης των παιδιών και την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους, καθώς και τον μετριασμό -αν όχι την εξάλειψη- της πολιτισμικής αποδοχής της βίας.

β) Στο δευτερογενές επίπεδο παρέμβασης, η περαιτέρω έρευνα τόσο των προ-αιμομικτικών καταστάσεων, όσο και των παραγόντων "υψηλού κινδύνου" δύναται να συμβάλει στην έγκαιρη και αποτελεσματική για την πρόληψη της αιμομιξίας παρέμβαση

του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Ουσιαστική, ωστόσο, προϋπόθεση οποιασδήποτε πολιτικής, σχετικής με την επέκταση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, είναι η θεσμική εξασφάλιση της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων.

γ) Στο τριτοτεγές επίπεδο, της καταστολής και αντιμετώπισης της αιμομικτικής σχέσης, η παρέμβαση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια με μοναδικό στόχο την τιμωρία του πατέρα -αιμομίκτη αξιολογείται ως ανεπαρκής, αναποτελεσματική και πολλές φορές ως τραυματογενετική για το θύμα διαδικασία. Σε αυτό το πλαίσιο, η αναποτελεσματικότητα της παρέμβασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια τουλάχιστον αποθαρρύνει - αν δεν αποτρέπει - τις σχετικές με την αιμομιξία καταγγελίες, συμβάλλοντας έτσι στη διαμόρφωση του υψηλού σκοτεινού αριθμού του αδικήματος.

Οι διεθνείς τάσεις πάνω στο θέμα αυτό υπαγορεύουν τη σαφή υιοθέτηση μιάς θυματολογικής προοπτικής και εναλλακτικών μορφών μεταχείρισης των συμμετεχόντων στην αιμομικτική σχέση (κυρίως μέσω ψυχοθεραπευτικών προγραμμάτων).

* * *

Είναι προφανές ότι η εμπειρική διερεύνηση της αιμομικτικής πρακτικής στους άξονες που προαναφέρθησαν απαιτεί μακρόχρονες ερευνητικές και κυρίως διεπιστημονικές προσεγγίσεις, που θα περιλαμβάνουν την εμπειρική διερεύνηση διαφορικών ερευνητικών πεδίων (όπως π.χ. η διερεύνηση της κοινωνικής θέσης του παιδιού στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, των σχετικών με την εκπλήρωση των γονεϊκών ρόλων, στάσεων και στερεοτύπων, καθώς και των πολιτισμικών αξιών που παρεμβαίνουν στη διαπαιδαγώγηση και ευρύτερα στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, η μακρο-κοινωνιολογική ανάλυση των δομών της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας και ιδιαίτερα των πατριαρχικών δομών σε συγκεκριμένα κοινωνικο-πολιτισμικά πλαίσια, η εγκληματολογική διερεύνηση και αξιολόγηση της λειτουργίας του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης στο χειρισμό περιπτώσεων αιμομιξίας κ.α.) μέσω των καταλλήλων μεθοδολογικών επιλογών (π.χ.

συνεντεύξεις από τα μέλη αιμομικτικών οικογενειών, χρήση ερωτηματολογίων σε επιδημιολογικές προσεγγίσεις, παρατήρηση σε μικρο-κοινωνιολογικές έρευνες πεδίου, μελέτη περιπτώσεων αρχειακού υλικού κ.α.).

Ομως, η ερευνητική ένδειξη που παρατηρείται γενικότερα στην προσέγγιση παρομοίων θεμάτων και ειδικότερα στο αντικείμενο της ενδοοικογενειακής βίας, ως κοινωνικού φαινομένου στα πλαίσια της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας, καθιστά εξορισμού, δυσχερείς, τις όποιες απόπειρες διερεύνησης της αιμομικτικής πρακτικής.

Έτσι, το δεύτερο μέρος της διατριβής περιλαμβάνει μία πρώτη-διερευνητικού τύπου-απόπειρα προσέγγισης της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης, μέσα από τη μελέτη 45 περιπτώσεων αιμομιξίας, που απασχόλησαν αφενός το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και αφετέρου τις κοινωνικές - σχετικές με την προστασία των παιδιών - υπηρεσίες, κατά το διάστημα της δεκαετίας 1981-1991.

ΜΕΡΟΣ Β΄

**ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΠΑΤΕΡΑ - ΚΟΡΗΣ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Αντικείμενο της έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας είναι η εμπειρική προσέγγιση της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης και συγκεκριμένα η διερεύνηση: α) των **χαρακτηριστικών** της αιμομικτικής οικογένειας (δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά), β) της **φαινομενολογίας** της αιμομικτικής σχέσης και γ) της **αντιμετώπισης** της αιμομιξίας από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

Το πραγματολογικό υλικό της έρευνας αποτελείται από τις περιπτώσεις αιμομιξίας, που απασχόλησαν το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης (στις περιφέρειες του Εφετείου Αθηνών και Πατρών), καθώς και τις κοινωνικές υπηρεσίες της Αθήνας, κατά τη δεκαετία 1981-1991.

Οι βασικοί άξονες της μελέτης των περιπτώσεων περιλαμβάνουν τη σκιαγράφηση της εικόνας της αιμομικτικής οικογένειας, των μελών της και κύρια των πρωταγωνιστών της αιμομικτικής σχέσης, καθώς και των πρακτικών του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

2. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας

Η σκοπιμότητα της έρευνας προκύπτει από τρεις βασικές διαπιστώσεις, που αφορούν τον ευρύτερο χώρο της ενδοοικογενειακής βίας, στον οποίο εντάσσεται και η συγκεκριμένη μελέτη:

α) Στην Ελλάδα, το πεδίο της κοινωνιολογικής και εγκληματολογικής έρευνας με αντικείμενο τη μελέτη τόσο της ενδοοικογενειακής βίας, ως κοινωνικού φαινομένου, όσο και των ιδιαίτερων μορφών της, όπως της κακοποίησης της γυναίκας-συζύγου και των παιδιών (σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική) παραμένει ανεξερεύνητο. Αυτή ακριβώς η πενία στο εμπειρικό πεδίο αποτελεί καθεαυτή ένα ιδιαίτερο αντικείμενο έρευνας, ενώ παράλληλα αποτελεί κίνητρο και πρόκληση για τον ερευνητή η εμπειρική διερεύνηση του

σκοτεινού τοπίου της ενδοοικογενειακής βίας και της αιμομιξίας³⁵⁴ στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η έλλειψη παρομοίων ερευνών συνάδει αφενός με την αντίστοιχη ένδειξη των θεωρητικών αναζητήσεων και προβληματισμών σε αυτό το γνωστικό πεδίο και αφετέρου με την παντελή απουσία της σχετικής βιβλιογραφίας στη χώρα μας.

β) Από την άλλη πλευρά, ολοένα και περισσότερα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας βλέπουν το φως της δημοσιότητας, αποκαλύπτοντας ότι αυτή αποτελεί πράγματι ένα υπαρκτό κοινωνικό πρόβλημα με πολλαπλές κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές όψεις, και

γ) Η πρόθεση ανάληψης δράσης από την πλευρά της πολιτείας (που περιστασιακά εκδηλώνεται) για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας³⁵⁵, όπως και οι οποιεσδήποτε απόπειρες σχεδιασμού της αντεγκληματικής πολιτικής προϋποθέτουν την ύπαρξη ερευνητικών δεδομένων και σχετικών πορισμάτων έρευνας. Σε αυτό ακριβώς το σημείο, πρέπει ιδιαίτερα να επισημανθεί η σημασία εν γένει της ενδοοικογενειακής βίας καθώς και της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών στην εκδήλωση και τη μελέτη της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και την εγκληματογένεση.

Είναι φανερό, ότι η παρούσα έρευνα της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης αποτελεί μια πρώτη **διερευνητική απόπειρα** εμπειρικής προσέγγισης στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Αφενός, το πολυδιάστατο της αιμομικτικής πρακτικής και αφετέρου, η πλήρης έλλειψη εμπειρικών- σχετικών με το θέμα αυτό - στοιχείων καθιστούν αδύνατη την ενδελεχή μελέτη της αιμομικτικής σχέσης.

Οι στόχοι, επομένως, αυτής της έρευνας εντοπίζονται:

α) στη **φαινομενολογική αποτύπωση των χαρακτηριστικών** της αιμομικτικής οικογένειας,

354. Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί η από 25ετίας διδακτορική διατριβή του Παν.Μαστακούρη, *Το έγκλημα της αιμομιξίας*, Αθήνα 1969, που υποστηρίχθηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

355. Οι προθέσεις αυτές εξαντλούνται στην αντιμετώπιση μάλλον της συζυγικής βίας (μέσω των συμβουλευτικών κέντρων και του ξενώνα κακοποιημένων γυναικών) παρά των κακοποιημένων παιδιών

β) στη διερεύνηση των αιμομικτικών καταστάσεων ή των επιμέρους φάσεων της αιμομικτικής πρακτικής (προ-αιμομικτική, κυρίως -αιμομικτική και μετα-αιμομικτική κατάσταση), και

γ) στη διατύπωση προβληματισμών, ερωτημάτων και θεμάτων-σχετικών με την αιμομικτική σχέση- που χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης και εμπειρικής διερεύνησης.

3. Βασικές υποθέσεις εργασίας

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, της κακοποίησης των παιδιών και ειδικότερα της αιμομιξίας που προηγήθηκαν στο Α΄ μέρος της παρούσας εργασίας οριοθετούν το ευρύτερο πλαίσιο της διατύπωσης των βασικών ερευνητικών μας υποθέσεων. Ειδικότερα, το πλαίσιο αναφοράς των υποθέσεων μας προσδιορίζεται από τη φαινομενολογία των αιμομικτικών καταστάσεων.

Συγκεκριμένα, διατυπώσαμε τις εξής κύριες υποθέσεις:

α) Η αιμομικτική σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης είναι μια **ακραία μορφή ενδοοικογενειακής βίας**. Η τελευταία αποτελεί (ήδη πριν από την εκδήλωση της αιμομικτικής συμπεριφοράς, αλλά και κατά το διάστημα της αιμομικτικής σχέσης) έναν **κώδικα επικοινωνίας** μεταξύ των μελών της οικογένειας και εκδηλώνεται ως σωματική, ψυχολογική και σεξουαλική κακοποίηση της μητέρας και των παιδιών από τον πατέρα.

β) Η διαμόρφωση της αιμομικτικής σχέσης, δεν είναι τυχαία, ξαφνική και στιγμιαία διαδικασία. Το υπόβαθρο της διαμόρφωσης των αιμομικτικών καταστάσεων συγκροτείται από τη **δομή και την ποιότητα των ενδοοικογενειακών σχέσεων**, την **οικογενειακή (απο)οργάνωση**, τις **περιορισμένες δυνατότητες διαχείρισης** και αντιμετώπισης μακροχρόνιων προβλημάτων-κοινωνικών, οικονομικών, υγείας -καθώς και την **ένταση των συναισθηματικών αποστερήσεων** των μελών της οικογένειας. Οι αιμομικτικές καταστάσεις -ως σύνδεσμοι μεταξύ μακρο και μικρο-δομών - είναι τα πεδία της δυναμικής αλληλεπίδρασης και ανατροφοδότησης (feed-back) στα οποία υπεισέρχονται οι συνθήκες και οι διαμορφωτικοί παράγοντες της αιμομικτικής σχέσης.

γ) Στα πλαίσια της διαμόρφωσης των αιμομικτικών καταστάσεων και της δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ καταστάσεων και εγκληματογόνων παραγόντων υπεισέρχονται οι **παράγοντες υψηλού κινδύνου** και οι **παράγοντες θυματοποίησης**, οι οποίοι συμβάλουν αφενός στις διαδικασίες ρήξης του "φράγματος της αιμομιξίας" και του περάσματος στην αιμομικτική πράξη και αφετέρου στη δόμηση των ευκαιριών για την προσέγγιση του σεξουαλικού αντικειμένου.

δ) Η αιμομικτική σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης συνιστά η ίδια μιά **τραυματογενετική** για το θύμα διαδικασία (λόγω της ευρύτερης κοινωνικής σημασίας της αιμομιξίας). Παράλληλα, η αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης και η παραπομπή της σε φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αποτελούν καθεαυτές τραυματογενετικές και **στιγματιστικές διαδικασίες** που επηρεάζουν έντονα την κοινωνική λειτουργικότητα τόσο του θύματος της αιμομικτικής σχέσης, όσο και της αιμομικτικής οικογένειας στο σύνολό της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Π.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Τα μεθοδολογικά προβλήματα προσέγγισης του αντικειμένου και οι μεθοδολογικές επιλογές

1.α. Το πρόβλημα του σκοτεινού αριθμού

Η έννοια, η σημασία και οι επιπτώσεις του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας -σε θεωρητικό και εμπειρικό επίπεδο- έχουν αποτελέσει ιδιαίτερο αντικείμενο μελέτης στους κόλπους της εγκληματολογίας. Η κρίσιμη και καθοριστική σημασία του σκοτεινού αριθμού αντανακλάται και στο μεθοδολογικό επίπεδο: περιορίζει την εμβέλεια των εμπειρικών προσεγγίσεων και οριοθετεί τις μεθοδολογικές επιλογές καθώς και τις δυνατότητες γενίκευσης των ερευνητικών πορισμάτων. Ειδικότερα για την αιμομιξία, ο σκοτεινός αριθμός που απορρέει από την καθολικότητα της αποφυγής της αιμομιξίας³⁵⁶, από τη δυναμική και τα χαρακτηριστικά των αιμομικτικών καταστάσεων³⁵⁷ και από τις πρακτικές της παρέμβασης του κοινωνικού ελέγχου στις αιμομικτικές οικογένειες³⁵⁸, αποτελεί εξ ορισμού ένα θεμελιακό μεθοδολογικό πρόβλημα, με άμεσες επιπτώσεις στη διερεύνηση της ποσοτικής και ποιοτικής φαινομενολογίας του αντικειμένου.

Η έκταση και η συχνότητα των αιμομικτικών σχέσεων στη χώρα μας είναι αδύνατο να προσδιορισθεί. Και τούτο, γιατί αφενός δεν υπάρχουν επιδημιολογικές έρευνες για το συγκεκριμένο θέμα και αφετέρου δεν καταγράφεται ως ιδιαίτερη κατηγορία αδικήματος από τις αστυνομικές αρχές, την Εισαγγελία Ανηλίκων καθώς και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Ειδικότερα, σε ότι αφορά την καταγραφή της αιμομιξίας, τόσο στα κατά τόπους αστυνομικά τμήματα, όσο και στην Κεντρική Στατιστική Υπηρεσία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, το αδικήμα αυτό περιλαμβάνεται στην κατηγορία των "εγκλημάτων κατά

356. Βλ. σελ. 193.

357. Βλ. σελ. 159-162.

358. Βλ. σελ 187.

της γενετήσιας ελευθερίας (στα οποία περιλαμβάνονται βιασμοί, ασελγείς πράξεις, αποπλανήσεις ανηλίκων κ.α.). Έτσι, δεν γνωρίζουμε τον συγκεκριμένο αριθμό των σχετικών με την αιμομιξία καταγγελιών, ούτε σε κεντρικό, ούτε σε περιφερειακό επίπεδο³⁵⁹.

Από την άλλη πλευρά, οι Στατιστικές της Δικαιοσύνης αφορούν το σύνολο των καταδικασθέντων για το αδίκημα της αιμομιξίας, ανά έτος και κατά φύλο, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζεται η μορφή της αιμομικτικής σχέσης (δηλ. αν και αναφέρεται ότι ο καταδικασθείς για το αδίκημα της αιμομιξίας είναι γένους αρσενικού, δεν γνωρίζουμε αν πρόκειται για σχέση μεταξύ πατέρα -κόρης, μεταξύ αδελφών ή παππού-εγγονής, θείου-ανηψιάς).

Συνεπώς, η ποσοτική εκτίμηση της αιμομιξίας δεν είναι δυνατό να προσδιορισθεί. Ο υψηλός σκοτεινός αριθμός του αδικήματος καθώς και οι πρακτικές της καταγραφής από τους φορείς της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης αποτελούν τους κύριους παράγοντες που συμβάλλουν στις δυσχέρειες των ποσοτικών εκτιμήσεων. Η διεξαγωγή επιδημιολογικής έρευνας για το θέμα αυτό θα ήταν η πλέον κατάλληλη μέθοδος για την εκτίμηση της ποσοτικής φαινομενολογίας. Όμως, οι στόχοι και οι μεθοδολογικές επιλογές της παρούσας εργασίας αφορούν σαφώς την **ποιοτική φαινομενολογία** της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης.

Οι επιπτώσεις του υψηλού σκοτεινού αριθμού της αιμομιξίας στην έρευνα αφορούν το μικρό δείγμα (σε απόλυτο αριθμό περιπτώσεων, που σπανίως υπερβαίνει τις 40 περιπτώσεις)³⁶⁰ και την προέλευση του δείγματος από υπηρεσίες και φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Έτσι, η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, στο βαθμό που αυτό περιλαμβάνει μόνο τις περιπτώσεις που βλέπουν το φως της δημοσιότητας και αποτελεί

359. Εξαίρεση αποτελεί η καταγραφή των καταγγελιών που γίνονται στο Τμήμα Ανηλίκων της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών, στις στατιστικές του οποίου η αιμομιξία αποτελεί ιδιαίτερη κατηγορία αδικήματος. Ωστόσο, η εικόνα των στατιστικών αυτών δεδομένων είναι περιορισμένη, αφού δεν αποδίδει τη γενικότερη ποσοτική φαινομενολογία της ευρύτερης περιφέρειας των Αθηνών.

360. Πρβλ. πίνακα των σχετικών με την αιμομιξία ερευνών σελ. 66.

προϊόν επιλεκτικών διαδικασιών από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, είναι περιορισμένη, ενώ παράλληλα μειώνεται η δυνατότητα γενίκευσης των πορισμάτων.

1.β. Κριτήρια επιλογής του δείγματος

Αξιολογώντας αυτές ακριβώς τις δυσχέρειες που προκύπτουν από το σκοτεινό αριθμό της αιμομιξίας και υπεισέρχονται στην εμπειρική διερεύνηση των ερευνητικών μας υποθέσεων, προσπαθήσαμε να διευρύνουμε τα όρια και τον σχετικό χαρακτήρα της έρευνας, θέτοντας αυστηρά κριτήρια επιλογής του δείγματός μας. Συγκεκριμένα:

α) ως προς τον **ορισμό** της αιμομικτικής πράξης, επιλέξαμε τις περιπτώσεις εκείνες που αφορούν με διατυπωμένη σαφήνεια τετελεσμένες αιμομικτικές σχέσεις μεταξύ πατέρα και κόρης. Υιοθετήσαμε τον ορισμό της αιμομιξίας όπως προκύπτει από τη σχετική νομοθετική ρύθμιση του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 345), που περιλαμβάνει ως συστατικά στοιχεία του αδικήματος αφενός την ύπαρξη αιματικής (βιολογικής) συγγένειας μεταξύ πατέρα και κόρης και αφετέρου την ύπαρξη ολοκληρωμένης σεξουαλικής σχέσης. Η σημασία και των δύο αυτών στοιχείων και η θεωρητική σημασία του κριτηρίου αυτού αναλύθηκε διεξοδικά στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας³⁶¹. Με βάση αυτό το κριτήριο επιλογής (που περιλαμβάνει και το είδος της συγγένειας και τη μορφή της σεξουαλικής σχέσης) αποκλείστηκαν και δεν περιελήφθησαν στο δείγμα όλες εκείνες οι περιπτώσεις που αφορούσαν σεξουαλικές σχέσεις ή ασέλγειες μεταξύ συγγενών, απόπειρες ασέλγειας ή αιμομιξίας, αποπλάνηση παιδιών από τον πατέρα ή άλλες μορφές σεξουαλικής παραβίασης. Εκτός από τις θεωρητικές διαστάσεις (βιολογικό υπόβαθρο του ταμπού και σημασία των αιμομικτικών καταστάσεων στην εγκληματογενετική διαδικασία) του στενού αυτού ορισμού της αιμομιξίας, οι λόγοι που επιπλέον υπαγορεύουν την υιοθέτηση αυτού του κριτηρίου στην έρευνά μας, είναι:

1) η όσο το δυνατό βαθύτερη, πληρέστερη και με ακρίβεια διερεύνηση των ποιοτικών παραμέτρων αποκλειστικά της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης,

361. Βλ. παραπάνω μέρος Α' σελ.. 134 κ.ε.

2) ο έλεγχος των ερευνητικών υποθέσεών μας περί προ-αιμομικτικών καταστάσεων προϋποθέτει τη χρήση αυτού του κριτηρίου, κυρίως σε ότι αφορά την ολοκλήρωση της σεξουαλικής σχέσης και το πέρασμα στην (αιμομικτική) πράξη, και

3) η δυνατότητα σύγκρισης των πορισμάτων/ συμπερασμάτων της έρευνας με άλλες παρόμοιες έρευνες που στην πλειοψηφία τους υιοθετούν στενούς ορισμούς της αιμομικτικής συμπεριφοράς,

β) ως προς το **μέγεθος του δείγματος**, επιλέξαμε - λόγω ακριβώς του υψηλού σκοτεινού αριθμού του αδικήματος- να συμπεριλάβουμε στο δείγμα όλες τις περιπτώσεις αιμομιξίας που αντιμετωπίστηκαν από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης και τις κοινωνικές υπηρεσίες προστασίας του παιδιού για τη δεκαετία που εξετάζουμε. Συνεπώς, το δείγμα της έρευνας είναι **εξαντλητικό** και όχι αντιπροσωπευτικό των περιπτώσεων αιμομιξίας. Ο απόλυτος αριθμός του δείγματος ανέρχεται σε 45 περιπτώσεις αιμομιξίας μεταξύ πατέρα και κόρης και συγκρινόμενος με άλλες έρευνες στο εξωτερικό κρίνεται ως ικανοποιητικός³⁶²,

γ) ως προς την **προέλευση του δείγματος**, οι 22 από τις 45 περιπτώσεις αιμομιξίας αφορούν αρχαιακό δικαστηριακό υλικό (δικογραφίες), ενώ οι υπόλοιπες 23 προέρχονται από φακέλους κοινωνικής έρευνας των κοινωνικών υπηρεσιών, που ασχολούνται με την πρόνοια και προστασία παιδιών και εφήβων³⁶³. Η επιλογή των δύο διαφορετικών πηγών από τις οποίες προέρχεται το δείγμα έγινε σκόπιμα, με το σκεπτικό μιάς συγκριτικής προσέγγισης με στόχο να διαπιστωθεί αν παρατηρείται και σε ποιο βαθμό διαφοροποίηση: 1) στις ποιοτικές παραμέτρους μεταξύ των υποθέσεων που εκδικάζονται από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και εκείνων που επιλαμβάνονται οι κοινωνικές υπηρεσίες, και 2) στις πρακτικές αντιμετώπισης των περιπτώσεων αιμομιξίας από τους δύο αυτούς φορείς της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης.

362. Βλ. ενδεικτικά τον πίνακα των ερευνών που παρατίθεται στο Μέρος Α', σελ.. 66

363. Ο κατάλογος των κοινωνικών υπηρεσιών στο παράρτημα III.

Από τις πηγές προέλευσης του δείγματος προκύπτει και η γεωγραφική κατανομή των περιπτώσεων αιμομιξίας που ερευνήσαμε. Η αρχική μας κατεύθυνση ήταν η διερεύνηση αποκλειστικά του δικαστηριακού αρχειακού υλικού, το οποίο για την περιφέρεια του Μ.Ο.Ε. Αθηνών στο διάστημα της δεκαετίας 1981-91 περιελάμβανε την εκδίκαση 18 περιπτώσεων αιμομιξίας μεταξύ πατέρα και κόρης. Ωστόσο, η υπόθεση του συσχετισμού μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος (αστικό κέντρο/ ύπαιθρος) και συχνότητας των περιπτώσεων αιμομιξίας μας οδήγησε στην εξεύρεση επιπλέον δείγματος εκτός της περιφέρειας του Εφετείου Αθηνών και έτσι επιλέξαμε το Μ. Ο. Ε. Πατρών, που περιλαμβάνει δέκα Πρωτοδικεία³⁶⁴.

Σε ότι αφορά τις περιπτώσεις που προέρχονται από τις κοινωνικές υπηρεσίες, παρατηρούμε ότι αν και οι υπηρεσίες αυτές βρίσκονται στην πλειοψηφία τους στο κέντρο των Αθηνών, τα περιστατικά που καλούνται να αντιμετωπίσουν προέρχονται από όλη την Ελλάδα, γεγονός που υποδηλώνει αφενός τον **συγκεντρωτικό χαρακτήρα της άσκησης της κοινωνικής πολιτικής** και αφετέρου την **έλλειψη των εναλλακτικών μορφών αντιμετώπισης** και χειρισμού των περιπτώσεων σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών.

Ετσι, αν και η έρευνα δεν αφορά το σύνολο της επικράτειας, ωστόσο το δείγμα περιλαμβάνει περιπτώσεις από όλη τη χώρα. Η διαπίστωση αυτή προσλαμβάνει δύο διαστάσεις: σε μιά απόπειρα συγκριτικής ποσοτικής εκτίμησης του φαινομένου μεταξύ αστικών κέντρων και υπαίθρου, η σποραδικότητα αυτή του δείγματος θα αποτελούσε σημαντικό μεθοδολογικό πρόβλημα, ενώ αντίθετα, στα πλαίσια της ποιοτικής ανάλυσης του φαινομένου εμπλουτίζει τις μεταβλητές έρευνας.

Είναι φανερό, ότι οι συγκεκριμένες μεθοδολογικές επιλογές του δείγματος στοχεύουν στην άμβλυση των προβλημάτων που υπεισέρχονται στην έρευνα τόσο από τον σκοτεινό αριθμό, όσο και από τον επιλεκτικό χαρακτήρα των φορέων του επισήμου

364 Στα όρια του Εφετείου Πατρών περιλαμβάνονται τα Πρωτοδικεία Ηλείας, Αμαλιάδας, Ζακύνθου, Αργινίου, Κεφαλληνίας, Μεσολογγίου, Αιγίου, Λευκάδας, Καλαβρύτων και Πατρών.

κοινωνικού ελέγχου. Λαμβάνοντας, ωστόσο υπ' όψιν, τις γενικότερες δυσχέρειες προσέγγισης του αντικειμένου καθώς και την ερευνητική ένδειξη στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Θεωρούμε ότι πράγματι τα όρια της έρευνας προσδιορίζονται και οριοθετούνται από τις μεθοδολογικές επιλογές, ενώ η ευρύτερη αξιολόγηση της έρευνας συναρτάται προς το υφιστάμενο corpus των εμπειρικών δεδομένων άλλων ερευνών. Από αυτήν ακριβώς την έλλειψη παρόμοιων εμπειρικών δεδομένων προκύπτει ο **διερευνητικός χαρακτήρας** της έρευνας.

1γ. Διαδικασία επιλογής του δείγματος

Η μέθοδος εξεύρεσης και επιλογής του δείγματος στηρίχθηκε σε μία σειρά διαδικασιών. Συγκεκριμένα, σε ότι αφορά την εξεύρεση των δικογραφιών, η έρευνα ξεκίνησε από τη μελέτη των προανακριτικών πράξεων της Εισαγγελίας Αθηνών, εντοπίζοντας τα αδικήματα του βιασμού και της αιμομιξίας (που συνήθως συρρέουν και ενίοτε δεν καταγράφονται αμφότερα). Στη συνέχεια, μελετήσαμε τα αρχεία της κύριας ανακριτικής διαδικασίας και εξετάσαμε ποιές υποθέσεις αιμομιξίας παραπέμπονται στο ακροατήριο και ποιές εισέρχονται στο αρχείο. Οι αριθμοί των εισαγγελικών προτάσεων μας παρέπεμψαν στην εξεύρεση των βουλευμάτων του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών, που στην πλειοψηφία τους ήταν παραπεμπτικά (συνήθως στο Μικτό Ορκωτό Κακουροδικείο) παρά απαλλακτικά³⁶⁵. Επειτα, διερευνήσαμε την πορεία της υπόθεσης (αναβολές, εκδίκαση, έφεση) και τέλος βρήκαμε τις δικογραφίες (άλλες στο αρχείο και άλλες στην Εισαγγελία Εφετών, σε περίπτωση που εκκρεμούσε η εκδίκαση της έφεσης).

Η εναλλακτική δίοδος εξεύρεσης των υποθέσεων αυτών ήταν η εξεύρεση των αποφάσεων των δικαστηρίων (Μ.Ο.Δ. και Μ.Ο.Ε.), χωρίς να έχουμε όμως τον πλήρη φάκελλο της δικογραφίας, παρά μόνο τα πρακτικά της ακροαματικής διαδικασίας στο δικαστήριο.

365. Πέντε ήταν στο σύνολό τους τα απαλλακτικά βουλεύματα για το αδίκημα της αιμομιξίας, στη διάρκεια της περιόδου που εξετάζουμε. Συνοπτική ποιοτική διερεύνηση των απαλλακτικών βουλευμάτων -κυρίως σε σχέση με τους λόγους απαλλαγής -παρουσιάζεται στο παράρτημα II

Ωστόσο, επιλέξαμε σκόπιμα αυτή την πολύπλοκη και χρονοβόρο διαδικασία, γιατί κρίναμε ότι όσο περισσότερα στοιχεία συγκεντρώνουμε για κάθε υπόθεση, τόσο περισσότερο εμπλουτίζαμε τις παραμέτρους της ποιοτικής μας ανάλυσης. Πράγματι, ο όγκος του πραγματολογικού υλικού που προέρχεται από τις δικογραφίες και η συνακόλουθη πληρότητα των στοιχείων της υπόθεσης διευκολύνει την ποιοτική ανάλυση, επιτρέποντας την εξαγωγή περισσότερων ερευνητικών παραμέτρων. Επιπροσθέτως, η πορεία της υπόθεσης στα πλαίσια του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης παρουσιάζει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, αφού αντανακλά τις διαδικασίες επιλογών από τους φορείς της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης.

Οι μεθοδολογικές επιλογές μας είχαν ως αφετηρία την εξεύρεση των κοινωνικών εκείνων υπηρεσιών, που χειρίζονται περιπτώσεις κακοποίησης των παιδιών. Με βασικό λοιπόν **κριτήριο** το έργο και τις λειτουργίες των κοινωνικών υπηρεσιών, επιλέξαμε φορείς που ασχολούνται με την κακοποίηση του παιδιού (Παιδοψυχιατρικό Τμήμα του Νοσοκομείου Παίδων "Αγία Σοφία", Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού), με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων - με βάση τη θεωρητική υπόθεση του συσχετισμού μεταξύ κακοποίησης και παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς - (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων, Ίδρυμα Αγωγής Θηλέων Παπάγου), με τη στήριξη και βοήθεια σε άγαμες μητέρες (Κέντρο Βρεφών "Μητέρα") και τέλος με την κοινωνική πρόνοια και ευρύτερα με την προστασία του παιδιού (Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, Π.Ι.Κ.Π.Α.). Οι φορείς αυτοί συγκροτούν και το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο παροχής υπηρεσιών στο πεδίο της προστασίας των παιδιών και εφήβων, τουλάχιστον στην περιοχή της πρωτεύουσας.

2. Επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού

2.α. Μεθοδολογικές δυσχέρειες επεξεργασίας του πραγματολογικού υλικού

Στα πλαίσια της επεξεργασίας του πραγματολογικού υλικού της έρευνας προέκυψαν οι εξής μεθοδολογικές δυσχέρειες:

1. Η **ανομοιογένεια του πραγματολογικού υλικού**, που αφορά την πληρότητα των στοιχείων και των πληροφοριών σχετικά με την αιμομικτική σχέση. Η διαφοροποίηση αυτή είναι άμεσα συσχετισμένη με τις πηγές προέλευσης του δείγματος. Ενώ οι δικογραφίες περιέχουν πλήρη στοιχεία και δεδομένα για την αιμομικτική σχέση, οι φάκελλοι των κοινωνικών υπηρεσιών είναι ελλιπείς. Επίσης, παρατηρείται διαφοροποίηση και μεταξύ των φακέλλων των κοινωνικών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν πλήρη και λεπτομερή στοιχεία για όλες τις περιπτώσεις.

Η αξιολόγηση αυτής της διαπίστωσης είναι διττή: αφενός δύναται να θεωρηθεί αποκλειστικά ως **ένα επιπλέον μεθοδολογικό πρόβλημα** και αφετέρου, μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια αναφοράς, αποδίδει την **ποσότητα και την ποιότητα του έργου που επιτελείται από την πλευρά των υπηρεσιών αυτών**. Οι αξιολογικές κρίσεις και οι συλλογικές αναπαραστάσεις υπεισέρχονται στις πρακτικές των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και αντανακλώνται στο περιεχόμενο του πραγματολογικού υλικού. Έτσι, η φαινομενολογία του πραγματολογικού υλικού συνιστά ένα ξεχωριστό προς διερεύνηση αντικείμενο.

2. Η **παρεμβολή υποκειμενικών κρίσεων, χαρακτηρισμών, σχολίων και αξιολογήσεων**, που αφορούν κυρίως την αιμομικτική οικογένεια και τους συμμετέχοντες στην αιμομικτική σχέση αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς στο πραγματολογικό υλικό των κοινωνικών υπηρεσιών. Η αποφόρτιση από τα συγκινησιακά, συναισθηματικά και υποκειμενικά στοιχεία και η επιλογή των αντικειμενικών στοιχείων ή δεδομένων, ήταν μιά ακόμα συνειδητή **επιλεκτική διαδικασία**, που υπαγορεύθηκε από τους στόχους της έρευνας

3. Η **επικάλυψη των περιπτώσεων** και η παράλληλη αντιμετώπισή τους από δύο ή παραπάνω φορείς και υπηρεσίες, είχε τον κίνδυνο να εκλάβουμε την ίδια περίπτωση ως δύο ή περισσότερες ξεχωριστές περιπτώσεις. Οι διευκρινήσεις από τους υπευθύνους, που χειρίζονταν την υπόθεση και ενίοτε η ονομαστική καταχώρηση των περιπτώσεων ήταν οι τρόποι με τους οποίους αποφύγαμε τον κίνδυνο αυτό.

4. Η **ασάφεια του πραγματολογικού υλικού**, εκείνου κυρίως που προέρχεται από τις κοινωνικές υπηρεσίες, ιδιαίτερα στη χρήση του όρου "σεξουαλική παραβίαση" ή "σεξουαλική κακοποίηση", χωρίς να διευκρινίζεται σαφώς αν πρόκειται για αιμομιξία ή όχι. Στο δείγμα μας περιλαμβάνονται μόνο οι περιπτώσεις εκείνες, όπου σαφώς διευκρινίζεται ότι πρόκειται για αιμομιξία, με τον ορισμό που έχουμε υιοθετήσει. Όλες οι άλλες περιπτώσεις, στις οποίες δεν διευκρινίζεται το είδος της σεξουαλικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης και ενδεχομένως αλλοίωσαν τον χαρακτήρα της έρευνας, έχουν εξαιρεθεί από το δείγμα.

Κύριος στόχος των διαδοχικών αυτών φίλτρων, που χρησιμοποιήσαμε στη διαχείριση του πραγματολογικού υλικού ήταν η **ταξινόμηση και συστηματοποίηση ενός αδόμητου πραγματολογικού υλικού**, με βασικό άξονα αναφοράς την εξαγωγή των **πραγματικών και αντικειμενικών δεδομένων και χαρακτηριστικών** που αφορούν την αιμομικτική οικογένεια και τους πρωταγωνιστές της αιμομικτικής σχέσης. Οι επιλεκτικές αυτές διαδικασίες αποτελούν παράλληλα, δικλίδες ασφαλείας για την προσέγγιση της αιμομικτικής πρακτικής, όπως αυτή προκύπτει από τους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

2.β. Ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και διαδικασία εξαγωγής των μεταβλητών

Οι στόχοι της έρευνας, η διατύπωση των ερευνητικών υποθέσεων καθώς και τα γενικότερα μεθοδολογικά προβλήματα προσέγγισης του αντικειμένου (σκοτεινός αριθμός) οριοθετούν και τις δυνατότητες επιλογής της βασικής μεθοδολογίας. Οι ποσοτικές εκτιμήσεις του φαινομένου αποκλείονται λόγω του υψηλού σκοτεινού αριθμού, της προέλευσης του δείγματος (που αντικατοπτρίζει μόνο τις καταγγελλόμενες περιπτώσεις) και του μεγέθους του δείγματος της έρευνας. Αντίθετα, μέσα από την **ποιοτική ανάλυση** του

περιεχομένου προσεγγίζεται η αιμομικτική οικογένεια και η αιμομικτική σχέση. Οι σχέσεις και οι διαπλοκές μεταξύ των εμπειρικών δεδομένων διαφαίνονται μόνο στα πλαίσια μιάς ποιοτικής προσέγγισης.

Η διαδικασία εξαγωγής των μεταβλητών στηρίχθηκε **στο ίδιο το πραγματολογικό υλικό** και δεν προέκυψε από προκατασκευασμένες θεωρητικές τυπολογίες. Το πραγματολογικό υλικό αποδομήθηκε σε επιμέρους ενότητες και τα εμπειρικά δεδομένα ταξινομήθηκαν, κατηγοριοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν στη βάση της συγκριτικής ανάλυσης και με κριτήριο τη **συχνότητα εμφάνισής τους** και της **σταθερής επανάληψής τους** στις εξεταζόμενες περιπτώσεις. Η ποσοτική διάσταση δεν υπεισέρχεται με τη μορφή στατιστικών μετρήσεων, αλλά προκύπτει μέσα από τη συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων και τη σταθερή επανάληψη συγκεκριμένων εμπειρικών δεδομένων. Έτσι, οι κατηγορίες και οι μεταβλητές της ανάλυσης προέκυψαν από τα ίδια τα δεδομένα. Ο βασικός, δηλαδή, προσανατολισμός της μεθόδου (ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου) προέρχεται από τη **θεωρία της βάσης** των Glaser & Strauss³⁶⁶.

Οι βασικοί άξονες της ποιοτικής ανάλυσης του περιεχομένου των υποθέσεων συσχετίζονται με τους στόχους της έρευνας και αφορούν τη γενική εικόνα της αιμομικτικής οικογένειας (τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της και των μελών της), τις συνθήκες διαμόρφωσης, διατήρησης και αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης και τέλος την αντιμετώπιση της υπόθεσης από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

Στα πλαίσια αυτής της προοπτικής, η **ποιοτική ανάλυση περιεχομένου** ως βασική μεθοδολογική επιλογή, μας επιτρέπει να διερευνήσουμε όχι τόσο καθεαυτές τις μεταβλητές των δεδομένων, αλλά κυρίως τους **συσχετισμούς** και τις **διαπλοκές** μεταξύ δύο ή και περισσότερων μεταβλητών που υπεισέρχονται στη δυναμική διαμόρφωση των αιμομικτικών καταστάσεων. Τέλος, ο διερευνητικός χαρακτήρας της έρευνας, οι στόχοι και τα

366 Barney G. Glaser and Anselm L. Strauss, *The discovery of Grounded Theory*, Chicago: Aldine Publishing Company, 1967

όριά της υποδηλώνουν ότι η συχνότητα επανάληψης των ερευνητικών δεδομένων στις μεταβλητές αυτές υποδηλώνει μόνο **τάσεις** ή **μερικές όψεις** του φαινομένου, παρά καθαυτές ερμηνείες, αιτίες και εξηγήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.

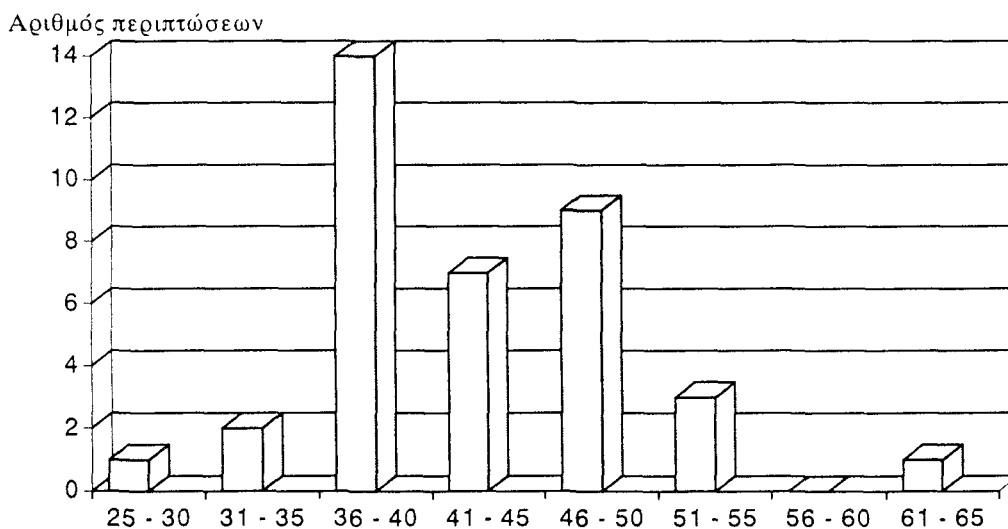
Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Α' ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

1) Εικόνα Πατέρα

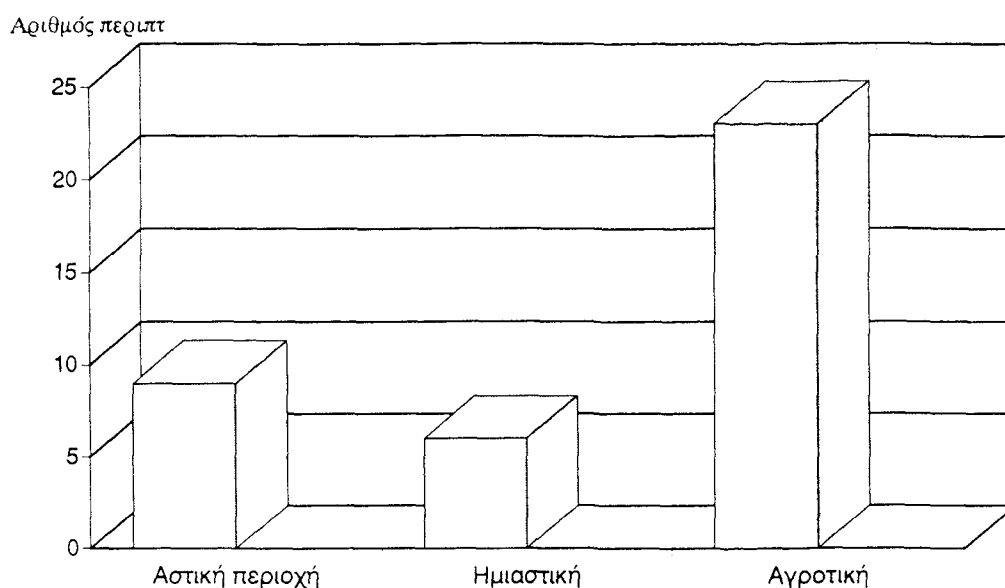
- Η ηλικία του πατέρα είναι κατά μέσο όρο 43,1 ετών. Η μικρότερη ηλικία του δείγματος είναι 30 ετών και η μεγαλύτερη 63 (ετών). Στις περισσότερες περιπτώσεις του δείγματος, η ηλικία του πατέρα είναι 36-40 ετών (πίνακας 1). Ο μέσος όρος ηλικίας, καθώς και η ηλικιακή κατηγορία του πατέρα συμπίπτει απόλυτα με τα πορίσματα των κλασικών για την αιμομιξία ερευνών (όπως έχουμε αναφέρει, κεφ. ΙΙ, σελ. 73).

Διάγραμμα 1: Ηλικία του πατέρα

- Ο τόπος γέννησης του πατέρα είναι συνήθως αγροτική ή ημιαστική περιοχή (διάγραμμα 2). Η ποιοτική εξέταση των περιπτώσεων δείχνει ότι οι περισσότεροι από πατέρες που κατάγονται από αγροτική ή ημιαστική περιοχή κατοικούν στην Αθήνα ή σε προάστια της Δυτικής και Ανατολικής Αττικής. Το δεδομένο αυτό δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένων των αστυφυλικών τάσεων της ελληνικής κοινωνίας και της σύνθεσης του γενικού πληθυσμού της ευρύτερης περιφέρειας της Αττικής.

Διάγραμμα 2: Προέλευση πατέρα

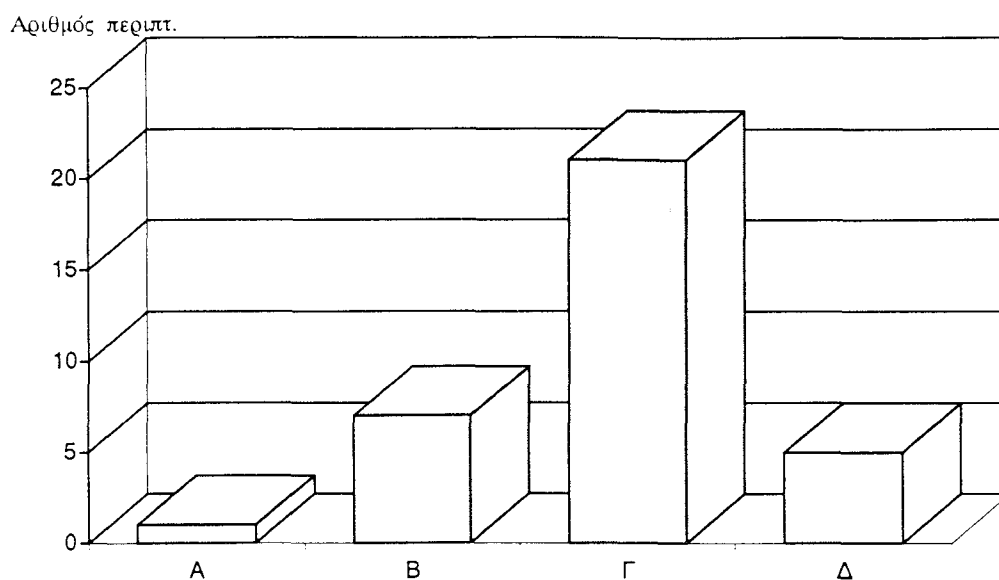
- Αν και η πλειοψηφία των πατέρων εργάζεται, σε 10 από τις 45 περιπτώσεις ο πατέρας είναι άνεργος ή συνταξιούχος. Από τις υπόλοιπες 35 περιπτώσεις, μόνο στις 30 περιγράφεται σαφώς το επάγγελμα που ασκεί ο πατέρας. Η αναλυτική περιγραφή του επαγγέλματος έχει ως εξής:

Αναλυτική περιγραφή του επαγγέλματος του πατέρα			
Αγρότες	6	Εμποροι	1
Οικοδόμοι	5	Ασφαλιστές	1
Ανειδίκευτοι εργάτες	3	Δημόσιοι υπάλληλοι	2
Ειδικευμένοι εργάτες	5	Οδηγοί	1
Βιοτέχνες	2	Εργολάβοι δημ. έργων	1
Πλανόδιοι έμποροι	3		

Η κατηγοριοποίηση των επαγγελμάτων σε τέσσερις τάξεις (Α, Β, Γ, Δ) δείχνει ότι η πλειοψηφία των πατέρων ανήκει στην Γ' τάξη (διάγραμμα 3), που περιλαμβάνει εργάτες, τεχνίτες, γεωργούς, αγρότες, βοηθητικά επαγγέλματα, μικροεμπόρους, μικροπωλητές. Η Α' τάξη περιλαμβάνει εμπορους, βιομηχάνους, ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων, ελεύθερους επαγγελματίες και επιστήμονες. Η Β' τάξη περιλαμβάνει βιοτέχνες και υπαλλήλους

του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, ενώ η Δ' τάξη περιλαμβάνει διάφορους χωρίς ειδική ένδειξη³⁶⁷.

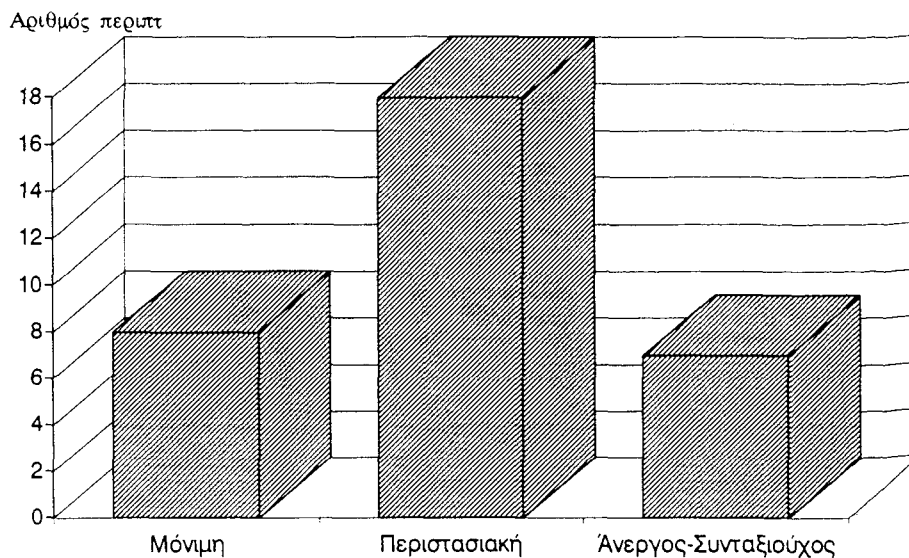
Διάγραμμα 3. Κοινωνικο-επαγγελματική τάξη πατέρα.

- Παρ' ότι οι πατέρες ασκούν κάποιο επάγγελμα, ωστόσο δε διασφαλίζεται η μονιμότητα και η σταθερότητα της απασχόλησης. Το είδος του επαγγέλματος που ασκούν στην πλειοψηφία τους οι πατέρες (αγρότες και εργάτες) συνδυάζεται και με τη συχνότητα της απασχόλησης. Έτσι, οι πατέρες στο μεγαλύτερο μέρος, εργάζονται περιστασιακά, με ενδιάμεσα μεγάλα διαστήματα ανεργίας. Μόνιμη απασχόληση διαπιστώνεται μόνο στο 1/3 περίπου του δείγματος. Το είδος και η συχνότητα της απασχόλησης του πατέρα ταυτίζεται με τα διεθνή εμπειρικά δεδομένα (βλ. παραπ. σελ. 73).

367 Η κατάταξη αυτή των επαγγελμάτων έχει ήδη χρησιμοποιηθεί σε αρκετές έρευνες. Ενδεικτικά αναφέρεται η έρευνα για τον "θεσμό της φυλακής στην Ελλάδα" του Ε.Κ.Κ.Ε. και για την "Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα", Ε.Κ.Κ.Ε. 1983.

Διάγραμμα 4. Συχνότητα απασχόλησης πατέρα

- Η πλειοψηφία των πατέρων που απασχολούνται περιστασιακά και με μεγάλα διαστήματα ανεργίας (15 από τους 19 πατέρες) χαρακτηρίζονται από τους οικείους τους ως μέθυστοι (καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες οινοπνεύματος σε τακτά χρονικά διαστήματα). Επίσης, 4 πατέρες από αυτούς που εργάζονται περιστασιακά είναι χρήστες τοξικών ουσιών. Από τους πατέρες που έχουν μόνιμη εργασία, μόνο ένας καταναλώνει συστηματικά μεγάλες ποσότητες οινοπνεύματος. Έτσι, εκτός από τον συσχετισμό μεταξύ επαγγέλματος και συχνότητας απασχόλησης, διαπιστώνεται **ισχυρή σχέση** μεταξύ της διάθεσης ή της ικανότητας προς εργασία- από την πλευρά του πατέρα- λόγω μεγάλης κατανάλωσης οινοπνεύματος και συχνότητας απασχόλησης.

- Οι πατέρες που είναι συνταξιούχοι έχουν στο σύνολό τους μιά μορφή αναπηρίας (σωματική ή διανοητική). Αρκετοί, επίσης, από τους πατέρες που έχουν περιστασιακή απασχόληση, με μεγάλα διαστήματα ανεργίας, πάσχουν από χρόνια και σοβαρή ασθένεια. Στο σύνολό τους, οι πατέρες που πάσχουν από χρόνια ασθένεια είναι 14. Από αυτούς, οι 6 έχουν διαπιστωμένο ψυχιατρικό ιστορικό, έχουν νοσηλευθεί στο παρελθόν σε νευρολογική κλινική και έχουν απαλλαγεί στο σύνολό τους από το στρατό, οι 3 πάσχουν από χρόνια επιληψία, οι 4 παρουσιάζουν κάποια μορφή σωματικής αναπηρίας και ένας πάσχει από αλκοολική ψύχωση.

Πίνακας 1: Ιστορικό χρόνιας ασθένειας του πατέρα

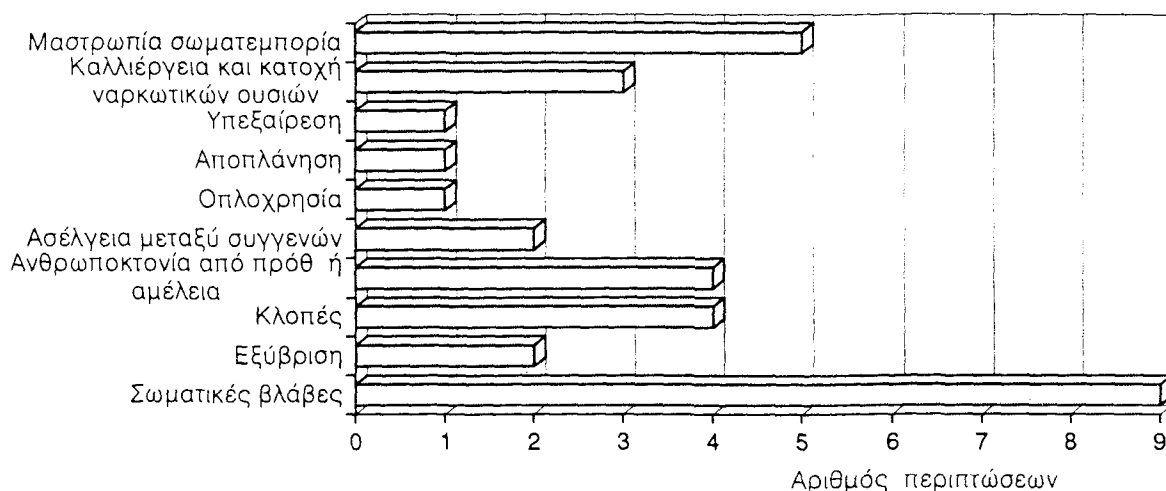
Μορφή ασθένειας	Αριθμός πατέρων
Ψυχικές διαταραχές (ιστορικό νοσηλείας)	6
χρόνια επιληψία	3
αλκοολική ψύχωση	1
σωματική αναπηρία	4

Η ψυχοπαθολογική προσωπικότητα του πατέρα δεν επιβεβαιώνεται ποσοτικά, όπως εξάλλου και σε άλλες έρευνες (βλ. σελ. 75). Ωστόσο, θα χρησιμοποιήσουμε τη συγκεκριμένη μεταβλητή στην πορεία της έρευνας, στα πλαίσια της διασταύρωσης δύο ή περισσότερων μεταβλητών.

- Το ποινικό ιστορικό ή η ποινική κατάσταση των πατέρων δεν καταγράφεται στο σύνολο των περιπτώσεων. Έτσι, η συχνότητα αυτής της παραμέτρου δεν είναι απολύτως εφικτή. Ωστόσο, στο σύνολο των 22 δικογραφιών (στις οποίες περιλαμβάνεται και το ποινικό μητρώο του πατέρα) οι 14 πατέρες είχαν καταδικασθεί τουλάχιστον μία φορά στο παρελθόν. Από τις περιπτώσεις των κοινωνικών υπηρεσιών αναφέρονται μόνο 4 πατέρες που είχαν καταδικασθεί στο παρελθόν. Σε κάθε πατέρα (σε σύνολο 18) αντιστοιχούν 3,6 καταδίκες κατά μέσο όρο.

Τα αδικήματα για τα οποία είχαν καταδικασθεί στο παρελθόν αφορούν (κατά συχνότητα) **σωματικές βλάβες** (9 περιπτώσεις), **εγκλήματα κατά των ηθών** (8 περιπτώσεις), κλοπές και υπεξαίρεση (5 περιπτώσεις), ανθρωποκτονίες (4 περιπτώσεις), **καλλιέργεια και κατοχή ναρκωτικών ουσιών** (3 περιπτώσεις), **εξύβριση και οπλοχρησία** (2 και 1 περίπτωση, αντίστοιχα). Στις περισσότερες περιπτώσεις οι καταδίκες αφορούν εγκλήματα **κατά συρροή** διαπραχθέντα.

Διάγραμμα 5. Προηγούμενες καταδικές πατέρα ανά κατηγορία αδικήματος

Η αξιολόγηση της συγκεκριμένης παραμέτρου και ιδιαίτερα της υψηλής συχνότητας των καταδικών για σωματικές βλάβες και εγκλήματα κατά των ηθών είναι πιθανό να συσχετίζεται με την προέλευση του δείγματος και να αφορά άτομα ήδη στιγματισμένα από τους φορείς της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης. Η διαπίστωση αυτή, σε συνδυασμό με το περιορισμένο δείγμα δημιουργεί μιά ασαφή εικόνα σχετικά με την υποτροπή του πατέρα, τουλάχιστον στα εγκλήματα κατά των ηθών.

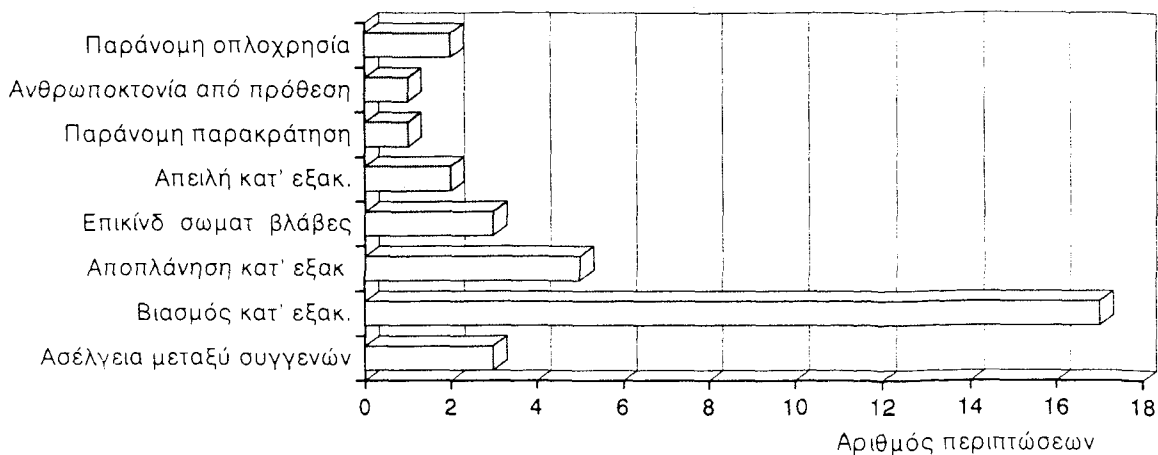
- Τα αδικήματα που συρρέουν με την αιμομιξία για την οποία κατηγορείται ο πατέρας, είναι (κατά συχνότητα): **βιασμός κατ' εξακολούθηση, αποπλάνηση κατ' εξακολούθηση, επικίνδυνες σωματικές βλάβες, ασέλγεια μεταξύ συγγενών, απειλή κατ' εξακολούθηση, παράνομη οπλοχρησία, παράνομη παρακράτηση ανηλίκου και τέλος ανθρωποκτονία από πρόθεση.**

Από το διάγραμμα 6, διαπιστώνεται αφενός ο επαναληπτικός και κατά συρροή χαρακτήρας της αιμομικτικής σχέσης και αφετέρου η βιαιότητα της αιμομικτικής σχέσης που φθάνει ως τη δολοφονία της κόρης θύματος από τον πατέρα (μία περίπτωση).

- Από τη μέχρι τώρα ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων, η εικόνα του πατέρα-αιμομίκτη σκιαγραφείται ως εξής: έχει ηλικία 43 περίπου ετών, κατάγεται από αγροτική

ή ημιαστική περιοχή και ανήκει στην Γ' επαγγελματική τάξη (είναι δηλ. αγρότης, εργάτης, τεχνίτης, μικρέμπορος). Συνήθως εργάζεται περιστασιακά, έπειτα από μεγάλα διαστήματα ανεργίας.

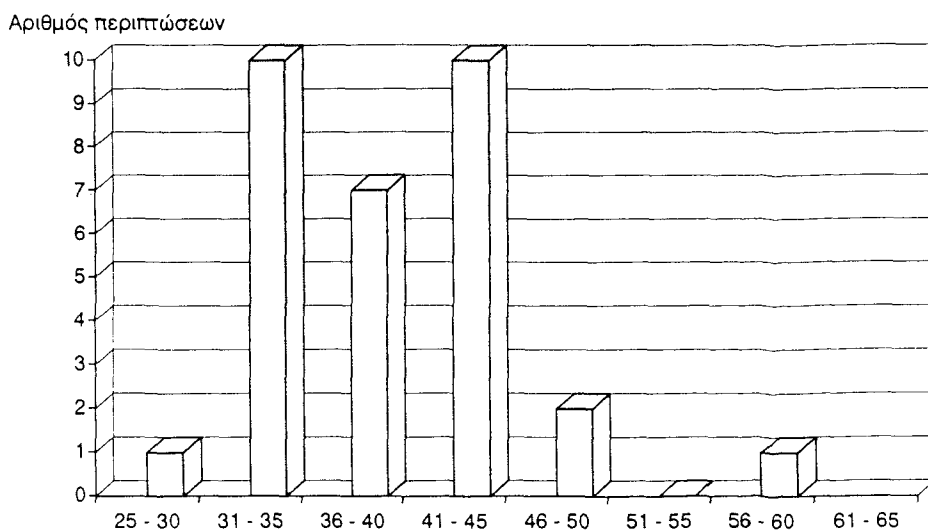
Διάγραμμα 6: Συρρέοντα με την αιμομιξία αδικήματα

2) Εικόνα μητέρας

- Η ηλικία της μητέρας είναι κατά μέσο όρο 38.8 ετών. Η κατανομή των ηλικιών του δείγματος παρουσιάζει υψηλότερη συχνότητα στις κατηγορίες ηλικιών 31-35 ετών και 41-45, όπως φαίνεται από το εξής διάγραμμα:

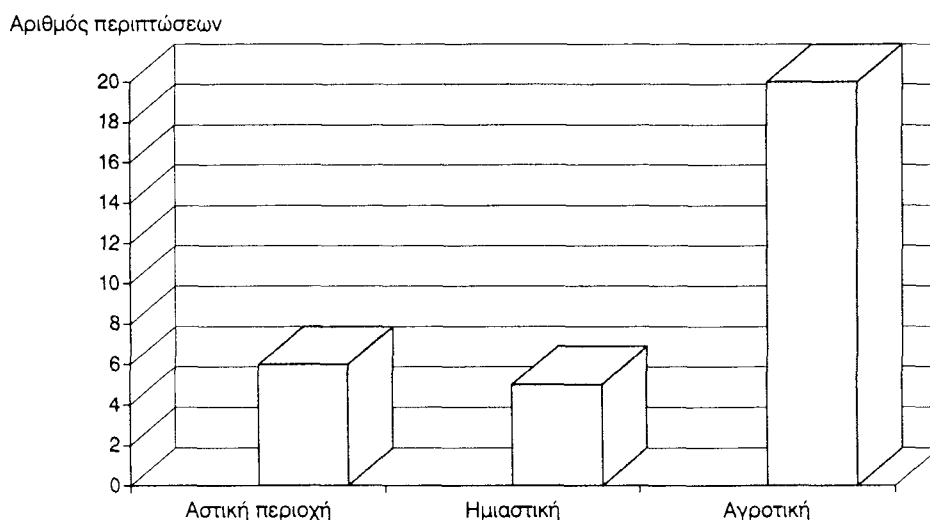
Διάγραμμα 7. Ηλικία μητέρας

Σε σύγκριση με την ηλικία του πατέρα, η μητέρα εμφανίζεται μερικά χρόνια νεότερη από αυτόν. Το εύρος της διαφοράς των ηλικιών μεταξύ πατέρα και μητέρας κυμαίνεται από 0-23 χρόνια. Ειδικότερα, η ανάλυση των ηλικιών μεταξύ πατέρα-μητέρας δείχνει ότι σε δύο περιπτώσεις οι γονείς είναι συνομήλικοι, σε τέσσερις περιπτώσεις η μητέρα είναι μεγαλύτερη από τον πατέρα, με διαφορά από 2-7 χρόνια, (μέσος όρος: 3.5 χρόνια), ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις, όπου η μητέρα είναι μικρότερη από τον πατέρα η διαφορά μεταξύ των ηλικιών είναι 6 χρόνια κατά μέσο όρο (περιλαμβάνονται και δύο περιπτώσεις όπου η μητέρα είναι μικρότερη από τον πατέρα κατά 15 και 22 χρόνια).

- Η μητέρα προέρχεται από αγροτική ή ημιαστική περιοχή.

Διάγραμμα 8: Προέλευση μητέρας

Ο συχνησιμός της προέλευσης μεταξύ πατέρα -μητέρας δείχνει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις και οι δύο προέρχονται από αγροτική ή ημιαστική περιοχή. Ειδικότερα, στο 1/3 των περιπτώσεων του δείγματος οι σύζυγοι κατάγονται από το ίδιο μέρος.

- Η μητέρα ασχολείται στις περισσότερες περιπτώσεις αποκλειστικά με τις δουλειές του σπιτιού (οικιακά: 22 περιπτώσεις). Από τις υπόλοιπες του δείγματος, οι 9 είναι εργάτριες, 1 αγρότισσα, 2 υπάλληλοι (σε δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα) και 4 δηλώνουν ιερόδουλες. Η ενασχόληση με τα οικιακά, που διαπιστώνεται στις μητέρες δεν τις διαφοροποιεί από την απασχόληση του γενικού γυναικείου πληθυσμού.

- Η υγεία της μητέρας εμφανίζεται καλή στις περισσότερες περιπτώσεις. Σε 12 περιπτώσεις παρατηρούνται σοβαρά προβλήματα, που περιλαμβάνουν σωματική ή/και πνευματική αναπηρία. Συγκεκριμένα, σε 7 περιπτώσεις παρουσιάζεται σωματική αναπηρία (απώλεια ακοής σε ποσοστό 90%, άλλαξη, χρόνια παράλυση, κακοήθεις νόσοι κ.α.), σε 2 περιπτώσεις διαπιστώνεται νοητική καθυστέρηση, ενώ οι υπόλοιπες 3 μητέρες πάσχουν από χρόνιες ψυχικές διαταραχές και έχουν νοσηλευθεί σε ψυχιατρικές κλινικές.

Από τη διασταύρωση των στοιχείων που αφορούν τα προβλήματα υγείας των γονέων προκύπτει ότι στις **μισές τουλάχιστον περιπτώσεις** και οι δύο γονείς αντιμετωπίζουν χρόνια, σοβαρά και παρεμφερή προβλήματα υγείας.

- Η μητέρα είναι θύμα κακοποίησης από τον σύζυγό της. Η πλέον συχνή μορφή κακοποίησης είναι η σωματική και δεύτερη - κατά συχνότητα - η σεξουαλική κακοποίηση και ο εξαναγκασμός σε ασέλγεια. Οι ξυλοδαρμοί της γυναίκας-συζύγου παρατηρήθηκαν σε όλες τις περιπτώσεις, που οι γονείς ζουν μαζί, δηλ. στις 26 από τις 45 περιπτώσεις. Στο 1/3 των περιπτώσεων αυτών (στις 8 από τις 26 περιπτώσεις) η κακοποίηση αφορούσε βαριές σωματικές βλάβες που έχρηζαν νοσηλείας και ιατρικής αγωγής. Σε μία περίπτωση επιχειρήθηκε απόπειρα ανθρωποκτονίας της μητέρας από τον πατέρα.

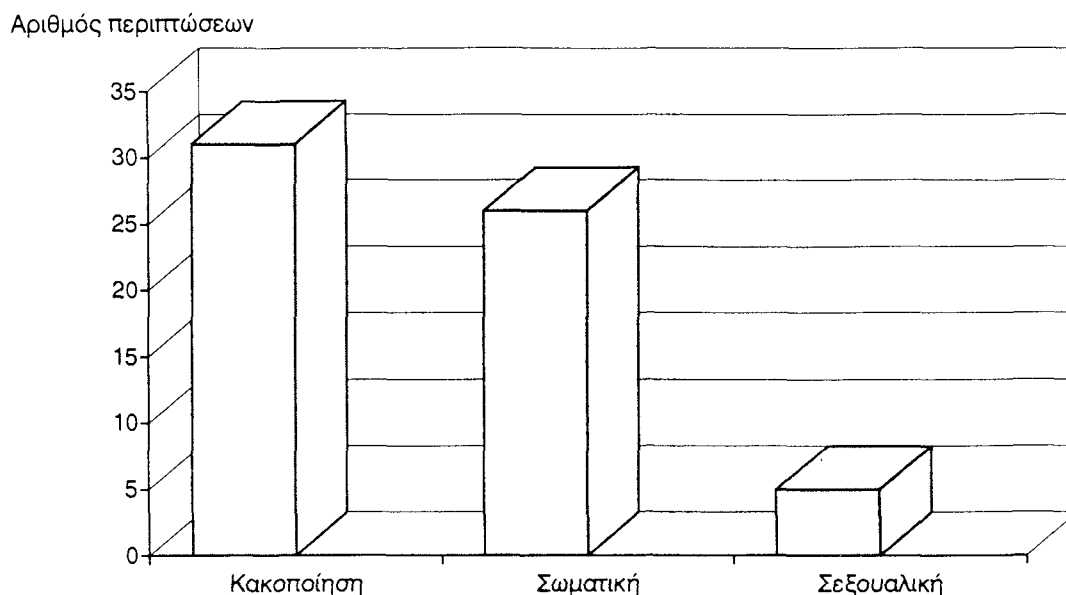
Η σεξουαλική κακοποίηση της μητέρας από τον πατέρα παρατηρήθηκε σε 5 από τις 24 περιπτώσεις και αφορούσε τη συμμετοχή της σε ασελγείς πράξεις παρά τη θέλησή της.

Η συχνότητα της κακοποίησης της μητέρας από τον πατέρα φαίνεται στο διάγραμμα 9(επόμενη σελίδα).

Το δεδομένο της κακοποίησης της μητέρας από τον πατέρα συμφωνεί απόλυτα με τα εμπειρικά δεδομένα των άλλων ερευνών (βλ. σελ. 79).

- Η συνολική εικόνα μας δίνει μιά μητέρα που είναι συνήθως 39 ετών, προέρχεται από αγροτική ή ημιαστική περιοχή, ασχολείται με τα οικιακά και είναι θύμα συζυγικής κακοποίησης.

Διάγραμμα 9 . Κακοποίηση μητέρας από τον πατέρα.

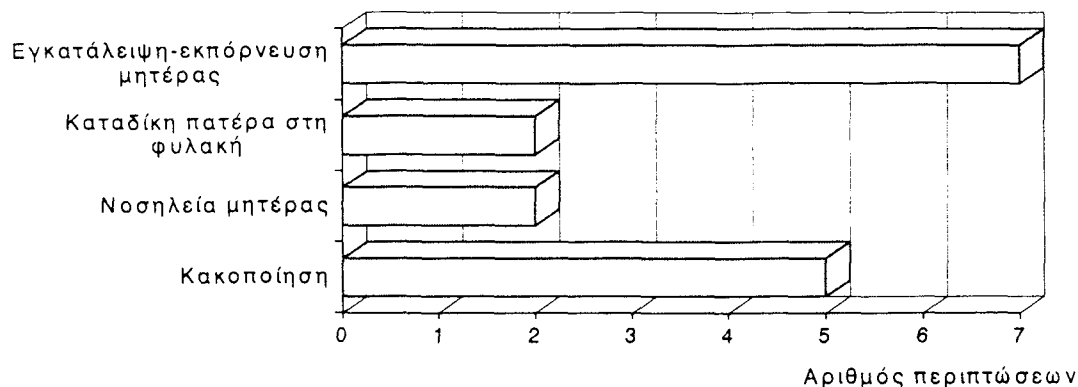
3) Σχέσεις μεταξύ γονέων

Οι σχέσεις μεταξύ των γονέων κωδικοποιήθηκαν πριν από την εμφάνιση της αιμομικτηκής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης. Σε 3 από τις 45 περιπτώσεις η μητέρα έχει πεθάνει. Σε 16 από τις υπόλοιπες 42 περιπτώσεις, οι γονείς βρίσκονται σε διάσταση. Το χρονικό διάστημα του χωρισμού μεταξύ των συζύγων είναι 8.5 χρόνια κατά μέσο όρο.

Σχέσεις μεταξύ γονέων	
Ζούν μαζί	26
Έχει πεθάνει η μητέρα	3
Βρίσκονται σε διάσταση	16
Σύνολο 45	

Οι λόγοι διάστασης είναι κατά συχνότητα, η εγκατάλειψη της συζυγικής στέγης από τη μητέρα (λόγω εκπόρνευσης ή άλλης αιτίας που δεν αναφέρεται), η κακοποίηση της μητέρας από τον σύζυγο και οι βαριές σωματικές βλάβες, ο εγκλεισμός του πατέρα στη φυλακή για μεγάλο διάστημα και τέλος η μακροχρόνια νοσηλεία της μητέρας.

Διάγραμμα 10. Αιτίες διάστασης μεταξύ των συζύγων

Ο συσχετισμός δύο παραμέτρων: της διάστασης μεταξύ των γονέων και του εγκλεισμού των παιδιών τους σε ιδρύματα παιδικής προστασίας δείχνει ότι σε πέντε μόνο περιπτώσεις τα παιδιά εισάγονται σε ιδρύματα, λόγω της διάστασης των γονέων. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις οι γονείς ζουν μαζί και αποφασίζουν να εισαγάγουν τα παιδιά τους σε ιδρύματα παιδικής προστασίας, λόγω των έντονων οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η οικογένεια.

- Οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των γονέων πριν από την αιμομιξία χαρακτηρίζονται από σπάνιες έως καθόλου. Μόνο σε 6 από τις 26 περιπτώσεις οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των συζύγων είναι τακτικές.

Ετσι, η εικόνα της μητέρας συμπληρώνεται από το κύριο χαρακτηριστικό της παθητικής αποδοχής της κακοποίησής της από το σύζυγο, όπως περιγράφεται από το σύνολο των ερευνών (βλ. σελ. 79). Η οικονομική εξάρτηση από το σύζυγό της αποτελεί σημαντική παράμετρο που συμβάλλει στην αποδοχή της κακοποίησης από την πλευρά της μητέρας.

Παρατηρείται επίσης και μικρό ποσοστό της μητέρας -πόρνης, η οποία έχει εγκαταλείψει το σύζυγο και τα παιδιά της.

Οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων δεν είναι ομαλές: η έλλειψη σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ του ζεύγους και η άσκηση συχνής σωματικής βίας σε βάρος της συζύγου αποδεικνύουν έντονη κρίση στις μεταξύ τους σχέσεις.

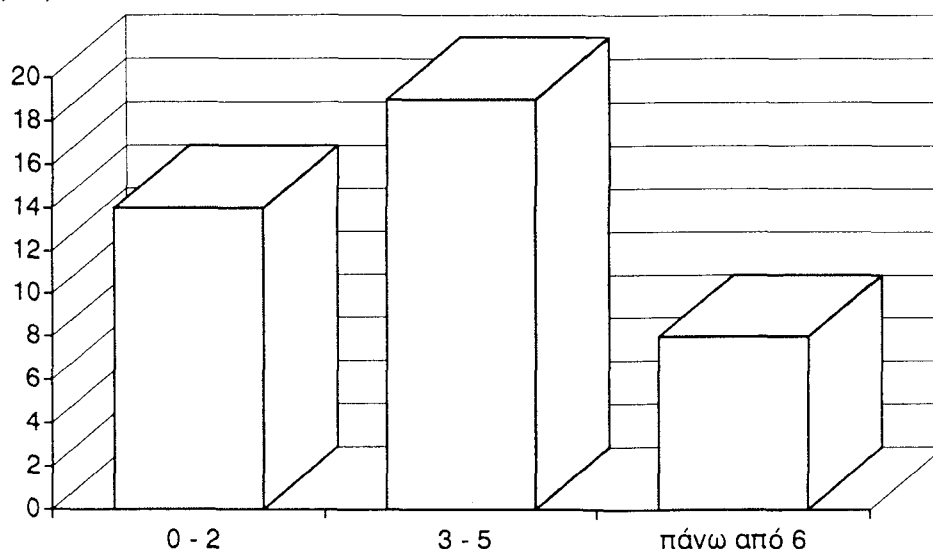
4) Χαρακτηριστικά της οικογένειας

α. Σύνθεση

- Η αιμομικτική οικογένεια παρουσιάζεται πολυπληθής, με 3.7 παιδιά κατά μέσο όρο. Στην πλειοψηφία τους, οι αιμομικτικές οικογένειες έχουν από 3-5 παιδιά, όπως φαίνεται στο εξής διάγραμμα.

Διάγραμμα 11. Αριθμός παιδιών στην αιμομικτική οικογένεια.

Αριθμός περιπτώσεων

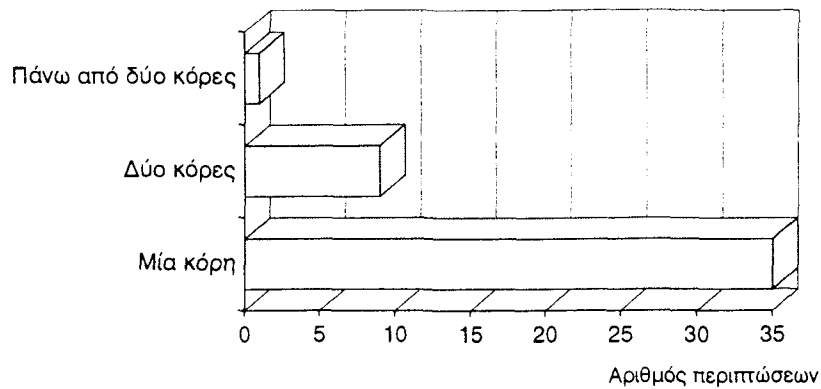
Ο αριθμός των παιδιών κυμαίνεται από 1- 11 παιδιά. Η αναλογία των αγοριών και των κοριτσιών είναι 1.9 και 2.3 αντίστοιχα. Υπερτερούν σαφώς τα κορίτσια σε αυτές τις πολυπληθείς οικογένειες.

Η διαπίστωση αυτή της πολυμελούς οικογένειας συμφωνεί απόλυτα με τα πορίσματα άλλων ερευνών (βλ. σελ. 70).

β. Αριθμός θυμάτων αιμομιξίας.

Η αιμομικτική σχέση δεν περιλαμβάνει μόνο ένα θύμα. Στις 10 από τις 45 περιπτώσεις ο πατέρας είχε στο παρελθόν ή διατηρεί ταυτόχρονα αιμομικτικές σχέσεις με δύο ή περισσότερες κόρες του.

Διάγραμμα 12: Αριθμός θυμάτων ανά περίπτωση αιμομιξίας.

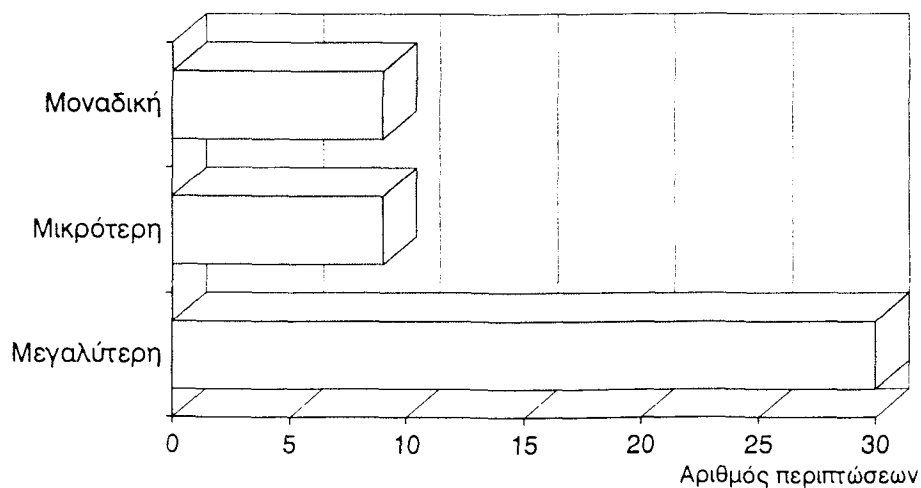

Διαπιστώνουμε ότι οι οικογένειες αυτές ανήκουν στην κατηγορία των "πολυ-αιμομικτικών οικογενειών"..

γ. Ηλικιακή θέση της κόρης-θύματος στην οικογένεια

Η κόρη-θύμα είναι η μεγαλύτερη κόρη ανάμεσα στα κορίτσια της οικογένειας. Η δεύτερη στην ηλικιακή τάξη κόρη γίνεται θύμα αιμομιξίας όταν συνυπάρχει παράλληλα, ή όταν λήξει η αιμομικτική σχέση του πατέρα με την μεγαλύτερη κόρη. Στο δείγμα μας, δεν περιλαμβάνεται καμμία περίπτωση αιμομιξίας μεταξύ πατέρα και μικρότερης (στην ηλικία) κόρης, χωρίς να έχει προηγηθεί ασέλγεια ή αιμομιξία με τη μεγαλύτερη.

Διάγραμμα 13. Ηλικιακή θέση της κόρης-θύματος στην οικογένεια

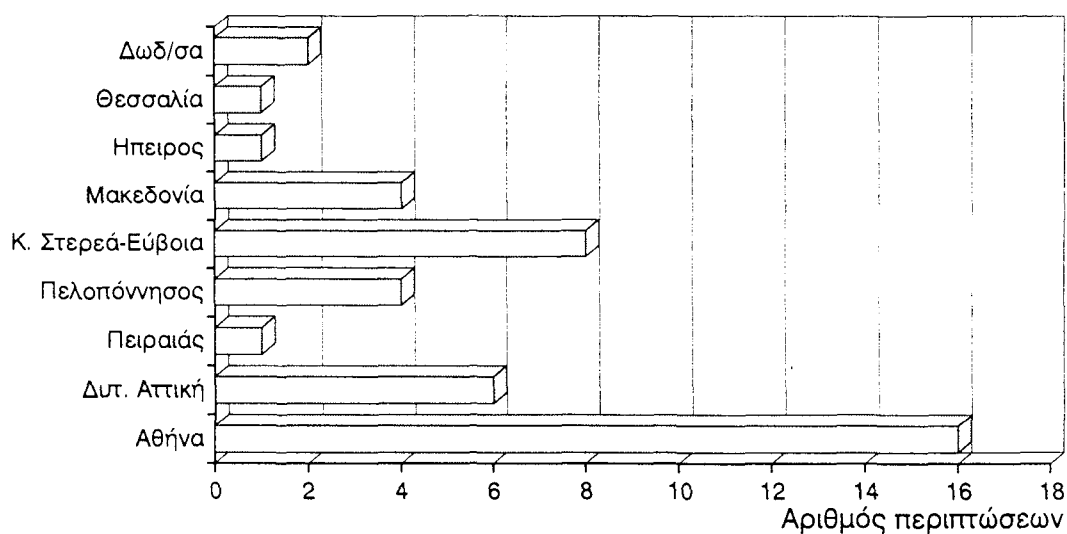

Η διαπίστωση αυτή ταυτίζεται απόλυτα με όλες τις σχετικές για την αιμομιξία, έρευνες (βλ. σελ. 80).

δ. Τόπος κατοικίας - Γεωγραφική κατανομή περιπτώσεων

Οι περισσότερες περιπτώσεις προέρχονται από την Αθήνα, τον Πειραιά και τα προάστια της Δυτικής Αττικής.

Διάγραμμα 14: Γεωγραφική κατανομή των περιπτώσεων.

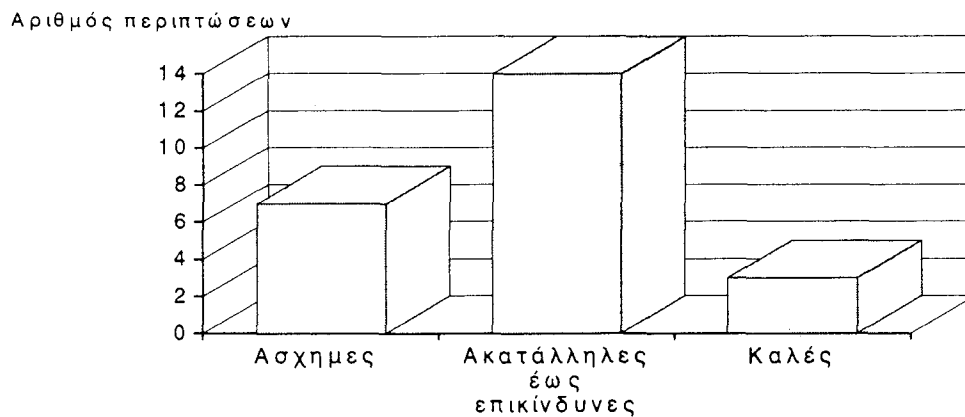
Η γεωγραφική αυτή κατανομή των περιπτώσεων είναι αποτέλεσμα των πηγών από τις οποίες προέρχεται το δείγμα (γεωγραφικές περιφέρειες των Εφετείων Αθηνών και Πατρών) και ως ένα βαθμό ήταν αναμενόμενη. Ωστόσο, από τη γεωγραφική κατανομή του δείγματος των κοινωνικών υπηρεσιών διαπιστώνεται ο **συγκεντρωτικός χαρακτήρας** του έργου που επιτελείται. Ο χειρισμός περιστατικών αιμομιξίας που προέρχονται από όλη την Ελλάδα, από κοινωνικές υπηρεσίες που βρίσκονται αποκλειστικά στην Αθήνα δείχνει τον κεντρικό και συγκεντρωτικό χαρακτήρα της άσκησης της κοινωνικής πολιτικής.

Είναι φυσικό, ότι η οποιαδήποτε απόπειρα στατιστικής προσέγγισης του φαινομένου αποβαίνει άκαρπη, λόγω των γενικών μεθοδολογικών προβλημάτων που έχουμε ήδη επισημάνει (ο σκοτεινός αριθμός και τα προβλήματα καταγραφής, καθώς και τα όρια των πηγών προέλευσης του δείγματος).

ε. Συνθήκες διαβίωσης

Αν και τα στοιχεία σε αυτή την παράμετρο δεν είναι πλήρη, ωστόσο στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αιμομιξίας οι συνθήκες διαβίωσης χαρακτηρίζονται από ακατάλληλες έως επικίνδυνες (στις 21 από τις 24 συνολικά περιπτώσεις, για τις οποίες υπάρχουν τα σχετικά δεδομένα). Μόνο σε 3 περιπτώσεις οι συνθήκες διαβίωσης περιγράφονται ως καλές.

Διάγραμμα 15: Συνθήκες διαβίωσης της αιμομικτικής οικογένειας

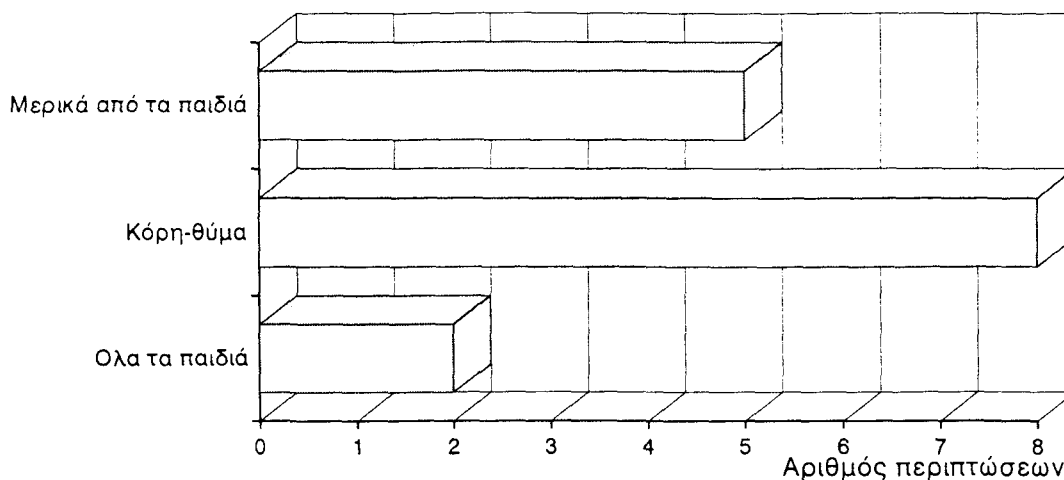
Αν και η εικόνα του σχήματος είναι αρκετά σαφής ως προς τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης της αιμομικτικής οικογένειας, ωστόσο, τόσο η ασάφεια του όρου "ακατάλληλο περιβάλλον" όσο και η έλλειψη των σχετικών δεδομένων για το σύνολο των περιπτώσεων, αδυνατούν να διαμορφώσουν μία ολοκληρωμένη εικόνα της παραμέτρου αυτής.

Η συσχέτιση ωστόσο, της παραμέτρου αυτής με το επάγγελμα και τη συχνότητα απασχόλησης του πατέρα δείχνει ότι πράγματι η οικογένεια αντιμετωπίζει έντονα οικονομικά προβλήματα, τα οποία εμμέσως επηρεάζουν και τις συνθήκες διαβίωσης, όταν μάλιστα οι οικογένειες αυτές είναι πολυπληθείς, όπως ακριβώς προκύπτει από το δείγμα μας.

στ. Ιδρυματοποίηση παιδιών

Τα παιδιά 15 αιμομικτικών οικογενειών είχαν τοποθετηθεί για πολλά χρόνια σε ορφανοτροφεία ή άλλα ιδρύματα παιδικής προστασίας. Οι κατηγορίες των εγκατεστημένων παιδιών -πριν από την αιμομιξία- φαίνονται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 16: Εγκλεισμός παιδιών σε ιδρύματα

Η ιδρυματοποίηση των παιδιών συσχετίζεται με τον υψηλό αριθμό παιδιών ανά οικογένεια και τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους της οικογένειας.

Η ιδρυματοποίηση της κόρης-θύματος θα διασταυρωθεί με άλλες μεταβλητές στα πλαίσια της προ-αιμομικτικής και κυρίως αιμομικτικής κατάστασης.

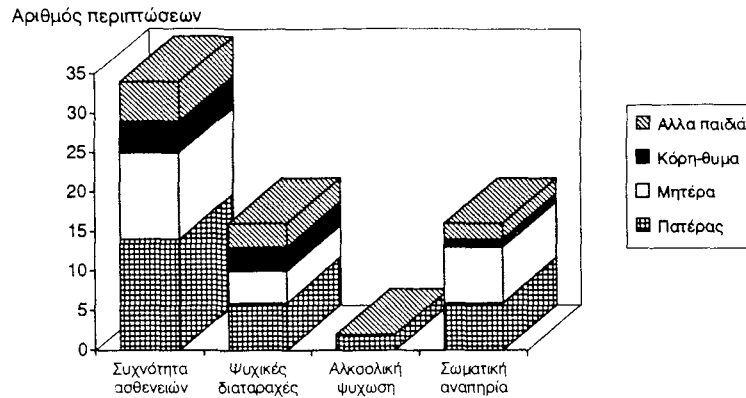
ζ. Χρόνιες ασθένειες παιδιών

Σε 9 παιδιά παρουσιάζονται έντονα προβλήματα υγείας (σωματική ή πνευματική αναπηρία). Η κόρη -θύμα σε 4 περιπτώσεις πάσχει από ψυχικές διαταραχές και έχει νοσηλευθεί πριν από την αιμομιξία σε νευρολογική κλινική. Σε μία από τις 4 αυτές περιπτώσεις, η κόρη υποφέρει και από σωματική αναπηρία (ημιπληγία). Ωστόσο, ο συσχετισμός μεταξύ ασθενειών των γονέων και της κόρης- θύματος δείχνει ότι σε 2 μόνο περιπτώσεις συνυπάρχουν στην **ίδια** οικογένεια ασθένειες των γονέων και της κόρης-θύματος.

Επίσης, ο συσχετισμός μεταξύ χρόνιας ασθένειας των παιδιών και ιδρυματοποίησης (παιδιών) δεν είναι θετικός. Δηλαδή, τα παιδιά που πάσχουν από χρόνια ασθένεια δεν εισάγονται στα ιδρύματα (μόνο 1 παιδί άρρωστο εισήχθη σε ίδρυμα).

Όμως, η γενική εικόνα των χρόνιων ασθενειών στην αιμομικτική οικογένεια δείχνει ότι πάνω από τις μισές οικογένειες του δείγματος έχουν ένα -τουλάχιστον- μέλος της οικογένειας σοβαρά άρρωστο από φυσική ή πνευματική μειονεξία.

Διάγραμμα 17: Χρόνιες ασθένειες στην οικογένεια

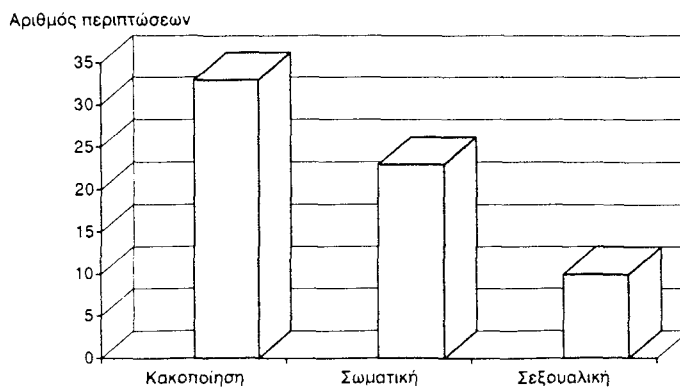

Τα σοβαρά προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζει η αιμομικτική οικογένεια λειτουργούν σωρευτικά στην ήδη διαμορφωμένη κρίσιμη οικογενειακή κατάσταση, ή συνιστούν καθεαυτά πηγή άγχους και κρίσης στην οικογένεια. Ανεξάρτητα από την πρωτογενή ή δευτερογενή συμβολή τους στη διαμόρφωση της οικογενειακής κρίσης, αποτελούν έναν από τους παράγοντες που χαρακτηρίζουν το περιβάλλον της αιμομικτικής οικογένειας.

η. Ενδοοικογενειακή βία

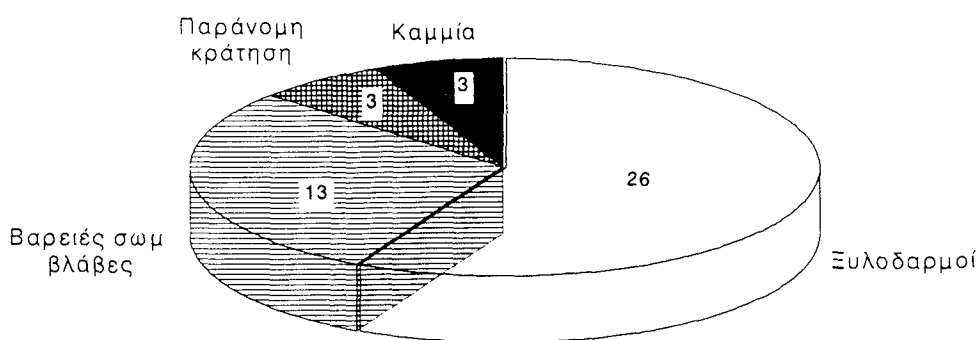
Η κακοποίηση της γυναίκας και των παιδιών από τον πατέρα αποτελεί σύνηθες και καθημερινό φαινόμενο στην πλειοψηφία των περιπτώσεων. Οι μορφές κακοποίησης είναι συνήθως η σωματική κακοποίηση, που συχνά συνοδεύεται από βαρειές σωματικές βλάβες.

Διάγραμμα 18: Κακοποίηση υπολοίπων μελών της οικογένειας εκτός θύματος.

Η κακοποίηση του θύματος εξετάζεται ως ιδιαίτερη παράμετρος. Στις 39 από τις 45 περιπτώσεις του δείγματος η κόρη -μελλοντικό θύμα κακοποιείται συστηματικά από τον πατέρα. Οι ξυλοδαρμοί είναι η πιό συχνή μορφή κακοποίησης (26 περιπτώσεις), ενώ βαρείες σωματικές βλάβες που χρήζουν τις περισσότερες φορές νοσηλείας παρατηρούνται σε 13 περιπτώσεις. Μόνο σε 3 περιπτώσεις του δείγματος ο πατέρας δεν χρησιμοποιεί σωματική βία σε βάρος της κόρης.

Διάγραμμα 19. Μορφές σωματικής κακοποίησης της κόρης -θύματος

Είναι φανερό, ότι πατέρας ταυτίζεται με τα χαρακτηριστικά του "δήμιου της οικογένειας"³⁶⁸ ενώ η ύπαρξη έντονης ενδοοικογενειακής βίας συμφωνεί απόλυτα με τα πορίσματα όλων των σχετικών ερευνών (βλ. σελ. 83).

5) Η εικόνα της αιμομικτικής οικογένειας

Η αιμομικτική οικογένεια είναι πολυπληθής με 4 περίπου παιδιά κατά μέσο όρο, μερικά από τα οποία μεγαλώνουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας. Η οικογένεια αντιμετωπίζει έντονα οικονομικά προβλήματα, αφού μόνο ο πατέρας εργάζεται περιστασιακά, με μεγάλα διαστήματα ανεργίας και ασκεί συνήθως χειρονακτική εργασία. Οι συνθήκες διαβίωσης της οικογένειας είναι άσχημες έως ακατάλληλες.

368. Heuyer, J. *Les bourreaux domestiques*. La pratique medicale francaise, 1926, 278-288 Βλ. επίσης Dublineau et Tolin. *Examens cliniques d' un bourreau domestique*. *Annals medico-psychologiques*, 1942, 326-329.

Ο πατέρας είναι 36-40 ετών, προέρχεται από αγροτική ή ημιαστική περιοχή και ανήκει στην Γ' επαγγελματική τάξη. Το κύριο χαρακτηριστικό του είναι η βιαιότητα και η βάνουση συμπεριφορά του, αφού κακοποιεί συστηματικά τη γυναίκα του και τα παιδιά του. Σε όλες τις περιπτώσεις του δείγματος, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της αιμομικτηκής οικογένειας. Στους μισούς, περίπου, πατέρες αιμομίκτες αντιστοιχούν 3.5 καταδίκες από την ποινική δικαιοσύνη, για αδικήματα που αφορούν σωματικές βλάβες (αποδεικνύοντας ότι η βίαιη συμπεριφορά τους δεν περιορίζεται στην κακοποίηση των μελών της οικογένειας), εγκλήματα κατά των ηθών, ανθρωποκτονία και κλοπές.

Η μητέρα ανήκει στην ίδια ηλικιακή κατηγορία με τον πατέρα, αν και είναι μερικά χρόνια μικρότερη (Μ.Ο. ηλικίας πατέρα: 43, Μ.Ο. ηλικίας μητέρας: 39). Προέρχεται και αυτή από αγροτική ή ημιαστική περιοχή, ασχολείται με τα οικιακά και είναι θύμα κακοποίησης από το σύζυγό της. Η οικονομική εξάρτηση από αυτόν φαίνεται να συμβάλλει στην **παθητική αποδοχή της κακοποίησής της**. Συνήθως, η μητέρα ζει μαζί με το σύζυγο και τα παιδιά της, παρ' όλο που οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων δεν είναι αρμονικές και οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ τους περιγράφονται από σπάνιες έως ανύπαρκτες, για μεγάλο χρονικό διάστημα πριν από την εκδήλωση της αιμομικτηκής σχέσης.

Όταν παρατηρείται φυσική έλλειψη της μητέρας, αυτή οφείλεται συχνότερα στην εγκατάλειψη της οικογένειας από την πλευρά της (λόγω πορνείας και αντίδρασης στην βάνουση συμπεριφορά του συζύγου), στη μακρόχρονη νοσηλεία της και σπανιότερα σε φυσικά αίτια (θάνατος).

Έτσι, η αιμομικτηκή οικογένεια χαρακτηρίζεται ως **πολυπροβληματική**. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικογένεια είναι οικονομικά, προβλήματα υγείας τουλάχιστον σε ένα από τα μέλη της και προβλήματα που αφορούν τις σχέσεις τόσο μεταξύ των γονέων όσο και των γονέων προς τα παιδιά, με κύριο χαρακτηριστικό την έντονη **ενδοοικογενειακή βία** και συγκεκριμένα τη σωματική κακοποίηση της μητέρας και των παιδιών.

Β΄ Η ΠΡΟ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η ύπαρξη προ-αιμομικτικής κατάστασης επιβεβαιώνεται σε 15 από τις 41 περιπτώσεις για τις οποίες υπάρχουν πλήρη στοιχεία σχετικά με τη δυναμική πορεία της αιμομικτικής σχέσης. Η προ-αιμομικτική κατάσταση έχει ήδη ορισθεί και αναφέρεται μάλλον σε μία προ-εισαγωγική της αιμομικσίας φάση. Η συγκριτική διερεύνηση των πηγών από τις οποίες προέρχεται το δείγμα (δικαστήρια-κοινωνικές υπηρεσίες) δεν φαίνεται να διαφοροποιεί την εικόνα της προ-αιμομικτικής κατάστασης. Οι 8 από τις 15 αυτές περιπτώσεις προέρχονται από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ενώ οι υπόλοιπες 7 (προέρχονται) από το δείγμα των κοινωνικών υπηρεσιών.

1. Ηλικία κόρης

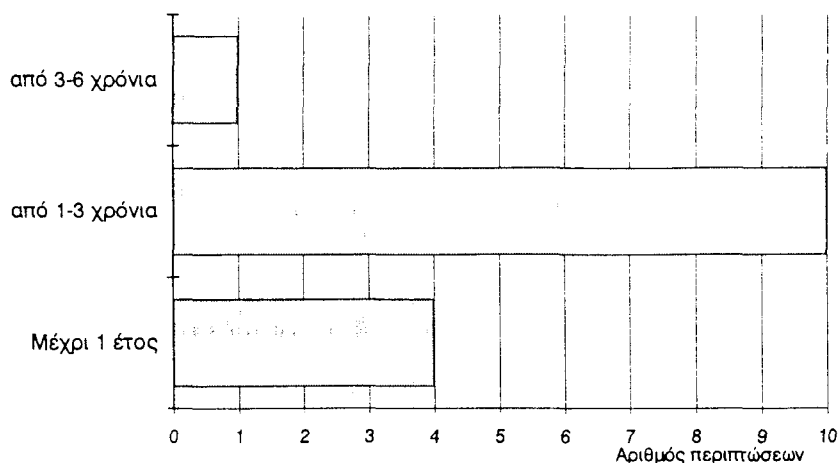
Η ηλικία της κόρης όταν αρχίζει η προ-αιμομικτική κατάσταση είναι κατά μέσο όρο 10.9 ετών. Η μικρότερη ηλικία του δείγματος είναι 6 ετών και η μεγαλύτερη 15. Οι ηλικίες που εμφανίζονται συχνότερα ανήκουν στην κατηγορία 9-11 ετών.

Είναι φυσικό ότι η κόρη θύμα σε αυτή την ηλικία είναι ακόμα παιδί και βρίσκεται στην προ-εφηβική ηλικία. Η διαμόρφωση της προ-αιμομικτικής κατάστασης σε αυτή την ηλικία είναι απόλυτα σύμφωνη με τα στοιχεία άλλων ερευνών, σχετικών με τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών, ενώ διαπιστώνεται έμμεσα ότι το πέραςμα στην αιμομικτική πράξη γίνεται με την είσοδο της κόρης στην εφηβεία(βλ. σελ. 80).

2. Διάρκεια προ-αιμομικτικής κατάστασης

Η μέση διάρκεια της προ-αιμομικτικής κατάστασης είναι από 1-3 χρόνια. Η διάρκεια είναι συνάρτηση της ηλικίας από την οποία αρχίζει η προ-αιμομικτική κατάσταση. Στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η κόρη θύμα είναι 6 ή 7 ετών, ο πατέρας περιμένει πάνω από 3 χρόνια για το πέραςμα στην κυρίως αιμομικτική πράξη. Αντίστροφα, όταν με την έναρξη της προ-αιμομικτικής κατάστασης η κόρη είναι κατά μέσο όρο 13.5 ετών, τότε η διάρκεια της κατάστασης αυτής κυμαίνεται από 1 μήνα μέχρι 1 έτος.

Διάγραμμα 20: Διάρκεια προ-αιμομικτικής κατάστασης

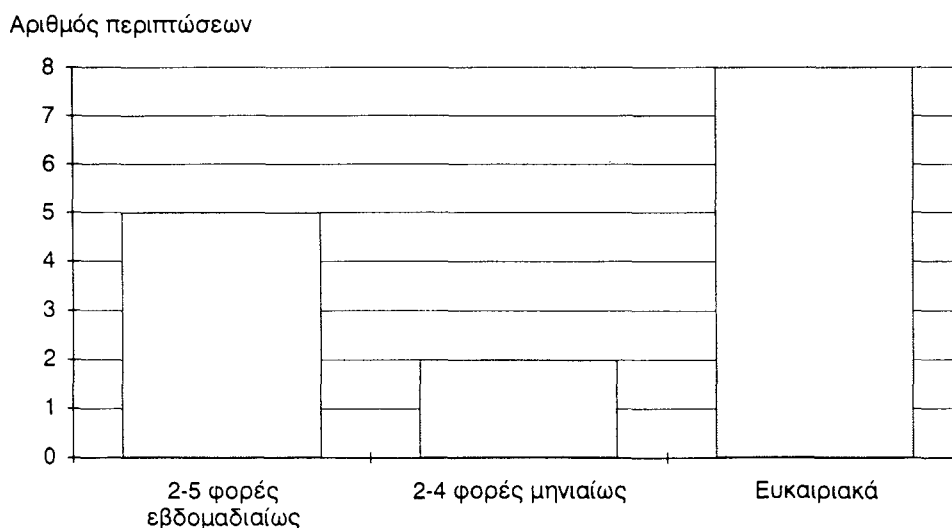

Ετσι, παρατηρείται **αντιστρόφως ανάλογη σχέση** μεταξύ της ηλικίας που έχει το θύμα όταν αρχίζει η προ-αιμομικτική κατάσταση και της διάρκειας (της κατάστασης).

3. Συχνότητα ασελών πράξεων

Η εικόνα της συχνότητας των ασελών πράξεων του πατέρα προς την κόρη είναι ακόμα αδιαμόρφωτη. Στις μισές από τις περιπτώσεις του δείγματος δεν υπάρχει συστηματική επαφή, με την έννοια της επανάληψης των ασελγειών σε τακτικά χρονικά διαστήματα, παρά μόνο "ευκαιριακά", όταν δηλ. απουσίαζαν τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας από το σπίτι. Από τις υπόλοιπες περιπτώσεις διαπιστώνεται ότι η συχνότητα ποικίλει από 2-5 φορές την εβδομάδα έως 2-4 φορές το μήνα.

Διάγραμμα 21: Προ-αιμομικτική κατάσταση: Συχνότητα σχέσεων.

Ο συσχετισμός τριών μεταβλητών, της απασχόλησης του πατέρα, της φυσικής έλλειψης της μητέρας και της διακοπής της σχολικής φοίτησης της κόρης-θύματος διαμορφώνει την έννοια της ευκαιρίας στα πλαίσια της προ-αιμομικτικής κατάστασης. Έτσι, σε 5 μόνο περιπτώσεις του δείγματος των προ-αιμομικτικών καταστάσεων, ο πατέρας έχει μόνιμη επαγγελματική απασχόληση, ενώ στις υπόλοιπες (περιπτώσεις) ο πατέρας ασκεί ευκαιριακό και περιστασιακό επάγγελμα, με μεγάλα διαστήματα ανεργίας και μένει για πολλές ώρες στο σπίτι.

Στις μισές επίσης περιπτώσεις, η μητέρα απουσιάζει από το σπίτι, κατά την έναρξη της προ-αιμομικτικής κατάστασης (λόγω νοσηλείας, θανάτου ή διάστασης με τον πατέρα). Η κόρη-θύμα όταν είναι σε μικρή ηλικία δεν πηγαίνει στο σχολείο, ενώ σε μία μόνο περίπτωση έχει διακόψει τη σχολική φοίτηση.

Έτσι, δεν παρατηρείται ένας σταθερός, μόνιμος και **δομημένος χαρακτήρας των "ευκαιριών"** προσέγγισης της κόρης-θύματος από τον πατέρα. Οι ευκαιρίες προκύπτουν ως **σύμπτωμα του τρόπου της οικογενειακής διαβίωσης, ως περιστασιακές συνθήκες και καταστάσεις.**

4. Μορφές ασέλγειας

Οι θωπείες αποτελούν τη συχνότερη μορφή ασέλγειας στα πλαίσια των προ-αιμομικτικών καταστάσεων και τη μοναδική μορφή ασέλγειας σε βάρος της κόρης σε 10 περιπτώσεις. Ωστόσο, σε τρεις περιπτώσεις διαπιστώνουμε σοβαρότερες ασελγείς πράξεις -εκτός από από θωπείες. Σ' αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις, ο πατέρας εκθέτει στην κόρη πορνογραφικό υλικό (ταινίες και περιοδικά). Εδώ, η ασέλγεια προσλαμβάνει τη διάσταση της διδασκαλίας και της μύησης στη σεξουαλική δραστηριότητα των ενηλίκων.

5. Χρήση βίας

Ο πατέρας **ποτέ** δεν χρησιμοποιεί βία όταν πλησιάζει σεξουαλικά την κόρη, τουλάχιστον την πρώτη φορά. Αυτό διαπιστώνεται σε όλες ανεξαιρέτως τις περιπτώσεις του δείγματος. Συνήθως, προσεγγίζει την κόρη με πειθώ, με υποσχέσεις για δώρα και επιχειρεί

να την πείσει ότι η σεξουαλική πράξη αποτελεί ένδειξη της αγάπης και των συναισθημάτων που τρέφει γι αυτήν.

Η διαπίστωση αυτή φαινομενικά έρχεται σε αντίθεση με την μεταβλητή "κακοποίηση της κόρης-θύματος από τον πατέρα" όπου αποδεικνύεται η συστηματική σωματική κακοποίηση της κόρης, ως τρόπος συμπεριφοράς και διαπαιδαγώγησης του πατέρα προς την κόρη. Ωστόσο, η τελευταία αυτή παράμετρος διαμορφώνει το ευρύτερο πλαίσιο αξιολόγησης των ασελγειών, ως εκδηλώσεων ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και πατρικής στοργής.

6. Η φαινομενολογία της προ-αιμομικτικής κατάστασης

Η προ-αιμομικτική κατάσταση αρχίζει όταν η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας βρίσκεται στην προ-εφηβική ηλικία, συνήθως στην ηλικία των 11 ετών. Η αντιστρόφως ανάλογη σχέση μεταξύ ηλικίας της κόρης και διάρκειας της προ-αιμομικτικής κατάστασης συσχετίζεται με τη βιολογική ωρίμανση της κόρης και το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

Στα πλαίσια της κατάστασης αυτής μορφώνεται και εκφράζεται η επιλογή του σεξουαλικού αντικειμένου από την πλευρά του πατέρα. Ωστόσο, οι ευκαιριακές σεξουαλικές επαφές και η απροσδιόριστη συχνότητά τους αντανακλούν τον **υπο-διαμόρφωση χαρακτήρα της προ-αιμομικτικής κατάστασης**. Με δεδομένα τη μικρή ηλικία της κόρης, το ρόλο της πατρικής φιγούρας μέσα στην οικογένεια και τη σημασία της κοινωνικοποίησης, η μύηση της (κόρης) σε ένα σύστημα **διαφορικών αξιολογήσεων της σεξουαλικής συμπεριφοράς** ως μοναδικής εκδήλωσης της πατρικής στοργής (και κατ' επέκταση ως κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς) αποκτά ιδιαίτερη σημασία στα πλαίσια της προ-αιμομικτικής κατάστασης και αίρει την φαινομενική αντίφαση μεταξύ της συστηματικής (σωματικής) κακοποίησης της κόρης (από τον πατέρα) και της εκδήλωσης της πατρικής στοργής μέσω των ασελγών πράξεων.

Γ ΚΥΡΙΩΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. Γενικά

Η κυρίως αιμομικτική κατάσταση έχει ως αφετηρία το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη και την ολοκλήρωση των σχέσεων μεταξύ πατέρα και κόρης. Η διάκριση στις δύο αιμομικτικές καταστάσεις δεν είναι περιγραφική και τυπική, αλλά ουσιαστική. Το πέρασμα στην πράξη σηματοδοτεί την αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων μέσα στην οικογένεια και την υποκατάσταση του ζεύγους πατέρα-μητέρα από το ζεύγος πατέρας-κόρη. Ο **δομικός χαρακτήρας των "ευκαιριών"** της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης, η **μακρόχρονη πρακτική** και οι **συνθήκες διατήρησης της σχέσης αυτής** μορφοποιούν την αιμομικτική σχέση και διαμορφώνουν μιά νέα ισορροπία (;) μέσα στην οικογένεια. Διαπιστώθηκαν 26 περιπτώσεις, στις οποίες δεν παρατηρείται προ-αιμομικτική κατάσταση. Στατιστικά δεν επιβεβαιώνεται απόλυτα η ύπαρξη της προ-αιμομικτικής κατάστασης (έτσι όπως την έχουμε ορίσει). Δεν αποκλείεται, όμως, η **διαμόρφωση μιάς προεγκληματικής κατάστασης** στα πλαίσια της αιμομικτικής οικογένειας, με τα χαρακτηριστικά που έχουμε ήδη περιγράψει.

Στα πλαίσια της ποιοτικής μας ανάλυσης και της συγκριτικής προσέγγισης μεταξύ των δύο αιμομικτικών καταστάσεων προέκυψαν και διερευνήθηκαν συγκεκριμένοι παράγοντες που υπεισέρχονται στη διαμόρφωση των κυρίως αιμομικτικών καταστάσεων και επηρεάζουν το πέρασμα στην (αιμομικτική) πράξη. Οι παράγοντες αυτοί παρεμβαίνουν ως **"παράγοντες υψηλού κινδύνου"** ή/και ως **"παράγοντες θυματοποίησης"**, ενώ φαίνεται να είναι ανεξάρτητοι από τις πηγές προέλευσης του δείγματος. Η συγκριτική διερεύνηση των πηγών αυτών (δικαστήρια- -κοινωνικές υπηρεσίες) δεν παρουσιάζει ιδιαιτερότητες ως προς τη συχνότητα εμφάνισης των "παραγόντων υψηλού κινδύνου".

Στο πρώτο μέρος της ερευνητικής διερεύνησης της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης παρουσιάζεται η φαινομενολογία της, έτσι όπως προκύπτει από το σύνολο των περιπτώσεων, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή όχι της προ-αιμομικτικής κατάστασης, ενώ στο

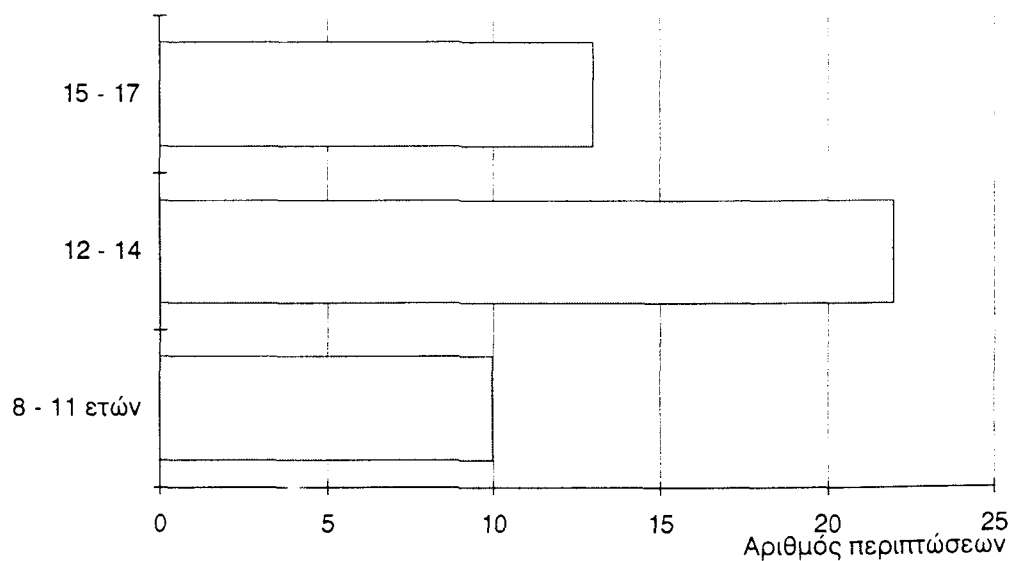
δεύτερο μέρος αυτού του κεφαλαίου περιλαμβάνεται η **συγκριτική προσέγγιση** των δύο καταστάσεων και η διερεύνηση των παραγόντων υψηλού κινδύνου.

2. Φαινομενολογία της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης

2.1. Ηλικία κόρης

Η κόρη-θύμα βρίσκεται στην εφηβεία όταν αρχίζει η κυρίως αιμομικτική κατάσταση και η ολοκληρωμένη σεξουαλική σχέση με τον πατέρα. Ο μέσος όρος ηλικίας είναι 13 ετών. Η μεγαλύτερη συχνότητα των περιπτώσεων του δείγματος ανήκει στην κατηγορία 12-14 ετών.

Διάγραμμα 22: Ηλικία κόρης κατά την έναρξη της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης

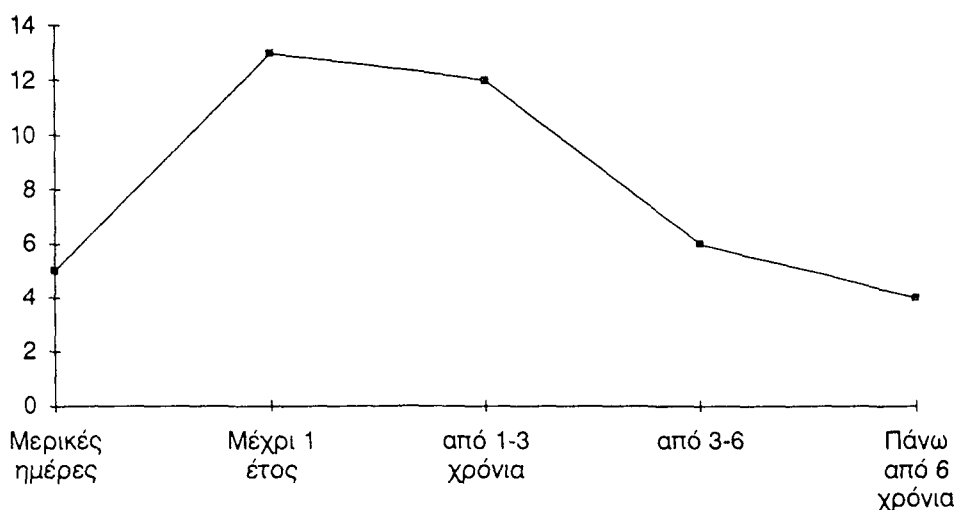
Το πέρασμα στην κυρίως αιμομικτική φάση σε αυτήν την ηλικία της κόρης συσχετίζεται με τη βιολογική της ωρίμανση και τη διαμόρφωση των γυναικείων χαρακτηριστικών του σώματός της.

2.2. Διάρκεια.

Η διάρκεια της αιμομικτικής σχέσης κυμαίνεται από μερικές ημέρες μέχρι και 11 χρόνια, με μέση διάρκεια από 1-3 χρόνια.

Διάγραμμα 23: Διάρκεια της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης

Αριθμός περιπτώσεων

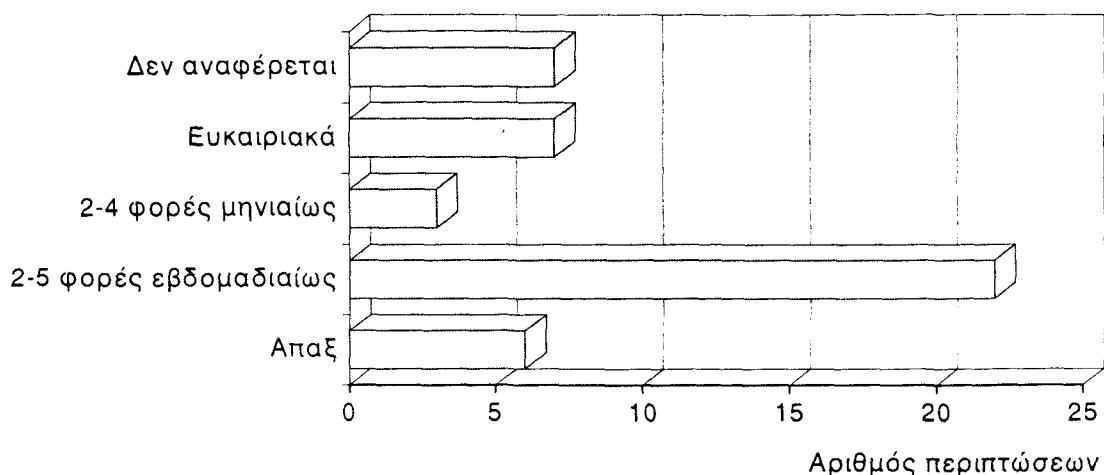

Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες η αιμομικτική επαφή συμβαίνει μία μόνο φορά ή διαρκεί μερικές ημέρες (5 από τις 45 περιπτώσεις). Η αιμομιξία μεταξύ πατέρα και κόρης υποδηλώνει πράγματι μία μακρόχρονη πρακτική.

2.3. Συχνότητα

Η συχνότητα των αιμομικτικών επαφών τουλάχιστον στις μισές περιπτώσεις του δείγματος είναι σχεδόν καθημερινή (2-5 φορές την εβδομάδα), ενώ στις υπόλοιπες (περιπτώσεις) η συχνότητα δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια από 1 φορά την εβδομάδα ή κάθε φορά που δινόταν η "ευκαιρία".

Διάγραμμα 24: Συχνότητα σχέσεων στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση

Η ποιοτική ανάλυση -μέσα από τη συσχέτιση των τριών μεταβλητών, της ηλικίας, της διάρκειας και της συχνότητας- δείχνει ότι η μικρή διάρκεια της αιμομικτικής σχέσης υποδηλώνει ότι η ηλικία της κόρης αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην αποδοχή της σεξουαλικής σχέσης με τον πατέρα. Διαπιστώθηκε, ότι η διάρκεια και η συχνότητα της αιμομικτικής σχέσης είναι **αντιστρόφως ανάλογες με την ηλικία της κόρης**: στις περιπτώσεις εκείνες που είχαμε **άμεση** καταγγελία του γεγονότος (άρα σύντομη διάρκεια) η κόρη θύμα ήταν ήδη 15,1/2 ετών και δεν υπήρχε προ-αιμομικτική κατάσταση. Παρατηρείται, ωστόσο, ότι παρόμοιες περιπτώσεις είναι πολύ λίγες (μόνο 5 από τις 45 περιπτώσεις).

Η μακρόχρονη διάρκεια και η μεγάλη συχνότητα των αιμομικτικών σχέσεων μεταξύ πατέρα και κόρης σε συνδυασμό με τη διακοπή των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ των γονέων οριοθετεί το πλαίσιο της αντιστροφής των ρόλων, που παρατηρείται στην αιμομικτική οικογένεια: η κόρη-θύμα υποκαθιστά τη μητέρα -τουλάχιστον- στο σεξουαλικό τομέα.

Η μέχρι τώρα εικόνα της αιμομικτικής σχέσης ταυτίζεται απόλυτα με τα εμπειρικά δεδομένα άλλων ερευνών (βλ. σελ. 83)

2.4. Η δομή των ευκαιριών

4.α. Διακοπή της σχολικής φοίτησης.

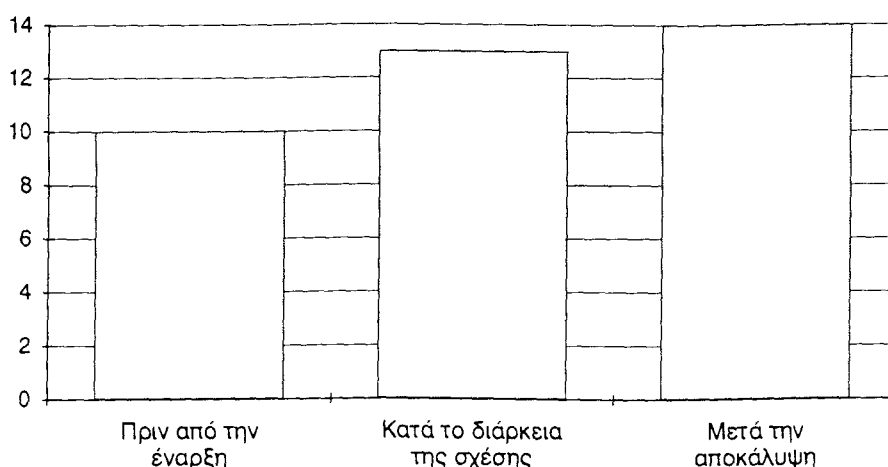
Στα πλαίσια αυτής της αιμομικτικής κατάστασης, η κόρη-θύμα διακόπτει τη φοίτησή της στο σχολείο. Στις μισές τουλάχιστον περιπτώσεις του δείγματος η κόρη έχει διακόψει τη φοίτησή της: είτε δεν πήγαινε πριν από την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης, είτε διέκοψε κατά τη διάρκεια της αιμομικτικής κατάστασης.

Οι λόγοι που αναγκάζουν την κόρη να διακόψει τη σχολική φοίτηση σπάνια είναι τα οικονομικά αδιέξοδα της οικογένειας. Η σχέση μεταξύ διακοπής της σχολικής φοίτησης και εργασίας της κόρης είναι αρνητική, αφού μόνο σε 3 από τις 23 περιπτώσεις, η κόρη θύμα εργάστηκε. Συγκεκριμένα, μόνο σε μία περίπτωση η κόρη εργάστηκε ως ιδιωτική

υπάλληλος, ενώ στις υπόλοιπες δύο, η κόρη ασκούσε το επάγγελμα της πόρνης (με την προτροπή του πατέρα). Στις υπόλοιπες 20 περιπτώσεις, η κόρη-θύμα **παραμένει στο σπίτι** και αναλαμβάνει τις οικιακές εργασίες και την ανατροφή των μικρότερων παιδιών. Ταυτόχρονα, με τη διακοπή της φοίτησης, η κόρη **αποκόπτεται από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον** και μέσα από την απομόνωσή της διασφαλίζεται η **τήρηση της σιωπής**. Η ζήλεια που συνήθως εκδηλώνει ο πατέρας προς την κόρη κατά τη διάρκεια της αιμομικτικής κατάστασης είναι ένας από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην απομόνωση και τον περιορισμό της κόρης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ολοκληρώνεται η πλήρης αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων και η κόρη υποκαθιστά τη μητέρα όχι μόνο στο σεξουαλικό τομέα, αλλά αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου τις οικογενειακές υποχρεώσεις και την ανατροφή των παιδιών.

Διάγραμμα 25: Διακοπή της σχολικής φοίτησης του θύματος

Αριθμός περιπτώσεων

Εξάλλου, η διακοπή φοίτησης και η παραμονή της κόρης στο σπίτι έχει **θετική σχέση με τη διάρκεια** της αιμομικτικής σχέσης: σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η διάρκεια κυμαίνεται από 2-7.5 έτη, με μέσο όρο τα 3.5 χρόνια. Επομένως, η **διακοπή της σχολικής φοίτησης της κόρης ανάγεται σε προσδιοριστικό και διαμορφωτικό παράγοντα της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης** και ταυτόχρονα ως **δομικό στοιχείο των ευκαιριών** για τη διατήρηση και αναπαραγωγή της αιμομικτικής σχέσης.

4.β. Απουσία μητέρας.

Φυσική ή συναισθηματική έλλειψη της μητέρας παρατηρείται στις 26 από τις 45 περιπτώσεις. Έχει ήδη αναφερθεί (βλ. σελ. 224) ότι σε 16 περιπτώσεις οι γονείς βρίσκονται σε διάσταση μεταξύ τους. Κατά την έναρξη της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης, η μητέρα απουσιάζει από το σπίτι, λόγω νοσηλείας, εγκυμοσύνης ή εργασίας (συνήθως νυχτερινής). Η απουσία της μητέρας από το σπίτι αξιολογείται ως **ευκαιρία** για το πέρασμα στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση.

4.γ. Τόπος διάπραξης της αιμομιξίας.

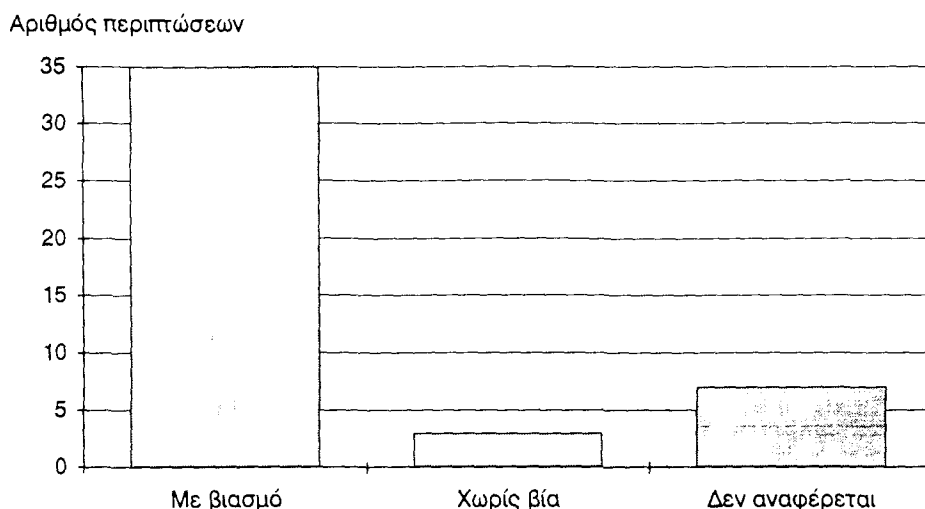
Στο σύνολο των περιπτώσεων του δείγματος, ο τόπος τέλεσης των αιμομικτικών πράξεων είναι η οικία. Δεν παρατηρείται καμμία διαφοροποίηση ως προς αυτή τη μεταβλητή, παρά τη μακρόχρονη διάρκεια της αιμομικτικής σχέσης. Σε τρεις μόνο περιπτώσεις επαναλήφθηκε η σεξουαλική πράξη σε ερημική τοποθεσία. Η πρώτη φορά και σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν η οικία.

Αυτό το στοιχείο συμφωνεί απόλυτα με τα στοιχεία άλλων εμπειρικών ερευνών που δείχνουν ότι πράγματι η αιμομιξία τελείται αποκλειστικά μέσα στους τέσσερις τοίχους του σπιτιού.

2.5. Το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

Αντίθετα απ' ότι συμβαίνει στην προ-αιμομικτική κατάσταση, το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη γίνεται με **βία** και καταναγκασμό: ο βιασμός της κόρης -θύματος από τον πατέρα ταυτίζεται με την έναρξη της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Τουλάχιστον στις 35 από τις 45 περιπτώσεις του δείγματος το πέρασμα στην πράξη γίνεται με **βιασμό**. Σε τρεις περιπτώσεις δεν χρησιμοποιείται σωματική βία από τον πατέρα, αφού όμως έχει αναισθητοποιήσει το θύμα είτε με οινόπνευμα (1 περίπτωση) είτε με κάποια αναισθητική ουσία (2 περιπτώσεις). Στις υπόλοιπες 7 περιπτώσεις του δείγματος δεν περιγράφεται με σαφήνεια ο τρόπος του περάσματος στην αιμομιξία.

Διάγραμμα 26: Το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

Στις μισές τουλάχιστον, περιπτώσεις (γιατί δεν υπάρχουν πλήρη στοιχεία για τη μεταβλητή αυτή) η διακόρευση επέρχεται με τον βιασμό από τον πατέρα.

2.6. Χρήση οινοπνεύματος και πέρασμα στην πράξη

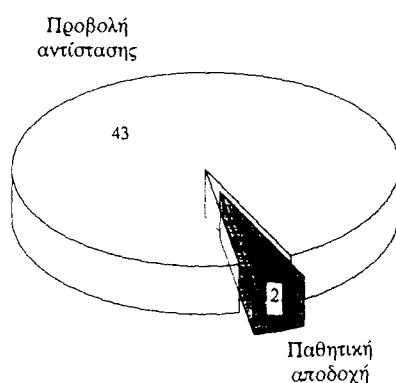
Τα στοιχεία που αφορούν αυτή τη μεταβλητή δεν καλύπτουν το σύνολο των περιπτώσεων του δείγματος, παρά μόνο τις 19 από τις 45 περιπτώσεις. Ετσι, εκτός από τα γενικότερα προβλήματα, που οριοθετούν τις δυνατότητες γενίκευσης των ερευνητικών πορισμάτων, προκύπτουν και ειδικότερες δυσχέρειες που αφορούν αυτή τη μεταβλητή. Από την άλλη πλευρά, τόσο ο ποιοτικός χαρακτήρας της παρούσας έρευνας, όσο και η εμμονή που παρατηρείται από τις άλλες έρευνες στην εξέταση αυτής της μεταβλητής, υπαγορεύουν την αξιολόγηση των διαθέσιμων σχετικών δεδομένων. Ετσι, σε 14 από τις 19 περιπτώσεις, ο πατέρας είχε καταναλώσει μεγάλες ποσότητες οινοπνεύματος πριν από το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη, συμπεριλαμβανομένων και των τεσσάρων περιπτώσεων, στις οποίες ο πατέρας ήταν συστηματικός χρήστης τοξικών ουσιών. Οι μεθοδολογικές δυσχέρειες αξιολόγησης του ορίου της μέθης και οι συνέπειές τους, καθιστούν αδύνατη την επακριβή αξιολόγηση της κατάστασης του πατέρα οι μαρτυρίες της κόρης θύματος αναφέρουν τον πατέρα ως "μεθυσμένο" πριν από την πρώτη ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή.

Ετσι, από τα διαθέσιμα -τουλάχιστον- στοιχεία προκύπτει **θετική σχέση μεταξύ οινοπνεύματος και περάσματος στην αιμομικτική πράξη**. Η σχέση αυτή δεν εκλαμβάνεται ως αιτιολογικός παράγων αλλά ως μέσο άμβλυνσης των εσωτερικών αναστολών του πατέρα (βλ. σελ. 76 κ.ε.)

2.7. Η στάση της κόρης-θύματος.

Η κόρη θύμα αντιστέκεται στις σεξουαλικές παρενοχλήσεις του πατέρα συστηματικά. Στις 43 από τις 45 περιπτώσεις η κόρη προβάλλει κάποια μορφή αντίστασης, ενώ μόνο σε δύο περιπτώσεις η κόρη αποδεχόταν παθητικά τη σεξουαλική κακοποίηση από τον πατέρα. Στη μία από τις δύο αυτές περιπτώσεις, η κόρη θεωρούσε τη συμπεριφορά αυτή ως κοινωνικά αποδεκτή και απόλυτα φυσιολογική. Η προ-αιμομικτική κατάσταση σε αυτήν ακριβώς την περίπτωση είχε ξεκινήσει όταν η κόρη ήταν μόλις 7 ετών και το πέραςμα στην αιμομικτική πράξη έγινε μετά από 4 χρόνια (ηλικία κόρης: 11 ετών).

Διάγραμμα 27: Στάση θύματος

Δεν παρατηρούνται διαφοροποιήσεις σε σύγκριση με άλλες μεταβλητές, όπως ηλικία κόρης ή προνομιακή μεταχείρισή της από τον πατέρα. Οι μορφές προβολής αντίστασης δεν αναφέρονται με σαφήνεια στο πραγματολογικό υλικό.

2.8. Χρήση βίας - Απειλές.

Άμεση σχέση με την προβολή αντίστασης της κόρης έχει η συστηματική χρήση βίας από τον πατέρα. Η σωματική κακοποίηση της κόρης και οι ξυλοδαρμοί αποτελούν κα-

θημερινότητα. Στις 43 από τις 45 περιπτώσεις ο πατέρας χρησιμοποιεί έντονη σωματική βία, ενώ σε 6 από αυτές διαπιστώθηκαν βαρείες σωματικές βλάβες (π.χ.πολλαπλές ουλές από μαχαίρι ή ξυράφι). Οι συστηματικές απειλές - προφορικές ή/και με όπλο - συνοδεύουν σ'όλες τις περιπτώσεις (43) την άσκηση σωματικής βίας. Η πιο συνήθης απειλή από τον πατέρα προς την κόρη είναι ότι θα τη σκοτώσει (σε 33 από τις 43 περιπτώσεις), ενώ οι λόγοι για τους οποίους ο πατέρας κακοποιεί συστηματικά την κόρη είναι η αποφυγή της αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης, ο εξαναγκασμός στην ασέλγεια και η ζήλεια.

Πίνακας 2: Άσκηση βίας από τον πατέρα προς την κόρη.

Μορφή βίας	N
Σωματική βία	43
Προφορικές απειλές	33
Απειλές με όργανο	10

ΛΟΓΟΙ ΑΣΚΗΣΗΣ ΒΙΑΣ

Η αποφυγή της αποκάλυψης	43
Η προβολή αντίστασης από το θύμα	33
Η υπερβολική ζήλεια	9

Η συμπεριφορά του πατέρα παραμένει βάνανυση όπως ήταν και πριν από την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης στις 38 από τις 45 περιπτώσεις. Σποραδικές εκδηλώσεις προνομιακής μεταχείρισης (με την παροχή δώρων) από τον πατέρα διαπιστώνονται στις 7 υπόλοιπες περιπτώσεις.

Έτσι, δεν διαπιστώνεται η προνομιακή μεταχείριση της κόρης στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση. Αντίθετα, η βία και η απειλή αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία της αιμομικτικής σχέσης.

2.9. Παράλληλες ή προηγούμενες αιμομικτικές σχέσεις

α. Σχέσεις μεταξύ πατέρα και κόρης

Εχουμε ήδη επισημάνει ότι σε 11 περιπτώσεις του δείγματος ο πατέρας έχει κακοποιήσει σεξουαλικά περισσότερες από μία κόρη του (στις 10 περιπτώσεις ο πατέρας έχει σχέσεις με δύο κόρες του, ενώ στη μία περίπτωση, με τις τρεις κόρες του, ταυτοχρόνως).

Πίνακας 3 : Άλλες αιμομικτικές σχέσεις

Ιστορικό ασέλγειας σε μεγαλύτερη κόρη	2
Ταυτόχρονη αιμομικτική σχέση πατέρα με δύο ή περισσότερες κόρες του	4
Ασέλγεια της μικρότερης κόρης του (εκτός από την κόρη-θύμα)	5

Στην πρώτη περίπτωση του πίνακα αυτού περιλαμβάνονται δύο υποθέσεις αιμομιξίας, στις οποίες η κόρη έχει ήδη εγκαταλείψει το σπίτι της και έχει διακοπεί η αιμομικτική σχέση με τον πατέρα. Ο τελευταίος, στρέφεται πλέον στη μικρότερη κατά σειρά ηλικίας κόρη. Σε τέσσερις περιπτώσεις, ο πατέρας διατηρεί σεξουαλικές σχέσεις με τις κόρες του, οι οποίες όμως δεν το γνωρίζουν. Έχουν δηλ. την εντύπωση ότι η κάθε μία από αυτές αποτελεί και το μοναδικό θύμα της αιμομικτικής σχέσης. Σε αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις αντανακλάται η **ακραία μορφή αποξένωσης και έλλειψης επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας, το αδιαπέραστο τείχος σιωπής, ο φόβος και η απειλή που βιώνουν τα θύματα της αιμομικτικής σχέσης.**

Η αιμομικτική συμπεριφορά του πατέρα επεκτείνεται υπό τη μορφή της μάθησης και στα μικρότερα μέλη της οικογένειας, τα υποψήφια θύματα μιάς παράλληλης αιμομικτικής σχέσης. Σε μία από αυτές τις περιπτώσεις ο πατέρας ασελγεί και στα αγόρια της οικογένειας, ενώ στην ίδια περίπτωση συμμετέχει ενεργά στις σεξουαλικές δραστηριότητες και η μητέρα είναι δηλ. ο κλασικός τύπος της πολυ-αιμομικτικής οικογένειας.

β. Σχέσεις μεταξύ αδελφών.

Παρόμοια, σε άλλες τρεις αιμομικτικές οικογένειες παρατηρούνται παράλληλες αιμομικτικές σχέσεις μεταξύ αδελφών. Στις δύο από αυτές η κόρη, που έχει αιμομικτικές

σχέσεις με τον πατέρα, κακοποιείται σεξουαλικά και από τον μεγάλο αδελφό της, ενώ στην τρίτη περίπτωση υπήρχε παράλληλη σχέση μεταξύ μικροτέρων αδελφών. Και στις τρεις αυτές αιμομικτικές οικογένειες, ο αδελφός επιτίθεται σεξουαλικά στην αδελφή του, αφού προηγουμένως ήταν **μάρτυρας** των αιμομικτικών σχέσεων μεταξύ πατέρα-κόρης.

Κοινό χαρακτηριστικό και στις δύο μορφές αιμομιξίας είναι η διατήρηση της αιμομικτικής σχέσης κρυφής από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Και η αιμομιξία μεταξύ αδελφών αποκαλύπτεται μετά από την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης.

2.10. Προαγωγή της κόρης-θύματος σε πορνεία.

Διαπιστώθηκαν 4 περιπτώσεις κατά τις οποίες ο πατέρας είχε πρόθεση να εκδώσει την κόρη του ή την εξέδιδε συστηματικά και την εκμεταλλευόταν ο ίδιος. Και στις τέσσερις αυτές περιπτώσεις ο πατέρας είχε καταδικασθεί στο παρελθόν για μαστροπεία ή σωματεμπορία. Στις δύο περιπτώσεις ο πατέρας συστηματικά εξέδιδε την κόρη του, ενώ στις υπόλοιπες την παρότρυνε να ακολουθήσει το επάγγελμα της πόρνης.

2.11. Αντισύλληψη - Εγκυμοσύνη

Μόνο σε μία από το σύνολο των περιπτώσεων του δείγματος ο πατέρας χρησιμοποιεί συστηματικά κάποιο αντισυλληπτικό μέτρο στις σεξουαλικές επαφές με την κόρη του. Από την άλλη πλευρά, σε 9 περιπτώσεις διαπιστώθηκαν περιστατικά εγκυμοσύνης της κόρης από τον πατέρα από μία έως τρεις φορές. Στις επτά περιπτώσεις γεννήθηκε παιδί από την αιμομικτική σχέση, ενώ στις δύο έγινε άμβλωση.

Πίνακας 4. Περιστατικά εγκυμοσύνης

Συχνότητα εγκυμοσύνης	Ν περιπτώσεων
1 φορά	6
2 φορές	2
3 φορές	1

Στις περιπτώσεις αυτές, η διάρκεια της αιμομικτικής κατάστασης είναι σχετικά σύντομη (από μερικούς μήνες έως δύο χρόνια), γιατί η εγκυμοσύνη αποτελεί και ένα από τους λόγους αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης.

Από τις ιατρικές γνωματεύσεις, που αφορούν την υγεία των νεογεννήτων παιδιών προκύπτει πως μόνο το ένα από τα επτά παιδιά θεωρείται υγιές. Από τα υπόλοιπα, τα δύο απεβίωσαν κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου της ζωής τους, ενώ τα 4 παρουσιάζουν σοβαρές επιπλοκές στην υγεία τους.

Πίνακας 5. Κατάσταση υγείας των νεογεννήτων

	N	Περιγραφή
Απεβίωσαν	2	- ιχθύαση - καρδιακή ανακοπή(εγκεφαλοπάθεια)
Υγιές	1	
Με σοβαρές επιπλοκές	4	- νοητική καθυστέρηση και έντονα ψυχοκοινωνικά προβλήματα (1) - αργή ψυχοκινητική εξέλιξη και μορφή σωματικής αναπηρίας (1) - δεν περιγράφονται σαφώς (2)

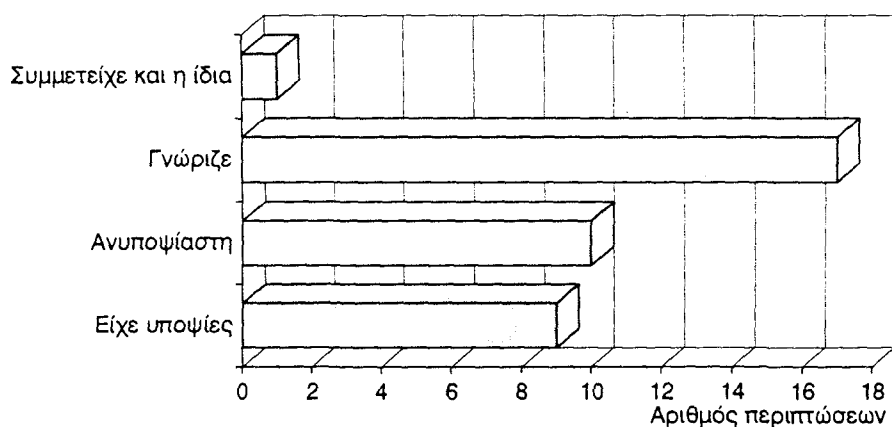
Ο συσχετισμός μεταξύ των χρόνιων ασθενειών των μελών της οικογένειας και της υγείας των βρεφών αυτών δεν αποδίδει μιά σαφή εικόνα: σε δύο περιπτώσεις διαπιστώθηκε ότι και ο πατέρας και η κόρη παρουσίαζαν κάποια μορφή ψυχικής ασθένειας και νοητικής καθυστέρησης. Στις υπόλοιπες 5 περιπτώσεις και οι δύο γονείς παρουσιάζονται ως υγιείς. Είναι ευνόητο, ότι η εξαγωγή οποιασδήποτε κρίσης ή ερμηνείας αυτής της μεταβλητής είναι αδύνατη, λόγω του μικρού δείγματος, της αδυναμίας εξεύρεσης περαιτέρω στοιχείων και παράλληλα της αντικειμενικής δυσχέρειας αξιολόγησης των ιατρικών δεδομένων.

Η τύχη των βρεφών αυτών στις 4 από τις 5 περιπτώσεις ήταν η υιοθεσία.

2.12. Η στάση της μητέρας.

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων η κόρη είχε επιχειρήσει να αποκαλύψει την αιμομικτική σχέση στη μητέρα της. Η μητέρα είχε υποψίες, ή γνώριζε καλά ή ήταν αυτόπτης μάρτυρας στις αιμομικτικές σχέσεις, σε 26 από τις 42 περιπτώσεις αιμομιξίας (στις υπόλοιπες 3 η μητέρα είχε πεθάνει). Σε 10 περιπτώσεις του δείγματος, η μητέρα ήταν εντελώς ανυποψίαστη μέχρι την αποκάλυψη της αιμομιξίας στους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

Διάγραμμα 28. Στάση της μητέρας

Ο συσχετισμός μεταξύ της στάσης της μητέρας και της διάστασης μεταξύ των γονέων δείχνει ότι, όταν η μητέρα ήταν υποψιασμένη ή γνώριζε την αιμομικτική σχέση, ζούσε μαζί με τον πατέρα.

Πίνακας 6. Στάση μητέρας και σχέσεις μεταξύ γονέων

	Γνώριζε	Είχε υποψίες	Ανυποψίαστη	Συμμετείχε
Ζούσαν μαζί	14	7	7	1
Διάσταση	3	2	3	-
N:	17	9	10	1

Η σχέση επίσης μεταξύ της στάσης της μητέρας και της συχνότητας των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ γονέων δείχνει ότι σε 3 περιπτώσεις, που οι γονείς ζούσαν μαζί και είχαν τακτικές σεξουαλικές επαφές, η μητέρα γνώριζε ή υποψιαζόταν την αιμομικτική σχέση. Η μητέρα, λοιπόν, φαίνεται να συγκαλύπτει την αιμομικτική σχέση. Πρέπει όμως, να συνεκτιμηθούν οι άσχημες σχέσεις μεταξύ των γονέων, η μακρόχρονη κακοποίηση από τον σύζυγό της, ο φόβος, η ανασφάλεια, η οικονομική της εξάρτηση από αυτόν, καθώς και οι συνέπειες της τυχόν αποκάλυψης, του στιγματισμού και του εγκλεισμού του πατέρα που επιφέρει την έλλειψη των οικονομικών πόρων της οικογένειας. Στοιχεία, που παρεμβαίνουν στη μορφοποίηση του πλέγματος των οικογενειακών σχέσεων και τη δυναμική της οικογένειας, επηρεάζοντας τη στάση, τις κρίσεις και τις αποφάσεις των μελών της.

2.13. Η αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης.

13.α. Συνθήκες αποκάλυψης.

Η αιμομικτική σχέση αποκαλύπτεται τις περισσότερες φορές από την ίδια την κόρη-θύμα, με τη μορφή καταγγελίας στα όργανα άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, είτε στα πλαίσια του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (Αστυνομία, Εισαγγελία Ανηλίκων), είτε στις κοινωνικές υπηρεσίες (σε 32 από τις 45 περιπτώσεις). Σε μικρότερη συχνότητα περιπτώσεων η αιμομιξία αποκαλύπτεται αναδρομικά αφού έχει προηγηθεί εγκλεισμός της κόρης-θύματος σε ίδρυμα λόγω παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ή λόγω "ηθικού κινδύνου", άλλου από την αιμομιξία, καθώς επίσης και από τυχαία περιστατικά.

Πίνακας 7. Συνθήκες αποκάλυψης.

Αμεση καταγγελία από την κόρη-θύμα	Τυχαία περιστατικά	Αναδρομικά	
32	6	7	N: 45

Η ποιοτική ανάλυση της δεύτερης κατηγορίας, δηλ. των τυχαίων περιστατικών που ώθησαν στην αποκάλυψη της αιμομιξίας, περιλαμβάνει και τις ψυχοσωματικές διατα-

ραχές που παρουσιάζει η κόρη θύμα και επισύρει την προσοχή τρίτων. Αναλυτικά αναφέρονται:

- "ακράτεια" (ούρων) της κόρης σε ηλικία 14 ετών (1 περίπτωση)
- δυσλεξία (1 περίπτωση)
- έντονη σεξουαλικοποίηση της συμπεριφοράς (1 περίπτωση)
- απόπειρα αυτοκτονίας της κόρης (1 περίπτωση)
- δολοφονία του θύματος από τον πατέρα (1 περίπτωση)
- έντονη επιθετικότητα (1 περίπτωση)

Από αυτήν ακόμα την αναφορά αρχίζουν να διακρίνονται οι έντονες και σοβαρές επιπτώσεις της αιμομικτικής σχέσης στην προσωπικότητα των θυμάτων, οι οποίες εξετάζονται στα πλαίσια της μετα-αιμομικτικής κατάστασης (βλ. σελ. 264 κ.ε.)

Στην τρίτη κατηγορία, της αναδρομικής αποκάλυψης, περιλαμβάνονται οι περιπτώσεις κατά τις οποίες η κόρη -θύμα είναι έγκλειστη σε ίδρυμα (κοινωνικής πρόνοιας ή ίδρυμα αγωγής θηλέων) και εκμυστηρεύεται στην ψυχολόγο ή την κοινωνική λειτουργό του ιδρύματος την αιμομικτική σχέση που είχε με τον πατέρα της.

β. Λόγοι αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης.

Στην πρώτη κατηγορία, εκείνη της καταγγελίας από την ίδια την κόρη -θύμα στους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, οι λόγοι της καταγγελίας είναι:

Πίνακας 8. Λόγοι άμεσης καταγγελίας

Λόγοι	Αριθμός περιπτώσεων (N)
Μακρόχρονη διάρκεια ζήλεια και απομόνωση	13
Εγκυμοσύνη από την αιμομικτική σχέση	9
Σεξουαλική κακοποίηση και άλλων μελών της οικογένειας	6
Κακοποίηση - βαρειές σωματικές βλάβες	3
Προαγωγή της κόρης σε πορνεία	1

Παρατηρούμε ότι η μη ανοχή της ζήλειας και της βίας, η επιθυμία απεξάρτησης από τους διαρκείς καταναγκασμούς σε ασέλγεια, και οι τάσεις απεμπλοκής από το οικογενειακό περιβάλλον, ωθούν την κόρη-θύμα στην αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης. Η προχωρημένη εφηβική ηλικία της κόρης, σε αυτές τις περιπτώσεις αυτοπαραπομπής της αιμομιξίας, έχει θετική σχέση με την αποκάλυψη της αιμομιξίας. Αν και δεν υπάρχει σαφής και αντικειμενικός διαχωρισμός των ορίων της ανοχής απέναντι στη βία, ωστόσο η ανεκτική στάση της κόρης και η μακρόχρονη υπομονή και αποδοχή της αιμομικτικής σχέσης συσχετίζεται άμεσα με τις ευρύτερες συνθήκες διαβίωσης της οικογένειας, με τον "εθισμό στη βία", στο βαθμό που η **ενδοοικογενειακή βία ανάγεται σε συστατικό στοιχείο της οικογένειας**, καθώς και με τις άσχημες σχέσεις μεταξύ των μελών της. Σε αυτό το πλαίσιο, η παράλληλη κακοποίηση και άλλων, μικροτέρων σε ηλικία, μελών της οικογένειας από τον πατέρα ή ακόμα ο φόβος της κακοποίησης και οι τραυματικές συνέπειές της, αποτελούν κίνητρα για την αποκάλυψη της αιμομιξίας και την αναχαίτιση της περαιτέρω θυματοποίησης, τόσο της ίδιας όσο και των αδελφών της. Επίσης, η εγκυμοσύνη από τον πατέρα αποτελεί σοβαρό κίνητρο -κατ' ανάγκη- αποκάλυψης της αιμομιξίας, παρά τις προσπάθειες συγκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης που γίνονται από τον πατέρα. Ο φόβος της "μείξης του αίματος" και η εσωτερίκευση των βιολογικών διαστάσεων του ταμπού της αιμομιξίας διαπλέκονται με τα όρια της κοινωνικής ανοχής απέναντι στις άγαμες και νεαρές μητέρες.

γ. Η πορεία της τελικής αποκάλυψης

Η κόρη θύμα αποκαλύπτει την αιμομικτική σχέση πρώτα στη μητέρα της, στο 1/3 των περιπτώσεων του δείγματος. Με μικρότερη διαφορά, ακολουθεί η καταγγελία για πρώτη φορά στις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ η καταγγελία στην Αστυνομία ή την Εισαγγελία αποτελεί τη δεύτερη ή τρίτη -κατά σειρά- επιλογή της κόρης-θύματος. Ο πίνακας 9 δείχνει τη συχνότητα αποκάλυψης σε σχέση με το πρόσωπο ή τον φορέα στον οποίο αποκαλύπτεται η αιμομιξία, καθώς και την σειρά - κατά προτεραιότητα - της αποκάλυψης.

Πίνακας 9. Πορεία της αποκάλυψης

Σειρά	Μητέρα	Συγγενείς	Φίλοι	A/T	Κοιν. υπηρ.	Γυναικολόγος
1	14	10	3	6	11	2
2	4	5	2	16	2	2
3	2	-	2	8	-	1
4	-	-	1	1	-	-

Οι παρατηρήσεις που προκύπτουν από τη μελέτη του πίνακα είναι:

α) Στο 1/3 περίπου των περιπτώσεων του δείγματος η μητέρα είναι ο πρώτος αποδέκτης της αιμομικτικής σχέσης. Η διαπίστωση αυτή έχει άμεση σχέση με τη φυσική ή τη συναισθηματική απουσία της μητέρας από το σπίτι, αποδεικνύοντας ταυτόχρονα την έλλειψη εμπιστοσύνης ή τις φτωχές σχέσεις μεταξύ μητέρας και κόρης.

β) Οι φίλοι και οι συγγενείς της αιμομικτικής οικογένειας, σπανίως γίνονται αποδέκτες καταγγελιών μιάς αιμομικτικής σχέσης. Αυτή η διαπίστωση αφορά τόσο την πρώτη φορά της καταγγελίας, όσο και τις επόμενες. Οι πιθανές ερμηνείες αυτής της διαπίστωσης είναι, είτε ότι οι σχέσεις με τους συγγενείς δεν είναι καλές και επομένως το θύμα δεν τρέφει την ανάλογη εμπιστοσύνη σε αυτούς για να αποκαλύψει την αιμομιξία, είτε ότι οι σχέσεις μεταξύ συγγενών έχουν αποκοπεί, ως άμεση απόρροια της απομόνωσης της αιμομικτικής οικογένειας. Η τελευταία εκδοχή φαίνεται να ισχύει στην περίπτωση των φίλων της κόρης, αφού έχουμε ήδη διαπιστώσει ότι η κόρη είναι κοινωνικά απομονωμένη, έχει διακόψει τη σχολική της φοίτηση, δεν εργάζεται και παραμένει στο σπίτι. Άρα οι πιθανότητες σύναψης φιλικών σχέσεων με άλλα άτομα είναι εξαιρετικά περιορισμένες, αν όχι ανύπαρκτες.

γ) Οι κοινωνικές υπηρεσίες γίνονται αποδέκτες καταγγελιών, όχι όμως πολύ συχνά, δεδομένου του συσχετισμού με τις περιπτώσεις που αποκαλύφθηκαν αναδρομικά από εγκλεισμό της κόρης. Έτσι, η χαμηλή συχνότητα καταγγελιών παρομοίων περιστατικών

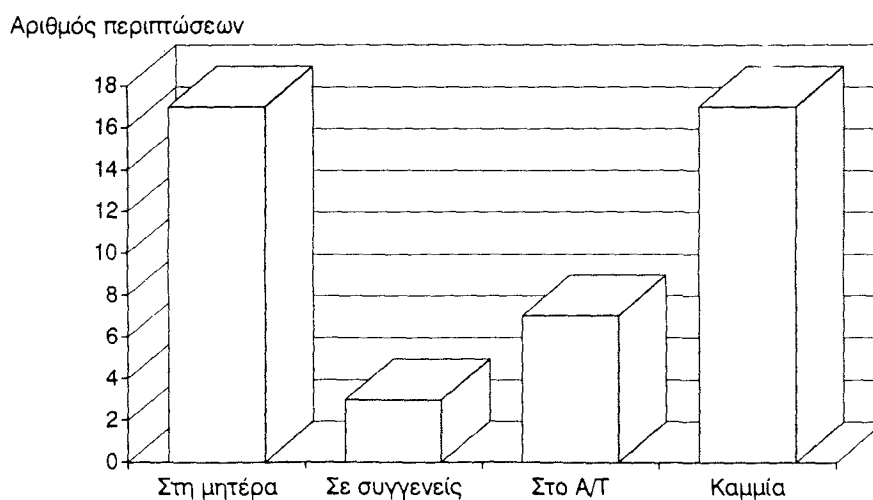
στις κοινωνικές υπηρεσίες υποδηλώνει, είτε ότι υπάρχει άγνοια του πλαισίου παροχής υπηρεσιών στο ευρύ κοινό και εν γένει στους πολίτες (η οποία με τη σειρά της, είτε αντικατοπτρίζει μιά πραγματική έλλειψη παροχής υπηρεσιών στα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά, είτε έλλειψη πληροφόρησης για τις παρεχόμενες υπηρεσίες), είτε ότι οι πολίτες δεν εμπιστεύονται το επιτελούμενο από τις κοινωνικές υπηρεσίες έργο και το αξιολογούν ως αναποτελεσματικό κάτι, που φυσικά αποτελεί ευρύτερο θέμα συλλογικών αναπαραστάσεων και προσδοκιών, σχετικών με την παρεχόμενη από το κράτος προστασία και κοινωνική πολιτική.

δ) Η Αστυνομία και η Εισαγγελία σπανίως επίσης, γίνονται αποδέκτες των καταγγελιών της αιμομιξίας για πρώτη φορά. Οι φορείς αυτοί αποτελούν τη δεύτερη και τρίτη επιλογή του θύματος όταν πρόκειται να καταγγείλει την αιμομικτική σχέση με τον πατέρα. Η σημασία και οι προεκτάσεις της διαπίστωσης αυτής εξετάζονται στη συνέχεια, στην αμέσως επόμενη παράμετρο.

δ. Προηγούμενες απόπειρες αποκάλυψης

Η κόρη-θύμα έχει κάνει επανειλημμένες απόπειρες αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης, κατά τη διάρκεια της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Σε 27 από τις 45 περιπτώσεις η κόρη έχει εκμυστηρευθεί την αιμομιξία στη μητέρα της, σε συγγενείς ή/και στο Αστυνομικό Τμήμα της περιοχής.

Διάγραμμα 29. Προηγούμενες απόπειρες αποκάλυψης

Παρατηρούμε ότι η μητέρα και σε αυτές τις περιπτώσεις αποτελεί το πρώτο πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται η κόρη. Είναι οι ίδιες μητέρες, οι οποίες γνώριζαν ή είχαν υποψίες για την αιμομικτική σχέση και τη συγκάλυπταν. Μεταξύ των μητέρων που συγκάλυπταν την αιμομικτική σχέση και εκείνων που δέχθηκαν για πρώτη φορά την οριστική απόφαση της κόρης να καταγγείλει την αιμομικτική σχέση, παρατηρείται μια αριθμητική διαφορά (17 προς 14, διαγράμματα 28 και 29 αντίστοιχα). Η ποιοτική εξέταση των περιπτώσεων δείχνει ότι σε αυτές τις τρεις περιπτώσεις, οι κόρες **απογοητευμένες** από τη στάση της μητέρας, καταφεύγουν αμέσως σε κοινωνικές υπηρεσίες ή την αστυνομία και καταγγέλλουν την αιμομιξία.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι καταγγελίες που γίνονται από την κόρη στα αστυνομικά τμήματα της περιοχής. Από την έρευνα προκύπτει ότι τα θύματα έχουν απευθυνθεί 4.2 φορές κατά μέσο όρο στα κατά τόπους Α/Τ. Η συχνότητα κυμαίνεται από 1 -20 φορές. Από τις μαρτυρίες των θυμάτων προκύπτει ότι η στάση των αστυνομικών απέναντι στις σχετικές καταγγελίες ήταν η κλήση του πατέρα αιμομίκτη στο αστυνομικό τμήμα και η υποβολή συστάσεων για την άμεση διακοπή των ασελγείων σε βάρος της κόρης. Το ζήτημα που προκύπτει σε αυτό ακριβώς το σημείο έχει σχέση με την κρατούσα άποψη περί του "**απαρβίαστου του οικογενειακού ασύλου**", την ελλιπή εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των διωκτικών οργάνων πάνω στα θέματα ενδοοικογενειακής βίας, τις συλλογικές αναπαραστάσεις για το έγκλημα και τον εγκληματία, καθώς και με συγκεκριμένες πρακτικές της δίωξης του εγκλήματος. Είναι προφανές, ότι αυτές οι διαστάσεις αποτελούν αντικείμενο μιάς ξεχωριστής έρευνας. Η διαπίστωση που προκύπτει από τη δική μας έρευνα αφορά την **αναποτελεσματικότητα της δράσης των διωκτικών οργάνων στις περιπτώσεις αιμομιξίας**. Ωστόσο, το μικρό δείγμα και οι μεθοδολογικές δυσχέρειες περιορίζουν τα όρια της γενίκευσης.

Στο 1/3 περίπου των περιπτώσεων του δείγματος δεν έχει γίνει καμμία απόπειρα αποκάλυψης. Σε αυτές τις περιπτώσεις περιλαμβάνονται τα μεμονωμένα περιστατικά αιμομιξίας, τα οποία καταγγέλλθηκαν αμέσως ή σε διάστημα ολίγων ημερών, οι περιπτώ-

σεις εγκυμοσύνης από τον πατέρα που επέφεραν και την οριστική αποκάλυψη, καθώς και μερικές περιπτώσεις που αποκαλύφθηκε η παράλληλη σχέση του πατέρα και με άλλες κόρες.

Έτσι, μέσα από τη δυναμική της αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης διαπιστώνουμε ότι η κόρη, παρά το φόβο, τη βία και τις απειλές του πατέρα και παρά τους περιορισμούς των κοινωνικών επαφών της, λόγω της κοινωνικής της απομόνωσης, έχει επιχειρήσει επανειλημμένα να αποκαλύψει την αιμομικτική σχέση. Η μητέρα είναι συνήθως ο πρώτος αποδέκτης των καταγγελιών αυτών, η οποία συγκαλύπτει την υπόθεση με την παθητική στάση της. Αυτές οι απόπειρες της κόρης φθάνουν μέχρι και τις διωκτικές αρχές, οι οποίες συχνά παρεμβαίνουν με τη μορφή συστάσεων προς τον πατέρα. Μέσα από τις απόπειρες αποκάλυψης της κόρης **καταρρίπτεται ο μύθος του "προκλητικού θύματος"** και δικαιολογείται απόλυτα ο χαρακτηρισμός της κόρης ως "θύματος" της αιμομικτικής σχέσης.

3. Συγκριτική προσέγγιση της προ-και κυρίως αιμομικτικής κατάστασης: Η διερεύνηση των παραγόντων "υψηλού κινδύνου"

Η έρευνα δείχνει ότι το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη και η διαμόρφωση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης έχει άμεση σχέση με την αποξένωση μεταξύ πατέρα και κόρης για μεγάλο χρονικό διάστημα, με την έλλειψη της μητέρας, τις ψυχικές ή σωματικές ασθένειες του πατέρα και της κόρης θύματος, τη διακοπή της σχολικής φοίτησης της κόρης, την ανεργία του πατέρα και το ιστορικό άλλης αιμομικτικής σχέσης στην οικογένεια.

Οι παράγοντες αυτοί προέκυψαν από την ποιοτική επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού και αποτέλεσαν το αντικείμενο διερεύνησης στα πλαίσια, τόσο της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης -στην οποία παρουσιάζονται- όσο και της συγκριτικής προσεγγίσης μεταξύ της προ-αιμομικτικής και της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Μέσα από τη συγκριτική προσέγγιση των δύο καταστάσεων δεν διαπιστώνεται διαφορά ως προς το είδος, αλλά **ως προς την ένταση της παρεμβαλλομένης δράσης των παραγόντων αυτών.**

1. Η αποξένωση μεταξύ πατέρα και κόρης

Η ιδρυματοποίηση της κόρης για μεγάλο χρονικό διάστημα κατά την παιδική της ηλικία ανάγεται σε **παράγοντα θυματοποίησης** της κόρης και παράλληλα σε παράγοντα υψηλού κινδύνου στη διαμόρφωση των αιμομικτικών καταστάσεων. Συγκεκριμένα, η αποξένωση μεταξύ πατέρα και κόρης διαρκεί κατά μέσο όρο 9.9 έτη. Αυτό σημαίνει ότι η κόρη έρχεται σε άμεση επαφή με τον πατέρα όταν ήδη βρίσκεται στην εφηβεία και συγκεκριμένα σε ηλικία 13.8 ετών κατά μέσο όρο. Εκτός από τη μακρόχρονη ιδρυματοποίηση της κόρης, άλλος παράγοντας αποξένωσης είναι ο εγκλεισμός του πατέρα στη φυλακή (σε 8 περιπτώσεις έχουμε ιδρυματοποίηση και σε 2 εγκλεισμό του πατέρα στη φυλακή).

**Πίνακας 7: Κυρίως αιμομικτική κατάσταση:
Αποξένωση και ηλικία της κόρης κατά την επανασύνδεση με τον πατέρα**

Χρονικό διάστημα αποξένωσης (έτη)	11	12	13	11	11	5	9	14	5	8
Ηλικία κόρης	16	13.5	14	15	15	1	9	15	17	12

Ο πίνακας αυτός αναφέρεται στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση. Σε αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις του πίνακα, δεν υπάρχει προ-αιμομικτική κατάσταση και το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη σηματοδοτεί την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης. Φαίνεται ότι, αφενός η **μακρόχρονη αποξένωση** και αφετέρου η **εφηβική ηλικία της μεγαλύτερης κόρης** μέσα στην οικογένεια, αποτελούν **παράγοντες που διευκολύνουν το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη**.

Η συγκριτική προσέγγιση των δύο αιμομικτικών καταστάσεων επιβεβαιώνει τη διαπίστωση αυτή: στις προ-αιμομικτικές καταστάσεις παρατηρήθηκαν δύο μόνο περιπτώσεις κατά τις οποίες η απόσταση μεταξύ πατέρα και κόρης ήταν πολύ μικρότερη από 5 χρόνια και η ηλικία της κόρης ήταν 11 περίπου ετών.

Πίνακας 8. Αποξένωση μεταξύ πατέρα-κόρης

Διάρκεια	>5 χρόνια	5-10 χρόνια	<10 χρόνια
Προ-αιμομικτική κατάσταση (N)	2	-	-
Αμεσο πέρασμα στην αιμομικτική πράξη (N)	-	4	6

Η αποξένωση ως παράγοντας υψηλού κινδύνου έχει επισημανθεί και από άλλες έρευνες (ειδικά από τον Szabo, βλ. σελ. 74). Η σημασία του, αναφορικά με τον πατέρα, εστιάζεται στις διαδικασίες και την αποτελεσματικότητα της εσωτερίκευσης του ταμπού της αιμομιξίας, το βαθμό ευθραυστότητας του "φράγματος της αιμομιξίας" και τον έλεγχο των αναστολών του. Παράλληλα, η ιδρυματοποίηση της κόρης και οι συνέπειές της, παρεμβαίνει ως παράγων θυματοποίησης, διευκολύνοντας το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

2. Μειονεξίες

Οι σωματικές, ψυχικές ή/και διανοητικές διαταραχές παρεμβαίνουν ως παράγοντες υψηλού κινδύνου και θυματοποίησης στην εκδήλωση της αιμομικτικής συμπεριφοράς. Εξετάστηκαν οι σχέσεις μεταξύ μειονεξιών του πατέρα και της κόρης τόσο στην προ-αιμομικτική, όσο και την κυρίως αιμομικτική κατάσταση.

Συγκεκριμένα διαπιστώνεται, ότι οι μειονεξίες του πατέρα συσχετίζονται **θετικά** με το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη και μάλιστα χωρίς την ύπαρξη της προ-αιμομικτικής κατάστασης.

Πίνακας 9. Μειονεξίες του πατέρα

	Σωματική αναπηρία	Ψυχικές/διανοητικές διαταραχές	
Προ-αιμομικτική	1	-	N: 1
Κυρίως αιμομικτική	-	3	N: 3

Η ύπαρξη μειονεξιών στην κόρη -θύμα παρουσιάζει την ίδια εικόνα: η διανοητική καθυστέρηση της κόρης και οι ψυχικές διαταραχές λαμβάνονται ως παράγοντες θυματο-

ποίησης και έχουν άμεση σχέση με το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη. Το "ευάλωτο" του θύματος αντανακλάται σε αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις.

Πίνακας 10. Μειονεξίες κόρης

	Σωματική αναπηρία	Ψυχικές/διανοητικές διαταραχές	
Προ-αιμομικτική	1	-	N: 1
Κυρίως αιμομικτική	-	3	N: 3

Η κατά περίπτωση εξέταση και η σύγκριση των δύο αυτών παραμέτρων δείχνει ότι μόνο σε μία περίπτωση **συνυπάρχουν** οι μειονεξίες πατέρα και κόρης. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις ο πατέρας ήταν ασθενής και η κόρη υγιής, και το αντίστροφο. Η θετική σχέση των παραγόντων αυτών με την αιμομικτική συμπεριφορά έχει επισημανθεί και από άλλες έρευνες (βλ. σελ. 81). Ωστόσο, δεν έχει διερευνηθεί εάν και σε ποιο βαθμό οι παράγοντες **καθεαυτοί** συμβάλλουν στην εκδήλωση της αιμομικτικής συμπεριφοράς ή **οι συνέπειές τους**, δηλ. η μειωμένη ικανότητα προς εργασία, η περιθωριοποίηση και ο στιγματισμός. Σε αυτή την περίπτωση, η ανεργία του πατέρα λόγω αναπηρίας συσχετίζεται με τη δομή των ευκαιριών, η περιθωριοποίηση και ο στιγματισμός με την απομόνωση και τη διοχέτευση της σεξουαλικότητας μέσα στην οικογένεια. Οι διαστάσεις αυτές επιβάλλεται να συνυπολογισθούν στο χαρακτηρισμό των μειονεξιών ως παραγόντων υψηλού κινδύνου.

3. Η διακοπή της σχολικής φοίτησης της κόρης-θύματος

Αν και έχουμε ήδη επισημάνει την μεταβλητή αυτή στη δομή των ευκαιριών, στα πλαίσια της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης, η επανάληψή της σε αυτό το σημείο δικαιολογείται από την αξιολόγηση αυτής της παραμέτρου, ως παράγοντα θυματοποίησης της κόρης. Η σταθερή επανάληψή της παραμέτρου αυτής, στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες δεν παρατηρείται προ-αιμομικτική κατάσταση υποδηλώνει ότι η διακοπή της σχολικής φοίτησης αξιολογείται ως παράγων κινδύνου για το πέρασμα στην αιμομικτική

πράξη και ως παράγων θυματοποίησης, στο βαθμό που, η κόρη αποκόπτεται από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και περιορίζεται στο σπίτι.

Συγκεκριμένα, σε 6 από τις 22 περιπτώσεις που η κόρη διέκοψε τη φοίτησή της σχολείο παρατηρείται η ύπαρξη προ-αιμομικτικής κατάστασης, ενώ στις υπόλοιπες 16 περιπτώσεις παρατηρήθηκε άμεσο πέρασμα στην αιμομικτική πράξη.

Η μεταβλητή αυτή αποτελεί τυπικό παράδειγμα της αξιολόγησης των παραγόντων που παρεμβαίνουν στις αιμομικτικές καταστάσεις, σε πολλαπλά επίπεδα αναφοράς, αποδεικνύοντας τον αλληλεπιδραστικό χαρακτήρα των καταστάσεων.

4. Ανεργία πατέρα

Η ανεργία του πατέρα για μεγάλο χρονικό διάστημα συσχετίζεται θετικά με το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη. Αν και έχουμε γενικά διαπιστώσει ότι η απασχόληση του πατέρα είναι περιστασιακή στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, ωστόσο η **ανεργία κατά το διάστημα της έναρξης της αιμομικτικής σχέσης** παρουσιάζεται σε 16 περιπτώσεις, στις οποίες δεν υπήρχε προ-αιμομικτική κατάσταση. Αντίθετα, κατά την προ-αιμομικτική κατάσταση διαπιστώνεται ότι ο πατέρας ήταν άνεργος στις 5 από τις 15 περιπτώσεις.

Οι διαστάσεις της παραμέτρου αυτής αξιολογούνται διττά: η ανεργία αφενός λαμβάνεται ως "ευκαιρία" στη διαμόρφωση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης και στο πέρασμα στην πράξη και αφετέρου, πιθανόν μέσα από τις ψυχολογικές της επιπτώσεις στην προσωπικότητα του πατέρα, ως ατομικός παράγων, που επηρεάζει θετικά την αιμομικτική συμπεριφορά και διευκολύνει το πέρασμα στην πράξη.

5. Απουσία μητέρας.

Έχει ήδη εξετασθεί η παράμετρος αυτή στη δομή των ευκαιριών. Η σύγκριση μεταξύ των δύο αιμομικτικών καταστάσεων δείχνει ότι η **απουσία της μητέρας έχει θετική σχέση με το πέρασμα στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση χωρίς** δηλαδή να υπάρχει προ-αιμομικτική κατάσταση στις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Απουσία της μητέρας στις προ-αιμομικτικές καταστάσεις παρατηρείται σε 3 από τις 15 περιπτώσεις, ενώ στις κυρίως

αιμομικτικές διαπιστώνεται σε 15 από τις 27 περιπτώσεις. Η μεταβλητή αυτή εξετάσθηκε στην έναρξη των δύο καταστάσεων. Η απουσία της μητέρας οφείλεται- εκτός από τις περιπτώσεις χρόνιας διάστασης με το σύζυγό της- σε νοσηλεία για διάστημα από 1 -3 μήνες, ή σε τοκετό, δεδομένου του μεγάλου αριθμού παιδιών στις αιμομικτικές οικογένειες.

Είναι φανερό, ότι η απουσία της μητέρας δεν υπεισέρχεται ως αυτόνομη παράμετρος, αλλά παρεμβαίνει στο ευρύτερο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας. Εξάλλου, η απουσία από μόνη της δεν ταυτίζεται με τη συναισθηματική έλλειψη της μητέρας, έτσι όπως αυτή βιώνεται τόσο από τον πατέρα -σύζυγο, όσο και από τα παιδιά, περιλαμβανομένης της κόρης-θύματος.

6. Ιστορικό ασέλγειας ή αιμομιξίας

Εχουμε ήδη αναφέρει τις παράλληλες αιμομικτικές σχέσεις του πατέρα με δύο ή περισσότερες κόρες του. Στο δείγμα περιλαμβάνονται και δύο περιπτώσεις, στις οποίες ο πατέρας είχε αιμομικτική σχέση με τη μεγαλύτερη κόρη, η οποία όμως έχει εγκαταλείψει το σπίτι, ή έχει παντρευτεί. Σε αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις, που ο πατέρας ασελγεί στην αμέσως μικρότερη - κατά σειρά ηλικίας - αλλά μεγαλύτερη μέσα στα πλαίσια της οικογένειας, δεν υπάρχει προ-αιμομικτική κατάσταση. Το **ήδη διαμορφωμένο πλαίσιο της αιμομικτικής πρακτικής** λειτουργεί **θετικά** στο πέρασμα στην αιμομικτική πράξη και σε άλλο μέλος της οικογένειας. Το ίδιο παρατηρείται και στις υπόλοιπες περιπτώσεις, όπου ο πατέρας έχει παράλληλες σχέσεις με περισσότερες από μία κόρες. Έτσι, το ιστορικό αιμομιξίας παρεμβαίνει ως παράγων υψηλού κινδύνου για την διεύρυνση της αιμομικτικής συμπεριφοράς του πατέρα προς τις υπόλοιπες κόρες του.

7. Συγκριτική πολυπαραγοντική εξέταση των αιμομικτικών καταστάσεων.

Η συγκριτική πολυπαραγοντική εξέταση των παραγόντων υψηλού κινδύνου και η συχνότητα με την οποία υπεισέρχονται στις προ-αιμομικτικές και κυρίως αιμομικτικές καταστάσεις δεν αποτελεί ερμηνευτικό πολυπαραγοντικό πλαίσιο της αιμομικτικής συμπεριφοράς, αλλά εντάσσεται στη φαινομενολογική της αιμομιξίας προσέγγιση, που μέχρι

τώρα έχουμε υιοθετήσει. Όπως ήδη έχουμε επισημάνει σχετικά με τους παράγοντες υψηλού κινδύνου, αυτοί δεν εκλαμβάνονται ως εξηγητικοί παράγοντες· απλά εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα και επαναλαμβάνονται σταθερά σε πολλές έρευνες.

Έτσι, η ταυτόχρονη παρουσία των παραγόντων υψηλού κινδύνου και παραγόντων θυματοποίησης, που προαναφέρθηκαν και διαπιστώνονται στο δείμα της έρευνάς μας, αποδεικνύει ότι:

α) παρατηρείται ποσοτική και ποιοτική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο αιμομικτικών καταστάσεων, της προ- και της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης, ως προς την **ταυτόχρονη** παρουσία των παραγόντων υψηλού κινδύνου. Συγκεκριμένα, παράλληλη σύμπτωση των παραγόντων αυτών παρατηρείται στα πλαίσια της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Ωστόσο, **η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο αιμομικτικών καταστάσεων δεν συνίσταται σε ποιοτικές διαφορές μεταξύ των παραγόντων υψηλού κινδύνου, αλλά αφορά την ένταση και το βαθμό παρέμβασης των παραγόντων αυτών.**

Έτσι, η απουσία μερικών παραγόντων υψηλού κινδύνου από την προ-αιμομικτική κατάσταση επιβεβαιώνει ότι:

1) η αιμομικτική συμπεριφορά **διαμορφώνεται** από τη δομή και το κοινωνικό περιβάλλον της οικογένειας και συσχετίζεται άμεσα με την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας, με τις πρακτικές οργάνωσης της οικογενειακής ζωής, τις σχετικές με το γονεϊκό ρόλο και τη θέση των παιδιών αξίες, τις μόνιμες και περιστασιακές κρίσεις, καθώς και με τα περιθώρια των εναλλακτικών τρόπων αντιμετώπισης των προβλημάτων της. Το υπόβαθρο και το πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας συγκροτείται από αυτές ακριβώς τις παραμέτρους. Η αιμομικτική συμπεριφορά αποτελεί - στα πλαίσια αυτής της προοπτικής - την ακραία έκφανση της ενδοοικογενειακής βίας, και

2) η προ-αιμομικτική κατάσταση αποτελεί **μιά μόνο όψη** των προ-εγκληματικών καταστάσεων. Αντίστροφα, ο πατέρας -δράστης με το πέρασμα στην αιμομικτική πράξη έχει βιώσει την προ-εγκληματική κατάσταση, ανεξάρτητα από την παράλληλη ύπαρξη ή όχι μιάς προ-αιμομικτικής κατάστασης.

β) Σε αυτή τη δομική και παράλληλα καταστασιακή προσέγγιση της ενδοοικογενειακής βίας και της αιμομικτικής συμπεριφοράς, η διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο αιμομικτικές καταστάσεις υποδηλώνει το **διαμορφωτικό χαρακτήρα των παραγόντων υψηλού κινδύνου**, ότι δηλ. οι παράγοντες αυτοί -μέσα από τη δυναμική τους αλληλεπίδραση-παρεμβάλλονται στις αιμομικτικές καταστάσεις, παρέχουν τις ευκαιρίες προσέγγισης του σεξουαλικού αντικειμένου, συμμετέχουν στο πέρασμα στην αιμομικτική πράξη και μορφοποιούν την αιμομικτική συμπεριφορά.

4. Η εικόνα της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης

Η κυρίως αιμομικτική κατάσταση επέρχεται, είτε ως συνέχεια της προ-αιμομικτικής (κατάστασης), είτε ως σύμπτωμα της οικογενειακής δυσλειτουργίας με την παρεμβολή τόσο των παραγόντων υψηλού κινδύνου (όπως είναι η μακρόχρονη αποξένωση μεταξύ πατέρα και κόρης, οι μειονεξίες του πατέρα, η ανεργία του πατέρα, η φυσική και συναισθηματική απουσία της μητέρας και το ιστορικό ασέλγειας ή/και η παραλληλη αιμομικτική σχέση με άλλη κόρη), όσο και των παραγόντων θυματοποίησης της κόρης (όπως η μακρόχρονη ιδρυματοποίηση, η διακοπή της σχολικής φοίτησης και οι σωματικές ή ψυχικές διαταραχές).

Το πέρασμα στην κυρίως αιμομικτική κατάσταση γίνεται -σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις- με βιασμό, ενώ τα φαινομενολογικά χαρακτηριστικά της κατάστασης αυτής είναι η μακρόχρονη διάρκειά της (1-3 χρόνια), η τακτική συχνότητα των αιμομικτικών σχέσεων και η εφηβική ηλικία της κόρης. Η διαδικασία της αντιστροφής των κοινωνικών ρόλων μεταξύ μητέρας και κόρης, όπου η κόρη αναλαμβάνει πλήρως την άσκηση του μητρικού και συζυγικού ρόλου αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Η βία, ο φόβος, η απομόνωση, οι απειλές από τον πατέρα προς την κόρη-θύμα, καθώς και η (κατ' ανάγκη, λόγω της οικονομικής και -ίσως- συναισθηματικής εξάρτησης από το σύζυγο) ανοχή της αιμομικτικής σχέσης από τη μητέρα, αποτελούν μερικούς από τους παράγοντες διατήρησης της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης.

Η μακρόχρονη κακοποίηση της κόρης, η κοινωνική της απομόνωση, η αποκάλυψη παράλληλων αιμομικτικών σχέσεων του πατέρα με άλλες κόρες του, οι έντονες ψυχοσωματικές διαταραχές που παρουσιάζονται στην κόρη και τα περιστατικά εγκυμοσύνης από την αιμομικτική σχέση, είναι μερικοί από τους λόγους, οι οποίοι συμβάλλουν στην αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης. Η κόρη -θύμα, εκτός από την προβολή αντίστασης στις ασέλγειες που γίνονται σε βάρος της, αποπειράται επανειλημμένως ν' αποκαλύψει την αιμομικτική σχέση, χωρίς όμως αποτέλεσμα (λόγω ανεπαρκών ή/και ακαταλλήλων κοινωνικών δομών, σχετικών με την προστασία των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών), μέχρι που έρχεται σε οριστική ρήξη με το οικογενειακό της περιβάλλον.

Είναι φανερό, ότι αυτές οι πολυδιάστατες και δυναμικές διαδικασίες διαπλέκονται μέσα στα πλαίσια των αιμομικτικών καταστάσεων και υπόκεινται σε μιά σχέση διαρκούς ανατροφοδότησης, αλληλεξάρτησης και δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ τους.

Δ' Η ΜΕΤΑ-ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Στα πλαίσια της μετα-αιμομικτικής κατάστασης εξετάζεται η παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια. Η προέλευση του δείγματος υπαγορεύει τη διάκριση μεταξύ της ποινικής και της κοινωνικής παρέμβασης. Έτσι, αρχικά εξετάζονται οι σχετικές με την ποινική αντιμετώπιση της αιμομικτικής οικογένειας παράμετροι (π.χ. ανακλήσεις της έγκλησης από την μητέρα ή την κόρη, εκδίκαση της υπόθεσης και επιβαλλόμενες ποινές, στάση της μητέρας κατά τη διάρκεια της δίκης κ.α.) και στη συνέχεια, οι σχετικές με την παρέμβαση των κοινωνικών υπηρεσιών και την αντιμετώπιση της κόρης-θύματος, παράμετροι.

Η διάκριση αυτή δεν ανταποκρίνεται πλήρως στις πρακτικές των φορέων του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, αφού οι κοινωνικές υπηρεσίες εμπλέκονται στο πλαίσιο της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (παραπομπή περιπτώσεων προς και από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης).

Το πρόβλημα της ανομοιογένειας του υλικού, ειδικά σε ότι αφορά την πληρότητα και την έκταση των περιλαμβανομένων πληροφοριών (από την πλευρά των κοινωνικών υπηρεσιών) αποτελεί ένα βασικό μεθοδολογικό πρόβλημα, με αποτέλεσμα τον περιορισμό της ερευνητικής διερεύνησης σε λιγότερες -ποσοτικά- μεταβλητές, συγκρινόμενες με τις αντίστοιχες των άλλων αιμομικτικών καταστάσεων.

1. Επιπτώσεις της αιμομικτικής σχέσης

Οι επιπτώσεις της αιμομικτικής σχέσης σε διάφορα επίπεδα αναφοράς δεν είναι δυνατό λόγω του πραγματολογικού υλικού να εκτιμηθούν, γιατί αυτές εμπίπτουν σε μία ιδιαίτερη follow-up μελέτη. Ωστόσο, από την ανάλυση του πραγματολογικού υλικού προκύπτουν συγκεκριμένες κατηγορίες επιπτώσεων, αναφορικά με την κόρη-θύμα της αιμομικτικής σχέσης.

Οι επιπτώσεις αυτές, κατά συχνότητα, είναι:

1) **Οι ψυχοσωματικές διαταραχές** (στις οποίες έχουμε περιλάβει την κατάθλιψη, τη χαμηλή αυτοεκτίμηση, την έντονη επιθετικότητα, την εμφανή σεξουαλικοποίηση της

συμπεριφοράς, τις μακροχρόνιες διαταραχές ύπνου και τους εφιάλτες, τη δυσλεξία και την ακράτεια) που εμφανίζονται σε 22 θύματα. Σε πολλά από τα θύματα αυτά παρέχεται (παιδο)ψυχιατρική παρακολούθηση,

2) η **διακοπή της σχολικής φοίτησης** που επακολούθησε της αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης σε 14 περιπτώσεις, με κύρια αιτία τον στιγματισμό στο ευρύτερο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον. Τουλάχιστον σε μία περίπτωση, η κόρη-θύμα εκδιώχθηκε από το σχολείο με το πρόσχημα της διαφθοράς των συμμαθητριών της,

3) οι **φυγές από το σπίτι**, που παρατηρήθηκαν σε 12 περιπτώσεις αιμομιξίας, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζεται το διάστημα της απουσίας των κοριτσιών, ούτε ο τόπος διαμονής τους κατά το διάστημα αυτό. Γνωρίζουμε όμως, ότι σε όλες τις περιπτώσεις, οι φυγές ήταν κατά τακτά χρονικά διαστήματα και τα θύματα επέστρεφαν πάλι στο σπίτι,

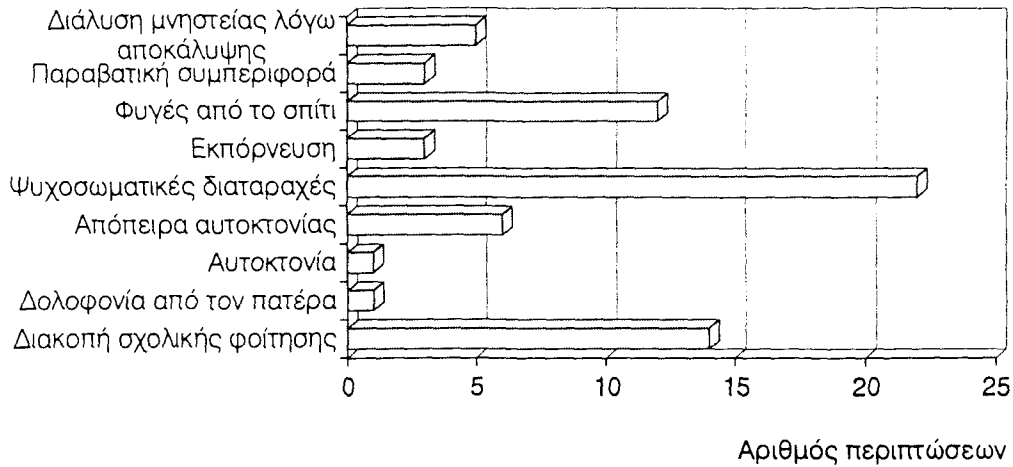
4) οι **απόπειρες και τάσεις αυτοκτονίας** διαπιστώθηκαν σε 6 κορίτσια, ενώ σε μία περίπτωση η κόρη-θύμα αυτοκτόνησε, αφού προηγουμένως είχε αποκαλύψει τη μακρόχρονη αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της, τη ζήλεια, τις πιέσεις και τις απειλές που δεχόταν απ' αυτόν,

5) σε πέντε περιπτώσεις, η αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης οδηγεί σε **διάλυση μνηστείας**, ενώ σε δύο -τουλάχιστον- περιπτώσεις διαπιστώθηκε κατ' επανάληψη διάλυση μνηστείας (για δύο ή τρεις φορές, με διαφορετικούς μνηστήρες), λόγω του στίγματος της αιμομιξίας,

6) η **παρεκκλίνουσα συμπεριφορά** των ανηλίκων θυμάτων αιμομιξίας αφορά συνήθως τη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές) και την πορνεία, σε σύνολο 10 περιπτώσεων (από τις 45), και

7) η **δολοφονία του θύματος από τον πατέρα** με κίνητρο τη ζήλεια (σε 1 περίπτωση) αποτελεί την ακραία κατάληξη της αιμομικτικής σχέσης.

Διάγραμμα 30. Επιπτώσεις της αιμομικτικής σχέσης στο θύμα

Είναι φανερό, ότι οι επιπτώσεις αυτές αφορούν τόσο το ψυχολογικό -ατομικό επίπεδο (διαταραχές της ψυχικής υγείας του θύματος) όσο και το κοινωνικό -συλλογικό (κοινωνική λειτουργικότητα, κοινωνικός στιγματισμός). Ιδιαίτερα, στο δεύτερο επίπεδο αναφοράς, οι επιπτώσεις αυτές προκύπτουν ως **άμεση απόρροια της αποκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης**, της έκθεσης του θύματος και του **κοινωνικού στιγματισμού** της οικογένειας, αλλά κυρίως του θύματος της αιμομικτικής σχέσης (η οριστική αποβολή από το σχολείο, η διακοπή της σχολικής φοίτησης, οι επιπτώσεις στην προσωπική και κοινωνική ζωή των κοριτσιών που επηρεάζουν και τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο). Η -παράλληλη με το βιασμό- διαδικασία της **"ενοχοποίησης του θύματος"** ισχύει και στην περίπτωση της αιμομιξίας. Η προβληματική τόσο της πρωτογενούς προέλευσης του τραυματισμού της κόρης-θύματος από την αιμομικτική σχέση, όσο και οι τραυματογενετικές διαδικασίες της αποκάλυψης και του στιγματισμού επανέρχεται μέσα από αυτές ακριβώς τις διαπιστώσεις.

Σε αυτή την προοπτική και χωρίς να υποβαθμίζουμε τις τραυματογενετικές παραμέτρους της αιμομικτικής πρακτικής, οφείλουμε, ωστόσο, να επισημάνουμε τη **"δευτερογενή θυματοποίηση"** του θύματος της αιμομιξίας, που προκύπτει είτε από την ανυπαρξία κοινωνικών -υποστηρικτικών του θύματος- δομών και θεσμικά κατοχυρωμένου πλαισίου

αντιμετώπισης παρομοίων περιστατικών, είτε από τη μη-καταλληλότητα του υφισταμένου πλαισίου παροχής υπηρεσιών στα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά. Παράλληλα, οι παράμετροι του ατύπου κοινωνικού ελέγχου που υπεισέρχονται στο θέμα, ιδίως, του κοινωνικού στιγματισμού αποτελούν αντικείμενο περαιτέρω έρευνας, σχετικής με τις αναπαραστάσεις και τα στερεότυπα της αιμομικτικής οικογένειας.

2. Η ποινική παρέμβαση

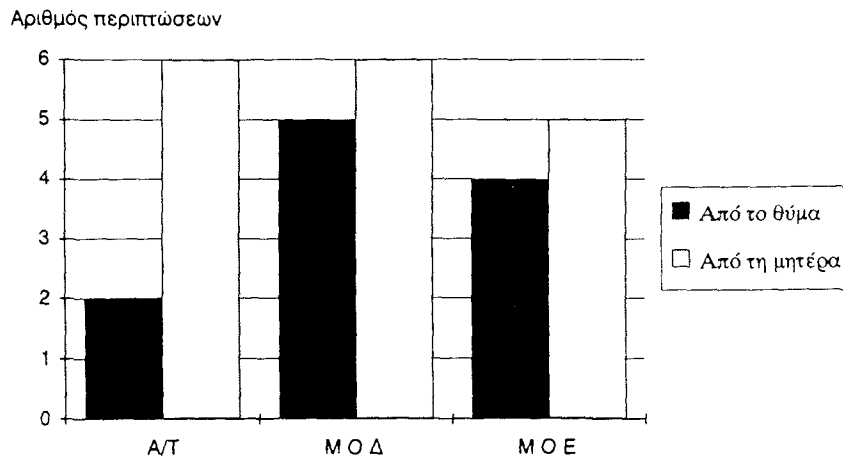
α. Χρονικό διάστημα από την καταγγελία έως την εκδίκαση

Από την έρευνα των δικογραφιών διαπιστώνεται ότι το χρονικό διάστημα από την καταγγελία έως την εκδίκαση της υπόθεσης κυμαίνεται από 1-3 χρόνια, με πολλές ενδιάμεσες αναβολές εκδίκασης της υπόθεσης. Είναι προφανές ότι η μακρόχρονη αυτή εκκρεμότητα της εκδίκασης της υπόθεσης αποτελεί **καθραυτή** τραυματογενετική για το θύμα διαδικασία. Η ανασφάλεια, η αβεβαιότητα για την έκβαση της υπόθεσης, η αντιμετώπιση από το θύμα μιας νέας (κοινωνικής, ποινικής και γραφειοκρατικής) πραγματικότητας, η ρήξη της αιμομικτικής οικογένειας με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, ο στιγματισμός και ο επαναπροσδιορισμός των ενδοοικογενειακών σχέσεων είναι εξαρτημένες μεταβλητές από το χρονικό διάστημα που μεσολαρεί μέχρι την εκδίκαση της υποθεσης και την απονομή της δικαιοσύνης.

β. Ανακλήσεις

Η ανάκληση της -σχετικής με την αιμομιξία- έγκλησης τόσο από την κόρη -θύμα, όσο και από τη μητέρα είναι ένας "**δείκτης**" της σύγκλισης που επικρατεί στην αιμομικτική οικογένεια μετά την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης. Οι ανακλήσεις γίνονται σε όλα σχεδόν τα στάδια της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης: στο αστυνομικό τμήμα, κατά την προανακριτική και ανακριτική διαδικασία και κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της δίκης, σε πρώτο και δεύτερο βαθμό (πρωτοδίκως και στο Εφετείο). Η μητέρα ανακαλεί περισσότερες φορές από την κόρη.

Διάγραμμα 31: Συχνότητα ανάκλησης

Διαπιστώνεται επίσης, ότι η κόρη ανακαλεί συχνότερα κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της δίκης, παρά στο αστυνομικό τμήμα, όπου έχει καταγγεληθεί η υπόθεση, σε αντίθεση με τη μητέρα που ανακαλεί με την ίδια συχνότητα και στις δύο περιπτώσεις.

Η ποιοτική διερεύνηση των υποθέσεων ανάκλησης από την πλευρά της μητέρας δείχνει ότι οι μητέρες αυτές ανακαλούν το περιεχόμενο της πρώτης τους κατάθεσης σε όλα τα στάδια απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και όχι σε μερικά από αυτά, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη μεταβλητή που εξετάζουμε στη συνέχεια, σχετικά με τη στάση της μητέρας στην ποινική διαδικασία.

Σχετικά με την ανάκληση που γίνεται από την πλευρά της κόρης, παρατηρείται ότι μόνο σε δύο περιπτώσεις η κόρη ανακαλεί μετά από λίγες ημέρες το περιεχόμενο της καταγγελίας της αιμομιξίας, στο Α/Τ της περιοχής της. Η δεύτερη διαπίστωση, που προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των περιπτώσεων ανάκλησης, αφορά την **κοινή στάση** που παρατηρείται μεταξύ μητέρας και κόρης, ειδικά στο στάδιο της διεξαγωγής της δίκης. Μητέρα και κόρη επιχειρούν να συγκαλύψουν από κοινού την αιμομικτική πρακτική, ή προσπαθούν να μετριάσουν την ποινή του πατέρα κατηγορουμένου, μέσω της παραδοχής της διάπραξης μόνο ασελών πράξεων, σε βάρος της κόρης και επομένως με την τακτική της μετατροπής της κατηγορίας.

Οι συνήθεις ισχυρισμοί ή λόγοι, τους οποίους προβάλλει η κόρη θύμα κατά τη διεξαγωγή της δίκης είναι: α) η **παραδοχή της ασελγείας** αλλά με την **παρότρυνση** και

την πρόκληση της ίδιας (της κόρης), β) ότι όσα καταγγέλλει ήταν **αποκύημα της φαντασίας** της ή ένα όνειρο, γ) η **άγνοια της σοβαρότητας του αδικήματος** και του μακροχρόνιου εγκλεισμού -σε περίπτωση καταδίκης του πατέρα, και δ) οι **δυσβάσταχτες οικονομικές συνέπειες** που θα επιφέρει ο εγκλεισμός του πατέρα στη φυλακή.

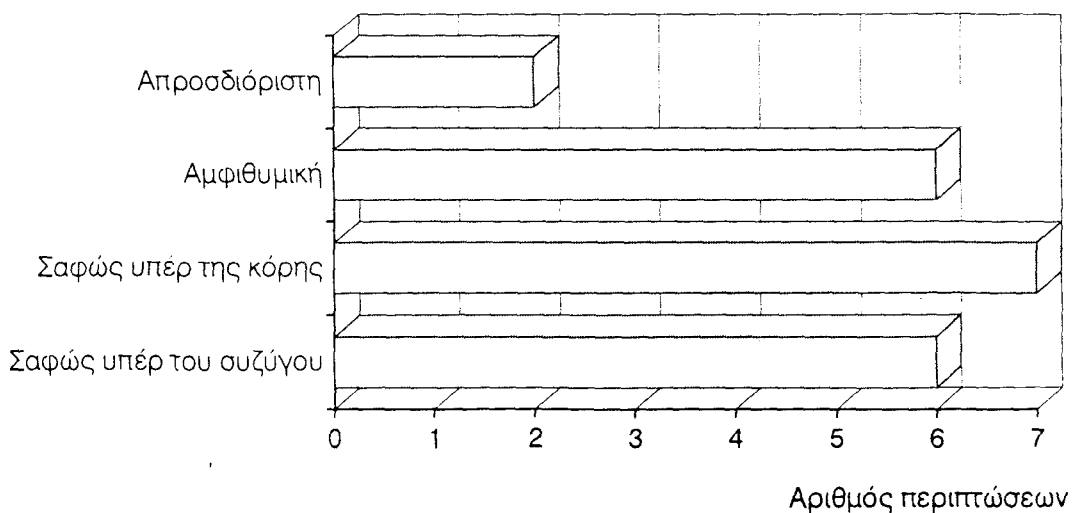
Για τη μητέρα, ο πλέον συνήθης ισχυρισμός του περιεχομένου της ανάκλησης είναι ότι ο σύζυγός της υπήρξε θύμα της προκλητικής (σεξουαλικής) συμπεριφοράς της κόρης.

Οι λόγοι ανάκλησης που προβάλλονται από την κόρη-θύμα και από τη μητέρα αντανακλούν τόσο τις **έντονες πιέσεις** που δέχονται από τον πατέρα αιμομίκτη, όσο και τον αμφιθυμικό χαρακτήρα της μετα-αιμομικτικής κατάστασης. Οι οικονομικές συνέπειες του εγκλεισμού φαίνεται να αποτελούν τον **κυριότερο παράγοντα** που ωθεί στην πρακτική των ανακλήσεων, δεδομένου του χαμηλού βιοτικού επιπέδου των οικογενειών του δείγματος.

γ. Στάση της μητέρας στην ποινική διαδικασία

Η ανάκληση αποτελεί ήδη ένα δηλωτικό στοιχείο της στάσης που υιοθετεί η μητέρα στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας. Η κατηγοριοποίηση της συμπεριφοράς της μητέρας έγινε με κριτήριο το περιεχόμενο των καταθέσεών της. Η "απροσδιόριστη" στάση της μητέρας εκδηλώνεται με αδιαφορία τόσο προς την κόρη, όσο και την υπόθεση γενικότερα, ενώ η αμφιθυμική περιλαμβάνει τις υποθέσεις κατά τις οποίες η μητέρα ανακαλεί.

Διάγραμμα 32: Στάση της μητέρας στην ποινική διαδικασία

Διαπιστώνουμε, ότι η διαφορά μεταξύ των μητέρων του δείγματος που δηλώνουν με κάποιο τρόπο την συμπαράστασή τους στο σύζυγό τους και εκείνων που συνηγορούν υπέρ της κόρης τους είναι πολύ μικρή. Έτσι, η στάση των μητέρων αξιολογείται ως συνεπής, τόσο κατά τη διάρκεια της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης (μέσα από τη συγκάλυψη της αιμομιξίας και παρά τις επανειλημμένες απόπειρες ομολογίας της αιμομιξίας από την κόρη) όσο και στα πλαίσια της μετα-αιμομικτικής κατάστασης. Ωστόσο, η εξαγωγή οποιασδήποτε αξιολογικής κρίσης και χαρακτηρισμού, σχετικού με τη στάση της μητέρας, θα πρέπει να συμπεριλάβει την έντονη οικονομική εξάρτηση που έχει από το σύζυγό της.

δ. Στάση του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία

Στα πλαίσια αυτής της μεταβλητής εξετάζεται η αποδοχή ή η άρνηση των κατηγοριών από την πλευρά του πατέρα -κατηγορουμένου για το αδίκημα της αιμομιξίας. Η πλειοψηφία των πατέρων (17 περιπτώσεις) αρνείται τις αποδιδόμενες κατηγορίες στο σύνολό τους και σε όλα τα στάδια της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η συνήθης δικαιολογία του πατέρα για τις αποδιδόμενες σε αυτόν κατηγορίες είναι η εκδικητική στάση της κόρης του, η ύπαρξη σκευωρίας σε βάρος του, ο εκβιασμός για περιουσιακά θέματα, η αυταρχική συμπεριφορά του προς τα μέλη της οικογένειας και ο περιορισμός της κόρης, η οποία τον καταγγέλλει. Αυτοί αποτελούν ταυτόχρονα τους λόγους της εκδίκησης και της σκευωρίας. Σε 4 περιπτώσεις, οι πατέρες αποδέχονται τη διάπραξη ασελών πράξεων σε βάρος της κόρης τους - όχι της αιμομιξίας - έπειτα όμως από την παρότρυνση και την προκλητική συμπεριφορά της κόρης τους. Οι "κλασικοί" αυτοί ισχυρισμοί του πατέρα αποτελούν μέρος των διαδικασιών της "εκλογίκευσης" και "ουδετεροποίησης". Τέλος, σε μία περίπτωση, ο πατέρας αποδέχθηκε πλήρως τη διάπραξη αιμομιξίας, με βασικό κίνητρο την ύπαρξη "ερωτικού πάθους" προς την κόρη του.

Πίνακας 11. Στάση του κατηγορουμένου

Πλήρης άρνηση των κατηγοριών	17
Πλήρης αποδοχή των κατηγοριών	1
Αποδοχή ασελγείας	4

Από το συσχετισμό μεταξύ της στάσης της μητέρας, της κόρης και του πατέρα στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας προκύπτει η **κοινή στάση και των τριών**, στις περιπτώσεις εκείνες όπου η κόρη δηλώνει - μέσω της ανάκλησης - ότι η ίδια προκάλεσε τον πατέρα της. Έτσι, η απόπειρα συγκάλυψης της αιμομικτικής σχέσης φαίνεται να συνεχίζεται και στα πλαίσια της μετα-αιμομικτικής κατάστασης: το αφετηριακό όμως σημείο σε αυτή την περίπτωση είναι οι συνέπειες της καταδίκης του πατέρα για όλη την οικογένεια.

ε. Απόφαση δικαστηρίου - Επιβαλλόμενες ποινές

Σε όλες τις περιπτώσεις του δείγματος οι σχετικές με το αδίκημα της αιμομιξίας αποφάσεις, σε πρώτο βαθμό εκδίκασης, ήταν καταδικαστικές για τον κατηγορούμενο-πατέρα³⁶⁹. Επίσης, σχετικά με τα άλλα συρρέοντα με την αιμομιξία αδικήματα, η πλειοψηφία των περιπτώσεων αποδεικνύει ότι υπήρχαν και γι αυτά καταδικαστικές αποφάσεις, εκτός από μία περίπτωση κατά την οποία εξεδόθη απαλλακτικό βούλευμα για βιασμό.

Οι ποινές που επιβάλλονται από τα μεικτά ορκωτά δικαστήρια στον πατέρα για το αδίκημα της αιμομιξίας κυμαίνονται από 3 έως 9 έτη κάθειρξης, με μέσο όρο τα 5.5 και 5 έτη, σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, αντίστοιχα. Για το αδίκημα του βιασμού που αρκετά συχνά συρρέει με την αιμομιξία, οι ποινές κυμαίνονται από 4-15 έτη κάθειρξης, με μέσο όρο τα 9.4 και 7.6 έτη κάθειρξης, σε πρώτο και δεύτερο βαθμό αντίστοιχα. Σχετικά με το αδίκημα της αποπλάνησης οι ποινές κυμαίνονται από 10 μήνες έως 8 έτη, με μέσο όρο 5.6 και 6.5 έτη κάθειρξης, για τον πρώτο και δεύτερο βαθμό εκδίκασης αντίστοιχα, ενώ οι ποινές είναι πολύ μικρότερες στο αδίκημα της ασέλγειας μεταξύ συγγενών, με 10 μήνες φυλάκιση κατά μέσο όρο, σε πρώτο και δεύτερο βαθμό.

369. Σύμφωνα με την ποινική ρύθμιση του αδικήματος του άρθρου 345 Π.Κ. για την αιμομιξία δεν γίνεται διάκριση μεταξύ θύματος και δράστη. Έτσι, κατηγορείται και η κόρη για το αδίκημα της αιμομιξίας, όμως σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις η κόρη-θύμα έχει απαλλαγεί της κατηγορίας αυτής με απαλλακτικό βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών, ή του Συμβουλίου Εφετών.

Πίνακας 12. Επιβαλλόμενες ποινές στους καταδικασθέντες για αιμομιξία

Αδίκημα	Μ.Ο.Δ.*	Μ.Ο.Ε.**
Αιμομιξία	5.5 έτη	5 έτη
Βιασμός	9.4 έτη	7.6 έτη
Αποπλάνηση	5.6 έτη	6.5 έτη
Ασέλγεια μεταξύ συγγενών	9.3 μήνες	10 μήνες
* Μ.Ο.Δ. : Μεικτό Ορκωτό Δικαστήριο ** Μ.Ο.Ε. : Μεικτό Ορκωτό Εφετείο		

Οι συνολικές ποινές για τα προαναφερόμενα αδικήματα κυμαίνονται από 10-15 έτη κάθειρξης κατά μέσο όρο.

3. Η παρέμβαση των κοινωνικών υπηρεσιών

3.1. Προηγούμενες επισημάνσεις της αιμομικτικής οικογένειας από τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Αν και τα ερευνητικά δεδομένα αυτής της παραμέτρου δεν αφορούν το σύνολο των περιπτώσεων, ωστόσο διαπιστώνεται ότι από το σύνολο των 22 αιμομικτικών οικογενειών, οι 6 είχαν ήδη επισημανθεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες ως "πολυπροβληματικές" οικογένειες. Σε 4 από αυτές τις οικογένειες, οι κοινωνικές υπηρεσίες ασχολούνταν για διάστημα 5.5 ετών κατά μέσο όρο πριν από την εμφάνιση (ή την καταγγελία) της αιμομικτικής σχέσης. Συγκεκριμένα, οι λόγοι της παρέμβασης των κοινωνικών υπηρεσιών αφορούσαν τη σωματική κακοποίηση και την παραμέληση των παιδιών από τους γονείς και την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς ενός ή περισσότερων από τα παιδιά της οικογένειας. Παρατηρήθηκε επίσης, μία περίπτωση καταγγελίας, σχετικής με την αιμομιξία μεταξύ πατέρα και κόρης, η οποία όμως δεν ήταν δυνατό να αποδειχθεί και τέθηκε στο αρχείο της κοινωνικής υπηρεσίας (μερικά χρόνια αργότερα αποδείχθηκε η καταγγελία αυτή, μέσα από τα ποινικά δικαστήρια).

Τα συνήθη μέτρα που ελήφθησαν από τις κοινωνικές υπηρεσίες για την προστασία των κακοποιημένων παιδιών, αφορούσαν την **απομάκρυνση** των παιδιών από το οικογενειακό τους περιβάλλον και τον **εγκλεισμό σε ιδρύματα** (σε 4 από τις 6 περιπτώσεις) και την επιβολή του **μέτρου της επιμέλειας στα παιδιά** (στις υπόλοιπες 2 περιπτώσεις). Στην εξέταση της σχετικής με την ιδρυματοποίηση παιδιών παραμέτρου και στα πλαίσια της αναγωγής της παραμέτρου αυτής σε παράγοντα υψηλού κινδύνου, περιλαμβάνονται και αυτές οι περιπτώσεις της προηγούμενης επισήμανσης των οικογενειών από τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Ωστόσο, οι υπόλοιπες 10 αιμομικτικές οικογένειες δεν είχαν επισημανθεί προηγουμένως από τις κοινωνικές υπηρεσίες και επομένως δεν υπήρχε προηγούμενη επαφή με τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Αν και τα δεδομένα αυτής της παραμέτρου απαγορεύουν την όποια απόπειρα γενίκευσης, τουλάχιστον στη συγκεκριμένη έρευνα **δεν επιβεβαιώνεται πλήρως** ο προηγούμενος στιγματισμός των αιμομικτικών οικογενειών από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, παρά το γεγονός ότι οι οικογένειες αυτές ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και αντιμετωπίζουν πολλαπλά προβλήματα στις μεταξύ των μελών τους σχέσεις.

Επομένως, η αιμομιξία έχει εως σήμερα τον χαρακτήρα της "αυτοπαραπομπής" και ως προς αυτό το σημείο διαφοροποιείται από τη φαινομενολογία των πρακτικών των κοινωνικών υπηρεσιών σε άλλες χώρες, που επισημαίνουν και παραπέμπουν σωρεία περιστατικών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Η επισήμανση αυτή συμβάλει **θετικά** στην έρευνά μας, γιατί **περιορίζει** κατά ένα μέρος τις επιπτώσεις και τις συνέπειες του "προκατασκευασμένου -από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου- δείγματος", παραχωρώντας έτσι το περιθώριο μερικής γενίκευσης των πορισμάτων της έρευνας.

3.2. Εμπλεκόμενοι στην προστασία του θύματος φορείς.

Η αρωγή των κοινωνικών υπηρεσιών ζητείται και στις περιπτώσεις εμπλοκής του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, με στόχο την προστασία της κόρης

-θύματος, μέσω της απομάκρυνσής της από το οικογενειακό περιβάλλον. Η παροχή προστασίας στην κόρη θύμα επιβάλλεται όταν ο πατέρας κατηγορούμενος για αιμομιξία δεν έχει προφυλακισθεί ή όταν έχει περατωθεί το προβλεπόμενο διάστημα προφυλάκισης και - τουλάχιστον - μέχρι τη διεξαγωγή της δίκης. Σε αυτή την κατεύθυνση, σε 30 από τις 45 περιπτώσεις εμπλέκονται οι κοινωνικές υπηρεσίες για την παροχή προστασίας στην κόρη-θύμα. Στις υπόλοιπες 15 περιπτώσεις δεν παρενέβησαν καθόλου οι κοινωνικές υπηρεσίες στην αιμομικτική οικογένεια.

Ο αριθμός των εμπλεκόμενων κοινωνικών υπηρεσιών σε κάθε περίπτωση αιμομιξίας κυμαίνεται από 1-5 (φορείς). Ο μέσος όρος, που αντανακλά και τις συνήθεις πρακτικές των κοινωνικών υπηρεσιών είναι από 2-3 υπηρεσίες ανά περίπτωση αιμομιξίας.

Πίνακας 13. Αριθμός εμπλεκόμενων υπηρεσιών ανά περίπτωση αιμομιξίας

	Μία κοινωνική υπηρεσία	2-3 υπηρ.	πάνω από 3	
Περιπτώσεις	11	16	3	N: 30

Είναι προφανές ότι η παραπομπή της κόρης θύματος (και των υπολοίπων μελών της αιμομικτικής οικογένειας) σε διάφορες κοινωνικές υπηρεσίες και η κατ' επανάληψη εξακρίβωση του ιστορικού της αιμομιξίας καταδεικνύουν την **έλλειψη συντονισμού** μεταξύ των κοινωνικών φορέων και υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να συνιστούν καθεαυτές τραυματογενετικές για το θύμα διαδικασίες.

3.3. Μορφές παρεχομένης προστασίας στο θύμα.

Η απομάκρυνση του θύματος από το οικογενειακό του περιβάλλον και η παροχή προστασίας ισοδυναμεί με τον **εγκλεισμό** του σε παιδοπόλεις, στέγες ανηλίκων, ιδρύματα και ορφανοτροφεία, καθώς επίσης και στο Ίδρυμα Αγωγής Θηλέων. Η κατανομή των μορφών παρεχομένης προστασίας στα θύματα αιμομιξίας, σε σύνολο 26 περιπτώσεων είναι:

Πίνακας 14. Μορφές παρεχόμενης προστασίας στο θύμα.

Παρεχόμενη προστασία	Αριθμός περιπτώσεων, N
Εγκλεισμός σε ιδρύματα, στέγες και ορφανοτροφεία	14
Εγκλεισμός σε ίδρυμα αγωγής θηλέων	8
Τοποθέτηση σε παιδοπόλεις	4
	N: 26

Η απόδοση της πραγματικότητας δεν είναι εφικτή μέσα από την παράθεση αυτού του πίνακα, γιατί παρατηρείται σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις μία συνεχής **μετακίνηση** των θυμάτων, τόσο μέσα στα πλαίσια παρεμφερών χώρων προστασίας (π.χ. μετακινήσεις από παιδόπολη σε παιδόπολη άλλης περιφέρειας), όσο και μεταξύ διαφορετικών μορφών προστασίας (π.χ. από Στέγη Ανηλίκων στο Ίδρυμα Αγωγής). Επομένως, η ακριβής αξιολόγηση του αριθμού των θυμάτων αιμομιξίας που βρίσκονται σε κάποιο ίδρυμα προστασίας δεν είναι απόλυτα εφικτή. Ο προηγούμενος πίνακας αφορά την πρώτη μορφή προστασίας του θύματος της αιμομιξίας, αμέσως μετά την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης.

Οι λόγοι των μετακινήσεων του θύματος, κατά το χρονικό διάστημα του εγκλεισμού, αφορούν τόσο τη συμπεριφορά του θύματος (δραπετεύσεις, έκδηλη επιθετικότητα προς τα υπόλοιπα παιδιά του ιδρύματος, χρήση τοξικών ουσιών κ.α.) όσο και τις γενικότερες γραφειοκρατικές μεταρρυθμίσεις ή ακόμα το βαθμό πληρότητας των ιδρυμάτων αυτών.

Τέλος, επισημαίνουμε ότι, παράλληλες με την απομάκρυνση του θύματος από το οικογενειακό του περιβάλλον, διαδικασίες αφορούν τη **λήψη διοικητικών ή αστικών μέτρων** όπως είναι η αφαίρεση της γονεϊκής επιμέλειας, είτε μόνο από τον πατέρα, είτε και από τους δύο γονείς. Πολλές φορές, η επιμέλεια των θυμάτων αιμομιξίας ανατίθεται στο ίδρυμα στο οποίο παραμένουν συνήθως μέχρι την ενηλικίωσή τους.

4. Η εικόνα της μετα-αιμομικτικής κατάστασης

Οι παράμετροι της "πρωτογενούς θυματοποίησης" της κόρης-θύματος της αιμομιξίας εξετάστηκαν στα πλαίσια της προ- και κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Η εικόνα της μετα-αιμομικτικής κατάστασης αναδεικνύει τις πολλαπλές όψεις της "δευτερογενούς θυματοποίησης" της κόρης, μέσα από τις πρακτικές των φορέων του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Οι επιπτώσεις της αιμομικτικής σχέσης στην κόρη-θύμα απορρέουν από αυτές ακριβώς τις μορφές θυματοποίησης, χωρίς ωστόσο να μπορούμε με ακρίβεια να αξιολογήσουμε τις ρίζες των επιπτώσεων αυτών. Φαινομενικά, οι φυγές από το σπίτι και οι δραπετεύσεις της κόρης θύματος από το οικογενειακό της περιβάλλον, καθώς και οι πολλαπλές ψυχοσωματικές διαταραχές της συμπεριφοράς της εστιάζονται στην πρωτογενή θυματοποίηση και εκδηλώνονται στα πλαίσια της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Ωστόσο, η διακοπή της σχολικής φοίτησης (και ενίοτε η οριστική αποβολή του θύματος από το σχολείο), η κατ'επανάληψη διακοπή των αισθηματικών σχέσεων που κατά καιρούς συνάπτει το θύμα, οι τάσεις και οι απόπειρες αυτοκτονίας εκδηλώνονται ως άμεση απόρροια της αποκάλυψης και της γνωστοποίησης της αιμομικτικής σχέσης, αντικατοπτρίζοντας τις **επιδράσεις του κοινωνικού στιγματισμού και τις τραυματογενετικές διαδικασίες της παρέμβασης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια.**

Η αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης δεν επιφέρει πάντοτε την απεξάρτηση από τον πατέρα, στο βαθμό που οι πιέσεις και οι απειλές του οδηγούν πολλές φορές στην ανάκληση από το θύμα του περιεχομένου της καταγγελίας για την αιμομιξία. Φαίνεται, ωστόσο, ότι η αξιολόγηση των οικονομικών και συναισθηματικών επιπτώσεων που απορρέουν από τον εγκλεισμό του πατέρα στη φυλακή, καθώς και οι συνέπειες του στιγματισμού αποτελούν σημαντικά κίνητρα για την συγκάλυψη της υπόθεσης, τόσο από τη μητέρα όσο και από την κόρη-θύμα.

Η ποινική παρέμβαση επέφερε στο σύνολο των περιπτώσεων, την καταδίκη του πατέρα σε εγκλεισμό 5.5 περίπου ετών για το αδίκημα της αιμομιξίας. Η παρέμβαση των κοινωνικών υπηρεσιών έχει τη μορφή της παροχής προστασίας προς το θύμα της αιμο-

μικτικής σχέσης μέσω της απομάκρυνσης από το οικογενειακό περιβάλλον και του ε-γκλεισμού του σε ίδρυμα. Οι εμπλεκόμενοι φορείς ανήκουν στο ευρύτερο κοινωνικό δίκτυο της προστασίας παιδιών και εφήβων. Ωστόσο, οι πρακτικές των φορέων αυτών, οι στάσεις και οι αναπαραστάσεις τους για την αιμομικτική οικογένεια χρήζουν περαιτέρω εμπειρικής διερεύνησης με στόχο να διαπιστωθούν οι πιθανές τραυματογενετικές για το θύμα διαδικασίες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μέσα από την έρευνά μας προσεγγίσαμε τις διαστάσεις της ποιοτικής φαινομενολογίας της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης, αποδομώντας τα χαρακτηριστικά της αιμομικτικής οικογένειας και των αιμομικτικών καταστάσεων.

Συνοψίζοντας τα συμπεράσματα των επιμέρους κεφαλαίων του ερευνητικού μέρους ιχνογραφούμε την εικόνα της αιμομικτικής σχέσης.

Η αιμομικτική οικογένεια παρουσιάζεται ως πολυπληθής, ανήκει κυρίως στα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και αντιμετωπίζει έντονα και μακροχρόνια κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, όπως ανεργία ή περιστασιακή απασχόληση του πατέρα, ο οποίος αποτελεί και τη μοναδική πηγή εισοδήματος της οικογένειας.

Οι σχέσεις μεταξύ των μελών της χαρακτηρίζονται από την έλλειψη επικοινωνίας τόσο μεταξύ των γονέων όσο και μεταξύ γονέων και παιδιών, με κύριο χαρακτηριστικό την ενδοοικογενειακή βία (σε όλες τις μορφές της, όπως σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική κακοποίηση, παραμέληση), που ανάγεται σε μιά μορφή ενδοοικογενειακού κώδικα επικοινωνίας. Η άσκηση βίας (συνήθως από τον πατέρα προς τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας) δεν προκύπτει πάντοτε ή συνήθως από μιά μορφή οικογενειακής ή ατομικής παθολογίας· αποτελεί μάλλον μιά μορφή αντίδρασης ή απάντησης στις μόνιμες ή περιστασιακές οικογενειακές κρίσεις από την πλευρά του πατέρα και μιά μαθημένη -και ως ένα βαθμό κοινωνικά αποδεκτή- συμπεριφορά στα πλαίσια της άσκησης της πατρικής και ανδρικής του εξουσίας.

Η διαμόρφωση των αιμομικτικών καταστάσεων επέρχεται ως σύμπτωμα, ως απόρροια της δομής και των συνθηκών της οικογενειακής οργάνωσης και της ποιότητας των ενδοοικογενειακών σχέσεων. Οι αιμομικτικές καταστάσεις συνιστούν πεδία δυναμικής αλληλεπίδρασης, ενώ παρεμβαίνουν οι ίδιες, ως *sui generis* πραγματικότητα, στη διαμόρφωση, τη διατήρηση και την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρα και κόρης.

Στα πλαίσια της προ-αιμομικτικής κατάστασης, η κόρη μυείται από τον πατέρα σε ένα σύστημα διαφορικών αξιολογήσεων της σεξουαλικής συμπεριφοράς ως "μοναδικού τρόπου εκδήλωσης της πατρικής στοργής", ενώ παράλληλα, μορφώνεται και εκφράζεται -από την πλευρά του πατέρα- η διοχέτευση της σεξουαλικότητας μέσα στην οικογένεια και συγκεκριμενοποιείται η επιλογή του σεξουαλικού αντικειμένου. Ο υπο-διαμόρφωση χαρακτήρας των προ-αιμομικτικών καταστάσεων παραχωρεί περιθώρια κοινωνικής παρέμβασης με στόχο την πρόληψη και την αποφυγή του περάσματος στην (αιμομικτική) πράξη και τη διαμόρφωση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης.

Η δομή των ευκαιριών, η εφηβική ηλικία της κόρης, ο διαμορφωτικός ρόλος αφενός των παραγόντων υψηλού κινδύνου, όπως είναι η μακρόχρονη αποξένωση μεταξύ πατέρα και κόρης, η φυσική και συναισθηματική απουσία της μητέρας, η ανεργία και οι μειονεξίες του πατέρα, το ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης άλλου παιδιού της οικογένειας και αφετέρου των παραγόντων θυματοποίησης της κόρης, όπως είναι η μακρόχρονη ιδρυματοποίηση, η διακοπή της σχολικής φοίτησης και οι ψυχοσωματικές διαταραχές, αποτελούν μερικές από τις ποιοτικές παραμέτρους της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης.

Η αντιστροφή των κοινωνικά αποδεκτών οικογενειακών ρόλων, όπου η κόρη αναλαμβάνει πλήρως τα συζυγικά και οικιακά καθήκοντα, ενώ η μητέρα αποσύρεται από τις οικογενειακές της ευθύνες, υπομένοντας παθητικά την βία που ασκείται τόσο στην ίδια όσο και στα παιδιά της, αποτελεί το κύριο φαινομενολογικό χαρακτηριστικό της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης. Η κοινωνική απομόνωση της κόρης από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, η βία και οι απειλές συμβάλλουν στη μακρόχρονη διατήρηση της αιμομικτικής σχέσης.

Η διαμόρφωση των μετα-αιμομικτικών καταστάσεων σηματοδοτείται από την αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης (ως απόρροια της μη-ανοχής της από την κόρη-θύμα) και την παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου στην αιμομικτική οικογένεια.

Η ποινική, αστική και κοινωνική παρέμβαση εξασφαλίζει τις περισσότερες φορές τη διακοπή της αιμομικτικής σχέσης, χωρίς να εγγυάται και την αποτελεσματική προστασία

της κόρης-θύματος. Αντίθετα, ο κοινωνικός στιγματισμός - ως άμεση απόρροια της παρέμβασης - και οι τραυματογενετικές πρακτικές των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αναδεικνύονται σε παράγοντες "δευτερογενούς θυματοποίησης". Η επαφή της αιμομικτικής οικογένειας με το γραφειοκρατικό σύστημα της ποινικής και κοινωνικής παρέμβασης (που αντανακλάται στη μακροχρόνια πορεία εκδίκασης της υπόθεσης και στην ανυπαρξία εξειδικευμένων στη σεξουαλική κακοποίηση κοινωνικών φορέων ή στο μη-συντονισμό των υφισταμένων, σχετικών με την παιδική προστασία, κοινωνικών φορέων) και η συνειδητοποίηση των - οικονομικών - συνεπειών της καταδίκης του πατέρα αποτελούν τους κυριότερους παράγοντες αναιρέσης της καταγγελίας και ανάκλησης της μήνυσης, από τη μητέρα και την κόρη-θύμα.

Τα συμπεράσματα αυτά, με τη μορφή των πρώτων φαινομελογικών εκτιμήσεων της αιμομικτικής συμπεριφοράς στη χώρα μας, είναι δυνατό να αξιολογηθούν σε δύο κυρίους άξονες: α) ως προς την αναγκαιότητα της περαιτέρω διερεύνησης της αιμομικτικής σχέσης ειδικά και της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών γενικότερα, και β) ως προς την αναγκαιότητα τόσο της γενικής πρόληψης του φαινομένου, στο πρωτογενές επίπεδο παρέμβασης, όσο και της ειδικής πρόληψης (στο δεύτερο και τρίτο επίπεδο παρέμβασης) μέσω της έγκαιρης και αποτελεσματικής παρέμβασης στις προ-αιμομικτικές και κυρίως αιμομικτικές καταστάσεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αιμομικτική σχέση μεταξύ πατέρα και κόρης αποτελεί μία από τις μορφές της αιμομικτικής συμπεριφοράς. Η αποδοκιμασία, ο αποτροπιασμός και η έντονη ηθική απαξία αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία των συλλογικών αναπαραστάσεων για την αιμομιξία, τα οποία προκύπτουν από την καθολική, συλλογική και μακραιώνη επικράτηση του ταμπού της αιμομιξίας.

Το πλέγμα των θεμελιακών λειτουργιών του ταμπού της αιμομιξίας στα πλαίσια της κοινωνικής οργάνωσης (οριοθέτηση συστήματος συγγένειας, καθορισμός μεταβίβασης αγαθών και εξουσίας) της οικογένειας (εσωτερίκευση της απαγόρευσης της αιμομιξίας μέσω της κοινωνικοποίησης, διάκριση μεταξύ επιτρεπτής και απαγορευμένης έκφρασης της σεξουαλικότητας, οριοθέτηση κοινωνικών ρόλων) και της προσωπικότητας (δόμηση και ολοκλήρωση της προσωπικότητας μέσα από την εσωτερίκευση της απαγόρευσης, συγκρότηση των εσωτερικών αναστολών και του αυτοελέγχου) διασφαλίζει την "πολιτισμική συνέχεια" του ταμπού της αιμομιξίας στο χωροχρόνο.

Η αιμομικτική σχέση μεταξύ πατέρα-κόρης, που προσβάλλει τον κοινωνικό αυτό κανόνα έχει τα ερείσματά της σε συγκεκριμένες κοινωνικές και πολιτισμικές δομές, όπως είναι οι πατριαρχικές δομές και η άνιση κατανομή δύναμης και εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων, η πολιτισμική αποδοχή της βίας και η χαμηλή κοινωνική θέση του παιδιού. Στο μέσο -επίπεδο της οικογένειας, η έλλειψη επικοινωνίας και εποικοδομητικού διαλόγου, η αποξένωση και οι φτωχές σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, η κοινωνική ή/και γεωγραφική απομόνωση της οικογένειας, η αδυναμία διαχείρισης ή αντιμετώπισης των οικονομικών και άλλων προβλημάτων που παρεμβαίνουν στην καθημερινότητα της οικογενειακής ζωής, η επιθετικότητα και η ενδοοικογενειακή βία σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της, συμβάλλουν στη διαμόρφωση των προ-αιμομικτικών καταστάσεων. Η αιμομικτική συμπεριφορά -ως ακραία μορφή ενδοοικογενειακής βίας- αντανακλά την ευρύτερη πολιτισμική αποδοχή της βίας, οικοδομείται πάνω στα ρήγματα των οικογενειακών σχέσεων, διαμορφώνεται στα πλαίσια των προ-αιμομικτικών ή ευρύτερα των προ-εγκληματικών

καταστάσεων και προκύπτει μάλλον ως σύμπτωμα της οικογενειακής αυτής (αποδι)οργάνωσης, παρά ως αποτέλεσμα της ατομικής ψυχοπαθολογίας του πατέρα -αιμομίκτη.

Ο κώδικας ή η συνομοσία της σιωπής, ο φόβος, η έντονη ψυχολογική βία, η ανασφάλεια που νοιώθει η κόρη -θύμα, αποτελούν μερικά μόνο από τα στοιχεία που συμβάλλουν στη διατήρηση της κυρίως αιμομικτικής κατάστασης και της αντιστροφής των κοινωνικά προδιαγεγραμμένων ρόλων.

Η παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου είναι μιά αναποτελεσματική και τραυματιογενετική για το θύμα διαδικασία. Η λήξη της αιμομικτικής σχέσης δεν εγγυάται πάντα την επαναφορά της συναισθηματικής ισορροπίας της κόρης, ούτε την ποιοτική βελτίωση των οικογενειακών σχέσεων. Πέραν της συμβολικής του λειτουργίας για τη διατήρηση της πολιτισμικής συνέχειας του ταμπού της αιμομιξίας, ο ποινικός και κοινωνικός στιγματισμός των αιμομικτικών οικογενειών εμφανίζεται ως μιά ακόμα μορφή κοινωνικού αποκλεισμού.

Η αναγκαιότητα της αντιμετώπισης της αιμομιξίας και εν γένει της ενδοοικογενειακής βίας, η χάραξη και η εφαρμογή μιάς αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής αντικατοπτρίζουν το βαθμό της πολιτισμικής ανάπτυξης μιάς κοινωνίας. Ο στόχος επικεντρώνεται πλέον στην ανάγκη **εξάλειψης των "πολιτισμικά νομιμοποιημένων θυμάτων"**, **θεσμοθέτησης της υποχρέωσης της πολιτείας για την παροχή βοήθειας στα θύματα και της προστασίας των ατομικών θεμελιωδών δικαιωμάτων.**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Περίπτωση 1.

Ο Η.Π. παντρεύθηκε σε ηλικία 18 ετών την Α.Π., 15 ετών. Ο γάμος έγινε μέσα στη φυλακή, αφού ο Η.Π. είχε μηνυθεί από τους συγγενείς της Α. Π. για αποπλάνηση ανηλίκου και ενώ η Α.Π. ήταν ήδη έγκυος στο πρώτο τους παιδί. Ο Η.Π. απαλλάχθηκε από το στρατό λόγω έντονων ψυχολογικών διαταραχών. Εργαζόταν περιστασιακά ως οικοδόμος. Είχε καταδικασθεί περίπου 18 φορές ως επί το πλείστον με την κατηγορία της πρόκλησης σωματικών βλαβών. Οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων ήταν διαταραγμένες, με συνεχείς διαπληκτισμούς και προβλήματα επικοινωνίας. Το ζεύγος είχε φθάσει στο χωρισμό τουλάχιστον 9 φορές, που διαρκούσε μόλις μερικές ημέρες. Ο Η.Π. ξόδευε συστηματικά όσα χρήματα εξοικονομούσε στη διασκέδαση. Απουσίαζε 2-3 ημέρες την εβδομάδα, χωρίς να διατηρεί στο διάστημα αυτό επαφή με την οικογένειά του και όταν επέστρεφε στο σπίτι του-συνήθως μεθυσμένος- κακοποιούσε συστηματικά τη σύζυγο και τα παιδιά του. Όταν η Α.Π. ήταν έγκυος στο δεύτερο παιδί, ο Η.Π. την κούρεψε και την έδεσε για "ηθικό ατόπημα", πράξη για την οποία καταδικάστηκε σε 10μηνη φυλάκιση. Επίσης κακοποιούσε το αγόρι του, που έπασχε από καρδιολογικά προβλήματα και την κόρη του, η οποία υφίστατο έντονο ξυλοδαρμό και βαρείες σωματικές βλάβες κυρίως στο κεφάλι. Η οικογένεια άλλαζε συχνά κατοικία, περίπου κάθε δύο χρόνια είτε λόγω εξώσεων είτε λόγω παραπόνων και σχολίων από τους γείτονες για τους διαρκείς καυγάδες της οικογένειας. Οι ασέλγειες του πατέρα προς την κόρη του άρχισαν όταν η τελευταία ήταν 6 περίπου ετών, υποσχόμενος στην αρχή δώρα και στη συνέχεια απειλώντας την με μαχαίρι ότι θα τη σφάζει. Οι ασέλγειες αυτές συνεχίστηκαν για 6 ολόκληρα χρόνια. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα, η μικρή είχε αποκαλύψει τις ασελγείς πράξεις στη μητέρα και τη θεία της, οι οποίες την πήγαν σε γυναικολόγο, όπου δεν διαπιστώθηκε ρήξη του παρθενικού υμένα. Όταν η μητέρα βρισκόταν στο νοσοκομείο, όπου νοσηλευόταν το άλλο παιδί της επί 5

περίπου μήνες, ο πατέρας βίασε κατά φύση την κόρη του. Οποτε ήταν μόνοι στο σπίτι, της έδειχνε πορνοπεριοδικά και την παρότρυνε να μιμηθεί όσα βλέπει, απειλώντας την ότι θα σκοτώσει πρώτα τη μητέρα της και έπειτα την ίδια. Η κόρη -θύμα αποκάλυψε για μιά ακόμα φορά στη μητέρα της την αιμομικτική σχέση. Η μητέρα επισκέφθηκε το Α.Τ. της περιοχής της με σκοπό να καταγγείλει την υπόθεση, αλλά τα αρμόδια όργανα την συμβούλευσαν να πιάσει "επ' αυτοφώρω" το αιμομικτικό ζεύγος. Η οριστική αποκάλυψη της σχέσης επήλθε έπειτα από επίμονες ερωτήσεις -σεξουαλικού κυρίως περιεχομένου- που έκανε το θύμα προς τη θεία της. Η δίκη έγινε μετά από τρία χρόνια από τότε που καταγγέλθηκε στην Εισαγγελία η υπόθεση, ενώ η κόρη αναγκάστηκε στο διάστημα αυτό να διακόψει τη σχολική φοίτηση και να εργασθεί, αν και αντιμετώπιζε έντονα ψυχοσωματικά προβλήματα (ακράτεια ούρων σε ηλικία 14 ετών). Ο Η.Π. καταδικάστηκε πρωτοδίκως σε 5 χρόνια για το αδίκημα της αιμομιξίας και σε κάθειρξη 10 ετών για το αδίκημα της αποπλάνησης παιδίσκης. Στην απολογία του ισχυρίστηκε ότι η σύζυγός του διακόρευσε με όργανο την κόρη-θύμα και ότι η όλη υπόθεση αποτελεί σκευωρία εις βάρος του.

Περίπτωση 2.

Ο Κ.Κ. ήταν συστηματικός χρήστης χασίς και με τον χαρακτηρισμό του τοξικομανούς είχε απαλλαγεί από το στρατό. Κατά το μεγαλύτερο διάστημα της ενήλικης ζωής του εξέτειε ποινές φυλάκισης για κλοπή, παράνομη οπλοφορία, ανθρωποκτονία από αμέλεια, υπεξαίρεση, κατοχή και καλλιέργεια χασίς κ.α. Η Α. Κ., σύζυγος του Κ.Κ., εργαζόταν ως bar woman και ταξίδευε σε διάφορες πόλεις, ενώ τα δύο παιδιά τους -ένα αγόρι και ένα κορίτσι- μεγάλωναν υπό την εποπτεία μιάς φίλης της μητέρας. Τα παιδιά επισκέπτονταν τον πατέρα τους στις φυλακές. Στην τελευταία μάλιστα αποφυλάκισή του, αφού είχε εκτείσει ποινή για καλλιέργεια και χρήση χασίς, τα παιδιά συνόδεψαν τον πατέρα στην πατρική του οικία στην επαρχία. Εκεί, ο Κ.Κ. άρχισε να κακοποιεί συστηματικά το γιού του, ο οποίος μη αντέχοντας τους συνεχείς ξυλοδαρμούς επέστρεψε στη μητέρα του, στην Αθήνα. Η κόρη, ηλικίας 14 ετών, παρέμεινε με τον πατέρα, ο οποίος επιχειρούσε ασελγείς

πράξεις σε βάρος της, με την απειλή ότι θα τη σκοτώσει και έχοντας κάθε φορά πάνω του μαχαίρι και ξυραφάκια. Ο Κ.Κ. δεν εργαζόταν και παρέμενε μαζί της στο σπίτι, απαντούσε στα τηλεφωνήματα της συζύγου του και κρατούσε την κόρη του κλειδωμένη στο σπίτι. Η κατάσταση αυτή συνεχίσθηκε περίπου για 1 1/2 χρόνο. Οι σεξουαλικές επαφές ήταν σχεδόν καθημερινές, ενώ σ' αυτό το διάστημα η κόρη έμεινε δύο φορές έγκυος από τον πατέρα. Την πρώτη φορά, ο πατέρας την εξανάγκασε να κατονομάσει ως πατέρα του παιδιού, ένα άγνωστο πρόσωπο, ενώ το νεογέννητο, που στη συνέχεια αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα υγείας, υιοθετήθηκε από συγγενή της Α.Κ.. Η δεύτερη εγκυμοσύνη της κόρης από τον πατέρα ήταν η αφορμή για την οριστική αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης και την καταγγελία της υπόθεσης στις αστυνομικές αρχές. Η κόρη ήταν 3 μηνών έγκυος, όταν αποκάλυψε την αιμομικτική σχέση στη μητέρα της και τους συγγενείς της. Η υπόθεση εκδικάσθηκε πρωτοδίκως μετά από 1 1/2 περίπου χρόνο. Ως μάρτυρες υπεράσπισης του πατέρα κατέθεσαν οι συγγενείς και κυρίως οι συγχωριανοί του, οι οποίοι εξήραν το ήθος του και κατηγορήσαν την κόρη θύμα ότι διήγε έκλυτο βίο. Ο πατέρας παραδέχθηκε ότι διέπραξε το αδίκημα της ασέλγειας -όχι της αιμομιξίας- μόνο έπειτα από την παρότρυνση της κόρης του.

Περίπτωση 3

Ο Ε.Φ. παντρεύτηκε την Ν.Φ. σε ηλικία 18 ετών. Εργαζόταν περιστασιακά ως οικοδόμος για μερικά χρόνια, ενώ αργότερα και πριν από την έναρξη της αιμομιξίας ήταν άνεργος. Περιστασιακά επίσης εκτελούσε χρέη ψάλτη σε εκκλησία και μοναστήρι. Η οικογένεια αποτελείτο από τους γονείς και 11 παιδιά (6 κορίτσια και 5 αγόρια), ενώ η Ν.Φ. είχε κάνει 17 αμβλώσεις. Η οικογένεια άλλαζε κατοικία σχεδόν κάθε χρόνο, λόγω εξώσεων, αλλά τελικά κατόρθωσαν με δάνειο ν' αγοράσουν σπίτι 6 δωματίων. Δύο από τα παιδιά της οικογένειας, οι δύο κόρες-θύματα, μεγάλωσαν σε ίδρυμα, ενώ η μητέρα και τα υπόλοιπα παιδιά της οικογένειας μέσω της επαιτείας εξασφάλιζαν το οικογενειακό εισόδημα. Ο Ε. Φ. ήταν βάνουσος, τόσο προς τη σύζυγό του, όσο και προς τα παιδιά του. Οι πρώτες ασελγείς πράξεις προς τη μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας άρχισαν όταν

αυτή ήταν 9 περίπου ετών. Ο Ε.Φ. προσέγγιζε ερωτικά την κόρη του, υποσχόμενος δώρα και προνομιακή μεταχείριση. Επί 4 περίπου χρόνια ο Ε.Φ. κακοποιούσε σεξουαλικά και σωματικά την κόρη του, η οποία κατ' επανάληψη είχε φύγει από το σπίτι και γύριζε άσκοπα στους δρόμους. Σε ηλικία 13 ετών ο Ε.Φ. βίασε κατά φύση την κόρη του, με την απειλή μαχαιριού. Από τότε και για τρία περίπου χρόνια ο πατέρας κοιμόταν καθημερινά στο ίδιο κρεβάτι με την κόρη του. Κάθε φορά που η κόρη προέβαλλε αντίσταση στις σεξουαλικές επιθέσεις του πατέρα, αυτός την τιμωρούσε με μαχαιριές στο στήθος και την πλάτη της, την κλείδωνε ατέλειωτες ώρες στο μπάνιο ή προκαλούσε σοβαρά εγκαύματα με σίδερο στα χέρια και τα πόδια της. Η κόρη -θύμα, η Α.Φ. έμεινε έγκυος 3 φορές από τον πατέρα Ε.Φ.. Έκανε τρεις αμβλώσεις με τη συνοδεία της μητέρας της, η οποία κάλυπτε συστηματικά την αιμομικτική σχέση. Ο Ε.Φ. προήγαγε την κόρη του Α.Φ. σε πορνεία. Όλα σχεδόν τα χρήματα που προέρχονταν από την εκπόρνευση της κόρης του, τα παρακρατούσε ο Ε.Φ. Στο διάστημα αυτής της αιμομικτικής σχέσης, ο Ε.Φ. ασελγούσε και στη δεύτερη κατά ηλικιακή θέση κόρη του, ενώ είχε σεξουαλικά κακοποιήσει και ένα από τ' αγόρια της οικογένειάς του. Σύμφωνα μάλιστα με το αποδεικτικό υλικό της υπόθεσης αυτής, μία φορά ο Ε.Φ. προέβη σε ομαδικό βιασμό και των δύο θυμάτων, ενώ σε άλλη χρονική στιγμή, συμμετείχε ενεργά στις ασέλγειες αυτές και η μητέρα. Πρόκειται δηλ. για μιά πολυ-αιμομικτική οικογένεια. Η Α.Φ. είχε καταγγείλει στην Αστυνομία την αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της περίπου 20 φορές. Κάθε φορά όμως, η μητέρα διέψευδε το περιεχόμενο των καταγγελιών αυτών. Η συστηματική σεξουαλική κακοποίηση της μικρότερης αδελφής της από τον πατέρα υπήρξε η αφορμή για την οριστική αποκάλυψη των αιμομικτικών σχέσεων. Η δίκη έγινε μετά από 1 1/2 περίπου χρόνο και ο Ε.Φ. καταδικάστηκε σε 23 χρόνια κάθειρξη για τα αδικήματα του βιασμού, της αιμομιξίας και ασέλγειας μεταξύ συγγενών (και για τις δύο κόρες του) και για επικίνδυνες σωματικές βλάβες. Οι συγγενείς του Ε.Φ. κατέθεσαν ως μάρτυρες υπεράσπισης του κατηγορουμένου, υπογραμμίζοντας τον ακέραιο και ηθικό χαρακτήρα του. Ο ίδιος, απο-

λογούμενος ισχυρίσθηκε ότι η όλη υπόθεση ήταν σκευωρία σε βάρος του, προερχόμενη από τη σύζυγο και τις κόρες του.

Περίπτωση 4.

Ο Β.Π. ήταν γεωργός. Εχασε τη σύζυγό του, όταν το μοναδικό παιδί τους- η κόρη θύμα- ήταν 5 ετών. Η μικρή αφού έζησε δύο χρόνια κοντά στη γιαγιά της, εισήχθη σε ορφανοτροφείο όπου τελείωσε το δημοτικό και την σχολή οικοκυρικών. Στο διάστημα αυτό, ο Β.Π. εξέτιε ποινή κάθειρξης με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από πρόθεση. Η κόρη επισκέπτονταν συχνά τον πατέρα της στη φυλακή, ο οποίος στα επισκεπτήρια της εξηγούσε -και παράλληλα τη μούσε -στη διαδικασία της σεξουαλικής πράξης. Σε κάποιο από τα επισκεπτήρια αυτά, ο πατέρας επιχείρησε ασελγείς πράξεις σε βάρος της κόρης του, η οποία το αποκάλυψε αμέσως στη διευθύντρια του ιδρύματος. Αποτέλεσμα αυτής της καταγγελίας ήταν η μήνυση και καταδίκη του πατέρα σε φυλάκιση 2 ετών, με την κατηγορία της ασέλγειας μεταξύ συγγενών. Μετά την αποφυλάκισή του, ο Β.Π. παντρεύεται για δεύτερη φορά και εγκαθίσταται στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Στο χωριό, όλοι τον θεωρούσαν βίαιο και τον φοβόντουσαν. Η κόρη του, όταν εγκατέλειψε το ίδρυμα εργάσθηκε ως υπηρέτρια. Ο πατέρας την πήρε με τη βία από το σπίτι όπου εργαζόταν και επέστρεψαν μαζί στο χωριό. Εκεί, άρχισε να βιάζει την κόρη του, κάθε φορά που υπήρχε ευκαιρία. Όταν η κόρη προέβαλε αντίσταση, αυτός την κακοποιούσε σωματικά, κυρίως με ξυλοδαρμούς. Η μητριά της κόρης ενώ είχε υποψιασθεί την αιμομικτική σχέση, σιωπούσε από φόβο. Η σχέση αυτή, στο χωριό, διήρκεσε 1 1/2 περίπου χρόνο. Όταν οι συγχωριανοί άρχισαν να υποψιάζονται την αιμομιξία, ο Β.Π. έστειλε την κόρη του πάλι στην Αθήνα, όπου κατέφθασε μετά από λίγες ημέρες και ο ίδιος. Η αιμομικτική σχέση συνεχίσθηκε για ένα ακόμα χρόνο. Στο διάστημα αυτό, ο Β.Π. προήγαγε την κόρη του σε πορνεία και την εκμεταλλευόταν οικονομικά. Η κόρη, σ' όλο το διάστημα της αιμομικτικής σχέσης, έμεινε δύο φορές έγκυος από τον πατέρα. Την πρώτη φορά έκανε άμβλωση, ενώ τη δεύτερη γέννησε ένα παιδί, για την τύχη του οποίου δεν υπάρχουν στοιχεία. Μετά τη γέννα, η κόρη κατήγγειλε την αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της, ο οποίος καταδι-

κάσθηκε σε 19 έτη κάθειρξη, με τις κατηγορίες του βιασμού, της αιμομιξίας και της απειλής. Στην απολογία του ισχυρίσθηκε ότι η όλη υπόθεση αποτελεί σκευωρία σε βάρος του.

Περίπτωση 5.

Ο Δ.Κ. παντρεύθηκε την Φ.Κ. όταν υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία. Η σύζυγός του ήταν τότε 13 ετών και έγκυος στο πρώτο και μοναδικό τους παιδί. Μετά από 4 περίπου χρόνια συζυγικής ζωής, ο Δ.Κ. πήρε διαζύγιο από τη γυναίκα του, επειδή τον απατούσε. Η κόρη μεγάλωσε με τη θεία της, είχε όμως τακτική επικοινωνία με τον πατέρα της. Μετά από αρκετά χρόνια και όταν η κόρη ήταν περίπου 15 ετών, οι γονείς αποφάσισαν να ξανασιμξουν. Η Φ.Κ. είχε ήδη έντονα ψυχολογικά προβλήματα και νοσηλεύοταν κατά διαστήματα σε νευρολογική κλινική. Ο πατέρας βίασε για πρώτη φορά την κόρη του, όταν αυτή ήταν 14 ετών. Η σχέση αυτή κράτησε συνολικά 12 χρόνια, με ενδιάμεσα μεγάλα διαστήματα διακοπής. Η κόρη είχε φύγει 3 φορές από το σπίτι της, μέχρι τα 17 της χρόνια, οπότε και παντρεύθηκε. Αμέσως μετά το γαμήλιο ταξίδι και με διαρκείς παρεμβάσεις του πατέρα της, χώρισε από το σύζυγό της και επέστρεψε στο πατρικό της. Η αιμομικτική σχέση συνεχίσθηκε. Η κόρη άρχισε να εργάζεται ως ιδιωτική υπάλληλος και νοίκιασε ένα σπίτι, όπου ζούσε μόνη της. Ο πατέρας την επισκέπτονταν συχνά και την εξανάγκαζε σε ασελγείς πράξεις. Η κόρη είχε αποκαλύψει σε φίλους της την αιμομικτική σχέση. Επίσης, είχε καταγγείλει τη σχέση αυτή στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής. Οι ενέργειες των αρμοδίων οργάνων περιορίσθηκαν σε συστάσεις προς τον πατέρα. Η συμπεριφορά του ήταν καταπιεστική απέναντί της και ζήλευε υπερβολικά, ιδιαίτερα όταν η κόρη του επιχειρούσε να συνάψει ερωτικούς δεσμούς. Η ζήλεια αυτή, ήταν ταυτόχρονα το κίνητρο για την δολοφονία της κόρης του, όταν αυτή ήταν 26 ετών. Η κόρη-θύμα πυροβολήθηκε από τον πατέρα, έπειτα από έντονους διαπληκτισμούς και προσπαθώντας ν' αποφύγει τις επιθέσεις του. Ο Δ.Κ. καταδικάσθηκε σε ισόβια κάθειρξη για ανθρωποκτονία από πρόθεση, σε φυλάκιση 4 χρόνων για αιμομιξία κατ' εξακολούθηση και για παράνομη οπλοχρησία.

Περίπτωση 6.

Ο Ι.Κ. ήταν σε διάσταση με τη γυναίκα του για διάστημα 11 περίπου χρόνων. Είχαν τρία παιδιά, δύο κορίτσια και ένα αγόρι, τα οποία αμέσως μετά το χωρισμό τους εγκλείσθηκαν σε ίδρυμα παιδικής προστασίας. Η μητέρα ήταν πόρνη και δεν είχε καμμία επαφή με τα παιδιά της στο διάστημα του εγκλεισμού τους. Ούτε όμως ο πατέρας τους, ο Ι.Κ. είχε δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθ' όλο το διάστημα του εγκλεισμού τους. Όταν όμως οι κόρες του έφθασαν στην εφηβεία, ο Ι.Κ. απαίτησε την αποϊδρυματοποίησή τους. Η μεγαλύτερη κόρη του ήταν πιά 16 περίπου ετών και επιθυμούσε να ζήσει με τον πατέρα της, γιατί είχε υποστεί σεξουαλικές επιθέσεις από τον σύζυγο της τροφού, η οποία είχε την επιμέλεια της ανατροφής της. Πράγματι, επέστρεψε στο πατρικό της σπίτι, μία γκαρσονιέρα χωρίς ιδιαίτερες ανέσεις (π.χ. δεν είχε μπάνιο) και ζούσε με τον πατέρα της. Μόλις μετά από 5 ημέρες, ο Ι.Κ. βίασε την κόρη του. Η συχνότητα της αιμομικτικής σχέσης περιγράφεται ως καθημερινή, ενώ οι συνήθεις απειλές του Ι.Κ. ήταν ότι θα την κλείσει σε αναμορφωτήριο ή ότι θα τη σκοτώσει. Ζούσαν διαρκώς μαζί και κοιμόντουσαν στο ίδιο κρεβάτι επί 6 μήνες. Ο σκοπός του Ι.Κ. όπως αποκαλύφθηκε ήταν η εκμετάλλευση και η εκπόρνευση και των δύο κοριτσιών του. Στο παρελθόν είχε καταδικασθεί πολλές φορές για εκμετάλλευση πορνών και σωματεμπορία. Η κόρη θύμα αποκάλυψε την αιμομικτική σχέση σε φίλους της, οι οποίοι την παρότρυναν να καταγγείλει το περιστατικό στην αστυνομία, όπως και έγινε. Η μητέρα της εμφανίσθηκε στο δικαστήριο, αφού είχε ειδοποιηθεί από τρίτο συγγενικό πρόσωπο. Ο Ι.Κ. καταδικάσθηκε σε κάθειρξη για τα αδικήματα της αποπλάνησης ανηλίκου και της αιμομιξίας.

Περίπτωση 7.

Ο Β. Π. σε ηλικία 21 ετών παντρεύθηκε με την Ε.Π., 14 τότε ετών. Εκαναν 4 παιδιά, 2 αγόρια και 2 κορίτσια. Ο Β. Π. λόγω ατυχήματος σε νεαρή σχετικά ηλικία, σταμάτησε να εργάζεται και πήρε αναπηρική σύνταξη. Το εισόδημα της οικογένειας συμπλήρωνε η μητέρα, η Ε.Π. η οποία εργαζόταν ως καθαρίστρια. Και οι δύο γονείς παραμελούσαν συστηματικά τα παιδιά τους. Η κακοποίηση τόσο της Ε.Π., της μητέρας, όσο και των

παιδιών από τον πατέρα ήταν καθημερινή πρακτική. Επιθέσεις με μαχαίρι, ξυλοδαρμοί, ύβρεις και απειλές χαρακτήριζαν τη συνήθη συμπεριφορά του Β.Π. προς τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Όταν η μεγαλύτερη σε ηλικία κόρη ήταν περίπου 11 ετών, ο Β.Π. διέπραξε ασελγείς πράξεις σε βάρος της, τις οποίες η κόρη Σ.Π. κατήγγειλε σε κοινωνική υπηρεσία και την αστυνομία. Στην πορεία της υπόθεσης αυτής, επιβεβαιώθηκε ότι ασελγούσε και στη μικρότερη κόρη του, την Ν.Π. ηλικίας τότε 9 ετών. Τα δύο κορίτσια εισήχθησαν για προστασία σε ίδρυμα, για ένα περίπου έτος, ενώ ο Β.Π. καταδικάστηκε σε εγκλεισμό 7 μηνών. Μετά από αυτά τα γεγονότα και την επανασύνδεση της οικογένειας, ο Β.Π. βίασε δύο φορές, την ίδια ημέρα, την μεγαλύτερη κόρη του, την Σ.Π. σε ερημική τοποθεσία και σ' ένα εγκαταλελειμμένο σπίτι. Η Σ.Π. αντιστάθηκε στη βία και τις απειλές και τραυμάτισε ελαφρά τον πατέρα της στο πρόσωπο, όσο εκείνος ασελγούσε σε βάρος της. Μετά από λίγες ημέρες και παρά τις απειλές του πατέρα της, η Σ.Π. κατήγγειλε το βιασμό της στην αστυνομία. Η υπόθεση εκδικάστηκε πρωτοδίκως μετά από δύο περίπου χρόνια. Η στάση της μητέρας κατά την προανάκριση ήταν αμφιθυμική: κατέθεσε αφενός τα όσα της είχε αποκαλύψει η κόρη της Σ.Π. και αφετέρου εκδήλωσε την δυσπιστία της για τα καταγγελλόμενα συμβάντα. Κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της δίκης, η μητέρα υιοθέτησε σαφή στάση υπέρ του συζύγου της, κατηγορώντας μάλιστα την κόρη -θύμα για προκλητική συμπεριφορά προς τον πατέρα της. Κατά την ακροαματική διαδικασία αποκαλύφθηκε επίσης ότι ο Β.Π. εξακολουθούσε ν' ασελγεί σε βάρος της μικρότερής του κόρης. Ο Β.Π. καταδικάστηκε για τα εγκλήματα του βιασμού και της αιμομιξίας κατ' εξακολούθηση, καθώς και της εξύβρισης.

Περίπτωση 8.

Ο Δ.Α. σε μικρή ηλικία, πριν ακόμα υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία παντρεύτηκε με την Α.Μ. όταν αυτή ήταν 18 ετών. Απέκτησαν τρεις κόρες. Οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων ήταν άσχημες. Η Α.Μ. δεχόταν επιθέσεις και συχνούς ξυλοδαρμούς από τον Δ.Α., τους οποίους συχνά κατήγγειλε στην αστυνομία. Ο Δ.Α. είχε καταδικασθεί επανειλημμένως για πρόκληση σωματικών βλαβών, βλαστημία, εξύβριση και διατάραξη

της οικογενειακής ειρήνης. Άμεση επίπτωση αυτής της κατάστασης ήταν η μακρόχρονη διάσταση των συζύγων. Ο Δ.Α. ήταν ελεύθερος επαγγελματίας και σχετικά ευκατάστατος. Κατά το διάστημα της διάστασης με την Α.Μ. διατηρούσε πενταετή ερωτικό δεσμό. Σ' αυτό επίσης το χρονικό διάστημα της διάστασης, ο Δ.Α. άρχισε ν' ασελγεί σε βάρος της μεγαλύτερης κόρης του, όταν αυτή ήταν 11 περίπου ετών, κάθε φορά που την συναντούσε είτε στο γραφείο, είτε στο σπίτι του. Μετά από λίγο καιρό και αφού ο Δ.Α. είχε εγκαταλείψει την ερωμένη του, αποφάσισε να επανασυνδεθεί με τη σύζυγό του. Πράγματι, άρχισαν να ζουν πάλι μαζί και επρόκειτο να γίνει ο γάμος τους, για δεύτερη φορά. Η μητέρα, η Α.Μ., εργαζόταν ως καθαρίστρια και έλλειπε αρκετές ώρες ημερησίως από το σπίτι. Όταν η κόρη ήταν 13 ετών και σε ώρα που απουσίαζε η μητέρα, βιάσθηκε από τον πατέρα της. Η αιμομικτική σχέση διατηρήθηκε για δύο περίπου χρόνια, με τακτική συχνότητα (3 φορές εβδομαδιαίως). Παράλληλα, ο πατέρας περιορίζε την κόρη-θύμα από τις μαθητικές της δραστηριότητες, με αποτέλεσμα αυτή να αποκοπεί εντελώς από τις φίλες της, περνώντας όλες τις ώρες της ημέρας κλεισμένη στο σπίτι. Η Α.Μ. είχε υποψιασθεί τις ασελγείς πράξεις σε βάρος της κόρης της, αλλά διατηρούσε επιφυλάξεις και δεν κατήγγειλε το περιστατικό. Η αιμομικτική σχέση αποκαλύφθηκε, όταν η κόρη -θύμα αποκάλυψε τυχαία σε μία πρώτη της εξαδέλφη τις σεξουαλικές δραστηριότητες του πατέρα της. Η καταγγελία στην αστυνομία έγινε με την παρότρυνση και τη συνοδεία της εξαδέλφης της. Η δίκη έγινε μετά από δύο χρόνια. Ο Δ.Α. αν και απολογούμενος αμφισβήτησε τη γνησιότητα των παιδιών του και ιδιαίτερα της κόρης του και επικαλούμενος σε βάρος του σκευωρία, καταδικάσθηκε σε κάθειρξη με την κατηγορία της αιμομιξίας κατ' εξακολούθηση.

Περίπτωση 9.

Η οικογένεια του Α.Κ. ζούσε στην επαρχία. Ήταν γεωργός και είχε τέσσερα παιδιά. Από τους συγχωριανούς του και από τα μέλη της οικογένειάς του, ο Α.Κ. χαρακτηριζόταν ως βίαιος, βάνουσος και μέθυσος. Είχε ασελγήσει στην πρώτη κατά ηλικιακή σειρά κόρη του, όμως λόγω της έντονης αντίστασης που εκείνη προέβαλε, δεν προχώρησε. Η δεύτερη

κόρη του, βιάσθηκε από τον Α.Κ. όταν ήταν 12 ετών, στο σπίτι τους. Αμέσως αποκάλυψε το περιστατικό στη μεγαλύτερη αδελφή της, η οποία τη συμβούλεψε να σιωπήσει. Κατά το ίδιο διάστημα, η κόρη -θύμα διέκοψε τη σχολική της φοίτηση. Ο Α.Κ. προσπάθησε πάλι να βιάσει την κόρη του, όμως αυτή προέβαλε έντονη αντίσταση. Έτσι, επί τρία περίπου χρόνια, ο Α.Κ. περιοριζόταν στη διάπραξη σποραδικών ασελών πράξεων. Όταν η κόρη-θύμα ήταν 15 ετών αποκάλυψε στο μνηστήρα της την αιμομιχτική σχέση που είχε με τον πατέρα της. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια να διαλυθεί ο αρραβώνας, με ευθύνη του μνηστήρα και να γνωστοποιηθεί το περιστατικό, το οποίο καταγγέλθηκε στη συνέχεια στην αστυνομία. Ο Α.Κ. πυροβόλούσε προς εκφοβισμό των μελών της οικογένειάς του και μάλιστα με την αποκάλυψη της υπόθεσης αποπειράθηκε να δολοφονήσει τη σύζυγό του. Ο Α.Κ. καταδικάστηκε σε κάθειρξη με τις κατηγορίες της αποπλάνισης παιδίσκης, της αιμομιξίας και της οπλοχρησίας.

Περίπτωση 10.

Ο Η.Σ. παντρεύτηκε με την Σ.Σ. και ζούσαν σ' ένα χωριό της Μακεδονίας, απ' όπου καταγόταν ο Η.Σ.. Αυτός καλλιεργούσε συστηματικά χασίς και έκανε και ο ίδιος χρήση. Ήταν επίσης χαρτοπαίκτης. Οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων δεν ήταν καθόλου καλές. Ο Η.Σ. κακοποιούσε σωματικά τη Σ.Σ., η οποία φέρει ακόμα τα σημάδια από τσιγάρα σβησμένα στο σώμα της και πολλαπλές μαχαιριές. Ενώ ήταν έγκυος στο πρώτο τους παιδί, από τον έντονο ξυλοδαρμό απέβαλε στον 8 μήνα της κύησης. Το ζευγάρι απέκτησε μία κόρη. Η Σ.Σ. αντέδρασε στην κακοποίηση που υφίστατο. Πήρε τη μικρή της κόρη και εξαφανίσθηκε από το σπίτι. Κατέληξε στο άλλο άκρο της Ελλάδας, στην Πελοπόννησο, όπου άρχισε να εργάζεται ως εργάτρια και ως καθαρίστρια. Ο Η.Σ. είχε χάσει τα ίχνη τους για 12 ολόκληρα χρόνια. Στο διάστημα αυτό, η Σ.Σ. συζούσε με ένα φίλο της και είχε αποκτήσει ένα αγόρι από αυτή τη σχέση. Ο Η.Σ. ζούσε στην Αθήνα και ήταν εκμεταλλευτής πορνών. Αφού κατάφερε μετά από τόσα χρόνια να εντοπίσει τα ίχνη της συζύγου του, την επισκέφθηκε και απαίτησε να πάρει την κόρη του, τη Ρ.Σ. να ζήσει μαζί του στην Αθήνα. Η μικρή Ρ.Σ. ηλικίας 13.5 ετών ήθελε ν' ακολουθήσει τον πατέρα της, παρά τις

αντιρρήσεις που προέβαλε η μητέρα της, όπως και έγινε. Αφού ήλθαν (ο πατέρας και η κόρη) στην Αθήνα, έμεναν μαζί σε μία γκαρσονιέρα και από τις πρώτες κιόλας ημέρες ο Η.Σ. άρχισε να παρενοχλεί σεξουαλικά τη κόρη του. Χρησιμοποιώντας πολύ βία, με σωματικές κακώσεις στο κεφάλι και την κοιλιά της και με απειλές ότι θα τη σκοτώσει, ο Η.Σ. βίασε την κόρη του. Η σχέση αυτή κράτησε περίπου 9 μήνες. Στο διάστημα αυτό ο πατέρας δεν την άφηνε καθόλου μόνη της, είτε την έπαιρνε μαζί του, όταν εκείνος διασκέδαζε, είτε την κλείδωνε στο σπίτι. Η Ρ.Σ. έμεινε έγκυος από τον πατέρα της, αλλά μέχρι τον 7ο μήνα της κύησης δεν το είχε αντιληφθεί, γιατί είχε ακανόνιστο κύκλο περιόδου (λόγω ηλικίας). Όταν αποκάλυψε στον πατέρα της ότι ήταν έγκυος, αυτός την χτυπούσε στην κοιλιά με σκοπό την αποβολή. Η Ρ.Σ. κατάφερε να φύγει από το σπίτι, χωρίς να την αντιληφθεί ο πατέρας της και πήγε σε μία θεία της, στην οποία αποκάλυψε την αιμομικτική σχέση. Αφού ο γυναικολόγος διαπίστωσε την προχωρημένη εγκυμοσύνη, η Ρ.Σ. εισήχθη σε ειδικό κέντρο άγαμων μητέρων, όπου και γέννησε ένα υγιές μωρό. Η υπόθεση καταγγέλθηκε και έπειτα από πολλές αναβολές ο Η.Σ. καταδικάστηκε για αιμομιξία κατ' εξακολούθηση και βιασμό.

Περίπτωση 11.

Η οικογένεια του Α.Π. αποτελείτο από τη σύζυγό του και 3 παιδιά (1 αγόρι και 2 κορίτσια). Η μεγαλύτερη κόρη είχε παντρευτεί. Ο Α.Π. είχε ασελήσει σε βάρος της στο παρελθόν. Ο γιος του υπηρετούσε τη θητεία του και ήταν αρραβωνιασμένος. Ο Α.Π. είχε επανειλημμένως αποπειραθεί ν' ασελήσει σε βάρος της νύφης του (της μνηστής του γιού του). Η δεύτερη κατά σειρά ηλικίας κόρη του είχε διακόψει το σχολείο και εργαζόταν ως κομμώτρια. Ενα βράδυ και ενώ η μητέρα απουσίαζε σε διακοπές, ο Α.Π. βίασε την κόρη του, η οποία την επομένη ακριβώς ημέρα κατήγγειλε την πράξη αυτή πρώτα σε συγγενείς και μετά στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής της. Αν και η κόρη-θύμα έκανε ανάκληση της έγκλησής της μετά από δύο ημέρες, ισχυριζόμενη ότι πάσχει από νευρολογικά προβλήματα, ο Α.Π. καταδικάστηκε από το Μ.Ο.Δ. για τα αδικήματα του βιασμού και της αιμομιξίας.

Περίπτωση 12.

Η οικογένεια του Α.Φ. ζούσε στην επαρχία και τα μέλη της ασχολούνταν με αγροτικές εργασίες. Ο Α.Φ. με τη σύζυγό του είχε 4 παιδιά, δύο αγόρια και δύο κορίτσια. Τα εισοδήματα της οικογένειας προέρχονται από τις εργασίες της μητέρας και των παιδιών. Ο πατέρας είναι σε ποσοστό 75% ανάπηρος, ενώ ταυτόχρονα πάσχει από διάφορες ψυχικές ασθένειες. Το ιστορικό της ψυχικής ασθένειας βαρύνει την οικογένεια του Α.Φ., αφού και η αδελφή του ήταν χρόνια τρόφιμος σε ψυχιατρείο, όπου και πέθανε, ενώ η κόρη με την οποία έχει αιμομικτική σχέση έχει επανειλημμένως νοσηλευτεί για μακρύ χρονικό διάστημα για διαταραχές της συμπεριφοράς της. Οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας δεν ήταν αρμονικές. Ο Α.Φ. κακοποιούσε συστηματικά τη σύζυγο και τα παιδιά του και στο παρελθόν είχε καταδικασθεί έπειτα από έγκληση της συζύγου του με την κατηγορία της πρόκλησης βαρέων σωματικών βλαβών και για παραμέληση εποπτείας ανηλίκου. Ο Α.Φ., ένα πρωί, εκμεταλλευόμενος την απουσία των υπολοίπων μελών της οικογένειας βίασε την κόρη του, με απειλές για τη σωματική της ακεραιότητα, χρησιμοποιώντας ένα κατσαβίδι στο λαιμό της και με άγριο ξυλοδαρμό, κάθε στιγμή που η κόρη επιχειρούσε ν' αντιδράσει. Η αιμομικτική σχέση διήρκεσε 7 περίπου μήνες, με ακαθόριστη συχνότητα και με την άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τον πατέρα προς την κόρη. Στο διάστημα αυτό, μία ημέρα ο μικρότερος γιός της οικογένειας, ηλικίας 15 περίπου ετών είδε τις ασελγείς πράξεις του πατέρα του και της αδελφής του. Την επομένη ημέρα, ο αδελφός βίασε και αυτός την αδελφή του, δύο φορές. Η Β.Φ., το θύμα των αιμομικτικών σχέσεων αντιλήφθηκε ότι ήταν έγκυος όταν ήδη βρισκόταν στον 7ο μήνα της κύησης. Η εγκυμοσύνη ήταν η αφορμή για την καταγγελία της υπόθεσης στην αστυνομία. Ο Α.Φ. όταν έμαθε ότι η κόρη του ήταν έγκυος έβγαλε διαβατήριο με σκοπό να διαφύγει στο εξωτερικό. Η Β.Φ. γέννησε παιδί που έπασχε από πολλές συγγενείς ανωμαλίες και ιχθύαση, γι αυτό και έζησε μόλις 3 εβδομάδες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση κατηγορούμενοι είναι ο πατέρας, ο αδελφός και η κόρη για το αδίκημα της αιμομιξίας. Όμως υπήρξε απαλλακτικό βούλευμα για την κόρη, ενώ ο πατέρας καταδικάσθηκε πρωτοδίκως

για τα αδικήματα του βιασμού και της αιμομιξίας. Το δικαστήριο πρωτοδίκως είχε απορρίψει το αίτημα του Α.Φ. για ψυχιατρική εξέτασή του. Αντίθετα, η δευτεροβάθμια εκδίκαση της υπόθεσης απέδωσε στον Α.Φ. μειωμένη ικανότητα προς καταλογοισμό. Έτσι, ο Α.Φ. έπειτα και από την ανάκληση της κόρης του απαλλάσσεται από την κατηγορία του βιασμού και καταδικάζεται για το αδίκημα της αιμομιξίας.

Περίπτωση 13.

Ο Δ.Σ. με την Μ.Σ. είχαν δύο παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Η μητέρα, η Μ.Σ. αν και έπασχε από χρόνια αναπνευστικά προβλήματα εργαζόταν ως νοσοκόμα. Η ίδια ήταν κακοποιημένη από τον Δ.Σ. και οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των συζύγων είχαν διακοπεί για μεγάλο χρονικό διάστημα πριν από την έναρξη της αιμομικτικής σχέσης. Ο Δ.Σ. βίασε την κόρη του, όταν αυτή ήταν 11 περίπου ετών. Η αιμομικτική αυτή σχέση διήρκεσε 3 1/2 χρόνια, ενώ κάθε φορά πριν από τη σεξουαλική επαφή, ο Δ.Σ. κτυπούσε συστηματικά την κόρη-θύμα. Με απειλές ότι θα την σκοτώσει, ο Δ.Σ. συνέχιζε ν' ασελγεί σε βάρος της κόρης του, ενώ η Μ.Σ. είχε παροτρύνει την κόρη της να κοιμάται στο ίδιο κρεβάτι μαζί με τον πατέρα της, τον Δ.Σ. Η Κ.Σ. η κόρη-θύμα παντρεύτηκε σε μικρή ηλικία, μόλις 15 1/2 ετών. Σε ερώτηση του συζύγου της, σχετική με τη διακόρευσή της, αμέσως μετά το γάμο, η Κ.Σ. αναγκάστηκε ν' αποκαλύψει τη χρόνια αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της. Ο Δ.Σ. καταδικάστηκε πρωτοδίκως σε κάθειρξη για τα αδικήματα του βιασμού και της αιμομιξίας κατ' εξακολούθηση.

Περίπτωση 14.

Η οικογένεια Σ. ζούσε στην επαρχία. Εκτός από τους δύο γονείς υπήρχαν και 3 παιδιά, δύο αγόρια και ένα κορίτσι. Η μητέρα έπασχε από χρόνια προβλήματα υγείας και νοσηλευόταν για μεγάλα χρονικά διαστήματα στο νοσοκομείο. Είχε μερικώς αποσυρθεί από την άσκηση των μητρικών της καθηκόντων και κατανάλωνε συστηματικά μεγάλες δόσεις ψυχοφαρμάκων και υπνωτικών. Ο Η.Σ. ο πατέρας ήταν οικοδόμος και εργαζόνταν περιστασιακά. Η πρώτη προσέγγιση της κόρης, της Α.Σ. από τον πατέρα έγινε όταν αυτή ήταν περίπου 12 ετών και κατά το διάστημα που η μητέρα νοσηλευόταν

σε νοσοκομείο. Οι ασελγείς πράξεις που διέπρατε ο Η.Σ. σε βάρος της κόρης του συνεχίστηκαν για αρκετές ημέρες, επιχειρώντας κάθε φορά όλο και πιο επώδυνες ή πιο σοβαρές ασέλγειες. Η αιμομικτική σχέση διήρκεσε 6 χρόνια, με μέση συχνότητα 3 φορές εβδομαδιαίως. Κάθε φορά που η Α.Σ. προέβαλε αντίσταση, ο πατέρας της την απειλούσε ότι θα την σκοτώσει και γινόταν ξαφνικά πολύ βίαιος, καταστρέφοντας ότι έβρισκε μπροστά του. Ξυλοκοπούσε άγρια τη μητέρα και όλα τα παιδιά και δεν πήγαινε στη δουλειά του. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα των 6 χρόνων, η Α.Σ. προσπάθησε ν' αποκαλύψει την αιμομικτική σχέση, πρώτα στη μητέρα της, η οποία αρχικά ταραχθηκε από την αποκάλυψη αυτή, αλλά προτίμησε να σιωπήσει και ν' αποδεχθεί αυτή την κατάσταση. Στη συνέχεια, η Α.Σ. κατήγγειλε στο αστυνομικό τμήμα τον πατέρα της, ενώ μετά από λίγες ημέρες, πεπεισμένη από την υπόσχεση του πατέρα της ότι δεν θα την ενοχλήσει στο μέλλον, αναίρεσε το περιεχόμενο της κατάθεσής της, με αποτέλεσμα η υπόθεση να μπει στο αρχείο. Όμως, η αιμομικτική σχέση διήρκεσε δύο ακόμα χρόνια. Η Α.Σ. είχε ήδη διακόψει τη σχολική της φοίτηση, ενώ έφευγε επανειλημμένως από το σπίτι της, για αρκετές ημέρες. Τρεις φορές αρραβωνιάστηκε, με μοναδικό σχεδόν κίνητρο να ξεφύγει από την αιμομικτική σχέση. Και τις τρεις αυτές φορές, ο πατέρας Η.Σ. διέλυε με διάφορες προφάσεις αυτούς τους αρραβώνες. Η Α.Σ. καταγγέλει εκ νέου τον πατέρα της για αιμομιξία κατ' εξακολούθηση και βιασμό. Παρά την ανάκληση της κόρης -θύματος που έγινε κατά τη διάρκεια της εκδίκασης της υπόθεσης, ο Η.Σ. καταδικάστηκε σε πρώτο και δεύτερο βαθμό για το αδίκημα της αιμομιξίας κατ' εξακολούθηση.

Περίπτωση 15.

Ο Σ.Κ. και η Α.Α. είχαν αποκτήσει από το γάμο τους τρία παιδιά, ένα αγόρι και δύο κορίτσια. Η μεγαλύτερη κόρη, ηλικίας 16 ετών ήταν ήδη παντρεμένη και δεν ζούσε πια μαζί τους. Οι σχέσεις μεταξύ των γονέων φαινομενικά ήταν καλές. Η κόρη -θύμα, η Π.Κ. είχε διακόψει το σχολείο και εργαζόταν ως κομμώτρια. Ζούσε όμως απομονωμένη, χωρίς φίλους και παρέες στο χωριό, όπου κατοικούσε όλη η οικογένεια. Ο πατέρας, ο Σ.Κ., βίασε μία φορά την κόρη του, ένα πρωί που έλειπαν όλοι από το σπίτι, ενώ

αποπειράθηκε μετά από λίγες ημέρες να την βιάσει πάλι, αλλά δεν τα κατάφερε, λόγω της αντίστασης που προέβαλε η Π.Κ.. Η προσέγγιση της Π.Κ. την πρώτη φορά έγινε χωρίς βία, όταν όμως αυτή άρχισε να φωνάζει και να διαμαρτύρεται, ο Σ.Κ. με βιαιοπραγίες και απειλές προχώρησε στην αιμομικτική πράξη. Ο Σ.Κ. είχε ήδη στο ιστορικό του μία καταδίκη 8 ετών για αποπλάνηση ανηλίκου (αγοριού). Με την πάροδο του χρόνου, η Π.Κ. διαπιστώνει ότι έχει προβλήματα καθυστέρησης περιόδου, χωρίς η ίδια να υποψιάζεται το ενδεχόμενο εγκυμοσύνης. Μαζί με τη μητέρα της, η οποία δεν γνώριζε τίποτα για το περιστατικό του βιασμού απευθύνθηκαν σε γυναικολόγο, ο οποίος τις διαβεβαίωσε ότι πρόκειται για σύμπτωμα αναιμίας. Μετά την πάροδο αρκετών μηνών, όταν η Π.Κ. ήταν ήδη στον 8ο μήνα της κύησης, διαγνώσθηκε η εγκυμοσύνη και αποκαλύφθηκε τότε πλέον η αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της. Ο Σ.Κ. καταδικάσθηκε σε κάθειρξη για τα αδικήματα της αποπλάνησης παιδίσκης και της αιμομιξίας.

Περίπτωση 16.

Ο Ν.Τ. ήταν 31 ετών όταν πέθανε η γυναίκα του και επιφορτίσθηκε με την ανατροφή των δύο κοριτσιών του, ηλικίας 10 και 11 ετών. Ένα περίπου χρόνο μετά το θάνατο της συζύγου του, ο Ν.Τ. άρχισε ν' ασελγεί στη μεγαλύτερη κατά σειρά ηλικίας κόρη του, χωρίς να χρησιμοποιεί σωματική βία σε βάρος της. Μετά από 10-12 μήνες, ένα μεσημέρι και ενώ απουσίαζαν όλοι από το σπίτι, ο Ν.Τ. έχοντας καταναλώσει μεγάλη ποσότητα οινοπνεύματος, βίασε την κόρη του, έπειτα από ξυλοδαρμό και απειλές για τη ζωή της. Η αιμομικτική σχέση διατηρήθηκε για πέντε περίπου χρόνια. Σ' αυτό το διάστημα, ο Ν.Τ. αφού δεν κατάφερε να διακόψει τη σχολική φοίτηση της κόρης του, τη συνόδευε ο ίδιος καθημερινά στο σχολείο της. Ο Ν.Τ. είχε συνάψει ταυτόχρονα μόνιμο ερωτικό δεσμό. Η μικρότερη κόρη σ' αυτό το χρονικό διάστημα, πολλές φορές έβλεπε την αδελφή της να κοιμάται με τον πατέρα τους. Η αποκάλυψη της αιμομικτικής σχέσης προέκυψε από τον μνηστήρα της κόρης-θύματος, όταν αντιλήφθηκε ότι πίσω από τη στενή παρακολούθηση της μνηστής του από τον πατέρα της, δεν κρύβεται μόνο το πατρικό ενδιαφέρον. Έτσι, αναγκάσθηκε η Α.Τ. ν' αποκαλύψει και στη συνέχεια να καταγγείλει την αιμομικτική

σχέση με τον πατέρα της. Ο αρραβώνας διελύθη λόγω του σκανδάλου. Ο Ν.Τ. καταδικάστηκε με την κατηγορία της αιμομιξίας κατ' εξακολούθηση, αφού ομολόγησε ότι έτρεφε έντονο ερωτικό πάθος προς την κόρη του.

Περίπτωση 17.

Ο Η.Κ. και η σύζυγός του είχαν πέντε παιδιά, 3 αγόρια και 2 κορίτσια. Οι γονείς ασχολούνταν με την κτηνοτροφία. Ο Η.Κ. κακοποιούσε τόσο τη γυναίκα του, όσο και τα παιδιά του. Η μεγαλύτερη κόρη του, η Χ.Κ. φοιτούσε κανονικά στο δημοτικό σχολείο της περιοχής, όταν άρχισαν οι ασέλγειες σε βάρος της από τον πατέρα της, τον Η.Κ.. Η Χ.Κ. ήταν τότε 11 ετών, αλλά είχε ιδιαίτερη σωματική ανάπτυξη για την ηλικία της. Η προ-αιμομικτική κατάσταση συνεχίστηκε επί ένα χρόνο. Ο Η.Κ. προσέγγιζε την κόρη του χωρίς σωματική βία, μόνο με πειθώ και παραπλανητικές εκφράσεις. Ο βιασμός της Χ.Κ. έγινε στην ύπαιθρο, αφού ο Η.Κ. της είχε ήδη ανακοινώσει ότι θα "δοκίμαζαν" μιά νέα μορφή σεξουαλικής δραστηριότητας. Η συχνότητα της αιμομικτικής σχέσης ήταν δύο ή τρεις φορές το μήνα. Οι συνήθεις απειλές του πατέρα προς την κόρη ήταν ότι θα τη σκοτώσει. Η Χ.Κ. όμως το είπε στη μητέρα της, η οποία είχε ήδη υποψίες επί ένα περίπου χρόνο, όσο δηλ. συνέβαιναν οι ασελγείς πράξεις. Η μητέρα, έπειτα από την αποκάλυψη της κόρης της, διαπίστωσε "ιδίους όμασι" την αιμομικτική επαφή. Η Χ.Κ. κατήγγειλε τον πατέρα της στο αστυνομικό τμήμα και παρά τις ανακλήσεις τόσο της ίδιας όσο και της μητέρας της, η υπόθεση παραπέμφθηκε στο ακροατήριο. Ομως, η Χ.Κ. αμέσως μετά την αποκάλυψη της υπόθεσης στο ευρύτερο κοινωνικό της περιβάλλον, παρουσίασε έντονες ψυχοσωματικές διαταραχές, όπως κρίσεις πανικού, διαταραχές ύπνου, τάσεις αυτοκτονίας, κατάθλιψη και υποβλήθηκε σε υποστηρικτική και φαρμακευτική αγωγή. Ταυτόχρονα, λόγω απουσιών έχασε τη σχολική χρονιά και διέκοψε το σχολείο. Στην εκδίκαση της υπόθεσης, τόσο σε πρώτο όσο και δεύτερο βαθμό, η Χ.Κ. και η μητέρα της αναίρεσαν το περιεχόμενο των μαρτυρικών τους καταθέσεων και ισχυρίστηκαν ότι μόνο ασελγείς πράξεις διέπραξε ο Η.Κ. και έπειτα από την παρότρυνση της Χ.Κ.. Ωστόσο, η Χ.Κ. αμέσως μετά την ανάκλησή της στο Μ.Ο.Δ. παρουσίασε σοβαρές διαταραχές της προσωπικότητάς

της, γιατί είχε υποστεί φοβερή πίεση από την μητέρα της να επισκεφθεί πριν από τη δίκη τον πατέρα της στη φυλακή, ο οποίος θα της υπαγόρευε τους λόγους της ανάκλησης. Ο Η.Κ. καταδικάστηκε για τα αδικήματα του βιασμού, της αιμομιξίας και της ασέλγειας μεταξύ συγγενών κατ' εξακολούθηση. Η Χ.Κ. έμεινε για αρκετό διάστημα σε παιδόπολη, αντιμετωπίζοντας σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας και με ενδιάμεσα διαστήματα νοσηλείας σε ψυχιατρικές κλινικές. Η Χ.Κ. διεγράφη από την παιδόπολη και επέστρεψε στο χωριό της.

Περίπτωση 18.

Η Π.Ξ. ήταν μόλις 11 ετών όταν έγινε η καταγγελία για το βιασμό που είχε υποστεί από τον πατέρα της. Αρχικά επιμελήθηκαν της υποθέσεως αυτής, οι κοινωνικές υπηρεσίες. Ο πατέρας της Π.Ξ. παραδέχθηκε ότι ασελγούσε στην κόρη του και την παρότρυνε να ξεφυλλίζουν πορνοπεριοδικά, από τότε που η μικρή ήταν μόλις 6-7 ετών. Η Π.Ξ. επιχείρησε να επαναλάβει τις ασελείς πράξεις που υφίστατο από τον πατέρα της, σε συμμαθητή της μέσα στις τουαλέτες του δημοτικού σχολείου. Η μητέρα αν και είχε βάσιμες υποψίες για την αιμομικτική σχέση, ωστόσο δεν έκανε τίποτε για να βοηθήσει την κόρη της. Από την ηλικία των 9 χρόνων, η Π.Ξ. είχε ολοκληρωμένες σεξουαλικές σχέσεις με τον πατέρα της. Όταν ήταν 11 ετών, με περισσή παιδική αφέλεια ρώτησε μία γειτόνισσα: "Όλοι οι μπαμπάδες κάνουν αυτό το πράγμα στα κορίτσια τους;". Έτσι αποκαλύφθηκε η υπόθεση. Με την αποκάλυψη της υπόθεσης και την παρέμβαση της δικαιοσύνης η κόρη θύμα παρουσίασε σοβαρές ψυχολογικές διαταραχές. Διώχθηκε από το σχολείο, η οικογένεια μετακόμισε σε άλλη γειτονιά και η μητέρα άλλαξε εργασία. Η Π.Ξ. εισήχθη σε ίδρυμα όπου εκδήλωσε πολύ έντονη σεξουαλικότητα και "ενοχλούσε" τις υπόλοιπες τροφίμους του ιδρύματος. Λόγω των έντονων προβλημάτων και των διαταραχών της συμπεριφοράς της Π.Ξ., με την υπόθεση αυτή ασχολούνται πολλές κοινωνικές υπηρεσίες και αρμόδιοι με την ψυχική υγεία των παιδιών φορείς.

Περίπτωση 19.

Η Ε.Κ. σε ηλικία 16 ετών κατήγγειλε στην Εισαγγελία Ανηλίκων ότι είναι θύμα κατ' εξακολούθηση βιασμών από τον πατέρα της, για διάστημα έξι περίπου μηνών. Το αίτημα της Ε.Κ. ήταν η παροχή προστασίας από την πολιτεία και όχι η ποινική δίωξη του πατέρα της. Η ίδια ισχυρίστηκε αρχικά ότι πολλές φορές στο παρελθόν είχε αποκαλύψει την αιμομικτική σχέση στη μητέρα της, αλλά η τελευταία δεν την πίστευε. Το περιεχόμενο της καταγγελίας επιβεβαιώθηκε και από τους δύο γονείς τους οποίους κάλεσε ο αρμόδιος εισαγγελέας. Ο μεν πατέρας ομολόγησε την αιμομικτική σχέση με την κόρη του, αποδίδοντας τους λόγους αυτής της συμπεριφοράς του, στη μεγάλη και συστηματική κατανάλωση οινοπνεύματος. Η δε μητέρα, παραδέχθηκε ότι πράγματι η Ε.Κ. της είχε αποκαλύψει ότι είχε βιασθεί πολλάκις από τον σύζυγό της, αλλά η ίδια δεν την πίστευε. Η Ε.Κ. εισήχθη σε ορφανοτροφείο για να προστατευθεί. Η υπόθεση της αιμομιξίας συγκαλύπτεται, ενώ η Ε.Κ. εκφράζει τους φόβους της για πιθανή σεξουαλική κακοποίηση της μικρότερης αδελφής της από τον πατέρα τους. Μετά από μερικούς μήνες, η Ε.Κ., αφού βγήκε από το ορφανοτροφείο, εγκαθίσταται στο χωριό της, μακριά από τους γονείς της και ζει με τη γιαγιά της. Μετά από λίγους μήνες παντρεύτηκε.

Περίπτωση 20.

Η οικογένεια του Χ.Λ. αποτελείται από 7 παιδιά (6 κορίτσια και ένα αγόρι) και ζει σε σπίτι δύο δωματίων. Η μεγαλύτερη κατά σειρά ηλικίας κόρη, καταγγέλλει ότι επί επτά ολόκληρα χρόνια είναι θύμα αιμομιξίας από τον πατέρα της, ο οποίος χρησιμοποιούσε πάντοτε βία και απειλές για τη σωματική ακεραιότητα τόσο της ίδιας, όσο και των υπολοίπων μελών της οικογένειάς της. Ο πατέρας Χ.Λ., 43 ετών, χωρίς μόνιμη εργασία, έζησε την παιδική ηλικία σε ορφανοτροφείο. Είναι βίαιος και έχει καταδικασθεί σε φυλάκιση για ξυλοδαρμό. Συχνά κακοποιεί σωματικά τα παιδιά του. Έχει διαρρήξει τις σχέσεις του με όλα τα συγγενικά του πρόσωπα. Το Αστυνομικό τμήμα της περιοχής του έχει ασχοληθεί με πολλές κατηγορίες σε βάρος του από γείτονες και τη σύζυγό του. Είναι αυταρχικός και ζηλιάρης προς τη γυναίκα του και την κόρη του. Την τελευταία

μάλιστα την απομάκρυνε από την εργασία της. Η μητέρα 41 ετών, απόφοιτη δημοτικού, διατυπώνει πολλά παράπονα για τη συμπεριφορά του συζύγου της, για τον ξυλοδαρμό και τη ζηλόφθονη στάση του. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρει το περιστατικό, όταν βγήκε από το μαιευτήριο και αφού είχε υποβληθεί σε επέμβαση άμβλωσης, ο σύζυγός της την κτύπησε τόσο άσχημα, με αποτέλεσμα να νοσηλευθεί για 15 ημέρες σε άλλο νοσοκομείο για τις κακώσεις. Οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των συζύγων είναι συχνές και ικανοποιητικές, όμως λόγω των συχνών καβγάδων η ίδια νοιώθει σαν να βιάζεται. Τις καταγγελίες της κόρης της, αρχικά τις θεώρησε υπερβολικές, αλλά αργότερα εξέφρασε την πιθανότητα να συνέβη η αιμομιξία, όταν απουσίαζε από το σπίτι, κάθε φορά που βρισκόταν στο Μαιευτήριο (7 τοκετοί μέσα σε διάστημα 19 χρόνων). Η Ε.Α. εισήχθη σε στέγη ανηλίκων για να προστατευθεί και άρχισε να παρακολουθεί μαθήματα κομμωτικής. Επειτα από μερικούς μήνες, αφού βγήκε από τη στέγη, άρχισε να εργάζεται. Ο πατέρας της δεν την ενοχλούσε πλέον και η υπόθεση μπήκε στο αρχείο κοινωνικής υπηρεσίας.

Περίπτωση 21.

Η Γ.Γ. είναι η δεύτερη κατά σειρά ηλικίας κόρη στην οικογένεια. Η μητέρα έχει εγκαταλείψει την οικογένεια και έχει ήδη δύο εξώγαμα παιδιά. Ο πατέρας, απόφοιτος δημοτικού, εργάτης, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα υγείας, τα οποία δεν του επιτρέπουν να εργάζεται ανελιπώς. Η οικογένεια περιλαμβάνει και 6 παιδιά. Η μεγαλύτερη κόρη, ηλικίας 18 ετών δεν ζεί μαζί με την υπόλοιπη οικογένεια και είναι πόρνη. Δύο παιδιά ηλικίας 12 και 8 ετών αντίστοιχα είναι τρόφιμοι ιδρυμάτων, ενώ το μικρότερο παιδί έχει δοθεί για υιοθεσία. Η Γ.Γ. κακοποιείται σεξουαλικά από τον πατέρα και τον αδελφό της, για διάστημα μεγαλύτερο από 4 χρόνια. Η ίδια φεύγει συχνά από το σπίτι της και περιφέρεται άσκοπα στους δρόμους. Έχει ήδη κατηγορηθεί για κλοπές και έχει τεθεί υπό επιμέλεια, ενώ υπάρχουν πληροφορίες ότι εκδίδεται. Η Γ.Γ. εισήχθη σε ίδρυμα προστασίας λόγω ηθικού κινδύνου.

Περίπτωση 22.

Ο Η.Χ. σε ηλικία 45 ετών ήταν ήδη συν/χος, λόγω σωματικής αναπηρίας. Η οικογένειά του αποτελείτο από τη σύζυγό του, η οποία δεν εργαζόταν, και από τέσσερα παιδιά, δύο κόρες και δύο αγόρια. Η μεγαλύτερη κόρη του, η Π.Χ., από ηλικίας 12 περίπου ετών ήταν θύμα αιμομιξίας. Η σχέση αυτή διήρκεσε τρία χρόνια. Σ' αυτό το διάστημα, η Π.Χ. διέκοψε το σχολείο προκειμένου να εργασθεί και ν' απομακρυνθεί από το οικογενειακό της περιβάλλον. Πράγματι, εργάστηκε αρχικά σε καφετέρια, μετά πήγε στη Β. Ελλάδα, όπου εργαζόταν σε νυχτερινό κέντρο και στη συνέχεια επέστρεψε στην Αθήνα. Μία κοινωνική υπηρεσία, η οποία την είχε θέσει "υπό επιμέλεια" αναγκάστηκε όταν η Π.Χ. επέστρεψε στην Αθήνα, να την τοποθετήσει σε στέγη ανηλίκων, επειδή βρισκόταν σε "ηθικό κίνδυνο", ενώ αργότερα εισήχθη σε ίδρυμα αγωγής, στο οποίο παρέμεινε 4 χρόνια. Ο Η.Χ. ασελγούσε και στη μικρότερη κόρη του, την Ο.Χ., η οποία εισήχθη στο ίδρυμα αγωγής για προστασία, όπου παρέμεινε για 6 περίπου χρόνια. Η Π.Χ. είχε αποκαλύψει στη μητέρα της την αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της και οι δύο μαζί είχαν καταφύγει τουλάχιστον τρεις φορές στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής τους, όπου δεν έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στις καταγγελίες τους. Μόνο όταν τις συνόδευσε υπάλληλος της κοινωνικής υπηρεσίας στο Α.Τ., τότε ο Διοικητής κάλεσε τον Η.Χ. για εξηγήσεις στο τμήμα. Πράγματι, ο Η.Χ. παραδέχθηκε τις ασελγείς πράξεις σε βάρος των δύο κοριτσιών του, ζήτησε συγγνώμη και υποσχέθηκε ότι δεν θα το επαναλάβει στο μέλλον. Επειδή όμως η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε, η Π.Χ. κατέθεσε μήνυση εναντίον του για αιμομιξία κατ' εξακολούθηση και ο Η.Χ. προφυλακίστηκε. Τα δύο αγόρια εισήχθησαν σε ορφανοτροφείο, ενώ τα δύο κορίτσια θύματα της αιμομικτικής σχέσης εισήχθησαν στο ίδρυμα αγωγής.

Περίπτωση 23.

Η Ε.Τ. από 11 ετών έφευγε πολύ συχνά από το σπίτι και το σχολείο της και τριγυρνούσε άσκοπα στους δρόμους. Μετά από μερικά χρόνια εγκατέλειψε εντελώς την οικογένειά της και κατήγγειλε την χρόνια αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της, ο οποίος

δύο φορές τη βίασε ενώπιον της μητέρας της. Η Ε.Τ. είχε μία ακόμα αδελφή, η οποία ήταν κωφάλαλη. Όλα τα μέλη της οικογένειας ήταν θύματα σωματικής βίας από τον πατέρα. Ιδιαίτερα, η Ε.Τ. είχε νοσηλευθεί δύο φορές σε νοσοκομεία, λόγω βαρέων σωματικών βλαβών, που είχαν προκληθεί από τον πατέρα της. Η Ε.Τ. εισήχθη για προστασία σε ίδρυμα αγωγής, όπου παρέμεινε δύο χρόνια.

Περίπτωση 24.

Οι γονείς της Μ.Κ. ήταν παντρεμένοι 23 χρόνια και είχαν αποκτήσει 6 παιδιά. Όταν τα παιδιά ήταν ακόμα σε προσχολική ηλικία, ο πατέρας διέπραξε φόνο εξ αμελείας και καταδικάστηκε. Τότε, τρία παιδιά εισήχθησαν σε ορφανοτροφείο και τα υπόλοιπα τα ανέθρεψε η μητέρα τους. Όταν ο πατέρας εξέτισε την ποινή του, η οικογένεια συγκεντρώθηκε και πάλι. Η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας, η Τ.Κ. ήταν 10 περίπου ετών, όταν άρχισαν οι σεξουαλικές ενοχλήσεις και στη συνέχεια οι ολοκληρωμένες σχέσεις με τον πατέρα της, οι οποίες διήρκεσαν πάνω από 6 χρόνια. Η Τ.Κ. αποκάλυψε την αιμομιτική σχέση στη μητέρα της και σε συγγενείς. Ο πατέρας άρχισε τότε ν' απειλεί όλα τα μέλη της οικογένειας, ότι θα τα σκοτώσει. Οι γονείς βρέθηκαν σε διάσταση και η υπόθεση δημοσιοποιήθηκε από τον ημερήσιο τύπο. Όταν έγιναν αυτές οι φασαρίες, η μικρότερη κόρη, η Μ. Κ., δήλωσε ότι επιθυμεί να φύγει από το σπίτι της, γιατί τόσο ο πατέρας της όσο και ο αδελφός της ασελγούσαν σε βάρος της. Η Μ.Κ. εισήχθη σε ίδρυμα αγωγής, όπου έμεινε τρία περίπου χρόνια. Στο διάστημα αυτό, μία από τις πολλές φορές που δραπέτευε από το ίδρυμα, γνώρισε κάποιον τον οποίο και παντρεύτηκε. Μετά από λίγο καιρό, χώρισε και επέστρεψε στο ίδρυμα. Αφού απολύθηκε από το ίδρυμα, άρχισε να εργάζεται και παντρεύτηκε για δεύτερη φορά.

Περίπτωση 25.

Η Μ.Μ. γεννήθηκε και μεγάλωσε στην επαρχία. Ο πατέρας της ήταν αναλφάβητος, άνεργος, αλκοολικός από νεαρή ηλικία και πάσχει από αλκοολική ψύχωση. Η μητέρα της, επίσης αναλφάβητη, είναι κωφή σε ποσοστό 90%. Υπάρχουν άλλα τρία παιδιά στην οικογένεια, εκτός από τη Μ.Μ., που είναι η μικρότερη της οικογένειας. Η Α.Μ. είναι

παντρεμένη, η Β.Μ. επιληπτική και ψυχωσική, η οποία νοσηλεύεται κατά διαστήματα σε διάφορες κλινικές και ο Κ.Μ. που είναι εργάτης. Ο πατέρας βίαζε κατ' εξακολούθηση την κόρη του, τη Β.Μ., που ήταν ψυχικά άρρωστη, μπροστά στα μάτια των υπολοίπων παιδιών, απειλώντας τα κάθε φορά ότι θα τα σφάξει, σε περίπτωση που αποκαλύψουν στη μητέρα τους την αιμομικτική αυτή σχέση. Ομως, η μητέρα υποψιάστηκε τη σχέση αυτή και αφού εισήγαγε την κόρη θύμα, τη Β.Μ. σε ψυχιατρική κλινική, εγκατέλειψε το σύζυγό της και εγκαταστάθηκε στην πρωτεύουσα του νομού, μαζί με τα υπόλοιπα παιδιά της, όπου εργάστηκε ως καθαρίστρια. Η μικρότερη κόρη, η Μ.Μ., αφού τελείωσε το δημοτικό άρχισε να παρακολουθεί μαθήματα κοπτικής-ραπτικής. Ο πατέρας έμεινε μόνος στο χωριό, όμως επισκεπτόταν την οικογένειά του στην πόλη και βίαζε την μικρότερη του, τη Μ.Μ., κάθε φορά που απουσίαζαν τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας από το σπίτι. Η Μ.Μ. εκδήλωσε αντικοινωνική συμπεριφορά και άρχισε να κλέβει. Εισήχθη στο ίδρυμα αγωγής σε ηλικία 13 ετών, όπου παρουσίασε δυσχέρειες προσαρμογής, έκανε χρήση τοξικών χαπιών και πολλές απόπειρες διαφυγής, ενώ κατά διαστήματα υπέφερε από υστερικές κρίσεις.

Περίπτωση 26.

Η Κ.Κ. δεν έζησε σχεδόν καθόλου με τη μητέρα της, η οποία αφού γέννησε εισήχθη στο Κρατικό Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων και έμεινε εκεί έως ότου πέθανε. Η Κ.Κ. σε ηλικία 7 ετών εισάγεται σε ορφανοτροφείο, όπου παραμένει για 6 περίπου χρόνια. Από εκεί την πήρε ο πατέρας της και έκτοτε ζούσαν μαζί με την ηλικιωμένη μητέρα του. Ο πατέρας της Κ.Κ. λίγους μήνες μετά καταδικάζεται σε φυλάκιση για σωματική βλάβη από αμέλεια, οπλοχρησία και απειλή. Η γιαγιά πέθανε πριν αποφυλακισθεί ο γιός της και έτσι η Κ.Κ. έμεινε για ένα διάστημα μόνη της. Όταν ο πατέρας της αποφυλακίστηκε βίασε την Κ.Κ. δύο φορές, ενώ αποπειράθηκε να την βιάσει πολύ περισσότερες. Η Κ.Κ. με έντονα τα σημάδια της σωματικής κακοποίησης και του ξυλοδαρμού κατήγγειλε στο Α.Τ. την αιμομιξία. Ο πατέρας της προφυλακίστηκε και εισήχθη στο Ψυχιατρικό Τμήμα

των Φυλακών. Η Κ.Κ. εισήχθη για προστασία σε ίδρυμα αγωγής, όπου παρέμεινε 4 χρόνια. Ο πατέρας της καταδικάστηκε για αιμομιξία.

Περίπτωση 27.

Η Α.Μ. έπειτα από τον χωρισμό των γονιών της ζούσε μονίμως με τον πατέρα της και την ερωμένη του, η οποία ήταν πόρνη. Η μητέρα της Α.Μ. είχε φύγει από την Αθήνα και ζούσε στην επαρχία, μεγαλώνοντας το άλλο της παιδί, τον αδελφό της Α.Μ. καθώς και ένα εξώγαμο. Η ίδια ήταν πόρνη. Η Α.Μ. βιάστηκε κατ' επανάληψη από τον πατέρα της, πράξη που κατήγγειλε στο Α.Τ. της περιοχής της. Όσο ο πατέρας της ήταν προφυλακισμένος, η Α.Μ. φιλοξενήθηκε σε ίδρυμα αγωγής. Εκεί την πλησίασαν οι συγγενείς της και προσπάθησαν να την πείσουν ν' ανακαλέσει, γιατί ο κατηγορούμενος -πατέρας της αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο μακρόχρονης ποινής. Είχε επίσης καταδικασθεί στο παρελθόν για ναρκωτικά. Εκτοτε, οι συγγενείς της Α.Μ. δεν εμφανίσθηκαν ξανά. Ο πατέρας της Α.Μ. καταδικάστηκε για αιμομιξία, ενώ η Α.Μ. απελύθη οριστικά από το ίδρυμα, λόγω κακής διαγωγής.

Περίπτωση 28.

Ο πατέρας της Ε.Μ. ήταν το πρώτο από τα έξι παιδιά της οικογένειάς του. Η μητέρα του ήταν αλλοδαπή και ο πατέρας του Έλληνας. Ηλθε στην Αθήνα, από πόλη της Αφρικής, όπου είχε γεννηθεί και μεγαλώσει, σε ηλικία 18 ετών. Ασκούσε χειρωνακτική εργασία. Από τη σύζυγό του περιγράφεται ως ηθικός και πολύ αυστηρός ειδικά στην ανατροφή των παιδιών του. Η οικογένεια Μ. περιελάμβανε εκτός από τους γονείς και πέντε παιδιά. Αφ' ότου γεννήθηκε η Ε.Μ., ο πατέρας παρουσίασε ψυχιατρικό πρόβλημα και ακολουθεί φαρμακευτική αγωγή. Οι σχέσεις μεταξύ των γονέων ήταν φαινομενικά καλές. Η μητέρα, όμως, αποκαλύπτει ότι υφίστατο συζυγικούς βιασμούς κατ' επανάληψη. Η Ε.Μ. σε ηλικία 6.5 ετών κακοποιήθηκε σεξουαλικά με όργανο από τον πατέρα της και βιάστηκε, αφού προηγουμένως ο δράστης την είχε αναισθητοποιήσει, χρησιμοποιώντας βενζίνη και οινόπνευμα στη μύτη της. Η Ε.Μ. υπεβλήθη σε μιά σειρά χειρουργικών επεμβάσεων προκειμένου ν' αποκατασταθεί η περιοχή γύρω από τα γεννητικά της όργανα. Ο πατέρας

της καταδικάσθηκε και οι κοινωνικές υπηρεσίες επιλήφθηκαν της υπόθεσης και της προστασίας της Ε.Μ. και των υπολοίπων παιδιών της οικογένειας.

Περίπτωση 29.

Το ζεύγος Λ. είχε αποκτήσει από το γάμο τους τρία παιδιά, τρεις κόρες, 14, 12 και 5 ετών. Δύο χρόνια από τη γέννηση και του τρίτου τους παιδιού, το ζεύγος Λ. χώρισε. Ο πατέρας ανέλαβε την ανατροφή και των τριών παιδιών, γιατί η μητέρα αντιμετώπιζε έντονα οικονομικά προβλήματα. Η ίδια εργαζόταν ως καμαριέρα ξενοδοχείου. Ο πατέρας, από το διάστημα που ζούσε μόνος με τα παιδιά, βίαζε κατ' επανάληψη τις δύο μεγαλύτερες κόρες του. Η δεύτερη κατά σειρά ηλικίας κόρη, η Μ.Λ., αποκάλυψε στη μητέρα της τις αιμομικτικές σχέσεις. Η υπόθεση καταγγέλθηκε στη δικαιοσύνη και τα τρία παιδιά με την παρέμβαση των κοινωνικών υπηρεσιών, εισήχθησαν σε ορφανοτροφείο.

Περίπτωση 30.

Η Μ.Μ. αν και γεννήθηκε στο εξωτερικό από ελληνες γονείς, έζησε από τη μικρή της ηλικία στην Ελλάδα. Οι γονείς της είναι ανώτατου μορφωτικού επιπέδου και η οικογένειά της χαρακτηρίζεται ως ευκατάστατη. Η Μ.Μ. έχει άλλη μία μικρότερη αδελφή. Η Μ.Μ. κατήγγειλε στην εισαγγελία ανηλίκων ότι ο πατέρας της ασελγεί σε βάρος της επί τρία χρόνια. Ήταν 12 ετών όταν άρχισε η προ-αιμομικτική κατάσταση, ενώ μετά από ένα χρόνο βιάσθηκε κατ' επανάληψη από τον πατέρα της. Η Μ.Μ. φεύγει επανειλημμένως από το σπίτι της και τριγυρνά άσκοπα στους δρόμους. Την υπόθεση χειρίζονται οι κοινωνικές υπηρεσίες.

Περίπτωση 31.

Η Ε.Λ. είναι ένα από τα πέντε παιδιά της οικογένειας Λ. και κατοικεί στην επαρχία μαζί με τον πατέρα της και την μικρότερη αδελφή της. Η μητέρα τους έχει πεθάνει, ενώ τα τρία μεγαλύτερα παιδιά της οικογένειας έχουν μετοικήσει στην Αθήνα. Η οικογένεια Λ. είναι μιά φτωχή αγροτική οικογένεια. Ο πατέρας είναι βίαιος και βάνουσος απέναντι

στα παιδιά του. Ο χώρος της οικίας τους είναι εξαιρετικά περιορισμένος και ο πατέρας με τις δύο κόρες του κοιμούνται στο ίδιο δωμάτιο. Η Ε.Λ. αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το σχολείο και ν' ασχοληθεί με τις δουλειές του σπιτιού και τις αγροτικές ή κτηνοτροφικές εργασίες. Ο πατέρας βίαζε κατ' εξακολούθηση την κόρη του, την Ε.Λ., ενώ μάρτυρας αυτής της αιμομικτικής σχέσης ήταν η μικρότερη αδελφή της. Η αιμομικτική σχέση είχε σύντομη σχετικά διάρκεια, γιατί η Ε.Λ. έφυγε από το χωριό, ήλθε στην Αθήνα και αποκάλυψε την αλήθεια στα αδέρφια της. Την υπόθεση χειρίζονται κοινωνικές υπηρεσίες και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Περίπτωση 32.

Ο πατέρας, ο Α.Κ. προέρχεται από πολυμελή οικογένεια. Από νεαρή ηλικία είχε εισαχθεί σε ιδρύματα αγωγής αρρένων, λόγω παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Παντρεύτηκε την Ε.Κ. σε ηλικία 16 ετών, με την οποία απέκτησε πέντε παιδιά. Το μεγαλύτερο παιδί της οικογένειας, η Μ.Κ. ήταν τρόφιμος του ιδρύματος αγωγής. Επειδή είναι χρήστης τοξικών ουσιών, παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα αποτοξίνωσης. Η δεύτερη κατά σειρά ηλικίας κόρη έχει δοθεί για υιοθεσία και βρίσκεται στο εξωτερικό. Η Α.Κ. έζησε μέχρι 7 ετών με την οικογένειά της και μέχρι τα 14 της χρόνια σε ορφανοτροφείο, όπου φοιτούσε σε ειδικό σχολείο. Όταν επέστρεψε στην οικογένειά της έπεσε θύμα βιασμού από φίλο του πατέρα της, με τον οποίο αρραβωνιάστηκε. Αυτός την κακοποιούσε σωματικά και την έθισε στην χρήση τοξικών ουσιών. Επειτα από διάστημα λίγων μηνών, η Α.Κ. επέστρεψε στο πατρικό της, όπου βιάζεται κατ' εξακολούθηση από τον πατέρα της, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως αλκοολικός. Επιπλέον, παρουσιάζει ψυχολογικές διαταραχές για τις οποίες έχει νοσηλευθεί σε ψυχιατρικές κλινικές κατά διαστήματα. Η Α.Κ. καταγγέλλει την αιμομιξία στην Εισαγγελία Ανηλίκων ζητώντας την εισαγωγή της σε ίδρυμα, προκειμένου να προστατευθεί από τις απειλές του πατέρα της. Πράγματι, η Α.Κ. εισήχθη σε ίδρυμα αγωγής, όπου δεχόταν έντονη ψυχολογική βία από τη μητέρα και την μικρότερη αδελφή της, που την επισκέφθηκαν στο ίδρυμα, για ν' αποσύρει την καταγγελία σε βάρος του πατέρα της. Η υπόθεση βρίσκεται στην δικαιοσύνη.

Περίπτωση 33.

Η οικογένεια Φ. αποτελείται από τους γονείς και τέσσερα παιδιά, από τα οποία το μεγαλύτερο προέρχεται από τον πρώτο γάμο του πατέρα, του Γ.Φ.. Η μητέρα, η Π.Φ. προέρχεται από πολυμελή οικογένεια και από την ηλικία των 11 ετών εργαζόταν ως οικιακή βοηθός σε διάφορες οικίες. Παντρεύτηκε τον Γ.Φ. και απέκτησε μαζί του τρία παιδιά. Από τις αρχές του έγγαμου βίου παρουσιάστηκαν πολλά προβλήματα που πηγάζαν από τη βίαιη και βάνουση συμπεριφορά του Γ.Φ., απέναντι στην ίδια και τα παιδιά τους. Όταν η Π.Φ. ήταν έγκυος στο τρίτο παιδί εγκατέλειψε τον σύζυγό της, έπειτα από έναν πολύ έντονο καυγά και ξυλοδαρμό, για τον οποίο ο Γ.Φ. καταδικάστηκε σε 20ημερη φυλάκιση. Αφού επέστρεψε στο πατρικό της, εκεί γέννησε τη μικρή Μ. και μετά από ένα χρόνο γύρισε στο σύζυγό της, ακολουθώντας τις συμβουλές των συγγενών της. Μετά από λίγα χρόνια, η μητέρα Π.Φ. εγχειρίστηκε στη μέση της και έκτοτε αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα υγείας. Οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των συζύγων είχαν διακοπεί για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Η μικρή Μ.Φ. βιαζόταν από τον πατέρα της, από τότε που άγγιζε την εφηβεία και για διάστημα 4 χρόνων. Η ίδια δεν είχε αποκαλύψει τίποτα στη μητέρα της, γιατί υπέκυπτε στις απειλές του πατέρα της, ότι θα την σκοτώσει. Όταν η Μ.Φ. αποκάλυψε την αιμομικτική σχέση στη μητέρα της, η τελευταία της συμπαράσταθηκε και τη στήριξε στις διαδικασίες καταγγελίας της αιμομιξίας.

Περίπτωση 34.

Η Ε.Φ. είναι η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας Φ. Από ηλικίας 7 ετών πάσχει από μία μορφή εγκεφαλικής παράλυσης και παρουσιάζει μέση νοητική καθυστέρηση. Η οικογένεια Φ. θεωρείται ευκατάστατη και οι γονείς ανήκουν σε ανώτερο μορφωτικό επίπεδο. Η αιμομικτική σχέση του πατέρα με την Ε.Φ. αποκαλύφθηκε όταν η Ε.Φ. παρουσίασε έντονο ψυχολογικό σοκ και σοβαρές διαταραχές στη συμπεριφορά της. Τότε αποκάλυψε μέσα από ζωγραφιές στη μητέρα της τους βιασμούς που υφίστατο από τον πατέρα της. Η καταγγελία αυτή επιβεβαιώθηκε και την υπόθεση χειρίζονται οι κοινωνικές υπηρεσίες και φορείς αρμόδιοι με την ψυχική υγεία των παιδιών και εφήβων.

Περίπτωση 35.

Η οικογένεια Ξ. κατοικεί σε σπίτι δύο δωματίων σε περιοχή της Δ. Αττικής. Εκτός από τους γονείς, η οικογένεια περιλαμβάνει τέσσερα παιδιά. Οι ηλικίες κυμαίνονται από 14 ετών έως βρέφος ολίγων μηνών. Και οι δύο γονείς προέρχονται από στερημένο και προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον. Ο πατέρας, ο Τ.Ξ., αναλφάβητος, είχε εγκαταλείψει το πατρικό του σπίτι, λόγω των άσχημων οικογενειακών σχέσεων και εργαζόταν σε χειρονακτικές εργασίες από πολύ μικρή ηλικία. Η μητέρα Ξ. ήταν εξώγαμο παιδί και από μικρή συνόδευε την μητέρα της στην επαιτεία. Το ζεύγος γνωρίστηκε και άρχισαν να έχουν σχέσεις όταν και οι δύο ήταν 16 περίπου ετών. Συζούσαν για πολλά χρόνια και απέκτησαν εκτός γάμου δύο παιδιά, τα οποία ο Τ.Ξ. αναγνώρισε. Ο πατέρας είναι χρήστης τοξικών ουσιών και γι αυτό το λόγο είχε καταδικασθεί σε φυλάκιση. Οι σχέσεις μεταξύ των γονέων είναι άσχημες, όπως επίσης και οι σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών. Ο Τ.Ξ. χαρακτηρίζεται ως υπερβολικά ανταρχικός προς τα παιδιά, τα οποία είναι εξαιρετικά φοβισμένα, σιωπηλά και φανερά παραμελημένα στην εμφάνισή τους. Η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας, η Π.Ξ. διέκοψε το σχολείο για ν' αναλάβει τις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των άλλων παιδιών, γιατί η μητέρα της δεν μπορούσε ν' ανταποκριθεί στις μητρικές της υποχρεώσεις- ήταν εξάλλου χαμηλού νοητικού επιπέδου. Όταν αποφυλακίστηκε ο πατέρας ο Τ.Ξ. άρχισε να έχει αιμομικτικές σχέσεις με την κόρη του, την Π.Ξ. επί ένα περίπου χρόνο. Η Π.Ξ. κατήγγειλε με την μητέρα της την αιμομιξία στην Εισαγγελία Ανηλίκων. Ο Τ.Ξ. προφυλακίστηκε, αρνούμενος την κατηγορία της αιμομιξίας και επιρρίπτοντας την υπαιτιότητα της κακοποίησης στον πατέρα του, τον παππού δηλ. του θύματος. Εκτός από τη δικαιοσύνη, της υπόθεσης αυτής επιλήφθηκαν και οι κοινωνικές υπηρεσίες με στόχο την απομάκρυνση των παιδιών από το (ακατάλληλο) οικογενειακό τους περιβάλλον.

Περίπτωση 36.

Η Γ.Σ. είναι η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας Σ., η οποία περιλαμβάνει τους γονείς και άλλα έξι παιδιά. Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας είναι πολύ άσχημη.

Η μητέρα είναι άλαλη, χαμηλού πνευματικού επιπέδου και έχει αποσυρθεί εντελώς από τις μητρικές της υποχρεώσεις. Τα παιδιά είναι παραμελημένα και λόγω των άσχημων συνθηκών διαβίωσης παρουσιάζουν προβλήματα στη σωματική τους ανάπτυξη. Η οικογένεια Σ. ζούσε απομονωμένη, χωρίς επαφές με συγγενείς και φίλους. Η αιμομικτική σχέση ξεκίνησε όταν ο πατέρας βίασε τη μεγαλύτερη κόρη του, τη Γ.Σ. και διήρκησε έξι περίπου μήνες. Σ' αυτό το διάστημα, η Γ.Σ. είχε υποστεί βιασμούς κατ' επανάληψη από τον πατέρα της. Παράλληλα, ο μεγαλύτερος γιός της οικογένειας, ηλικίας 16 ετών βίαζε κατ' επανάληψη τη μικρότερη αδελφή του, ηλικίας 9 μόλις ετών. Η Γ.Σ. κατήγγειλε τον πατέρα της, ο οποίος προφυλακίσθηκε με τις κατηγορίες του βιασμού και της αιμομιξίας κατ' εξακολούθηση. Η Γ.Σ. εισήχθη σε ίδρυμα παιδικής προστασίας και φοιτά σε επαγγελματική σχολή.

Περίπτωση 37.

Η Β.Σ. γεννήθηκε στη Γερμανία, όπου ζούσαν οι γονείς της ως μετανάστες. Εκεί, η Β.Σ. έμεινε ως την προσχολική ηλικία, οπότε η οικογένεια Σ. επέστρεψε στην Ελλάδα. Ο πατέρας, αφού άλλαξε πολλά και διαφορετικά επαγγέλματα, τελικά άνοιξε ένα μαγαζί με ποτά, όπου απασχολούνταν η γυναίκα και η κόρη του. Οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων ήταν φαινομενικά καλές. Ωστόσο, ο πατέρας ήταν πολύ αυστηρός προς τα παιδιά του, τα οποία πολύ συχνά κακοποιούσε σωματικά. Η μητέρα είναι χρόνια χρήστης ηρεμιστικών και ψυχοφαρμάκων. Ο πατέρας βίασε την κόρη του, τη Β.Σ., δύο συνολικά φορές, με την απειλή οργάνου και άσκηση σωματικής βίας, που επέφερε κινδύνους για τη σωματική της ακεραιότητα. Ο πατέρας ομολόγησε αρχικά την πράξη του, αλλά στη συνέχεια ανακάλεσε. Η παθούσα φιλοξενήθηκε σε συγγενείς και στη συνέχεια σε ιδρύματα παιδικής προστασίας. Οι έντονες πιέσεις που υφίσταται από τη μητέρα της και το συγγενικό περιβάλλον ν' ανακαλέσει το περιεχόμενο της καταγγελίας της, έχουν επιφέρει σοβαρά προβλήματα στη συμπεριφορά της Β.Σ. και έντονη αποστροφή της παθούσας προς τους γονείς της. Επιπλέον, η Β.Σ. παρουσιάζει νευρική ανορεξία, τάσεις αυτοκτονίας, έντονο άγχος, ανασφάλεια και εσωστρέφεια.

Περίπτωση 38.

Η οικογένεια του Κ.Τ. ήταν πολυμελής αποτελείται από τη σύζυγό του με την οποία έχουν επτά παιδιά, από τα οποία τα τρία κορίτσια και τα υπόλοιπα αγόρια. Ο Κ.Τ. πάσχει από χρόνια επιληψία και για το λόγο αυτό έχει κατά διαστήματα νοσηλευθεί. Χαρακτηρίζεται ως μέθυσος και βάνουσος προς τα μέλη της οικογένειάς του, ενώ έχει καταδικασθεί στο παρελθόν για έγκλημα κατά των ηθών. Ο Κ.Τ. κατά διαστήματα εργαζόταν ως οικοδόμος, ενώ η οικογένειά του χαρακτηρίζεται ως άπορη. Η εννεαμελής οικογένεια ζει σε χώρο δύο δωματίων. Η παράλληλη αιμομικτική δραστηριότητα του Κ.Τ. και με τις τρεις κόρες του αποκαλύφθηκε όταν η μεγαλύτερη κόρη, νομίζοντας ότι είναι το μοναδικό θύμα αιμομιξίας στην οικογένεια, αποκάλυψε στις μικρότερες αδελφές της τη χρόνια σεξουαλική σχέση που είχε με τον πατέρα της. Όταν πλέον και τα τρία κορίτσια ομολόγησαν τις αιμομικτικές σχέσεις στη μητέρα τους, τότε με τη συμπαράστασή της, κατήγγειλαν το αδίκημα στις αρχές. Η μητέρα ομολόγησε ότι σ' όλο το διάστημα των αιμομικτικών σχέσεων του συζύγου της με τις κόρες του είχε εκφράσει τις υποψίες της, αλλά κάθε φορά ο σύζυγός της την έπειθε ότι δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Στην υπόθεση αυτή παρενέβησαν οι κοινωνικές υπηρεσίες και τα τρία κορίτσια απομακρύνθηκαν από το οικογενειακό τους περιβάλλον, αφού εισήχθησαν σε παιδοπόλεις, όπου συνέχισαν τη σχολική φοίτησή τους.

Περίπτωση 39.

Η Α.Δ. είναι η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας Δ. και έχει άλλα τέσσερα αδέρφια. Ο πατέρας πάσχει από επιληψία και ελαφρά νοητική καθυστέρηση. Χαρακτηρίζεται επίσης από τα μέλη της οικογένειας ως αλκοολικός και κτηνοβάτης. Εργάζεται περιστασιακά σε μεγάλο αστικό κέντρο, κοντά στο χωριό όπου ζει η οικογένειά του. Η μητέρα έχει επίσης νοητική καθυστέρηση και έχει αποσυρθεί από τα γονεϊκά της καθήκοντα, που αφορούν την ανατροφή των παιδιών. Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας Δ. είναι άσχημη και οι συνθήκες διαβίωσης χαρακτηρίζονται ως επικίνδυνες για την υγεία των μελών της. Την οικογένεια Δ. βοηθούν με κάθε τρόπο τα υπόλοιπα μέλη της μικρής

τοπικής κοινωνίας και φιλανθρωπικές οργανώσεις. Η Α.Δ. απεκάλυψε την αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της, όταν ήταν έγκυος έξι μηνών. Η δημοσιοποίηση της υπόθεσης έγινε από τον γιατρό και η Α.Δ. αποκάλυψε ότι ήταν θύμα κατ' εξακολούθηση βιασμών από τον πατέρα της. Η Α.Δ. αφού εισήχθη σε εξειδικευμένο κοινωνικό και ιατρικό φορέα, γέννησε και στη συνέχεια φιλοξενήθηκε σε Στέγη Ανηλίκων. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στη δικαιοσύνη.

Περίπτωση 40.

Η Μ.Μ., 17 ετών δε φοίτησε ποτέ στο σχολείο. Η μητέρα της πέθανε ένα χρόνο προτού αρχίσει η αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της και έχει άλλα πέντε αδέρφια. Η Μ.Μ. βιάσθηκε από τον πατέρα της και έμεινε έγκυος. Όταν διαπιστώθηκε η εγκυμοσύνη, η Μ.Μ. αποκάλυψε την αιμομικτική σχέση στους αδελφούς της, οι οποίοι απείλησαν τον πατέρα τους ότι θα τον σκοτώσουν, αν επαναληφθεί η αιμομικτική πράξη. Ο πατέρας, προκειμένου ν' αποφύγει τις απειλές αυτές, πήρε τη Μ.Μ. και έφυγαν μακριά από την Αθήνα. Εγκαταστάθηκαν σε επαρχιακή πόλη, όπου η Μ.Μ. γέννησε το παιδί, χωρίς να κατονομάσει τον πατέρα και χωρίς να δηλώσει τη γέννησή του παιδιού στο Ληξιαρχείο. Στη συνέχεια και για διάστημα δύο μηνών, ο πατέρας εξακολουθούσε να βιάζει σχεδόν καθημερινά την κόρη του, τη Μ.Μ., η οποία τελικά, μη αντέχοντας άλλο, κατέφυγε στην Αστυνομία και κατήγγειλε την αιμομικτική σχέση. Μετά την καταγγελία ο πατέρας εξαφανίσθηκε και οι αστυνομικές αρχές έχασαν τα ίχνη του. Την Μ.Μ. και το βρέφος περιέθαλψε εξειδικευμένη για άγαμες μητέρες, κοινωνική υπηρεσία.

Περίπτωση 41.

Η Χ.Χ. σε ηλικία 5 ετών εισήχθη σε ίδρυμα, όπου παρέμεινε για 11 ολόκληρα χρόνια. Οι γονείς της τοποθέτησαν και τα υπόλοιπα παιδιά τους σε ιδρύματα και μετανάστευσαν στη Γερμανία. Σ' αυτό το διάστημα οι γονείς ήλθαν σε διάσταση και η μητέρα συζεί με τον εραστή της, με τον οποίο έχει ήδη αποκτήσει τέσσερα παιδιά. Ο πατέρας επισκεπτόταν περιστασιακά -κάθε φορά που επέστρεφε στην Ελλάδα την κόρη του, τη Χ.Χ. στο ίδρυμα, όπου της έδειχνε πορνογραφικό υλικό. Η Χ.Χ. στο διάστημα αυτό

κατήγγειλε στη μεγαλύτερη αδελφή της μιά απόπειρα βιασμού από τον πατέρα τους. Όταν πλέον ο πατέρας της Χ.Χ. επέστρεψε οριστικά από το εξωτερικό και εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα κατόρθωσε -παρά τις αντιδράσεις της διευθύντριας του ιδρύματος- να πάρει την κόρη του από το ίδρυμα. Έτσι, άρχισαν να ζουν οι δύο τους σε μιά γκαρσονιέρα προσφυγικού τύπου, απομονωμένοι από τους υπόλοιπους συγγενείς τους. Οι τελευταίοι υποψιάζονταν και μερικοί από αυτούς γνώριζαν την αιμομικτική σχέση. Ο πατέρας και η κόρη εργάζονταν μαζί καθημερινά ως πλανόδιοι πωλητές κυκλοφορούσαν ως ζευγάρι και δεν έκρυβαν τη σεξουαλική σχέση που υπήρχε μεταξύ τους. Η Χ.Χ. έμεινε έγκυος από τον πατέρα της και γέννησε φυσιολογικά ένα βρέφος, το οποίο όμως από τις πρώτες μόλις ημέρες της ζωής του παρουσίασε προβλήματα υγείας και έπειτα από μερικούς μήνες πέθανε. Σ' όλο το διάστημα της κύησης, η Χ.Χ. επισκεπτόταν το γιατρό της συνοδευόμενη πάντοτε από τον πατέρα της. Όταν μάλιστα η Χ.Χ. παρέμεινε για μερικές ημέρες έπειτα από τον τοκετό στο νοσοκομείο, με αφορμή μερικά επεισόδια σύγκρουσης με τον πατέρα της, τον απειλούσε ότι θα αποκαλύψει την αιμομικτική σχέση, στις άλλες μητέρες που βρίσκονταν κοντά της και στο νοσηλευτικό προσωπικό. Ωστόσο, και οι δύο προσπάθησαν να συγκαλύψουν την υπόθεση, ισχυριζόμενοι παιδαριώδεις υποθέσεις για την πατρότητα του παιδιού. Η αιμομιξία τελικά αποκαλύφθηκε στην δικαιοσύνη, έπειτα από παρέμβαση των κοινωνικών υπηρεσιών και ο πατέρας καταδικάστηκε. Στη συνέχεια, αφού αποφυλακίσθηκε συνεχίζει να ζει μαζί με την κόρη του.

Περίπτωση 42.

Η Α.Π. από την ηλικία των τεσσάρων περίπου ετών μεγάλωσε σε ιδρύματα, ορφανοτροφεία και παιδοπόλεις. Κατά διαστήματα είχε επαφές με την οικογένειά της, κυρίως με τον πατέρα της, ο οποίος τη βίασε όταν αυτή ήταν σε ηλικία 12 ετών. Η αιμομικτική σχέση συνεχίστηκε για δύο περίπου χρόνια και ενώ η Α.Π. ζούσε σε ίδρυμα. Η Α.Π. παρακολούθησε μία σχολή επαγγελματικής κατάρτισης, μέσα στα πλαίσια της φιλοξενίας της στο ίδρυμα. Σε ηλικία 14 ετών διεγράφη από τη σχολή, γιατί άρχισε να εργάζεται σε εργοστάσιο. Η εξέλιξή της και η πορεία της αιμομικτικής σχέσης παραμένουν άγνωστα.

Περίπτωση 43.

Η Θ.Σ. εισήχθη σε ηλικία 15 περίπου ετών σε ίδρυμα προστασίας ανηλίκων, γιατί ήταν θύμα βιασμού από τον πατέρα της. Η περίπτωση αυτή αιμομιξίας δεν δημοσιοποιήθηκε και το περιστατικό είχε αναλάβει η κοινωνική υπηρεσία του ιδρύματος. Η Θ.Σ. εισήχθη στη συνέχεια, σε άλλο ίδρυμα του ίδιου κοινωνικού φορέα, όπου παρακολουθεί μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης. Παράλληλα, τυγχάνει συμβουλευτικής και ψυχολογικής στήριξης από την κοινωνική υπηρεσία της σχολής προκειμένου να ξεπεράσει την εμπειρία της αιμομικτικής σχέσης με τον πατέρα της.

Περίπτωση 44.

Τα μέλη της οικογένειας της Α.Κ. αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας. Η μητέρα της είναι χρόνια τρώφιος σε ψυχιατρικό νοσοκομείο και η μεγαλύτερη αδελφή της είναι επίσης τρώφιος σε παιδοψυχιατρικό νοσοκομείο. Ο πατέρας της πάσχει από σοβαρή ψυχιατρική διαταραχή. Η Α.Κ. ήταν θύμα πολύχρονης αιμομικτικής σχέσης με τον πατέρα της και η υπόθεση έχει καταγγελθεί στις αρχές. Η Α.Κ. απομακρύνθηκε από το οικογενειακό της περιβάλλον και από τη μικρή τοπική κοινωνία του χωριού της και εισήχθη σε ίδρυμα προστασίας ανηλίκων. Παράλληλα παρακολουθείται από την κοινωνική υπηρεσία του ιδρύματος και τυγχάνει ψυχολογικής στήριξης και θεραπείας.

Περίπτωση 45.

Η Σ.Π. εισήχθη σε ίδρυμα προστασίας ανηλίκων και ταυτόχρονα φοιτούσε στο σχολείο. Επτά χρόνια έπειτα από την εισαγωγή της στο ίδρυμα και ενώ η Σ.Π. βρισκόταν στην περίοδο της εφηβείας παρουσίασε έντονα προβλήματα στη συμπεριφορά της. Αργότερα αποκάλυψε στην κοινωνική υπηρεσία ότι κατά τη διάρκεια καλοκαιρινών διακοπών που έκανε μαζί με τον πατέρα της, βιάσθηκε κατ' επανάληψη απ' αυτόν. Η ίδια φοβόταν να καταγγείλει αμέσως την αιμομικτική αυτή σχέση και αρνιόταν συστηματικά να επικοινωνεί με τον πατέρα της, κατά το διάστημα που ζούσε στο ίδρυμα. Η τραυματική εμπειρία της αιμομικτικής σχέσης καθώς και η έντονη ψυχολογική πίεση που της ασκούσε ο πατέρας της οδήγησαν την Σ.Π. στην αυτοκτονία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΠΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΒΟΥΛΕΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑΣ.

Στα πλαίσια της δεκαετίας που καλύπτει η έρευνά μας, εκδόθηκαν πέντε απαλλακτικά βουλεύματα από το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών της Εισαγγελίας Αθηνών για το αδίκημα της αιμομιξίας. Στα τέσσερα από αυτά παύει οριστικά η ποινική δίωξη για το αδίκημα της αιμομιξίας, ενώ στην πέμπτη (περίπτωση) η κατηγορία μετατρέπεται από "αιμομιξία" σε "ασέλγεια μεταξύ συγγενών".

Από την ποιοτική επεξεργασία του περιεχομένου των σχετικών καταγγελιών προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

α) Οι καταγγελίες που συνήθως υποβάλλονται στην Εισαγγελία του Πρωτοδικείου Αθηνών λίγες μόλις ημέρες μετά την τέλεση του αδικήματος από τη φερομένη ως παθούσα, αφορούν τα εγκλήματα της αιμομιξίας κατ' εξακολούθηση και του βιασμού. Η αιμομικτική σχέση που καταγγέλεται, διαρκεί κατά μέσο όρο 4 1/2 χρόνια, με ασαφείς ενδείξεις για τη συχνότητα τέλεσης της πράξης που μπορεί να αφορά καθημερινή ή περιστασιακή επαφή.

β) Η κόρη-θύμα έχει την ηλικία των 13 ετών, όταν αρχίζει η αιμομικτική σχέση. Οι επαφές του πατέρα και της κόρης γίνονται μέσα συνήθως στο σπίτι που κατοικούν, το βράδυ και όταν τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας απουσιάζουν. Υπάρχουν δύο περιπτώσεις κατά τις οποίες βρίσκονταν και άλλα μέλη της οικογένειας στον τόπο που διαπράχθηκε το αδίκημα. Συγκεκριμένα, στην πρώτη περίπτωση η μητέρα βρισκόταν στο σπίτι κατά την ώρα διάπραξης της σεξουαλικής πράξης, ενώ στη δεύτερη η άλλη θυγατέρα και αδελφή του θύματος παρακολούθησε από μικρή απόσταση τις προτάσεις και τις χειρονομίες του πατέρα προς την αδελφή της. Η κόρη αντιστέκεται σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις (εκτός από μία περίπτωση) στις προθέσεις του επιτιθεμένου πατέρα συνήθως με λόγια, κραυγές και χειρονομίες.

γ) Ο πατέρας που κακοποιεί σεξουαλικά την κόρη του χαρακτηρίζεται γενικά ως βίαιος, αφού η σωματική κακοποίηση των παιδιών του κατέχει τη θέση του μέσου διαπαιδαγώγησης και σωφρονισμού γι αυτόν. Ο ίδιος αποδίδει στον εαυτό του τις ιδιότητες του έντιμου, καλού και αυστηρού οικογενειάρχη που ενδιαφέρεται για την ηθική υπόσταση της οικογένειάς του. Γι αυτόν, η συμπεριφορά της κόρης που καταγγέλει, αποτελεί το μόνιμο οικογενειακό του πρόβλημα. Ο ατίθασος χαρακτήρας της, η σύναψη σχέσεων με άτομα του αντιθέτου φύλου, οι συχνές έξοδοι από το σπίτι και εν γένει η επιθυμία της κόρης του να διάγει "έκλυτο βίο" και η απαλλαγή από την πατρική εξουσία αποτελεί και το μοναδικό κίνητρο της καταγγελίας. Ο ίδιος ισχυρίζεται ότι η χρήση βίας και η εκτόξευση απειλών για τον εγκλεισμό της κόρης σε ίδρυμα αγωγής, αποτελούν μέρος της άσκησης των πατρικών του καθηκόντων. Σε δύο περιπτώσεις, ο πατέρας έχει επιχειρήσει να ασελήσει και στην μεγαλύτερη θυγατέρα του, η οποία όμως προέβαλε σθεναρή αντίσταση και αργότερα εγκατέλειψε την πατρική οικία. Σχετικά με την κόρη που καταγγέλει, στις περισσότερες περιπτώσεις (4 στις 5), ο πατέρας της επιτίθεται ξαφνικά, βίαια και σε μία περίπτωση την εξαναγκάζει στη σεξουαλική πράξη με την απειλή μαχαιριού. Στις περιπτώσεις αυτές κατά τις οποίες χρησιμοποιείται βία από την πλευρά του πατέρα, η πράξη τελειώνει με απειλές για τη σωματική ακεραιότητα της θυγατέρας του, αν τυχόν αποκαλύψει την αιμομικτική τους σχέση.

δ) Η κόρη ωθείται προς την καταγγελία της πράξης/εων, έπειτα από υπερβολική άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας, από την καθημερινή συχνότητα διάπραξης του αδικήματος, από την παρουσία αυτοπτών μαρτύρων και τέλος από την παρότρυνση τρίτου προσώπου στο οποίο εκμυστηρεύεται τη σχέση με τον πατέρα. Το πρόσωπο αυτό, μπορεί να είναι η μητέρα ή φίλη του υποτιθέμενου θύματος, που αποτελεί και τον μοναδικό συνήθως μάρτυρα κατηγορίας.

δ) Μετά από 4 κατά μέσο όρο μήνες από τότε που η κόρη κατήγγειλε την αιμομικτική σχέση με τον πατέρα της, ανακαλεί ή/και διαψεύδει το περιεχόμενο της καταγγελίας της. Στις τρεις από τις τέσσερις περιπτώσεις που ανακαλείται το περιεχόμενο της έγκλησης,

η κόρη στηρίζει τα επιχειρήματα του πατέρα της και αποδέχεται την ύπαρξη σκευωρίας από την πλευρά της με σκοπό την εκδίκηση του πατέρα της. Στην τέταρτη περίπτωση, η καταγγέλουσα επισημαίνει τα προβλήματα που θα προκύψουν από την περαιτέρω εκδίκηση της υπόθεσης και τις συνέπειες για το άμεσο οικογενειακό της περιβάλλον και ανακαλεί.

ε) Οι λόγοι απαλλαγής, που περιλαμβάνονται στο σκεπτικό της απόφασης για την παύση της ποινικής δίωξης του φερομένου ως δράστη αιμομιξίας, είναι:

- Η γυναικολογική εξέταση του υποτιθεμένου θύματος, η οποία σε καμία από τις τέσσερις περιπτώσεις δεν επιβεβαιώνει το περιεχόμενο της καταγγελίας για ολοκληρωμένη σεξουαλική επαφή. Στις τρεις από τις τέσσερις περιπτώσεις διετάχθη ιατροδικαστική εξέταση, ενώ στην τέταρτη προσκομίζεται ιατρική βεβαίωση από ιδιωτική γυναικολογική κλινική. Η ιατρική βεβαίωση, στην οποία ρητά διατυπώνεται ότι δεν υπάρχει ρήξη του παρθενικού υμένα της κόρης, λειτουργεί ως το βασικότερο τυπικό αποδεικτικό στοιχείο για την αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος της αιμομιξίας.

- Το ελλιπές αποδεικτικό υλικό και η ανυπαρξία αυτοπτών μαρτύρων, που θα μπορούσαν να επιβεβαιώσουν το περιεχόμενο της καταγγελίας, αποτελεί εξίσου σημαντικό παράγοντα για το αναπόδεικτο της κατηγορίας. Η φύση όμως, παρόμοιων σεξουαλικών αιμομικτικών σχέσεων που καταγγέλλονται, εμπεριέχει τη μυστικότητα, την απομόνωση, το φόβο, στοιχεία ανασταλτικά στην δημοσιότητα που αποκλείουν καθεαυτά την ύπαρξη αυτοπτών μαρτύρων.

- Η ανάκληση για το αδίκημα του βιασμού που διαψεύδει εν γένει το περιεχόμενο της κατάθεσης, επηρεάζει την κρίση του Συμβουλίου των Πλημμελειοδικών και για το αδίκημα της αιμομιξίας. Οι λόγοι της ανάκλησης όπως προβάλλονται από τη φερόμενη ως παθούσα ενδυναμώνουν τους ισχυρισμούς του κατηγορουμένου για την ύπαρξη σκευωρίας και με την συνεκτίμηση των σημείων (α) και (β), που αναφέρθησαν πιο πάνω, αποτελούν ένα από τους λόγους απαλλαγής.

- Αλλα στοιχεία, όπως είναι το μεγάλο χρονικό διάστημα μεταξύ συμβάντος και καταγγελίας, η διάσταση των γονέων και η επικείμενη έκδοση διαζυγίου, καθώς και η οικογενειακή κατάσταση του υποτιθεμένου θύματος, αποτελούν τους κατά περίπτωση λόγους απαλλαγής.

- Η αμφιβολία ως προς την επίγνωση της έννοιας των λέξεων με τις οποίες περιγράφει την ερωτική πράξη η κόρη που καταγγέλει, λόγω του νεαρού της ηλικίας της και της απειρίας της για τη σεξουαλική πράξη, είναι ο λόγος που - σύμφωνα με το βούλευμα - παραπέμπει τον πατέρα για το αδίκημα της ασέλγειας μεταξύ συγγενών. Η έκδηλη σωματική κακοποίηση της καταγγέλουσας, που διαπιστώθηκε από τις εκδορές που αναφέρονται στην ιατροδικαστική έκθεση, αποτελεί παράγοντα που επιβεβαιώνει εν μέρει το περιεχόμενο της καταγγελίας, για την συγκεκριμένη περίπτωση.

Το περιορισμένο δείγμα των απαλλακτικών βουλευμάτων για το αδίκημα της αιμομιξίας λειτουργεί απαγορευτικά για την όποια συγκριτική προσέγγιση μεταξύ των αποδεδειγμένων περιπτώσεων αιμομιξίας (στις οποίες στηρίχθηκε η έρευνα) και των σχετικών με αυτό το αδίκημα, καταγγελιών. Ωστόσο, η ποιοτική επεξεργασία των απαλλακτικών βουλευμάτων αποδεικνύει με σαφήνεια τα προβλήματα και κυρίως τις δυσχέρειες απόδειξης των εγκλημάτων που τελούνται στο "ασφαλές οικογενειακό περιβάλλον" και συγκεκριμένα της αιμομιξίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΕΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ ΕΦΕΤΩΝ -Μ.Ο.Ε. ΑΘΗΝΩΝ
2. ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
3. ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ ΕΦΕΤΩΝ -Μ.Ο.Ε. ΠΑΤΡΩΝ
4. ΚΕΝΤΡΟ ΒΡΕΦΩΝ " ΜΗΤΕΡΑ"
5. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ -ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ
6. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΠΑΙΔΩΝ "ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ" ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ
7. ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
8. ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
9. ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΘΗΛΕΩΝ
10. ΤΜΗΜΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΓΕΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, Ε. *Η βία στην οικογένεια. Ανασκόπηση. Σύγχρονα Θέματα*, τ 43-44, 1990, σελ. 78-100.
- Ahlgren, C. *Maintaining incest victims' support relationships*, Journal of Family Law, vol. 22, 1983-4, σελ.483-536
- Alexander, P.C. *A systems theory conceptualization of incest*. Family Process, 24, 1985, 79-88.
- Alexander, Giesen, Munch, Smelser, *The Micro -Macro Link*, University of California Press, 1987.
- Alexander, J.C. *The new theoretical movement*, στο Neil Smelser (ed), *Handbook of Sociology*, Sage, 1987, σελ. 77-101.
- Αλεξιάδη, Σ. *Εγκληματολογία*, εκδ. 3η, Σάκουλας Θεσ/κη 1989,
- Αλεξόπουλος, Γ. *Γένεσις και εξέλιξις του γάμου*, Αθήνα 1937,
- Allan, L.J. *Child Abuse: A critical review of the research and the theory*, στο J.P. Martin, *Violence and the family*, John Wiley and Sons, 1978, σελ.43-79.
- Allen, C. *Daddy's Girl: A memoire*. Simon & Schuster, New York, 1980
- Anderson, L. and Shafer, G. *The character -disordered family: A community Treatment Model for Family Sexual Abuse*. Amer. J. Orthopsychiatry, 49 (3), 1979.
- Antler, S. *The rediscovery of child abuse*, στο έργο του Pelton, L. *The social context of child abuse and neglect*, Human Sciences Press, 1987, σελ. 39-53
- Αριστοτέλους, *Ηθικά Μεγάλα*. σ. 1186 α 1.
- Armstrong, L. *Kiss Daddy Tonight: A speak out of incest*. Hawthorn, New York, 1978.
- Αρτινοπούλου, Β. *Σεξουαλική Κακοποίηση Παιδιών: Εννοια, μορφές και επιπτώσεις. Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τ.36, 1987, σελ. 6-9.
- Αρτινοπούλου, Β. *Η βία στην οικογένεια. Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τ.38, 1988, σελ.23-26.
- Artinopoulou, V. *Myths and Reality about Incest Behavior*. Εισήγηση στο XXIX Congress of the International Alliance of Women (IAW), Athens, 1992. *The Woman's Struggle*, vol 51-54, p.84-86, 1992-93.

- Αρτινοπούλου, Β. Σχεδιασμός, αξιολόγηση και δυσχέρειες των σύγχρονων κοινοτικών προγραμμάτων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας Πρακτικά ημερίδας Δήμου Καλλιθέας και Τομέα Εγκληματολογίας του Παντείου Παν/μίου, Ιούνιος 1993.
- Αρτινοπούλου, Β. Η συμβολή των φεμινιστικών προσεγγίσεων στη σύγχρονη κοινωνιολογική σκέψη. Πρακτικά European Forum με θέμα: "Οι γυναικείες Σπουδές στην Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Εμπειρία", Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 1993 (υπό έκδοση).
- Αρτινοπούλου, Β. Η προβληματική του αιτιολογικού συσχετισμού ανάμεσα σε μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και εμπειρίες παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης. Αφιέρωμα στη μνήμη Η. Δασκαλάκη, Αθήνα 1991, 37-43.
- Association Francaise d' Information et de Recherche sur L'Enfance Maltraitée (A.F.I.R.E.M.) Tome 3. Janvier 1993. Ministère des Affaires Sociales et de l' Integration.
- Association Normande de Criminologie, *L'inceste en milieu rural*, Paris, Librairie Philosophique J. Vrin, 1977,
- Attias, R. *Knowledge and Management Strategies in incest cases: A survey of physicians, psychologists and family councilors* Child Abuse and Neglect, vol. 9, 527-533, 1985
- Bagley, C. *Incest behavior and incest taboo*. Social Problems, 16, 505-519, 1969.
- Baird, P. A., B McGillivrey, *Children of Incest* Journal of Pediatrics, 101: 854 -857, 1982
- Bandura, A. *Aggression: a social learning analysis*. Englewood Cliffs. New Jersey, Prentice Hall Inc. 1973.
- Bandura, A. *Social learning theory of aggression*, in Knutson J.F. (ed) *The control of aggression*, Chicago, Aldine Publ. Co. 1973, σελ. 201-250,
- Barnsley, J. H. *The social reality of Ethics*, Routledge and Kegan Paul, 1972.
- Barton, C. *Incest and the Prohibited Degrees*, New Law Journal, May 29, 1987: 502-504.
- Bastide, R. *Sociologie et Psychanalyse*. PUF, 1972.
- Bell, H.I. *Brother and Sister marriage in Graeco-Roman Egypt*, Revue Internationale des droits de l' antiquite, Melanges Fernand de Visscher I, Bruxelles 1949, 83-92,
- Belsky, J. *Child Maltreatment*, Amer. Psychologist 35 (7), 1980,
- Bender, L. and Blau, A. *The reaction of children to sexual relations with adults*, American Journal of Orthopsychiatry, 7 (October 1937), 500-18

- Bentovim, A. *Understanding the Phenomenon of Sexual Abuse - A Family Systems View of Causation*, στο έργο των Bentovim, A., Elton A., Hildebrand, J., Tranter, M. & Vizard, E. *Child Sexual Abuse within the Family: Assessment and Treatment*, Wright, 1988, σελ.40-58
- Berest, J. *Medico-Legal Aspects of Incest*. Journal of Sex Research, 4, 195-205, 1968.
- Berkowitz, L. *Aggression: a social psychological analysis*, N.York, McGraw- Hill, 1962,
- Berliner, L. and Barbieri, M.K. *The testimony of the child victim of sexual assault*, Journal of Social Issues, vol.40, No 2, 1984, 125-137.
- Bishof, N. *Ethologie comparative de la prevention de l'inceste*, στο R. Fox, *Anthropologie Biosociale*, Paris, Presses Univ. 1978.
- Blau, P. *Structural Sociology and network analysis: An overview*, στο έργο των P.V. Marsden & N. Lin (Eds), *Social Structure and network analysis*, Sage, 1982.
- Blumer, H. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, 1969,
- Bolton, F.E., Laner R.H., Gai, D.S., & Kane, S. P. *The study of child maltreatment: When is research. .research?* Journal of Family Issues, 1981, 2(4), 531-539.
- Bouhet, B. Perard, D. Zorman, M. *De l'importance des abus sexuels en France*, στο *Les enfants victimes d'abus sexuels*. Paris, PUF, 1992.
- Bourdieu, P. *Marriage Strategies as Strategies of Social Reproduction*, Annales, E.S.C. 27 (July-October 1972): 1105 -25. Translated by Elborg Forster.
- Bourgois, M., *Quelques données récentes sur l'inceste*, L' Evolution Psychiatrique 44, II, 1979, σελ. 777- 794
- Brain, J.L. *Sex, Incest and Death: Initiation Rites Reconsidered*, Current Anthropology Vol. 18, No 2, June 1977, 191-208.
- Brongersma, E. *The meaning of "indecenty" with respect to moral offences involving children*. Br. J. of Criminology, 20, 1, 1980.
- Browing, P. & Boatman, B. *Incest: Children at risk*. Amer. J. Psychiatry, 134:1, 1977.
- Burgess, A., Groth, A., Holmstrom, L. & Sgroi, S., *Sexual Assault of Children and Adolescents*, Lexington Books, 1978,
- Burton, L. *Vulnerable children*. London, Routledge and Kegan Paul, 1968.
- Butler, S. *Conspiracy of Silence. The trauma of incest*. Volcano Press, 1978.

- Caffey J. *Multiple fractures in the long bones of infants suffering from chronic subdural hematoma*. Amer. J. of Roentgenology, Radium Therapy and Nuclear Medicine 56: 163-173, 1946.
- Caillois, R. *L' homme et le sacré*, Gallimard, 1950,
- Canepa, A. *The personality of incest victims*. Intern. Criminal Police Review, 22, 140-145, 1967.
- Γαρδίκας, Κ. *Εγκληματολογία*, έκδοση Γ' 1948,
- Cavallin, H. *Incestuous Fathers: A clinical report*. Amer. J. Psychiatry, 122, 1132-1138, 1966.
- CIBA FOUNDATION, *Child Sexual Abuse within the Family*, Tavistock Publ., 1984,
- Clement, C. *Levi -Strauss ou la structure et le malheur*, Seghers, 1974.
- Cloward, R.A. & Ohlin, L.E. *Delinquency and Opportunity. A theory of delinquent gangs*. Glencoe· The Free Press, 1960.
- Cohen, A. Y. *Ends and Means in Political Control: State Organisation and the Punishment of Adultery, Incest, and Violation of Celibacy*, Amer. Anthropologist 71 (4-6) 1961, 658-687.
- Cohen, A. *La déviance*, Duculot, 1971,
- Cohen, J.L. and Boucher, R. *Misunderstandings about sex criminals*. Sexual Behavior, 1972, 57-62.
- Cohen, M. et al., *Sociometric study of sex offenders*. Journal of Abnormal Psychology, 74, 2, 249-255, 1969.
- Commission de Reforme du Droit du Canada, Document de travail 22, Droit Penal " *Infractions sexuelles*", 1978,
- Constantine, L. L. *The sexual rights of children: Implications of a radical perspective*, στο " *Love and Attraction*", Pergamon, 1979, σελ. 503-508.
- Constantine, L.L. and Martinson, F.M. (eds). *Children and Sex*. Little Brown, Boston, 1981.
- Conte, J. *The Justice System and Sexual Abuse of Children*, Social Service Review 58, December 1984, 556-568
- Cook, Mark & Kevin Howells, *Adult sexual interest in children*, Academic Press, 1981,
- Coontz, S. *The social origins of private life*, Verso, 1988,
- Cormier, B.M., Kennedy, M. and Sangowicz, J., *Psychodynamics of Father- Daughter Incest*, Canadian Psychiatric Association Journal, 1962, 7, 203-217.
- Cory, D.W. and Masters, R.E.L, *Violation of taboo* New York: Julian Press, 1963.

- Coulborn Faller, K. *Polyincestuous Families: An exploratory Study*, Journal of Interpersonal Violence, Vol.6, No 3, 1991, σελ. 310-322.
- Council of Europe, Fourth Criminological Colloquium, *Criminological aspects of the ill-treatment of children in the family*, Strasbourg 1980,
- Court, J. & Okell, C. *An emergent programme to protect the battered child and his family*, Intervention, 52, 1970, 99-104,
- Courtois, C. *The incest experience and its aftermath*. Victimology: An international Journal, 4: 337-347, 1979.
- Criminal Law Revision Committee, Fifteenth Report, *Sexual Offences*, Part VIII. *Incest*, April 1984, London, Her Majesty's Stationery Office.
- Daniel, L. et al. *M.M.P.I. Profiles of Incest Offenders: Men who molest young children and men who molest older children*. Criminal Justice and Behavior, 13,4, 1986.
- Δασκαλάκης, Ηλίας. *Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ.25, 370-384, 1975.
- Δασκαλάκης Ηλίας, *Η βία κατά της γυναίκας σαν κοινωνικό φαινόμενο*, Ο Αγώνας της Γυναίκας, τευχ. 5 (Ιανουαρ. -Μάρτιος) 1980, σελ. 8-10.
- Daugherty, M.K. *The crime of incest against the minor child and the states' statutory responses*, Journal of Family Law, vol. 17, 1978-79, σελ. 93-115.
- Debuyst, C. *Etiologie de la violence*, στο Conseil de l' Europe, Dixieme Conference, *La violence dans la société- Aspects méthodologiques de la classification en Criminologie*, Strasbourg 1972, σελ. 185 κ.ε.
- Debuyst, C. *Psychologie Criminelle*, Univ. Catholique de Louvain-La-Neuve,
- Debuyst C. et Patsalides, A. *L' inceste*, στο *Les perversions et les infractions sexuelles*, Univ. Catholique de Louvain, Publication de l' Ecole de Criminologie, 1968-69, 157-208.
- De Francis, V. *Protecting the child victim of sex crimes committed by adults* Denver, CO. Amer. Humane Association 1969
- Deltaglia, L. *Les enfants maltraités Depistage et intervention sociale*. Paris, Ed ESF, 1976
- DeMause, L. *The history of childhood*. New York, Harper & Row, 1974.
- DeMott, B. *The pro-incest lobby*. Psychology Today, 13, 11-16, 1980.
- Denzin, N., *Studies in Symbolic Interaction*, vol. 6, 1985, JAI Press Inc.,

- Denzin, N.K. *Symbolic Interactionism and Ethnomethodology: A proposed synthesis*, Amer Soc. Review 34, 1969, 922-934.
- De Tissot, Olivier. *Inceste*, στο *La Liberte sexuelle et La Loi*, Editions Balland, 1984, σελ. 178-187.
- De Young, M. *Sexual victimation of children*. Jefferson, NC: McFarland, 1982.
- Di Tullio, *Manuel d' Anthropologie Criminelle*, Payot Paris 1951,
- Dobash, R.P. & Dobash, E.R. *The context specific approach*, στο Finkelhor, D. et al. *The dark side of the families*, Sage 1984.
- Dollard, J., Miller, N.E., Doob, L.W., Mowrer, O.H., & Sears, R. S., *Frustration and aggression*. New Haven, Conn.: Yale Univ. Press, 1939.
- Dublineau et Tolin. *Examens cliniques d' un bourreau domestique*. *Annals medico-psychologiques*, 1942, 326-329.
- Dumas Claude, Gilles Kirouac, *Analyse critique des fondements empiriques de l' interpretation sociobiologique de l' evitement de l' inceste chez humain*, Information sur les sciences sociales 1984, 23, 6:895-919.
- Dupré, C. M. *Sous l' echange, l' inceste (Breve relecture des "Structures elementaires de la parente")*, L' Homme, 21, 1, 1981, 27-35.
- Durkheim, E. *La prohibition de l' inceste et ses origines*, L' Annee Sociologique 1897, σελ. 1-70
- Durkheim, E. *The elementary forms of the religious life*, London, George Allen & Unwin.
- Eber, A. *Die Blutschande*. *Kriminal. Abh.*11, 1937, 68-70,
- Eekelaar, J.M. and Sanford, N.K. (eds) *Family Violence: An international and Interdisciplinary Study*. Toronto, Butterworths, 1978.
- Egeland, B. and Jacobvitz, D. *Breaking the cycle of abuse*, Child Development, August 1988, vol. 59, no 4: 1080-1088.
- Ε.Κ.Κ.Ε. *Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, Ε.Κ.Κ.Ε. 1983.
- Elias, R. *Community control, criminal justice and victim services*, στο E. A. Fattah (ed) *Towards a critical victimology*, St. Martins Press, 1992, σελ. 372-397.
- Elias, R. *Which victim movement? The politics of Victim Policy*, στο *Victims of Crime*, Sage 1990, σελ. 226-250

- Ellenberger, H. F. *Relations psychologiques entre le criminel et la victime*, Revue Intern. de criminologie et de police technique, 8, 103-21 1954.
- Elwell, M.E. & Ephross, P.H. *Initial Reactions of Sexual Abused Children*, Social Casework, February 1987, σελ. 109-116
- Elzbieta Halas, *The Contextual Character of Meaning and the Definition of the Situation*, στο Norman K. Denzin, *Studies in Symbolic Interaction*, vol. 6, 1985, JAI Press, Inc., σελ.156-164,
- Epstein, C. *Deceptive Distinctions: Sex, gender and the social order*, New Haven: Yale Univ. Press, 1988.
- Φαρσεδάκης Ι. *Η εγκληματολογική Σκέψη*, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη 1990,
- Φαρσεδάκης, Ι. *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*. Νομική Βιβλιοθήκη, 1991,
- Fattah, E. *Victimologie: Tendances recentes*, Criminologie, 1980, σελ. 6-36.
- Fattah, E.A. *Le rôle de la victime dans le passage à l'acte: vers une approche dynamique du comportement delictueux*. Revue Intern. de Criminologie et de Police Technique, XXVI, 2,173-180.
- Fattah, E.A. *Victims and victimology. The facts and the rhetoric*, Intern. Review of Victimology 1989, 1/1, 43-66.
- Fattah, E.A. *Towards a critical victimology*, St. Martins Press, 1992.
- Fenichel, D. *The psychoanalytic theory of neurosis*, New York, Norton, 1945
- Ferracuti, Franco. *Incest Between Father and Daughter*. στο έργο των H.L.P. Resnik & M. Wolfgang (eds) *Sexual Behaviors: Social, Clinical and Legal Aspects*, Little Brown & Company, Boston, 1972, σελ.169-183.
- Feyerabend, P. K. *Problems of empiricism*, στο Colodny, R. (eds), *Beyond the edge of certainty*, Englewood Cliffs, N.York, Prentice- Hall, 1965,
- Finkelhor, D. *A sourcebook on child sexual abuse*, 3rd Print. Sage 1987,
- Finkelhor, D. *Child sexual abuse: New theory and research* New York: Free Press, 1984,
- Finkelhor, D., Gelles R , Hotaling G., Straus M., *The dark side of families*, Sage 1984,
- Finkelhor, D. *Sexually victimized children*, New York, The Free Press, 1979,
- Finkelhor, D. *What's wrong with sex between adults and children? Ethics and the Problem of Sexual Abuse*, Amer. J.of Orthopsychiatry 49 (4), 1979, 692-697,

- Finkelhor, D. *Removing the child -Prosecuting the offender in cases of sexual abuse: Evidence from the National Reporting System for Child Abuse and Neglect*, Child Abuse and Neglect, vol. 7, 195-205, 1983,
- Finkelhor, D. *Sexual Abuse: A sociological perspective*. Child Abuse and Neglect, 6, 95-102, 1982.
- Fitch, J.H. *Men convicted of sexual offences against children: A descriptive follow-up study*. British J.of Criminology, 3,1, 18-37, 1962.
- Flugel, J. C. *The psychoanalytic study of the family*. Londres, 1935.
- Forward, S. & Buck, C. *Betrayal of Innocence: Incest and its Devastation*. Penguin Books, New York, 1978.
- Foucault, M. *The History of Sexuality*, vol.I An Introduction. New York, Vintage Books, 1980.
- Fox, R. *Biosocial Anthropology*, London, Malaby Press, 1975.
- Fox, R. *Kinship and Marriage*, Penguin Books, 1967,
- Fox, R. *Alliance and Constraint Sexual selection in the Evolution of Human Kinship systems*, στο έργο του Bernard Campbell, *Sexual Selection and the Descent of Man*, Aldine Publ. Co./ Chicago, 1972, σελ. 282-331
- Fox, R. *The red lamp of incest*, Hutchinson, 1980,
- Frazer, *Totemism and exogamy*, London 1910,
- Frances V. & Frances, A. *The incest taboo and family structure*, Family Process, June 1976, 15,2, σελ 235-244
- Freidrich, W.N. & Borisking, J.A. *The role of the child in abuse*. Am. J. of Orthopsych. 1976, 46:580-590,
- Freud, S. *Τοτέμ και ταμπού*, Εκδ Δαρέμα 1972.
- Freud, S., *Trois essais sur la theorie de la sexualite*, Editions Gallimard, 1962,
- Freud, S. *Cinq psychanalyses*, Editions PUF (1954-1979),
- Fritz et al. *A comparison of males and females who were sexually molested as children*, Journal of Sex and Marital Therapy, 7, 54-59, 1981,
- Φρούντι, Σ. *Εισαγωγή στην Ψυχανάλυση*. Εκδ. Γκοβοστη,

- Furniss, T. *Mutual influence and interlocking professional -family processes in the intervention of professionals in families of child sexual abuse*, Child Abuse and Neglect 8, 210-223, 1983,
- Garbarino, J. *Human Ecology of Child Maltreatment: A conceptual model for research*, Journal of Marriage and the family, Vol. 39, November 1977, σελ. 721-735
- Garbarino, J. *An ecological approach to child maltreatment*, στο έργο του Leroy H. Pelton, *The social context of child abuse and neglect*, Human Sciences Press, 1985, σελ. 228-267.
- Garbarino, J. and Gillian, G. *Understanding abusive families*. Toronto, Lexington Books, 1980.
- Garofalo, R. *Criminologia*, 1η έκδ. Napoli, 1885
- Garrett, T. B. and Richard Wright, *Wives of rapists and incest offenders*, Journal of Sex Research, 11, May 1975, 171-193
- Gebhard, P.H. and others. *Sex offenders: An analysis of types*, New York, Harper & Row, 1965
- Geiser, R. *Hidden Victims: The sexual abuse of children*. Beacon Press, 1979.
- Gelles, R.J. *Family violence*. 2nd Edition, Beverly Hills, Sage, 1987.
- Gelles, R. J. *The violent home*. Sage 1974.
- Gelles, R.J. *Abused wives: Why do they stay ?* Journal of Marriage and the Family, 1976, 38 (1), 127-138.
- Gelles, R.J. *An exchange/ social control theory*, στο συλλογικό έργο των Finkelhor, Gelles, Hotaling, Straus, *The dark side of families*, Sage, 3rd print. 1984, σελ. 151-165.
- Gelles, R. and Maynard, P. *A structural family systems approach to intervention in cases of family violence*, Family Relations, July 1987, vol. 36 : 270-275.
- Gerchow, J. *Neue Ergebnisse uber die Bedeutung soziologischer, psychologischer und psychopathologischer Faktoren bei Inzeststatern der Nachkriegszeit*. Monatschrift fur Kriminalbiologie und Strafrechtsreform, 38, 168, 1955.
- Giarretto, H. *A comprehensive sexual abuse treatment program* Child Abuse and Neglect, 6, 263-278, 1982.
- Gibbens, T.C.N. *L' evolution du droit en matière d' infractions sexuelles*, στο *La Criminologie, Bilan et Perspectives*, Mélanges offerts à Jean L'natel, Paris, Editions A Pedone, 1980, σελ. 103- 119

- Gil, D. *Violence against children: Physical child abuse in the United States*, Cambridge: Harvard Univ. Press, 1970.
- Giles -Sims, J. *Wife battering: A systems theory approach*. New York, Guildford Press 1983,
- Gilligan, C. *In a different Voice*, Cambridge:Harvard Univ. Press, 1982.
- Giovannoni and Becerra, *Defining Child abuse*, The Free Press, 1979.
- Girard, R. *La violence et le sacré*, Grasset 1972,
- Glaser, B.G. and Strauss, A.L. *The discovery of Grounded Theory*, Chicago: Aldine Publishing Company, 1967.
- Glueck, B.C. *Psychodynamics patterns in sex offenders*. Psychiatric Quarterly, 28,1, 1-21, 1954
- Goffman, E. *The neglected Situation*, στο P. P. Gigliogi (ed) *Language and Social Context*, Harmondsworth, Penguin, 1972.
- Goffman, E. *Frame Analysis An Essay on the Organisation of experience*, New York, Harper and Row, 1974.
- Goldstein, M.J., Kant, H.S. and Hartman, J.J. *Pornography and sexual deviance*. University of California Press, 1973.
- Goldstein, M.J. and Katz, J. *The family and the law*. The Free Press, 1965.
- Goldthorpe, J.E. *Exogamy and the avoidance of incest*, στο *Family Life in western societies*, Cambridge Univ. Press 1987, 106-124.
- Gonos, G. "Situation" versus "frame": The "interactionist" and the "structuralist" analyses of everyday life. Amer. Sociol. Review 1977, Vol 42 (December): 854-867,
- Goodwin, J. *Sexual abuse. Incest victims and their families*. PSG Publishing Comp. Third Printing, 1982,
- Goodwin J., Sahd, D., Rada, R.T. *False accusations and False Denials of Incest: Clinical Myths and Clinical Realities*, στο *Sexual Abuse, Incest Victims and their Families*, Wright, 1982, σελ. 17-26.
- Goodwin, J., McCarthy, T. and Divasto, P. *Prior incest in mothers of abused children*. Child Abuse and Neglect, 5· 87-96, 1983.
- Gordon, L. *Incest and Resistance: Patterns of Father -Daughter Incest, 1880 -1930*. Social Problems, Vol. 33/4, April 1986. σελ. 253-367.

- Green, A.H. *Self-destructive behavior in physically abusive schizophrenic children: Report of cases*, Arch Gen. Psychiatry, 1968, 19, 171-179.
- Green, A.H. *True and false allegations of sexual abuse in child custody disputes*. Journal of the American Academy of Child Psychiatry 25, 4, 456-499, 1986.
- Gribbin, J.& M. *Η Κοινωνιοβιολογία του Ανθρώπου*, Ωρόρα, 1989.
- Gross, M. *Incestuous rape: A cause for Hysterical Seizures in four adolescents girls*. Amer. J.of Orthopsychiatry, 49, 698-703, 1979.
- Groth, N. A. *Men who rape* New York, Plenum 1978.
- Groth, N. and Burgess, A. *Sexual trauma in the life histories of rapists and child molesters*. Victimology: An international Journal, 4, 10-16, 1979.
- Groth, N. et al. *Undetected recidivism among rapists and child molesters*. Crime and Delinquency, 28,3, 450-458, 1982.
- Gruyer, F., Sabourin, P. et Fadier-Nisse, M. *La violence impensable. Inceste et maltraitance* Paris, Nathan, 1991.
- Gutheil, Thomas G. and Nicholas C. Avery, *Multiple Overt Incest as Family Defence against Loss*, Family Process, 16, (March 1977) 105-116,
- Heider, K. *Anthropological Models of Incest Laws in the U.States*. American Anthropologist 71, 1969.
- Hall Williams, J.E. *The neglect of incest: A criminologist's view*, Victimology: A new focus, Vol.IV, Violence and its victims, Lexington Books, 1975, σελ. 191-199.
- Hammersmith & Fulham - Community Safety Unit. *Preventing violence against women in the family*. The work of Hummersmith & Fulham Council 1986-1993, London, Great Britain.
- Handelman, D. *Bureaucracy and the Maltreatment of the Child: Interpretive and Structural Implications*, στο Nancy Scheper -Hughes (ed.), *Child Survival*, 1987, 359-376. -D. Reidel Publ. Comp.
- Harris, M *Culture, Man and Nature*, Thomas Y. Crowell, New York,1971,
- Hareven, T.K. *Historical Analysis of the Family*, στο έργο των Sussman, M.B. & Steinmetz, S.K. *Handbook of Marriage and the family*, Plenum Press, 1987, σελ. 37-57.
- Heims, L.W. and Kaufman, I. *Variations on a theme of Incest*. Amer. J. of Orthopsychiatry, 1963, 33,311-312.

- Helfer, R.E. & Kempe, C.H. (ed) *Child Abuse and Neglect: The family and the community* Cambrigde, Mass, 1976.
- Hempel, C. *Elements d' epistemologie*, Arman Collin 1972.
- Henderson, D. *Incest: A synthesis of data*. Canadian Psychiatric Association Journal, 17, 299-313, 1972.
- Herman, J. *Father-daughter incest*, Harvard Univ. Press, 1981,
- Herman, J. and Hirschman, L. *Families at risk for father-daughter incest*. Amer. J. of Psychiatry, 138(7), 967-970, 1981.
- Herman, J. and Hirschman, L. *Father-daughter incest*. Signs, 2, 735-756, 1977.
- Hersko, M. et al. *Incest. A three way process*. Journal of Social Therapy 1961, 7, 22-31.
- Heuyer, G. *Enquete sur la delinquance juvenile, Pour l' enfance coupable*, Paris 1942.
- Heuyer, G. *La delinquance juvenile*, P.U.F. Paris 1969.
- Heuyer, J. *Les bourreaux domestiques*. La pratique medicale francaise, 1926, 278-288.
- Holter, J. and Friedman S.B. *Child abuse: early case finding in the emergency departement*, Pediatrics, 42, 1968, 128-138.
- Horstkotte, M.H. *L' âge et les conditions du consentement dans le domain sexuel*, στη 15η Διάσκεψη του Συμβουλίου της Ευρώπης: *Comportements et attitudes sexuels et leurs implications sur le droit penal*. Strasbourg 1984, σελ.183-227.
- Houchon, G. *Το θύμα, συντελεστής προόδου στην εγκληματολογία* Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, τεύχος 1, 10-31, 1988.
- Houchon, G. *La situation dangereuse: aspects micro-sociologiques* Στο Ch. Debuyst (ed) *Dangerosité et Justice Pénale: ambiguïté d' une pratique*. Geneve, 1981, σελ. 121-143.
- Howe, D. *Child Abuse and the Bureaucratisation of social work*, The Sociol. Review, 1993, 490-508.
- Howells, K. *Some meanings of children for pedophiles*, στο M. Cook and G. Wilson, *Love and Attraction* London: Pergamon, 1979, σελ. 519- 526.
- Hummer, E F. & Glueck, B.C.(1957) *Psychodynamic patterns in sex offence. A four-factor theory*. Psychiatric Quarterly, 3, 325-345.
- Hunner, R.T. and Walker, Y.E. *Exploring the relationship between child abuse and delinquency* Montchair, NJ Osmun, 1981.

- Hunter, R. and Kilstrom, N. *Breaking the cycle in abusive families*, Amer. J. of Psychiatry, 136: 1320-22, 1979.
- Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, *Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιών*. Επιμέλεια έκδοσης Ελένη Αγάθωνος -Γεωργοπούλου, Αθήνα 1987.
- James, J. and Meyerding, J. *Early sexual experience and prostitution*, Amer. Journal of Psychiatry 134, 1977, σελ 1381-1385.
- Jankelevitz, V. *Le pur et l' impur*, Flammarion, 1960,
- Johnson, B. & Morse, H.A. *Injured children and their parents*, Children, 1968, 15, 147-152,
- Julian, V. and Mohr, R. *Father-daughter incest: Profile of the offender* Victimology: An international Journal, 4, 348-360, 1980.
- Justice, B. & R. *The broken taboo: Sex in the family*, Human Science Press, 1979, σελ.
- Kauffman, M. *Sexual standard and behavior of the kibbutz adolescent*, Amer. J. of Orthopsychiatry 47: 207-217, 1977,
- Kaufman, K., Peck, A. and Taguiri, C. *The family constellation and overt incest relations between father and daughter*. Amer. J. of Orthopsychiatry, 24: 266-277, 1954.
- Kaufman, J. and Zingler, E. *Do abused children become abusive parents?* Amer. J. of Orthopsychiatry, 57(2), April 1987, σελ.186-192
- Kempe, H. *The battered child syndrome*, Journal of the American Medical Association 181:17-24, 1962.
- Kempe, R. & H. *The common secret. Sexual Abuse of children and adolescents*, Freeman, 1984,
- Kempe, R. & H. *Child Abuse* Cambridge Mass.: Harvard Univ Press, 1978.
- Kettlel, D. *Cognition and Contradiction: On the origin of Incest Taboo and Oedipal Fantasies*. Dialectical Anthropology, 7, 31-45, 1982.
- Kinberg, O. *Les situations précriminelles revelatrices des caractères de l' etat dangereux*, στο έργο του: *Les problèmes fondamentaux de la criminologie*, Paris, Cujas, 1960, σελ. 154-171.
- Kirkpatrick, M. *Women in Context*, New York, Plenum, 1981.
- Knorr-Cettina, K. *The Micro -Social Order, Towards a Reconcepton*, στο Nigel Fielding, *Action and Structure*, Sage Publ. 1988. σελ. 21-53.

- Koch, Kathleen and Jarvis, Carolynne. *Symbiotic Mother-Daughter Relationships in Incest Families*, Social Casework, February 1987, σελ. 96 κ.ε.
- Komarovskiy, M. *Some reflections on the feminist scholarship in sociology*, Annu.Rev. Sociol.,17:1-25, 1991.
- Kortmulder, K. *An ethological theory of the incest taboo and exogamy*, Current Anthropologist, vol. 9, no 5, 1968, 437-449.
- Κουράκης, Ν. *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες. Β' Ειδικά Εγκληματολογικά Θέματα* Εκδ Α. Σάκκουλα, 1991.
- Kraemer, W. (ed). *The Forbidden Love: The normal and abnormal love of Children*. London, Sheldon Press, 1976. Kraft-Ebing, R. *Psychopathia Sexualis*, Payot, Paris,1894
- Kretschmer,E. *Körperbau und Charakter*, Berlin,1955, 22η έκδοση, W. H.
- Κριαρά, Ε *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας*, Θεσ/κη 1969,
- Krieger, M.J. & Robbins, J. *The adolescent incest victim and the Judicial System*, Amer J.of Orthopsychiatry, 55 (3), 1985, 419-425.
- Kubo, S. *Researches and Studies on Incest in Japan*. Hiroshima Journal of Medical Sciences, 1959, 8, 99-159.
- Kuhn, T. *The structure of scientific revolutions*. Univ. of Chicago Press, 1962,
- Lacan, J., *Ecrits*, Editions SEUIL, 1966.
- LaFontaine, J.S. *Child sexual Abuse and the incest taboo: Practical Problems and Theoretical Issues*. Man, March 1988.
- Lakatos, I. *Μεθοδολογία των προγραμμάτων επιστημονικής έρευνας* Εισαγωγή, μετάφραση: Αιμ. Μεταξόπουλου, Εκδ. Σύγχρονα Θέματα, Θεσ/κη, 1986.
- Lamontagne, Y & Lamontagne, C. *L' attentat sexuel contre les enfants* Montreal, Ed. La Presse, 1977.
- Leach, E. *The structural study of Myth and Totemism*, London, Tavistock, 1967.
- Lester, D. *Incest* J. of Sex Research, 8 (4), 268-285, 1972.
- Leauté, J. *Criminologie et science penitentiaire*. Paris, PUF, 1972,
- Levi-Strauss,C. *The problem of incest*, στο *The elementary structures of kinship*. Free Press, 1969, σελ. 12-25.

- Levi- Strauss, C. *Αγρία Σκέψη*, Εκδ. Παπαζήση 1977.
- Levy- Bruhl, L. *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures*, Paris 1910, 5η έκδ. 1922,
- Levy- Bruhl, *La mythologie primitive*, Presses Universitaires, 1963,
- Libai, D. *The Protection of the child victim of sexual offence in the criminal justice system*, στο Leroy Schultz, *The sexual victimology of Youth*, Ed. Charles C. Thomas, Springfield, 1980, 277- 335.
- Loss, P. and Glancy, E. *Men who sexually abuse their children*. *Medical Aspects of Human Sexuality*, 17(3), 328-329, 1983.
- Lukianowicz, N. *Incest*. *Brit. J. of Psychiatry*, 120:301-313, 1972.
- Lusting, N. et al. *Incest: A family group survival pattern*, *Arch. of General Psychiatry*, 14 (January 1966), 31-40,
- Lynch, M. and Roberts, J. *Consequences of child abuse*. London Academic Press, 1982.
- MacFarlane, K. and Korbin, J. *Confronting the incest secret long after the fact: A family study of multiple victimization with strategies for intervention*. *Child Abuse and Neglect*, 7:225-240.
- MacFarlane, K., Jones, B., and Jenstrom, L. (eds). *Sexual Abuse of Children: Selected Readings* National Center on Child Abuse and Neglect, OHDS, U.S. DHHS, Washington, D.C. 1980.
- Maguire, M. and Shapland, J. *The "victims movement" in Europe*, στο A. J. Lurigio, W. G. Skogan and R.C. Davis, *Victims of crime. Problems, Policies and Programs*, Sage, 1990, σελ. 205-225.
- Maisch, H. *L'inceste*, Editions Robert Laffont, 1970.
- Μαλινόφσκι, Μ. *Σεξουαλικότητα και καταπίεση στην πρωτόγονη κοινωνία*, Εκδ. Καστανιώτη, 1976,
- Manotchka, P. et al. *Incest as a family affair*, *Family Process*, 6, 1967, 274-276,
- Manseau, H. *L'abus sexuel et l'institutionnalisation de la protection de la jeunesse*. Sillery (Quebec). Presses de l' Université du Quebec, 1990.
- Mantell, D M. *Clarifying Erroneous Child Sexual Abuse Allegations*, *Am.J Orthopsychiatry* 58 (4), 1988, 618-121.
- Marcuse, M. *Incest*, *Amer. Journal of Urology and Sexology*, 1923, 16, 273-281.
- Marcuse, M. *Zur Kritik des Begriffes und der Tat der Blutschande*, *Sexual Probleme Vol. IV*, 1908, σελ. 4.

- Martin, J.O. *A psychological investigation of Convicted Incest Offenders by means of two projective techniques*, Doct. Dissertation, Michigan State Univ. 1958.
- Μαστακούρη, Π. *Το έγκλημα της αιμομιξίας (από των αποτάτων χρόνων του παρελθόντος μέχρι σήμερα)*, Αθήνα 1969.
- Masters, R.E.L., *Patterns of incest*. New York, Julian Press, 1963.
- Masters, W.H. & Johnson, V.E. *The ultimate taboo*, Redbook, April 1976, σελ.54-58.
- McAdam, D., McCarthy, J.D. and Zald, M.N. *Social Movements*, στο N. Smelser, *Handbook of Sociology*, Sage 1987, 695-735.
- McCaghy, C. *Drinking and deviance disaproval: The case of child molesters* Journal of Social Problems, 16, 43-49, 1968.
- McCrath, R.J. *Sex offender Risk Assessment and Disposition Planning: A review of Empirical and Clinical Findings*, Intern. J. of Offender Therapy and Comparative Criminology 35(4), 1991, σελ.328-350.
- McIntyre, K. *Role of mothers in father-daughter incest: A feminist analysis*. Social Casework, 26: 462-467, 1981.
- Meiselman, K. *Incest- A Psychological study of causes and effects with treatment recommendations*, Jossey-Bass Publishers, 1978,
- Merland, A., Fiorentini, H., and Orsini, J. *A propos de 34 Expertises Psychiatriques se Rapportant a des Actes d' Inceste Pere-Fille*. Annales de Medecine Legale, 1962, 42, 353-359.
- Mignot, C *L' enfance maltraitée: du silence Æ la communication*. Actes du congres de l' AFIREM Æ Toulouse Paris, Ed. Kanthala, 1991.
- Milardo, R. *Families and social networks*. Sage Publ. 1988,
- Miller, A. *L' enfant sous terreur. L' ignorance de l' adulte et son prix*. Paris, Aubier, 1986.
- Miller, P. *Blaming the victim of child molestation: An empirical analysis*, Dissert. Abstracts Intern. (Univ. Microf. No 77-10069) 1976.
- Miller, R.W. *Methodological Individualism and Social Explanation*, Philosophy of Science, 45, 1978, 387-414.
- Ministère de la Solidarité, de la Santé et de la Protection Sociale, *Les abus sexuels Æ l' egard des enfants*. Πρακτικά της 2eme Journee Nationale du 19 Septembre 1989. Ministère des

Affaires Sociales et de l'Integration. *Les Abus sexuels à l'égard des enfants*. Dossier Technique. Billan 1988-1991.

- Μισέλ, Α. *Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου*, μετφρ. Α. Μουσούρου, Εκδ. Gutenberg, 1985,
- Mitra, Ch. *Judicial Discourse in Father-Daughter Incest Appeal Cases*, Intern. Journal of Sociology of Law, 1987, 15 : 121-148.
- Moor, L. *L'inceste: fréquence, dépistage des familles à risques*. Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence, 6: 225-236, 1985.
- Morgan, L.H. *Η αρχαία Κοινωνία*, Εκδ.Αναγνωστίδη.
- Morgan, J. and Zedner, L. *The victim's Charter: A New Deal for Child Victims?*, The Howard Journal, Vol. 31, No 4, 1992, 294-307.
- Morton S. Adams and James V. Neel, *Children of incest*, Pediatrics, vol.40, 1967, σελ. 55-62.
- Mrazek, P.B. *Sexual abuse of children*, Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, Vol.21, No 1, 1980, σελ. 91-95.
- Munch, R. *The interpenetration of Microinteraction and Macrostructures in a Complex and Contingent Institutional Order*, στο συλλογικό έργο των J. Alexander, B. Giesen, R. Munch, N. Smelser, *The micro -macro link*, Univ. of California Press, σελ.319-336.
- Murdock, G. *Social Structure*, New York, 1949.
- Murdock, G. *World ethnographic sample*, Amer. Anthropologist 59, 1961, 664-687
- National Center on Child Abuse and Neglect (NCCAN), *Study finding: National study of Incidence and severity of child abuse and neglect*, Washington, D.C.: Department of Health, Education and Welfare, 1981,
- National Center on Child Abuse and Neglect. *Special report Child sexual abuse: Incest, assault and sexual exploitation*. US.DHHS Publ. No (OHDS) 79-30116, Washington, D.C. 1978.
- National Legal Resource Center for Child Advocacy and Protection, Young Lawyers Division, American Bar Association, *Recommendations for Improving Legal Intervention in Intrafamily Child Sexual Abuse Cases*, 1982,
- Nelson, B. *Making an issue of child abuse: Political agenda setting for social problems*. The University of Chicago Press, 1984.
- Neu, J. *What is wrong with incest?* Inquiry, 19, 27-39, 1976.

- Nurse, S.M. *Familial patterns of parents who abuse their children*, Smith College Studies in Social Work, 35, 1966, 11-25.
- Owens, D.J. & Straus, M.A. *The social structure of violence in childhood and approval of violence as an adult*, Aggressive Behavior, 1(2), 1975, 193-211.
- Pacht, A.R. & Cowden, S.E. *An exploratory study of five hundred sex offenders*. Criminal Justice and Behavior, 1, 13-20, 1974.
- Pagelow, M.D. *Exploring the popular idea of a cycle of violence*, στο *Family Violence*, New York, Praeger, 1984, σελ. 223-257.
- Πανταζόπουλος, Ν. *Ρωμαϊκό Δίκαιο*, Αθήνα, 1964.
- Parker, S. *The precultural basis of the incest taboo: Toward a biosocial theory*, Amer. Anthropologist 78: 285-305, 1976.
- Parsons, T. *Essays in Sociological theory Pure and applied*, The Free Press, 1954,
- Parsons T. and R. Bales, *Family, Socialization and Interaction Process*, Glencoe, The Free Press, 1955,
- Parsons, T. *The kinship system of the contemporary United States*, Amer. Anthropologist, XLV, 1943, 22-38.
- Parsons, T. and Edward A. Shils, *Toward a General Theory of Action*, New York: Harper Torchbooks, 1951,
- Parsons, T., Bales, R. and E. Shils,(eds), *Working Papers in the theory of action*. New York: Free Press, 1953,
- Parsons, T. *The Structure of Social Action*, New York, Free Press, 1937.
- Parsons, T. *The incest taboo in relation to social structure and the socialization of the child*, The British Journal of Sociology, 1954, vol.V, No 2, σελ. 101-117
- Paulson, M. *Incest and sexual molestation: Clinical and legal issues*. J. of Clinical Child Psychology, 7:177-180, 1978.
- Peters, S. D. *The relationship between childhood sexual victimization and adult depression among Afro- American and white women*. Doctoral dis. Univ. of California, (Microfilms No 84-28, 555), 1984.
- Phelan, P. *The process of Incest: Biologic father and stepfather families*. Child Abuse and Neglect, 10:531-539, 1980.

- Nurse, S.M. *Familial patterns of parents who abuse their children*, Smith College Studies in Social Work, 35, 1966, 11-25.
- Owens, D.J. & Straus, M.A. *The social structure of violence in childhood and approval of violence as an adult*, Aggressive Behavior, 1(2), 1975, 193-211.
- Pacht, A.R. & Cowden, S.E. *An exploratory study of five hundred sex offenders*. Criminal Justice and Behavior, 1, 13-20, 1974.
- Pagelow, M.D. *Exploring the popular idea of a cycle of violence*, στο *Family Violence*, New York, Praeger, 1984, σελ. 223-257.
- Πανταζόπουλος, Ν. *Ρωμαϊκό Δίκαιο*, Αθήνα, 1964.
- Parker, S. *The precultural basis of the incest taboo: Toward a biosocial theory*, Amer. Anthropologist 78: 285-305, 1976.
- Parsons, T. *Essays in Sociological theory Pure and applied*, The Free Press, 1954,
- Parsons T. and R. Bales, *Family, Socialization and Interaction Process*, Glencoe, The Free Press, 1955,
- Parsons, T. *The kinship system of the contemporary United States*, Amer. Anthropologist, XLV, 1943, 22-38.
- Parsons, T. and Edward A. Shils, *Toward a General Theory of Action*, New York: Harper Torchbooks, 1951,
- Parsons, T., Bales, R. and E. Shils,(eds), *Working Papers in the theory of action*. New York: Free Press, 1953,
- Parsons, T. *The Structure of Social Action*, New York, Free Press, 1937.
- Parsons, T. *The incest taboo in relation to social structure and the socialization of the child*, The British Journal of Sociology, 1954, vol.V, No 2, σελ. 101-117
- Paulson, M. *Incest and sexual molestation: Clinical and legal issues*. J. of Clinical Child Psychology, 7:177-180, 1978.
- Peters, S. D. *The relationship between childhood sexual victimization and adult depression among Afro- American and white women*. Doctoral dis. Univ. of California, (Microfilms No 84-28, 555), 1984.
- Phelan, P. *The process of Incest. Biologic father and stepfather families*. Child Abuse and Neglect, 10:531-539, 1980.

- Pfohl, *The discovery of child abuse*, Social Problems, 1977, 24: 310- 323.
- Pinatel, J. *Criminologie*, Paris: Spes, 1969.
- Platt, A. *The child savers*, Chicago, The University of Chicago Press, 1969
- Plummer, Ken. *Images of Pedophilia*, στο M. Cook and G. Wilson, *Love and Attraction*, Pergamon Press, 1979, 537-540.
- Popper, K. *The logic of scientific discovery*. London, Hutchinson, 12 th impr. 1986,
- Racine, A. *Les enfants victimes de mauvais traitements*, CEDJ No 28, Bruxelles 1971.
- Radcliff- Brown, A. & Daryl Forde, *American Systems of Kinship and Marriage*, Oxford Univ. Press, 1949.
- Ράιχ, Β. *Η εισβολή της σεξουαλικής ηθικής*, Πύλη 1977,
- Randzinowicz, L. *Sexual Offences*. New York, St. Martins, 1957.
- *Rapport du Comité sur les infractions sexuelles à l' egard des enfants et des jeunes*, Vol. 2, Canada, Aout 1984.
- *Rapport du Ministre Chargé de la Famille au Parlement sur L' enfance Maltraitée Loi du 10 Juillet 1989. Préparé par le groupe permanent interministeriel sur l' enfance maltraitée Juin 1992.*
- Rascovski, M.W. and Rascovski, A. *On consummated Incest*. Intern Journal of Psychoanalysis, 1950, 31, 42-47.
- Rasmussen, A. *The role of Sex Crimes Against Children Under 14 in the Development of Mental Illnesses and Character Disorders*, Acta Psychiatrica et Neurologica, 1934, 9, 351-434.
- Reich, W. *Materialisme dialectique et psychanalyse*, Ed. Sociales Internationales, 1934. -Roheim, G. *Psychanalyse et anthropologie*, Gallimard, 1967.
- Rennert, H. *Zur Problematik des Inzest* Dt. Ztschrft.f. ges. gericht. Med.48, 1958, p.50
- Renvoize, J. *Incest: A family pattern*. Routledge and Kegan Paul, 1983.
- *Report of the Committee on Sexual Offences Against Children and Youths*, Canada 1984, Resick, P.A. *Victims of sexual assault*, στο *Victims of crime*, Sage, 1990, σελ. 67-86.
- Resnik, H. & Wolfgang, M. *Sexual Behaviors: Social, Clinical and legal aspects*. Boston. Little Brown, 1972.
- Rhinehart, J. *Genesis of Overt Incest*, Comprehensive Psychiatry, 1961, 2, 338-349.

- Riemier, S. *A research note on incest*, Amer. J. Sociology, Vol.XLV, 1939-40: 566-575,
- Robert, P.& Lambert, T & Faugeron, C. *Image du viol collectif et sa reconstruction d'objet*, Coll. Deviance et Societe, 1976.
- Robert C. Davis & Madeline Henley, *Victim Service Programs*, στο *Victims of Crime*, Sage Publ. 1990, 157-171.
- Roberts, J.C., Hawton K, *Child Abuse and attempted suicide*, Br.J. Psychiatry 137: 319-323, 1980.
- Rosenfeld, A. *Endogamic Incest and the Victim-Perpetrator Model*. Amer. J. Dis. Children 133, 1979.
- Rosenfeld, A. and Newberger, E.H. *Compassion vs Control, Conceptual and Practical Pitfalls in the Broadened Definition of Child Abuse*, JAMA, May 9, 1977, vol. 237, no 19, 2086-2082.
- Rouyer, M. & Drouet, M. *L' enfant violente. De mauvais traitements Æ l' inceste* Paris, Le Centurion, 1986.
- Roybal, L. and Goodwin,J. *The incest pregnancy*, στο *Sexual Abuse -Incest victims and their families*, PSG Inc., 3η έκδ. 1982, 125-138.
- Rush, E. *The best kept secret: Sexual abuse of Children*. Mc Grow-Hill, New York, 1981,
- Russell, D.E.H., *The secret trauma: Incest in the lives of girls and women* Basic Books, 1986.
- Russell, D.E.H., *The incidence and Prevalence of intrafamilial and extrafamilial sexual abuse of female children*, Child Abuse and Neglect 7, 133-146, 1983.
- Russell, D.E.H. *Sexual Exploitation: Rape, Child Sexual Abuse, Sexual Harassment*. Sage, 1984.
- Sade, E. *Some aspects of parent-child and siblings relations in a group of rhesus monkeys with a discussion of grooming*, Amer. J. of Psychiatric Anthropology 1965, 23:1 -18,
- Sagarin, Edward, *Incest: Problems of definition and frequency*, Journal of Sex Research 13,2, 1977, (126-135).
- Σακαλάκη, Μαρία, *Το απαγορευμένο στους δεσμούς συγγένειας*. Κέδρος, 1985
- Salinger, R.J. *Conduite à tenir pour le praticien qui trouve un cas d' inceste dans sa clientele*, Neuropsychiatrie de l' enfance, 1985, 33 (6), 217-220.
- Schachter, M. and Cotte, S. *Etude médico- psychologique et social de l' inceste, dans la perspective pedo- psychiatrique*, Acta Paedopsychiatry, 1960, 27, 139-146

- Scherrer, *La sexualité criminelle en milieu rural*, Paris, Masson, 1959.
- Schlesinger, B. *Sexual Abuse of Children: A resource guide and Annotated Bibliography*. University of Toronto Press. Toronto, 1982.
- Schneider, Monique, *La parole et l'inceste*, Editions Aubier Montaigne, 1980,
- Schultz, L.G. *Rape Victimology*. Charles C. Thomas, 1975.
- Schultz, L.G. *Incest: A policy perspective*, School of Social Work, West Virginia Univ.
- Schultz, L.G. (ed) *The sexual victimology of Youth*. Charles C. Thomas, 1980.
- Schwab, G. *The Biology of Incest*, Monatschrift fur Kriminalbiologie und Strafrechtareform, Vol. VI, 1938: 257-262
- Schwendinger, J. & H. *Rape and inequality*, Sage, 1983
- Schwendinger, H. and Schwendinger, J. *Delinquent Stereotypes of Probable Victims*, στο M.N. Klein (ed), *Juvenile gangs in context*, Prentice-Hall, 1967,
- Seemanova, E. *A study of children of incestuous matings*, Human Heredity 21: 108-128, 1971.
- Sgroi, S.M. *Handbook of Clinical Intervention in Child Sexual Abuse*. Lexington, 1981.
- Shaw, B.D. *Explaining incest: Brother- Sister Marriage in Graeco -Roman Egypt*, Man, vol. 27, No 2, June 1992, 226-299.
- Sheldon, W.H. *Varieties of Temperament*, New York, 1942.
- Shepher, J. *Incest. A biosocial View*, Academic Press, 1983,
- Shepher, J. *Mate selection among second generation kibbutz adolescents and adults: incest avoidance and negative imprinting*, Arch. of Sexual Behavior 1(4): 293-307, 1971,
- Silbert, M.H. & Pines, A.M. *Sexual child abuse as an antecedent to prostitution*. Child Abuse and Neglect, 5, 407-411, 1981.
- Silvers, L. et al. *Does violence breed violence? Contributions from a study of the child abuse syndrome* Amer.J. Psychiatry, 126 (3), 404-407, 1969.
- Simonis, Y. *Claude Levi Strauss où la passion de l'inceste: introduction au structuralisme*. Paris, Flammarion, 1980.
- Sloane, P. and Karpinski, E. *Effects of incest on the participants*. Amer. J. Orthopsychiatry XII, 1942: 656-674.
- Smith, S M. et al. *Parents of battered babies: a controlled study*, Brit. Med. J. 4, 1973, 388-391.

- Soeffing, M. *Abused children are exceptional children*, 1975, 42: 126-133.
- Sonden, T. *Die Inzestverbrechen in Schweiden und ihre Ursachen* Acta Psychiat. et Neurologica (Kbh.)11, 1936, p.379.
- Soothill, K.L. and Gibbens, T.C.N. *Recidivism of sexual offenders: A reappraisal*. British J. of Criminology, 18,3, 267-276, 1978.
- Spector M. and Kitsuse, J. *Social Problems: A Re-Formulation*, Social Problems 21, No 2 (fall 1973), 146,147.
- Spiro, M.E. *Children of the kibbutz*, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1958,
- Sprey, J. *The family as a system in conflict*. Journal of Marriage and the Family, 1969, 31, 699-706.
- Stebbins, Robert, A. *A theory of the definition of the situation*, The Canadian Review of Sociology and Anthropology 4: 148-64, 1967, σελ. 154.
- Steele, B.F., & Pollock, D.A. *A psychiatric study of parents who abuse infants and small children* στο Helfer, R.E. & Kempe, C.H. *The battered child*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1968, σελ. 103 κ.ε.
- Straus, M.A. *A general systems theory approach to a theory of violence between family members*. Social Science Inform. 1973, 12, 105-125,
- Summit, R. *The child sexual abuse accomodation syndrome*, Child Abuse and Neglect, vol. 7, 1983, σελ.177-193.
- Sussman, B.M. & Steinmetz, S. K. *Family Violence στο Handbook of Marriage and the Family*, Plenum Press, 1987.
- Sutherland, E. and Cressey, D. *Principles of Criminology*, 7th ed. Philadelphia, New York, 1966, σελ. 77 κ.ε.
- Sutherland, E. *On analysing crime*, Chicago - London 1973.
- Sutherland, E. *The diffusion of sexual psychopath laws*. Amer.J.Sociology, 56, 142-146, 1950.
- Sykes, G. M. & Matza, D. *Techniques of Neutralizations. A Theory of Delinquency*. Amer. Soc. Rev. 22, 1957, σελ. 664-700.
- Szabo, D. *L' inceste en milieu urbain*. L' Année Sociologique 1958, 1-93,
- Szabo, D. *Sociological Criminology and Models of Juvenile Delinquency and Maladjustment*, Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 434, 1977, 137-150

- Talmon, Y. *Mate selection in collective settlements*, Amer. Soc. Review 29 (4): 491 -508, 1964.
- Thomas, E. *Le viol du silence*. Paris, Aubier, 1986.
- Thomas, D.L. and Wilcox, E. *The rise of family theory. A historical and critical analysis*, στο Sussman & Steinmetz, *Handbook of marriage and the family*, Plenum Press, 1987, 81-102
- Thomas, W.& Thomas D.S. *The child in America: Behavior Problems and Programs*. New York, Knopf, 1928,
- Tomkins, J. B. *Penis Envy and Incest: A case report*, Psychoanalytic Review, 1940, 27, 319-325.
- Tormes, Y.A. *Child victims of Incest*. Denver, Co. Amer. Humane Association, 1965.
- Trivers, R. *Social Evolution*. Benjamin Cummings, 1985.
- Τσαλίκογλου, Φ. *Μυθολογίες βίας και καταστολής*. Εκδόσεις Παπαζήση, 1989.
- Turner, R. *Role taking: process versus conformity*, στο A. Rose (ed) *Human Behavior and Social Process: An interactionist Approach*. London, Routledge and Kegan Paul, 1977.
- United Nations. *Strategies for confronting domestic violence: A resource manual*. United Nations, New York, 1993.
- U.S. Department of Justice, Reports of the National Juvenile Justice Assessment Centers, *Juvenile Delinquency Prevention Experiment: A Review and Analysis*, by W.C. Berleman, 1980. Washington.
- U.S. Department of Justice, National Institute of Justice. *Child Abuse and Neglect. A Literature Review and Selected Bibliography*. February 1980
- Van den Berghe, P L., *Human inbreeding avoidance: Culture in Nature*, The behavioral and Brain Sciences 6 (1): 91-123.
- Van Dijk, *Ideological trends within the victim movement: an international perspective*, στο M. Maguire & J. Pointing (Eds), *Victims of crime: A new deal?* Milton Keynes: Open University Press, 1988. Βλ.
- Van Gennep, A. *Rites of passage*, London, Routledge and Kegan Paul, 1960,
- Verdiglione, A. *Το φροϋδικό υλικό*, Ανακοιν. Διεθνές Συνέδριο Σημειωτικής και Ψυχανάλυσης (Μιλάνο 1975) Σεξουαλικότητα και πολιτική, Εκδ. Χατζηνικολή, 1977
- Virkkunen, M. *Incest offenders and alcoholism*. Medicine, Science and Law, 14, 124-128, 1974.
- Virkkunen, M. *The pedophilic offender with antisocial character*. Acta Psychiatrica Scandinavica 53 (5), 401-405, 1976.

- Wahl, C.W. *The Psychodynamics of Consummated Maternal Incest: A report of two cases*. Archives of General Psychiatry, 1960, 3, 188-193.
- Wallace, R. A. *Feminism and Sociological Theory*, Sage, 1989.
- Walters, D. R. *Physical and Sexual Abuse of Children: Causes and Treatment*. Bloomington, Indiana Univ. Press, 1975.
- Warren, D. *Support systems in different types of neighborhoods*, στο Garbarino, J. & Stocking, S.H. (Eds), *Protecting children from abuse and neglect*. Jossey Bass. 1987, 61-93.
- Washburne, C.K. *A feminist analysis of child abuse and neglect*, στο Finkelhor, Gelles, Hotaling and Straus, *The dark side of families*, Sage 1984, σελ.289-292.
- Weber, H. *Sexual Abuse begins at home*. Ms. April 1977, 64-67.
- Weinberg, S.K. *Incest behavior*, Citadel Press, 1955.
- Weiner, I.B. *On Incest. A survey*. Excerpta Criminology, 1964, 4, 137-155.
- Weiner, I.B. *A clinical perspective on Incest*. Amer. J. of Diseases of Children, 132, 123-124, 1978.
- Weiss, J. and others, *A study of Girl Sex Victims*. Psychiatric Quarterly, 1955, 29, 1-27.
- Weiss, K. and Borges, S. *Victimology and rape: The case of the Legitimate Victim*, Issues in Criminology, 8, 1973, σελ. 71-115.
- Weiss, E. and Berg, R. *Child victims of sexual assault: Impact of court procedures*, J. Amer. Acad. Child Psychiatry 5, 1982, 515-518.
- Weiss, J. *Le drame de l'inceste*. Paris, Caranciere, 1986.
- Wells, H.G., Huxley, J. and G.P. Wells, *The science of life*, London, Gassel, 1938,
- West, D.J. *Sex Offenders in the Criminal Justice System*. Cropwood Conference Series No 12, Cambridge 1980,
- West, D.J. *Sexual Crimes and its confrontation*, Gower 1987.
- West, D.J and Farrington, D.P. *Who becomes delinquent*. Heinemann, London, 1973,
- Westermarck, E. *The history of human marriage*, London, Mackmillan, 1891
- White L. *The Definition and Prohibition of Incest*, στο Edwards, J. *Sex and Society*, Marham Publ. Co. Chicago, 1972

- Wigglesworth, R. *Battered babies and their parents*, Royal Society of Health Journal, 95,3, 1975, σελ. 142-3.
- Wilk, R. J. and McCarthy, C.R. *Intervention in Child Sexual Abuse. A survey of Attitudes*, Social Casework, 1986, 20-29.
- Wilson, O. *La nature humain, Essais de sociobiologie*, Stock/ Monde ouvert, 1979,
- Wolf, A.P. *Adopt a daughter-in-law, Marry a sister: A chinese solution to the problem of the incest taboo*. Amer. Anthropologist, 70, no 4-6, 864-874, 1968.
- Wolfgang M.E. & Ferracuti, F. *The subculture of violence: Toward an intergrated theory of criminology*. London, Tavistock, 1967.
- Wolfgang, M.E. *Patterns in Criminal Homicide*. Montclair: Patterson & Smith, 1975.
- Wolfram, S. *Eugenics and the Punishment of Incest Act 1908*, Criminal Law Review, 1983.
- Wormith, J.S. *A survey on Incarcerated Sexual Offenders*. Canadian J. of Criminology, 25,4, 1983.
- Wyatt, G.E., *The sexual abuse of Afro-American and White American Women in childhood*, Child Abuse and Neglect, 9, 509-519, 1985
- Wyatt, G.E. and Peters, S.D. *Issues in the definition of child sexual abuse in prevalence research*. Child Abuse and Neglect, 10, 231-240, 1986.
- Yotopoulos -Marangopoulos, A. *The peculiarities of female criminality and their causes. A Human Rights Perspective*. Esperia Publications Ltd. 1992.
- Young, W.C. (Ed) *Sex and internal secretions*, Baltimore: Williams & Wilkins, σελ.1313-1400.